

ไตรมผ้ากาสาวพัสตร์

ชีวประวัติ พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม)

“เราเป็นผู้อยู่ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ เราก็รู้จักแล้วว่าเครื่องประดับที่ถือว่าเป็นคุณธรรมนั้นคือความบริสุทธิ์ คือความสะอาดที่เรามักพูดกันว่าศีล ศีลเป็นชื่อของความสะอาด เป็นชื่อของความบริสุทธิ์ เป็นชื่อของความรู้สึกที่มีส่วนไม่มีโทษไม่มีอันตราย มีแต่ความรู้สึกเป็นประโยชน์ถ่ายเดียว ความประพฤติปฏิบัติกิริยามารยาทอากัปกิริยาที่มีการส่งออก มีการแสดงออกเราก็ต้องให้ความสำคัญว่าเราจะต้องเปลี่ยน เปลี่ยนจากสภาพที่ถือว่ายังอยู่ในฐานะไม่พร้อมให้เกิดความพร้อม”

ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์

ชีวประวัติ
พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม)
วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

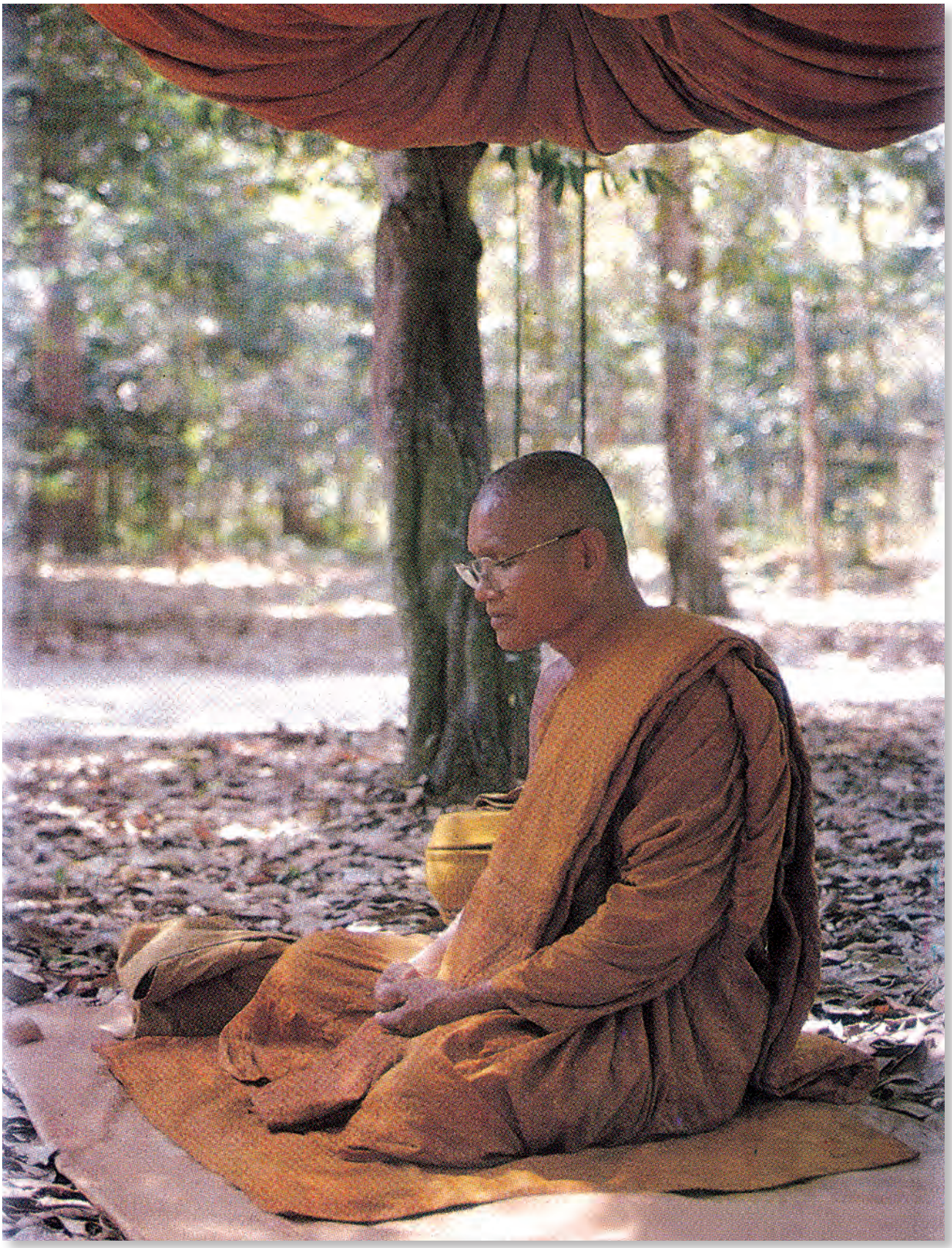
พระครูวินัยธร (มั่น ภูริทตฺโต)

พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๙๒

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๕๓๕

พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เสี่ยม จิตธมฺโม)

ผู้มีปฏิปทาที่เงียบงาม

คำนำ

'ชีวิตบูชาคุณ' หลวงพ่อเลี่ยมปรารภถึงชีวิตท่านเองในค่ำคืนหนึ่งใต้ฤนกุฏิ ฤดูพรรษาปีที่ ๖๔ ในชีวิตสมณะของท่านที่วัดป่าหนองหวาย ภายหลังเมื่อคณะศิษย์มากราบเยี่ยมและหลวงพ่อได้เอ่ยถึงการทำหนังสือที่กำลังจะเป็นรูปร่างขึ้นมา ก่อนจะปรากฏต่อโลกในฐานะบทบันทึกเรื่องราวและความเป็นไปของชีวิตพระภิกษุรูปหนึ่ง

'ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์' เป็นมงคลนามที่หลวงพ่อมอบให้แก่คณะทำงาน เพื่อใช้เป็นชื่อของหนังสือเล่มนี้ ผ้ากาสาวพัสตร์เป็นธงชัยของพระอริยเจ้า เสมือนสัญลักษณ์ของบุคคลผู้ทำประโยชน์อย่างเสียสละ ไม่ตระกองกอดหรือเก็บกำสิ่งใดไว้ แม้สิ่งที่โลกปรารถนาอย่างแรงกล้า ชีวิตของหลวงพ่อเป็นประจักษ์พยานแห่งคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปฏิปทาของท่านนั้นเป็นไปเพื่อการผลิเผยร่มเงาอันสงบเย็นแก่โลกซึ่งแล้งร้อนขึ้นทุกวัน

ชีวิตอันยาวนานถึง ๘๔ ปี ผ่านหมื่นพันเรื่องราว เกี่ยวข้องกับผู้คนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นรายละเอียดของเนื้อหาหนังสือ จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งในหมื่นพันเรื่องราวนั้น การนำเสนอเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้เป็นไปตามลำดับเวลา สรรพนามของบุคคลในเนื้อหาเป็นคำที่ใช้เรียกในช่วงเวลานั้น อย่างพระอาจารย์เลี่ยมกับหลวงพ่อชา จากนั้นเมื่อกาลเวลาล่วงเลยผ่านไป ได้เปลี่ยนใช้ชื่อว่า หลวงพ่อเลี่ยมและหลวงปู่ชา โดยระหว่างเนื้อหาจะมีบทสัมภาษณ์ (ในเครื่องหมายอัญประกาศ) ที่ได้เล่าถึงเรื่องราวในอดีตประกอบ สรรพนามที่ใช้จึงสอดคล้องกับผู้เล่าเรื่องในเวลานั้น ซึ่งเป็นคนละชื่อกับในเนื้อหาที่เล่า จุดนี้ผู้อ่านทีแรกอาจจะสับสนได้ คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สิ่งที่ถูกนำเสนอจะเป็นส่วนให้ผู้ไม่เคยสัมผัสกับชีวิตและปฏิปทาของหลวงพ่อ ได้รับความร่มเย็นประหนึ่งได้อิงอาศัยร่มเงาของผ้ากาสาวพัสตร์ ผ่านคติธรรม คำสอน จริยวัตรอันเรียบง่ายและถ่อมตนของหลวงพ่อ โดยคณะผู้จัดทำได้ใช้ศรัทธาเป็นตัวนำกอปรกับวิริยะ และใช้ความระมัดระวังในการถ่ายทอดเรื่องราวของหลวงพ่อ หากมีความผิดพลาด คลาดเคลื่อนประการใด คณะผู้จัดทำขอน้อมรับความผิดพลาดนั้นเพื่อนำไปแก้ไขในครั้งต่อไป และขอขอบพระคุณในกุศลเจตนาของทุกท่านที่เสียสละอุทิศตนจนหนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

บุญกุศลอันใดอันจะพึงมีจากหนังสือเล่มนี้ คณะศิษย์ขอน้อมถวายเป็นเครื่องบูชาคุณ ในมงคลสมัยที่หลวงพ่อผู้เป็นที่เคารพและศรัทธายิ่ง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมณศักดิ์และเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๔ ปี ๖๔ พรรษา ในวันพุธที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๘ คณะศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์น้อมถวายกตัญญูกตเวทิตาคุณ ขอให้หลวงพ่อดำรงธาตุขันธ์แข็งแรง เป็นสายน้ำเย็นชื่นฉ่ำและเป็นร่มโพธิ์ใหญ่แก่เหล่าศิษย์สืบไปสิ้นกาลนาน

คณะศิษยานุศิษย์

กันยายน ๒๕๖๘

มหาจิตธมฺมมงฺคลคาถา

จิตธมฺโม มหาเถโร
ธุตงฺคสีล วุฑฺฒิโก
กมฺมฏฺฐานธโร ธีโร
มงฺคลนฺตำ นมามิหำ ฯ

พระมหาเถระรูปใด ผู้มีฉายานามว่า จิตธมฺโม
ดำรงมั่นในพระสัทธรรม ประกอบด้วยธุดงคคุณ ประพฤติในศีลาจารวัตร
เป็นผู้ทรงกรรมฐาน เป็นปราชญ์ผู้รู้ในกิจแห่งงานอันหลากหลาย
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแห่งพระมหาเถระ ผู้เป็นมงคลรูปนั้น ฯ

สารบัญ

๑. รากเหง้า ๑๓
- ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ ๓๖
- ออกจาริกแสวงหา ๔๔
- พบปราชญ์ ๖๑
- ร่มเงาวัดหนองป่าพง ๗๐
- ทำตามข้อวัตร ๗๘
- ภาวนา ๘๕
- บูชาคุณ ๙๙

๒. ความไว้ใจจากหลวงปู่ ๑๒๕
- คืนถิ่น ๑๒๖
- รับภาระ ๑๓๐
- สืบต่อ ๑๔๕
- อิทธิฤทธิ์ของหลวงพ่อ ๑๕๘
- ดวงประทีปของโลก ๑๗๐
- เจ้าอาวาส ๑๘๖
- รำลึกหลวงปู่ชา ๑๙๔

๓. ความเป็นหลวงพ่อ ๒๑๑
- อัปปมัญญาธรรม ๒๑๕
- สันโดษเป็นยอดอริยทรัพย์ ๒๒๕
- อ่อนน้อม ถ่อมตน ๒๓๘
- อินทรีย์ภาวนา ๒๔๘
- ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด ๒๗๑
- ธุดงคคุณ ๒๗๖
- ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ๒๘๕
- สมณธรรม ๒๙๙
- เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ๓๑๓
- ที่สุดแห่งชีวิต ๓๒๑
- ผู้ปิดทองหลังพระ ๓๓๒

๔. พระมหากรุณาธิคุณ ๓๔๑
- พระราชาคณะชั้นสามัญ ๓๔๔
- พระราชาคณะชั้นราช ๓๔๖
- ถวายผ้าพระกฐินต้น ๓๔๘
- ถวายพระกรรมฐาน ๓๕๐
- พระราชาคณะชั้นเทพ ๓๕๒
- พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ๓๕๖
- ประวัติการได้รับสมณศักดิ์ ๓๖๑

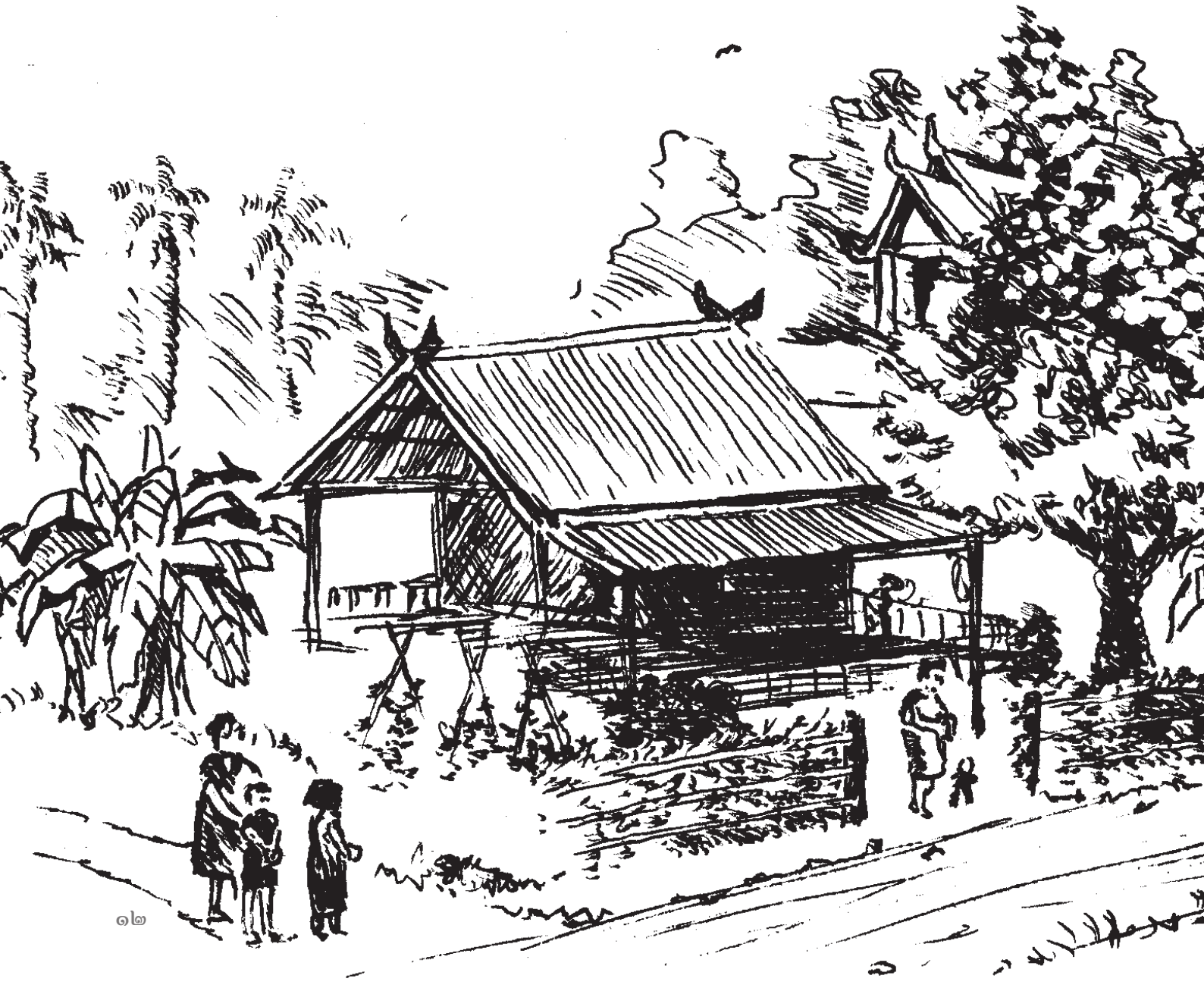
๕. สู่โลกกว้าง ๓๖๕
- จาริกธรรม ๓๘๐
- การปฏิบัติศาสนกิจในต่างแดน ๓๘๒

๖. หลวงพ่อ นักพัฒนา ๓๙๓
- ผู้ทำหน้าที่สืบต่อพระศาสนา ๓๙๔
- ผลงานการก่อสร้าง ๔๐๓
- นครโคกจาน ๔๔๙
- สัญลักษณ์แห่งศรัทธา ๔๕๙

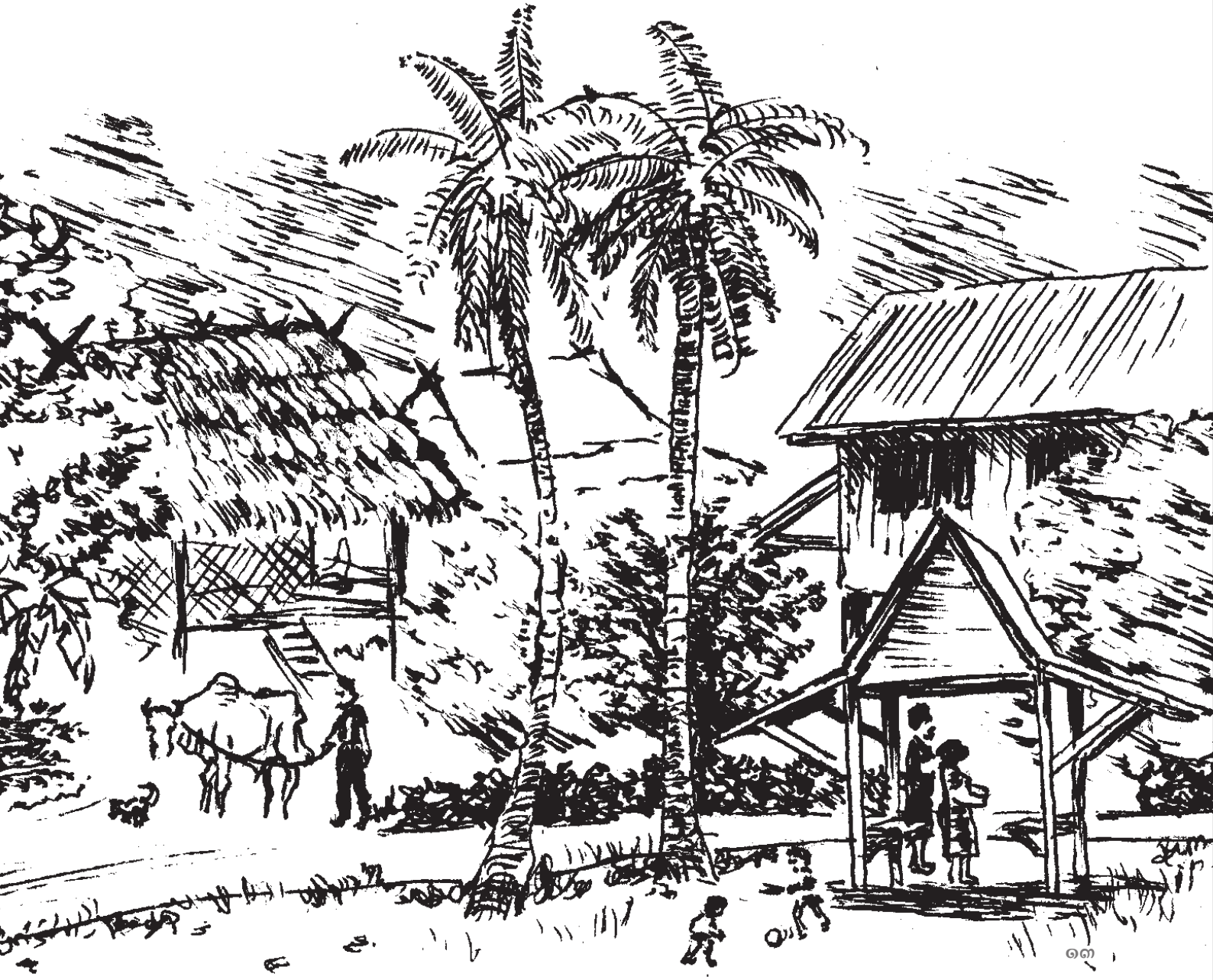
๗. เส้นทางชีวิต เส้นทางธรรม ๔๗๘
- ข้อเขียนงานประชุมสงฆ์ ๔๘๙
- หนังสือธรรม ๔๙๒

บรรณานุกรม

๑ รากเหง้า

รากเหง้า

สงครามโลก

ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ หมอกควันของความตายลอยอ้อยอิ่งห่มคลุมทั่วทั้งผืนแผ่นดิน ไฟสงครามโลกครั้งที่ ๒ แผ่พังพานไปเหมือนอสรพิษ มหานครต่าง ๆ ของประเทศคู่ขัดแย้งย่อยยับอับปางเป็นซากปรักหักพังบ้านเมืองพังพินาศศิลปวัตถุผุกร่อนเสียหาย ผู้คนมากมายล้มตายประหนึ่งธุลี ขณะที่ประเทศไทยได้วางตัวเป็นกลางมาโดยตลอด จนกระทั่งวันที่ ๘ ธันวาคม รัฐบาลไทยนำโดย จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ขับเคลื่อนประเทศเข้าสู่สมรภูมิสงครามจากการที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในหลายจังหวัดทางภาคใต้ เช่น ประจวบคีรีขันธ์, สุราษฎร์ธานี, นครศรีธรรมราช, สงขลา, ปัตตานี และภาคกลาง ผ่านบางปู รวมทั้งเคลื่อนทัพบุกเข้าทางตะวันออกผ่าน จ.พิบูลสงคราม (เสียมราฐ, อุดรมีชัย, บันทายมีชัย ในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน)

ถิ่นกำเนิด

ขณะที่ท้องทุ่งข้าวสลับกับแนวป่ามะขามของบ้านโคกจาน ต.ทุ่งไชย อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ ยังคงระบัดรวงเขียวเข้มล้อลมเหนือระลอกแรก ฝนตกต้องตามฤดูกาล ราวกับเสียงพิณแคนแดนอีสาน ถักทอท่วงทำนองชวนม่วนซื่น ไม่หยั่งรู้ร้อนหนาวของไฟสงคราม เหมือนอยู่ห่างไกลออกไปเกินกว่าจะรุกล้ำกล้ำกรายมาเยี่ยมเยือนถึง มีเพียงความหวาดผวาแผ่ปกคลุมบ้างในบางครั้ง

“...สงคราม..ไม่มีก็กลัวกันอยู่ บ้านมุงสังกะสี ได้ยินเสียงบนฟ้า ต้องรีบเอาใบมะพร้าว ไปปกปิดไว้ กลัวเขาเห็น กลัวเขาทิ้งระเบิดใส่ ...”

เป็นคำบอกเล่าของหลวงพ่อภายหลังจากนั้น ๘๔ ปี

“...สงครามสมัยก่อนก็ไม่รู้จะว่ายัง สมัยทุกวันนี้ใช้ระบบใหม่ก็เลยวิบัติไปตาม ๆ กัน สภาวะเป็นส่วนหนึ่งของยีนที่มันมีส่วนทำลาย ชอบว่าตัวเองดีกว่าเขา คนอื่นเลวกว่าเรา ก็เลยเป็นอย่างนั้น ทำยังไงมันจะรู้สึกสำนึกได้ ถ้ามีมาก็ตายกันหมดไม่มีอะไร เหตุที่มันทะเลาะกันก็คือมานะ ความถือตัว เชื้อชาตินี่ก็เหมือนกัน ทีนี้ก็ทะเลาะกัน เชื้อชาติ วรรณะ ถ้าคิดว่าเป็นสักแต่ว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น มันก็คงดี...” หลวงพ่อให้ข้อคิด

แต่ถึงแม้จะหวาดกลัวต่อภัยสงครามอยู่บ้าง ตามการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเท่าที่ชนบทห่างไกลจะได้ยิน ก็ยังนับเป็นดินแดนที่สงบสุขตามวิถีชนบทอยู่นั่นเอง

ฤกษ์ปรากฏ

วันพุธที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ตรงกับวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเส็ง ฝนเริ่มซา ฟ้าเริ่มใส ข้าวเขียวสะพรั่งผืนนาเริ่มกระจายละอองเกสรไปไกล ส่งกลิ่นหอมอ่อนโยน ชูรวงออกรับแสงแดดและไอหมอกหนาวพร้อมทั้งเปลี่ยนสีสันกลายไปเป็นสีทองตลอดท้องทุ่ง

เด็กชายเลี่ยม จันทำ ได้ลืมตาดูโลกครั้งแรก ผ่านครรภ์ของแม่เป้ง จันทำ ในครอบครัวของพ่อเพ็ง จันทำ ครอบครัวชาวนาครอบครัวหนึ่งในดินแดนห่างไกลผืนนั้น

พ่อใหญ่ป่น แม่ใหญ่เป้ง

พ่อเพ็ง จันทำ มีสมญาที่ลูกหลานเรียกขานกันจนเกือบจะลืมชื่อเดิมไปว่า 'พ่อใหญ่ป่น' เพราะชอบทำป่น หากบหาปลามาได้ก็ทำเป็นป่น เหมือนมีป่นเป็นอาหารประจำชีวิต (ป่นเป็นอาหารอีสานคล้าย ๆ น้ำพริก) เวลาลูกหลานญาติพี่น้องจะแวะไปบ้านพ่อเพ็งจะบอกกันว่า *"ไปบ้านพ่อใหญ่ป่น"* ก็เป็นอันเข้าใจว่าที่ไหน

"...ท่านเป็นคนใจดี เลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน ไม่ดุ ไม่ด่า ขยันขันแข็ง..."

ลูกหลานพ่อเพ็งให้ข้อสังเกต

นอกจากความกระฉับกระเฉงว่องไวและจิตใจโอบอ้อมอารี ไม่ชอบดุด่าว่าใคร ไม่ช่างพูด ช่างเจรจา เอกลักษณ์ของพ่อเพ็งก็คือวิชาช่างไม้ซึ่งเป็นที่เลื่องลือกันว่า ทำได้ละเอียดประณีตกว่าทั่ว ๆ ไป ลูกหลานพ่อเพ็งเล่าว่า

"...ถ้าว่าทำเกวียนนี่ท่านก็ทำทั้งวัน พ่อใหญ่กับหลวงพ่อเลี่ยมนั่นน่ะ พ่อใหญ่นั้นท่านจะพาลูกพาหลานทำเกวียน ตำข้าว ทำครก เอาไม้ใหญ่ ๆ มาทำ..."

ความขยันหมั่นเพียรนั่นเองเป็นเหตุให้พ่อเพ็งมีฐานะมั่นคงในหมู่บ้านโคกจาน แต่ถึงกระนั้นพ่อเพ็งก็ยังคงมีชีวิตอยู่อย่างสมถะ มัธยัสถ์ ทั้งไม่ได้อยู่เฉยให้วันเวลาพ้นผ่านเลยไปเปล่า พยายามขวนขวายสร้างเหตุให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติพี่น้อง ตลอดจนคนบ้านใกล้เรือนเคียง เป็นที่ยอมรับกันในหมู่บ้านถึงความใจดีและชอบทำบุญสุนทรทาน ดังที่หลวงพ่อเล่าถึงว่า

"...เพิ่นมักบุญกฐิน โตว่า...(หัวเราะ) ขั่นดำนาแล้ว เพิ่นสิว่า ปีนี้กูสิไปทอดกฐินไสน้อ มักของเพิ่น..."
(หัวเราะ) (ท่านชอบงานบุญกฐิน หลังจากดำนาแล้วปีนี้จะไปทอดกฐินที่ไหนดีน้อ ท่านชอบของท่าน)

เวลาทำกับข้าวทำแกงพ่อเพ็งจะให้ทำเป็นปี๊บใหญ่ ๆ และเรียกเพื่อนบ้านมาแบ่งตักไปกินไม่มีหวง ทั้งไม่ได้รังเกียจว่าใครทำดีหรือไม่ดีกับตนเอง นอกจากนี้แล้วพ่อเพ็งยังมีความรักลูกเสมอกัน

ไม่ได้รักใครมากกว่าใคร แผ่เผื่อเจือจานกันอย่างเสมอภาค ดังลูกหลานเล่าว่า

"...เวลาท่านแบ่งข้าวให้ลูกจะแบ่งเป็นกอง ๆ ในกระด้ง วางแกงกับไว้ตรงกลาง ให้ลูก ๆ ได้รับประทานกันทั่วถึง..."

ในพื้นถิ่นชนบทการดื่มสุราเมรัยถือเป็นวิถีชีวิตปกติ ชายชาวชนบทต่างคิดว่าตนมีคอทองแดง ไม่เกรงกลัวสุราเมรัย แม้ว่าจะเป็นการละเมิดข้อห้ามซึ่งเป็นรากฐานของชีวิตที่ดีงามก็ตาม แต่พ่อเพ็งนั้นไม่ยุ่งเกี่ยวข้องแวะกับสิ่งมึนเมาอันเป็นอบายมุขคือปากทางแห่งความเสื่อมนี้เลย ดังนั้นสิ่งนี้จึงเป็นเหมือนสารส่งต่อแบบแผนอันดีงามในครอบครัวมาสู่ลูก ๆ ของท่านด้วย

และดูเหมือนว่าความอ่อนโยน ไม่ดุด่าว่าใครทำให้แม่เป้ง จันทำ มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้เป็นสามีอยู่มาก แม่ชีทิพย์ จันทำ เล่าถึงแม่เป้งว่า

"...ไม่เคยด่าลูกด่าหลานเลย อยู่เฉย ๆ ไม่เคยด่าใครสักครั้ง..."

ลูกหลานไม่เคยเห็นเลยว่ามีครั้งไหนที่แม่เป้งจะใช้ถ้อยคำดุด่าว่ากล่าวใครให้ชอกช้ำ มีแต่ถ้อยคำซึ่งได้ยินแล้วเป็นที่สบายใจควรค่าแก่การจดจำ มิพักต้องกล่าวถึงความอดทนอันเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง

โดยปกติแล้วหญิงในชนบทจะมีความสามารถในงานบ้านหลากหลายอย่างเพราะเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน หากไม่ทำหรือทำไม่ได้ก็ถือกันว่าไม่ใช่แม่บ้านแม่เรือนที่เหมาะสมนัก ดังนั้นก่อนจะออกจากเรือนไปมีครอบครัว วิชาที่หญิงชนบทจะได้รับสืบทอดจากมารดาบิดาก็คือ การทอผ้า เย็บผ้า ทำครัว ทำนา ทำไร่ เป็นอาทิ นอกจากนั้นก็เป็นความรู้ความเข้าใจใน ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔ ซึ่งเป็นประเพณีและการปฏิบัติตนต่อผู้คนอันแตกต่างหลากหลาย ซึ่งแม่เป้งก็เป็นหญิงชนบทซึ่งรับสืบทอดวิชาเหล่านั้นมาเช่นเดียวกัน

"ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่" เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาของชาวอีสาน

ฮีตสิบสอง (จารีตประเพณีสิบสองเดือน) เป็นประเพณีที่ชาวอีสานปฏิบัติสืบต่อกันมาในแต่ละเดือนของปี มีทั้งบุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์, การทำมาหากิน, การบวงสรวง, และความกตัญญู เช่น บุญเข้ากรรม, บุญคูณลาน, บุญผะเหวด, บุญสงกรานต์, บุญบั้งไฟ, บุญข้าวประดับดิน.

คลองสิบสี่ (แนวทางการปฏิบัติ) เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับคนทุกระดับในสังคม มีทั้งสำหรับผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย, การรักษาศีลธรรม, ความยุติธรรม, ความซื่อสัตย์

ดังนั้น **ฮีตสิบสองคลองสิบสี่** จึงเป็นประเพณีและแนวทางปฏิบัติที่หล่อหลอมสังคมอีสานให้มีความสงบสุขและเป็นเอกลักษณ์

บุญสัมพันธ์

ช่วงเวลานั้นพระชา สุภทฺโท ยังเป็นพระหนุ่มไร้ชื่อ ได้จาริกแสวงหาสำนักเรียนเพื่อศึกษาปริยัติธรรม เคยแวะมาพักที่บ้านโคกจานชั่วระยะหนึ่ง ยังให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับญาติโยมอยู่หลายครอบครัว

กาลผ่านล่วงเลยพ้นหลายสิบวรรษาสมัย ใครเล่าจะหยั่งรู้ได้ว่าลูกหลานของครอบครัวที่เคยใส่บาตรหยาดน้ำท่านเมื่อคราวครั้งโน้นจะมาสู่วัดหนองป่าพง กลายเป็นผู้รับสืบทอดมรดกธรรมของท่านในเวลาต่อมา จากวันนั้น หลวงปู่ชา สุภทฺโท ได้ถามญาติโยมชาว อ.กันทรลักษ์ ที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านโคกจาน ถึงครอบครัวของหลวงพ่อว่า *“ญาท่านเลี่ยมเป็นลูกผู้ได๋น่อ”* โยมตอบว่า *“เพิ่นเป็นหลานมหาแพงตั่ว”* หลวงปู่ก็เข้าใจได้ในทันที

ญาท่าน ในภาษาอีสาน หมายถึง พระภิกษุผู้ใหญ่ หรือพระผู้มีอาวุโส เป็นคำเรียกที่แสดงความเคารพและยกย่องพระสงฆ์ที่มีอายุ หรือมีความรู้ความสามารถ โดยทั่วไปแล้วจะใช้เรียกพระภิกษุที่มีตำแหน่งทางการสงฆ์ หรือเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน

บ้านเดิม

บ้านไม้หลังคาจั่ว สร้างต่อเชื่อมกันสองหลัง มีรางน้ำฝนตรงจุดเชื่อมของหลังคาจั่ว ใต้ถุนยกพื้นขึ้นไป หลังหนึ่งเป็นบ้านทำครัว มีร้านตั้งโอ่งน้ำสำหรับบริโภคใช้สอย อีกหลังเป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อนหลับนอน มีห้องเปิง (ห้องพระ) ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ถือกันว่าเป็นที่เคารพบูชาของบ้าน ห้ามเข้าไปเล่นสนุกสนาน และจะเปิดให้เข้าไปเฉพาะเทศกาลสำคัญ บ้านหลังนี้เป็นบ้านเดิมของเด็กชายเลี่ยม ซึ่งกำเนิดมาในตระกูลใหญ่ ครอบครัวมีฐานะมั่นคงในหมู่บ้าน

บ้านหลังนี้เองเป็นแหล่งรวมงานช่าง ทั้งการทำเครื่องจักสาน, งานไม้, ทำสาก, ทำครก ไปจนถึงเครื่องประกอบเกวียน เช่น กงเกวียน, กำเกวียน, พวงเกวียน หรือ ประทุน เป็นงานช่างเฉพาะทางซึ่งรับสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ครอบครัว

ครอบครัวของท่านนั้นมีพี่น้องร่วมอุทรเดียวกัน ๖ คน ท่านเป็นบุตรลำดับที่ ๔ เรียงลำดับได้ดังนี้

๑. นางตู๋ จันทำ

๒. นางทองจันทร์ จันทำ

๓. นายเอี่ยม จันทำ

๔. หลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม

๕. นายเขี่ยม จันทำ

๖. แม่ชีทิพย์ จันทำ

ทะนุถนอมถ้อยคำ

ครอบครัวของพ่อเพ็งเป็นครอบครัวที่มีความพิเศษเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ คือ นุ่มนวลอ่อนโยน รักความเงียบสงบ ไม่นิยมการทะเลาะเบาะแว้งหรือแสดงความไม่พอใจด้วยวิธีการอันรุนแรง แม่ชีทิพย์ จันทำ ซึ่งเป็นน้องคนเล็กของครอบครัวเล่าว่า ไม่เคยมีการทะเลาะเบาะแว้งขึ้นเสียงกันในครอบครัวเลย ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของใครว่าทำอะไร และทำหน้าที่ของตนเองไปตามนั้น จะพูดกันบ้างก็เมื่อมีสิ่งที่จำเป็นต้องพูดกันเท่านั้น

นับได้ว่าเป็นครอบครัวซึ่งทะนุถนอมถ้อยคำในการสนทนา คนส่วนใหญ่จึงมักเข้าใจไปว่าครอบครัวนี้แปลก นอกจากจะพูดกับคนอื่นน้อยแล้ว ยังพูดกับคนในครอบครัวเดียวกันน้อยอีกด้วย เรียกได้ว่าใช้ถ้อยคำอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยวาจาในการสื่อสารอย่างแท้จริง ซึ่งหลวงพ่อให้ความเห็นในภายหลังอย่างอารมณ์ดีว่า

“...พูดง่าย ๆ ว่าคนไม่กินเหล้ากินยา มันเป็นอย่างนั้น ไม่มีอะไรกระตุ้น ใช่อยู่ครอบครัวเขากินเหล้าเขาก็ทะเลาะกัน...”

น้ำนมมารดา คุณค่าข้าวน้ำหมาก

น้ำนมแม่เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตสำคัญของเด็กทารกในยุคนั้น ทารกที่เกิดมาจะถูกเลี้ยงด้วยน้ำนมจากอกแม่เป็นหลัก จนกว่าจะเริ่มกินอาหารบดละเอียดได้บ้าง เช่น ข้าวหรือกล้วยน้ำว้าสุก แต่ส่วนมากจะกินนมแม่จนหย่านมไปเอง

เนื่องจากคนยุคนั้นกินหมากกันเป็นปกติ เวลาแย้มยิ้มเหงือกและฟันจะเผยสีดำสีแดงชัดเจน พอมีลูกเล็ก ๆ ฟันน้ำนมยังไม่งอก หรือเคี้ยวอาหารกินเองยังไม่ได้ ก็จะต้องเคี้ยวข้าวให้ลูก เพราะเป็นข้าวเหนียวจึงมีรสชาติหอมหวาน เคี้ยวเสร็จก็บรรจุใส่ใบตองกล้วย เอาไปหมกไฟให้สุก พอสุกแล้วจะมีสีชมพูหรือสีน้ำหมาก เรียกว่า ข้าวน้ำหมาก นอกจากนี้จะเคี้ยวกล้วยน้ำว้าให้ละเอียดบรรจุใส่ใบตองกล้วยเอาไปหมกให้สุกแบบเดียวกันจะมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ รสชาติดี เด็ก ๆ จะชอบกินและมีคุณค่าทางโภชนาการอีกด้วย เด็กชายเลี่ยมก็เป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกเลี้ยงมาด้วยน้ำนมแม่และข้าวน้ำหมาก

“...อ้าว มันก็มีวิตามินอยู่ น้ำลายมันก็เป็นส่วนหนึ่งของน้ำย่อย ทุกวันนี้เขาก็มีส่วนใช้กันอยู่อย่างน้ำนมแม่นี่แหละ อย่างน้อยก็ ๒-๓ สัปดาห์ ถ้าอย่างนั้นเด็กก็ไม่มีภูมิคุ้มกัน แต่ว่าแต่ก่อนนั้นเด็กจะหย่านมเอง...” หลวงพ่อให้ความเห็น

อุปนิสัย

จากคำบอกเล่าของคนรุ่นเดียวกันซึ่งเหลืออยู่ไม่มากนักในปัจจุบันและลูกหลานของพ่อเพ็ง ทำให้ทราบว่า เด็กชายเลี่ยมมีอุปนิสัยเรียบร้อย ไม่มีอากัปกิริยาที่แข็งกระด้างก้าวร้าวซุกซนเลย แต่เป็นเด็กที่มีภาวะของความเป็นผู้นำ เหมือนเป็นพี่ใหญ่ของเด็กวัยเดียวกัน เพราะนอกจากจะขยันขันแข็งในการงานเท่าที่เด็กคนหนึ่งจะทำได้แล้ว ยังเป็นผู้ที่พูดน้อยสำรวมระวังตามอุปนิสัยซึ่งรับสืบทอด

มาจากบุพการี เป็นที่เกรงใจของหมู่เพื่อน แต่หากจะมีความซุกซนอยู่บ้าง ก็มีเพียงความชอบในการดักนกคุ้ม ในเวลาเลี้ยงควาย เด็กชายจะหาดักนกคุ้มไปด้วย เพื่อน ๆ เห็นกันทีไรก็มักเห็นเด็กชายอยู่กับแร้วดักนกคุ้ม แต่ไม่สู้จะเรียกว่าความซุกซน เรียกว่ารู้จักทำมาหากินตามประสาวัยเยาว์จะถูกกว่า นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วเด็กชายเลี่ยมยังเป็นผู้เฉลียวฉลาดชอบแสวงหาความรู้ ทั้งยังมีความทรงจำดี ซึ่งอาจเป็นพันธุกรรมจากเชื้อสายฝั่งของบิดา

ไม่กินเนื้อ

แม้ไม่ใช่มังสวิรัติเว้นขาดจากการบริโภคเนื้อสัตว์แต่ครอบครัวของเด็กชายเลี่ยมก็ระมัดระวังเรื่องการอยู่การกิน คือ ไม่กินของแปลก ของป่า หรือสัตว์เลื้อยคลานที่คนอีสานส่วนมากนิยมกินกัน เช่น งู ตะกวด แม้กระทั่งปลาไหล ปลาหลด ปลาหลาด รวมไปถึงเนื้อสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควายด้วย หลวงพ่อเล่าภายหลังว่าครอบครัวของท่านนั้น *“ถ้าเอาเนื้อเข้าบ้าน ผิดกัน”* หมายถึงต้องมีเหตุให้ขุ่นข้องหมองใจกัน

โดยเฉพาะแม่เป้งนั้นเพียงแค่ได้กลิ่นเนื้อก็สำรอกอาเจียนแล้ว ดังนั้นคนในครอบครัวจึงมีข้อห้ามที่รู้กันว่าไม่ให้นำเนื้อเข้าบ้าน ทั้งไม่มีใครกินเนื้อวัว เนื้อควาย เพราะหากใครกิน แม้จะไม่มีคนในครอบครัวเห็น เช่น กินมาจากที่อื่น กลิ่นจะโชยออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งคนในครอบครัวสามารถสัมผัสได้ อาหารหลักของครอบครัวจึงเป็นอาหารตามธรรมชาติ เช่น ผัก, ผลไม้, กุ้ง, หอย, ปู, ปลา เป็นอาทิ

บ้านโคกจานในวารดรุณ

บ้านโคกจานในกาลครั้งนั้นดารดาษไปด้วยต้นมะขามเปรี้ยวขนาดมหึมาสี่ห้าคนโอบถึง สูงสล้างหยัดท้าแดดลมจนเงยคอตั้ง ผุดขึ้นจากผืนดินอย่างทรนง เรียงระนาบกันไปอย่างหนาแน่น เวลาออกฝักออกผลก็ดกหนาจนกินไม่ไหว และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ทางเข้าหมู่บ้านมีถนนสูงจนเทียมหลังช้าง ภายหลังจึงถมที่ดินขึ้นมาเรื่อย ๆ จนมีสภาพเช่นที่เห็นในปัจจุบัน หลวงพ่อเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวน้ำซ่ามปลาของชุมชนบ้านโคกจานสมัยนั้นว่า

“...ไม่ได้อุดมสมบูรณ์หรอก แต่พออยู่ได้ พอมีการทำเกษตร (หมายถึงปลูกข้าว) ถึงเริ่มดีขึ้น แต่ก่อนไม่มีการเกษตรก็ทำไร่กัน ทำไร่มันก็ไม่มีเครื่องมือ มีแต่มีดไปฟันต้นไม้ ให้มันตายแล้วก็เผาปลูกข้าวไป มันก็ได้อย่างนั้น ทำข้าวไร่...”

ฝูงไก่โก่งคอขันดังกังวานก่อนแสงแรกจะโผล่พ้นโค้งขอบฟ้า เหมือนระฆังบอกเวลาตื่น กลุ่มชาวนาไล่ควายออกจากคอก ลงไร่ลงนา จับปูจับปลาทำมาหากินกันตามประสา โดยเฉพาะปูปลาหาง่ายกบเขียดยังมีมาก

“...อาหารการกินก็ไม่อดเพราะกบเขียดมันเยอะ เวลาส่องไฟไป มองดูขาวเต็มไปหมด...” (หัวเราะ)

“...ปูปลานานำ้ตามธรรมชาติมันก็มีอยู่แล้ว แต่เขาก็ไม่กินมาก ไม่หามาก หาแต่พออยู่พอกิน ก็หนีกลับบ้านใครบ้านมัน ตัวสองตัวก็เหลือเฟือแล้ว เอาไปมากมันก็เน่าทิ้ง มันไม่มีที่ใส่ บางทีก็ย่างไว้ แต่มันก็ไม่ได้นาน ผมก็ไม่คิดว่ามันอดมันอยาก...”

นอกจากอาหารการกินแล้วยังมีสัตว์ตามธรรมชาติอีกนานาชนิด หลวงพ่อหลับตาย้อนระลึกและเล่าว่า

“...แถวบ้านผมมีช่วงหนึ่ง ปลาตัวหนึ่งมันใหญ่ ๑๐๐ กว่ากิโลละมั้ง ตัวใหญ่มากจริง ๆ เรียกว่าปลาคาบมัน (ปลากระโห้) ขึ้นมาทุ่งนา ๒ ตัว สูงจากนำ้พ้นโผล่ขึ้นมานึกว่าจระเข้ นึกว่างูใหญ่มา (พญานาค)...”(หัวเราะ)

“...กระต่ายเยอะแยะ พวกกระต่ายนี่มีทั่วไป....พวกหมาจิ้งจอกก็มีเป็นฝูง มาเป็นฝูง ๆ หากินอยู่ใกล้ลำห้วย ใกล้ ๆ แหล่งนำ้...”

“...พวกเหยี่ยวนี่เยอะ เป็นฝูง ๆ แร้งก็มี แต่มันมาสูญพันธุ์ตอนเขามาฉีดยา ดีดีที กำจัดเชื้อโรคมาลาเรีย ทีนี้พวกคนดื้อ ๆ มันก็ขอเขาไว้ เป็นผง ขอเขาไว้ เอามาสระผมเหาก็อยู่ไม่ได้เหมือนกัน ตายหมด ทีนี้ถ้าหมาตายพวกคนดื้อ ๆ มันก็จะเอา ดีดีที ไปโรยไว้ แร้งมากินหมา แร้งก็ตายเหมือนกัน...”

บรรยากาศเวลานั้นกล่าวได้ว่ามีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตอยู่มาก แม้เมื่อห้วงกาลผ่านพ้นภาพเหล่านี้จะหลงเหลือเพียงความทรงจำของผู้ผ่านวันผ่านวัยมายาวนานเท่านั้น

ดวงตะวันบ่ายคล้อยไปทางทิศตะวันตก ทอแสงสุดท้ายเรื่อเรืองแทรกแซมสีสันมืดหม่น ค่ำแลงมาแสงตะเกียง แสงไต้สว่างสลัวระยิบระยับไปกับการเคลื่อนที่ของสายลมยามสนธยา เป็นช่วงเวลาล้อมวงกินข้าว พักผ่อนหย่อนใจ คลายความเหนื่อยล้าจากการงาน ครอบครัวอบอุ่น แต่ลมท้ายฝนกลับเยือกเย็นจับหัวใจ ช่วงเวลานั้นไฟฟ้า ประปา สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังเข้ามาไม่ถึงในหมู่บ้าน

“ ไฟฟ้า ประปาไม่ต้องถามถึง ”

ความสะดวกที่พอจะมีได้อยู่ไกลออกไปในตัวเมือง การเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยเท้าจึงเป็นเรื่องปกติอันจำเป็น หากมีฐานะอยู่บ้างก็จะขึ้นเกวียนเทียมวัว ลากล้อไปตามทางเกวียนอันคดเคี้ยว ทิ้งรอยล้อไว้จนเป็นร่องลึก แต่การนั่งเกวียนนั้นไม่ได้สะดวกอะไรนัก เพราะพื้นไม้แข็งกระด้าง เมื่อล้อเกวียนลากบดไปจะเกิดแรงสั่นสะเทือนไปถึงพื้นไม้ หากต้องเดินทางไกล เช่น ไปในตัวอำเภอเมือง ต้องขี่ม้าไป เป็นเหมือนรถมอเตอร์ไซค์ในยุคนั้น

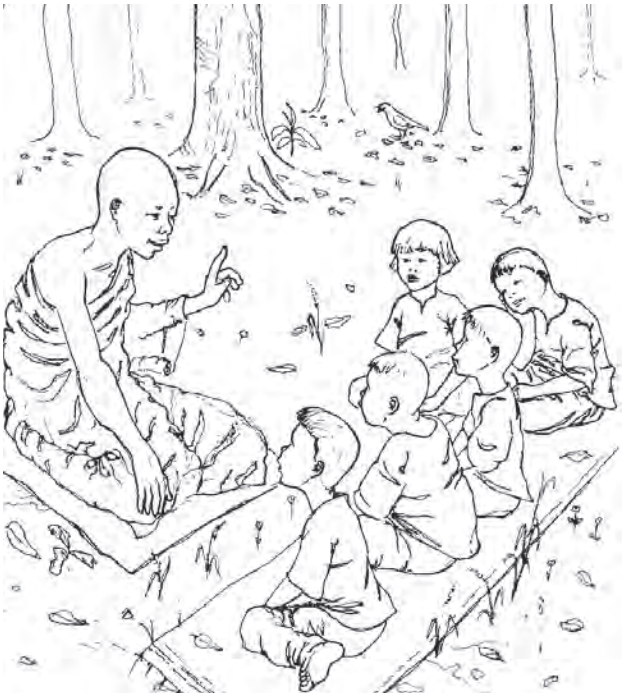
“...แต่ละบ้านจะมีม้าเป็นธรรมดา เวลาปล่อยออกจากคอกมันจะวิ่งตามกันเป็นฝูง ๆ แต่ไม่ใช่ม้าใหญ่อะไรหรอก เป็นม้าขี้แกลบ...”

บ้านโคกจานมีผ้าไหม เลี้ยงหม่อน ทอผ้าแพรไหม ผ้าแพรฝ้าย การทอผ้าเป็นศิลปหัตถกรรมชาวบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ปกติชาวชนบทจะใช้ผ้าทอด้วยมือ มีกี่ทอไว้ประจำบ้านและเย็บผ้าใช้เอง การทอผ้าเย็บผ้าเป็นงานฝีมือที่บ่งบอกความหยาบละเอียดของผู้กระทำ ถ้าลูกหลานบ้านไหนได้ใส่ผ้าทอเนื้อดี ฝีเข็มสวย ก็เป็นสิ่งบ่งชี้ว่าบ้านหลังนั้นมีฝีมือ มีศิลปะ สำหรับเด็กที่สวมใส่ก็อวดกันได้ว่าใช้ผ้างาม เป็นที่เชิดหน้าชูตาภาคภูมิใจอยู่ลึก ๆ

“....ก็ทอเอาเอง เย็บเอาเอง ครอบครัวหนึ่งอย่างน้อยก็ทอให้ได้สักเครือหนึ่ง เครือหนึ่งก็ไม่ยาวประมาณ ๖ เมตร ๗ เมตรนี่แหละ ใช้เสื้อผ้าย้อมมะเกลือ แล้วก็ผูกเงิน เงินก้อนใส่ มันจะออกสีดำ ๆ ไม่มีย้อมคราม...ส่วนมากก็ย้อมมะเกลือ....ถึงว่าพอมาบิณฑบาตอยู่บ้านผึ้ง (บ้านใกล้วัดหนองป่าพง) แม่ใหญ่ปานแกย้อมคราม มือแกคล้ำ ๆ มาจากข้าวใส่บาตร แต่ว่าแกดีอย่างหนึ่งก่อนจะใส่บาตรแกจะส่องดูบาตรก่อน ถ้ามีน้อยแกก็จะให้มาก พอ...ไม่รู้จะใส่ให้หรือไม่ใส่ให้ เงียบกริ๊บแต่ก็ใส่อยู่...”

หลวงพ่อทวนความหลังครั้งเยาว์วัย และเล่าถึงโยมใส่บาตรเมื่อมาอยู่วัดหนองป่าพงพร้อมยิ้มหัวระลึกถึง

เห็นพระแต่เล็ก เป็นเด็กโรงเรียนวัด

ภาพพระภิกษุนุ่งห่มเป็นปริมณฑลเดินสงบเสงี่ยมเข้าไปสู่ละแวกบ้านเพื่อภิกขาจารเรียงเป็นแถวยาวสีเหลืองหม่นรับกับแสงอรุณใหม่ เป็นภาพชินตาสำหรับชาวชนบท เมื่อเวลามีงานสำคัญของชาวบ้านเช่นงานบุญเฮือนดี (งานศพ) พิธีโกนจุก งานบุญมงคลต่าง ๆ พระภิกษุก็เป็นส่วนสำคัญในบุญพิธีเหล่านี้ทั้งสิ้น

ในอดีตวัดเป็นเหมือนศูนย์รวมศรัทธา เป็นแหล่งวิทยาความรู้แขนงต่าง ๆ เป็นที่ร้อยรวมผู้คนเสริมส่งความสามัคคี เมื่อมีงานบุญประจำปีต่าง ๆ เช่น บุญข้าวจี่ บุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ (บุญพระเวส) บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก (บุญสารทไทย) บุญกฐิน เป็นต้น ชาวบ้านจะมารวมกันที่วัดเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกัน วัดจึงมิได้เป็นเพียงบุญสถานเท่านั้น แต่ยังเป็นเหมือนสถานที่ให้ความบันเทิงรื่นเริง ร้อยเรียงดวงใจเพิ่มพูนความรักความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมีพระศาสนาเป็นศูนย์กลางแผ่กลิ่นอายทอสายใยแห่งความมีไมตรีจิตออกไปสู่ชุมชน ในขณะเดียวกันก็ให้ความสงบเย็นเป็นร่มเงาที่พึ่งพิงของชาวบ้าน เมื่อเวลาประสบภัยพิบัติของชีวิตต่าง ๆ นานา พระศาสนาก็ช่วยค้ำจุนเอาไว้ เปิดพื้นที่ มอบโอกาสให้ได้เรียนรู้ แก้ไขตนเอง โดยการมาสู่เพศบรรพชิตเพื่อฝึกหัดขัดเกลา

ในวัยที่เป็นเด็กชายเลี่ยมนั้น ผู้เป็นอาคือพระมหาวีระหรือมหาแพง ได้บวชเป็นพระภิกษุและเรียนปริยัติธรรมจนจบเปรียญธรรมเป็นพระมหา เป็นผู้มีความรู้มาก ทั้งทรงจำปาติโมกข์ได้ว่องไวจนเป็นที่เลื่องลือ กล่าวคือ ทรงจำพระปาติโมกข์ได้ใน ๗ วัน

ในช่วงเวลานั้นวัดบ้านโคกจานมีพระเณรเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสามเณร เด็กชายเลี่ยมเห็นภาพเหล่านี้นานวันเข้าจึงเกิดความรู้สึกอยากบวชเป็นสามเณร *"อยากบวชกะบวชติล่ะ สิมาเลี้ยงควายอยู่นี้เฮ็ดหยัง"* เด็กหญิงเพื่อนของเด็กชายเลี่ยมให้คำแนะนำ แต่เมื่อขออนุญาตจากบิดามารดาแล้ว ท่านกลับตอบปฏิเสธเพราะเห็นว่ายังเด็กเกินไป เด็กชายจึงต้องพับเก็บความรู้สึกนั้นไว้

โรงเรียนบ้านโคกจานในสมัยนั้นอยู่ในศาลาการเปรียญของวัดบ้านโคกจาน เป็นศาลาชั้นเดียว โดยปูพื้นไม้ไว้ห่าง ๆ หากไม่ระวังสักหน่อยหวังได้เลยว่าผืนดินแข็งกระด้างเบื้องล่างนั้นจะเป็นฟูกรองรับร่างอย่างดี มีการเรียนการสอนกันในศาลาหลังนี้เอง ทุกวันจะมีครูจากส่วนกลาง เป็นครูที่จบมัธยมศึกษามาสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ จนถึงประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยมีเด็กนักเรียนจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาเรียนร่วมร้อยคน

เด็กชายเลี่ยมเข้าโรงเรียนเมื่ออายุ ๘ ขวบ แต่ก่อนจะได้ไปโรงเรียนลูกหลานชาวนาต้องไล่ควายออกจากคอกเป็นกิจวัตรประจำวัน หากหน้าไหนเป็นฤดูทำนาก็ต้องช่วยดำนาก่อนสักมัดสองมัดถึงไปได้ กลับจากโรงเรียนแล้วก็ไม่อาจอยู่เฉยหรือเล่นสนุกแต่ต้องลงนาถอนกล้า หรือไม่ก็ช่วยซ่อมข้าวกล้าในนาที่ดำไปแล้วลอยฟูขึ้นมาเพราะดินแข็งกระด้างและน้ำมีมากเกินไป เรียกว่า

“ดำนาข้าวต้นเก่า” บางวันต้องกินข้าวไปด้วย วิ่งกระหืดกระหอบไปโรงเรียนด้วยก็มี

หลวงพ่อเล่าตัวอย่างบรรยากาศของการเรียนการสอนสมัยนั้นว่า

“..บางทีก็เอาระบบเพลงมาใช้ หนังสือสังข์ทอง มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวสหัสนัยไตรตรึงสา..” (หัวเราะ)

การเรียนในยุคนั้นใช้ระบบท่องจำเป็นหลัก ใช้กระดานชนวนแทนสมุด มีดินสอหินแทนดินสอปากกา ใช้ท่วงทำนองเพลงมาทำให้จดจำได้ง่าย เพิ่มความสนุกสนานให้เด็ก ๆ ได้เรียนไปด้วยมีความสุขรื่นเริงไปด้วย การจดจำบทเรียนต่าง ๆ ก็จะแม่นยำฝังใจมีประสิทธิภาพ แม้แต่สูตรคูณยังนำทำนองมาผสมผสานให้ร้องกันเป็นนกแก้วนกขุนทอง ในสมัยนั้นท่องสูตรคูณกันถึงแม่ ๒๕ เลย

การละเล่นเมื่อเป็นเด็ก

การละเล่นหรือสื่อให้ความบันเทิงเป็นของขาดไม่ได้เลยในวัยเด็ก แต่ละพื้นที่ แต่ละวัฒนธรรมจะมีการละเล่นแตกต่างกันไป การละเล่นเป็นเครื่องพัฒนาทักษะทางความคิด ทั้งยังเป็นเครื่องมือเชื่อมมิตรภาพอีกด้วย หลวงพ่อย้อนความหลังว่า

“...เล่นบักบ้า (สะบ้า) เท่านั้นแหละ (หัวเราะ) ของทำเอา เล่นขี้ดินทราย ไปอย่างนั้นแหละ... หนังกลางแปลงก็เริ่มมี...”

“...บางทีเป็นเด็กน้อย เล่นรำวง มีผู้ชายเล่นรำวง...มันก็เป็นความสนุกสนานของเด็กน้อย สนุกสนาน เด็กน้อยได้ร้องเพลงก็สนุกด้วยกัน แค่ ร.๘ สวรรคต นี่แหละ ก็เอามาให้ร้องกัน... พ.ศ. ๒๔๘๙ คนไทยง่วงเหงากันทุกคน ว่าไปอย่างนั้นน่ะ...”

หรือบางครั้งจะมีหนังบักตื้อหรือหนังตะลุงมาเล่นที่หมู่บ้าน โดยพวกฉายหนังเขาจะขึงผ้าขาวเสียบกับต้นกล้วยสองต้นให้มีระยะห่าง แล้วใช้ไฟจากไต้จุดให้แสงสว่าง จึงเชิดแผ่นหนัง พากย์เสียงใส่มุกตลกขบขัน เป็นที่สนุกสนานรื่นเริงกันตามยุคสมัย

ส่วนของดื่มกินแปลก ๆ เช่น เครื่องดื่มน้ำอัดลม ยังไม่มีในหมู่บ้านในยุคนั้น

“...น้ำแข็งก็เริ่มเห็น เริ่มเป็นเด็กน้อยเห็นน้ำแข็ง เอาน้ำแข็งมาอมแล้วก็โห่ร้องกันไป...ก็เพิ่งมีรถยนต์ก็เพิ่งมี...” (หัวเราะ)

พ่อค้าวัยเยาว์

เด็กชายเลี่ยมมีความขยันหมั่นเพียรในการค้าขายตั้งแต่ยังอยู่ในโรงเรียน

“...หัดค้าขายตั้งแต่อยู่ในโรงเรียน เรียนไปด้วย ขายไปด้วย ออกมาก็หาซื้อมะขามเปียก หาซื้อไก่ขายไปด้วย...”

บางเวลามีงานวัด งานรำวง เด็กชายจะแกะมะขามเปียกพกไปด้วย พอไปถึงงานก็จะหาแลกเป็นของอย่างอื่นมาขายต่อ นอกจากธุรกิจขายมะขามเปียก ขายไก่แล้ว ยังมีธุรกิจหาบน้ำใส่ปี๊บไป

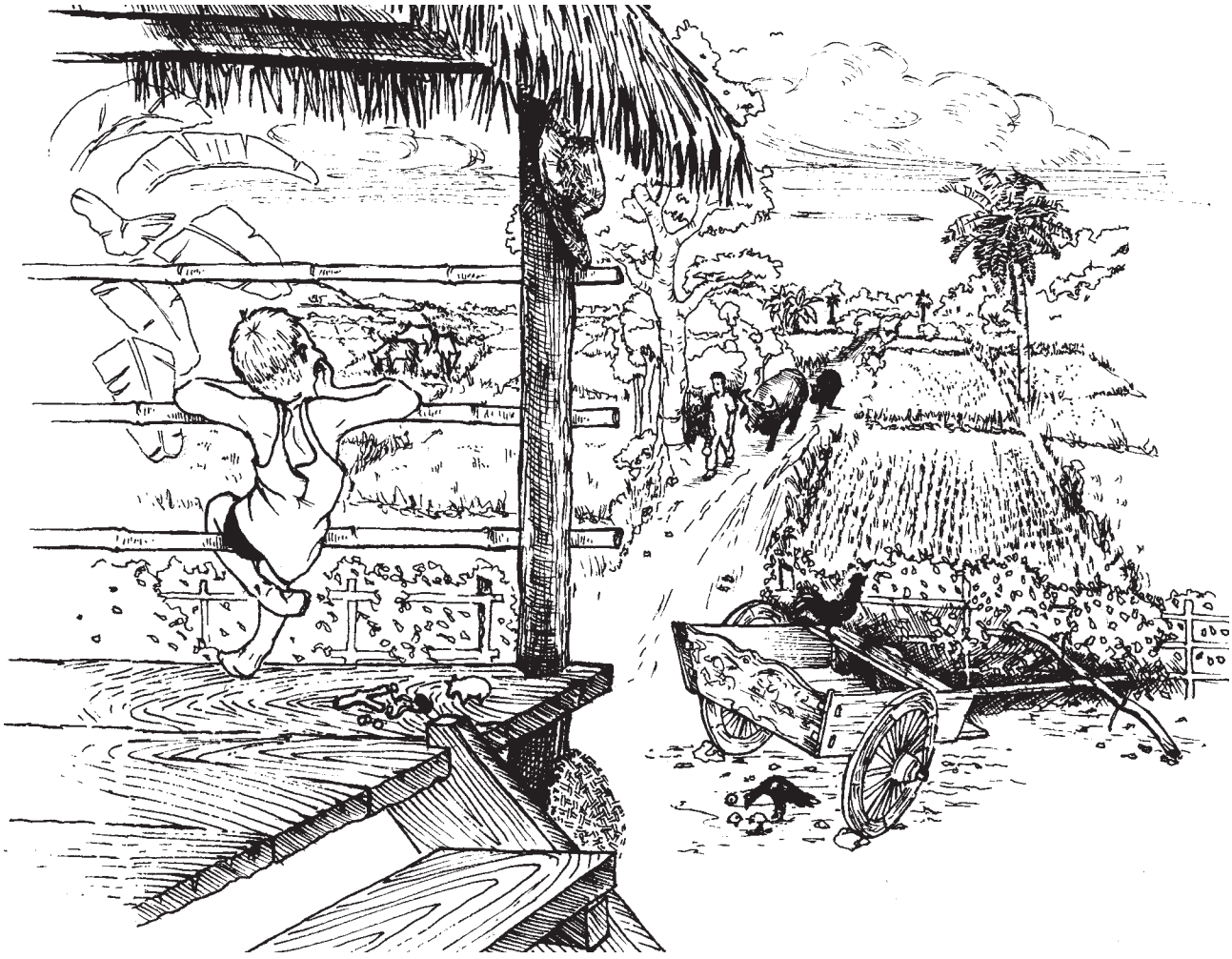
ขายอีกด้วย ช่วงเวลานั้นน้ำประปายังไม่มี ระบบสูบน้ำยังไม่มาถึง น้ำต้องตักและหาบมาจากบ่อสร้างอยู่ไกลประมาณหนึ่งถึงสองกิโลเมตร หาบขึ้นไม้คานไปเร่ขาย คนแก่คนเฒ่าที่ไม่มีลูกหลานช่วยตักน้ำเห็นเข้า คงจะนึกสงสารเอ็นดูในความขยันของเด็กชาย แลเห็นหาบน้ำมาตั้งไกล ก็เลยตะโกนร้องบอกกันว่า *“เอานำมันแน!” (เอากับเขาหน่อย)* สนนราคาของน้ำแต่ละปี๊บก็ประมาณหนึ่งสตางค์ สองสตางค์ เรียกได้ว่าเด็กชายเลี่ยมขยันสร้าง ขยันหา รู้คุณค่าของทรัพยากรตั้งแต่ยังเล็กทีเดียว หลวงพ่อเล่าว่า

“...เป็นเด็กน้อยหาบน้ำไปขาย ครุตักน้ำก็มีแต่ครุขี้ไม้ยาง ทำเล่นไปอย่างนั้นแหละ ก็อายบ้างไม่อายบ้างก็ทำไป (หัวเราะ) เขาให้ราคาตางค์ สองตางค์นี่แหละ...”

ชาวนาเป็นอาชีพ

ถือกำเนิดในบ้านนา บ้านทุ่ง แม้ไม่ได้มุ่งจะเป็นชาวนาแต่ว่าเป็นอยู่ในสายเลือด เมื่อชีวิตเคลื่อนไป วันเวลาละจาก พรากวัยเยาว์พ้นผ่าน เหมือนหยาดน้ำค้างยามเช้าระเหยหาย เข้าสู่ยามสายของชีวิต

เด็กชายเลี่ยมเรียนหนังสือจบแล้ว เข้าสู่ชีวิตวัยรุ่นคำนำหน้านามก็เปลี่ยนไป ช่วงชีวิตหลังรับการศึกษาในโรงเรียน อ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ ใช้วิชาเลขเป็น จึงออกมาทำไร่ไถนา ค้าขาย

เรื่อยไปเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว ซึ่งงานหลักก็คงหนีไม่พ้นการทำนาตามอาชีพดั้งเดิม ปกติแล้วคนทั่วไปทำนากันไม่ได้ผลผลิตมากนัก เพราะเอ้อระเหยลอยชายเบื่อหน่ายจะดูแลเอาใจใส่อย่างพิถีพิถัน อุปนิสัยของนายเลี่ยมนั้นละเอียดรอบคอบมาแต่ไหนแต่ไรและยืนระยะความอดทนได้นานกว่าคนอื่น สิ่งที่คนอื่นเขาไม่ทำ แต่นายเลี่ยมก็สละเวลาทำ เช่น การถอนหญ้าออกจากแปลงข้าว แม้ว่าดินนาจะไม่งามนัก แต่ผลผลิตนั้นได้มากกว่าที่คนส่วนใหญ่ทำ

"..ถ้าจะพูดถึงเรื่องทำนา ผมมีที่นา เขาเรียกนาอยู่ตะวันออกบ้านประมาณสักเกือบ ๒ กิโล แต่ไม่มากดำนาอยู่ตรงนั้นไม่เกิน ๕-๖ วัน เป็นนาแบบไถไว้ก็ไม่แก่นไม่แข็ง ไถไว้ก็ทิ้งไว้นั่นแหละ วันถัดมาค่อยไปคราดดำ ดำห่าง ๆ ถึงขนาดนั้นก็ยังงามจนชิดกัน เวลาเกี่ยวมันเป็นนาที่มีน้ำอยู่สักหน่อย ดักไซไปด้วย เกี่ยวไปด้วย แต่ว่าฟ่อนข้าวมันไม่จมน้ำเพราะตอซังมันแน่น..."

"...สมัยก่อนเกี่ยวด้วยมือวันหนึ่งเกี่ยวได้ ๕๐ ฟ่อน ๕ ฟ่อนมันจะได้ข้าวประมาณ ๑๒ กิโล ผมชอบประเมิน ทำอะไรชอบประเมิน ทำออกมาแล้วมันก็ได้ผลดีกว่าเขาอยู่ เขาได้น้อยกว่าเรา..." (หัวเราะ)

ในช่วงเวลาที่เครื่องจักรทางการเกษตรยังไม่เข้ามาสู่ชุมชน ควายเป็นสัตว์สำคัญสำหรับชาวนา ชาวนาทุกคนต้องมีควาย และต้องเลี้ยงดูอย่างดีไม่ต่างจากลูกคนหนึ่ง ถ้าไม่มีควายก็คือไม่มีข้าว ไม่มีข้าวก็เท่ากับอดตาย ลูกหลานชาวนาทุกคนจึงเติบโตมาบนหลังควาย ผูกชีวิตประจำวันไว้กับเรื่องควาย ตั้งแต่เช้าต้องไล่ออกจากคอก ถ้าเป็นฤดูกาลที่ปล่อยได้ก็ปล่อยเลี้ยงให้หากินหญ้าตามทุ่งนา ค่ำแลงมาก็ต้อนเข้าคอก หากมีแมลงหรือยุงรบกวนต้องติดไฟรมควันไล่ให้ แน่นอนว่านายเลี่ยมเองก็มีกิจวัตรในการเลี้ยงดูควายมาตั้งแต่เป็นเด็กพอรู้ความแล้วเช่นเดียวกันกับเด็กในครอบครัวอื่น

ค้าขายรายได้เสริม

จากคำบอกเล่าของลูกหลานพ่อเพ็งและแม่เป้ง ท่านทั้งสองไม่ได้มีอุปนิสัยเป็นพ่อค้าแม่ค้าแต่อย่างไรเลย ดังนั้นความชอบในการค้าขายของนายเลี่ยมจึงเกิดขึ้นจากตนเอง เพราะต้องการหารายได้เพิ่มนอกจากการทำอาชีพดั้งเดิมที่ทำอยู่เป็นประจำ เมื่อมีรายได้เพิ่ม ก็เท่ากับความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น มองเห็นลู่ทางใหม่ ๆ ที่ไม่เคยจะคิดนึกไปถึง ธุรกิจค้าขายมะขามเปียกของนายเลี่ยมจึงเริ่มต้นต่อยอดจากความชำนาญซึ่งสะสมมาตั้งแต่เป็นเด็กนักเรียน บ้านโคกจานนั้นเป็นแหล่งมะขามเปรี้ยวเนื้อดี เพราะมีต้นมะขามขนาดใหญ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น กลายเป็นแหล่งให้ผลผลิตเนื้อมะขามอย่างดีให้ชาวบ้านนำไปแกะเปลือกเลาะเม็ดทำมะขามเปียกขาย เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มวัยรุ่นนายเลี่ยมก็ไม่ได้ละทิ้งการค้าขาย ทั้งยังชอบการค้าขายอีกด้วย

โดยปกตินายเลี่ยมจะหาบมะขามเปียกไปขายที่ตลาดหัวท้ายหรือ อ.ห้วยทับทัน ในปัจจุบันการค้าขายอาศัยความมุ่งมั่นและอดทนอย่างมาก เพราะคนหาบมะขามไปขายจะต้องตื่นตั้งแต่เช้ามืด แสงเงินแสงทองยังไม่ส่องทาง เดินเท้าหาบมะขามข้ามทุ่งนาเป็นระยะทางหลายสิบกิโลเมตร กว่าจะไปถึงตลาดเวลาก็ผ่านไปครึ่งค่อนวัน หากวันไหนออกสายแดดแรง ก็จำต้องอาบแดดเปียกเหงื่อไป

ตลอดเส้นทาง ช่วงแรกที่นายเลี่ยมหาบมะขามเปียกไปขายนั้น ชาวบ้านโคกจานยังไม่มีใครสนใจทำการค้านี้ นายเลี่ยมจึงไปค้าขายเพียงลำพัง ภายหลังจึงเริ่มขยายวงออกไปสู่ครอบครัวอื่น ๆ มีเรื่องเล่าว่า บางวันเด็กหญิงทิพย์น้องสาวของนายเลี่ยมหาบมะขามไปขายกับเพื่อน ๆ ชาวบ้านโคกจานแต่ยิ่งเดินกลับยิ่งห่างจากคนอื่น เด็กหญิงถึงกับถอดใจนั่งทรุดลงกับคูคันนาร้องไห้น้ำตาไหลกันเลยทีเดียว

มีอยู่วันหนึ่งที่บ้านหัวท้าย พวกคนจีนโพ้นทะเลซึ่งชาวอีสานมักจะเรียกติดปากว่า เจ๊ก มักจะเข็นจักรออกเย็บผ้าตามบ้าน นายเลี่ยมเห็นเข้าก็เลยถามว่า *“อีหยังนั่น”* เจ๊กก็ตอบเรียบ ๆ ว่า *“จักร”* ซึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า จัก ในภาษาอีสาน ที่แปลว่า ไม่รู้ พอดี เลยเป็นเรื่องให้ขบขันกันไป

“...ไปค้าขายนี่ไม่สนุกอย่างหนึ่ง ถ้าไปซื้อหมูมาขายนี่ โหย..ไม่สนุก ! มันหนัก...”

หลวงพ่อย้อนความหลัง และเล่าว่าไปได้หมูมาต้องหาเข่งหรือสุ่มใส่ เอาบรรทุกขึ้นเกวียนมาขาย

“...ซื้อไก่ไปด้วยขายไก่ไปด้วย ไม่รู้ยังไงมันเป็นของมันเอง ทีนี้เวลาไก่ตายเพราะโรคระบาด ใครก็อยากขาย ขายกันยกเล้า เราก็ไปซื้อเอา ซื้อมาแล้วก็ไปปล่อยในทุ่งนาเต็มไปหมด (หัวเราะ) ไม่เห็นเป็นอะไร”

มีพ่อใหญ่ทาแกมาเห็นแกถาม *“แม่นไก่ไผน้อนี่ บักหำ” (ลูกเอ๋ย ไก่ของใครหนอนี่)*

“ฮ่วย ไก่ขะน้อยนี่หล่ะ” (ไก่ผมนี่แหละครับ)

“ขายบ่” (ขายหรือเปล่า)

“ขายแหลว คันสิเอา” (ขายสิ ถ้าจะซื้อ)

“แกก็เหมาเอาอย่างนั้นเลย (หัวเราะ) มันเป็นภาษา ภาษาชีวิต จะว่าอย่างไร...”

สารพัดช่าง

พ่อเพ็ง จันทำ เป็นช่างไม้มีฝีมือ การที่นายเลี่ยมเกิดมาในบ้านของช่าง ความเป็นช่างจึงถูกสืบทอดโดยความจำเป็น ไม่อยากทำก็ต้องทำ ไม่อยากเป็นช่างก็ต้องเป็น เพราะต้องถูกเรียกให้ช่วยงาน เมื่อช่วยงานไปจึงกลายเป็นได้วิชา มีความชำนาญไปโดยปริยาย

"...ทำตีนเกวียน ดุมเกวียน พอช่วยเขาได้เราก็ช่วยไป เรียนรู้ไปด้วย ถากตีนเกวียนไม่เป็นโยมพ่อก็ให้ถาก จะทำอย่างไรล่ะ กลึงตีนเกวียน กลึงดุมเกวียน แกะลาย ไม่มีอะไร มันก็ธรรมดา อาชีพการเป็นอยู่ของคนสมัยนั้น..."

ลูกหลานของพ่อผานเล่าว่า นายเลี่ยมมักจะไปของานทำเกวียนจากนายผานซึ่งเป็นพี่เขย ทำเป็นประจำตั้งแต่เช้า และจะทำไปเรื่อย ๆ จนกว่างานจะเป็นที่พึงพอใจ วันไหนไม่มีงานทำ นายเลี่ยมจะไม่ค่อยยินดีสักเท่าไหร่นัก

"...ส่วนมากกำเกวียนเขาจะใช้ไม้พะยูง ไม้พะยูงเราไม่ต้องเลื่อย เราผ่าออก ปาดออกมันจะแข็งแรง มันก็เป็นยุคมัน ข้าราชการเขาก็ใช้เกวียนนั่นแหละไปราชการ..."

ส่วนดุมเกวียนนั้นใช้ไม้จิก และตัวที่มุงบังใช้ไม้ไผ่สานอย่างประณีต หลวงพ่อซึ่งเป็นนายช่างเกวียนเก่าเล่าให้ฟัง และเมื่อว่ากันโดยผลงาน สำหรับผู้เคยประสบพบด้วยตา ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า ฝีมือช่างของนายเลี่ยมนั้นยอดเยี่ยมอย่างไม่ต้องสงสัย เช่น การทำล้อเกวียนที่ทำได้โค้งกลมงามและละเอียดประณีตเป็นที่ประจักษ์ชัด

นอกจากวิชาทำเกวียนแล้วเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือนต่าง ๆ นายเลี่ยมก็มีความเชี่ยวชาญหลากหลาย แม้หลวงพ่อจะเล่าถึงในภายหลังว่าไม่งามก็ตาม

๑

๒

๓

๑, ๒ ครุ (อีสาน) เป็นภาชนะจักสานชนิดหนึ่งเคลือบด้วยชันผสมน้ำมันยาง เพื่อกันน้ำรั่ว มีหูหิ้วใช้ตักน้ำ

๓ น้ำมันยางไม้ส่วนใหญ่ได้จากต้นยางนา เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเจาะช่องที่โคนต้นเป็นหลุมลึกเข้าไป จะมีน้ำยางใสไหลออกมา ครั้งต่อไปถ้าต้องการน้ำยางจากลำต้นของมันอีกก็จะต้องกระตุ้นด้วยการสุมไฟลนตรงปากช่องชักระยะนึง แล้วดับไฟนั้นลงจะมีน้ำมันยางไหลอออกมา มีลักษณะเป็นของเหลวข้นและมีกลิ่นเฉพาะตัว นิยมนำมาใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใช้ทำไต้จุดไฟส่องสว่าง, ใช้ยาเรือ อุดรอยรั่ว, ทาไม้, ผสมกับชันยาเรือ, หรือใช้เป็นเชื้อเพลิง

"...ก็ธรรมดาแหละ เราคนบ้านนอกเนาะ ทำเครื่องไม้เครื่องมือของใช้ไม้สอยนั่นแหละ อะไรที่ทำได้ ผมสานครุก็ได้ สานตะกร้าก็ได้ สานกระบุงก็ได้ ก็ไม่งามหรอก ครุถ้าเราทำไม่เป็นมันก็รั่ว ต้องใช้น้ำมันยาง น้ำมันจากต้นฉำฉา เอามาบดแล้วร่อนให้ละเอียดเอามาผสมกับน้ำมันตะแบง น้ำมันยางคนเหนียว ๆ แล้วก็ทา รีดไปให้เข้ากับร่องไม้ที่เราสานน่ะ ทั้งข้างนอกข้างในแล้วก็คว่ำไว้ มันอยู่ตัวแล้ว ถ้าเราเอาไปตักน้ำ มันไม่พองก็แสดงว่ามันดีแล้ว.."

ส่วนภาชนะรองน้ำที่ใช้กันในปัจจุบัน เช่น ถังพลาสติก สังกะสี สแตนเลสนั้นยังไม่ปรากฏเห็นในหมู่บ้าน ณ เวลานั้น

"...อย่าไปถามหา ครุกระแป๋งนั่น (ครุสังกะสี) อย่าไปถามหา..."

งานฝีมือมักมาพร้อมกับอายุการใช้งานที่จำกัด แต่ถ้าทำไว้ดี ใช้ระวังก็อยู่ได้นาน

"..มันก็ทนอยู่นะ ถ้าใช้เป็นก็โอ๊ย...หมดปีหมดเดือน.."

งานฝีมือเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ดังนั้นวิชาเหล่านี้จึงถูกส่งทอดมาโดยความจำเป็น

"...ก็ทำไปอย่างนั้นแหละเป็นวิชาสำหรับดำรงชีวิตครอบครัว..."

ในยุคที่โรงสียังไม่มีในชนบท ไม้กระบาก ไม้กระบกท่อนใหญ่ ๆ จะถูกสิ่วเจาะอย่างใจเย็นจนกลายเป็นครกมองสำหรับตำข้าว

"...ทำสากตำข้าวพวกนี้ก็ทำเอา ทำครกมองครกเหยียบ ของไม่มีซื้อมีขายนะของพวกนี้ ทำใครทำมัน..."

นอกจากของใช้ในบ้านแล้ว ยังมีอุปกรณ์สร้างสุนทรีย์ในชีวิตที่ทำเองได้อีก

"...หาไม้ไผ่ ไม้กู่แคน มาทำแคน หาเอาลิ้นเงิน ลิ้นอะไรนี่แหละ ของเล่นก็คือของเล่น ไม่มีอะไรก็เป่าขลุ่ย..." (หัวเราะ)

วิชาสารพัดช่างของนายเลี่ยมได้สร้างรายได้ให้ครอบครัวอยู่ไม่น้อย แม้จะไม่ได้ตั้งใจทำเพื่อซื้อขาย

"...ทำใช้ ไม่ได้ทำซื้อทำขาย แต่ว่าก็ได้ขายอยู่ มันไม่มีเครื่องมือเหมือนทุกวันนี้ เครื่องมือก็สะสมเอาเอง ไม่มีอะไร มันเป็นไปตามยุคตามสมัย เราเกิดขึ้นมาก็ไม่มีใครเป็นเอง..."

มือหว่านแห

นอกจากอาชีพชาวนาค้าขาย เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย และเป็นสารพัดช่างแล้ว นายเลี่ยม ยังมีทักษะในการหาอยู่หากินอาหารตามธรรมชาติ โดยเฉพาะการหาปลาซึ่งมีอยู่อย่างชุกชุม เพราะสารเคมียังไม่แพร่ระบาดจนทำลายระบบนิเวศดั้งเดิมลงไปและระบบการค้าขายทำกำไรยังไม่เจริญดังในปัจจุบัน พ่อผานซึ่งนายเลี่ยมเรียกว่า ‘ พี่อ้าย ' (พี่เขย) จะเป็นเพื่อนไปหาปลาด้วยกันตลอด ลูกหลานพ่อผานเล่าว่า ถ้ามีเวลาว่าง นายเลี่ยมจะชอบมาชวนนายผานไปหว่านแหหาปลา

“...พี่อ้าย ไป้เถาะ ไปตึกปลา...” (พี่อ้าย ไปเถอะ ไปหาปลา) เมื่อหาปลามาได้ พ่อเพ็งซึ่งเป็นบิดา ท่านก็มักจะทำเป็นปน สมดังฉายาที่ลูกหลานเรียกขานกันว่า ‘พ่อใหญ่ปน’ นั่นแล

“..ท่านหว่านแหเก่งนะ ชอบหว่านแห หาปลา ใส่ตุ้มดักปลาตอนค่ำ ๆ...” พ่อใหญ่หล้าผู้มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับหลวงพ่อบอกเล่าเรื่องราวในอดีต

ทักษะการหาอยู่หากินอย่างนี้ ย่อมเป็นไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม เมื่อไม่ได้เกิดท่ามกลางเมืองใหญ่ใจกลางความเจริญที่มีตลาดสดให้ซื้อหาวัตถุดิบสำหรับปรุงเป็นอาหาร ก็จำต้องพึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่นั่นเอง

พ่อครัวหัวป่าก์

“..โอ๊ย...ไม่ต้องพูดถึง..” เป็นคำตอบของหลวงพ่อเมื่อลูกศิษย์ถามว่าหลวงพ่อทำอาหารได้หรือไม่

“...ทำกับข้าวถ้าอยากให้มันอร่อย เราคั้นน้ำกะทิเอาไว้สักครึ่งแก้ว เวลายกหม้อแกงลงมาพออุ่น ๆ ก็เทใส่ มัน..โอ้..มีรสชาติดี...”

ครอบครัวของนายเลี่ยมนั้นจะแบ่งเวรกันทำอาหาร ดังที่แม่ซีทิพย์เล่าว่า

“...ก็ทำอาหาร นึ่งข้าวแล้ว ก็สะพายกระติบข้าวไปหากัน ให้คนหนึ่งทำอาหาร คนหนึ่งนึ่งข้าวไปกินร่วมกัน เสร็จแล้วก็แยกย้ายกันไปทำงาน...”

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อไหร่ก็ตามที่ถึงเวรของนายเลี่ยมทำอาหาร วันนั้นทั้งข้าวทั้งแกงกับจะถูกรับประทานจนหมดไม่มีเหลือ การทำอาหารเป็นทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ไม่ว่าหญิงหรือชาย จะมากหรือน้อยจำเป็นต้องมีประดับตัว เพราะการฝากท้องไว้กับคนอื่นเป็นเรื่องน่ารำคาญ เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมของยุคสมัยเป็นอย่างนั้น หากไม่มีหรือไม่เป็นก็ต้องขวนขวายเรียนรู้ไว้เพราะไม่มีการซื้อขายอาหารสำเร็จรูปเหมือนในตัวเมืองใหญ่ ๆ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องนึ่งข้าวได้ ทำแกงกับปิ้งย่างได้สักอย่างสองอย่าง พออยู่คนเดียวได้ไม่อดไม่หิว ซึ่งทักษะเหล่านี้จะถูกส่งทอดผ่านการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เหตุผลก็เป็นเรื่องของความจำเป็นที่ว่า ไม่ทำก็ไม่ได้กินนั่นเอง

นักแสวงหา

วัยวันผันผ่าน ชีวิตชาวนาค้าขายของนายเลี่ยมดำเนินเรื่อยมา แต่เป็นชีวิตที่หมุนเปลี่ยนเวียนวนอยู่อย่างนั้นตามฤดูกาล เมื่อฝนแรกมาถึงเริ่มลงนา ไถฮุด ไถหว่านข้าวกล้า เมื่อข้าวกล้างอกงามก็ถอนขึ้นมาไถคราดปักดำไปตามวาระ เฝ้าเพียรดูแลไปจนถึงฤดูลมเหนือล่อง จึงเก็บเกี่ยวผลผลิตขนข้าวขึ้นลาน ฟาดเก็บข้าวเปลือกขึ้นยุ้งฉาง เป็นไปตามวัฏจักรของการทำนา

จนกระทั่งปีปฏิทิน พ.ศ.๒๕๐๐ ได้มาถึง นายเลี่ยมอายุครบ ๑๗ ปี ความคิดคำนึงน้อมไปในการออกเดินทางเสาะแสวงหาประสบการณ์ชีวิตในต่างถิ่น จึงได้ตัดสินใจออกเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานครเมืองหลวงของราชอาณาจักรไทย ซึ่งคนท้องถิ่นอีสานเรียกขานกันว่า ‘ลงไปไทย’ ซึ่งหลวงพ่อเล่าเหตุผลในการเดินทางครั้งนั้นว่า

“...มันก็ไม่มีอะไรมากหรอก มันเป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดานั่นแหละ ความคิดของคนเรามันเปลี่ยนไปตามยุคตามวัย วัยเด็กก็คิดแบบวัยเด็ก คิดอยากไปหาประสบการณ์ เป็นเรื่องที่เราจะต้องไปขวนขวายหาเอง ถ้าอยู่กับบ้านไม่ได้ไปไหน ไม่รู้อะไร ไปแล้วก็ได้ความรู้ ได้อาชีพ ได้ประสบการณ์หลายอย่าง...”

การเดินทางที่สะดวกที่สุดในเวลานั้นย่อมหนีไม่พ้นรถไฟ

“...ขี่รถไฟสามสี่คืน รถไฟสมัยนั้นเป็นรถไฟไอน้ำ คืนแรกนอนลำชี คืนสองนอนแก่งคอย คนกับพัสดุอยู่ด้วยกัน เวลานอนที่พักเขาก็มีโรงแรมอยู่หรอก โรงแรมนายจ่า โรงแรมเรือนไม้...” (หัวเราะ)

รถจักรไอน้ำจะใช้น้ำมัน ฟืน และถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ทั้งต้องคอยทยอยเติมอยู่เป็นระยะ เวลาอยู่ใกล้จะมีฝุ่นเผาไหม้สีดำลอยฟุ้งขึ้นฟ้ามองเห็นได้จากระยะไกล เสียงรถไฟเป็นเอกลักษณ์ดังสนั่นหวั่นไหวจนแม้คนหูหนวกยังรำคาญ บางทีสะเก็ดเขม่าปลิวลอยมาถูกผ้าจนขาดเป็นรู และรถไฟไม่ได้วิ่งเร็วมากนัก ค่อย ๆ เคลื่อนขบวนไปเรื่อย ๆ ถึงก็ช่าง ไม่ถึงก็ช่าง

"...ผมไปกรุงเทพฯ ๒๕๐๐ ที่จอดรถก็หัวลำโพงลงจากรถไฟก็ขึ้นรถสตาร์ทมือสอดเหล็กใส่แล้วก็หมุน (หัวเราะ) ตัวถังไม้ แล้วก็รถรางนั่นแหละ โรงแรมก็โอย..สกปรกเหลือเกิน ก็เป็นธรรมดาตามยุคมัน มันไม่มีท่อ พอจะทำก็ทำส้วมปล่อย มันก็อย่างนั้นแหละ ส้วมป่า ส้วมปล่อย จะเอาท่อมาจากไหนไม่มี บ้านเรือนก็อยู่ริมคลอง ก็อาศัยอาบน้ำในคลอง ถ่ายลงในคลองให้ปลากิน (หัวเราะ) ตกเบ็ดก็ตกเบ็ด เอากุ้งก้ามกรามตัวใหญ่ ๆ ไม่มีอะไรหรอก เป็นไปตามยุคมัน..."

หลวงพ่อย้อนความหลังบรรยากาศกรุงเทพมหานครสมัยนั้นพร้อมด้วยเสียงหัวเราะ

"...สมัยนั้นสนามบินดอนเมือง โอ้ย!..อยู่ไกลจากหัวลำโพงเหลือเกิน ไม่ใช่ใกล้ มาสามเสนบางซื่อ กว่าจะถึงดอนเมือง ทุ่งนาทั้งนั้น แต่จริง ๆ มันก็ไม่ไกลหรอกแค่ระบบการเดินทางเรามันยังไม่สะดวก สมัยเครื่องบินมันไม่ได้บินขึ้นเลยเหมือนทุกวันนี้ มันค่อย ๆ เหินขึ้นไปเสียก่อน ถ้ามันได้ระดับมันถึงไป เหมือนแร้งมันจะบินขึ้นที่สูง..."

ถึงกรุงเทพมหานคร นายเลี่ยมหางานทำอยู่ระยะหนึ่ง จึงเดินทางไปต่อที่ จ.ชลบุรี

จากชลบุรีสู่ตรัง

ในเวลานั้นชลบุรีไม่ได้เจริญรุ่งเรืองหลากล้นไปด้วยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังภาพในปัจจุบัน คงยังสภาพชายหาดที่งดงามให้ได้ชื่นชม โดยไม่มีเครื่องบดบังสายตา แต่สิ่งที่เหลือร้ายคือเชื้อไข้มาลาเรีย ซึ่งมีอยู่อย่างชุกชุม หลวงพ่อเล่าว่า

"...มันยังไม่มีอะไร ชลบุรีก็ยังไม่มีอะไร ริมทะเลก็ยังไม่มีบ้านเมืองผู้คน เดินเล่นกันอยู่ นอกจากจะไปซื้อปลาจากอวนเขาเท่านั้นแหละ เขาเอาปลามาลงเราก็ซื้อปลามาต้มกินเอง (หัวเราะ) ไม่มีอะไรหรอก ชลบุรีก็คือชลบุรี มีแต่ป่ากับไข้มาลาเรีย..."

หลวงพ่อเล่าบรรยากาศการทำงานที่ชลบุรีว่า

"...มันก็ไม่มีงานเป็นหลักเป็นแหล่ง เพราะระบบอะไรมันยังไม่มี มีแต่ไข้มาลาเรีย (หัวเราะ) ไม่รู้จะว่ายังไง อุตสาหกรรมก็ยังไม่มี ไม่มีอะไร ความเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นมันเริ่มยุคของจอมพลสฤษดิ์ เพราะรายได้ประเทศมันไม่มี ภาษีอากรก็ยังไม่มี จะเอาอะไร เงินเดือนครู ๖ บาท ๗ บาท ทำนากินเอง ผู้ใหญ่บ้านก็ยังไม่มีเงินเดือน..." (หัวเราะ)

การทำงานในชลบุรีเป็นไปด้วยดี แต่ว่าเพื่อนที่ทำงานด้วยกันนั้นกลับเป็นความน่าเบื่อหน่าย เพราะต่างคนต่างไม่เอาใจใส่กับการเป็นอยู่ ละเลยการมัธยัสถ์อดออม วางชีวิตไว้บนปากบ่อแห่งอบายมัวเมาในการใช้ทรัพย์ไปกับสิ่งที่นายเลี่ยมมองว่าไร้สาระแก่นสาร เช่น การเที่ยว ดื่ม กิน นายเลี่ยมรู้สึกรังเกียจกับวิถีชีวิตเช่นนี้ ดังนั้นจึงตัดสินใจเปลี่ยนที่ทำงานใหม่ เป็นนักเดินทางไกลอีกครั้งหนึ่ง หนนี้ลงไปไกลถึง จ.ตรัง

จากทิวทัศน์ทะเลตะวันออก ป่าไม้และไข้มาลาเรียของชลบุรีในช่วงปี ๒๕๐๐ ขบวนรถไฟไหลล่องลงดินแดนทะเลตะวันตก กล่าวขานกันว่า ฝั่งทะเลอันดามันเป็นสาขาของมหาสมุทรอินเดียอันกว้างใหญ่ไพศาลเป็นฝั่งทะเลที่รับพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิเป็นครั้งแรก นับเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมาแต่ครั้งโบราณกาล

นายเลี่ยมได้ไปสมัครทำงานช่วยดูแลสวนกับชาวมุสลิมใน จ.ตรังนั้นเอง ภายหลังเมื่อลูกศิษย์ถามว่าหลวงพ่อในเวลานั้นอยู่ร่วมกับชาวมุสลิมได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่เป็นลูกชาวพุทธเติบโตมากับวัฒนธรรมพุทธในดินแดนที่ราบสูง

"...สิมีอีหยัง กะคนคือกัน (หัวเราะ) กะยังว่าคน..." หลวงพ่อตอบสั้น ๆ

โดยปกติแล้วการงานอะไรก็ตามที่ทำได้นายเลี่ยมจะพยายามช่วยสุดความสามารถ ไม่มีทอดธุระหรืออิดออดเอ่ยอ้างนานา ซึ่งเป็นจริตนิสัยดั้งเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นไม่ว่างานอะไรจึงทำออกมาได้ดีกว่าคนทั่วไป และเป็นที่ชื่นชมยินดีของนายจ้าง

"...อยู่กับพวกมุสลิม เขาไม่ได้รังเกียจ มีแต่เขาจะรักเรานั่นแหละ คนเรามันต่างคนต่างช่วยกันมันก็ไม่มีอะไร.."

"...คนเหมือนกัน ช่วยเหลือกันไป ที่ไม่ค่อยได้ช่วยส่วนมากก็กรีดยาง ยางเป็นของคนจีนเยอะ ส่วนอิสลามก็ไม่เท่าไหร่..."

บ่อยครั้งที่ความยึดถือในเชื้อชาติศาสนาเป็นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท กระทั่งเป็นชนวนของสงครามฆ่าล้างทำลายเผ่าพันธุ์มนุษย์ หรือเป็นเหมือนดั่งน้ำกับไฟที่ไม่ยอมอยู่ร่วมหอลงโรงเดียวกัน การอยู่ร่วมกันนั้นย่อมต้องอาศัยน้ำใสใจซื่อ แม้จะมีพื้นภูมิความหลังแตกต่างกัน มีความเชื่อมั่นศรัทธาที่ผ่านการสะสมมาคนละอย่าง แต่มนุษย์ก็ยังเป็นมนุษย์อยู่นั่นเอง ย่อมสัมผัสรับรู้ความประพฤติผ่านการอยู่ร่วมกันได้ ดังความว่า ศีลจะพึงรู้เมื่ออยู่ร่วมกัน นายเลี่ยมนั้นได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามิได้รังเกียจเชื้อชาติศาสนาที่ดูเหมือนต่างหรือยึดถือว่าตนเองเป็นอะไรที่ไม่เหมือนเขา ดังนั้นจึงปรับเข้าหากันได้ไม่เป็นกำแพงขวางกั้นเลย

"...ถ้าเรารู้จักปรับตัวเข้าหาเขาก็ไม่มีอะไร ไม่ได้คิดว่าเราเป็นโน่นเป็นนี่ที่ไม่เหมือนเขา มีอะไรก็ช่วยเหลือเขา เขาบอกให้ไปช่วย เราก็ไป ทำให้เกิดความคุ้นเคยกัน..."

ครอบครัวของนายจ้างชาวมุสลิมนั้นรักเอ็นดูนายเลี่ยมอย่างมาก เมื่อมีงานพิธีอะไรสำคัญก็จะชักชวนให้เข้าร่วมตลอด

"...เวลาเขาแต่งงานเราก็ไปช่วยงานเขา เขาเชือดคอวัว เรากลัวเว้ย (หัวเราะ) โอ้ย! ตาย ๆ ๆ ๆ ไม่เคยเห็นอย่างนี้มาก่อน..."

นอกจากพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว เรื่องอาหารการกินก็อาจเป็นอุปสรรคสำหรับคนต่างถิ่นต่างที่ได้ แต่นายเลี่ยมไม่เคยเห็นเป็นอุปสรรคเลย เพราะไม่พิรี้พิไรเรื่องอาหาร อยู่ง่ายกินง่าย โดยมากถ้าไปช่วยงานอย่างนี้ นายเลี่ยมจะกลับมาทำอาหารกินเองที่ที่พัก หลวงพ่อเล่าติดตลกว่า

"...ไปกินแกงขี่หมิ่นอยู่พุ่นแหล่ว..." (ไปกินแกงขมิ้นอยู่นู่นแหละ)

แต่ว่างานเลี้ยงย่อมมีวันเลิกรา เมื่อพี่เขยของนายเลี่ยมได้ลงมาจากศรีสะเกษและบอกกล่าวขอให้ตามกลับบ้านไปพร้อมกัน เพราะครอบครัวเป็นห่วง เกรงว่าอยู่ห่างไกลเกินไปดูแลกันไม่ได้ ซึ่งนายเลี่ยมเองแม้ยังไม่อยากจะกลับไปสักเท่าไรนัก แต่ด้วยความเกรงใจจึงได้แต่ยอมรับ จำต้องอำลาปักษ์ใต้และนายจ้างไปในคราวนั้นเอง นายจ้างซึ่งรักนายเลี่ยมไม่ต่างจากคนในครอบครัวถึงกับหลั่งน้ำตาอาลัยไม่อยากให้จากไปเลยทีเดียว

"...ก็ธรรมดาแหละ เราอยู่กับเขา ช่วยงานเขา ให้ความสะดวก..."

หลวงพ่อบอกเล่าเหตุผล ซึ่งคงเป็นถ้อยคำอันถ่อมตนของท่าน เพราะระยะเวลาที่ท่านอยู่กับเขานั้น เพียง ๔ เดือนเท่านั้นเอง หากไม่มีสิ่งที่ประทับใจอย่างลึกซึ้งคงไม่ร้องไห้เพราะการจากไปเป็นแน่ ช่วงเวลาแสวงหาวิชาชีวิตของนายเลี่ยมจึงมีอันต้องยุติลงนับตั้งแต่นั้นเอง

ช่วงเวลาของการเดินทางแสวงหาวิชาชีวิตอยู่นั้น ทางราชการได้มาสำรวจทำข้อมูลสำมะโนครัวเพื่อทำเป็นทะเบียนบ้าน แต่นายเลี่ยมไม่อยู่บ้านก็เลยทำให้ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน

"...ผมมันไม่ค่อยอยู่บ้าน ถึงว่าเขามาสำรวจสำมะโนครัว ไม่มีคนเขาก็ไม่ลงชื่อให้ ก็เลยว่าเป็นคนไม่มีครอบครัว พอจะเอาหลักฐานจริง ๆ ก็ต้องเอาพ่อแม่ไปเซ็นรับรองร่วมกับหลวงพ่อเจ้าอาวาสเซ็นรับรองให้..."

ภายหลังเมื่อกลับจาก จ.ตรังคืนสู่บ้านโคกจานแล้ว นายเลี่ยมจึงเริ่มป่วยเป็นไข้มาลาเรีย ซึ่งเป็นความป่วยไข้ที่รุนแรงที่สุดแทบจะพรากเอาชีวิตไปอยู่รอมร่อ ซึ่งเชื้อไข้นั้นคาดว่าคงเป็นของฝากจาก จ.ชลบุรีนั้นแล

ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์

สามเณรเลี่ยม จันทำ

บวชตามประเพณี

ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นายเลี่ยม จันทำ มีอายุจวนจะถึงวัยอุปสมบท ตามประเพณีของชาวพุทธแล้ว การอุปสมบทเป็นหน้าที่ของกุลบุตรจะพึงกระทำเพื่อสนองคุณมารดาบิดาผู้เป็นบุพการี รวมทั้งเป็นการฝึกหัดขัดเกลาตนเองตามหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเพื่อให้กลายเป็นคนสุก ได้รับการขัดเกลาเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว เป็นบัณฑิตผู้ฝึกตนดีแล้ว

"...มันมีธรรมเนียม ธรรมเนียมของหมู่บ้าน เขาบอกว่าถ้าอายุพอที่จะเข้าไปมีส่วนเรียนรู้เรื่องอย่างนี้ ๑๘-๑๙ ปี เขาก็ให้เข้าไปเรียนรู้ในรูปแบบของการมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางด้านจิตใจ..."

ตามประเพณีของชาวบ้านโคกจานต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อน ๑ ปีและอุปสมบทในปีถัดมา เพื่อปูพื้นฐานการดำเนินชีวิตในสมณวิสัย เมื่ออุปสมบทไปแล้วจึงจะไม่เป็นผู้เก้อเขินในธรรมวินัย และประกอบกับมหาวีระหรือมหาแพง อาของนายเลี่ยมสนับสนุนให้บรรพชาเพื่อศึกษาธรรมะก่อน นายเลี่ยมจึงกราบขออนุญาตมารดาบิดาเพื่อบรรพชา ท่านทั้งสองก็ยินดียกบุตรชายให้เป็นหน่อเนื้อเชื้อไขของสมณะในพระธรรมวินัย โดยการบวชเป็นนาคก่อนเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ต่อมานาคเลี่ยมจึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านโคกจานในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ปีนั้นมีผู้บรรพชาเป็นสามเณรทั้งหมด ๙ รูป ท่านเป็นคนสุดท้าย หลวงพ่อเล่าว่า

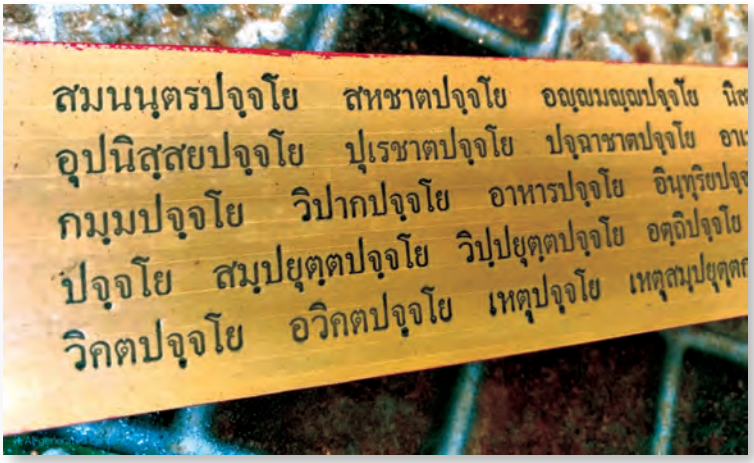
"...ผมสังเกตตัวเองนี่แหละที่เข้ามาสู่หลักการของร่มผ้ากาสาวพัสตร์ใหม่ ๆ ก็ไม่รู้เรื่องอะไรหรอก ไม่ใช่ว่ามาด้วยความรู้สึกต้องมาเกี่ยวข้องกับระบบนี้ตลอดกาล แต่มาตามประเพณีก็ว่าได้ มาทำดูเขาว่ามันดีก็มาลองทำดู.."

มนต์ทันใจ

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ถ่ายทอดและรักษาพระพุทธพจน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การสวดสาธยายพระบาลีเพื่อรักษาคำสอนจึงถูกสอดแทรกเป็นส่วนผสมของพิธีกรรมในประเพณีไทย และแพร่หลายลงไปสู่ท้องถิ่นชนบท ทำให้พระสงฆ์ทั่วทั้งสังฆมณฑลจำเป็นต้องมีความสามารถในการจดจำและสวดสาธยายพระพุทธพจน์ รวมทั้งบทประพันธ์คาถาของพระเถราจารย์ทั้งหลาย เพื่อใช้สวดในงานบุญพิธีสำคัญของชาวบ้าน แม้บาลีจะเป็นภาษาที่ใช้รักษาพระธรรมคำสอน แต่ก็เป็นภาษาที่ชาวบ้านทั่วไปเข้าใจได้ยาก หากไม่ได้รับการศึกษา หรือเคยฝึกฝนการสวดมาก่อน ความยากจึงเกิดขึ้นเพราะความไม่คุ้นเคยนั่นเอง

วันแรกที่สามเณรเลี่ยม จันทำ ได้บรรพชาเป็นสามเณร ก็ต้องเผชิญกับพิธีกรรมสำคัญของชาวบ้าน คือ *“งานบุญเฮือนดี”* หรือ *“งานศพ”* เมื่อโยมมานิมนต์ให้ไปร่วมสวดมาติการ่วมกับพระภิกษุรูปอื่น ๆ โดยต้องสวด *“บทธัมมสังคิณีมาติกา”* และ *“มหาปัฏฐาน”* แม้ในช่วงเป็นนาคฝึกหัด สามเณรได้ฝึกท่องบ่นทรงจำพุทธมนต์ ๗ ตำนาน และ ๑๒ ตำนานจนเจนจบคล่องแคล่ว แต่บทที่ใช้ในงานบุญเฮือนดีกลับยังไม่เคยได้ท่องจำมาก่อนเลย

ในพระธรรมวินัย พระภิกษุสามเณรย่อมต้องมี *“ปฏิสันถารคารวตา”* คือ ความเคารพและเอื้อเฟื้อในการต้อนรับขับสู้ การบอกปัดปฏิเสธโดยไม่มีเหตุอันสมควรจึงเป็นสิ่งที่พูดออกมาได้ยาก เพราะอาจถูกตำหนิหรือครหานินทาได้ ดังนั้นแม้ยังไม่พร้อม แต่สามเณรก็จำใจรับนิมนต์โดยไม่กล่าวปฏิเสธ แต่ปัญหาเฉพาะหน้าก็คือมนต์ที่ต้องใช้สวดยังไม่ได้ท่องจำเลย

ช่วงเวลานั้นโพล้เพล้ใกล้พลบค่ำ แดดร้อนแรงในกลางวันอ่อนกำลังลง สามเณรต้องทำกิจวัตรประจำวัน คือต้มน้ำถวายครูบาอาจารย์ เมื่อคิดถึงพิธีกรรมที่ต้องไปสวด ภายในใจสามเณรนั้นก็รู้สึกกระอักกระอ่วนและรู้สึกละอาย เพราะถ้าไปนั่งนิ่งเงียบในพิธีโดยไม่สามารถสวดอะไรได้เลยสักวรรคเดียว ท่ามกลางสายตานับร้อยของชาวบ้านที่จ้องมองมา คงจะกลายเป็นที่กล่าวขานถึงในทางไม่งามเป็นแน่แท้ ด้วยความมุ่งมั่น สามเณรจึงใช้เวลาเท่าที่มีในระหว่างต้มน้ำท่องบ่นทรงจำมนต์ไปด้วย เมื่อน้ำเดือดได้ที่ ไอสีขาวโชยคลุ้ง มนต์บทที่มุ่งมั่นพยายามทรงจำก็ค่อย ๆ เริ่มคล่องปาก

เมื่อถึงเวลาไปร่วมสวดในงาน สามเณรก็สามารถสวดได้อย่างไม่ขัดเขิน ชาวบ้านจึงต้องพับเก็บหนามไหน่ ในสายตาเอาไว้อย่างเสียไม่ได้ บทพิสูจน์วันแรกในสมณเพศจึงผ่านไปอย่างหวุดหวิด แม้จะกะทันหัน กระชั้นชิดก็สัมฤทธิ์ผล ถือเป็น *"มนต์ทันใจ"* บทแรกของสามเณร

เรื่องนี้ภายหลังหลวงพ่อได้ปรารภกับพระเณรอยู่เสมอ แต่เมื่อลูกศิษย์กล่าวว่าเพราะท่านมีความจำดี หลวงพ่อกลับตอบว่า

"...ไม่ใช่ความจำดี แต่มันจำเป็น เหมือนคนว่ายน้ำไม่เป็นตกลงไปในน้ำ มันว่ายเลยแหละกลัวตาย ทำอย่างไรล่ะ เรามันอยู่ในเป้าสายตาเขา พวกบวชใหม่ ๆ นี่มันเป็นเป้าสายตาเขา เจ้าหัวรูปนั้นจะว่าได้ไหมน้อ.." (หัวเราะ)

พร้อมกับข้อคิดเตือนใจพระเณรอีกว่า

"...ไม่ใช่แค่เรื่องอย่างนี้หรอก ผมไปอยู่ภาคกลางเขาจะสวดแจงธรรมจักร สวดแจงอาทิตต์ อานัตต์ (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, อาทิตตปริยายสูตร, อนัตตลักขณสูตร) อย่างนี้ สวดแจงสามภาณอย่างนี้มันจำเป็น เราไปต่างถิ่น ทีนี้ถ้าว่าเราไม่ได้เราจะทำอย่างไร? เราจะหนีไปไหนทีนี้ ทำไมกระจอกแท้ถึงจะคิดหนี! เขาจะบอกหรอกว่าสวดมนต์อะไรเวลาไปนิมนต์ มันจำเป็นมันก็ต้องท่องสิ แต่ก็ดีอย่างถ้าเราสวดได้เจ้าอาวาสเขาจะดีใจ ถ้าไปแล้วไม่ได้อะไรเขาก็ไม่ชอบ..." *(หัวเราะ)*

กิจวัตรสามเณร

เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว กิจธุระอะไรที่จะพึงกระทำได้ตามกำลัง สามเณรเลี่ยมซึ่งมีอุปนิสัยละเอียดรอบคอบเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงเอาใจใส่ขวนขวายไปตามนั้นด้วยความพากเพียร เวลานั้นวัดบ้านโคกจานมีพระภิกษุอยู่ ๑๖ รูป ท่านและสามเณรรูปอื่น ๆ มีหน้าที่ในการอุปัฏฐากครูบาอาจารย์หาน้ำใช้น้ำฉัน ตลอดจนต้มน้ำร้อนน้ำชาถวายเมื่อถึงเวลา ซึ่งแน่นอนว่าน้ำไม่ใช่น้ำระบบท่อประปาต้องไปตักและหามกันมาไกลเป็นกิโลเมตร นอกจากกิจวัตรในการอุปัฏฐากครูบาอาจารย์แล้ว สามเณรยังต้องเรียนรู้บทสวดมนต์ นักธรรม และพื้นภูมิอีสาน มักจะเรียนตัวธรรม ซึ่งร้อยเรียงกันเป็นคำเทศนาของนักปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อใช้ในการเทศน์ในวาระโอกาสหรือเทศกาลสำคัญต่าง ๆ สามเณรเลี่ยมก็ได้มีโอกาสเรียนเช่นเดียวกัน และยังได้ขึ้นธรรมาสน์แสดงพระธรรมเทศนาตามประเพณีอีกด้วย ดังคำตอบที่หลวงพ่อเมตตาตอบคำถามแก่ลูกศิษย์ว่า

ลูกศิษย์ : ช่วงบวชเณรมีกิจวัตรประจำอะไรที่ท่านให้ทำครับ

หลวงพ่อ : ก็มีอยู่ อุปัฏฐากพระเจ้าพระสงฆ์นั่นแหละ

ลูกศิษย์ : หัดสวดมนต์ เรียนนักธรรม ?

หลวงพ่อ : เออ ก็มีอยู่ อ่านหนังสือใบลาน หนังสือผูก เป็นตัวขอม ตัวธรรม

ลูกศิษย์ : ได้ขึ้นเทศน์ไหมครับ

หลวงพ่อ : ก็ขึ้นเทศน์อยู่ แล้วแต่เขาจะเอามาให้ (หมายถึงหนังสือผูกสำหรับใช้เทศน์) มันก็ได้เพราะเหตุจำเป็นนั่นแหละ ไม่จำเป็นก็ไม่ได้ ถ้าคนขี้อายหน่อยมันต้องพยายาม ถ้าคนไม่อายก็ไม่ได้อะไร

ลูกศิษย์ : ตัวหนังสือผูก หนังสือธรรม เขาเขียนเป็นภาษาบ้านเราหรือเปล่าครับ

หลวงพ่อ : เป็นภาษาท้องถิ่น มันระบบพวกเขาเรียนมูลกัจจายน์ จะแตกฉานอยู่สักหน่อย ชอบแต่งเรื่อง แต่งนิทานแล้วก็เขียนเป็นหนังสือ แต่ก็ไม่ใช่ทำคนเดียวหรอก แต่งก็ต้องมีคนทบทวน ภาษาเขาเรียกว่าฎีกา อนุฎีกานั่นน่ะ มันไม่มีอะไร เป็นยุคมัน แต่ก็ดีอยู่ เรื่องการเรียนพวกนี้มันมีมาตั้งแต่ยุคศรีโคตรบูร พระเจ้าพระสงฆ์บวชเรียนเขียนอ่าน มันก็ดีไปตามยุค

สามเณรกับป่าช้า

บ้านโคกจานมีป่าช้าประจำหมู่บ้านอยู่หลายแห่ง บางแห่งไม่ไกลนัก แต่แม้จะอยู่ไม่ไกลก็ไม่ใคร่จะมีคนสนใจไปเดินเล่น เพราะเป็นที่เผาซากผี มีกลิ่นอายของความตายและซากศพ ซึ่งแม้แต่คนเมายังไม่นิยม หลวงพ่อย้อนความหลังว่า

"...มันมีหลายที่แต่ว่ามีที่หนึ่งอยู่ใกล้วัด อยู่แถวต้นไม้ที่เขาเรียกว่าต้นส้มโฮง ป่าส้มโฮง แต่ว่าทุกวันนี้มันไม่มีแล้วล่ะต้นส้มโพง...มันไม่มีอะไรหรอก มันก็ธรรมดา..ก็คิดว่าคนเราทำไมถึงกลัวแท้อย่างนั้นน่ะ มันก็กลัวมาตั้งแต่เด็ก เพราะว่าตอนเป็นเด็กน้อยมาจากนา แมวไล่กัดกัน เราร้องลั่นไปเลย (หัวเราะ) แมวมันวิ่งกัดกัน เป็นเด็กน้อยกำลังนุ่งผ้าพอแน่นหน่อยไม่แน่นหน่อย ก็ธรรมดาสัญชาตญาณของความกลัวถ้าไม่มีเลยก็ไม่ดี..."

สามเณรเลี่ยมเมื่อบรรพชาได้ระยะหนึ่งจึงสนใจการเยี่ยมป่าช้า เพราะเห็นเป็นที่สงบสงัดปราศจากผู้คนพลุกพล่าน น่าจะได้ไปทดลองดูว่าเป็นอย่างไร

"...บางครั้งบางคราวก็ไปดูไปเยี่ยมซากศพนั่นแหละ เพราะเคยเกี่ยวข้องกับป่า สถานที่ทิ้งซากศพ บวชครั้งแรกเป็นสามเณร เขาเอาศพไปฝังไปเผา เขาว่ามันมีผีอยู่ที่นั่นเราก็ไปดู กลัวเหมือนกันโอ๊ย! กว่าจะไปได้กว่าจะไปถึงไม่ใช่เป็นของง่าย เป็นของยากลำบาก เพราะเวลาไปไม่ใช่ในเวลาที่มีความรู้สึกเอื้ออำนวย ส่วนมากจะเป็นเวลาที่มีความเงียบความสงัด แล้วก็มีความมืดด้วย บางครั้งบางคราว เราตั้งใจไปทั้งมีความกลัวทั้งกล้าหาญ บางทีมันมีหมาไปหากินอาหารที่เขาไปหว่านไปเททิ้ง มันเห็นเรามันก็ตกใจ มันวิ่งอย่างแรง เราก็ โอ๊ย! ขนหัวลุกขนหัวพอง ว่าจะร้องแต่ก็ไม่ร้อง ก็อดกลั้นอดทน รู้สึกว่ามันร้อนไปทั้งตัวเลย ไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เอ้า! ตายก็ตายคิดอย่างนั้น แต่คิดไปคิดมามันไม่ใช่ผีมันเป็นพวกเขาหากินอย่างนั้น แต่มันก็มีความกลัวอยู่อย่างนั้นแหละ แต่ถ้าอยู่นาน ๆ ก็หายกลัว แต่เวลาจะออกมาทีนี้ก็เอาอีกแล้ว ไม่ใช่เป็นของง่ายมันกลัวทุกอย่าง นี่คือมันหลอกตัวเอง..."

เมื่อลูกศิษย์ถามหลวงพ่อว่าเหตุอะไรที่ทำให้ท่านสนใจการเยี่ยมป่าช้าหรือมีคนไปเยี่ยมเป็นตัวอย่างมาก่อน หลวงพ่อหัวเราะพร้อมตอบว่า

"...บ่แหลว ไผเขาสิไปป่าซ่า ถ้าบ่ตาย...มันกะเป็นธรรมดาล่ะ ควมย่านควมกัวนี่บ่ว่าแต่ป่าซ่ามันเป็นสัญชาตญาณ..." (ไม่มีหรอก ใครเขาจะไปป่าช้า ถ้าไม่ตาย มันก็ธรรมดาล่ะ ความหวาดกลัวนี่ไม่เฉพาะแต่กับป่าช้า มันเป็นสัญชาตญาณ)

อุปสมบท

ฤดูร้อนของปี พ.ศ. ๒๕๐๔ สามเณรเลี่ยมได้บรรพชาเป็นระยะเวลาเกือบหนึ่งปี นับว่าได้ปูพื้นฐานการศึกษาตลอดจนความเข้าใจในการเป็นอยู่อย่างบรรพชิตพอสมควรแล้ว จึงได้อุปสมบท ณ พัทธสีมา อุโบสถวัดบ้านโคกจาน ต.ทุ่งไชย อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔

โดยมี พระครูถาวรชัยเขต เป็นพระอุปัชฌาย์
พระทิพย์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระจันลา ปญฺญาโภ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ได้รับฉายาว่า จิตฺตธมฺโม แปลว่า ผู้ตั้งมั่นในธรรม, ผู้สถิตแล้วในธรรม

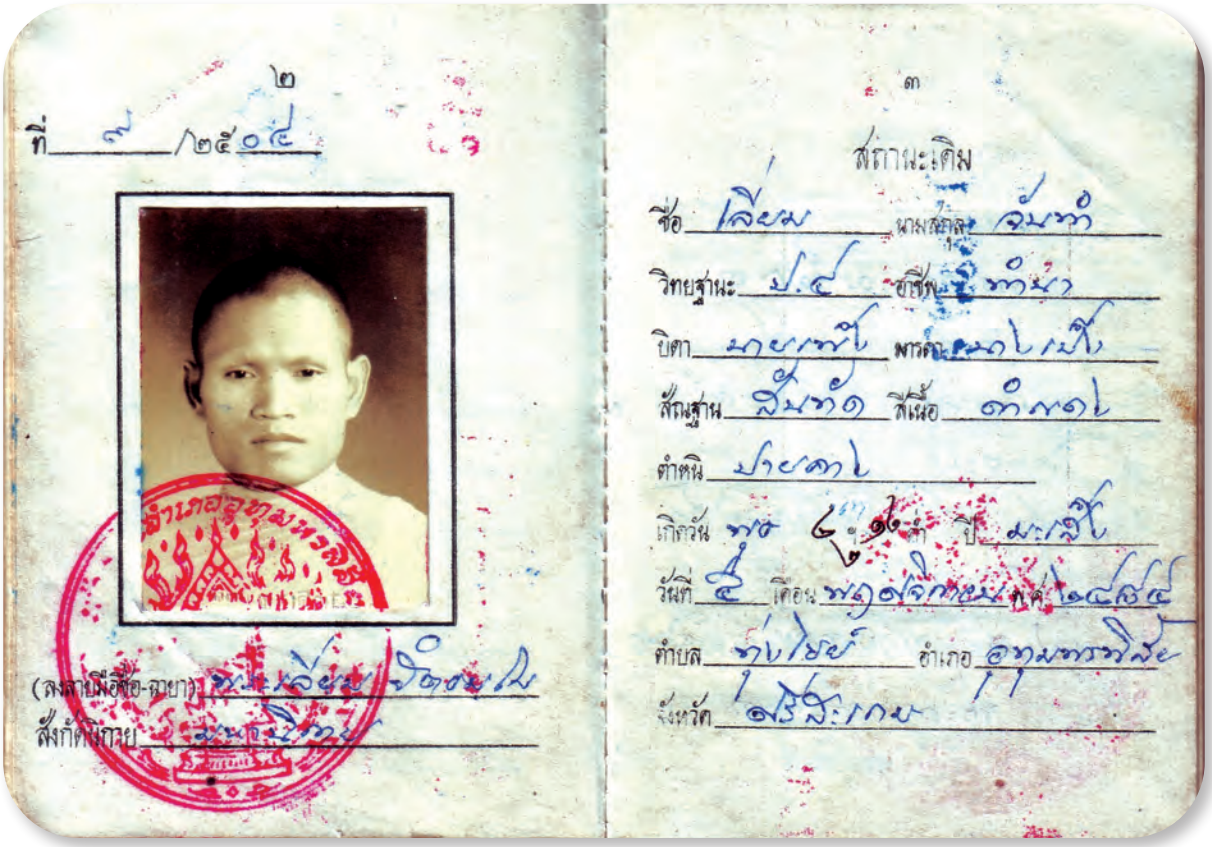
โดยในวันนั้นมีสามเณรหลายรูปอุปสมบทเป็นพระภิกษุในวันเดียวกัน พระภิกษุที่ได้อุปสมบทในวันเดียวกันนั้น ภายหลังได้เจริญงอกงามในสมณวิสัยหลายรูป บางรูปเรียนเปรียญธรรมได้ ๗ ประโยค บางรูปเป็นพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา แต่ได้ถึงแก่มรณภาพไปหมดแล้ว คงเหลือแต่หลวงพ่อเพียงรูปเดียว

“...เพื่อนเรียนหนังสือด้วยกันชื่อ ชื่น บวชพร้อมกัน แต่ว่าผมทางไปหนึ่ง ท่านไปทางหนึ่ง ไปคนละทาง ท่านไปทางการเรียนระบบบาลี เป็นมหา...แต่ว่าท่านมรณภาพไปแล้วล่ะ ไปเป็นพระธรรมทูตอยู่อเมริกา...” (พระครูโชติธรรมวิเทศ-ดร.พระมหาชื่น โชติญาโณ ป.ธ.๔)

เมื่ออุปสมบทได้ไม่กี่วันพระเลี่ยมจึงได้กราบเรียนพระอุปัชฌาย์ขอย้ายจากวัดบ้านโคกจานไปอยู่ที่วัดบ้านจานแสนไชย ต.กล้วยกว้าง อ.ห้วยทับทัน (อุทุมพรพิสัย) จ.ศรีสะเกษ ด้วยเหตุผลว่าการอยู่ใกล้ชิดกับญาติพี่น้องเป็นเหตุให้เกิดความกังวลฟุ้งซ่าน ไม่สะดวกต่อการศึกษาพระธรรมวินัย และเนื่องจากเจ้าอาวาสวัดบ้านจานแสนไชยเป็นชาวบ้านโคกจาน อีกทั้งพระอาจารย์สวดของท่านคือพระอาจารย์จันลา ปญฺญาโภ ก็อยู่เป็นหลักในสำนักนั้นอีกด้วย

เมื่อบวชมาใหม่ ๆ ความรู้ในหลักวิชาไม่มาก การปฏิบัติยังไม่เพียงพอ ความคิดทางโลกต่าง ๆ นานาก็เข้ากลุ้มรุมท่านบ้างเป็นธรรมดาของผู้ยังไม่คุ้นเคยกับการเป็นอยู่

“...แต่ว่าเมื่อมาอยู่ในสภาพอันนี้ก็ขวนขวาย เขากราบเขาไหว้เราก็ไม่ได้สำคัญว่าเรามีอะไรหรอก คือเรายังไม่มีบุญคุณที่จะให้เป็นเครื่องตอบแทนสนองความดีของเขา คิดไปคิดมาก็น้อยอกน้อยใจเหมือนกัน...แต่พยายามขวนขวายหาอุบายเพื่อช่วยเหลือตัวเองด้วยการน้อมเอาหลักของพระพุทธเจ้าท่านแนะนำ บางครั้งเอาความตายมาปรารภ เอาซากศพ เอาความรู้สึกนึกถึงประวัติของพระพุทธเจ้าประวัติของพระสาวกมานึกถึงมาพิจารณา...”

๒

ที่ ๙ /๒๕๐๔

(ลงลายมือชื่อ-ฉายา) พระเลี่ยม จิตธมฺโม

สังกัดนิกาย สยามวงศ์

๓

สถานะเดิม

ชื่อ เลี่ยม นามสกุล จันทา

วิทยฐานะ ป.๔ อาชีพ ทำนา

บิดา นายพรม มารดา นางไหม

สัญชาติ ลาว เชื้อชาติ ลาว

ตำหนิ ปานดำ

เกิดวันพุธ ๘ ๑๖ ค่ำ ปีมะเส็ง

วันที่ ๕ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ตำบล ท่าไชย อำเภอ อุทุมพรพิสัย

จังหวัด ศรีสะเกษ

๔

บรรพชา

ชื่อ สุนเลี่ยม ฉายา

พระอุปัชฌาย์ พระครูภาวนาธรรมคุณ

บรรพชาเมื่ออายุ ๑๕ ปี ณ วันที่ ๒๙

เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

วัด โคกสวาย

ตำบล ท่าไชย อำเภอ อุทุมพรพิสัย

จังหวัด ศรีสะเกษ

ให้ ณ วันที่ ๒๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

(ลงลายมือชื่อ พระครูภาวนาธรรมคุณ

พระอุปัชฌาย์

๕

อุปสมบท

ชื่อ พระเลี่ยม ฉายา จิตธมฺโม

พระอุปัชฌาย์ พระครูภาวนาธรรมคุณ

พระกรรมวาจาจารย์ พระทาย

พระอนุสาวนาจารย์ พระจันลา

อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๐ ปี ณ วันที่ ๒๒

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๔ เวลา ๑๓.๑๒ น.

วัด โคกสวาย

ตำบล ท่าไชย อำเภอ อุทุมพรพิสัย

จังหวัด ศรีสะเกษ

ให้ ณ วันที่ ๒๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๔

(ลงลายมือชื่อ) พระครูภาวนาธรรมคุณ

พระอุปัชฌาย์

หนังสือสุทธิของพระเลี่ยม จิตธมฺโม

นักธรรมะ

เมื่อบรรพชาอุปสมบทแล้ว การเรียนหลักธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของสมณะ เป็นความรู้พื้นฐานในการเป็นอยู่ ตลอดจนความเข้าใจในหลักคำสอนขององค์พระศาสดา และการเกี่ยวข้องกับรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนา

"...ตำราก็มีเยอะ น้องชายของโยมพ่อเอามา มีแต่ตำรา ท่านก็ไม่ได้บอกนะ แต่เราก็อ่านเล่นไป..."

มหาวีระหรือมหาแพง ซึ่งเป็นอาของท่าน ได้ทิ้งมรดกตกทอดไว้เป็นตำรับตำราหนังสือเรียนนักธรรมบาลีจำนวนหนึ่ง ซึ่งท่านได้รับมาอ่านศึกษาด้วยตนเองก่อนจะได้เข้าเรียนศึกษาในสำนัก การเรียนการสอนในยุคนั้นมีสมุดหนังสือให้ใช้แล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายทั่วถึง เป็นการเรียนการสอนอาศัยผู้เคยสอบผ่านแล้วถ่ายทอดบอกต่อกัน

"...ปี ๒๕๐๓ ผมเป็นสามเณร ผมได้สอบ สอบนักธรรมชั้นตรี กระทู้ธรรมผมก็ยังจำได้อยู่ทุกวันนี้ ที่เขาออกข้อสอบให้ เขาบอกว่า อกตๆ ทุกฺกฏๆ เสยฺโย ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่าและก็เกี่ยวกับศาสนพิธี แล้วปีนั้นก็เป็นปีเริ่มให้มีการสอบศาสนพิธี เขาก็ถามว่าศาสนพิธีคืออะไร..."

สามเณรเลี่ยมสอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรีในปีแรกนั้นเอง แต่การเรียนนักธรรมชั้นโทของท่าน มิได้เรียนอยู่ที่วัดบ้านโคกจานเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องครูอาจารย์ผู้สอน ท่านจึงย้ายไปเรียนที่วัดบ้านจานแสนไชย ต.กล้วยกว้าง อ.ห้วยทับทัน (อุทุมพรพิสัย) จ.ศรีสะเกษ พระครูมงคลชัยรักษ์ (ก้าว มหาปญฺโญ) เป็นเจ้าสำนักในที่นั้น ทำหน้าที่เป็นครูสอนนักธรรมและมีผู้ช่วยสอนคือ พระอาจารย์จันลา ปญฺญาโภ เนื้อหาของนักธรรมชั้นโทมีมากและละเอียดลึกซึ้ง ผู้สอบนักธรรมมักสอบตกในช่วงนี้เอง

พระครูมงคลชัยรักษ์ (ก้าว มหาปญฺโญ)
วัดบ้านจานแสนไชย

ท่านเล่าบรรยากาศของการสอบไล่ไว้อย่างน่าสนใจว่า ต้องใช้การทรงจำมากและต้องแม่นยำเป็นพิเศษ เช่น ข้อสอบเกี่ยวกับพระวินัยและศาสนพิธี ต้องสามารถสาธยายพระบาลีออกมาได้ด้วย ดังนั้นการสอบนักธรรมครั้งนี้จึงมีความท้าทายอยู่ไม่น้อยเลย หลังการสอบผ่านพ้นไปแล้วปรากฏว่าท่านสอบไม่ผ่าน (ปีนั้นมีผู้สอบผ่าน ๒ รูป จากทั้งหมด ๖๐๐ รูป) เมื่อลูกศิษย์ถามว่าปีนั้นจำนวนพระที่สอบทั้งหมดรวมทั้งประเทศหรือไม่ หลวงพ่อเมตตาเฉลยให้ฟังว่า

"...เพราะว่าเขารวมกันน่ะ เวลาเขาประทับหนังสือสุทธิที่สอบผ่านเขาจะว่า คณะศรีสะเกษ ไม่ใช่ว่าคณะวัดนั้นวัดนี้ (หัวเราะ) เป็นจังหวัดเลย เขาประทับอยู่ในหนังสือสุทธิ เราไม่มีใบประกาศ ใบประกาศก็มีอยู่แต่ว่าเขาประทับในหนังสือสุทธิ ถือไปนั่นไปนี่เป็นพยานหลักฐาน ไปถึงประโยค ๓ นู่นแหละไปเรื่อย ๆ..."

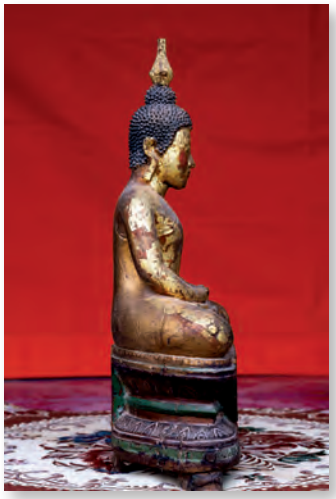
เมื่อรับทราบผลการสอบแล้วพระเลี่ยมก็มิได้ละเลยตำรับตำราท้อถอยไปก่อน แต่ยังคงมุ่งมั่นต่อการเรียนมาโดยตลอด ด้วยการเรียนอย่างต่อเนื่องถึงสองปี ความรู้ในเนื้อหาวิชาทั้งหมดจึงกระจ่างครอบคลุมไม่ได้เป็นข้อเร้นลับยากลำบากด้วยความไม่รู้อีก ท่านจึงสอบไล่ได้นักธรรมชั้นโทในปี ๒๕๐๕ นั่นเอง

ปี ๒๕๐๖ ท่านอยู่จำพรรษาที่วัดแสงสว่าง ต.โคกปีบ อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี จึงได้ลงสอบนักธรรมชั้นเอก แต่ว่าสอบไม่ผ่าน และได้กลับมาที่ถิ่นฐานบ้านเดิม พอกลับมาเยี่ยมบ้าน ได้พูดคุยกับโยมบิดาและได้ทราบข่าวว่า วัดบ้านโคกหล่าม ต.อีหล่ำ อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ มีสำนักศึกษาและมีครูบาอาจารย์สอนพร้อมเสร็จ จึงได้เดินทางไปเรียนและอยู่จำพรรษาในสำนักนั้น เมื่อออกพรรษา ปี ๒๕๐๗ จึงลงสอบและปรากฏผลดังที่ตั้งใจไว้อย่างดี คือสอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอกนั่นเอง

แกะสลักพระพุทธปฏิมา ปั้นพระคู่บ้าน

พ.ศ. ๒๕๐๔ ภายหลังจากที่พระเลี่ยมได้มาขออาศัยศึกษาหลักธรรมกับพระครูมงคลชัยรักษ์ หรือหลวงปู่ก้าว มหาปญฺโญ พรรษานั้นเองมีญาติโยมได้ถวายไม้จันทน์หอมให้หลวงปู่มาท่อนหนึ่ง ท่านคงทราบอยู่ก่อนว่าพระเลี่ยมเคยเป็นช่างทำเกวียน มีฝีมือแกะไม้อยู่ หลวงปู่จึงมอบให้ท่านแกะสลักพระพุทธรูปจากไม้จันทน์หอมท่อนนั้น พระเลี่ยมได้ทุ่มเทความสามารถแกะสลักพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดหน้าตัก ๙ นิ้วขึ้น แม้ว่าเครื่องมือในการแกะสลักจะมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สะดวกดังใจนัก

เมื่อหลวงปู่ก้าวได้เห็นพระพุทธรูป ซึ่งมีสัดส่วนงดงามตามแนวทางคตินิยมการสร้างพระปฏิมา ท่านประทับใจในผลงานชิ้นนี้อย่างยิ่งและชื่นชมยินดีไม่ขาดปาก ท่านจึงจัดเก็บพระพุทธรูปไม้องค์นี้ไว้เป็นอย่างดี ไม่ให้ใครได้เห็น เกรงว่าจะถูกลักขโมยไป ก่อนหลวงปู่ก้าวมรณภาพท่านจึงได้สั่งเสียกำชับว่าห้ามมิให้ใครนำไปเสียจากวัดหรือแม้แต่ออกจากกุฏิของหลวงปู่อย่างเด็ดขาด ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้ยังคงตั้งอยู่ ณ ที่เดิมบนกุฏิที่หลวงปู่ก้าวเคยพำนัก

ภายหลังหลวงพ่อได้พูดถึงพระพุทธรูปองค์นั้นพร้อมเสียงหัวเราะว่า *"...บ่งามพอเม็ด...เขาบ่ให่เอาออกดอก แล้วเลยจังซี่ แล่วกะติดทองจนมืดอื้อตื้อ.." (ไม่สวยสักนิดเดียว เขาไม่ให้เอาออกหรอกแบบนี้ แล้วก็ปิดทองจนจมิด)*

นอกจากงานแกะสลักแล้ว พระเลี่ยมได้ปั้นพระพุทธรูปปูน ขนาดหน้าตัก ๑ เมตร องค์หนึ่ง ประดิษฐานไว้ในอุโบสถ และขนาดเล็กกว่านั้นอีกองค์หนึ่ง เมื่อปั้นสำเร็จแล้ว ชาวบ้านพะวรได้มาขอนำไปประดิษฐานไว้เพื่อบูชาสักการะเป็นอุทเทสิกเจดีย์ หลวงพ่อได้เล่าถึงการทำพระปฏิมา เหล่านี้ว่า

" ...เฮ็ดทดลองเล่นไป ต่างแก้นิวรณ์ อยู่ซื่อ ๆ มันกะบ่ม่วน..." (ลองทำเล่น ๆ ไป แก้นิวรณ์อยู่เฉย ๆ ก็ไม่สนุก)

ออกจาริกแสวงหา

ฝึกวิชากรรมฐาน

หลวงพ่อได้ย้อนความหลังในปฏิปทาของท่านเมื่ออบรมพระภิกษุสามเณรในภายหลัง เป็นกำลังใจและข้อคิดในการฝึกฝนอบรมตนในการปฏิบัติธรรมว่า

"...การฝึกนั้นผมเป็นคนมักน้อย แล้วก็ไม่ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ การพูดก็จะพูดให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น เพราะการพูดก็เคยพูดมาแล้ว ก็เลยเป็นคนพูดน้อยแล้วก็ไม่คลุกคลี เป็นคนมักน้อยไม่ชอบสะสมอะไรทั้งปวง..."

ย้อนกลับไปเมื่อยังเป็นพระนวกะหรือพระบวชใหม่ พระเลี่ยมเริ่มต้นการฝึกหัดทำกรรมฐานโดยอาศัยตำรานักธรรมเป็นพื้นฐานข้อมูล นอกจากการเรียนปริยัติเพื่อศึกษาหลักธรรมและนำไปสอบไล่แล้ว ยังอาศัยตำราเพื่อเป็นแนวทางฝึกหัดจริตนิสัยให้คุ้นเคยกับการทำกรรมฐานและสมาทานธุดงควัตร เมื่อว่างเว้นจากการเรียนหรือกิจสงฆ์อื่น ๆ ท่านจะปลีกตัวเข้าไปนั่งทำกรรมฐานในโบสถ์บ้าง หรือไปเยี่ยมป่าช้าบ้าง เสาะแสวงหาที่สงัดเท่าที่จะพอหาได้ตามกำลัง

"...ตั้งแต่ก่อน ตั้งแต่ยังไม่ได้มาวัดหนองป่าพงผมก็ทำนะ ไม่ใช่ไม่ทำ ผมเสาะแสวงหาครูบาอาจารย์ตั้งแต่ออกบวชได้พรรษาที่ ๒ เสาะแสวงหาครูบาอาจารย์แล้วก็ปรารภการประพฤติปฏิบัติธรรมตลอดมา แม้กระทั่งในสถานที่เปลี่ยวคนเดียวในป่าช้า อยู่กับซากศพคนตายก็อยู่ ผมฝึกตัวเองอยู่ตลอดกาลตลอดเวลาไม่ได้ประมาท..."

ธุดงควัตร องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส, ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมักน้อยและสันโดษ เป็นต้น

ธุดงค์ ๑๓

หมวดที่ ๑ จีวรปฏิสังยุต - เกี่ยวกับจีวร

๑. ปังสุกูลิกังคะ - องค์แห่งผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

๒. เตจีวริกังคะ - องค์แห่งผู้ถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร

หมวดที่ ๒ ปิณฑปาตปฏิสังยุต - เกี่ยวกับบิณฑบาต

๓. ปิณฑปาติกังคะ - องค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

๔. สปทานจาริกังคะ - องค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเป็นวัตร

๕. เอกาสนิกังคะ - องค์แห่งผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร คือฉันวันละมื้อเดียว ลุกจากที่แล้วไม่ฉันอีก

๖. ปัตตปิณฑิกังคะ - องค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

๗. ขลุปัจฉาภัตติกังคะ - องค์แห่งผู้ถือห้ามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร คือเมื่อได้ปลงใจกำหนดอาหารที่เป็นส่วนของตน ซึ่งเรียกว่าห้ามภัต ด้วยการลงมือฉันเป็นต้นแล้ว ไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีก แม้จะเป็นของประณีต

หมวดที่ ๓ เสนาสนปฏิสังยุต - เกี่ยวกับเสนาสนะ

๘. อารัญญิกังคะ - องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร

๙. รุกขมูลิกังคะ - องค์แห่งผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร

๑๐. อัพโภกาลิกังคะ - องค์แห่งผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร

๑๑. โสสานิกังคะ - องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

๑๒. ยถาสันถติกังคะ - องค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะแล้วแต่เขาจัดให้

หมวดที่ ๔ วิริยปฏิสังยุต - เกี่ยวกับความเพียร

๑๓. เนสัชชิกังคะ - องค์แห่งผู้ถือการนั่งเป็นวัตร คือเว้นนอน อยู่ด้วยเพียง ๓ อิริยาบถ

ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ภายหลังฤดูพรรษาผ่านพ้นไปแล้ว เหมาะสำหรับการเดินทางไกล พระเลี่ยมซึ่งยังคงยินดีในความเป็นสมณะและมีกำลังใจขวนขวายในการฝึกหัดปฏิบัติตนอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย จึงได้กราบลาหลวงปู่ก้าว มหาปญฺโญ ออกเดินทางแสวงหาประสบการณ์ในต่างถิ่น โดยเลือกที่จะเดินทางลงไปกรุงเทพมหานคร เพราะเป็นแหล่งให้การศึกษาอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์ที่สุดในช่วงเวลานั้น

ทว่าเมื่อเดินทางมาถึงกรุงเทพกลับต้องพบกับการไม่ยอมรับ ไม่มีสำนักไหนรับท่านเข้าศึกษาเลย เนื่องจากไม่มีผู้รับรองให้ได้ศึกษาในสำนักนั้น ๆ จึงต้องออกเดินทางจาริกย้อนกลับมาแถบ จ.ปราจีนบุรี และอยู่จำพรรษา ณ วัดแสงสว่าง ต.โคกปีบ อ.ศรีมโหสถ

ในช่วงเวลานั้นท่านฝึกหัดเริ่มทำกรรมฐานโดยใช้อานาปานสติเป็นหลัก คือ วิธีหายใจอย่างมีสติและนับลมหายใจไปด้วย ซึ่งหลวงพ่อได้ปรารภถึงเมื่อออบรมพระเณรในภายหลังว่า

“...ผมเคยฝึกแบบนี้ ครั้งแรกท่านสอนให้กำหนดลมหายใจเข้า ลมหายใจออก แต่ว่าเรานั้นมันอยู่ไม่ได้ มันไม่มีความรู้สึกที่จะอยู่ที่นี่ ก็เลยหาวิธีการ เลยมีการตามด้วยการนับ นับลมหายใจ ผมเคยใช้วิธีนี้ก็รู้สึกว่ามีอารมณ์ที่สมบูรณ์ด้วยความรู้สึกกำหนดรู้ ลมหายใจเข้าก็มีการนับเป็นภาษาที่เป็นความนึกของเรานี่แหละเป็นบริกรรมของเรา..”

“...ทีนี้เมื่อเห็นว่าเป็นลมเข้าลมออกมาก ๆ เราก็มากำหนดกายของเรา กำหนดส่วนต่าง ๆ ไม่พะวงเรื่องอดีตอนาคต เราก็มากำหนดกายของเรา กำหนดกายอันประกอบไปด้วยธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๖ กำหนดพอรู้สึกว่านี่คือสภาพเราให้ความรู้สึก สภาพที่เราให้สมมติในสังคมว่าเป็นส่วนของรูป มหาภูตรูป สภาวะอันมีความสมดุล อาศัยสภาวะที่มีความสมดุลมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป จนมองเห็นสภาวะทั้งหลายเหล่านี้ไหลไปสู่กระแสแห่งความเป็นจริงของสภาวะธรรม เราก็มากำหนดให้เกิดความสงบขึ้น ไม่ให้สำคัญว่าตัวว่าตน มองเห็นเป็นสภาวะ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทำนองนี้ จะเกิดเป็นการทำให้เรานั้นมีความรู้สึกไม่ถูกฉาบทาด้วยสมมติบัญญัติ ไม่ถูกฉาบทาด้วยความสำคัญยึดถือทำนองนั้น..”

อุปกรณ์ที่ท่านใช้สำหรับเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนนั่งสมาธิ คือ เทียนไข ซึ่งเป็นเหมือนเครื่องบอกเวลาและให้แสงสว่าง

“...ส่วนมากเริ่มต้นด้วยการใช้นิมิต ใช้นิมิตคือใช้เทียน เทียนให้แสงสว่างในเวลากลางคืน เพราะส่วนมากเราจะปลีกตัวออกทำในเวลาที่ไม่มีปลิโพธ เราก็อาศัยเทียน เทียนสมัยก่อนก็ไม่ยาวเท่าไร เพราะไม่มีนาฬิกาที่จะดูต้องอาศัยเทียนไข ครั้งแรกก็ใช้เทียนไขเล่มหนึ่งจุดใช้ ถ้ามาคิดเป็นเวลาสัก ๓๕ หรือ ๔๐ นาที มันลำบากเพราะเราไม่คุ้นเคยในการนั่ง ไม่คุ้นเคยในการใช้อิริยาบถแบบนี้ มันเจ็บปวดที่ว่ามันเจ็บปวดนั้นก็เกี่ยวกับความไม่คุ้นเคยกับความไม่

ชำนาญ แต่ถือว่าการเจ็บปวดนั้นก็ไม่ใช่ว่ามันไม่ดี ถึงมันจะมีความรู้สึกระทมขมขื่นสาหัสแต่ก็ทำให้เรานั้นมีความรู้สึกเข้มแข็ง แล้วก็มีความรู้สึกอดทน ฉลาดขึ้น เราก็ดูความรู้สึกอ่อนแอของเรา ทำไมมันเป็นอย่างนี้ แต่ว่าพอทำไปหลายครั้งหลายหน ๒๐-๓๐ นาที ก็รู้สึกว่าทำได้สบาย ๆ ก็ไม่มีอะไร แต่ครั้งแรกมันก็ลำบาก มองดูเทียนหลายครั้งก็ยังไม่หมดสักที เพราะมันมีอารมณ์หงุดหงิด มีอารมณ์ที่เป็นทุกข์ แต่พอทำไปนาน ๆ มันจะเกิดความชำนาญ เกิดเป็นปกติ เราก็ยืดเวลาออกไปอีก หาเทียนเล่มยาว ๆ มาต่อเติมไปอีก ฝึกไปมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกได้ใช้ความอดกลั้นอดทนฝืนทวนกระแส..."

นอกจากฝึกหัดเจริญสมาธิแล้วท่านยังสมาทานธุดงควัตรไปด้วย เพื่อทำความเป็นอยู่ให้เรียบง่ายมีบริขารแต่เพียงน้อย เพิ่มพูนกำลังในการขัดเกลากิเลส เมื่อปฏิปทาของท่านแล่นไปในครรลองเช่นนี้จึงยังความพึงพอใจในภาวะแห่งภิกษุอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

"...ผมเคยสมาทานธุดงค์ สมัยยังไม่ได้มาวัดหนองป่าพง สมาทานในการอยู่แบบไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะและก็มีการเป็นอยู่แบบไม่ได้ตามปรารถนา แต่ก็ต้องระวังตัวเอง แล้วก็ฝึกให้มันสอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น กลางวันจะไม่พักผ่อนและเวลากลางคืนก็จะจำกัดเวลาพัก..."

วัดแสงสว่าง

พระเลี่ยมได้อธิษฐานจำพรรษาที่วัดแสงสว่าง สถานที่แห่งนี้ได้เพิ่มพูนความมั่นใจในการปฏิบัติของท่านจากความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ในการเจริญกรรมฐานและสมาทานธุดงควัตรอย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการปฏิบัติ คืออุปสรรคซึ่งเป็นเหมือนเครื่องมือช่วยเพิ่มกำลังแห่งอินทรีย์ให้กล้าแข็ง ซึ่งในพรรษานั้นท่านได้อธิษฐานการบิณฑบาตเป็นวัตร แต่ไม่ได้สังเกตสภาพความเป็นไปของพื้นที่ ซึ่งกลายมาเป็นอุปสรรคในการทดสอบกำลังในภายหลัง

"...เมื่อจำพรรษาในสถานที่นี้ ได้ไปบิณฑบาตสายนี้อยู่ตลอดพรรษา ตอนเริ่มเข้าฤดูฝนน้ำยังไม่มากก็พอไปได้ แต่พอถึงกลางพรรษาฝนตกบ่อยขึ้นน้ำท่วมมากขึ้น มองหาทางที่จะเดินไปบิณฑบาตไม่มีเลย ไปวันไหนก็ต้องเปียกกลับมาทุกวัน บางวันต้องยกบาตรไว้เหนือศีรษะ บางแห่งน้ำท่วมถึงคอก็มี จะไม่ไปก็ไม่ได้เพราะได้ตั้งสัจจะอธิษฐานไว้แล้ว จำเป็นก็ต้องไปให้ได้ทุกวันเรื่อยไป โยมเขาก็บ่นสงสาร ก็ไม่ได้ย่อท้อ ไม่ถอยความเพียร ในปีนั้นรู้สึกมีกำลังใจดีมาก บางวันเวลากลางคืนก็ไปเดินจงกรมรอบ ๆ สถูปเก่า ๆ ที่เขาสร้างไว้ เป็นสถูปเจดีย์ของคนสมัยเก่า ตามประวัติมีอยู่ว่าเป็นสถานที่คนเข้าไปคล้องช้างได้เยอะ เขาก็เลยมาทำพิธีบวงสรวงสร้างเจดีย์ขึ้น ในสมัยก่อนเป็นวัดร้าง เดี๋ยวนี้เขาสร้างขึ้นใหม่เป็นวัดหมดแล้ว รอบ ๆ เป็นทุ่งนาของชาวบ้านแถบนั้น..."

เปียกก็เปียก แดดก็แดด

หลวงพ่อได้ปรารภการบำเพ็ญเพียรในสมัยแรกให้แก่พระภิกษุสามเณรได้รับฟังเป็นทิฏฐานุคติ ท่านเล่าว่า

"...ในการปรารภความเพียรบางครั้งบางคราว พอจะนั่งก็ไปนั่งโคนไม้ วันนี้อยากจะนั่งโคนไม้

พอไปนั่งฝนมันก็ตก มันก็บอกว่า “พอแล้ว พอแล้ว เดี๋ยวจะเปียกฝน” ทำนองนั้น “เอ้า! เปียกก็เปียก แดดก็แดด ฝนก็ฝน อยู่ที่ไหนไม่มีหรอกที่จะหลีกได้ มันหลีกไม่ได้หรอก เปียกได้ก็แห้งได้ นั่งขณะที่มันแดดมันฝนนี่แหละ...”

ตัวรำคาญ

“...บางทีเหลือบยุงมันมาเจาะกัดให้รำคาญ เกิดความรู้สึกวิตกวิจารณ์ไปว่ากลัวเป็นโรคภัยอ้าว กลัวมันจะไปไหน ก็ตายเหมือนกันนั่นแหละ มันก็คิดไปในลักษณะอย่างนี้ ก็เลยปล่อยให้มันกินเสียเต็มที่ของมัน เขากินเขาก็ได้ แต่เราก็เสียบ้างไม่เป็นไร อดทนเอา เจ็บบ้างรำคาญบ้าง นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ช่างมัน ทำเฉย ๆ ไป วัวควายมีใครไล่ให้มัน ใครกางมุ้งให้มัน ก็ไม่มี แต่เราเองยังหาที่หลบเล็ก ๆ ได้ จะมาหวงห่วงอยู่ในซากที่ไร้สาระทำไม นี่มันก็ต้องปล่อย ปล่อยความรู้สึกอันนี้ กำจัดไม่ให้วิตกวิจารณ์ไปในเรื่องห่วงหวงว่ามันจะเป็นโรคเป็นภัย ก็ต้องใช้ความอดทนอดกลั้นฝึกอยู่อย่างนั้นแหละ...”

อุบายแก้นิวรณ์

นิวรณ์คือเครื่องกางกั้นไม่ให้จิตเกิดความตั้งมั่น นับเป็นอุปสรรคของการภาวนาโดยตรง พระเลี่ยมเมื่อฝึกหัดปฏิบัติกรรมฐานก็ต้องเผชิญกับนิวรณ์ที่จรมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

“...บางครั้งมันก็ถูกอำนาจของนิวรณ์ครอบงำเหมือนกัน ถึงกับชักนำ นำพาให้เกิดความไขว้เขวออกนอกรีตนอกทางของสมณะก็มี ก็รู้จักว่ามันเป็นไปตามอำนาจของนิวรณ์ เป็นบางครั้งบางคราว แต่ก็พยายามเหนี่ยวรั้ง พยายามหาอุบาย...”

อุบายหรือเทคนิค คือวิธีการในการแก้ไขปัญหา เมื่อพระเลี่ยมถูกนิวรณ์ครอบงำมากเข้า ท่านจึงเริ่มมองหาวิธีแก้ไข ท่านเล่าว่า

“...ผมก็ฝึกอย่างนั้น ฝึกเดินจงกรม เดินในที่ที่มันมีร่ม มันยังมีความรู้สึกเมาและง่วง ก็เดินกลางแจ้งมีแสงแดดแผดเผาบ้าง ก็ดูตัวเองนี่แหละ เพราะธรรมดาถ้าอยู่ในความรู้สึกสบายนั้น มักจะรู้สึกมีความสุข แล้วมันจะไหลลงไปสู่สภาพที่ทำให้มีนิวรณ์ ก็มักจะเดิน เดินกลางแจ้ง ร้อนบ้างก็เป็นธรรมดา ผิวร่างกายสัมผัสกับแสงแดดมันก็ร้อนเป็นธรรมดา แต่ว่ามันก็มีส่วนเป็นประโยชน์กระตุ้นให้ความง่วงต่าง ๆ นั้นคลี่คลาย นี่ก็เป็นการช่วยวิธีหนึ่ง ช่วยกำจัดนิวรณ์...”

นิวรณ์ ๕ สิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม, ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี, อกุศลธรรมที่ทำจิตให้เศร้าหมองและทำปัญญาให้อ่อนกำลัง

๑. กามฉันทะ ความพอใจในกาม, ความต้องการกามคุณ

๒. พยาบาท ความคิดร้าย, ความขัดเคืองแค้นใจ

๓. ถีนมิทธะ ความหดหู่และเซื่องซึม

๔. อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ, ความกระวนกระวายกลุ้มกังวล

๕. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย

นอกจากการเดินจงกรมแล้วท่านยังใช้วิธีการพิจารณาซากศพช่วยอีกทางหนึ่งด้วย

“...บางคราวก็ใช้อุบายในการดู ดูเห็นซากศพที่เขากำลังจะเผาแล้วก็เอามาพิจารณาตัวของตัวเอง มาย้อนรำลึกนึกถึงตัวเอง ถ้าสมมติว่าตัวของเราตาย หมดสภาพแล้ว คนอื่นเขายังมีคนช่วยกำจัดเรื่องศพ และตัวเราเองก็ไม่รู้ว่าใครจะกำจัดให้ มีแต่หนอนเท่านั้นแหละจะกำจัดให้ มีแมลงวันเท่านั้นแหละที่จะกำจัดให้ นี่แหละตัวที่จะกำจัดซากศพที่เราถือว่าตัวเราของเรา พิจารณาแล้วก็เกิดความรู้สึกว่า 'ไม่แน่' เพราะเราก็อยู่ในสถานที่ที่โลกเขาสมมติว่าไม่มีญาติ ไม่มีใครจะเหลียวแลซากศพ อันนี้ก็คิดว่าธรรมดาแล้ว แม้แต่สุนัขนั่น เจ้าของก็ถือว่าสุนัขของตัว แต่พอตายไปแล้วเขาก็ลากไปทิ้ง...”

เพื่อนตายหายาก

เมื่อพิจารณาความตายบ่อยครั้งจิตใจของท่านก็น้อมไปสู่ความเข้าใจตามที่เป็นจริงมากขึ้นละเอียดประณีตขึ้นตามลำดับ

“...วันหนึ่งขณะนั่งพิจารณาอยู่ เห็นหมาที่ตายแล้วถูกทิ้งลอยมาตามน้ำ ก็พิจารณาไปว่าถ้าตัวเองตายก็คงจะเป็นอย่างนี้เหมือนกันกระมัง คิดว่าคงจะเป็นเหมือนหมาที่ตายแล้ว ก็จะกลายเป็นซากศพไร้ความรู้สึก ไม่มีใครเหลียวแล ตายแล้วก็ไม่มีใครหรอกที่จะสมัครเป็นญาติ สมัครเป็นเพื่อน เพื่อนตายมันหายากนะ แต่เพื่อนกินมันหาง่าย เพื่อนคุยก็หาง่าย เพื่อนที่คุ้นเคยกันในลักษณะเรื่องกินเรื่องคุยนั้นมันหาง่ายอยู่หรอก แต่เรื่องตายมันไม่ค่อยมีใครจะเหลียวแล ใครจะคิดว่าจะตายด้วยมีไหม อันนี้ก็เลยเกิดความรู้สึกทำตัวนั้นไม่ให้อยากเกี่ยวข้องกับหมู่คณะ ก็ตั้งใจพิจารณาตัวของตัวเอง...”

เห็นนิมิตไม่คิดสึก

เมื่อพระเลี่ยมพิจารณาความตาย พิจารณาซากศพมากเข้า กำลังจิตก็เพิ่มพูน มีความอาจหาญแกล้วกล้า ถึงกับละความโลเลในทางโลกตัดสินใจว่าจะไม่ลาสิกขา ท่านเล่าว่า

“...เดินจงกรม นั่งสมาธิ จะเดินจงกรมอยู่มันก็คิดถึงความรู้สึกอันนี้ นั่งสมาธิก็มองเห็นเหมือนเป็นนิมิตติดตาว่าตัวเองจะต้องเป็นอย่างนั้นแน่นอน สักวันใดวันหนึ่งจะต้องเป็นจนได้ ก็ปลงสลดสังเวชในสังขารของตัวเอง มีความรู้สึกปลงสลดสังเวชในสังขารของตัวเองว่า เป็นสภาวะที่ไม่จีรังยั่งยืน หาอะไรเป็นสาระแก่นสารไม่ได้ ถึงกับตัดสินใจว่า เอาล่ะเราไม่ต้องสึกละ ถ้าพูดถึงไปทางโลกอีกเราไม่เอาแล้ว ถ้าจะสึกก็ให้ตายเสียดีกว่า ก็คิดทำนองนั้น...”

และเมื่อตัดสินใจดังนั้นแล้ว ท่านจึงตั้งปณิธานในการแสวงหาความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งหลวงพ่อเล่าในภายหลังว่า

"...ในเมื่อตัดสินใจไม่สึกก็ต้องศึกษา ต้องหาประสบการณ์ใส่ตัวให้มากเป็นพิเศษ ก็ต้องหาล่ะทีนี้ เดินก็ต้องหา นั่งก็ต้องหา ยืนก็ต้องหา นอนก็ต้องหา หาประสบการณ์..."

ป่าช้า

ช่วงเวลาที่พระเลี่ยมจาริกเดินธุดงค์อยู่บริเวณภาคกลาง ป่าช้าเป็นสถานที่สงัดเจือความสยดสยอง ซึ่งท่านชอบไปเพื่อเจริญกรรมฐาน

"...วันหนึ่งนั่งอยู่ใกล้ ๆ สถานที่เป็นที่ฝังศพ ฝนตกพรำ ๆ หน่อย แต่ตกไม่แรง พอได้ยินเสียงจุ๊บจั๊บ ๆ ก็เห็นเขาหามศพมา แล้วก็ขุดคุ้ยดินขึ้นทำหลุมขึ้นฝัง แล้วก็หนีกันไป โอ๊ย ! กลางคืนมาเราก็เดินจงกรมอยู่ที่นั่น บางทีก็เดินไปที่นั่นด้วย แต่บังเอิญมันมีกลิ่น มีกลิ่นแบบสัตว์ที่หากินกลางคืน มันได้กลิ่นคือชะมดมันได้กลิ่นของคนตาย มันร้องจนทำให้เราขนหัวลุกเหมือนกัน เอาแหละผีหลอกแล้ว...ทำนองนี้ก็คิดว่า โอ้ ! เราคงจะไม่คุ้นเคย แต่ก็อดทนนะ ถือว่าเอ๊า ! ตายก็ตายอยู่อย่างนั้น แล้วก็เดินไปดูตามเสียงใกล้ ๆ นั้นก็เห็นชะมดที่เราเรียกกันว่าเห็นอ้มนั่นแหละ มันร้อง เสียงร้องเหมือนเสียงคนไม่สบายทำนองนี้ ถ้าบางคนอาจจะอยู่ไม่ได้ แต่เราก็ถือว่าเรายอมตายแล้ว มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกมีสติดีเหมือนกัน มีสติแล้วก็กำหนดตัวเอง เราสักวันหนึ่งเขาก็มาฝังอย่างนี้แหละ เขาจะต้องฝังทิ้งอย่างไม่มีใครเหลียวแล ก็คิดอย่างนั้น ไม่ต้องไปไหนในที่สุดก็ปลงเอาตาย ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติเขา เราไม่มีกรรมสิทธิ์ เราไม่มีสิทธิ์ในการที่จะห้ามไม่ให้มีเหตุการณ์อันนั้นเกิดขึ้น เหตุการณ์อันนั้นมันจะต้องเกิดขึ้นกับเราไม่วันใดก็วันหนึ่งก็เลยมีความรู้สึกมีอาการทำให้ไม่ลืมตนลืมตัว ไม่สำคัญตัวไม่สำคัญตน..."

ทะลุดง

ช่วงเวลาแห่งการท่องเที่ยวแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ พระเลี่ยมได้ใช้เวลาไปกับการเดินจาริกไปในถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย เช่น บริเวณ จ.พระนครศรีอยุธยา, จ.สระบุรี, จ.ลพบุรี, จ.ปราจีนบุรี เป็นต้น เพื่อแสวงหาสถานที่อันเหมาะสมสำหรับการเจริญสมณธรรม อาศัยพื้นที่ห่างไกลจากผู้คนแต่พอจะแสวงหาที่บิณฑบาตได้ หรือบางครั้งก็อาศัยพักผ่อนตามบ้านร้างตลอดจนป่าช้า อาศัยดื่มน้ำ สรงน้ำตามลำคลองซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อดับกระหาย คลายความเหนื่อยล้าจากการเดินทาง และเป็นที่แสวงหาความวิเวก การเดินจาริกของท่านกินระยะเวลาอยู่หลายปี สลับกันกับการพักจำพรรษาอยู่ในพื้นถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละปี

"...ปีหนึ่งเดินหาประสบการณ์เกี่ยวกับความอดกลั้นอดทน เราก็เดินในรูปแบบบริขารพอยังอัตภาพอยู่ได้ มีบาตร ไตรจีวรและก็กลดสำหรับกำบัง แต่เดินไปเห็นคนวิกลจริตประเภทเรียกว่าคนไม่สมบูรณ์ทางระบบประสาท เขาหาบเหมือนกัน หาบสิ่งของอีรุงตุงนังผ่าน เราก็คิดว่าเราก็เป็นส่วนหนึ่ง

ของคนประสาทเหมือนกัน เราก็เป็นอีกส่วนหนึ่งของคนไม่สมบูรณ์ เรียกว่าเป็นคนอยู่ในรูปแบบของคนมีความพร่อง ทำนองนี้...”

ช่วงเวลาหนึ่งท่านจาริกอยู่แถบ จ.สระบุรี รอยต่อใกล้กับ จ.ลพบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุกชุมไปด้วย 'เสือ' คือกลุ่มคนที่เป็นนักปล้นแบบไทยโบราณ เมื่อเห็นพระแบกกลดสะพายบาตรเดินทางมาทั้งเป็นคนแปลกถิ่นไม่คุ้นหน้า มีจริยาชอบเดินทางไกลไม่ติดที่ ก็คาดคะเนด้วยความหวาดระแวงกันไปว่าอาจจะเป็นสายของตำรวจหรือทางการ พวกเสือทั้งหลายจึงพยายามทำตัวเข้าไปสนิท เช่น ตักบาตรให้บ้าง ไปพบปะพูดคุย บางครั้งถึงกับแอบเอาอาวุธมาซ่อนไว้ในที่ท่านพักบ้าง ต่าง ๆ นานา เพื่อหยั่งท่าทีของท่าน แต่เมื่อทดสอบโดยวิธีการต่าง ๆ แล้วกลับพบว่าท่านเป็นผู้ใฝ่ธรรมวินัยจริง ๆ เป็นผู้ไม่มีพิษภัย ทั้งมิใช่สายสืบ จึงคลายความระแวดระวังลง หลวงพ่อได้เมตตาเล่าว่า

“...ชื่อเขาชื่อ เสือทอง เป็นหัวหน้ากลุ่ม แต่ก็ไม่มีอะไรหรอก...อยู่แถว ๆ อ.พุทธบาท ใกล้ ๆ ลพบุรี...เสือขาวพวกนี้แหละมียุคนั้น มันก็หลายรูปแบบ ทีนี้กลางคืนเขาก็มาคุยด้วย ต่อมาพอเห็นไม่มีอะไร บางทีเขาก็ให้ลูกเอาปิ่นโตข้าวมาส่งด้วยตอนเช้า อย่างนั้นน่ะ...” (หัวเราะ)

หลวงพ่อได้เมตตาตอบคำถามลูกศิษย์เกี่ยวกับแนวทางในการจาริกของท่านว่า

ลูกศิษย์ : หลวงพ่อเดินจาริกธุดงค์มีเทคนิคอะไรเป็นพิเศษไหมครับ เทคนิคการสังเกตทิศทาง การสังเกตพื้นที่ ที่ไหนน่าไป ที่ไหนน่าอยู่

หลวงพ่อ : เราไม่ได้คิดว่าที่นั่นที่นี่น่าอยู่น่าไปสิ ไปดูความอดทนของตัวเองว่าจะไปได้เท่าไหร่ เดินดูสิวันหนึ่ง ๑๘ ชั่วโมง จะว่าอย่างไร

ลูกศิษย์ : ทำอย่างไรจะอดทนขนาดนั้นครับ

หลวงพ่อ : ไม่ได้อด แต่ว่าเดินไปเรื่อย ๆ มันจะมีความรู้สึกแบบไหน

ลูกศิษย์ : ไม่ใส่รองเท้า?

หลวงพ่อ : ใส่อยู่ ใส่รองเท้าแตะนั่นแหละ (หัวเราะ)

ลูกศิษย์ : ส่วนมากเขาเดินกันเท้าจะบวมนะครับ

หลวงพ่อ : มันไม่มีอะไรหรอก ไม่ได้คิดว่าถึงใกล้ถึงไกล แต่ก็ได้ไกลอยู่ อย่างน้อยก็ได้ ๓๐ กิโลเมตร

ลูกศิษย์ : ๓๐ กิโลเมตรนี่เยอะนะครับ

หลวงพ่อ : บางองค์เดินได้ ๔ กิโลเมตรก็พักนอนละ (หัวเราะ) ประเมินเองเฉย ๆ หรอกเพราะว่าเดินชั่วโมงหนึ่งมันจะได้ ๔ กิโลเมตร บริขารก็เบาไม่หนัก จะหนักอยู่ ๑๐ กว่าวัน

ลูกศิษย์ : เคยมีพระเล่าให้ฟังว่า หลวงพ่อบอกว่าตากแดดจนแดดเย็น มันเป็นอย่างไรครับ

หลวงพ่อ : มันก็ถูกแล้ว ไม่ใช่เทคนิคอะไร ร่างกายมันก็ปรับของมันเอง วัวควายมันจะมีอะไรปกปิดเหรอ ก็เปรียบเทียบดูหน่อยสิ มันตากแดดอยู่ทั้งวันไม่เห็นเป็นอะไร ผิวคนก็เหมือนกัน ธรรมชาติมันก็ปรับตัวอยู่

ลูกศิษย์ : แต่ก่อนถ้าเดินอย่างนี้ต้องใช้เข็มทิศไหมครับ

หลวงพ่อ : ไม่มี จะไปหาเข็มทิศมาจากไหน

ลูกศิษย์ : ไปยังไงครับอย่างนั้น

หลวงพ่อ : ก็มีวิธีอยู่นั่นแหละ เพราะบ้านเมืองผู้คนมันก็มีอยู่ทั่วไปอยู่

ลูกศิษย์ : ได้ไปเห็นอะไรพิเศษที่เขาชอบเล่ากันไหมครับ

หลวงพ่อ : ไม่มี....เดินไปเรื่อย ๆ แต่ดีว่าร่างกายมันไม่มีอุปสรรคเท่าไหร่ จะมีช่วงแรกประมาณ ๑๐ กว่าวัน มีอาการหนัก บริขารหนักสักหน่อย ถ้าเลยนั้นขึ้นไปบริขารก็เบา บริขารเหมือนเราเดินตัวเปล่า ๆ เบา ถูกแดดก็เย็น (หัวเราะ) ไปทีแรกมันแตกหมด ตรงหน้านี่หน้าผากแตก ดูว่าเรามีความรู้สึกท้อแท้ท้อถอยไหม เดินก็ไม่ใช่ของเหนื่อย เดินไปเรื่อย ๆ

ลูกศิษย์ : ปกติชาวบ้านเห็นพระธุดงค์อย่างนี้เขาชอบจะมาขอวัตถุพิเศษ

หลวงพ่อ : ไม่มีอะไร เราก็บอกเขาตรง ๆ ไม่มีอะไร ญาติโยมเขาก็ไม่มีอะไร อย่างมีคนบ้านนอกบ้านนา พวกติดการพนันไปหา เราก็บอกว่า "พวกเจ้าบ่ได้เฮียนสูตรคูณบ้อ" (หัวเราะ) "หลักธุดงค์มันก็ธุดงค์ ๑๓ นั่นแหละ" หลวงพ่อเมตตาสรุป

ทางหนีที่ไล่

ลมหนาวหอบเอาสีเขียวของทุ่งข้าวไปกับสายฝน ฟ้าร้องสั่งลา ปลาคืนกลับหนอง พันพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ หลังจากพระเลี่ยมสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอกแล้ว วัดที่ท่านอยู่จำพรรษาคือ วัดบ้านโคกหล่าม ต.อีหล่ำ อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ ได้เกิดปัญหาเจ้าคณะตำบลลาออกจากตำแหน่ง และไม่มีผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนได้ ปัญหานั้นจึงคืบคลานมาใกล้พระเลี่ยมมากขึ้นทุกเวลานาที เนื่องจากท่านมีคุณวุฒิพอที่จะรับผิดชอบหน้าที่นี้ได้ แต่ความปรารถนาของท่านนั้นไม่เคยแล่นไปในกระแสนี้เลย ท่านยืนยันหนักแน่นในการศึกษาและปฏิบัติเพียงเท่านั้น มิได้ใฝ่ฝันปรารถนาเป็นเจ้าคณะใดเจ้าคณะหนึ่งซึ่งเป็นภาระแก่การแสวงหา ท่านจึงตัดสินใจกราบลาเจ้าอาวาสและออกเดินทางไกลอีกครั้ง หนนี้ไปไกลถึง จ.สระบุรี

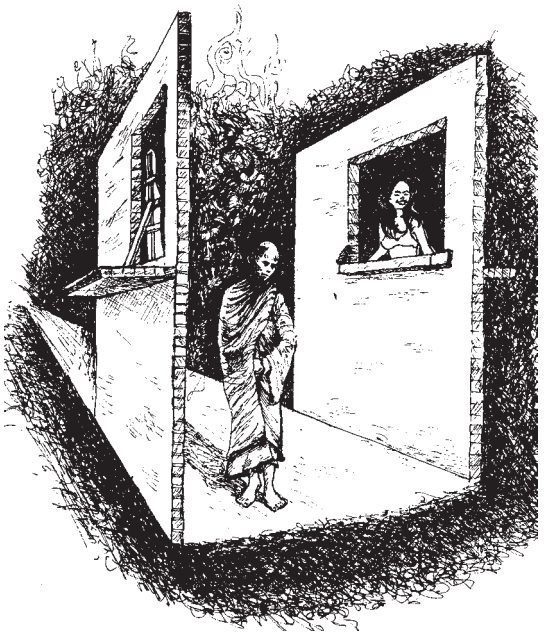
หลวงพ่อได้เมตตาให้ความกระจ่างพระลูกศิษย์ว่า

ลูกศิษย์ : หลวงพ่อทำไมไม่รับครับ

หลวงพ่อ : เราก็ไม่ได้อยากเป็นเจ้าคณะตำบลเว้ย

ลูกศิษย์ : ถ้ารับก็คงไม่มีวัดหนองป่าพงทุกวันนี้นะครับ

หลวงพ่อ : วัดหนองป่าพงผมก็ไม่ได้รับนะ ไม่ได้คิดว่าจะไปเอาตำแหน่ง แต่ว่ามันหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหมือนไม่อยากแก่ อายุมากไปมันก็แก่เอง

หนีช้างปะเสือ

ลาภสักการะและเสียงสรรเสริญเยินยอเป็นอันตรายอย่างทารุณ แสบเผ็ด หยาบคายต่อการแสวงหาความหลุดพ้น ส่วนสตรีเพศนั้นเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ คือ การครองชีวิตอย่างประเสริฐ ทั้งสองสิ่งเป็นเภทภัยสำคัญที่มักพรากชีวิตของพระภิกษุ สามเณรเสียจากธรรมวินัย

พระเลี่ยมได้สลัดทิ้งยศตำแหน่งที่เพียงยื่นมือออกคว้าก็ได้รับไว้เบื้องหลัง มุ่งแสวงหาความรู้และประสบการณ์ต่อไปในภาคกลางซึ่งเป็นภูมิสถานที่คุ้นเคยอย่างดี เพราะออกจาริกท่องเที่ยวอยู่บ่อยครั้ง จวบกระทั่งฤดูพรรษาของปี ๒๕๐๘ มาถึง จึงได้ปักหลักจำพรรษาตามคำนิมนต์ของชาวบ้านสวน ต.หนองแก อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี และสถานที่นี้เอง ท่านได้พบกับเสือซึ่งเกือบจะพรากเอาชีวิตสมณะของท่านไป

"..อะไรก็ไม่ยากเท่าความใคร่กำหนัดเพศตรงกันข้าม ก็คิดว่าโอ้ทำไมมันเป็นอย่างนี้ เราก็ถือว่ามันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์โลก เราก็หาวิธีปรับปรุงดัดแปลงแก้ไขเปลี่ยนความรู้สึก พยายามฝึกหัดระวังความรู้สึก..."

"...วัดเป็นสถานที่เปลี่ยวอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๕ เส้น (๒๐๐ เมตร) มีมาตุคามมาคุยด้วยทุกวันเพราะด้านหลังวัดเป็นที่ทำไร่ข้าวโพด..."

"...เขาเป็นลูกสาวของโยมผู้ใหญ่บ้าน เขาก็มีความหวังดีในฐานะว่าเขาเป็นเจ้าถิ่นแถบนั้น เราไปจากต่างถิ่นเขาก็เอาใจใส่เป็นธรรมดา เรื่องของผู้หญิงทุกอย่างก็เป็นไปตามรูปแบบของเขา เราก็ไปพัวพันมากก็ไม่ได้ ทำให้เราต้องเสี่ยงต่ออันตรายเหมือนกัน แต่ยังดีที่เรายังมีความละอายอยู่มาก จะมีความรู้สึกตัวว่าอยู่ในสภาพของความเป็นพระ เพราะตามปกติแล้วผู้หญิงแถวโน้นเขาไม่กลัวพระเลย เขาชอบมาคลุกคลีกับเรา ไม่มีธุระอะไรก็หาเรื่องมาพูดคุยคลุกคลีอยู่นั่นแหละ ไม่อยากยอมไปง่าย ๆ..."

"...สาเหตุที่เขามาพัวพันคือเขากระหายน้ำจึงมาขอน้ำดื่ม เพราะวัดมีที่เก็บน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง เมื่อเขาดื่มน้ำแล้วก็นั่งคุยด้วย เราอยู่คนเดียวถ้าไม่พูดคุยด้วยก็กระไรอยู่ และไม่รู้จะหลีกเลี่ยงอย่างไร จึงได้แต่ตั้งสติและคุยกับเขา คุยกันไปหลายอย่าง ธรรมดาคนเราถ้าคุยเกิน ๖ คำขึ้นไป ความลับความรู้สึกต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ แสดงออกมาทำให้จิตเกิดฟุ้งซ่าน คิดไปต่าง ๆ นานา..."

"...วันต่อมาเขานำจอบไปฝากไว้ที่กุฏิก็ไม่รู้จะทำอย่างไรดี บางวันตะวันตกดินแล้วเขาก็ยังไม่กลับบ้าน และเขาเองก็ยังเป็นสาวอยู่ ถ้าเขาแกล้งโวยวายขึ้นมาจะทำอย่างไร คิดอย่างนี้ตลอดเวลา ทำได้เพียงระวังตัวมากขึ้นแต่จิตของเราบางครั้งก็เอน ๆ ไปกับเขาเหมือนกัน จึงต้องพยายามคิดหาวิธีแก้ไขอยู่เสมอ.."

เมื่อเผชิญหน้ากับเสือท่านก็มิได้ยอมศิโรราบอย่างว่าง่าย แต่พยายามสู้สุดวิถีทาง เฟ้นหาอุบายเท่าที่จะสามารถกระทำได้มาเป็นธรรมาวุธ

"...บางครั้งก็ไปดูซากศพที่กำลังจะเผาจะฝัง สมัยก่อนภาคกลางมักเก็บศพไว้นาน ๆ แต่ไม่มียาฉีดเหมือนทุกวันนี้ บางทีเก็บไว้ ๑๕ วัน ก่อนจะเผาก็จะเปิดให้ดู ยืนดูนาน ๆ ทุกอย่างมันสีคร่ำคร่าไปหมดเลย อืดพอง กลิ่นเหม็นคลุ้งไปทั่ว แมลงวันไม่รู้มันมาจากไหน ก็เอานิมิตอันนั้นมากำหนดลงเวลามีอารมณ์ความรู้สึกความสวยงาม มาพิจารณากำหนดอย่างนั้น แต่ว่ามันไม่ใช่จะหายหรอก คล้าย ๆ กับว่าได้หายใจ เหมือนเราดำน้ำไปนาน ๆ ก็โผล่ขึ้นมาหายใจ ช่วยให้รู้สึกมีกำลังขึ้นเหมือนกัน..."

"...ถ้าเห็นความตาย เอานิมิตความตายมาพิจารณา ก็ทำให้เกิดความรู้สึกคลายอารมณ์แห่งความใคร่ อารมณ์ยินดีต่าง ๆ ลดลงได้ แต่ว่ามันไม่หมด มันก็อยู่อย่างนั้นแหละ มันก็มีเชื้ออยู่อย่างนั้น แต่ว่ามันมีกำลังขึ้นมาหน่อย ก็พยายามทำให้มี

ความรู้สึกกำหนดรู้นี่แหละเป็นหลัก กำหนดดูไปเรื่อย ๆ แม้ว่าจะมีความรู้สึกละอายหรือมีความรู้สึกยินดีบ้าง เราก็ตั้งความรู้สึกละอายของเราแล้วก็สร้างความรู้สึกอันนี้โดยความรู้ตัว...”

แต่แม้ว่าจะใช้อุบายหลากหลายวิธีการในการสู้สงคราม พยายามกำจัดและขับไล่เสือที่ฝังในความรู้สึก แต่ท้ายที่สุดความเพียรพยายามทั้งหมดก็เหมือนกับว่าจะพังพินาศลง

“...บางครั้งโยมนิมนต์ให้ไปบังสกุลศพมองเห็นซากศพก็พอจะระงับไปได้บ้างบางครั้งบางคราว แต่มันยังฝังใจ ถ้ามันผุดขึ้นมาเมื่อใดก็เหมือนเอาน้ำมันสาดเข้ากองไฟให้ลุกโชติช่วงอย่างนั้น...”

นอกจากทำสงครามขับเคี่ยวกับความรู้สึกอย่างไม่ลดละแล้ว วันหนึ่งท่านเดินบิณฑบาตในหมู่บ้าน ปรากฏว่ามีสุนัขบ้านไหนไม่ทราบชัดวิ่งถลันเข้ามากัดท่านเข้าที่ขา เลือดสด ๆ ไหลอาบไปทั่ว แต่ท่านกลับยืนนิ่งเฉย จนกระทั่งโยมทนไม่ไหวต้องรีบไปหายามาช่วยระงับแผลให้ หลวงพ่อเล่าว่า

“...ผมไปจำพรรษาอยู่ตรงนั้น บิณฑบาต หมากัดขา โอ้..เลือดสาดกระจายเลย (หัวเราะ) แต่ว่าก็ดีอยู่ เจ้าของบ้านเห็นเลือดออกเยอะเอายาหม่องมาทาให้ เราก็ไม่สนใจ แต่ก็ดีอยู่มันไม่ติดเชื้อ...”

เมื่อพระเลี่ยมทำสงครามกับเสือ พบว่าตนเองเริ่มเพลี้ยงพล้ำกำลังใจถอยถดลดลงไปทุกที แม้จะพยายามฝืนสู้ทุกวิถีทางแล้วก็ไม่เห็นเส้นชัย จึงได้แต่หาช่องว่างผละจากไปตั้งหลักใหม่เท่านั้นเอง ซึ่งท่านเล่าภายหลังว่า

“...โอ๊ย ! เกือบตายเหมือนกัน ระยะนั้นตกอยู่ในสภาพที่แย่มาก รู้สึกว่ามันฝังอยู่นานเหมือนกัน แต่ผมรู้ตัวว่าจะไปไม่รอดก็เลยรีบหนีไปเสียก่อน เพราะยังไง ๆ ก็คงไปไม่รอดแน่ ๆ ก็เลยตัดสินใจไปโดยไม่บอกสั่งลาใครทั้งนั้น..”

หลังจากสิ้นฤดูจำพรรษา ท่านได้รีบเก็บบริขารกลับสู่มาตุภูมิโดยไม่ปริปากฝากข่าวใครเลย

ภายหลังเมื่อท่านเป็นครูบาอาจารย์ของพระเณร มีโอกาสได้แนะนำตักเตือนภิกษุผู้ไม่เคยเข้าสู่สมรภูมิว่า ให้ระมัดระวังคำพูดเวลาคุยกับเพศมารดาไม่ให้เกิน ๖ คำ เพื่อเป็นการตัดทางมาของบ่วงคือ ความคุ้นเคยสนิทสนม แต่ถ้าเรื่องราวดำเนินไปไกลกว่านี้ เข้าสู่ระยะใกล้ชิด เรามีจิตเอนเอียงไปมากนั่นส่อเค้าถึงเขตอันตรายแล้ว หากยังสำนึกในความเป็นภิกษุอยู่ก็ให้หนีไป เพราะเรื่องอย่างนี้บางครั้งเป็นวิบากกรรม พยายามแก้ไขอย่างไร ยิ่งแก้กลับยิ่งยุ่ง จึงต้องตัดทิ้งไปเสียเลยจะได้หมดเรื่องราว

วัดบ้านจานแสนไชย

ช่วงเวลาก่อนที่พระเลี่ยมจะเข้ามาฝากฝังตัว เป็นศิษย์ของพระอาจารย์ชาแห่งวัดหนองป่าพง วัดบ้านจานแสนไชย เป็นสถานที่ซึ่งท่านได้อาศัยอยู่จำพรรษาตลอดจนร่ำเรียนปริยัติศึกษา ฝึกหัดทำกรรมฐาน และไปมาหาสู่อยู่เสมอ

ภายหลังจากที่ถอยทัพจากวัดบ้านสวน จ.สระบุรี กลับสู่ศรีสะเกษแดนลำดวน จึงได้กลับมาสู่อารามที่เคยคุ้นกันมาก่อน คือ วัดบ้านจานแสนไชย ซึ่งมีหลวงปู่ก้าว มหาปญฺโญพระอาจารย์ของท่านพำนักอยู่ เมื่อท่านกลับมาก็ประจวบเหมาะพอดี หลวงปู่ก้าวจึงมอบหมายให้ท่านช่วยรับหน้าที่สอนนักธรรมแก่พระภิกษุสามเณรในสำนัก ขณะที่กิจในการภาวนาของท่านก็พยายามเจริญอยู่สม่ำเสมอมิได้ขาด เมื่อเว้นว่างจากภารกิจก็เป็นเวลาในการภาวนา ท่านจะเข้าไปทำกรรมฐานในอุโบสถเป็นประจำ นอกจากนั้นยังสมาทานธุดงควัตรมิได้ละทิ้ง เมื่อถอยทัพกลับคืนมาตุภูมินี้เอง ความรู้สึกอันรุนแรงที่ได้ประสบในช่วงพรรษาจึงค่อย ๆ คลายตัวลงเป็นปกติ

ภาพพระภิกษุหนุ่มผู้เงียบสงบและสำรวม ยินดีในการไม่คลุกคลี มักใช้อุโบสถเป็นที่ภาวนาปรารภความเพียร เป็นที่ประทับใจลงในความรู้สึกของญาติโยมเป็นอย่างมาก ภายหลังเมื่อท่านมาอยู่วัดหนองป่าพง ญาติโยมบางคนได้เกิดศรัทธาอย่างแรงกล้า ถึงกับตามท่านมาบวชในสำนักชีวัดหนองป่าพงเลยก็มี

สร้างสาธารณะประโยชน์

นอกจากกิจส่วนตัวในการบำเพ็ญภาวนา สมาทานรักษาธุดงควัตร ปลีกตัวอยู่อย่างไม่คลุกคลีด้วยหมู่แล้ว เมื่อมีความจำเป็นต้องทำประโยชน์ส่วนรวม พระเลี่ยมก็มิได้ปฏิเสธเลย ช่วงเวลานั้นมีการทำอาคารโรงเรียนเพื่อใช้สำหรับเป็นที่เรียนของเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน เนื่องจากแต่ก่อนใช้ศาลาการเปรียญในวัดเป็นสถานที่เรียนหนังสือ เมื่อชุมชนตกลงกันว่าควรให้ย้ายออกจากวัด จึงได้มีการกำหนดพื้นที่ใหม่สร้างขึ้นแยกส่วนออกไปแทน ท่านซึ่งมีฝีมือช่างอยู่ก่อนจึงได้เป็นกำลังหลักในการสร้างอาคารสาธารณะประโยชน์หลังนี้ขึ้น ร่วมแรงร่วมใจกับพระเณรและชาวบ้าน เป็นการสานความสามัคคีของชุมชนเพื่ออนาคตแห่งการศึกษาของลูกหลานนั่นเอง

เป็นพระครู

คำว่า พระครู นั้นมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา พระครูคือพระภิกษุผู้ทรงคุณวิทยา รับภาระเป็นอาจารย์สั่งสอนธรรมะแก่ภิกษุสามเณรตลอดจนญาติโยมพุทธบริษัท ภายหลังในช่วงยุครัตนโกสินทร์ พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ลักษณะอย่างนี้ เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ภิกษุผู้ทำคุณประโยชน์รับภาระในการเผยแผ่พระศาสนา ในช่วงเวลานั้นสำนักเรียนที่ให้การศึกษาหลักธรรมอย่างเป็นระบบนั้นมีอยู่ไม่มากนัก โดยเฉพาะในชนบท การเรียนการสอนจึงเป็นการถ่ายทอดจากผู้เคยเรียนและสอบไล่ได้มาก่อน เช่น หากได้นักธรรมชั้นเอก ก็จะต้องถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนนักธรรมชั้นตรีและโท

พระเลี่ยมเมื่อได้รับการศึกษาและสอบไล่ได้แล้ว จึงได้รับหน้าที่เป็นครูสอนนักธรรมไปโดยปริยาย วัดบ้านจานแสนไชยและวัดบ้านบุยาว เป็นสำนักที่ท่านได้เข้าไปทำหน้าที่เป็นพระครูในการสอนนักธรรมให้กับพระภิกษุสามเณร ซึ่งท่านได้ทำหน้าที่เป็นครูสอนนักธรรมอยู่หลายรุ่นด้วยกัน เพราะเหตุที่ครูบาอาจารย์มอบหมายให้ตามวาระ หรือเป็นความเอื้อเฟื้อแก่พระภิกษุผู้มาสู่ธรรมวินัยเมื่อภายหลัง ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาหลักธรรมวินัย ต้องอาศัยครูสอน ขณะที่ท่านมีคุณวุฒิคือความรู้มากพอจะถ่ายทอดได้ รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการทบทวนหลักการความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาให้แตกฉานลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะการเป็นครูสอนนั้นย่อมต้องมีความเข้าใจต่อหลักการและเนื้อหาอย่างละเอียดเป็นพิเศษ จึงเป็นกรรมวิธีในการฝังความทรงจำต่อหลักการไว้อย่างเหนียวแน่น ส่งผลต่อภายหลังเมื่อท่าน

รับหน้าที่สำคัญเป็นครูบาอาจารย์ของลูกศิษย์จำนวนมาก ความแม่นยำในหลักการทำให้ท่านอาจหาญแกล้วกล้าในการแสดงธรรม

ดังนั้นฐานะ 'พระครู' ของท่าน แม้ไม่ได้มาโดยรับพระราชทานสมณศักดิ์จากพระเจ้าอยู่หัว แต่เป็นพระครูโดยความหมายดั้งเดิม คือ พระครูผู้สอนธรรมนั่นเอง

เรียนพระอภิธรรม

กระแสธารค่านิยมในแต่ละยุคสมัยย่อมแตกต่างกัน เป็นกลิ่นอายสีสันบรรยากาศของแต่ละยุค ตลอดจนการแสวงหาคุณค่าแก่ชีวิต ลึกซึ้งประณีตหรือตื้นเขินหยาบละเอียดต่างกรรมต่างวาระ เคลื่อนที่หลากไหลไม่หยุดนิ่ง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ปัจจุบันกลายเป็นอดีต สู่อนาคตที่ไม่รู้จบ

การเรียนพระอภิธรรมเป็นหนึ่งในกระแสนิยมการศึกษาพุทธธรรมในยุคนั้น หลังการมาของสำนักเรียนพระอภิธรรมวัดมหาธาตุฯ ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้ปลุกกระแสความสนใจใฝ่รู้ของพระหนุ่มเณรน้อยตลอดจนบุคคลทั่วไปเป็นอย่างมาก ไม่เว้นแม้กระทั่งพระเลี่ยม จิตธมฺโม ซึ่งมีถิ่นฐานบ้านเกิดอยู่ไกลบางกอกออกไปหลายร้อยกิโลเมตร ยังได้รับอิทธิพลสนใจต่อการเรียนพระอภิธรรม ท่านจึงตัดสินใจเก็บบริขารขึ้นรถไฟขาล่องลงกรุงเทพมหานครอีกครั้ง

สิ้นเสียงหวูดดังระคายโสตประสาท รถไฟเคลื่อนขบวนออกจากแดนอีสานบ้านเกิด เข้าสู่เมืองกรุงในปี ๒๕๐๘ หลังรถไฟจอดเทียบชานชาลา นำพาพระภิกษุหนุ่มจากแดนไกลมาถึงที่ ท่านจึงมุ่งสู่วัดมหาธาตุฯ และได้ฝากกายพำนักและเข้าเรียนที่อารามแห่งนี้ ซึ่งในอดีตมหาวีระหรือมหาแพง น้องชายโยมบิดาของท่าน ครั้งหนึ่งเคยมาเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจนจบเปรียญธรรมเป็นพระมหาเปรียญ

ช่วงเวลานั้นพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ ป.ธ.๘) อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ ถูกกล่าวหาจนต้องคดีทางการเมือง ถูกจองจำอยู่ที่สันติบาล (ต่อมาได้รับการปล่อยตัวและถวายสมณศักดิ์คืน ทั้งได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าสถาปนาเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์) พระราชสิทธิมุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙) เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐานคณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ (สมณศักดิ์สุดท้ายที่พระธรรมธีรราชมหามุนี)

ในเวลานั้นสำนักเรียนอภิธรรมวัดมหาธาตุฯ ยังอยู่ในช่วงบุกเบิกการเรียนการสอน ก่อนจะก่อตั้งเป็นอภิธรรมโชติกะวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ กิจวัตรของการเป็นอยู่สมัยนั้นไม่มีอะไรมาก ยามเช้าออกเดินบิณฑบาตไม่ไกลจากบริเวณคลองหลอด ฉันเสร็จจึงเข้าเรียน ทั้งภาคเช้าและบ่าย มีครูบาอาจารย์มาสอนบทเรียนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นฆราวาสและบรรพชิต หากมีเวลาว่างก็ถือเป็นโอกาสในการหาความรู้จากอารามอื่น ๆ ประกอบกันไป เช่น สำนักวัดปากน้ำที่สอนกรรมฐานตามแนวทางของหลวงพ่อสด จนฺทสโร เป็นต้น

ท่านเล่าว่า *“...ไปดู หาข้อเปรียบเทียบ แต่ส่วนมากจะเป็นระบบกรรมฐานแบบเข้าห้อง...”*

บางจังหวะเวลา พุทธทาสภิกขุหรือพระราชชัยกวี (สมณศักดิ์ในเวลานั้น) ซึ่งเป็นปราชญ์ทางพุทธศาสนาจะมาแสดงปาฐกถาในกรุงเทพฯ หรือหากมีปาฐกถาของนักปาฐกที่มีชื่อ เช่น เสฐียรพงษ์ วรรณปก เป็นต้น ท่านก็จะเดินไปฟังเพื่อการเพิ่มพูนคลังแห่งปริยัติ

"...นักพูดก็มีเสฐียรพงษ์นั่นแหละ ผมชอบไปฟัง ลีลาการพูดระบบเน้นได้ดี..."

เมื่อมีเวลาว่างเว้นจากการเรียนหลักสูตรตำรับตำรา กรุงเทพมหานครนั่นเองคือแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ต้องเอ่ยปากเป็นถ้อยคำหรือร่ำเรียนเป็นตัวอักษร ทั้งเวียงวังวัดวา ล้วนกลายมาเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาทั้งศิลปวิทยาตลอดจนความเป็นไปในกระแสของเวลาได้ทั้งนั้น

ท่านเล่าว่า *"...แม้แต่วัดโพธิ์ก็ยังไม่เคยเข้าไป ส่วนมากก็ไปพระราชวัง ท้องสนามหลวง มาโรงละคร มามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์...."*

กรุงเทพในช่วงเวลานั้นยังมีแหล่งเสื่อมโทรมไม่มาก น้ำในคลองยังไม่เน่าเสียส่งกลิ่นไม่น่าพิศมัยจนเกินฟื้นฟู หลังการเรียนอภิธรรมอันจดจ่อผ่านพ้นไปในแต่ละวัน ท่านจะลงสรงน้ำในคลองใกล้วัดมหาธาตุฯ ซึ่งยังใสสะอาดและสะดวกสบายต่อการใช้สอย

"...ยังอาบน้ำในคลองได้ มันยังใสอยู่ ยังมีปูมีปลา ต่อมาถึงไม่มี มีแต่น้ำมัน..."

"...มันก็ไม่สะดวกเท่าไหร่ แต่ก็พออยู่ได้.."

ปัจจุบันคลองเหล่านี้ถูกถมไปหมดแล้ว หรือมีอยู่ก็เสื่อมสภาพไปมากเกินจะทนใช้สอยอาบสรงได้

พระเลี่ยม จิตธมฺโม ได้เรียนพระอภิธรรมตามหลักสูตร ๓ เดือน จนได้รับใบประกาศนียบัตร บ่งชี้ว่าจบหลักสูตร นับว่าได้เพิ่มพูนความรู้ในหลักการพอสมควรแก่กาล ซึ่งท่านเล่าในภายหลังว่า

"...เรียนอยู่ ๓ เดือน ก็ได้ใบประกาศอยู่ แต่ไม่รู้อยู่ไหน ไม่ได้เก็บ..." (หัวเราะ)

ท่านได้มีโอกาสหัดท่องบาลีบ้างเล็กน้อย แต่เห็นว่าไม่เหมาะกับจริตสักเท่าใด และความใฝ่ต่อการปฏิบัติขัดเกลาของท่านนั้นมีกำลังมากกว่า จึงได้เดินทางออกแสวงหาความรู้อันเป็นเครื่องนำออกจากภพต่อไป ภายหลังเมื่อพระเลี่ยม จิตธมฺโม ผ่านกาลเวลามามากกลายเป็น 'หลวงพ่อ' ของสานุศิษย์ ได้กล่าวถึงการเรียนครั้งนั้นในการอบรมพระภิกษุว่า

"...แต่ก่อนก็ได้พยายามแสวงหาครู หาอาจารย์หรือศึกษาหลาย ๆ หลักการที่มีอยู่ในสังคมทั่ว ๆ ไป ไปศึกษาแบบปริยัติ ศึกษาอภิธรรมกับเพื่อนสหธรรมิก ก็รู้เพราะก็มีหลักการ มีข้อที่จะใช้เป็นหลักการอยู่ ไปศึกษาก็พูดได้ พูดเรื่องอภิธรรมก็พูดได้ แต่ความรู้สึกของตัวเองนั้นมันยุ่งเหยิงเหลือเกิน เป็นภาวะที่ไม่อิสระเลย มีแต่ทำให้เกิดความรู้สึกมัวหมองในลักษณะไม่ทำให้ตนนั้นมีกำลัง ก็เลยถือว่ายังไม่ได้ตามความตั้งใจเท่าไหร่นัก...."

พบปราชญ์

นักปาฐกถา

พุทธทาสภิกขุเป็นนักปราชญ์เรืองนามทางพุทธศาสนาซึ่งมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางลึกซึ้งต่อการปลุกกระแสการศึกษาพุทธธรรมของสังคมไทยอย่างหาได้ยาก บางท่านถึงกับยกย่องท่านว่าเปรียบดัง 'พระนาคารชุนแห่งเถรวาท' เลยทีเดียว

ช่วงเวลาที่พระเลี่ยม จิตธมฺโม พำนักศึกษาพระอภิธรรมที่สำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ ชื่อเสียงของพุทธทาสภิกขุนั้นล่องลอยกระจายไกลไปในทิศทั้งสี่มานานหลายสิบปีแล้ว การมาแสดงปาฐกถาในแต่ละครั้งจึงมีผู้สนใจใฝ่ฟังคับคั่ง พระเลี่ยมเองก็รับทราบข้อนี้อยู่เช่นเดียวกัน ดังเมื่อพุทธทาสภิกขุซึ่งมีสมณศักดิ์ที่พระราชชัยกวีในเวลานั้น ได้เดินทางจากสวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ขึ้นมาแสดงปาฐกถาธรรมที่วัดนรนาถสุนทริการาม ท่านจึงได้เดินทางไปร่วมฟังปาฐกถาของพุทธทาสภิกขุด้วย

"...ได้ไปฟังท่านพูด หลวงพ่อพุทธทาสท่านไปพูดอยู่วัดนรนาถฯ ท่านไปปาฐกถา ก็เทศน์นั่นแหละแต่ท่านยืนพูด..."

ท่ามกลางความคับคั่งของผู้คนทั้งบรรพชิตและฆราวาส พุทธทาสภิกขุในวัย ๕๙ ปี ยืนแสดงปาฐกถาธรรมด้วยอากัปกิริยาอาจหาญ ผมขาวโพลนเต็มศีรษะสะดุดตา ถ้อยวาทะหนักแน่นดังกังวาน เนื้อหาธรรมกถาลุ่มลึกแต่กระจ่างชัด เป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังอย่างยิ่งท่านเล่าความประทับใจในครั้งนั้นว่า

"...มันก็ดีอยู่ ท่านมีจุดยืนของท่านดีอยู่ คนไปฟังก็เยอะนะ.."

โมกขพลาราม

ภายหลังจากนั้นหลายปีพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ซึ่งแก่อายุกาลพรรษามากขึ้นเป็นพระเถระ ได้มีโอกาสเดินทางลงไปที่สวนโมกขพลารามครั้งแรก ราวปี ๒๕๑๔ พร้อมด้วยพระมหาอินทร์ ทตฺตวโส รถไฟจากอุบลราชธานีมุ่งสู่นครราชสีมา สู่หัวลำโพง กรุงเทพมหานคร จากหัวลำโพงลงเทียบชานชาลาที่สถานีไชยา นำพาพระภิกษุ ๒ รูป จากแดนอีสานอันห่างไกลสู่ปักษ์ใต้อันอุดม

“...ผมไปวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ไม่ใช่เดินธุดงค์ แต่ถนนหนทางไม่มี มันมีธารน้ำไหล ถนนหนทางก็ไปตามทางเก่า เดี๋ยวนี้ถนนเอเชียก็ตัดเข้าไปนั่น...”

พวกท่านทั้งสองเดินสืบเท้าเข้าไปที่สวนโมกขพลาราม หลังจากลงทะเบียนตามระเบียบของวัดแล้ว ทางวัดได้จัดที่พำนักให้บนลานหลังเขาพุทธทอง สวนโมกขพลารามเป็นผืนป่าใหญ่ร่มรื่นไม้ยืนต้นขึ้นจากผืนทราย กิ่งก้านชูไสวใบเขียวเข้ม สลับสล้าง บางต้นสูงเด่นจนต้องแหงนหน้ามอง

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ครึ่งองค์ขนาดใหญ่เป็นสัญลักษณ์ของสุทธิ ปัญญา เมตตา ขันตี สูงเด่นเป็นสง่าประดุจประธานสถานที่

สระนาฬิเกร์แฝงปริศนาแห่งนิพพานท่ามกลางสังสารวัฏ

โรงมหรสพทางวิญญาณแจกจ่ายธรรมจักษุแก่ผู้มาเยี่ยมชมทั้งไกลใกล้ไม่เว้นวัน

อุโบสถธรรมชาติบนเขาพุทธทอง ไม่มีช่อฟ้าใบระกา อาศัยผืนฟ้าป่าไม้เป็นหลังคา
และเสาเอก พื้นทรายเนียนนุ่มเป็นอาสนะ สำหรับประกอบพิธีกรรมสำคัญของสงฆ์

ลานหินโค้งเป็นลานทรายแต่งหินเป็นทรงโค้งพระจันทร์ครึ่งดวง
เป็นสถานที่สำหรับฟังธรรมประกอบกิจกรรมร่วมกันของพระภิกษุสามเณรและพุทธบริษัท

รัตติกาลจวนผ่านพ้น ดวงตะวันรอเวลาแผ่รัศมี ถึงเวลา ๐๔:๐๐ น. พระภิกษุสงฆ์รวมทั้งพระอาจารย์เลี่ยมจะออกมานั่งบริเวณลานหินโค้ง เวลานั้นเอง พระเทพวิสุทธิเมธีหรือพุทธทาสภิกขุในวัย ๖๕ ปี จะเริ่มการบรรยายธรรมประจำวันบนธรรมาสน์ลังไม้เก่า ป่าเงียบสงบ คงมีเพียงเสียงกังวานของปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่กล่าวถ้อยธรรมกำซาบไปทั่วบริเวณ

ภายหลังการฟังธรรมบรรยายประจำวันจากพุทธทาสภิกขุจบลง จะเป็นเวลาของคณะสาธยายหรือการทำวัตรในภาคเช้า เสียงคณะสงฆ์สาธยายพระบาลีแปลไทยเป็นจังหวะ ยังความรู้สึกสงบและสว่างไสวในความหมายแห่งธรรมนั้นในที พอถึงเวลาเช้าพระภิกษุจะออกเดินบิณฑบาตในตลาดไชยาและกระทำภัตกิจในช่วงเช้า ก่อนแยกย้ายกันไปทำธุระของแต่ละบุคคล

“...ไปบิณฑบาตไชยา เดินไกลพอสมควรอยู่ แต่ก็ต้องทนหน่อย ระบบความไม่สะดวกหลาย ๆ อย่าง...”

พระอาจารย์เลี่ยมและพระมหาอินทร์ ได้พำนักในสวนโมกข์ระยะหนึ่ง ก่อนจะกราบลาท่านพุทธทาสภิกขุเดินทางกลับ และยังได้นำหนังสือทำวัตรสวดมนต์แปลไทยพร้อมทรงจำท่วงทำนองในการสาธยายกลับมาเรียนถวายแด่หลวงพ่อชา สุภทฺโท ที่วัดหนองป่าพงด้วย

ท่านเล่าภายหลังว่า

“..หนังสือทำวัตรผมเอามาจากสวนโมกข์ ปี ๒๕๑๔ ไปกับญาท่านอินทร์ มหาอินทร์ คนอำเภอม่วงสามสิบ เห็นว่ามีความหมายดีก็เลยเอามาใช้ จึงค่อยมาเรียบเรียงขึ้นเอาสูตรอื่นประกอบไปด้วย...”

เมื่อหลวงพ่อชาเห็นชอบ พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้นำพาหมู่คณะหัดสวดมนต์ทำวัตรแบบแปล

“...พาเพื่อนทำวัตรสวดมนต์ ตอนนั้นเราก็อยู่ในวัยแข็งแรง กับญาท่านคำปุ่น ทำนองก็ได้จากไปฟังท่านมา แต่ของท่านนั้นทำนองมันเสมอไม่ค่อยตก มันกระซับกับอักขระพยัญชนะ พอมาถึงเรามันเยิ่นเย้อ เขาลากเสียง ถ้ามันถูกอักขระพยัญชนะมันจะพอดี ไม่ยาว..”

ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของการสวดมนต์ทำวัตรแปลไทยของวัดหนองป่าพงและกระจายไปสู่สำนักสาขาจากบัดนั้นเป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

จอมปราชญ์สิ้นภพชาติ พุทธทาสคืนสู่ธรรม

พ.ศ. ๒๕๓๖ พระธรรมโกศาจารย์ หรือพุทธทาสภิกขุ มีอาการอาพาธตามความเสื่อมสภาพของสังขารที่ถูกใช้งานมานานเนิ่น จวบจนกระทั่งวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ มรสุมเหนือน่านฟ้าสวนโมกขพลารามก่อตัวหนาหนัก มวลน้ำหยาดกลั่นรื้นชุ่มราวกับจะตกอาบไปบนใบหน้าของผู้ศรัทธา หากทนสะกดอดกลั้นข่มใจไหวหวั่นนั้นไว้ กระแสชีวิตอันยาวนานของพุทธทาสภิกขุจอมปราชญ์แห่งยุคสมัย ก็มาถึงวาระแห่งการสิ้นสุดยุติลงด้วยอายุขัย ๘๗ ปี

ลมหนาวเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ วัดหนองป่าพงหนาแน่นไปด้วยผู้คนเรือนแสน งานพระราชทานเพลิงศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ผ่านพ้นไป สรรพสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนผัน วัดหนองป่าพงก็

ค่อย ๆ กลับคืนสู่บรรยากาศอันเงียบสงบ พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม จึงได้เดินทางลงไปสวนโมกขพลารามอีกครั้ง เพื่อน้อมส่งจอมปราชญ์แห่งยุคสมัย ผู้เป็นธงชัยประกาศธรรมของพระศาสดามาอย่างเข้มแข็งยาวนานในนามของ 'พุทธทาส'

นับเป็นความเชื่อมโยงอันน่าจดจำรำลึก เมื่อหลวงปู่ชา สุภทฺโท บูรพาจารย์ของวัดหนองป่าพงก็มีความเคารพในธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังที่ท่านมักจะเปิดเทปธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุให้พระเณรได้ยินฟังอยู่เสมอ ทั้งกล่าวยกย่องการแสดงธรรมของพุทธทาสภิกขุว่างดงามน่ารับฟัง พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ก่อนจะได้ฝากฝังตัวเป็นศิษย์ของหลวงปู่ชา สุภทฺโท ก็ได้พบกับจอมปราชญ์แห่งยุคสมัยมาก่อนหน้านั้น

แม้เมื่อท่านมีอายุกาลผ่านวัยมานาน เป็นพระมหาเถระ เป็นหลวงพ่อผู้มีศิษยานุศิษย์มากทั้งไทยและต่างประเทศ ท่านก็มักจะหยิบยกเรื่องราวของพุทธทาสภิกขุขึ้นมาเป็นตัวอย่างอบรมพระภิกษุสามเณรเสมอ คืนหนึ่งพระลูกศิษย์ชาวต่างชาติได้มาเยี่ยม หลวงพ่อได้เมตตาอ่านอนุทินปฏิบัติธรรมของพุทธทาสภิกขุ หน้า ๓๑ ให้ฟังเป็นข้อคิด ความว่า

สงครามอินฺทปญฺโญ

พรรษานี้เป็นพรรษาแห่งสงคราม สงครามที่ขับเคี่ยวกันมา ๑๐ กว่าวันแล้ว คือสงครามระหว่างอินฺทปญฺโญภิกขุกับลิ้นของพระมหาเงื่อม อาหารธรรมชาติ มีผัก มัน ผลไม้ปนกันในยุคต้น ต่อมาผลไม้ล้วน ๆ ต่อมาผักล้วน นี่เป็นสนามแห่งสงคราม ปรากฏผลว่าอินทปญฺโญภิกขุเป็นฝ่ายรุกเรื่อยในการชนะลิ้น และยังได้ความรู้อย่างดีในเรื่องอาหารธรรมชาติแปลก ๆ ทุกวัน ต่อไปก็เปิดการสงครามเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามแต่จะมีข้าศึกชนิดไหนมา เมื่อกายรู้สึกเจ็บหรือคันมักจะลูบหรือเกาไปถูกยุงหรือมดบอบช้ำไป แม้ไม่ตายเหมือนแต่ก่อน ๆ เคยตบมันทีเดียว ติดมาแต่เป็นฆราวาส เพื่อชนะสงครามอันนี้ จึงมีการรบด้วยหลักว่า ถ้ายุงตายหรือบอบช้ำไปตัวหนึ่งด้วยการสะเพร่าเช่นนั้นแล้ว จะให้ยุงกัดคราวหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๒๐ ตัวและไม่ต่ำกว่า ๒๐ นาทีในป่ารก

ถ้าขี้เกียจ จะรบมันด้วยการนั่งให้สว่างคาที่
ถ้าหิว จะรบมันด้วยการกวาดลานให้มาก จนไม่หิว
ถ้าเพลียโหย จงเดินจงกรมอย่างแรง ๆ ๔-๕ ร้อย เที่ยว
ถ้าขลาดมาท่าไหน จงอยู่ในท่านั้นให้หนักขึ้นจนกว่าจะไม่ขลาด
ถ้ารักชอบ จะเทหรือทุบต่อยสิ่งนั้นทันที หรือเพ่งให้เห็นความเลวของมัน
ถ้าอร่อย จงเจือน้ำ หรือทิ้งส่วนนั้นเสีย
ถ้าไม่อร่อย จงกินจนรู้สึกว่าเฉยหรืออร่อยโดยสันโดษ
ถ้าเพลินในอารมณ์ จงคิดจนเห็นอนัตตา มิฉะนั้นอย่าลุก
และยังมีการทำอย่างตรงข้ามอย่างอื่นอีกโดยแนวเดียวกัน

พุทธศาสนาคือศาสนาแห่งการชนะ! จงชนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไว้เถิด จะก้าวหน้าในมรรคแห่งพุทธศาสนา สิ่งทั้งหลายอยู่ที่ใจ สำเร็จมาแต่ใจ ใจเป็นนายเป็นประธาน จงชนะหัวหน้านี้โดยมีใจที่แข็งและดีไว้เถิด สมาธิหรือปัญญาก็เป็นอันเจริญอย่างได้ผลดีที่สุดไปในนั้นพร้อมเสร็จ ใจที่แข็งไปฝึกสมาธิย่อมได้ง่ายเพราะมันได้อยู่แล้ว ปัญญาก็ปรากฏอยู่แล้ว มีแต่จะคอยขยายตัวเจริญยิ่งขึ้นเท่านั้น ท่านทั้งหลาย จงรบ! จงชนะ! จงชนะสงคราม ตา หู จมูก ลิ้นกาย ใจ สิ่งทั้งหลายที่เป็นมารและทุกข์จะหมดไปตามส่วนที่ชนะแล้วเสมอ

ภายหลังหลวงพ่อจึงปรารภในการอบรมพระเณรว่า

"...เมื่อคืนนี้ได้อ่านเกี่ยวกับสงครามอินฺทปญฺโญกับลิ้นมหาเงื่อมให้ท่านเกวลีฟัง ท่านมาเยี่ยมเอาเอกสารเกี่ยวกับการนิมนต์ไปประชุมที่เมืองเพิร์ธมาให้ ก็เลยอ่านเกี่ยวกับปฏิปทาของครูบาอาจารย์ให้ท่านฟัง ท่านจะได้รู้ว่า โอ้..คนที่มีความรู้สึกโดดเด่น สังคมให้ความรู้สึกนั้น ไม่ใช่นักประพันธ์อย่างเดียว แต่เป็นนักต่อสู้บนสนามของชีวิตเหมือนกับหลวงปู่ของเรา หลวงปู่ชาท่านก็โชกโชนเหมือนกัน ถึงกับมีการถกสบงเดินจงกรม ไม่ใช่เรื่องธรรมดา เป็นเรื่องน่ากลัวเหมือนกัน..."

"...อ่านให้ท่านเกวลีฟังเพื่อเป็นเครื่องประดับ เพราะท่านมีส่วนผูกพันกับสังคม บริหารหมู่คณะจะได้เกิดความรู้สึกว่าทุกคนก็มีอุปสรรคกันทั้งนั้น จะถือว่าไม่มีอุปสรรคเลยก็ไม่ได้ เพราะจริตนิสัยคนเรานั้นมันยังอยู่ในสภาพที่ไม่เอื้ออำนวย มันก็อาจจะมีความรู้สึกขัดบ้าง ก็จะได้ผ่อนไม่ให้เกิดความรู้สึกเก็บกดเคร่งเครียด เพราะการผูกพันด้วยความรู้สึกที่มีความสำคัญนี่อันตราย..."

เยี่ยมบ้าน

พระเลี่ยมหลังจากบรรพชาอุปสมบทแล้วน้อยครั้งที่ท่านจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ช่วงเวลาที่ท่านจาริกธุดงค์แสวงหาความรู้คู่กับการปฏิบัติอยู่นั้น จึงมีเพียงข่าวสารเล่าลือกันเป็นระลอกแล้วระลอกเล่าบอกกล่าวต่อกันไปว่าท่านพำนักอยู่ที่ไหน จาริกไปที่ใด คล้ายดังตำนานอันห่างไกลแต่ไม่ได้สบต้องด้วยคลองจักษุ แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่ท่านแวะเวียนกลับมาเพื่อถามข่าวมารดาบิดา ท่านมักจะมาอย่าง

เงียบเชียบและมักจะมาปักกลดในป่าช้าของหมู่บ้าน มีต้นเค็งและต้นจิกเป็นที่ปักกลดประจำ ซึ่งไม้ทั้งสองต้นนี้ยังมีชีวิตยืนยาวอยู่ตราบปัจจุบัน

ช่วงเวลานั้นโลกตกอยู่ในระหว่างสงครามเย็น คือ ฝั่งโลกเสรีนำโดยสหรัฐอเมริกา และฝั่งสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์นำโดยสหภาพโซเวียตและจีน โดยรัฐบาลไทยประกาศตนอยู่ฝ่ายเสรีนิยม และพยายามกระจ่ายข่าวของคอมมิวนิสต์ลงสู่ภาคพื้นชนบท ก่อให้เกิดภาวะความหวาดระแวงกันอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อมีกลุ่มคนไทยได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายคอมมิวนิสต์และทำสงครามกองโจรกับรัฐบาลกลาง ดังนั้นเมื่อมีบุคคลที่ทำตัวแปลกกว่าคนทั่วไปจึงมักถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ต้องแจ้งต่อทางการให้มาพิสูจน์หรือจับกุมตัว

พระเลี่ยมเองก็ไม่มีข้อยกเว้นเช่นเดียวกัน การกลับมาของท่านได้สร้างความแตกตื่นให้กับชาวบ้านผู้ถูกกระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์ครอบงำและลุกลามไปถึงในวงกินข้าว เมื่อท่านกลับมาในฐานะภิกษุผู้เงียบสงบ ไม่พำนักในวัดของหมู่บ้าน แต่กลับแสวงหาร่มไม้ชายคาในป่าช้าพักแทน พฤติกรรมเช่นนั้นย่อมแปลกประหลาด ค้านความนิยมในสายตาของคนโดยทั่วไป ชาวบ้านเห็นเช่นนั้นจึงหวั่นผวาว่าจะเป็นสมาชิกกลุ่มคอมมิวนิสต์เข้ามาสืบข่าว เมื่อยังไม่เห็นหน้าค่าตาว่าเป็นใครมาจากไหนจึงต้องระแวดระวังภัยกันไว้ก่อน จนมีคนรีบรุดไปแจ้งต่อผู้นำชุมชนให้มาตรวจสอบ แต่เมื่อมาแล้วกลับพบว่าเป็นพระภิกษุลูกหลานชาวบ้านโคกจาน จึงต้องรีบไปกระจายข่าวกันใหม่อีกรอบว่าไม่ใช่คอมมิวนิสต์ แต่เป็นพระเลี่ยม ลูกหลานบ้านโคกจานนั่นเอง เมื่อชาวบ้านทราบข่าวเช่นนั้นต่างก็ยินดีในการมาของท่านอย่างยิ่ง เพราะนานทีปีหนจะได้พบเห็นกัน และเรื่องราวความเป็นพระธุดงค์กรรมฐานของท่านก็แนบแน่นอยู่ในบทสนทนาระหว่างวันของชาวบ้านมาเนิ่นนานหลายปี

ครูกรรมฐาน

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ได้รับนิมนต์ให้อยู่จำพรรษาที่วัดบ้านบุยาว รับภาระเป็นประธานสงฆ์ พรรษานั้นเองท่านได้อบรมให้ความรู้แก่พระนวกะทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยสอนทั้งนักธรรม แนะนำการเจริญสมาธิภาวนา เดินจงกรม สมาทานธุดงควัตร ฝึกหัดขัดเกลาจริตนิสัย ไม่ให้คลุกคลีกัน ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เนื่องจากพระนวกะมีเวลาน้อยในการศึกษา เวลาที่มีอยู่แต่เพียงน้อยจึงไม่ควรประมาทในการศึกษา ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้

พระครูญาณโสภิต (มี ญาณมุนี)

พระครูญาณโสภิตหรือหลวงปู่มี ญาณมุนี เป็นศิษย์อาวุโสของหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโลและหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เป็นพระภิกษุผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นที่เลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นในปฏิปทาอย่างยิ่ง ท่านพำนักอยู่ที่วัดป่าสูงเนิน อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

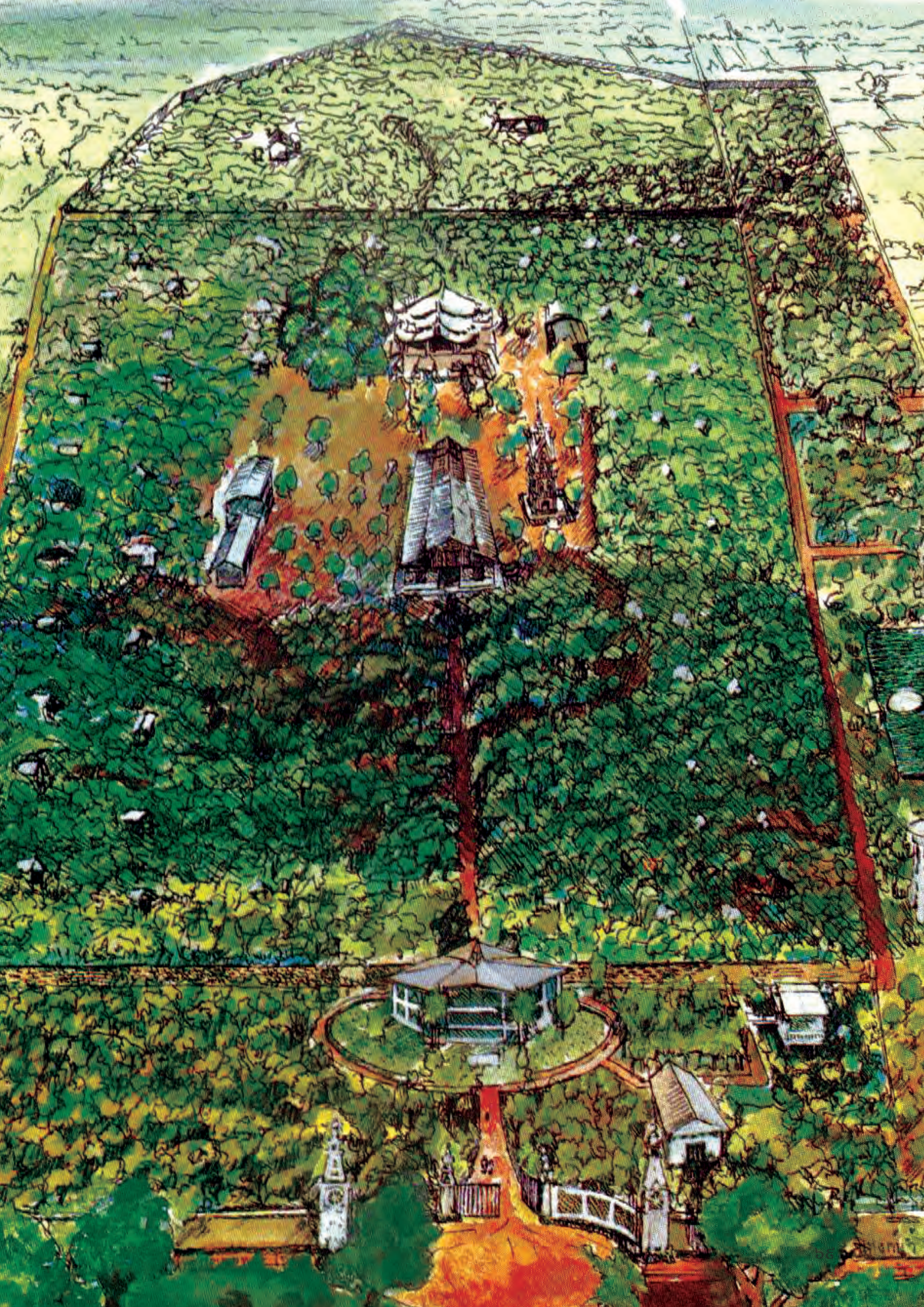
หลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ได้เคยปรารภถึงท่านว่า

“ท่านอาจารย์มี ญาณมุนี แห่งวัดป่าสูงเนิน โคราช ท่านเป็นผู้ที่เราเคารพเลื่อมใสมาก ท่านเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่ท่านไม่ได้ญัตติเป็นฝ่ายธรรมยุต มรรคผลนิพพานไม่ได้อยู่ที่ญัตติหรือไม่ญัตติ มรรคผลนิพพานไม่ได้อยู่ที่ธรรมยุตหรือมหานิกาย แต่อยู่ที่หัวใจของผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่ลดละความพากเพียร จะธรรมยุตหรือมหานิกาย ก็เป็นพระกรรมฐานด้วยกัน ท่านอาจารย์ทาก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มี หลวงปู่มีก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น หลวงปู่มั่นก็เป็นอาจารย์ของเรา”

พ.ศ. ๒๕๑๒ พระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตธมฺโม รับทราบถึงกิตติศัพท์ของหลวงปู่มี จึงได้จาริกจาก จ.ศรีสะเกษไปเพื่อกราบถวายตัวเป็นศิษย์ แต่ว่าในเวลานั้นท่านชราภาพมากแล้ว ไม่มีพละกำลังในการอบรมสั่งสอนเหมือนแต่ก่อนเก่า ท่านเล่าว่า

“...ได้ไปศึกษาที่สำนักของหลวงปู่มีที่วัดป่าสูงเนิน นครราชสีมา ท่านเป็นพระปฏิบัติ แต่ท่านชราภาพมากแล้ว ท่านบอกว่า “ร่างกายสังขารผมไม่เอื้ออำนวยต่อการแนะนำพร่ำสอน ท่านไปแสวงหาที่อื่นเถิด บางทีอาจจะมีครูบาอาจารย์อยู่บ้าง” ก็เลยอยู่กับท่านสักระยะหนึ่ง...”

แม้ว่าหลวงปู่มี ญาณมุนีจะเป็นพระสุปฏิปันโน แต่ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระอาจารย์เลี่ยมจึงไม่ได้พำนักอยู่กับท่านนานนัก เพียงแต่อยู่ดูข้อวัตรปฏิบัติแต่พอรู้จักเข้าใจ ก็เดินทางแสวงหาครูบาอาจารย์ต่อไป ภายหลังจากนั้นเพียงไม่กี่ปี คือ พ.ศ. ๒๕๑๔ พระครูญาณโสภิต หรือ หลวงปู่มี ญาณมุนี ได้ละสังขาร สิริอายุ ๗๗ ปี ๕๗ พรรษา

ร่มเงาวัดหนองป่าพง

สู่วัดหนองป่าพง

พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม จาริกแสวงหาครูบาอาจารย์อยู่หลายแห่ง ก็ไม่พบสถานที่ให้ความพึงพอใจได้ และเหมือนดังสายลมของเหตุปัจจัยพัดพาท่านได้เดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางมาลงที่ อ.เดชอุดม แล้วเลยไปที่ อ.บุณฑริก จ.อุบลราชธานี หลวงพ่อเล่าบรรยากาศของการเดินทางในครั้งนั้นว่า

"...ยังไม่มีถนนนะ เดินข้ามลำโดมไป (ลำโดมน้อย) รถยนต์ไปถึงแค่ อำเภอเดช (อ.เดชอุดม)... เดินไปยังไม่มีบ้านผู้บ้านคนหรอก ไปนั่งดูกระเล็นวิ่งอยู่นั่น (สัตว์ตระกูลกระรอก) เราก็ว่าโอ้ มันเป็นป่าแบบป่ากุง ป่าชาด (เหียง) แต่ว่ากระต่ายล้ายหลาย ตรงไหนที่เป็นพุ่ม ๆ นี่เห็นเลย ถ้าเลยขึ้นไปอีกป่ามันถึงทึบ ๆ ไปเห็นป่าชาดน้อยต้นงาม ตอนสร้างโบสถ์ก็เลยเล่าสู่หลวงปู่ฟัง เห็นไม้ทำนั่งร้านก็ไปเอาแถวนั้นแหละ มันถึงสะดวก ลำไม่ใหญ่ แต่ว่ามันยาว แต่ก็ไม่ได้ไปเอาดอก ไปเอาแถว อ.เดช แถวบ้านคำขี้ฮิ่น เอารถทหารไปใส่เอา ให้พ่อออกพากันตัดมารวมกันไว้..."

ในขณะนั่งรถประจำทางอยู่นั้นเอง โยมที่นั่งในรถพากันสนทนาถึงคุณธรรมของหลวงพ่อชา สุภทฺโท แห่งวัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ และบอกเล่าถึงวัดหนองป่าพงที่สงบร่มรื่น เป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นชนวนจุดความสนใจใฝ่รู้ของท่านขึ้นอีกครั้ง

"...ได้ยินโยมเขาคุยกันเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติวัดหนองป่าพง ก็เลยคิดว่าเราควรจะไปศึกษาข้อวัตรของท่านดูบ้างว่าพอที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้หรือไม่ ก็เลยตัดสินใจมาที่วัดหนองป่าพงทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยมา..."

เมื่อท่านจาริกชมป่าชมเขาแถบ อ.บุณฑริกพอสมควรแก่เวลาแล้วท่านจึงย้อนทางกลับมาพำนักอยู่ที่วัดแสง อ.เดชอุดม ก่อนจะนั่งรถต่อมาถึง อ.วารินชำราบ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ วัดหนองป่าพงก่อร่างสร้างมาแล้วเป็นระยะเวลา ๑๕ ปี ช่วงเวลานั้นแม้ชื่อเสียงกิตติคุณของหลวงพ่อชา สุภทฺโท จะเป็นที่รู้จักแพร่หลายกันมากขึ้น มีผู้ไปมาหาสู่ไม่เว้นแต่ละวัน แต่ทางเข้าไปสู่วัดก็ยังไม่สะดวกแก่พาหนะอื่น ๆ นอกจากการเดินเท้าเข้าไป พระอาจารย์เลี่ยมจึงจำเป็นต้องเดินเข้าไปสู่วัดหนองป่าพงและถึงสถานที่นั้นเมื่อตะวันเริ่มบ่ายคล้อยลงแล้ว ก้าวแรกของพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ที่ประทับลงผืนดินวัดหนองป่าพงหลังจากวันนั้น ไม่มีใครหยั่งรู้ได้เลยว่าจะเป็นสถานที่ซึ่งท่านจะต้องใช้ชีวิตอยู่และเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องยาวนานเกือบหกสิบปีตราบจนปัจจุบัน

"...ผมมาครั้งแรกมากราบท่าน ท่านก็ไม่อยู่ ท่านออกไปข้างนอก ไปเยี่ยมเยียนโยมที่ให้การสนับสนุนอุปัฏฐากวัดที่เขาไม่สบาย คือเขาป่วยท่านก็ไปให้กำลังใจ ไปแนะนำให้สติ..."

"...เมื่อท่านกลับมาก็ไปกราบท่าน ได้นมัสการท่านที่ใต้ฤนกุฏิ ท่านก็ทักทายปราศรัยว่า "มาจากไหน" ก็บอกว่า "มาจากจังหวัดศรีสะเกษ"

ท่านก็บอกว่า "โอ้ เขตลาวแจ้ง"

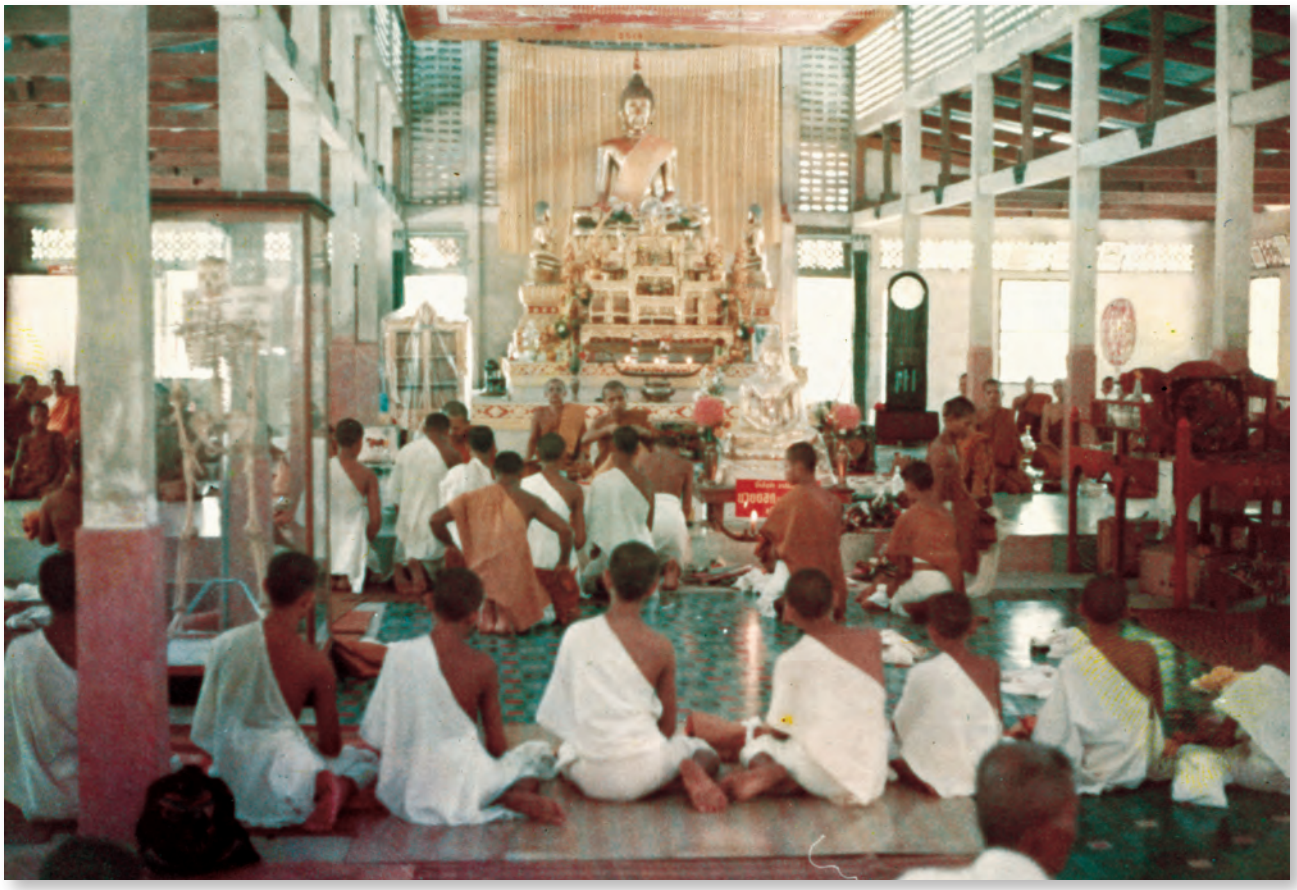
เพราะศรีสะเกษนั้นบ่งบอกถึงภาษาที่เป็นสัญลักษณ์อย่างนั้น และท่านก็ได้พูดคุยไป เคยรู้จักโยมคนโน้น คนนี้ไหม เพราะสมัยที่ท่านยังเสาะแสวงหาโมกขธรรมอยู่นั้น เคยไปที่บ้านนั้น ไปพักที่นั่น และก็มีโยมอุปัฏฐากชื่ออย่างนั้น ที่ท่านทักถามผมก็รู้จักอยู่บ้างเพราะเป็นญาติกัน ก็บอกว่า *"ตายไปแล้ว"* ทำนองนั้น แต่คนที่ท่านได้ไปอยู่ร่วมในตอนที่เป็นพระใหม่อยู่นั้นก็ยังอยู่ แต่ได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ อ.กันทรลักษ์ และท่านถามว่า *"ได้ศึกษาอะไรมาบ้าง"*

ผมก็ได้บอกว่า *"ได้ศึกษาเท่าที่อยู่ในถิ่นสถานที่และได้ตั้งใจศึกษาปริยัติบ้าง"*

ท่านก็เลยถามว่า *"มาปฏิบัตินี้รู้จักอัปปมัญญาธรรมหรือเปล่า"*

ผมก็บอกว่า "รู้จัก" ก็มันเป็นบทในส่วนภาคปริยัติ ท่านก็แนะนำให้ไปและก็ชี้แนะให้เข้าใจในเรื่องปฏิบัติตัวปฏิบัติตน..."

"...ท่านยังแนะนำอีกว่าจะต้องมีผู้รับรอง อย่างน้อยต้องมีอุปัชฌาย์อาจารย์ มีหนังสือฝากรับรองให้เรียบร้อย ถ้าไม่มี จะให้อยู่ได้ก็ไม่เกิน ๓ วันแค่นั้น..."

หลวงพ่อชาบรรพชาสามเณร ณ ธรรมศาลาหลังเก่า ปี พ.ศ. ๒๕๑๒

หลวงพ่อชา สุภทฺโท จัดให้พระอาจารย์เลี่ยมพักที่ศาลาหลังใหญ่ เป็นอาคารโถงโล่งกว้าง สิ่งที่โดดเด่นสะดุดตาเจือความรู้สึกน่าสะพรึงแก่ผู้พบเห็นที่ไม่คุ้นเคยกับการเจริญกรรมฐาน คือโครงกระดูกห้อยอยู่ในตู้ ท่านจึงถือโอกาสได้เจริญกรรมฐานไปด้วย

อัปปมัญญา ๔ และพรหมวิหาร ๔ มีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่มีจุดเน้นที่ต่างกันเล็กน้อย อัปปมัญญา ๔ เป็นการแผ่เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ไปยังสรรพสัตว์โดยไม่มีขอบเขตจำกัด หรือไม่มีประมาณ ในขณะที่พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่เน้นการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยทั้งสองหลักธรรมนี้ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

พรหมวิหาร ๔ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑. เมตตา - ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา - ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา - ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา - ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม

ในช่วงเวลานั้นวัดหนองป่าพงมีห้องน้ำรวมอยู่เพียงห้องเดียว แต่พระเณรมีมากถึง ๔๐-๕๐ รูป วันไหนมีการฉันสมอ มะขามป้อม กลางคืนจะมีเสียงประตูห้องสุขาดังอยู่ตลอดราตรี

"...ก็ไม่ได้นอนวันนั้น นอนนิดหน่อย นอนแบบหลับ ๆ ตื่น ๆ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้มาสัมผัส พอถึงกำหนดก็ลาท่านกลับ..."

หลวงพ่อเมตตาให้คำตอบความสงสัยของลูกศิษย์เกี่ยวกับห้องน้ำที่มีอยู่น้อยนิดในสมัยนั้นว่า

ลูกศิษย์ : ทำไมไม่สร้างเพิ่มครับ ทำไมหลวงปู่ไม่สร้างเพิ่ม

หลวงพ่อ : มันไม่ใช่ง่ายเหมือนทุกวันนี้ วัสดุไม่ได้หาง่ายขนาดนั้น

ลูกศิษย์ : ไม่มีห้องน้ำธรรมชาติหรือครับ

หลวงพ่อ : ห้องน้ำนี่แหละ แบบหัวส้วมนั่งยอง ๆ

ลูกศิษย์ : ห้องน้ำฉุกเฉินแบบที่ทำในงานพระราชทานเพลิงหลวงปู่ใช่หรือเปล่าครับ

หลวงพ่อ : ไม่ใช่ ห้องน้ำแบบที่พอใช้ได้นั่นน่ะ

ลูกศิษย์ : มีขุดหลุมแต่ละกุฏิไหมครับ ช่วงนั้น

หลวงพ่อ : ไม่ ไม่มี กุฏิไม่มีห้องน้ำ เพราะกุฏิก็เป็นแบบที่หามไปหามมาได้ (หัวเราะ)

ลูกศิษย์ : แล้วสรงน้ำนี่มาสรงที่บ่อหรือครับ

หลวงพ่อ : เออ อาบน้ำมาอาบที่บ่อ

ลูกศิษย์ : เหมือนหลวงพ่อว่า หามกุฏิข้ามต้นไม้ได้

หลวงพ่อ : ก็หามได้ หามข้ามต้นยางก็ยังได้ บางทีกุฏินั้นพอไปถึงก็เอาก้นนั่งเลย (หัวเราะ)

แม้พระอาจารย์เลี่ยมจะได้รับโอกาสให้พำนักอยู่เพียง ๓ วันเท่านั้น แต่บรรยากาศอันสะอาดร่มรื่นและเงียบสงัดห่างไกลของวัดหนองป่าพง ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติ กิริยามารยาทของพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงพ่อชา สุภทฺโท ผู้เป็นเจ้าสำนัก ได้ประทับลงในความรู้สึกของท่านอย่างล้ำลึก ท่านเล่าว่า

"...ที่มากราบท่านครั้งแรกมาดูสถานที่ ดูข้อประพฤติปฏิบัติ ดูวัดสถานที่อยู่ของท่าน เกิดความรู้สึกถูกต้องตามหลักการที่มีในพระวินัยทุกสิกขาบท ก็เลยเกิดความรู้สึกศรัทธาพออกพอใจ ว่านี่แหละคือหลักการที่ถูกต้อง..."

ท่านจึงตั้งปณิธานไว้ในใจว่าจะกลับมาขออยู่อาศัยเพื่อการปฏิบัติ ณ สถานที่แห่งนี้ ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงได้เร่งรุดเดินเท้ากลับไปยังสำนักเดิมของท่าน ด้วยความมุ่งหมายเพื่อจะกลับมาใหม่อีกครั้ง

ลามารดาบิดา กราบลาอาจารย์

พระอาจารย์เลี่ยมเมื่อตัดสินใจจะฝากตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อชา สุภทฺโท จึงกลับมาร่ำลาโยมมารดาบิดา

แม่ชีทิพย์ผู้เป็นน้องสาวของท่านเล่าไว้ภายหลังว่า *“ท่านมาลาพ่อลาแม่แล้ว พ่อบอกว่า พี่จะไปหนีจากแล้วนะ จะไม่มีพี่แล้ว พี่จะไปหนีจาก ก็ถามพ่อว่า ไปไหนล่ะพ่อ พ่อบอก ไม่รู้ ทีนี้แม่กับพ่อก็ว่าโอ๊ย จะไปอาศัยใครน้อ น้องก็ยังเล็ก ท่านว่า จะไปไหนน้ออีก ลูกเอ๊ย”*

โยมมารดาของท่านจึงได้ทอผ้าไหมถวายให้ท่านนำไปตัดเป็นผ้าจีวร เพราะรู้แน่แก่ใจว่าการไปครั้งนี้ของพระลูกชายคงไม่ได้เห็นกันอีกนาน แม้จะคิดนึกระลึกถึงก็คงหาตัวไม่พบโดยง่าย นอกจากว่าท่านจะแวะมาเยี่ยมหาเท่านั้น เมื่อท่านได้รับผ้าไหมจากโยมมารดาแล้ว จึงมาเย็บย้อมเป็นไตรจีวรและอธิษฐานใช้เพื่อสนองศรัทธาความเพียรของบุพการี

แม่ชีทิพย์เล่าว่า *“พอท่านไปได้สองสามวัน แม่ก็บ่นกับพ่อว่า เฒ่ามาคือคึดฮอดลูกแท้เฒ่าเอ๋ย เพิ่นว่า สิเฮ็ดจั่งใด๋แหลว สิเฮ็ดจั่งใด๋ อยู่สามคนซำนี่” (แก่ตัวมาทำไมถึงคิดถึงลูกจัง ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว อยู่กันแค่สามคนนี้)*

หลังจากร่ำลามารดาบิดาแล้ว ท่านจึงกราบลาครูบาอาจารย์ผู้ที่ท่านได้ขออาศัย ไม่ให้ท่านได้กังวลกับกิจที่รับผิดชอบอยู่ ครูบาอาจารย์ท่านจึงเมตตาเขียนหนังสือฝากตัวให้อีกหนึ่งฉบับ สำหรับใช้เป็นเอกสารยืนยันว่าไม่ใช่คนไร้ที่มาที่ไป

“...ก็เลยเดินทางกลับไปลาครูบาอาจารย์ ฝากมอบหมายกิจวัตรกิจกรรมที่ตนกระทำนั้นให้ครูบาอาจารย์ เพื่อไม่ให้ท่านกังวลในกิจกรรมการงานของตัว และท่านยังเขียนหนังสือมอบหมายให้ด้วย เพื่อเป็นหลักฐานว่าไม่ใช่คนจรจัด คนเลวทรามที่หลบหลีกการกระทำที่ไม่ดี ท่านก็เลยมอบหมายมา เลยนำหนังสือที่ท่านเขียนให้เป็นพยานหลักฐานมามอบให้กับหลวงพ่อ...”

หลวงพ่อชา วัดหนองป่าพง

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อชา สุภทฺโท มีอายุ ๕๑ ปี ผ่านกาลเวลานับแต่อุปสมบทมาแล้ว ๓๐ พรรษา นับว่าท่านอยู่ในวัยกลางคน ยังคงแข็งแรงและมีกำลังวังชาในการอบรมพระภิกษุสามเณร ดังนั้นจึงมีผู้เข้ามาขออาศัยท่านเป็นจำนวนมาก ปีนั้นมีพระภิกษุได้เข้ามาขอฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านหลายรูป เช่น พระอาจารย์สี สิริญาโณ (พระราชวัชรสิริมงคล), พระอาจารย์มหาสุพงษ์ ธูตธมฺโม (พระครูสิริภาวนาพิธาน), พระมหาสำราญ ปริปุณฺโณ เป็นต้น

"...กลับมาท่านก็ยังไม่ได้ให้เข้าโบสถ์หรอก คือยังอยู่ในสภาพที่เรียกว่าเป็นอาคันตุกะ นั่งอยู่ปลายแถวทำนองนั้น ผมมาอยู่ที่นี่พรรษา ๙ ก็ให้ความเคารพ ท่านให้ปฏิบัติอย่างนั้นก็ปฏิบัติอย่างนั้น..."

"...ท่านก็บอกว่าอันนี้ก็ดูกันไปก่อน ถือว่ามาอยู่ที่นี่เขาต้องการมาประพฤติปฏิบัติ ดูกันไป ดูลักษณะการประพฤติปฏิบัติ เพราะว่าคนเรายังไม่รู้จักกัน ไม่คุ้นเคยกัน ไม่รู้ว่ามีทุกข์โทษหรือเป็นใครมาจากไหน ท่านก็ให้อยู่ไป ก็ให้จัดกุฏิสถานที่พักให้..."

บรรยากาศ

"...สมัยนั้นศาลายังมุงสังกะสี บางครั้งก็มีพวกสัตว์ที่หากินเวลากลางคืนมาเดินอยู่บนหลังคาศาลาเรียกว่าชะมด บ้านเราก็เรียกว่าเห็นอ้ม หากินเวลากลางคืน มันก็เดินตามหลังคา เห็นเรามันก็ทำลักษณะให้เรากลัว วันหนึ่งมันร้องเหมือนคนร้องไห้ นึกว่าคน แต่เราก็สงสัยว่ามันอะไรกันแน่ มีความรู้สึกวิตก ก็เลยมองไปทางเสียงจึงเห็นเป็นตัวชะมด..."

วัดหนองป่าพงในช่วงเวลานั้น ต้นไม้ยังไม่ได้สูงสล้างยืนเด่นจนน่าเกรงขาม กิ่งก้านสาขาไม่ได้แผ่กว้างไกลจนบดบังแสงตะวันเช่นในปัจจุบัน อาณาบริเวณก็ไม่ได้กว้างขวางถึงสามร้อยกว่าไร่เครื่องบอกเขตในปัจจุบันคือกำแพงชั้นใน แต่เป็นสัปปายะสถานอันสงัดและมีครูบาอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตร หมู่สงฆ์พร้อมเพรียงกันเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติขัดเกลาตนเอง ตลอดจนรักษาข้อวัตรและกติกาต่าง ๆ จึงเหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมณธรรมสำหรับผู้ฝักใฝ่ต่อความร่มเย็นภายใต้บวรพุทธศาสนา

ไหมแท้ที่แม่ทอ

เมื่อพระอาจารย์เลี่ยมมาขอเข้าสู่หมู่สงฆ์วัดหนองป่าพง หลวงพ่อชาได้มอบหมายให้พระเถระช่วยตรวจดูบริขารต่าง ๆ ว่าได้มาอย่างไร ถูกต้องตามหลักพระวินัยหรือไม่ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติของวัดหนองป่าพงในการรับพระภิกษุผู้เป็นอาคันตุกะเข้าหมู่นั่นเอง ท่านเล่าว่า

"...ปีนั้นพ่อแม่ผมก็ให้บริขาร ถือว่าเป็นบริขารทำด้วยตนเอง เป็นผ้าแพรที่ทอด้วยตนเอง ทอให้ลูกชายที่บวช บอกว่าคงจะไม่กลับมาวัดบ้านง่ายก็ให้ผ้าแพรมา ผมก็มาตัดเป็นจีวรนี่แหละ ตัดจีวรและก็ซักย้อมอย่างดี ผมมาท่านก็บอกว่า "โอ๊ย! ไม่สวย" ท่านพูดอย่างนั้น ไม่สวยไม่ดี ท่านให้เสียสละ..."

เปลี่ยนบริขารเก่า

หลวงพ่อชา สุภทฺโท ได้เปลี่ยนบริขารให้ท่านเมื่อมาอยู่ได้วันที่ ๖ พร้อมรับเข้าสู่หมู่สงฆ์วัดหนองป่าพง

"...ท่านก็เลยหาผ้าจากพระที่ท่านสละจากสมณเพศนั้นน่ะ มาเปลี่ยนมาให้ ผ้าที่ท่านนำมาให้มันก็มีแต่รูปตุ๊กตา ใคร ๆ ก็คงรู้พระใหม่ชอบเยี่ยวใส่เวลากลางคืน เอาไปตากที่ไหนก็น่ากลัว ผมเอาไปตากเพราะมันชื้น ก็ไปตากที่กลางแจ้ง อาจารย์มหาเห็นก็บอก "โอ้ย! ไม่เข้าท่า อายโยมเขาหน่อย" แต่จะทำอย่างไร เราไม่ได้ทำ ท่านว่าอย่างนั้นก็ถือเป็นอารมณ์กรรมฐานไป ไม่เป็นไร..."

กุฏิชายขอบ และบริขารของชีวิต

กุฏิที่ท่านได้รับจากเสนาสนคาหาปกะ (พระผู้แจกเสนาสนะ) นั้นอยู่ตรงกุฏิหมายเลข ๕๐ ในปัจจุบัน เป็นกุฏิตั้งอยู่ใกล้ริมกำแพงชั้นใน ในช่วงเวลานั้นยังไม่มีการสร้างกำแพง เป็นรั้วธรรมชาติโดยอาศัยต้นไผ่ปลูกไว้เป็นแนว แล้วโน้มต้นลงมากันทางควายเดินเข้ามาเพ่นพ่านรบกวน

"...ก็เลยได้อาศัยกุฏิกำบังแดดฝน แต่เป็นกุฏิที่ห่างไกลจากเพื่อน ห้องน้ำห้องส้วมก็ไม่มี เวลาปวดอุจจาระ ปัสสาวะก็ต้องเดินไป เพราะส้วมมันไกล สมัยนั้นส้วมวัดหนองป่าพงก็มีไม่มาก มีแค่สองสามหลัง.."

"...ในเสนาสนะผมก็ไม่มีอะไรมาก มีแค่บริขารที่จำเป็น อย่างมากก็มีเทียน ไม้ขีดไฟที่จะต้องใช้ในเวลากลางคืนเพื่อให้แสงสว่างในการเจริญสมณธรรม คือ การนั่งสมาธิ หรือเดินจงกรม หรือจะเดินไปห้องน้ำห้องส้วมก็ใช้แสงเทียนเป็นเครื่องนำทาง มีร่มกระดาษ สมัยนั้นก็มีแค่นั้น ได้รับแจกร่มที่ทำจาก จ.เชียงใหม่อันหนึ่ง ร่มกระดาษนี้ ถ้าเราไปกางกันฝนกาวมันหลุดหมดเลย ถ้าไม่ระมัดระวังเวลากางถูกฝนก็ต้องปล่อยให้มันอยู่อย่างนั้น มีแสงแดดก็ไปผึ่งแดดให้แห้งแล้วจึงค่อยเก็บ มันจึงพอใช้ได้ตลอดพรรษา ใช้ง่าย ไม่ยุ่งยาก เพราะเราพยายามรักษาของที่หลวงปู่แจกให้อย่างทะนุถนอม เราจะไม่ไปร้องขอท่านอีก เราถือว่าท่านให้เรา เราก็ต้องทะนุถนอมรักษาอย่างระมัดระวังให้ใช้ได้อย่างยาวนานที่สุด แต่มันกันเปียกไม่ได้เพราะว่ามันเล็ก เวลาฝนตกมันก็ไม่เปียกเฉพาะช่วงบนเท่านั้น ช่วงล่างก็เปียกหมดเหมือนกัน อันนี้ก็ได้รับแจก อย่างอื่นก็ไม่มี ก็อยู่แบบธรรมดา ๆ..."

หลวงพ่อได้เมตตาเล่าย้อนรอยถึงบรรยากาศรอบ ๆ บริเวณกุฏิในเวลานั้นไว้ว่า

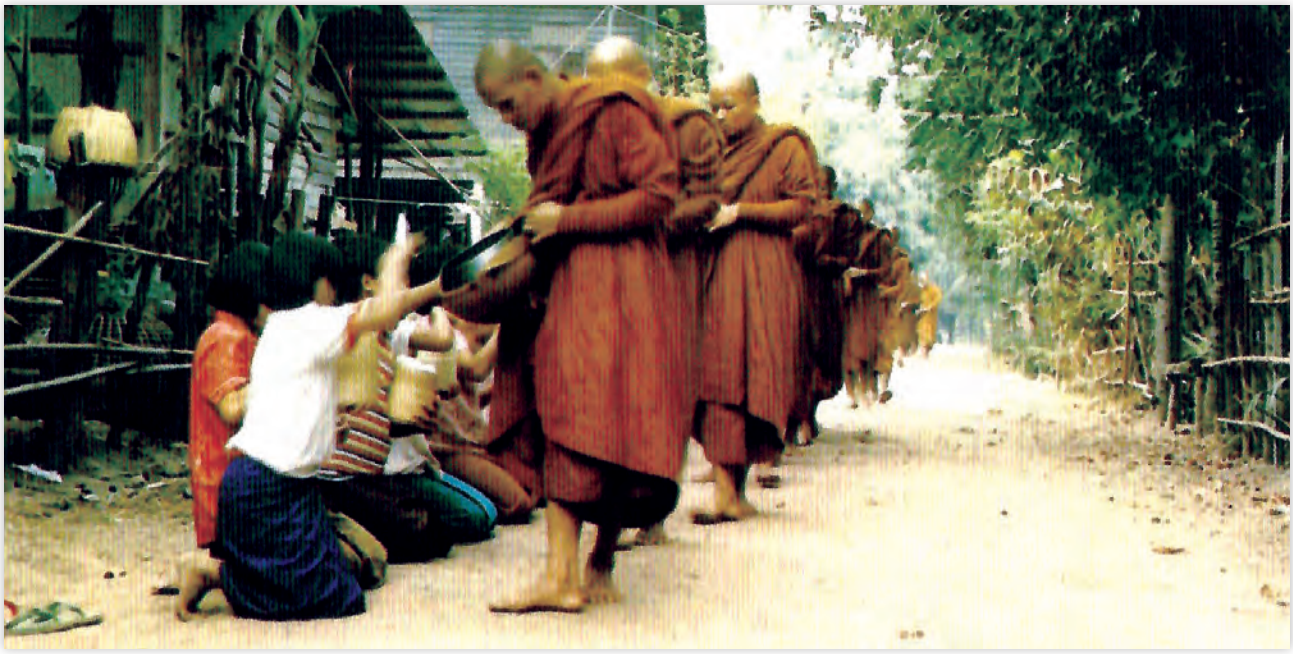
"...กุฏิรอบนอกนั้นยังไม่มี แต่ว่ามันมีต้นไผ่มาบังไว้ ไม้ไผ่ป่าท่านให้โยมเอามาปลูก มันโตสักหน่อยท่านก็โน้มให้เข้าหากันทำเป็นรั้วกันควาย แต่ก่อนเขาก็มาเลี้ยงควายแถว ๆ นี้..."

กำแพงวัดในเวลานั้นยังไม่มี เพิ่งมาเริ่มสร้างหลังพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๑๒

"...๒๕๑๒ ปลายปี ไปหา ๒๕๑๓ พ่อใหญ่หนู ศิริมา เป็นคนออกแบบ หล่อเป็นเสาเล็กเสาใหญ่ เสาเล็กสองต้น เสาใหญ่ต้นหนึ่ง ใช้ตะเกียงเจ้าพายุจุดเวลาทำหลุม แต่มันไม่มีคานล่างหรอก (หัวเราะ) แต่ว่าก็ดีอยู่ พอตั้งเสร็จ พ่อใหญ่บัวเป็นคนก่ออิฐให้ ช่องละ ๒ บาท อิฐปั้นอยู่นี่แหละ อิฐดินเผาทำเอง...เผาไม้ เอาไม้เผา มันมีวิธีทำอยู่ ทำเตาแล้วก็เผา ปั้นก็ได้อยู่วันละ ๓-๔ ร้อยก้อน แต่ว่าผสมย่ำดินได้ ย่ำเหยียบให้เป็นตมพอได้ที่แล้วก็เอามาปั้น เราทำไม้โยนใส่ปุ๊บแล้วก็มาตีถอดออก แล้วก็ตากแดดให้แห้ง แล้วค่อยเอาไปเผา แต่ว่าก็มีผสมแกลบบ้าง ขี้วัวขี้ควายบ้าง..."

พระอาจารย์เลี่ยมและคณะสงฆ์บิณฑบาตที่บ้านก่อ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของหลวงพ่อชา

ทำตามข้อวัตร

ภิกขาจารวัตร

ภิกขาจารวัตรหรือปิณฑจาริกวัตรเป็นข้อปฏิบัติเลี้ยงชีพของภิกษุในพระธรรมวินัย ทั้งเป็นหนึ่งในพุทธกิจ ๕ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากวัดหนองป่าพงอยู่ห่างไกลจากชุมชน พระเณรจึงต้องเดินกันไปตั้งแต่เช้าตรู่ และสายบิณฑบาตก็มีอยู่หลายเส้นทางด้วยกัน ซึ่งส่วนมากก็จะจัดสรรแบ่งกันไปตามความเหมาะสม ถ้าเป็นพระมีอายุมากก็มักบิณฑบาตสายใกล้ เช่น บ้านกลาง บ้านบก บ้านผึ้ง ถ้าเป็นพระหนุ่มมีกำลังก็ไปบ้านก่อ บ้านคำนางรวย เป็นต้น

"...ได้เวลาอรุณก็ออกไปบิณฑบาต ออกไปแบบผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ แล้วก็ทำด้วยความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามธุดงควัตรอย่างสม่ำเสมอ อย่างไปบิณฑบาตนี่ผมก็ได้ไปทางบ้านก่อ แต่ก่อนบ้านก่อก็ไม่ค่อยสะดวกเท่าไหร่หรอก ถนนหนทางมีแต่ขี้โคลน มีขี้วัวขี้ควายที่มันมีโคลนตม สมัยนั้นก็ถือว่าเป็นธรรมดา ก็ไม่มีอะไร เวลาไปก็ได้ทดสอบอารมณ์ของตัวเองไปด้วย ตั้งสติแล้วก็เดินไปถึงบ้านก่อ ก็ไม่ได้คิดถึงเรื่องอดีตเรื่องอนาคต มีแต่อยู่กับความรู้สึกของความรู้ตัวเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้หนักใจถ้าอยู่กับความเป็นผู้รู้ตัว เวลาเกี่ยวข้องกับการรับบิณฑบาตก็ไม่ได้คิดอะไรมาก คิดว่ามันเป็นการจะต้องทำตามหลักที่ท่านบัญญัติอนุญาตให้เรากระทำ สอดคล้องกับเสขิยวัตรข้อประพฤติปฏิบัติที่มีมาในปาติโมกข์ และก็สังวรของเราอยู่อย่างนั้น นี่ก็เป็นโอกาสอันดีที่เราจะได้ฝึกได้หัด..."

เสนาสนะวัตร

เมื่อพระอาจารย์เลี่ยมได้รับแจกเสนาสนะแล้ว ตามข้อปฏิบัติซึ่งเป็นกติกาสงฆ์ระบุไว้ว่า 'ให้ยินดีในเสนาสนะที่สงฆ์จัดให้ และให้ทำความสะอาดเก็บกวาดกุฏิ ถนนเข้าออกให้สะอาด'

"...การทำกิจวัตรในส่วนเสนาสนะ ส่วนมากก็จะทำในขณะที่กลับจากฉันจังหัน ฉันอาหารเสร็จประมาณสัก ๔ โมงกว่า ๆ เลิกจากโรงฉันก็กลับไปที่เสนาสนะไปทำความสะอาดเพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ คลี่คลายความเมามันของการทานอาหาร..."

"...ก็พยายามทำเท่าที่มีกำหนดเขตให้ทำ ก็ทำแค่นั้น แล้วก็มีน้ำสำหรับดื่มไว้ ใส่กาน้ำไว้แค่นั้น กระโถนใบหนึ่ง แล้วก็บาตร ผ้าไตรจีวร แค่นั้นแหละ ก็เป็นที่กำบังเป็นที่สถานที่ที่เหมาะสม..."

ปรารภความเพียร

กุฏิหลังน้อย ตั้งอยู่ห่างไกล เพียงแต่พอคุ้มศีรษะบังแดดบังลมกันฝนได้ จึงใช้เวลาในการดูแลรักษาไม่มากนัก เวลาหลังจากนั้นจึงเป็นการปรารภความเพียรยังทิวาวันให้ผ่านไปด้วยความตื่นตัว โดยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ สร้างกำลังแห่งสติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

"...เดินจงกรมอยู่ วันหนึ่งก็เดินชั่วโมงครึ่งหรือ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย หรือบางทีก็ตอนแสงอาทิตย์ให้เงาแดดเงาหัวของตัวเองนั้นตรงกับเท้าจึงหยุด ก็ทำอยู่อย่างนั้นตลอดมา จึงทำให้เกิดความรู้สึกใฝ่ต่อข้อวัตร กิจวัตรประจำวันของตัวเอง..."

"...ตั้งจิตตั้งใจของตนนั่งสมาธิไปเรื่อย ๆ กลับจากการร่วมทำกิจวัตรประจำวันส่วนรวมก็นั่งสมาธิ กลับถึงกุฏิวางบริขารส่วนตัวไว้ก็นั่งสมาธิไป ก็ทำให้เกิดมีความรู้สึกมีอากัปกิริยาให้เกิดความรู้สึกวิเวกดีเหมือนกัน มีเสียงก็ได้ยินแต่เสียงอากัปกิริยา ด้านความรู้สึกมันก็ระงับดับการปรุงแต่ง มีการแสดงออกถึงความรู้สึกไม่มีอะไรทำนองนั้นแหละ ก็รู้สึกว่ามันมีอากัปกิริยาอย่างนั้น แต่ก็มีสติอยู่ว่าอันนี้เป็นเรื่องของอาการของการกระทำ ผลของการกระทำ อันนี้มันก็ตั้งความรู้สึกของตัวเอง มันก็ไม่แน่นอน อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงถึงกับมีอากัปกิริยาอย่างอื่นขึ้นก็ได้..."

ทำตามกติกา

กติกาสงฆ์ของวัดหนองป่าพงอีกประการระบุไว้ว่า เมื่อกิจของสงฆ์เกิดขึ้นให้พร้อมกันทำ เมื่อเลิกให้พร้อมกันเลิก อย่าทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ คือ เป็นผู้มีมารยาสาไถย หลีกเลี่ยง แก้ตัว ดังนั้นเมื่อถึงเวลาทำกิจร่วมกัน พระอาจารย์เลี่ยมก็ออกมาร่วมด้วยช่วยกันมิได้ขาดตกบกพร่อง

"...ปกติท่านก็มีวัตรข้อประพฤติปฏิบัติให้ทำ กิจวัตรสมัยนั้นของวัดหนองป่าพงวัน ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำจะมีการกวาดใบไม้ สมัยนั้นถือว่าการกวาดตาดเป็นกิจวัตร ขาดเสียไม่ได้ ต้องกวาดให้เสร็จภายในเวลา ๒ ชั่วโมง สถานที่กวาดก็ไม่กว้าง คือไม่กว้างเหมือนทุกวันนี้หรอก กว้างแค่หน้าศาลาทุกวันนี้แหละ ศาลาแล้วก็ไปถึงแค่โบสถ์แค่นั้น ก็ต้นไม้ก็ไม่มาก ต้นไม้ก็เล็ก ๆ กวาดเดี๋ยวเดียวก็เสร็จ..."

ข้อกติกาสงฆ์

๑. พระภิกษุสามเณร ห้ามขอของจากคนที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ห้ามติดต่อกับคฤหัสถ์และนักบวชที่เป็นวิสภาคกับพุทธศาสนา

๒. ห้ามบอกและเรียนดิรัจฉานวิชา บอกเลข ทำน้ำมนต์ หมอยา หมอดู (ทำและจ่ายแจกวัตถุมงคลต่าง ๆ)

๓. พระผู้มีพรรษาหย่อน ๕ พรรษา ห้ามเที่ยวไปแต่ลำพังตนเอง เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นหรืออาจารย์ผู้สมควรติดตามไปด้วย

๔. เมื่อจะไปทำอะไรให้ปรึกษาสงฆ์ หรือผู้เป็นประธานเสียก่อน เมื่อเห็นว่าเป็นธรรม เป็นวินัยแล้ว จึงทำ อย่าทำตามอำนาจของตน

๕. ให้ยินดีในเสนาสนะที่สงฆ์จัดให้ และทำความสะอาดเก็บกวาดกุฏิ และถนนที่เข้าออกให้สะดวก

๖. เมื่อกิจสงฆ์เกิดขึ้นให้พร้อมกันทำ เมื่อเลิกให้พร้อมกันเลิก อย่าทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ คือเป็นผู้มีมารยาสาไถย หลีกเลี่ยงแก้ตัว

๗. เมื่อบิณฑบาต เก็บบาตร ล้างบาตร กวาดวัด ตักน้ำ สรงน้ำ จัดโรงฉัน ย้อมผ้า ฟังเทศน์เหล่านี้ ห้ามคุยกัน พึงตั้งใจทำกิจนั้นจริง ๆ

๘. เมื่อฉันเสร็จแล้ว ให้พร้อมกันเก็บกวาดโรงฉันเสียก่อน แล้วจึงกราบพระพร้อมกัน จึงนำบริขารของตนกลับกุฏิ โดยความสงบ

๙. ให้ทำตนเป็นผู้มักน้อยในการพูด กิน นอน ร่าเริง จะเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความเพียรและจงช่วยกันพยาบาลภิกษุสามเณรป่วย ด้วยความเมตตา

๑๐. ห้ามรับเงินและทอง และห้ามผู้อื่นเก็บไว้เพื่อตน ห้ามซื้อขาย แลกเปลี่ยน

๑๑. เมื่อเอกลาภเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ให้เก็บไว้เป็นกองกลาง เมื่อท่านองค์ใดต้องการให้สงฆ์อนุมัติให้แก่ท่านองค์นั้นตามสมควร

๑๒. ห้ามคุยกันเป็นกลุ่มก้อน ทั้งกลางวันและกลางคืน ในที่ทั่วไปหรือในกุฏิ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ถึงกระนั้นก็อย่าให้เป็นผู้คลุกคลี หรือเอิกเกริก เฮฮา (ห้ามสูบบุหรี่ กินหมาก)

๑๓. การรับและส่งจดหมาย เอกสาร หรือวัตถุต่าง ๆ ภายนอก ต้องแจ้งต่อสงฆ์หรือผู้เป็นประธานสงฆ์ให้ทราบ เมื่อท่านเห็นสมควรแล้ว จึงรับส่งได้

๑๔. พระเณรผู้มุ่งเข้ามาปฏิบัติในสำนักนี้ เบื้องต้นต้องได้รับใบฝากจากอุปัชฌาย์ อาจารย์ของตน และย้ายหนังสือสุทธิมาให้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะใช้ได้

๑๕. พระเณรที่เป็นอาคันตุกะมาพักอาศัย ต้องนำหนังสือสุทธิแจ้งสงฆ์ หรือผู้เป็นประธานสงฆ์ในคืนแรก และมีกำหนดให้พักไม่เกิน ๓ คืนเว้นแต่มีเหตุจำเป็น

ข้อกติกาสงฆ์เหล่านี้ เมื่อผู้ใดฝ่าฝืน สงฆ์มีอำนาจบริหารได้เต็มที่

ประกาศ ณ วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

พระอาจารย์ชา สุภทฺโท

ประธานสงฆ์

ห้องน้ำกรรมฐาน

นอกจากการกวาดลานวัดเก็บใบไม้แล้ว ก็ยังมีกิจอื่นอีก ซึ่งมีความพิเศษอยู่ในที ดังท่านเล่าว่า

"...แม้แต่ในเรื่องของการทำกิจวัตร บางครั้งท่านก็แนะนำผมบอกว่า โน่นห้องน้ำอยู่หน้าวัดนะ ห้องน้ำหน้าวัด ไปดูหน่อย ไปรักษาหน่อย..."

"...สมัยนั้นระบบห้องน้ำห้องส้วมสังคมของเรายังไม่ปรากฏมีมากมาย คนยังใช้ชีวิตแบบอินเดีย ใครเคยไปอินเดียก็คงรู้ว่า ปวดถ่าย ปวดอุจจาระ ปัสสาวะที่ตรงไหน เขาก็เอาทิ้งตรงนั้น ไม่ได้คิดว่ามันอุจาดมันน่าเกลียด สมัยนั้นก็เป็นอย่างนั้น โยมที่มาจำศีล มาปฏิบัติ ให้การอุปัฏฐากวัด ปวดหนัก ปวดเบา เขาก็ไปถ่ายลงตรงนั้น ถ่ายแล้วก็ไม่ต้องล้าง เอาไม้เสียบไว้อย่างนั้นแหละ เราก็ไปทำความสะอาด ก็ภาคภูมิใจเหมือนกันนะ มีความรู้สึกภาคภูมิใจ ถ้าเขาไม่ทำอย่างนี้เราจะได้ทำอะไร..."

"..บางทีส้วมก็อุดตันเหมือนกัน อุดตันล้างไม่ลง จำเป็นก็ต้องเอามือล้วงคอห่าน ให้ถือว่าทำได้ไม่เป็นไร บางทีก็มีอาการไม่ชอบเหมือนกัน คิดว่าทำไมเขาไม่ช่วยตัวเอง กลับให้เราไปล้างส้วมให้ บางทีน้ำก็ไม่มีก็ต้องตักน้ำไปใส่ อันนี้เป็นการสร้างความเอื้อเฟื้อในเรื่องของข้อประพฤติปฏิบัติในส่วนของเวจกุฎีวัตร ก็ไม่ได้สะอาดอะไรมากหรอกสมัยนั้น หัวส้วมก็เป็นหัวส้วมนั่งยองหินขัด ไม่ได้มีความรู้สึกมีอะไร มีรักษาเพียงแต่ไม่ให้มีกลิ่นก็พอแล้ว ก็ทำกันอย่างนั้น เพราะน้ำที่จะนำไปห้องน้ำห้องส้วมก็ต้องหามกันไป รถเข็นก็ไม่มี"

เมื่อท่านทำความสะอาดห้องน้ำ จึงถือโอกาสที่ได้รับเป็นเครื่องมือในการเจริญกรรมฐานไปพร้อมกันเสร็จ

"...คิดไปคิดมามันก็ดีอย่างหนึ่ง ได้ไปทำความสะอาดในส่วนเหล่านั้น เราก็เห็นว่าเออนี่อาหาร อาหารที่โอชะ เหล่าคนทั้งหลายใฝ่ฝันปรารถนาต้องการกันนักหนา เมื่อมาในรูปแบบอย่างนี้ทำไมน่าเกลียดมาก 'อาหาเรปฏิกูลสัญญา' เราก็คิดดูจินตนาการดู ว่าแต่ก่อนเป็นอาหารที่น่าปรารถนา ทีนี้เป็นอาหารที่น่าเกลียด มันเป็นยังไงในที่สุด ก็ปฏิบัติอยู่อย่างนั้น หลายวันเข้าเป็นนิสัย เห็นแล้วก็ไม่น่ารังเกียจ เห็นแล้วก็เป็นสิ่งที่น่าศึกษา คล้าย ๆ กับหมอหรือพยาบาลเนี่ย ถ้าไปหาหมอไปหาพยาบาลนี้ถ้าไม่สบายบอกว่าเอาอุจจาระมาตรวจ ทำนองนั้นก็ไม่ได้รังเกียจอะไร เลยทำให้เรานั้นเหมือนกับว่าเราได้ทำความสะอาดตัวของเราเอง ลดมานะ ละทิฐิไปในตัว..."

นอกจากกิจวัตรส่วนรวมในการดูแลความสะอาดแล้ว วัดหนองป่าพงในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ยังไม่มีระบบประปา ดังนั้นการตักน้ำ หามน้ำจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะน้ำเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต ขาดน้ำกินน้ำใช้ย่อมเท่ากับตาย

"...หามใส่น้ำใช้ น้ำที่ล้างบาตร น้ำล้างเท้า แล้วก็น้ำกิน แต่ว่าก่อนตักขึ้นมามีที่กรอง เทลงมันก็ไหลลง แต่ถ้าน้ำขุ่นมันก็ขุ่นอยู่ แต่ขี้ฝุ่นละอองไม่มี ผ้าขาวที่เราเทซักผ้านั้นน่ะ ไม่ใช่ผ้ากรองน้ำ ผ้ากรองน้ำอีกแบบต่างหาก..."

โดยพระภิกษุจะช่วยกันตักน้ำ และหามไปเทใส่โอ่งสำหรับใช้อุปโภคบริโภค และเนื่องจากเครื่องทุ่นแรงยังไม่มีจึงต้องเสียสละหยาดเหงื่อแรงกายกันพอสมควร การตักน้ำหามน้ำเป็นการภาวนาเพื่อละความเห็นแก่ตัวอย่างเข้มข้น ให้รู้จักการเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นแนวทางของวัดหนองป่าพงนั่นเอง

ภาวนาร่วมกัน

เมื่อทำกิจวัตรเกี่ยวข้องกับเสนาสนะต่าง ๆ ตลอดจนตักน้ำหามน้ำเสร็จแล้ว ตะวันบ่ายคล้อยไปสู่ค่ำ แดดแรงร้อนก็เริ่มอ่อนแสงลง เสียงพงไพรเริ่มสงบเงียบ หลังกิจวัตรร่วมของหมู่พระเณรเรียบร้อยดีแล้ว จึงเป็นเวลาของการเจริญภาวนาในรูปแบบร่วมกันที่ธรรมศาลา

"...ข้อประพฤติปฏิบัติประจำวันนั้นบ่าย ๔ โมงครึ่งจะมีการตีระฆังให้สัญญาณพระเณรรวมนั่งสมาธิ แต่ปกติการนั่งสมาธิท่านจะนั่งก่อนสัก ๓๐ นาทีหรือ ๑ ชั่วโมงประมาณนั้น ประมาณ ๑ ชั่วโมงนี่แหละ แต่ผมเองก็ถือว่าการนั่งสมาธิเราก็พอใจอยู่แล้ว และก็ตั้งใจอยู่แล้ว ก็เคยทำมาอยู่แล้ว..."

ช่วงเวลานั้นมีพระภิกษุอยู่หลายรูปที่ฝักใฝ่ต่อการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเช่นเดียวกับท่านเหมือนกัน

"...กิจกรรมประจำวันก็ทำไม่ให้ขาด แต่การทำของผม ผมตั้งใจไว้อย่างนี้ มีคู่แข่งอยู่คือมหาสำราญ...ผมก็ได้อาศัยท่านเหมือนกัน เวลามานั่งสมาธิก็มาก่อนระฆัง คือให้ระฆังดังทีหลังเพราะผมไม่มีนาฬิกา กลัวว่าจะพลาด ก็มาก่อนนาฬิกาทุกครั้ง ก่อนระฆังทุกครั้ง มานั่ง มหาสำราญก็มาคู่กัน กว่าจะหมดเวลาของการนั่งสมาธิก็ได้นั่งไปตั้ง ๒ ชั่วโมง..."

ไม่ได้ทำเพื่อสรรเสริญ

พระอาจารย์เลี่ยมมีความพึงพอใจในการปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว การนั่งสมาธิภาวนาเช่นนี้ก็เพื่อแสวงหาความรู้ความเข้าใจในการกระทำ มิใช่เพื่อเรียกร้องการยอมรับสรรเสริญแต่อย่างใด ท่านกล่าวว่า

"...การทำอย่างนี้ไม่ใช่ว่าเราต้องการให้คนอื่นยกย่องสรรเสริญ ต้องดูความอดทนของเราดูความอดทนของตนเองว่า ๒ ชั่วโมงนี้จะเป็นยังไง แล้วก็มีลักษณะมีอะไรเป็นอุปสรรคบ้าง ไม่ใช่ว่านั่งแล้วก็ปล่อยไม่ให้มีความรู้สึกอะไรเลย มีความรู้สึกอยู่ตลอด บางครั้งบางคราวก็อาจจะวิตกกังวลไปบ้าง ยุงกินเลือดอิ่ม อิ่มแล้วมันก็จะย้อยลงทางก้นของมันติดกับผ้านิสีทนะ จะเป็นรอยเลย แต่เราก็

ไม่ถือว่ามันเป็นโรคเป็นภัย ถือว่าเป็นสัตว์โลก มันต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ได้เกิดความรู้สึกรำคาญอะไร ก็ดูความอดทนของตัวเองอยู่ตลอดว่าทนได้ไหม ลักษณะอย่างนี้ ถ้าเราไปกังวลว่ากลัวว่าจะเป็นโรคอย่างนั้นอย่างนี้จะเกิดการปรุงแต่งวุ่นวายไม่สบายขึ้น อันนี้ก็พยายามฝึกความอดทนเป็นหลัก อดทนภายนอกเสียก่อน อดทนตามกฎตามเวลาว่า ๒ ชั่วโมงนี้จะให้ได้ตลอดพรรษา...”

สวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรม

เสียงระฆังจากผู้นำดังขึ้น ก็ถึงเวลาของการสาธยายธรรมประจำวัน ช่วงเวลานั้นยังสวดเป็นภาษาบาลีอย่างเดียวจึงใช้เวลาไม่มาก คือไม่เกิน ๓๐ นาที โดยพระอาจารย์มหาสุพงษ์ ธูตธมฺโม จะเป็นผู้นำสวด เสียงพระภิกษุพร้อมใจกันสาธยายธรรมดังกระหึ่มในราวไพร ขณะที่ความมืดกำลังโรยตัวลงเหนือฟากฟ้าและโอบกลืนผืนป่าไว้ในความเงียบสงบ เสียงเรไรเริ่มร้องระงมหวีดหวิวราวกับจะขาดใจ เชื้อเชิญให้เกิดความรู้สึกห่างไกลจากทางโลก กิจวัตรการสวดมนต์ทำวัตรเย็นถือเป็นกิจวัตรหลักของวัดหนองป่าพง เป็นวิธีการในการสร้างสามัคคีธรรมและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หลังจากนั้นจึงเป็นเวลาของการเจริญสุตะ ด้วยการฟังเสียงอ่านหนังสือสัตตปัพพบุพพสิกขาและบุพพสิกขาวรรณนาซึ่งเป็นตำราเกี่ยวกับพระวินัย รจนาโดยพระอมราภิรักขิต และหนังสือขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

อันเป็นผลงานรวบรวมจากพระไตรปิฎกและแปลโดยพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ซึ่งโดยมากพระอาจารย์เรืองฤทธิ์ จนฺทสาโร และพระอาจารย์มหาอมร เขมจิตฺโตจะเป็นผู้อ่านให้ฟัง

“...พอฟังบุพพสิกขาเสร็จ บางวันหลวงปู่ท่านก็ให้โอวาทบ้างถึง ๔ ทุ่ม ๕ ทุ่ม วันไหนมีเหตุก็นานหน่อย คือมีการทำบกพร่อง พระเณรทำบกพร่องทำไม่ดี วันนั้นก็นานหน่อย บางทีก็โน่นแหละตี ๑ ตี ๒...”

สมอก็ไม่ มะขามป้อมก็ไม่

หลังกิจวัตรและกิจกรรมอันเหน็ดเหนื่อยในแต่ละวัน บางทีจะมีเภสัชหรือน้ำปานะต่าง ๆ ให้ฉันหลังจากสวดมนต์ทำวัตรแล้วเสร็จ

“...แม้แต่วันไหนมียา มีสมอ มะขามป้อมฉัน แล้วก็มีน้ำร้อน น้ำหวาน ผมก็ไม่ค่อยได้สนใจ เพราะถือว่าสมอมะขามป้อมเป็นสิ่งก่อกวน ทำให้เกิดความรู้สึกไม่สะดวกต่อความเป็นอยู่ กลางคืนมาก็ต้องหาห้องน้ำห้องส้วม ไม่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น ก็เลยไม่คิดอยากจะฉันกับเพื่อน พอเลิกจากการทำวัตรก็มีการฉันยาฉันสมอมะขามป้อม ผมก็ถือโอกาสกลับกุฏิเลย...”

ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ

"...ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเพื่อนสหธรรมิกเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่เราไม่ต้องการ เราไม่ปรารถนา ก็เลยตั้งใจกลับกุฏิ ที่พักได้รับมอบจากเสนาสนคาหาปกะ ที่อื่น ๆ ผมก็ไม่ได้ไป กุฏิพระเณรอื่นก็ไม่ได้ไปอยู่ที่นั่นแหละ ย่างเดินมาจากกุฏิเข้ามาศาลา ออกจากศาลาก็ไปกุฏิ เว้นไว้แต่วันไหนไปห้องน้ำห้องส้วมทำความสะอาดเท่านั้นเอง ก็ทำแค่นั้นเป็นกิจวัตรประจำ..."

"...แม้แต่อยู่กับหมู่คณะมาก ๆ เป็น ๔๐-๕๐ รูปผมยังไม่รู้จักใครเลย เพราะความรู้สึกนึกคิดนี่มันไม่คิดว่าความมากของผู้อยู่ร่วมกันนั้นมันจะช่วยอะไรเราได้ มันช่วยเราไม่ได้! เราก็คิดถึงแต่เรื่องการตัดปัญหา ไม่ให้ใครรู้จัก ไม่ให้ใครคุ้นเคย ไม่ให้ใครเกิดความรู้สึกสนิทสนม ไม่ให้คนอื่นเข้ามาสร้างปัญหาให้เรา เราก็มีโอกาสที่จะปฏิบัติตัวของเรา ถ้าทำความรู้จักมาก คุ้นเคยกันมากก็ไปมาหาสู่แล้วก็พูดคุยด้วย ก็จะเกิดความไม่เหมาะสมกับการสร้างฐานะของสมณะ เราก็เลยเป็นคนพูดน้อย ความรู้สึกอย่างนี้มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกหวนระลึก จนบางองค์ถามว่า "ทำไมท่านไม่พูด?"

"เรื่องต่าง ๆ ก็เคยพูดมาแล้ว ไม่รู้จะพูดเรื่องอะไร" ผมก็พูดในลักษณะอย่างนี้ เขาก็เลยไม่เข้ามาเกี่ยวข้องอะไรมากก็เลยเป็นเหตุให้ได้ประพฤติปฏิบัติเต็มที่..."

กุฏิหลวงพ่อชาก็ไม่ได้ไป

การเข้าหาครูบาอาจารย์เพื่อกราบเรียนถามปัญหาธรรม หรือฟังธรรมปฏิสันถารของท่าน เป็นความสุขความอบอุ่นใจของวิถีพระป่า แต่ทว่าพระอาจารย์เลี่ยมนั้น เพียงแค่ฟังโอวาทธรรมในแต่ละวันก็เพียงพอสำหรับการใช้เป็นหลักในการปฏิบัติได้แล้ว ท่านจึงมักจะปลีกตัวอยู่วิเวกตั้งใจภาวนาไปตามเวลาที่มีอยู่

"...ปกติเลิกจากการทำวัตรพระเณรมักจะไปที่กุฏิหลวงปู่ ไปกราบนมัสการท่าน บางทีท่านก็ได้ถามไถ่ถามถึง แต่ผมก็ไม่ค่อยได้ไป เพราะถือว่าการไปกราบ การไปนมัสการท่านนั้น ก็ไปเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยรู้จักมักคุ้นกับท่านมากขึ้นเท่านั้นเอง แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ก็ถือว่าการรับข้อวัตรปฏิบัติการประพฤติปฏิบัตินั้นแหละคือการถึงท่าน ก็ถือในลักษณะอย่างนี้ก็เลยไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับท่าน บางครั้งถึงกับว่าท่านได้ถามหาว่า "พระที่มาจากที่โน่นไปที่ไหน ไม่เห็นมาที่นี่สักที" ท่านเคยถามนะ แต่ผมก็ไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับท่าน..."

แม้จำนวนครั้งที่ท่านไปหาหลวงพ่อชาที่กุฏิจะน้อยหรือไม่ไปเลย แต่ท่านก็ให้ความเคารพในธรรมของครูบาอาจารย์อยู่เสมอ ไม่ได้ปฏิบัติผิดแปลกแหวกแนวไปแต่อย่างไร เพียงแต่ตั้งใจปฏิบัติแสวงหาความรู้ความเห็นเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์ก็เท่านั้น

"...ก็อาศัยการประพฤติปฏิบัติด้วยความตั้งใจว่า "เรามานี่เรามาทำไม" ก็ถามไปอย่างนั้น

"เราต้องการอะไร? เรามาต้องการเพื่อนหรือต้องการความคุ้นเคยกับครูบาอาจารย์? เรามาต้องการประพฤติปฏิบัติ"

สถานที่มันเอื้ออำนวยวิเวกพร้อมทุกอย่าง เราเข้ามาทำ เลยมาทำในลักษณะอย่างนั้น จะว่าเป็นคนใจดำก็แล้วแต่ ก็ไม่ได้ว่า แต่ก็ถือว่ามันเป็นกิจเป็นหน้าที่ที่เราต้องทำ เพราะเราตั้งใจจะทำอย่างนี้อยู่แล้ว...”

จำวัดก็ขัดเกลา

“...นอนก็ตั้งใจว่าถ้าพร้อมเมื่อไหร่ก็จะลุกเมื่อนั้น ก็ฝึกอยู่อย่างนั้น บางทีก็ฝึกนอน การฝึกนอนนี้บางทีมันก็ติดเหมือนกัน เคยนอน ๔ ทุ่ม พอถึง ๔ ทุ่มมันก็อยากจะนอน ทีนี้ก็มาเปลี่ยนแปลงกัน บางทีมานอนเอาเสียตอน ๒ ทุ่มกว่า ๆ แล้วก็ไปตื่นเอา ๕ ทุ่ม หรือ ตี ๑ ทำอย่างนี้แหละ ก็ฝึกย้อนไปย้อนมาไม่ให้มันได้ที่ ไม่ให้มันติดถิ่นว่างั้น ไม่ให้เกิดการคุ้นเคยต่อการพักผ่อน เพื่อจะไม่ให้มันได้เอาความสุขจากการกระทำถึงกับอ้างอิงว่ามันจะเสียสุขภาพ คิดว่างั้นนะ ความรู้สึกอย่างนั้นก็ทำอยู่อย่างนี้จนเกิดความรู้สึกตั้งใจของตัวเอง แม้แต่การฝึกการหลับนอนว่าจะนอนวันนี้จะพักผ่อนประมาณ ๒ ชั่วโมง จะพักผ่อนประมาณ ๓ ชั่วโมงอย่างนี้ ตั้งใจแต่ว่าก็ไม่ผิดสัก ๑๐ นาทีตามที่กำหนดไว้ อย่างผิดอย่างเกินก็ไม่เกิน ๑๐ หรือ ๒๐ นาที ส่วนมากจะอยู่ราว ๆ ๕ นาที ๓ นาที ๒ นาที ทำนองนี้แหละ...”

ภาวนา

ดูอารมณ์

“...พอดีการปฏิบัตินั้นก็เป็นมาในลักษณะสม่ำเสมอ เดือนหนึ่ง สองเดือน เดือนที่สองย่างเข้าก็อากัปกิริยาก็รู้สึกว่ามันดีเหมือนกัน แต่ว่ามันดีในทางดีบ้างไม่ดีบ้าง มันเห็นตัวเองในลักษณะอย่างนี้ บางวันก็รู้สึกว่าดี บางวันก็รู้สึกไม่ดี ก็เลยถามตัวเองทำไมมีอาการว่าดีไม่ดี ก็ทำไม ก็เลยถามในลักษณะอย่างนี้ ถามตัวเองขึ้น เพราะมันชอบอย่างนี้มันจึงว่าดี มันไม่ชอบอย่างนั้นมันจึงว่าไม่ดี ที่ชอบมันถูกไหม ที่ไม่ชอบมันผิดไหม ก็ถามตัวเองในลักษณะอย่างนี้ มีแต่ปัญหาถามตัวเองเท่านั้นเอง อันนี้คือถามให้รู้จักว่าตัวความอยาก ตัวความอยากของตัวของตัวเองนี้มันมีอาการ แสดงออกใน

ลักษณะอย่างนี้ ก็เลยถามในลักษณะอย่างนั้น เมื่อถามแล้วก็ได้ปัญญาออกมาได้คำตอบออกมาว่า คือความรู้สึกอันเกิดขึ้นจากความต้องการ ก็เลยถือว่าอันนี้ก็ช่าง ก็นี่ถือว่าเป็นเรื่องไม่ควรเกี่ยวข้อง เราก็ต้องเอาข้อประพฤติปฏิบัติ เอาความมีสติของตัวของตัวเองนี้แหละ ถือในลักษณะอย่างนี้ ก็ทำมาเรื่อย ๆ...”

“...พอย่างเข้าเดือนที่สอง อากัปกิริยาทุกอย่างเข้ารูปเข้าร่างในลักษณะเห็นอารมณ์ตัวเอง รู้จักอารมณ์ตัวเอง อารมณ์ดีก็รู้จัก อารมณ์ไม่ดีก็รู้จัก เห็นอารมณ์กับจิต เห็นจิตกับอารมณ์ ในลักษณะอย่างนี้ จิตก็เป็นอีกหนึ่ง อารมณ์ก็เป็นอีกหนึ่ง ทำนองนี้แหละ ก็แยกความรู้สึกของตัวเองออกได้ ทั้งที่มันเป็นอารมณ์และทั้งที่มันเป็นจิต การรู้จักเห็นจิตของตัวเอง เห็นอารมณ์ของตัวเองทำนองนี้ และก็เห็นผู้รู้ เห็นผู้รู้จิต รู้อารมณ์ด้วย ในลักษณะอย่างนี้ จึงเห็นอากัปกิริยาของตัวเองในรูปแบบของการตื่นตัว รูปแบบของความรู้สึกตื่นตัวทั้งหลับและตื่น จะเห็นความรู้สึกของตัวของตัวเองอยู่ในลักษณะเหมือนกับว่าไม่ได้หนีไปไหน ไม่ได้ห่าง ติดตามอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา ทั้งมีอากัปกิริยาในส่วนที่มันเป็นส่วนดีและส่วนไม่ดี ก็รู้สึกว่าเห็นในลักษณะอย่างนี้ แต่ก็ไม่ได้ถือว่ามันดีอะไรหรอก ถือว่ามันเป็นการกระทำ ที่พอจะยังเป็นเครื่องเตือนตัวเองเท่านั้นเอง...”

ดูจิต

“...ได้หลักธรรมอันหนึ่งมาเตือนตัวเองอยู่บ่อย ๆ ได้หลักธรรมในหลักของนักธรรมชั้นโทที่ผมเคยได้พูดให้พวกท่านทั้งหลายได้ฟังอยู่เรื่อย ๆ อยู่บ่อย ๆ เหมือนกัน เพราะมันเป็นคำที่จำได้อย่างแม่นยำ ขณะที่เราเรียนนักธรรม หรือเราใฝ่ต่อการท่องจำก็เลยจำได้อย่างแม่นยำ ที่อื่นก็จำได้ แต่ที่นี่มันจำได้ดี บอกว่าอยากจะคิดเมื่อไหร่ก็จำได้เมื่อนั้น ในลักษณะอย่างนี้ ก็ไม่มีหลักอะไร เรื่องมีหลักอยู่ว่า “ตามดูจิตของตน คนนั้นจะพ้นจากบ่วงของมาร” มันจะพ้นจากบ่วงของมารยังไง? ตามดูจิต คิดว่าอย่างนั้นนะ ก็จิตก็จิตเรา ก็เลยมาตั้งสติเฉพาะนี้แหล่ะ ตามดูอาการของความรู้สึก แต่ก็มีการสืบต่อของอารมณ์ของสมาธิ ไม่ใช่ว่าเราจะทิ้งอารมณ์ของสมาธิ เราต้องยึดอารมณ์สมาธิเหมือนกัน อารมณ์ของสมาธิก็ไม่ได้เอาอะไรอื่นไกลที่ไหนหรอก เอาลมหายใจเข้าออกนี้แหละ มันจะมีอากัปกิริยาอาการของจิต มันจะมีอากัปกิริยาของการลุอำนาจของกิเลสตัณหา ก็มีอารมณ์ของสมาธิอยู่ ก็เห็นอารมณ์ของสมาธิอยู่ แต่ก็เห็นอาการของจิตที่มีอารมณ์ของอากัปกิริยาของอารมณ์ที่เป็นอกุศลและกุศล ก็มีความรู้สึกมีอารมณ์ของสมาธิควบคู่กันไป ไม่ได้หลักห่างกันเลย ทั้งเดิน ทั้งยืน ทั้งนั่ง ทั้งนอน แต่ก็มีอากัปกิริยารู้ตัวตลอดกาลตลอดเวลา...”

“....แต่บางครั้งก็มีอากัปกิริยาหดหู่เหมือนกัน มีความรู้สึกหดหู่ท้อแท้ท้อถอย อากัปกิริยาอันนี้ก็เหมือนกัน แต่มีความรู้สึกว่าจะไม่ให้มีอุปสรรคเลยนั้น เป็นอันไม่มี โลกนี้จะให้มีความราบรื่นเป็นอันไม่มี ก็ถือว่าต้องอดทน มีอะไรเกิดขึ้นก็ต้องอดทนอดกลั้นเท่านั้น คิดในลักษณะอย่างนี้ มีความรู้สึกตั้งสติในลักษณะอย่างนี้ ก็อดกลั้นอดทนไป บางครั้งเกิดอารมณ์ลุแก่อำนาจของนิวรณ์ มันก็ร้ายแรงเหมือนกัน เหมือนกับว่า ถ้าเปรียบเทียบเหมือนกับลูกฟุตบอลเขาจะเตะ ถูกเตะอย่างแรง มันก็

กระเด็นอย่างแรงเหมือนกัน มีความรู้สึกจับจุดไม่ได้ มันปรุงมันแต่งทั้งไปในการประกอบกิจธุระ กิจวัตร การเที่ยวบิณฑบาต มีอาการอย่างนั้น แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรมาก แต่เห็นความรู้สึกมันเป็นอย่างนั้น ก็ถือว่ามันเป็นแต่สักว่าอาการของจิตที่มีการเกิดขึ้น มีการตั้งอยู่ และก็มีอาการดับไป ก็เห็นความรู้สึกอย่างนั้นมันเป็นสภาพแสดงออกของมันอย่างนั้น เพราะเห็นความรู้สึกของจิต โอ้! อันนี้ที่ท่านว่าจิตมันเป็นอย่างนี้ มีการแสดงออกทั้งดีและชั่ว จะถือว่า มันทุกข์โทษก็ไม่ได้ จะถือว่ามันไม่ดีเลยก็ไม่ได้ ก็ดูอาการของความรู้สึกอย่างนั้น ก็ตั้งสติอยู่แต่ว่า ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นเหลือบ่ากว่าแรงทนไม่ไหวจริง ๆ ก็อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ว่าในรูปลักษณะอย่างนี้ บอกว่าสู้ไม่ได้ก็ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปล่อยกันไปเลย วางกันไปเลย ลักษณะอย่างนี้ก็ทำ..”

“...แต่ก็ยังดีบางครั้งก็เกิดความรู้สึกมีกำลังใจขึ้นมา และก็เกิดความรู้สึกมีอารมณ์แห่งความอดทน มีอารมณ์แห่งความรู้สึกมีกำลังขึ้นมาเป็นครั้ง ๆ แต่ก็ไม่ถือว่ามันมีอะไร ถือว่ามันเป็นการเข้าสู่ระบบของการแย่งชิง มันก็เป็นลักษณะอย่างนั้น เหมือนกับว่าไหว ไม่ไหวทำนองนี้แหล่ะ ก็ทำอยู่อย่างนั้น แต่เมื่ออาการกระทำติดต่อต่อเนื่องมาอย่างไม่ขาดสาย สภาพการต่าง ๆ ก็มีการบ่งบอกเหมือนกัน...”

มหาสติปัฏฐานสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกความปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หนทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการนี้เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๒. พิจารณาเวทนาในเวทนา มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้ ๓. พิจารณา จิตในจิต มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้ ๔. พิจารณาธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้

(พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค)

ปีติ

“...ผมจะพูดเรื่องอดีตที่มันผ่าน ๆ มา แต่ถือว่ามันเป็นเรื่องแล้วกันไปก็แล้วกัน ก็รู้สึกว่าบางครั้ง ***มีความรู้สึกเดินอยู่ นั่งอยู่ นอนอยู่นี่ มันมีอารมณ์ของปีติ แต่เราก็ไม่รู้จักว่ามันมีอะไรหรอก แต่ว่ามีอารมณ์ของปีติ มีความรู้สึกมีความสุขทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งเดิน ทั้งนั่ง ทั้งนอน*** *แต่ก็ไม่ได้มีความรู้สึก หลงใหลต่ออารมณ์ของความสุขอันนั้น แต่ก็ตั้งสติของตัวเองอยู่ในหลักสามัญลักษณะตามที่หลวงพ่อท่านเทศน์ แล้วมันก็จำ รู้สึกมีสัญญาจำดีมีความรู้สึกทรงจำดีในเรื่องอันนี้*

และก็เป็นเพราะหลักนักธรรมที่เราได้ท่องบ่นมา แล้วก็เคยศึกษามาด้วยในเรื่องหลักของอภิธรรมนั้น ก็เลยทำให้รู้สึกว่าหลักอันนี้แหละจะเป็น จุดยืน เป็นฐานสำหรับต่อสู้แย่งชิง ก็เอาหลักอันนี้แหละไปวัดเหวี่ยงลงที่ความสุขความรู้สึกอันนั้น ก็ถือว่าความสุขเป็นสักแต่ว่าความสุข สุขมันเป็นสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ในลักษณะอย่างนั้น..."

ธรรมารมณ์

"...ขณะนั้นอารมณ์ของอากัปกิริยาของธรรมารมณ์อันเกิดขึ้นจากกามคุณ ประเภทที่มีการสัมผัสของอายตนะนั้นก็ไม่ค่อยมีอารมณ์ ไม่มีอากัปกิริยา เหมือนกับต้นไม้อยู่ในที่เงียบ ไม่มีลมพัดผ่าน เหมือนกับมันยืนนิ่งของมันอยู่ ในลักษณะอย่างนี้ ทั้งที่มีตา หู ก็เป็นสักแต่ว่าตา เป็นสักแต่ว่าหูเท่านั้น ไม่มีอากัปกิริยา มีคลื่นของอากัปกิริยาของกามคุณในทางนี้ แต่ก็ถือว่ามันเป็นลักษณะของอาการของจิต ก็ไม่ได้ถือความรู้สึกอะไรรุนแรง หรือมีความสำคัญยึดหมายอะไรก็ทำไปเรื่อย ๆ แต่ทีนี้เมื่อทำไปอะไร ๆ ปฏิปทาของการทำนี้ แต่ไม่ใช่ว่าทำไม่พัก มีพักเหมือนกัน แต่ก็พัก เหมือนไม่ได้พัก แต่ก็มีพักเหมือนกัน ก็รู้สึกอยู่ในสภาพอย่างนั้น เหมือนกับว่าอยู่ในสภาพที่พร้อม ๆ อยู่เสมอ ๆ ก็ทำอยู่อย่างนั้นก็ทำไป..."

*"...**ทีนี้ความสุขที่เคยสุขทุกวัน เคยมีอารมณ์อย่างนั้น มีอากัปกิริยาอย่างนั้นมันก็เปลี่ยนไปอีก มีอาการเปลี่ยนแปลงไป บางทีมันไม่เอาความรู้สึกอะไร เราคิดว่ามันจะเป็นไปในทิศทางที่เป็นอิสระ กลับมีความทุกข์ทีนี้ มีความทุกข์ มีความรู้สึกหดหู่มืดมนไปหมดทำนองนี้แหละ** ความรู้สึกอย่างนั้น เหมือนกับเราเดินเข้าในที่มืดที่ไม่รู้จักทิศทางอะไร แต่ก็มีความรู้สึกรู้ตัวอยู่เท่านั้นเอง ความทุกข์ทั้งเดิน ทั้งยืน ทั้งนั่ง ทั้งนอน ไม่รู้ว่า มันทุกข์มาจากที่ไหน แต่ก็หาความรู้สึกอะไรไม่ว่ามันทุกข์คืออะไร แต่ก็มีหลักอยู่เหมือนหลักของความสุขนั่นแหละ มีหลักอยู่ที่นั่นว่า ทุกข์มันเกิด ทุกข์มันก็ต้องดับ คิดในลักษณะอย่างนั้น มีความรู้สึก มีสติอยู่ในลักษณะอย่างนี้วันสองวันไปแล้วก็แล้ว มีอากัปกิริยาอยู่อย่างนั้นแหล่ะ เอ้า ! ไม่รู้ว่าจะหัวเราะหรือจะร้องไห้ มันเป็นอากัปกิริยาที่เรียกว่ามันเป็นอากัปกิริยาของมันเอง ก็ถือว่ามันเป็นการแย่งชิง ชิงกันก็แล้วกัน ก็ทำอยู่อย่างนั้น แต่ก็ไม่ได้ปล่อยข้อวัตรกิจวัตรประจำวันของตัว พยายามเอาข้อวัตรเป็นที่พึ่ง เอากิจวัตรเป็นที่พึ่งของตัวอยู่..."*

ความมืด ความสว่าง

*"...ทำไปเรื่อย ๆ มันก็เปลี่ยนแปลงมาเอง **แต่ส่วนมากมันจะเปลี่ยนแปลงเวลาตอนบ่าย ๔ โมง ๕ โมง เปลี่ยนแปลงที่ตรงนี้ เปลี่ยนความรู้สึกอากัปกิริยาเหมือนกับว่ากลางคืนมันจะมากลางวันมันจะหายไปในลักษณะอย่างนี้ มันก็เปลี่ยนในลักษณะวูบเดียวเท่านั้นแหละ มันมีลักษณะอย่างนั้น** แต่เราก็ไม่ได้ถือว่ามันเป็นอะไรหรอก ถือว่ามันเป็นอากัปกิริยาของการกระทำ ถือว่ามันเป็นลักษณะอย่างนั้น แล้วไม่ได้คำนึงถึงใครทั้งนั้น ในวัดนี่ไม่มีอะไรเลย เหมือนกับว่าเราไม่มีอะไรกับใคร อยู่อย่างผู้หลีกเร้นจริง ๆ ก็ทำอยู่อย่างนี้ ทำไป ถึงว่ามันจะมีทุกข์ เราก็ดูทุกข์ไป ดูความ*

ทุกข์นั่นแหละไป เป็นลักษณะที่เราตามดู ตามรู้ รู้ซึ่งความรู้สึกที่มันมีขึ้นเป็นขึ้น แล้วก็ไม่ได้หลงว่าอันนี้ คืออะไร ถือว่ามันเป็นสักแต่ว่าอาการของความทุกข์ ทุกข์มันเกิดขึ้นมันก็ต้องดับเพราะเป็นสภาพที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ ถึงกับว่ามีลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ของการรู้สึกควบคุมตัวเอง เหมือนกับว่าจะเป็นบ้าหรือก็ไม่ใช่ เพราะมีความรู้สึกตัวอยู่ ในลักษณะอย่างนี้ แต่ก็ทำของเรา...”

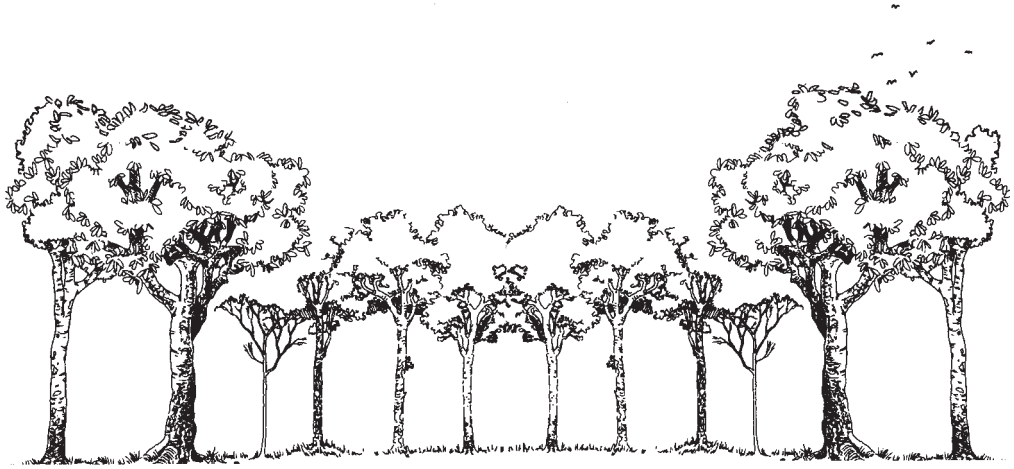
ปฏิลีนสูตร ว่าด้วยภิกษุผู้หลีกเร้น

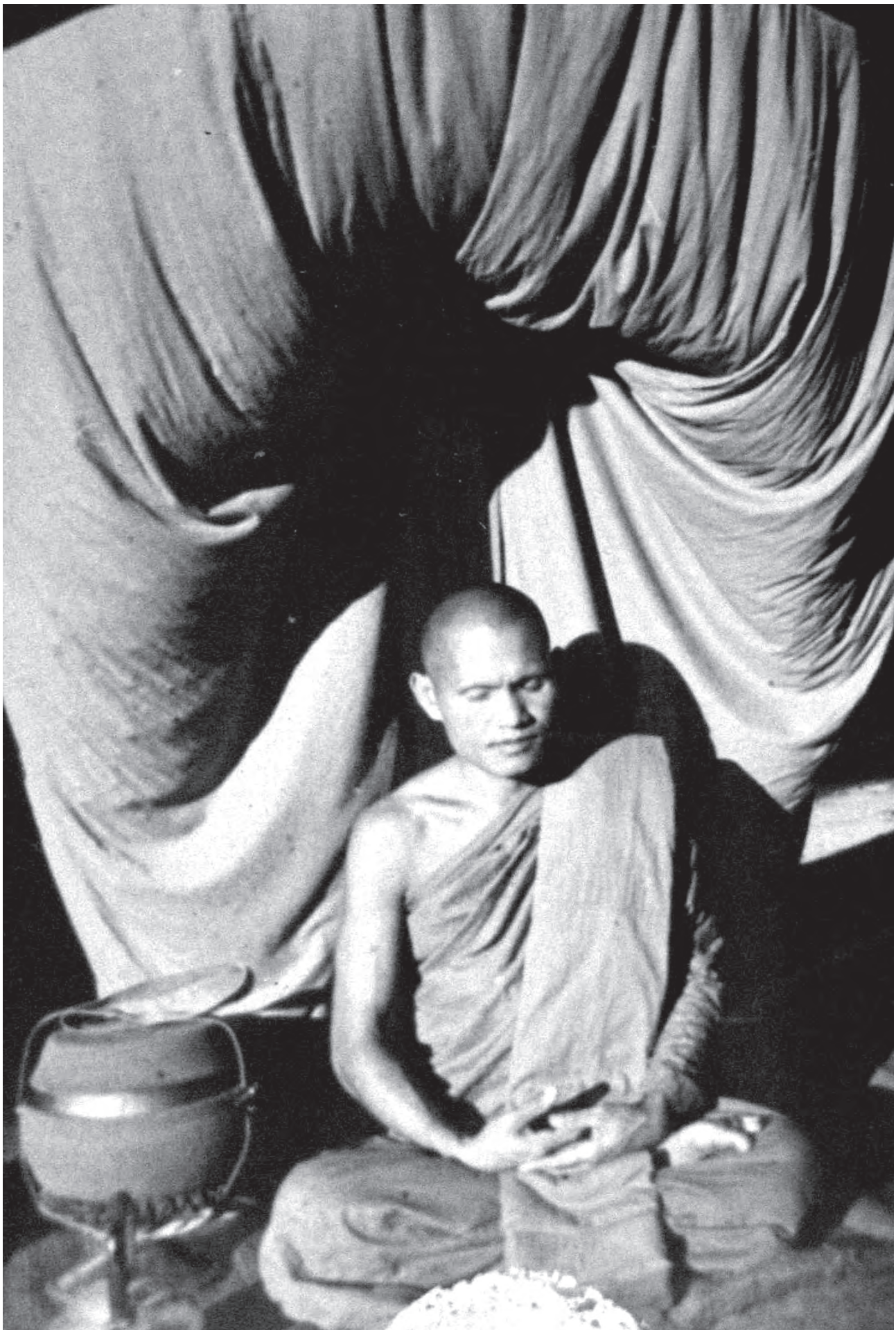
ภิกษุผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดีเป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. ละการใฝ่หากาม ๒. ละการแสวงหาภพ ๓. ระงับการแสวงหาพรหมจรรย์ได้ ภิกษุผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดีเป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้มีกายสังขารอันระงับได้ ๔ เป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะละโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ภิกษุผู้มีกายสังขารอันระงับได้เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้หลีกเร้นเป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละอัสมิมานะ ๕ ได้โดยเด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มีเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุผู้หลีกเร้นเป็นอย่างนี้ เราเรียกภิกษุว่า ผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ ผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี ผู้มีสังขารอันระงับ ผู้หลีกเร้นด้วยประการฉะนี้

(พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๓ (ฉบับมหาจุฬาฯ) อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต)

สว่างไสวและมีความสุข

"...ในระหว่างนั้น หลวงปู่ท่านให้โอกาสในการประพฤติปฏิบัติ คือไม่ให้พูดกัน ไม่มีการสวดมนต์ทำวัตร และให้เข้ากรรมฐาน อยู่สักระยะหนึ่งก่อน ท่านเห็นว่าถึงเวลาที่จะเพิ่มโอกาสในการปฏิบัติให้มากขึ้น จึงให้เร่งความเพียร เมื่อทำอย่างนั้นผลจึงปรากฏคือ พอถึงเวลาประมาณ ๒๒ นาฬิกาของวันที่ ๙ เดือน ๙ พ.ศ. ๒๕๑๒ จิตใจมีความรู้สึกเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มีความรู้สึกสว่างไสวและก็มีความสุข..."

*"...**ความสุขอันนี้ไม่สามารถที่จะพูดให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจได้ ไม่ใช่สุขเพราะความพอใจ ไม่ใช่สุขเพราะได้ตามปรารถนา แต่เป็นความสุขที่เหนือไปกว่าทั้งสองอย่าง เดินก็เป็นสุข นั่งก็เป็นสุข ยืนก็เป็นสุข นอนก็เป็นสุข มีความรู้สึกปลื้มปีติตลอดกาลตลอดเวลา และก็ได้ตั้งจิตกำหนดรู้อยู่ว่า ความสุขอันนี้มันเกิดขึ้นของมันเอง และในที่สุดมันก็จะดับไปเอง เพราะทั้งสุขและทุกข์นี้ก็ล้วนแต่เป็นของไม่เที่ยงด้วยกันทั้งสองอย่าง ได้กำหนดรู้อยู่อย่างนี้ตลอดเวลาทั้งเวลายืน เดิน นั่ง นอน มันจะมีความสุขความสงบอยู่ในสถานะอย่างนั้นทั้งเวลาเดินจงกรมและนั่งสมาธิ ก็มีความสุขอยู่อย่างนั้น "***

"...ส่วนจิตก็รู้สึกสว่างไสว คำว่า "สว่าง" ก็บอกไม่ถูกเหมือนกัน ว่ามันเป็นอย่างไร คือไม่มีอะไรมาพัวพันจิต อันนี้เป็นอยู่ช่วงวันหนึ่งแล้วก็เปลี่ยนแปลงอีก ทีนี้จิตมีความสงบมาก ไม่เพลีย ไม่ง่วงเหงาหาวนอน มีความผ่องใส มีความเบิกบาน มีความเยือกเย็นในจิตใจ และความปลื้มปีติยินดีความอิ่มเอิบต่าง ๆ ก็มีอยู่ เป็นอยู่อย่างนั้นไม่เลือกกาลไม่เลือกเวลา เป็นอกาลิโกจริง ๆ มีความรู้สึกอยู่อย่างนี้ตลอดอิริยาบถทั้งสี่ ก็เลยถาม ตัวเองว่า

"มันเป็นอะไร"

มีคำตอบว่า "มันเป็นอาการของจิต"

มันเป็นเองของมันอย่างนั้น มีความสุข ก็ถือว่า...สุข...ก็เป็นเรื่องของความสุข มีความสงบ ก็ถือว่า...สงบ...ก็เป็นเรื่องของความสงบ เราดูความสุขของเราไปเรื่อย ๆ ดูความสงบของเราไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีการลดละ..."

อ่านตน

*"...ในช่วงที่หลวงพ่อท่านก็ประกาศให้พระเณรหยุดทำวัตรพอดี หยุดทำวัตรสวดมนต์ มาอยู่กันอย่างผู้ประพฤติปฏิบัติ ท่านว่าอย่างนั้นนะ ก็เลยหยุดทำวัตร เราก็ถือว่าอันนั้นการร่วมกันสังคมร่วมกัน ในส่วนกิจวัตรก็มีแต่ตักน้ำ เพราะสมัยนั้นก็มีการตักน้ำ หามน้ำ เราก็ไม่พูดกับใครละ มาถึงเวลาก็มาจับปี๊บ จับไม้หามก็ตักกัน หามกันไปใส่ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำใช้น้ำฉัน พอหามน้ำเสร็จก็อาบน้ำสรงน้ำ อาบน้ำเสร็จก็เดินจงกรม นั่งสมาธิไป บางครั้งเดินจงกรมอยู่ฝนก็ตก ทำท่าว่ามันจะหยุดเหมือนกัน แต่ก็ถือว่าตกก็ตกไป เดินเราก็เดินไป เปียกก็แห้งได้ ไม่ได้คำนึงถึงฝนจะตก แดดจะออก **ไม่ต้องคำนึงถึง ไม่รู้ว่าศรัทธามันมาจากไหน มันไม่กลัวว่ามันจะเป็นโน่นเป็นนี่ มีความพออกพอใจจริง ๆ ต่อ***

การกระทำ มีการฝักใฝ่ต่อเนื่องจริง ๆ ไม่มีความรู้สึกกลัวย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น *ไม่ได้วิตกวิจารณ์ว่า มันเป็นอะไรเวลาเดินจงกรมไป แต่ส่วนมากนั้นเวลาเดินจงกรมก็ไม่ได้ใส่จีวรเพียงแต่ใส่อังสะบ้าง บางครั้งก็ใส่จีวรพาดสังฆาฏิเหมือนกัน กลัวความบกพร่องของตัวเอง ก็ทำไปอย่างนี้...”*

“...พอตอนเย็นของวันที่ ๑๐ ก็มีอาการเปลี่ยนแปลงไปอีกอย่างหนึ่ง คือว่า จิตมีความรู้สึกสลดหดหู่และเกิดอาการง่วงซึม ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อน นั่งก็ง่วง เดินก็ง่วง ทั้งที่นอนตื่นมาใหม่ ๆ มันก็ยังง่วงอยู่ ทุกอิริยาบถเต็มไปด้วยความง่วง บางทีถึงกับหลับตาเดินจงกรม และเดินไปชนเอาหนามติ้วเข้าหน้าตาบอบช้ำไปหมด คิดว่ามันจะหายง่วงแต่ก็ยังง่วงอยู่เหมือนเดิม แต่ก็อาศัยความอดทน ถือว่าการปฏิบัติจะต้องมีอุปสรรคเป็นธรรมดา ทุกคนจะต้องผ่านอุปสรรคไม่มากก็น้อย

เมื่อคิดอย่างนี้ เราก็ต้องตั้งใจดูความง่วง ความง่วงแต่ก่อนไม่มี เมื่อมันง่วง...มันก็ต้องเป็นอนิจจังเหมือนกัน เมื่อตั้งใจได้อย่างนี้ก็พยายามดูความง่วงไปเรื่อย ๆ...”

สู่องค์วิปัสสนา

“...เมื่อทำไปได้ในช่วงนั้น อากัปกิริยาของความรู้สึกมันก็เปลี่ยนเหมือนกัน เปลี่ยนในฐานะ ถ้าพูดตามหลักวิชาการของการสอนปริยัติเขา เขาก็คงจะถือว่าเป็น วิปัสสนูปกิเลส รู้สึกว่า ความรู้สึกของตัวเองนั่นแหละ เกิดความรู้สึกมีความสุขความสว่างไสวทั้งกลางวันกลางคืน ทำนองนี้ ก็ไม่ใช่สว่างเหมือนแสงพระอาทิตย์แสงไฟหรอก แต่เป็นในความรู้สึกมันเป็นอย่างนั้น มีอากัปกิริยาสว่างไสว ***แต่ก็ไม่ได้หลงสำคัญตัว สำคัญตนว่า เป็นนั่นเป็นนี่ แต่ก็ถือว่ามันเป็นอากัปกิริยาของการกระทำมันเป็นของมันเอง*** *แล้วก็คงจะเป็นอากัปกิริยาอย่างนั้น ก็ตั้งสติของตัวเองไม่ให้หลงว่าเราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าไปมีความรู้สึกเกี่ยวข้องในลักษณะความสำคัญ สงสัยว่าจะต้องเป็นประสาทดังลักษณะอย่างนั้น เพราะมักจะมีอาการกริยาอย่างนี้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติ ถ้าเราไปสำคัญยึดหมายจะต้องมีความรู้สึกว่า เราดีกว่าเขา เราเลิศกว่าเขา หรือเห็นคนอื่นเลวกว่าเรา ทำนองนี้ อาจจะมีความรู้สึกอย่างนั้น ก็เลยตั้งความรู้สึกมี สติสัมปชัญญะ กำหนดตัวของตัวเองไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะความสำคัญว่าสิ่งนี้มันเกิดสิ่งนี้มันก็ดับ ว่าอย่างนี้ สิ่งนี้มันเกิดสิ่งนี้มันก็ต้องดับก็คิดในลักษณะอย่างนั้น มีสติอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ก็เห็นแต่ความรู้สึกอันนั้นทั้งกลางวัน กลางคืน มันจะเป็นของมันอยู่อย่างนั้น อันนี้มันก็เป็นขึ้นมีขึ้นถึงกับท่านบอกว่า มันเป็นวิปัสสนูปกิเลสมาในรูปของวิปัสสนา เมื่อเข้าสู่รูปของวิปัสสนามันก็ต้องเข้าวิปัสสนู รูปมันเป็นอย่างนั้น แต่เราก็ไม่ได้หลงตัวหลงตน ไม่มีความลืมตัวลืมตน สำคัญตัว สำคัญตน เห็นแต่สภาวะมันเกิด มันเห็นแต่สภาวะมันตั้งอยู่ เห็นแต่สภาวะเปลี่ยนแปลง แต่กิจวัตรก็ยังทำอยู่*

เวลาเรานั่งส่วนมากไม่นั่งนานมากเท่าไหร่นักหรอก ในช่วงนี้ส่วนมากจะนั่งแค่ชั่วโมงกว่า ๆ นั่งแค่นั้น ก็รู้สึกว่าร่างกายมันก็เอื้ออำนวยพอสมควร นั่งก็ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องความรู้สึกอึดอัด ขัดข้อง ความเจ็บปวดต่าง ๆ ก็รู้สึกว่าไม่ค่อยมีปัญหาแล้ว ปัญหาในเรื่องของสุขภาพก็ไม่ค่อยมี ก็รู้สึกว่าสะดวกต่อการกระทำ...”

กามวิตก

"...ไม่ได้มีความรู้สึกสำคัญตัวต่อเหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้น กิจวัตรของเราก็ทำไปเรื่อย ๆ ในกิจวัตรของเราเราก็ดูของเราไปเรื่อย ๆ ***ดูจิตของเราไป ดูความรู้สึกของเราอยู่แล้ว ก็มีความรู้ตัวของเราอยู่ ก็ดูอย่างนั้นแล้วก็พยายาม ดูตัวของตัวเอง ทั้งหลับและตื่น ดูตัวของตัวเองทั้งหลับและตื่นมันก็ฟังยากนะ เรื่องความรู้สึกอย่างนี้กระทำที่นี้ การกระทำของเรายังไม่หยุดหย่อน แต่มันก็เปลี่ยนแปลงอยู่กลับลงจุดมืดอีกเหมือนกัน กลับลงจุดมืดอีก ทั้งจุดมืด ทั้งโหมกระหน่ำด้วยอำนาจ ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ประเภทของกามารมณ์ก็โผล่ขึ้นมาอีกเหมือนกัน ก็มีลักษณะผ่าโผล่ขึ้นมาเป็นครั้งคราว*** *เราก็กำหนดอากัปกิริยามันโผล่ขึ้นมา เราไม่ได้มีอากัปกิริยาเสริมเติมต่ออะไร แต่เป็นอากัปกิริยาที่มาปรากฏขึ้น แต่ไม่ได้เกิดความรู้สึกวิตกกังวลต่อเหตุการณ์อันนั้น แต่ความระมัดระวังนี่มันมีมาก มีอากัปกิริยาอะไรนี่มันจะมีความรู้สึกระวัง...ระวังเหมือนระแวงต่อสัตว์ร้าย เรานั่งอยู่ในที่เงียบที่สงัดที่สัตว์ร้ายเดินผ่านวิ่งผ่าน เรามีความรู้สึกระแวงอยู่เสมอ ๆ อยู่อย่างนั้น เป็นลักษณะจะทำให้เกิดความรู้สึกมีความตื่นตัวดี แต่ก็บางครั้งร่างกายก็อ่อนเพลียเหมือนกัน มีความรู้สึกอ่อนเพลียเหน็ดเหนื่อยเหมือนกัน เพราะว่าเหมือนกับว่ามันอยู่ในสภาพที่เรียกว่าไม่มีการคลายประสาท มีความรู้สึกอย่างนั้น แต่ก็ถือว่าการกระทำของเราก็ทำไปเรื่อยๆ..."*

กามสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยมากสัตว์ทั้งหลายหมกมุ่นอยู่ในกาม กุลบุตรผู้ละเคียวและคานหาบหญ้า ออกบวชเป็นบรรพชิต ควรเรียกว่าเป็นกุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวช ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาควรได้กามตั้งแต่เป็นหนุ่ม และกามเหล่านั้นก็มีอยู่ตามสภาพ คือเลวปานกลางและประณีต กามทั้งหมดก็ถึงการนับว่าเป็นกามทั้งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนเด็กอ่อนนอนหงาย พึงเอาชิ้นไม้และชิ้นกระเบื้องจับใส่ปาก เพราะความพลั้งเผลอของพี่เลี้ยง พี่เลี้ยงพึงสนใจในเด็กนั้นทันที และรีบนำชิ้นไม้และชิ้นกระเบื้องออกโดยเร็ว ถ้าไม่สามารถนำออกได้โดยเร็ว ก็พึงเอามือซ้ายจับ งอนิ้วมือข้างขวา แล้วแยงเข้าไปนำออกมาทั้งที่มีโลหิต ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจะมีความลำบากแก่เด็ก เราไม่กล่าวว่าไม่มีความลำบาก และพี่เลี้ยงผู้หวังประโยชน์ มุ่งความสุขอนุเคราะห์ พึงทำอย่างนั้นเพื่ออนุเคราะห์ แต่เมื่อใดเด็กนั้นเจริญวัย มีปัญญาสามารถ เมื่อนั้นพี่เลี้ยงก็วางใจในเด็กนั้นได้ว่า บัดนี้เด็กนั้นมีความสามารถรักษาตนได้แล้ว ไม่ควรพลั้งพลาดฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ที่เราจะต้องรักษา ตลอดเวลาที่เธอไม่กระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยหิริในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยโอตตัปปะในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยวิริยะในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม แต่เมื่อใดภิกษุกระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม กระทำด้วยหิริในกุศลธรรม กระทำด้วยโอตตัปปะในกุศลธรรม กระทำด้วยวิริยะในกุศลธรรม กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม เมื่อนั้นเราย่อมวางใจในเธอได้ว่า บัดนี้ ภิกษุมีความสามารถรักษาตนเองได้แล้ว ไม่ควรประมาทฯ

(พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ สุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๔ อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต)

แก้กามราคะ

"...การปฏิบัติรู้สึกว่าดีตลอดมา อารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับกิเลสตัณหาก็มีบ้างแต่ก็ไม่รุนแรง ***อย่างเช่น กามราคะ หรือเมื่อพบกับมาตุคาม (ผู้หญิง) ถ้าเกิดความรู้สึกรัก เกิดความรู้สึกพอใจ ขึ้นมา ก็อาศัยการเพ่งพินิจพิจารณายกเอาอสุภกัมมัฏฐานมาเป็นอารมณ์ คือ การพิจารณากาย ของตนเอง และกายของคนอื่นว่าเป็นสิ่งปฏิกูล น่าเกลียด ให้มองเห็นเป็นกองมูตรกองคูถ หรือโครงกระดูกที่เดินผ่านไปมา เห็นอวัยวะทุกชิ้นส่วน ซึ่งล้วนแต่เป็นของน่าเกลียด น่าเบื่อหน่าย น่าขยะแขยง ทั้งของตนเองและของคนอื่น...*"

"...เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ เรื่องกามราคะเกี่ยวกับความรัก ความชอบใจในเพศตรงข้ามก็ รู้สึกเบาบางลง และมีสติเห็นจิตอยู่กับอารมณ์ หรือออกจากอารมณ์ยินดีในอารมณ์ หรือไม่ยินดีใน อารมณ์ มีสติอยู่รู้อยู่ ขณะที่จิตเป็นอย่างนี้ และที่มีสติอย่างนี้ ก็รู้สึกว่าพอที่จะเป็นแนวทางในการ ประพฤติปฏิบัติได้ ต่อมาความ รู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ก็ลดลง เกี่ยวกับจิตตสังขารความคิดอย่างนั้นอย่างนี้ ก็รู้สึกว่าไม่มีกำลัง มันลดลงและถอยลงเรื่อย ๆ จนอยู่ใน สภาพที่เรียกว่า "ไม่มีอันตราย"

อนุสัย ๗ กิเลส ที่นอนเนื่องในสันดาน

๑	กามราคะ	ความกำหนัดในกาม ความอยากได้ติดใจในกาม
๒	ปฏิฆะ	ความขัดใจความหงุดหงิดขัดเคืองคือโทสะ
๓	ทิฏฐิ	ความเห็นผิด การถือความเห็น เอาความคิดเห็นเป็นความจริง
๔	วิจิกิจฉา	ความลังเล ความสงสัย
๕	มานะ	ความถือตัว
๖	ภวราคะ	ความกำหนัดในภพ ความอยากเป็น อยากยิ่งใหญ่ อยากยั่งยืน
๗	อวิชชา	ความไม่รู้จริงคือโมหะ

อนุสัย ๗ อย่างนี้เรียก สังโยชน์ ๗

(พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖)

วิจิกิจฉา

"...พออีกวันใหม่ก็เปลี่ยนแปลงอีก มันก็เปลี่ยนของมันไปเรื่อย ๆ นั่นแหละซ้ำเติม บางทีมันก็เอาปัญหามาถาม สร้างปัญหาขึ้นมาถาม ถามตัวของตัวเองว่า ปฏิบัตินี้ปฏิบัติไปเพื่ออะไร มันก็ถามอย่างนั้น มันก็งงเหมือนกัน คนที่จะตอบออกมาก็งงเหมือนกันว่าปฏิบัตินี้เพื่ออะไร ก็ได้คำตอบออกมาในลักษณะความสงัด เหมือนกัน ความสงัดก็ตอบออกมา ***"ปฏิบัตินี้ไม่ต้องถาม ปฏิบัติเพื่อการปฏิบัติ" ก็ได้ออกมาในรูปลักษณะอย่างนั้น ก็ได้คำตอบออกมาในรูปของความรู้สึกแบบนี้ก็ไม่มีอะไร มีคำตอบแค่นั้นปัญหาก็หมดไป หมดไป***

ตื่นเช้ามาก็ทำกิจวัตรของตัวเองไปเรื่อย ๆ ก็ไม่ได้ลดละกิจวัตรในส่วนของสังคมส่วนรวม กิจวัตรในส่วนตัวของตัวเองพยายามทำ วันใหม่มาก็ทำของเรา แต่ที่นี้ก็เปลี่ยนแปลงไป เกิดความรู้สึกมาในรูปใหม่ รูปที่เราไม่มีความรู้สึกพะวงว่าจะมีเหตุการณ์อันนั้นเกิดขึ้น ก็มีอากัปกิริยาในลักษณะทำให้เกิดความรู้สึกในลักษณะมีกำลังใจ จิตใจรู้สึกว่ามีกำลัง ร่างกายรู้สึกเบา เดินก็เหมือนกับเราไม่ได้เดิน นั่งก็เหมือนไม่ได้นั่ง ลักษณะร่างกายมันเบาเหลือเกิน ในลักษณะอย่างนี้ แต่ก็ไม่ได้ถือว่ามันมีอะไรหรอก ก็คงจะไม่ ถ้าเรามาสรุปลงในลักษณะของปริยัติก็คงจะไม่นอกเหนือไปจากคุณธรรมของปีติ ปีติมันก็มีหลายประเภทนะ มีอุพเพงคาปีติ ผรณาปีติ ท่านก็พูดไปในลักษณะอย่างนั้น แต่ก็... เราก็ไม่ได้มีความรู้สึกวิตกต่ออากัปกิริยา และก็ไม่ต้องมีวิจารต่ออากัปกิริยาของอาการของความรู้สึก ก็ว่าอย่างนั้น ต่าง ๆ ก็มีความรู้สึกยังไงวันใหม่ก็เปลี่ยนแปลง วันใหม่ก็เปลี่ยนมาเรื่อย วันนั้นก็มีทั้งสุขทั้งทุกข์สลับซับซ้อนกันไป มีอากัปกิริยาสุขบ้างทุกข์บ้าง แต่ก็ไม่รู้ว่าสุขคืออะไร ทุกข์คืออะไร จะว่าสุขมีเหตุมาจากนั้นจากนี้ก็ไม่ใช่ จะว่าทุกข์มีเหตุมาจากนั้นจากนี้ก็ไม่ใช่ แต่ก็มันเป็นอากัปกิริยาของความรู้สึก วันนั้นก็เดินจงกรมอยู่ เหมือนกับตรงกับวันที่เรามากำหนดกันนี่แหละ แต่ก็ตอนเย็น ๆ พออาทิตย์อัสดง ความมืด เสียงเรไรจักจั่นมันร้องให้สัญญาณของความมืดมา ไฟฉายเราก็ไม่มี อะไรเราก็ไม่มี มีแต่ไม้ขีดไฟกับเทียนไขสำหรับกลางคืนแค่นั้น เพราะไม่มีอะไรที่กุฏิ มีบาตร มีจีวร ผ้าอาบน้ำ สังฆาฏิเท่านั้นเอง อยู่ที่นั่นเท่านั้นเองแล้วก็มีเทียน ๒-๓ เล่ม เพื่อให้แสงสว่างเพื่อต้องการเดิน ถ้ามีเหตุจำเป็นที่จะต้องใช้ ก็ตั้งใจนั่ง เดินจงกรม ตั้งใจนั่ง ขึ้นนั่งสมาธิตามรูปลักษณะที่เคยกระทำทุกวัน ..."

สมังคีธรรม

"...ก่อนที่จะจำวัดเราก็นั่งสมาธิคลายความรู้สึก ก็มีอากัปกิริยาตามรู้ตามเห็นตลอด วันนี้ถามตัวเอง วันนี้เหน็ดเหนื่อยพอสมควรในส่วนอัตภาพร่างสังขาร มีความรู้สึกมีอากัปกิริยาทางอวัยวะบางส่วน เช่น เท้า ก็รู้สึกมีอากัปกิริยาเหมือนกับว่ามีความฟกช้ำบ้าง มีการเจ็บทำนองนี้ ก็เลยถือโอกาสขึ้นนั่งสมาธิพัก นั่งสมาธิ พักอารมณ์ นั่งอยู่เฉย ๆ นั้นแหละ ***นั่งไม่มีอะไร นั่งเหมือนกับคนไม่มีความคิดนี่แหละ มีแต่ความรู้สึกตัวเท่านั้น*** *วันนั้นก็เลยมีความรู้สึกอย่างนั้นแต่ก็มีอากัปกิริยาเบา เบากาย เบาใจ แล้วก็เกิดความรู้สึกอากัปกิริยาเหมือนกับว่ามีอาการของความรู้สึกหรอก ผมก็ไม่ได้ว่ามีอะไรหรอก เพียงแต่ว่ามันมีอากัปกิริยาอย่างนั้นเกิดขึ้น มีอากัปกิริยาเยือกเย็นในร่างกายของเรานี้ มี*

ความรู้สึกเยือกเย็นสมอง ภาษาเรียกว่า ในส่วนความรู้สึกทางศีรษะนี้ มีอากัปกิริยาเหมือนกับว่ามีความรู้สึกโล่งเตียน มีความรู้สึกเย็นและเบาอยู่อย่างนั้น ทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งยืน ทั้งเดิน ทั้งนั่ง ทั้งนอน..."

"...แต่ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เคยได้สัมผัสแต่เก่าก่อน อย่างความรู้สึกคำว่า เกลียด โกรธ คำว่า รัก อะไรทำนองนี้ ที่จะมีความรู้สึกปรุงแต่ง มองในแง่ดีแง่ร้ายไม่ อยู่เฉย ๆ อยู่ในลักษณะเฉย ๆ ไม่เห็นอากัปกิริยาแสดงออกถึงรู้สึกยินดียินร้าย จะว่ามันดีมันเลวผมก็ไม่ได้ว่า เพียงแต่ว่าถือว่ามันเป็นอากัปกิริยาของความรู้สึก ก็ไม่ได้สำคัญว่ามันดี มันเลวอะไร ถือว่าสังขารร่างกายนี้มันเป็นสภาวะรูปธรรมมีความรู้สึก ในที่สุดมันต้องถึงจุดแห่งความแตกสลายในลักษณะอย่างนั้น และความรู้สึกนึกคิดที่เราเรียกว่า สังขารการปรุงแต่งนี้ มันก็ไม่มีอากัปกิริยาปรากฏขึ้น มีแต่อากัปกิริยาของความเห็น ***นี่ก็เป็นความเห็นตรงตามความเป็นจริง อะไรที่มีปรากฏของความเห็นขึ้น มันก็เป็นปรากฏการณ์ของความเห็นที่เป็นความจริง ความเห็นที่เป็นความเป็นจริงเป็นความเห็นที่หมดปัญหา*** *ไม่ค่อยมีปัญหาในลักษณะอย่างนี้ มันจะเป็นอากัปกิริยาของมันเรื่อย ๆ มา ตั้งแต่นั้นมาเรื่อย ๆ ก็ไม่เห็นมันมีอากัปกิริยาแสดงออกถึงความรู้สึกมีความสุข มีความทุกข์ หรือมีอาการแสดงออกถึงความรู้สึกเกลียด ก็ไม่มีอากัปกิริยาของความรู้สึกมีอะไรมาก เหมือนกับว่าเราอยู่ในลักษณะของเราต่างหาก ทำนองนี้ อยู่ก็อยู่ในลักษณะของเราต่างหาก อยู่แบบเบา ๆ อยู่แบบเงียบ ๆ อยู่แบบสบาย ๆ ทำนองนี้ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเราบังคับให้มันเป็นอย่างนั้น เราไม่ได้บังคับ แต่มันเป็นอากัปกิริยาของมัน อันนี้ก็ถือว่าอากัปกิริยาที่มันเป็นขึ้นของการประพฤติปฏิบัติ แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเราดี เราเลิศ เราประเสริฐอะไรหรอก เราก็ถือว่า เป็นแต่สภาวะของคุณธรรมที่ปรากฏขึ้นกับการกระทำ ทุกสิ่งทุกอย่างก็ปล่อยไว้ตามเหตุการณ์เดิมของมัน ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างในส่วนที่มันเป็นรูปขันธ์ เราก็ปล่อยไปตามเดิมของมันคือสภาพของมันก็ต้องมีเกิดในเบื้องต้น แล้วก็มีแปรไปในท่ามกลาง ในที่สุดมันก็แตกสลาย ก็เห็นความรู้สึกมองตัวของตัวเอง บุคคลอื่น สัตว์อื่น ในลักษณะอย่างนี้ จึงถืออากัปกิริยาของคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในลักษณะของความเห็นเป็นอย่างนี้ ถือว่าเป็นความเห็นที่เป็นธรรม เพราะความเห็นที่เป็นธรรมจะไม่มีสังขาร จะไม่มีอากัปกิริยาของสังขาร ของธรรมารมณ์ ของโลกปรากฏขึ้น ถือว่ามันเป็นความเที่ยงตรง เป็นการบ่งบอกแห่งความสงบ สงัด ของความรู้สึกของตัวของตัวเอง แต่ก็ไม่ได้มีความรู้สึกสำคัญอะไรมากหรอก ก็ทำมาในลักษณะอย่างนี้..."*

เงียบ เย็น เบา

"...เมื่อมีอาการทักขึ้นมาอย่างนี้ก็ปฏิบัตินั่งสมาธิไปเรื่อย ๆ ***ปกติแล้วก็นั่งไปประมาณ ๔-๕ ทุ่ม จึงจะหยุดพักผ่อน แต่วันนั้นนั่งไปจนถึงประมาณตีสอง เป็นเวลาประมาณ ๘ ชั่วโมง โดยไม่ได้พลิกหรือเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนใดเลย ความรู้สึกเวลามันสงบก็มีอาการเปลี่ยนแปลงของจิตขึ้นมา มีความรู้สึกสงบวูบขึ้นมาทั้งตัวเหมือนกับตัวเรามีอะไรมาครอบไว้ มีความรู้สึกเย็น....เย็นไปทั้งตัวเลย เย็น...มาก มีความรู้สึกเบาไปหมด ในสมองก็รู้สึกเหมือนกับเราเอาพัดลมมาตั้งไว้บนศีรษะ มีความรู้สึกเย็นอยู่อย่างนั้นตลอดวันตลอดคืน เย็น...สงบ...เงียบ***

ไม่มีความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกนึกคิดไม่มี ไม่รู้มันหายไปไหน เงียบไปหมดเลย รู้สึกว่าเงียบจริง ๆ มีแต่อารมณ์แห่งความรู้สึกสงบระงับ...และก็เงียบ...เย็น.... เบา...ในร่างกาย

รู้สึกว่าอาการที่เป็นอย่างนั้นทรงตัวอยู่ตลอดปี ไม่ใช่เป็นวันหนึ่ง สองวัน มันเป็นปี ๆ เลยทีเดียว อาการของความรู้สึกเย็นในสมอง แม้จะนั่งอยู่ก็เย็น จะนอนอยู่ก็เย็น เย็นตลอดทุกอิริยาบถ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ไม่มีเลย ความคิดอย่างนั้น อย่างนี้ไม่มี เงียบ...เหมือนกับป่าไม้ที่ไม่มีนกร้องเลยสักตัวเดียว เงียบ...ไม่มีลมพัดอะไรเลย เงียบสงบอยู่อย่างนั้น..."

คาถาธรรมบท สุขวรรคที่ ๑๕

เมื่อพวกมนุษย์มีเวรกันอยู่ เราเป็นผู้ไม่มีเวรอยู่ เป็นอยู่สบายดีหนอ เมื่อพวกมนุษย์มีความเร่าร้อนกันอยู่ เราเป็นผู้ไม่มีความเร่าร้อนอยู่ เป็นอยู่สบายดีหนอ เมื่อพวกมนุษย์มีความขวนขวายอยู่ เราเป็นผู้ไม่มีความขวนขวายอยู่ เป็นอยู่สบายดีหนอ เราไม่มีกิเลสชาติเครื่องกังวล เป็นอยู่สบายดีหนอ เรามีปีติเป็นภักษาเหมือนเหล่าเทวดาชั้นอาภัสสระ ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมเป็นทุกข์ พระขีณาสพผู้สงบระงับละความชนะความแพ้ได้แล้วย่อมอยู่เป็นสุข ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี โทษเสมอด้วยโทษโทสะไม่มี ทุกข์เช่นด้วยขันธ์ไม่มี สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง บัณฑิตทราบเนื้อความนี้ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

(พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๗ ขุททกนิกาย
ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต)

ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม

"...ความรู้สึก สังขาร การปรุงแต่งแห่งจิตก็ไม่มี ความทุกข์เกี่ยวกับกิเลสบางอย่างซึ่งเคยมาก่อกวน เกี่ยวกับเพศตรงข้าม หรือความทะเยอทะยานอะไรต่าง ๆ ไม่รู้มันหายไปไหน เห็นคนก็รู้สึกว่าเป็นธรรมดา เห็นคนก็สักแต่ว่าคนเท่านั้นเอง ไม่มีคนสวย ไม่มีคนไม่สวย มันจะมีลักษณะเฉย ๆ ของมันอยู่อย่างนั้น มีความสงบระงับอยู่อย่างนั้น เป็นอยู่ด้วยความสงบระงับ ไม่มีอะไรเดือดร้อนในเรื่องความเป็นอยู่ต่าง ๆ

ความทุกข์ ก็ไม่รู้ว่าทุกข์มันเป็นอย่างไร และความขี้เกียจก็ไม่รู้ว่าความขี้เกียจมันเป็นอย่างไร ถามหาความขี้เกียจมันก็ไม่มี ถามหาความทุกข์ก็ไม่มี และความรู้สึกภายในจิตใจเป็นอย่างนั้น ระลึกหาความที่ว่าทุกข์มันคืออะไร ก็ไม่รู้ (รู้แต่เพียงคำจำกัดความ ตามภาษาสมมุติกันเท่านั้น เพราะทุกข์มันเป็นเพียงสิ่งสมมุติกันเท่านั้น) เมื่อจิตมันไม่มีทุกข์ สิ่งสมมุติทั้งหลายมันก็ไม่มีในจิต และอาการความรู้สึกอย่างนี้มันจะเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดมาไม่เปลี่ยนแปลง จนกระทั่งปัจจุบันอาการความรู้สึก

อย่างนี้ก็ยังมีอยู่ เป็นอยู่อย่างมั่นคงเสมอมาไม่เปลี่ยนแปลง..” (คือตั้งแต่พรรษาที่เก้า พ.ศ. ๒๕๑๒ จนกระทั่งปัจจุบัน)

คาถาธรรมบท สุขวรรคที่ ๑๕

ลาภทั้งหลายมีความไม่มีโรคเป็นอย่างยิ่ง ทรัพย์มีความสันโดษเป็นอย่างยิ่ง ญาติทั้งหลายมีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บุคคลผู้มีปีติในธรรม เมื่อดื่มรสอันเกิดแต่วิเวกและรสแห่งความสงบแล้ว ย่อมไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป การเห็นพระอริยะเจ้าทั้งหลายเป็นความดี การอยู่ร่วมกับพระอริยะเจ้าเหล่านั้นเป็นสุขทุกเมื่อ บุคคลพึงเป็นผู้มีความสุขเป็นนิตย์ได้ เพราะการไม่เห็นคนพาลทั้งหลาย ด้วยว่าบุคคลผู้สมคบกับพาลเที่ยวไป ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรู ส่วนนักปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุขเหมือนสมาคมแห่งญาติ เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงคบบุคคลนั้น ผู้เป็นนักปราชญ์ มีปัญญา เป็นพหูสูต มีปกตินำธุระไป มีวัตร เป็นพระอริยะ เป็นสัปปุรุษ ผู้มีปัญญาดีเช่นนั้น เหมือนพระจันทร์ครอบครองแห่งนักษัตร ฉะนั้น ฯ

(พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๘ ขุททกนิกาย
ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต)

อยู่ด้วยกิริยา

*“...**เดี๋ยวนี้ก็มีอากัปกิริยา แต่อากัปกิริยาของความรู้สึกอยู่อย่างความรู้ ที่มันเป็นอากัปกิริยาของความเป็นธรรมเท่านั้นเอง ก็อยู่มาอย่างนั้น อากัปกิริยาที่ทำให้เกิดความเยือกเย็นในส่วนของร่างกายนั้น ก็เป็นมาเรื่อย ๆ ปีสองปี มันก็มีอากัปกิริยาอย่างนี้ มันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น แต่ก็ไม่ได้ปรุงได้แต่ง ได้คิดว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้มีความรู้สึกอย่างนั้น ก็ถือว่าอะไร ๆ ก็ให้มันเป็นไปตามกระแสของกรรมก็แล้วกัน** ก็คิดในลักษณะอย่างนั้น จะไปไหนก็ให้มันเป็นไปตามกระแสของความรู้สึกที่มันเป็นไปของมันเอง เราไม่ต้องไปจัด ไม่ได้ไปตบ ไปแต่ง ไปจัดหา ให้มันเป็นไปตามสภาพของมัน ผลของมันที่มันมีอยู่ก็ถือว่ามันเป็นผลของมัน ถ้ามันเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อโลก มันก็ต้องเป็นไปตามวิบากที่มันเป็นกุศลวิบาก ก็ถือไปในลักษณะอย่างนี้ แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ถึงว่าจะมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงยักย้ายสถานที่ ก็ให้มันเป็นไปตามรูปแบบของการเปลี่ยนสถานที่ แต่ก็ความรู้สึกก็อยู่ในฐานเดิม แล้วก็ไม่เกิดความรู้สึกอะไรมาก*

ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างจะไม่ได้ทำด้วยการบังคับตัวเอง จะทำในลักษณะของความเป็นธรรม คือจะทำไม่ให้มีความรู้สึกมีอคติอะไรเกิดขึ้นกับตัวของตัวเอง จะมองตัวของตัวเองในลักษณะรัก ดูตัวของตัวเองว่าถ้ามีอคติเกิดขึ้น หรือจะมองบุคคลสังคมที่เกี่ยวข้อง เราไม่ได้มองในลักษณะมีอคติอะไรเลย มองในลักษณะ เฉย ๆ กระทำในลักษณะเฉย ๆ ไม่มีความรู้สึกจะแสดงออกถึงความรู้สึกยินดียินร้าย จะอยู่ในลักษณะอย่างนี้จึงทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเหมือนกับว่าที่ให้เกิดความเอื้ออำนวยต่อความเป็นธรรมมาก อันนี้จึงเป็นสิ่งที่ดี...”

บูชาคุณ

อยู่เพื่อบูชา

หลังการปรารภความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยวต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายปี เมื่อได้มาอาศัยร่มเงาของวัดหนองป่าพง และมีครูบาอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรชี้ทาง พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ได้รับความสงบร่มเย็นเป็นที่พึงพอใจ สมเถรภูมิ คือ มีคุณธรรมสมความเป็นพระเถระ การปฏิบัติภายหลังจากนั้นจึงเป็นการปฏิบัติเพื่อบูชาคุณของพระรัตนตรัยและพ่อแม่ครูบาอาจารย์ รวมทั้งเป็นการบำเพ็ญประโยชน์น้อยใหญ่เกื้อกูลแก่คณะสงฆ์และญาติโยมพุทธบริษัท

"...สำหรับการประพฤติปฏิบัติตั้งแต่นั้นมาผมก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ก็อยู่ไปวัน ๆ เหมือนกับว่าหลวงพ่อท่านสั่งให้ไปที่โน่นที่นี่ ผมก็ไปตามที่ท่านให้ไป ผมก็ไปแบบนั้นเพราะว่าเราก็ต้องสนองคุณของท่าน ที่ท่านให้อุปการะ อะไรที่ท่านให้อุปการะเรา เราก็สนองท่านเท่าที่เราทำได้ เท่าที่การกระทำของเราเอื้ออำนวย หรือวิบากที่เรามีอยู่เอื้ออำนวยเราก็ทำของเราไปอย่างนั้น..."

"กิจหลวงอย่าให้ขาด กิจราษฎร์อย่าให้เสีย" เป็นโอวาทของหลวงพ่อที่ให้แก่พระเณรในการปฏิบัติเพื่อให้ได้ทั้งประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์ส่วนตนให้ถึงพร้อมทั้งสองฝ่าย

เถรธรรม คุณธรรมที่ทำให้พระเถระอยู่สำราญในที่ทุกสถาน

๑. เถโร รตฺตญฺญู (เป็นผู้ใหญ่ บวชนาน รู้เห็นกิจการ ทรงจำเรื่องราวไว้ได้มาก)
๒. สีลวา (มีศีล เคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย)
๓. พหุสฺสุโต (เป็นพหูสูตทรงความรู้)
๔. สฺวาคตปาติโมกฺโข (ทรงปาติโมกข์ รู้หลักแห่งวินัย แคล่วคล่อง ชำนิชำนาญ สามารถวินิจฉัยได้ด้วยดี)
๕. อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล (ฉลาดในการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น)
๖. ธมฺมกาโม (เป็นผู้ใคร่ธรรม รักความรู้ รักความจริง รู้จักรับฟังและรู้จักพูด ทำให้เป็นที่ชื่นชมสนิทสนมสบายใจ น่าเข้าไปปรึกษาสนทนา และชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ยิ่งๆ ขึ้นไป)
๗. สนฺตุฏฺโฐ (เป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้)
๘. ปาสาทิโก (จะไปจะมา มีอาการกิริยาน่าเลื่อมใส แม้เข้าไปในละแวกบ้าน ก็สำรวมเป็นอันดี)
๙. ฌานลาภี (ได้แคล่วคล่องในฌาน ๔ ที่เป็นเครื่องอยู่สุขสบายในปัจจุบัน)
๑๐. วิมุตฺโต (บรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ สิ้นอาสวะ)

ถ้ำแสงเพชร

ปี ๒๕๑๒ หลังออกพรรษา หลวงพ่อชา สุภทฺโท พร้อมด้วยพระอาจารย์มหาอมร เขมจิตฺโตและพระโรเบิร์ต สุเมโธ ได้เดินทางขึ้นไปเยี่ยมเยียนครูบาอาจารย์ทางอีสานตอนเหนือหลายรูป เช่น หลวงปู่ขาว อนาลโย[๑], หลวงปู่ฝั้น อาจาโร[๒], หลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน[๓], พระอาจารย์แบน ธนากโร[๔], หลวงปู่กินรี จนฺทิโย[๕] เป็นต้น หลังจากนั้นจึงได้กลับลงมาแวะเยี่ยมพระอาจารย์โสม ถิรจิตฺโต ที่ถ้ำพระใหญ่ อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี (ปัจจุบัน คือ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ)

๑

๒

๓

๔

๕

ถ้ำพระใหญ่และถ้ำวัว เป็นชื่อเรียกเดิมของวัดถ้ำแสงเพชร ภูเขาซึ่งมีแนวป่าสลับพะลานหินกินเนื้อที่หลายพันไร่ เป็นสถานที่สัปปายะร่มรื่นเหมาะสำหรับการเจริญสมณธรรม ดังข้อเขียนของพระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) ความว่า

"...เมื่อพักอยู่ที่ถ้ำแสงเพชรเป็นเวลาเดือนเศษ หลวงพ่อชาได้พิจารณาเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การบำเพ็ญธรรมของลูกศิษย์ ผู้มุ่งปฏิบัติสู่ความพ้นทุกข์ เพื่อสั่งสมบารมีธรรม หลวงพ่อคิดจะปรับปรุงให้เป็นสาขาที่ ๕ ของวัดป่าพงต่อไป แต่มีระยะทางอยู่ห่างจากถนนสายอำนาจ-เขมราฐ เกือบ ๓ กิโลเมตร เป็นเส้นทางเดินเท้า รถเล็กก็เข้ามาลำบาก ท่านจึงได้ปรารภกับลูกศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มาพักมาเยี่ยมว่า ญาติโยมที่มีศรัทธาเขามาอุปถัมภ์บำรุงต้องการสร้างเสนาสนะถวาย

แต่การเดินทางไปมาไม่สะดวก ไม่มีถนนที่พอจะให้รถยนต์นำวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ เข้ามาได้ จึงน่าจะได้ทำถนนพอให้รถยนต์เข้ามาได้...”

ในเวลานั้นคุณหญิงตุ่น โกศัลวิตร เป็นโยมอุปัฏฐากของวัดหนองป่าพง (ภายหลังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นท่านผู้หญิง) มีความปรารถนาจะสร้างธรรมศาลาบนถ้ำแสงเพชร จึงได้กราบเรียนหลวงพ่อชา และขอให้ท่านช่วยทำทางขึ้นเขาให้ จึงเป็นที่มาของการตัดทางขึ้นถ้ำแสงเพชร ภายหลังจากที่หลวงพ่อชากลับถึงวัดหนองป่าพงจึงได้สอบถามนายช่างเขตการทางซึ่งรับผิดชอบเรื่องการทำถนน เขาจึงมอบรถไถให้คันหนึ่ง รถขนดินคันหนึ่งและน้ำมันใช้สำหรับตัดถนน โดยอาศัยหยาดเหงื่อแรงกายจากพระภิกษุสามเณรตลอดจนญาติโยมผู้มีศรัทธาผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยงาน

“...คือปีไปเริ่มทำ ถนนจากอำนาจไปเขมราฐบริษัทไทยร็อกเป็นผู้รับเหมาถนนเส้นนั้น ก็เลยมีทางผ่านปากทางต้นบก สมัยก่อนพูดง่าย ๆ ก็เลยตัดทางเส้นนั้นเข้าถ้ำแสงเพชร เป็นป่าต้นชาดห่าง ๆ ไปถึงใกล้ ๆ มันก็มีหิน คนที่มีอำนาจอยู่ในการทางก็เลยเอารถไถไปช่วย ไปถูกหินคอหักเลย (หัวเราะ)...” หลวงพ่อย้อนความหลัง

พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) ได้บรรยายไว้ในงานเขียนของท่านอีกว่า

“...หลวงพ่อชาจึงเริ่มต้นนำลูกศิษย์และชาวบ้านผู้เลื่อมใสศรัทธาได้เสียสละแรงกายร่วมกันเริ่มกรุยทางผ่านป่าละเมาะต่าง ๆ มุ่งสู่ถ้ำแสงเพชร ในครั้งแรกได้แผ้วถางเจาะเป็นทาง โดยจัดให้โยมพวกหนึ่งถือฆ้องเดินนำหน้าโดยมองยอดไม้ที่สูง ๆ เป็นจุดหมาย โยมอีกพวกกรุยทางโดยแผ้วถางเจาะเป็นทางไปยังจุดที่ได้ยินเสียงฆ้องที่ตีบอกเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งเจาะป่าทะลุแล้ว ได้จุดศูนย์กลางของเส้นทางจึงกำหนดแนวทาง โดยใช้ไม้ไผ่ ๓ ท่อนปักไว้ให้ เล็งเป็นระยะ ๆ มองให้ตรงกัน ต่อหลักปักไว้เป็นเครื่องหมาย ก่อนจะถอนไม้ไผ่แต่ละอันเคลื่อนย้ายไป ปรับอย่างจุดข้างหน้าต่อไป เพื่อให้ได้เส้นทางตรงพอสมควร ชาวบ้านที่มาช่วยกันนั้นได้พากันแผ้วถางออกกว้างประมาณ ๑๐ เมตรยกร่องขอบพูนดินขึ้นเป็นถนน จนกระทั่งลุถึงถนนใหญ่ เครื่องมือที่ใช้สร้างถนนนั้นมีเพียง มีดพร้า, จอบ, เสียม เท่าที่หาได้...”

เมื่อเครื่องไม้เครื่องมือทันสมัยไม่มี ก็จำเป็นต้องใช้เท่าที่มีกันอยู่ อาศัยพละคือธรรมะอันเป็นกำลังนั่นเองเป็นหลัก หลวงพ่อเล่าว่า

“...๒๕๑๒ ปลายปี ออกพรรษา ทำมาถึงเดือนหก ๒๕๑๓ ทำมันก็ไม่มีเครื่องมืออะไร มีแต่ชะแลง, อีเตอร์, จอบ, ขวาน อย่างนี้ ถ้าเล็งดูว่าไปได้ที่ไหนได้ก็ไป ก็มีญาติโยมเขาไปช่วยอยู่หรอก ถ้าไปติดก้อนหิน ก็ต้องใช้เวลาอยู่ ทำหินนี่เราเจาะหิน เอาเหล็กธรรมดานี่ล่ะตอกลงไป แล้วเอาน้ำหยดใส่ ตอกลงไปเรื่อย ๆ ตอกลงไป มันได้ ๕๐ เซนติเมตรหรือเมตรหนึ่ง ทำให้แห้งแล้วก็ใช้ดินปืนดินประสิวผสมทำเป็นระเบิด ถ้าทุกวันนี้เขามีสว่าน (หัวเราะ) มันไปถูกหินก้อนหนึ่งเกือบเดือนนู่นแหละถึงผ่านไปได้...”

แม้การตัดทางขึ้นถ้ำแสงเพชรยากลำบาก แต่ว่าพระเณรและญาติโยมไม่มีใครถอย ความศรัทธาเป็นกำลังหนุนส่ง การงานจึงค่อย ๆ คืบคลานไปทีละเล็กละน้อย ถึงจะเป็นงานหินที่แม้ส่วนราชการยังยอมศิโรราบ แต่ก็ไม่ทนทานพลังศรัทธาไปได้

"...ตอนทำถนนขึ้นถ้ำแสงเพชรท่านก็ไม่ได้บอกให้ทำ แต่ก็ช่วยกันทำทั้งวันทั้งคืน ใครเหนื่อยก็ไปนอน หลวงปู่ก็เดินไปเดินมาอยู่อย่างนั้น ทำกันอยู่ ๔ เดือนทั้งพระเณรและญาติโยม มันเป็นปฏิปทาของคนมีศรัทธา คือทำไม่หยุด ไม่เคยได้ยินท่านบอกสักครั้งว่าโยมกลับบ้านเสียที มีแต่ใครเหนื่อยก็ออกไป คนใหม่ก็เข้ามาแทน..."

การงานแห่งศรัทธา ซึ่งมีครูบาอาจารย์เป็นผู้นำ มิใช่เพียงการพร่ำสอนด้วยถ้อยคำ แม้แต่หลวงพ่อชาเองท่านก็ไม่ได้ละจากพื้นที่ทำงานนั้นเลย ท่านเป็นหลักอยู่โดยตลอด เมื่อครูบาอาจารย์ไม่ถอย พระเณรและญาติโยมจึงมีกำลังแรงกล้าในการฝ่าฟันกับความยากลำบากต่าง ๆ

"...หลวงปู่ท่านก็อยู่ด้วยกันนั่นแหละ ท่านก็พักอยู่ ทำที่พักเป็นจุด ๆ พอเสร็จแล้วก็ไปต่อ เรียกว่าแคมป์ที่พัก..."

พระเณรทำงานอาบเหงื่อหามรุ่งหามค่ำกันไม่ลดละ บางรูปได้ฟังโอวาทแล้วมีกำลังมากก็ถือเนสัชชิกไม่หลับไม่นอน เอาการงานเป็นเครื่องบูชาพระพุทธองค์ บูชาคุณของครูบาอาจารย์ไปในตัว หลวงพ่อย้อนความหลังว่า

"...มันก็พักในตัวนั่นแหละ จะว่าไม่พักก็ไม่ใช่ ก็พักในตัว ใครเหนื่อยก็ไปนอน แต่คำว่า "เซาเถาะ" (หยุดเถอะ) กับหลวงปู่นี่อย่าไปถาม (หัวเราะ) ไม่เคยได้ยิน ทำงานท่านบอกให้หยุดไม่เคยได้ยิน ท่านก็อยู่ตรงนั้นแหละ ทำอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ไป ญาติโยมก็ไปช่วยเยอะ เขาทำได้เราก็ให้เขาทำ อันไหนเราทำได้เราก็ทำเอง เอาก้อนหินมาวางกองถมกันอัดขึ้นไปเรื่อย ๆ ถนนทีแรกก็ไม่กว้าง แค่พอรถวิ่งได้ แต่เวลาหน้าแล้งมันไม่มีใบไม้ ต้นเปือย (ตะแบก) มันทิ้งใบหมด ต่อมาค่อยทำเขื่อนห้วยสีโทความชุ่มชื่นมันถึงมี..."

ความที่พระเณรยังอยู่ในวัยหนุ่มมีกำลัง ความหิวกระหายก็เป็นเครื่องรบกวนอย่างหนึ่ง จนกระทั่งก่อร่างสร้างเหตุให้หลวงพ่อชาได้เทศน์กัณฑ์ใหญ่เพื่ออบรม พระครูอุดมวนานุรักษ์ (สมหมาย ปิยธมฺโม) เมตตาเล่าว่า

"...แต่ที่หลวงปู่ท่านเทศน์หนักที่สุดมีอยู่ครั้งหนึ่ง ตอนยังไม่สร้างทางขึ้นเขา ตอนนั้นไปทำอยู่ข้างล่างนั่น กำลังปรับตกแต่ง ทีนี้ก็ทำศาลาชั่วคราวไว้ พระเณรรุ่น ๆ ก็กำลังกินกำลังนอนเนาะ คุณหญิงตุ่นไปจังหันทอดปลาทูไปถวาย เขาเป็นคนเคยอุปัฏฐากพระมาเยอะเขาก็รู้ คืออาหารเขาเตรียมไป เขาจะไม่ใส่ให้ทีเดียวหมด เขาจะใส่เต็มกะละมัง ปลาทูทอดถวายหลวงปู่ชาแล้วไม่ได้แจกก็เลยส่งไปตามลำดับจนไปถึงเณร เขาก็มองดูมันเหลืออยู่ไม่กี่ตัว ก็ให้เถ้าแก่จ่าง เถ้าแก่แสงชัยเอาปลาทูมาเติม หลวงปู่ชาท่านก็นั่งอยู่หัวแถว ฟังเขาพูดอยู่ เถ้าแก่จ่างไปเอามาแล้วก็เทใส่ แล้วเอาเข้าไปตรงช่องเณร ทีนี้ฉันเสร็จ ล้างบาตรอะไรมานั่งฟัง ท่านก็สั่งแบบสายฟ้าแลบเลยวันนั้น "พระทุกองค์สามเณรทุกองค์ บ่ายสามมาพบกันที่กุฏิแสงชัย โยมห้ามมาเด็ดขาด !" โอ๊ย วันนั้นตั้งแต่บ่ายสามจนเกือบมืด (หัวเราะ) แต่ไม่มีเทปอัดไว้ เทศน์ยังไง ท่านว่า "ปลาทูตั้งกะละมังหนึ่งมันเป็นยังไงส่งไปถึงไม่พอ พวกท่านทั้งหลายบวชมาเห็นแก่กินกันหรือ เขาจนได้ขอกะละมังมาเพิ่ม ผมก็อายเขา ท่านจะบวชมาเห็นแก่กินหรือ" โอ้ย...พูดแรงนะครั้งนั้น จนวันถัดมาของเหลือ(หัวเราะ) ไม่กล้าเอาเยอะเลย..."

หลวงพ่อปราโมทย์ปรารภถึงเรื่องเดียวกันนี้ว่า

"...พระก็คงมีความหิวนั่นแหละเป็นเหตุ ก็เลยไม่ทั่วถึงกัน (หัวเราะ) ท่านก็เลยเทศน์ดุ..."

ถึงจะมีอุปสรรคนานาประการ แต่ในที่สุดถนนตัดขึ้นถ้ำแสงเพชรก็ค่อย ๆ ปรากฏโฉมออกมาเป็นความภาคภูมิใจอยู่ลึก ๆ ของผู้มีส่วนร่วม และนั่นเป็นช่วงชีวิตสุดท้ายของหลวงพ่อชาที่ท่านยังคงธาตุขันธ์แข็งแรงทำงานหามรุ่งหามค่ำกับลูกศิษย์ได้ ภายหลังสุขภาพของท่านจึงเริ่มเสื่อมสภาพลงตามลำดับจนกระทั่งอาพาธหนักกินระยะนานนับสิบปี

เยี่ยมบ้าน

พระอาจารย์เลี่ยมช่วยงานทำทางขึ้นถ้ำแสงเพชรอยู่จนถึงโค้งสุดท้ายใกล้สำเร็จ มหาวีระอาของท่านได้เสียชีวิตลง ญาติโยมทางบ้านจึงส่งข่าวฝากมาให้กลับไปแนะนำแนวทางในการจัดการตลอดจนแนะนำธรรมะแก่ญาติพี่น้องพร้อมไปด้วยกัน

"...ไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะว่าคนตายแล้วจะไปอบรมสั่งสอนกันได้อย่างไร ตายแล้วก็เผาเท่านั้นเอง ก็มันช่วยอะไรอีกไม่ได้แล้ว ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็พอที่จะช่วยแนะนำให้ความรู้ความเห็นได้ แต่มันก็เป็นของเกี่ยวข้องกัน ถึงจะไม่ได้แนะนำคนที่ตาย แต่คนที่ยังไม่ตายก็ยังมีอยู่ ก็เลยตัดสินใจเข้าไปกราบเรียนหลวงปู่ว่าจะขออนุญาตกราบลาเพื่อจะไปเยี่ยมบ้าน หลวงปู่ท่านก็อนุญาตและสั่งกำชับว่า ถ้าเสร็จจากกิจธุระแล้วไม่ต้องกลับมาที่วัดหนองป่าพงให้ไปที่ภูก้อม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ให้คอยอยู่ที่นั่น..."

พระอาจารย์เลี่ยมกับสามเณรรูปหนึ่งจึงกลับเมืองอุบลไปขึ้นรถไฟที่สถานีวารินชำราบไปลงที่สถานีอุทุมพรพิสัย แล้วเดินต่อไปอีกประมาณสิบกว่ากิโลเมตร จึงกลับถึงบ้านโคกจาน

"...ไปพักอยู่ที่สวนของโยมพ่อ ญาติโยมเขาทำฌาปนกิจกันเสร็จแล้ว พอตอนเย็นก็ได้แสดงธรรมให้ญาติโยมที่เขามาร่วมงานฟังพอสมควร เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติธรรม.."

หลังจากงานศพเสร็จสิ้นพระอาจารย์เลี่ยมจึงเดินย้อนกลับมาที่ตัวเมือง จ.ศรีสะเกษ

"...กลับมาก็มาพักอยู่ในป่ากับสามเณร ก็เดินมา เลียบริมน้ำมา มานอนอยู่ตรงโรงพยาบาลศรีสะเกษทุกวันนี้ วัดป่าธารีสมัยก่อน..."

เมื่อพักแรมทางที่ จ.ศรีสะเกษได้คืนหนึ่ง ก็ได้เวลาเดินทางสู่ อ.กันทรลักษ์

"...ไปถึงกันทรลักษ์ก็เลยถามโยมที่นั่นว่า ภูก้อมอยู่ตรงไหน เขาบอกว่า อยู่ทางทิศเหนือห่างจากนี่ประมาณ ๖ กิโลเมตร ก็เลยเดินไปเรื่อย ๆ ถึงวัดภูก้อม ตอนนั้นหลวงพ่อมหาสุพงษ์ประธานสงฆ์ไม่อยู่ มีพระเฝ้าวัดอยู่องค์หนึ่ง ก็ได้ไปพักที่กุฏิหลังเล็ก ๆ มุงด้วยหญ้า สมัยนั้นยังไม่มีกุฏิถาวร มีแต่กุฏิชั่วคราว..."

ภูก้อม

วัดภูก้อมหรือวัดภูดินแดง (วัดโนนสำเริง) ตั้งอยู่ในเขต อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ เป็นสาขาลำดับที่ ๓ ของวัดหนองป่าพง หลังจากที่พระอาจารย์เลี่ยม กลับจากงานศพของมหาแพง หลวงพ่อชาให้ท่านไปรออยู่ที่ภูก้อม

"...ท่านยังไม่ให้กลับ ท่านให้ไปภูดินแดง "ไปภูก้อมเด้อ" ภูดินแดงก็ยังไม่ได้พัฒนา ยามฤดูแล้งมาใบเปือย (ตะแบก) หล่นทิ้งหมด นกไปจับอยู่ที่ไหนมองเห็นหมดเลย (หัวเราะ) ร้อนก็ร้อน โอ้ยตายล่ะเด ! อยู่กับพระสำเริงสององค์ ก็หาอะไรทำเท่านั้นแหละ ทำกลดทำอะไรไป..."

หลวงพ่อย้อนความหลัง ซึ่งกลดหลังนี้เป็นบริขารที่ท่านใช้มายาวนานเกือบ ๕๐ ปี จนกระทั่งหายไปโดยไร้สาเหตุ ไม่ทราบว่าใครลืมหยิบเอาไปผิด

"...มันทนนะ ใช้ไม้ไผ่ทำ ไม้ไผ่อยู่ในดงกับไม้ไผ่อยู่กลางแจ้งความแข็งมันก็ดีกว่ากัน ถ้าไม้ไผ่ในดงมันจะอวบ ๆ มันไม่แก่น ไม่แน่น ต่างกันอยู่ หัวมันก็กลึงเอา เอาไม้มูกมาทำหัวใช้วิธีกลึงเอา กลึงก็เอาไม้ไผ่เรามาแล้วก็ผูกเชือกแล้วมาหมุนใส่กับอันนั้นน่ะ เหยียบ ทีนี้ก็กลึงได้ เหล็กกลึงก็ไม่ได้เอาอย่างอื่น เอาตะไบหักเพราะเครื่องมือมันไม่มี ค่อยมาตกแต่งเจียฝน มันก็ใช้ได้อยู่..."

วัดภูก้อมในเวลานั้นพื้นที่ยังไม่น่าดูชมนัก นอกจากความร้อนเหมือนเตาไฟเป็นที่เลื่องลือแล้ว ภูเขาก็แทบไม่มีที่เหยียบยืนเป็นพื้นลานกว้างเลย น้ำอาบก็แทบจะไม่มี

"...ภูดินแดงมันก็ไม่ได้น่าดู มันเอียงกะเท่เร่ พอหลวงพ่อมหาสุพงษ์ท่านไปอยู่ก็เลยมีเขามาสัมปทานภูเขาลูกหนึ่ง เขาเอาหินไปบดนั่นน่ะ อันไหนเขาไม่เอาก็ให้เขามาทิ้งใส่ในวัด ปรับตกแต่งไปมันถึงน่าดู น้ำก็หายาก หาน้ำอาบแทบไม่มี กุฏิมุงหญ้าก็ร้อนเหลือเกิน ร้อนมากอยู่ เตียงไม้อย่างนี้เอามือไปจับมันก็ร้อน หลวงพ่อคำ (พระราชพิพัฒน์วัชโรดม) จนเรียกว่าภูเขาไฟ (หัวเราะ) ท่านเคยไปอยู่ก่อน เลยว่าไม่เอาหรอกภูเขาไฟ..." (หัวเราะ)

หลังจากที่อยู่ภูก้อมมาระยะหนึ่ง พอถึงวันพระวันศีลญาติโยมมาทำบุญภาวนาที่วัดกันหนาตา พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้ขึ้นแสดงพระธรรมเทศนา

"...การแสดงธรรมไม่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า พอขึ้นธรรมาสน์ก็เทศน์โดยไม่ได้คิดว่าจะแสดงหรือเทศน์เรื่องอะไร จะเทศน์ดีหรือไม่ดีก็ไม่ได้ตั้งใจอย่างนั้น พอพูดไปก็ไม่รู้ว่าคำพูดมันมาจากไหนค่อย ๆ ทยอยกันออกมาเรื่อย ๆ อย่างนั้น แต่ก็รู้สึกว่าสบายไม่หนักอกหนักใจเกี่ยวกับการเทศน์การสอน..."

ฤดูพรรษาใกล้เข้ามาจดหมายฉบับหนึ่งถูกส่งมาจากหลวงพ่อชาถึงพระอาจารย์เลี่ยม มอบหมายให้ท่านไปจำพรรษาที่วัดป่าบ้านสวนกล้วย ท่านจึงได้ถามโยมว่าบ้านสวนกล้วยอยู่ตรงไหน เมื่อทราบทิศทางที่ไปแล้วจึงแบกกลด สะพายบาตรเดินลัดป่าไปจนกระทั่งถึงสถานที่สำหรับจำพรรษาของปี ๒๕๑๓

บ้านผีปอบ

หมู่บ้านสวนกล้วยตั้งอยู่ในเขต อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ในอดีตหลวงพ่อชา สุภทฺโท เคยมาพักภาวนาสมัยเมื่อยังแสวงหาโมกขธรรม หมู่บ้านนี้มีความพิเศษที่ไม่มีใครอยากมาอยู่ ประการหนึ่งคือ เป็นที่รวมของกลุ่มบุคคลที่สังคมหวาดกลัวและประณามว่าเป็นปอบ ซึ่งในอดีตนั้นความเชื่อเรื่องผีสางและสิ่งลี้ลับของชาวบ้านทั่วไปอยู่ในระดับที่ลงรากลึกจนยากจะไถ่ถอนขึ้นได้ การถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบจึงเป็นเหมือนตราประทับแห่งความเลวร้าย ที่ถูกตีตราลงในชีวิตแล้วต้องสืบกันไปเรื่อย ๆ ชั่วลูกชั่วหลาน แต่สำหรับหลวงพ่อแล้ว ปอบเป็นเพียงความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวบ้านเท่านั้น

"...มันเป็นความเชื่อถือคนเฉย ๆ หรอก มันเป็นอย่างนั้น พวกนี้มันเกี่ยวกับเลือด อย่างผู้หญิงคลอดอย่างนี้ เลือดตกค้างมันก็เป็นลักษณะระบบประสาทเขา เลือดตกค้างก็พากันพูดไปทั่ว ถ้าเราศึกษาจะรู้เลยว่ามันเป็นอย่างนั้น ทีนี้ก็ไปพูดกันเป็นเรื่องอย่างนั้น มันไม่มีอะไร มันพูดแบบคนงมงาย

ไม่มีเหตุผล แล้วคนที่เป็นนั้นมันมีอาการอย่างไรบ้าง ส่วนมากมันจะเป็นคนไม่ปกติ แล้วก็เห็นคนมั่งมีหน่อยก็พูดไปว่าเป็นปอบเป็นเป้าไปอย่างนั้นน่ะ สมัยนั้นก็ชอบว่ากันเรื่องคาถา มันไม่มีอะไรถ้าไปพูดเรื่องคาถาปอบ ก็ไม่มีอะไรมันเป็นคำออกพรรษาเรานี่แหละ โอ๊ย..." (หัวเราะ)

"...พ่อใหญ่คนหนึ่งแกเป็นคนขยันหน่อย ลักษณะพออยู่พอกิน คนเราถ้ามีลักษณะพออยู่พอกิน ก็ชอบว่ากันเป็นผีปอบผีเป้า อย่างนั้นน่ะเรื่องมัน เขาก็เลยได้ยินอะไรอย่างนั้นก็เลยย้ายครอบครัวไปอยู่บ้านสวนกล้วย..."

เมื่อพระอาจารย์เลี่ยมเดินทางมาถึงบ้านสวนกล้วย หมู่บ้านขนาด ๔๐ หลังคาเรือน ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางหลัก ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร จากบ้านสวนกล้วยไปถึงเส้นทางไป อ.วารินชำราบที่บ้านนาห่อม ๑๕ กิโลเมตร จากบ้านสวนกล้วยไป อ.กันทรลักษ์ ๑๕ กิโลเมตร ออกไปทางบ้านท่าค้อก็ ๑๕ กิโลเมตร

วัดบ้านสวนกล้วย (ปัจจุบัน วัดกัทลิวัน สาขาที่ ๖) ตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าเพ็ก ป่าจิก มีต้นกุง ต้นชาดเกิดอยู่ห่างกันเป็นระยะ

"...ไม้ป่าส่วนมากก็ต้นจิก และก็ป่าเพ็ก ต้นเพ็กมันจะสูงสักเท่าไหร่...ต้นจิกห่าง ๆ เล็ก ๆ เท่าแขน...ป่ากุงก็มีโดยธรรมชาตินั้นแหละ ป่าชาด ป่ากระบากก็อยู่ที่ต่ำ ๆ ลงไปหน่อย..."

ในช่วงเวลานั้นสัตว์ป่าต่าง ๆ ร่อยหรอลงไปมากแล้ว เหลือแค่พังพอนที่ยังพอให้เห็นได้

"...บ้านสวนกล้วยส่วนมากมันจะมีพังพอน เพราะมันเป็นป่าเพ็ก ป่าหญ้าคาหร็อมแหร็ม..."

เมื่อใกล้เข้าพรรษาหลวงพ่อชาจึงได้จัดส่งพระเณรมาร่วมจำพรรษาด้วยจำนวนหนึ่ง พระครูอุดมวนานุรักษ์ (สมหมาย ปิยธมฺโม) หนึ่งในสองสมาชิกที่เหลืออยู่จากทั้งหมดที่จำพรรษาร่วมกันเล่าว่า

"...ท่านก็มาประชุมกัน ท่านก็เลยจัดสรรว่าให้อาจารย์เลี่ยมนี้ไปอยู่บ้านสวนกล้วย ผมก็เป็นเณร เป็นเณรใหญ่ แล้วก็ถูกแบ่งไปให้ไปอยู่กับหลวงพ่อเลี่ยม แต่กว่าจะได้ไปก็นานอยู่ รอโยมเขาเอารถมารับ โยมเขาเอารถ ๖ ล้อมารับที่วัดหนองป่าพง แล้วก็ไปลงถึงบ้านนาห่อม หมดระยะรถวิ่งที่นี้ก็เดินอีก ๑๕ กิโลเมตร..."

พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษา ร่วมกันปีนั้น ๑๕ รูปและตาปะขาวอีก ๑ คน ปีนั้นหลวงพ่อชามีจดหมายกำชับมาจากวัดหนองป่าพงให้พระเณรทุกรูปเลิกสูบบุหรี่เป็นปีแรก จึงได้นำข้อความนั้นมาอ่านทำข้อตกลงรับทราบกันในที่ประชุมสงฆ์

เนื่องจากบ้านสวนกล้วยไม่ใช่บ้านใหญ่เมืองเจริญ การเลี้ยงดูทำนุบำรุงวัดวาก็เป็นไปตามกำลัง พระครูอุดมวนานุรักษ์ (สมหมาย ปิยธมฺโม) เล่าว่า

"...ทีนี้ก็เข้าพรรษาไป โอ้ย! กันดารที่สุดนะ เพราะโยมก็ไม่เยอะในยุคนั้น ไปจังหันอาหารก็ไม่ค่อยพอ พระเณรผ้าขาวตั้ง ๑๖ องค์ไม่ใช่น้อย ๆ..."

พระอาจารย์แสวง จนฺทสโร

พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม และพระสมหมาย ปิยธมฺโม นั่งบนอาสน์สงฆ์

หลวงพ่อเล่าว่า

"...ทั้งพระทั้งเณร ๑๖ องค์ หลวงพ่อหนาย (พระครูอุดมวนานุรักษ์) เป็นสามเณร...ถึงว่าจำพรรษาด้วยกันให้ญาท่านแหวงเป็นคนคุม (พระอาจารย์แสวง จนฺทสโร) กุฏิก็กุฏิมุงหญ้านั่นแหละ ห้องส้วมก็ส้วมหลุม...อาหารการกินก็อยู่ไปพอประทัง มันก็ไม่มีอะไรหรอก เป็นไปตามยุคสมัย..."

การอยู่จำพรรษาร่วมกันมากถึง ๑๖ ชีวิตย่อมเป็นธรรมดาที่ต้องตั้งกติการ่วมเพื่อความสามัคคี กลมเกลียวปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน ข้อวัตรหลักของวัดหนองป่าพง คือ การสวดมนต์ทำวัตร ฟังพระวินัยและนั่งภาวนาร่วมกันเป็นประจำ วันพระถือเนสัชชิก มีญาติโยมมาร่วมจำศีลภาวนานับได้ประมาณสิบคน มีแม่ใหญ่คนหนึ่งเป็นคนมีศรัทธาแรงกล้ามาก ภาวนาร่วมกับพระหนุ่มเณรน้อยไม่หลับไม่นอนในวันพระ ถึงเช้ามาก็กลับไปทำอาหารมาจังหัน วันหนึ่งแม่ใหญ่ถึงกับเป็นลมล้มพับลงไป เพราะว่าอดหลับอดนอน

นอกจากวัดป่าบ้านสวนกล้วยจะเป็นวัดแล้ว ยังเป็นป่าช้าหรือฌาปนสถานของชาวบ้านอีกด้วย ปีนั้นมีคนตายหลายคน เมื่อตายแล้วก็ต้องนำมาเผาที่วัด ส่วนสัปเหร่อจะเป็นใครไปไม่ได้เลย นอกจากพระเณรในวัดนั่นแหละเป็นหลัก เพราะโยมหนีกลับบ้านกันหมด พระเณรจึงได้โอกาสในการเจริญกรรมฐานฝึกหัดเผชิญหน้ากับความกลัวกันไปตามสถานการณ์

วันหนึ่งสามเณรหนายเกิดความทุกข์ประสาคนหนุ่ม อดรนทนไม่ไหวจึงขึ้นไปกราบขออุบายจากพระอาจารย์เลี่ยม พระครูอุดมวนานุรักษ์ (สมหมาย ปิยธมฺโม) เล่าย้อนอดีตว่า

"...ที่นี้อยู่มาช่วงกลางพรรษาผมก็ทุกข์ ทุกแบบคนหนุ่มนั่นแหละ จนสมาทานไม่มองหน้าโยม ก็มันอยู่ในวัยหนุ่ม ๑๘-๑๙ ปี จนอดรนทนไม่ไหว ผมก็เลยขอโอกาสขึ้นไปปรึกษากับหลวงพ่อเลี่ยมขึ้นไปกุฏิท่าน

"โอ้ย ครูบาอาจารย์ขอความเมตตาแหน่ ข้าน้อยนี่ทุกข์หลาย เกี่ยวกับเพศตรงกันข้าม มันฮ้อนมันสิหาทางออกจั่งใด๋ข้าน้อย"

ท่านก็ไม่ได้พูดหลายคำ "ผมมันบ่มีเว้ย ผมมันหมดแล้ว" ผมก็ไม่ได้อุบายอะไรมาก ท่านก็ไม่ได้พูดอะไรต่อไปอีก..."

หนึ่งพรรษาหมดไปด้วยความพยายามประคับประคองของทุก ๆ ฝ่าย ปกติเมื่อออกพรรษาแล้ว หลวงพ่อชาจะให้เวลานัดหมายสาขาต่าง ๆ เพื่อมารวมกันทอดกฐินที่วัดหนองป่าพง คือเดือน ๑๑ วัน แรมสองค่ำเป็นวันรวม สามค่ำเป็นวันทอดถวาย หลวงพ่อเล่าที่มาที่ไปงานกฐินวัดหนองป่าพงว่า

"...ถึงว่าออกพรรษาปกติหลวงปู่ให้ข้อมูลว่าออกพรรษางานกฐินก็มารวมกัน มันจะได้มีส่วนให้ข้อมูล ทำกิจกรรมร่วมกัน ถึงว่าพาเขาเดิน เราก็ว่าเรามาอยู่นี้โยมไม่ได้ปวารณาไม่ได้อะไร ถ้าจะไปร่วมงานกฐินก็เดินเอา วันที่ ๒ รวม วันที่ ๓ ทอด ครั้งแรกนั้นท่านจะทอดกฐินแบบแรมค่ำ ๑ ทอดเลย ทีนี้โยมทางเลิงนกทา ทางบ้านป่าตาวว่า "หลวงปู่จะทอดกฐินก็ให้พวกข้าน้อยมีโอกาสหน่อย อย่างน้อยก็วัน ๓ ค่ำทอดก็ยังดี พอได้ไปทัน" ท่านก็เลยทำตามเขา

ทีนี้ทำกฐินมา ทำมาเรื่อย ๆ แล้วเป็นภาระ คนมาก็ไม่เยอะหรอก ๒-๓ ร้อย พวกทำอาหาร พวกนึ่งข้าว ไปเล่าให้หลวงปู่ฟัง "ปีนี้ข้าน้อยนึ่งข้าวหมด ๑๒ กระสอบ" " โถ!" ท่านว่า "มันสิมากิน มาสิแตกนั่นบ้อ" (หัวเราะ) อย่างนั้นน่ะ

ทีนี้ท่านก็เลยพูดกันว่า เลิกทำกฐินกันเสียเลยดีไหม พ่อใหญ่ดีบ้านนาห้วยแคนแกก็ว่า "ขั่นบ่ให้ข้าน้อยเฮ็ดบุญกฐิน ข้าน้อยกะบ่ได้บวช สิให้ข้าน้อยเฮ็ดหยัง" ท่านก็เลยโอนอ่อนผ่อนปรนให้เขา "เอ้า! ทำก็ทำ" ท่านว่า เพราะมันเป็นวัฒนธรรม มันจะปฏิเสธก็ไม่ได้..."

ดังนั้นพระเณรบ้านสวนกล้วยจึงต้องเดินทางไปร่วมงานกฐินกันโดยอาศัยสองเท้าเป็นพาหนะในการเดินทาง

"...ฉันเช้าเสร็จออกจากบ้านสวนกล้วย ๓ โมงกว่าก็เลยพากันเดิน เดินลัดทุ่งลัดป่าไป ป่าชาด ป่ากุงเดินลัดไปเลย ที่มันมีน้ำก็มี (หัวเราะ) มาถึงค่ำ ทุ่มหนึ่งมาถึงบ้านหนองไฮ วัดพุทธเจดีย์ ก็เลยพักสักหน่อย พักเหนื่อยสักหน่อย ทีนี้เที่ยงคืนก็เดินต่อ มาสว่างบ้านคอนสาย บิณฑบาตบ้านโนนโหนนพอดี มาถึงวัดหนองป่าพงก็ ๒ โมง เหนื่อยจนหมดแรงนั่นแหละ (หัวเราะ) แต่ก็ไม่เป็นอะไรมันก็ดีอยู่..."

การเดินมาราธอนในครั้งนั้นทำเอาพระเณรเหนื่อยสายตัวแทบขาด เล็บของสามเณรบางรูปถึงกับหลุดไปเลยทีเดียว เมื่อทอดกฐินวัดหนองป่าพงเสร็จแล้วพระอาจารย์เลี่ยมจึงกลับบ้านสวนกล้วยและมีงานบุญทอดผ้ากฐินตามประเพณี ปีนั้นงานกฐินวัดบ้านสวนกล้วยมีหลวงพ่อชาเป็นประธาน พระครูอุดมวนานุรักษ์ (สมหมาย ปิยธมฺโม) เล่าว่า

"...ก็ไปทอดวัดภูดินแดง เสร็จแล้วก็ไปบ้านสวนกล้วย เขาถวายเครื่องขยายเสียงใส่ถ่านตัวหนึ่งมา ก็หามไป หามแบตเตอรี่ไป ๑๕ กิโลเมตร หามข้ามห้วยขะยุง หลวงปู่ก็เดินไปด้วยกัน ขี่รถไถไปถึงห้วยขะยุงแล้วก็ลง แล้วเดินต่ออีก ก็ไปเทศน์ แต่ก็มีพระที่เทศน์ไม่เยอะหรอก..."

หลังจากหลวงพ่อชากลับวัดหนองป่าพงไป พระอาจารย์เลี่ยมยังคงอยู่วัดบ้านสวนกล้วยต่อ

" พื้นที่มันไม่เอื้ออำนวย เราก็ปรับปรุงเล่น ๆ ไป "

ดังนั้นในฤดูแล้งนี้ท่านจึงเริ่มปรับปรุงเสนาสนะต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงถาวรมากยิ่งขึ้น สำหรับเป็นที่รองรับผู้มาพักภาวนา โดยใช้ไม้ทำเป็นหลัก เนื่องจากท่านเป็นช่างไม้เก่า วิชาเลื่อยไม้ไสไม้จึงไม่ใช่ของยากเย็น

กระทั่งถึงวันเพ็ญของเดือนสาม คือวันมาฆบูชา ปี ๒๕๑๔ หลวงพ่อชา จึงเรียกตัวพระอาจารย์เลี่ยมกลับวัดหนองป่าพง

"...ผมก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะกำลังปรับปรุงอะไรต่าง ๆ ภายในวัดอยู่ แต่เมื่อหลวงปู่สั่งให้กลับก็ต้องกลับ..."

วันมาฆบูชา ณ วัดหนองป่าพง พระภิกษุสามเณรตลอดจนญาติโยมพุทธบริษัทมาประชุมรวมกันเป็นจำนวนมาก หลวงพ่อชาได้ให้โอกาสพระอาจารย์เลี่ยมขึ้นแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทในค่ำคืนนั้น เมื่อขึ้นแสดงธรรมท่านไม่ได้เตรียมความพร้อมใด ๆ เพียงแต่แสดงไปตามหลักการทางปริยัติและสภาวธรรมของการปฏิบัติประกอบกันไปทั้งสองอย่าง เมื่อท่านแสดงธรรมจบแล้ว จึงลงมากราบหลวงพ่อชา รู้สึกว่าหลวงพ่อชากำลังพินิจพิจารณาดูท่านอยู่อย่างเอาใจใส่เป็นพิเศษ ทั้งกิริยาอาการตลอดจนถ้อยคำในการแสดงออก

"...ท่านคงคิดว่าผมกำลังเป็นอะไรไปก็ไม่รู้ ในความรู้สึกของท่าน แต่ผมก็ไม่ได้คิดอะไรมาก..."

เมื่อเสร็จงานวันมาฆบูชาท่านจึงเดินทางไปที่วัดบึงเขาหลวงเพื่อนั่งหัตถบาสอัพภานกรรมพระที่อยู่ปริวาส (การรับกลับเข้าหมู่) เมื่อสังฆกรรมเสร็จสิ้นจึงย้อนกลับมาที่วัดหนองป่าพง

หนึ่งพรรษา ณ ถ้ำแสงเพชร

สืบเนื่องจากเวลานั้นหลวงพ่อชามีลูกศิษย์ชาวต่างประเทศหลายรูป และวัดป่านานาชาติยังไม่ถูกก่อร่างสร้างขึ้น หลวงพ่อชาจึงส่งพระภิกษุเหล่านี้ไปรวมกันอยู่วัดถ้ำแสงเพชร ประกอบด้วยพระสุเมโธ, พระธีรธมฺโม, พระสติมนฺโตและพระอานนฺโท รวมถึงสามเณรสนฺตจิตฺโตและปภากโร ดังนั้นเมื่อถึงเวลาจวนจะเข้าพรรษา มีการประชุมกันในการจัดส่งพระเณรไปจำพรรษาในสถานที่ต่าง ๆ พระสุเมโธท่านจึงถามว่า *"...จะให้ใครไปเป็นผู้ให้คำแนะนำในการประพฤติปฏิบัติ ให้ความรู้ความเห็นต่าง ๆ แก่ผมบ้าง..."* และท่านก็ขอออกความเห็นต่อไปว่า *"...กระผมคิดว่าควรเป็นพระอาจารย์เลี่ยมไปอยู่จำพรรษากับกระผมด้วยรูปหนึ่ง บางทีจะได้เป็นที่ปรึกษา..."* หลวงพ่อชาจึงได้ส่งพระอาจารย์เลี่ยมไปร่วมอยู่จำพรรษาในฐานะของที่ปรึกษาแก่คณะสงฆ์ชาวต่างประเทศ

พระพรหมวชิรญาณ (โรเบิร์ต สุเมโธ) ได้เล่าความรู้สึกถึงหลวงพ่อไว้ดังนี้ว่า

"...เราได้มาอยู่วัดหนองป่าพงก่อนพระอาจารย์เลี่ยม ตอนที่ท่านมาอยู่วัดหนองป่าพง ท่านบวชได้ ๙ พรรษา แล้วมาถวายตัวเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อชา ท่านเป็นพระที่พูดน้อย แต่เวลาหลวงพ่อชาให้อาจารย์เลี่ยมแสดงธรรม เราชอบฟังอาจารย์เลี่ยมมาก เมื่อมีการแสดงธรรมที่วัดหนองป่าพง เราชอบฟังธรรมจากหลวงพ่อชาที่สุด รองลงมาก็คืออาจารย์เลี่ยม ท่านมีความสามารถที่จะพิจารณาธรรมอย่างละเอียดดียิ่ง ทั้งพระวินัย ทั้งพระสูตร ทั้งปฏิบัติ และก็มีความฉลาด เมื่อเราฟังธรรมจากอาจารย์เลี่ยม มันถึงใจ.."

ฤดูพรรษานั้นนอกจากพระฝรั่งแล้วยังมีพระไทยอีกหลายรูปที่จำพรรษาร่วมกัน เช่น พระอาจารย์โสมถิรจิตฺโต เป็นประธานสงฆ์, พระอาจารย์ทูล จตฺตสลฺโล, พระอาจารย์คูณ อคฺคธมฺโม, พระอาจารย์มาซัง เป็นต้น ปัจจุบันคือ พระครูวชิรธรรมรังษี (ทูล จตฺตสลฺโล), พระครูสุวรรณโพธิเขต (คูณ อคฺคธมฺโม)

ดังนั้นในฤดูพรรษานี้จึงเป็นช่วงเวลาในการอยู่ร่วมกับพระชาวต่างชาติ ซึ่งพระอาจารย์เลี่ยมผู้มีปกติกลั่นกรองถ้อยคำอย่างดีแล้วจึงพูด จำเป็นต้องรับหน้าที่ให้คำแนะนำพระเณรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ส่วนมากแล้วท่านก็จะเป็นแบบอย่างในการนำพา มากกว่าการเทศน์การสอน

ภายหลังเมื่อลูกศิษย์ขอโอกาสถามหลวงพ่อถึงการอยู่จำพรรษาร่วมกับพระภิกษุชาวต่างประเทศว่าเป็นอย่างไร หลวงพ่อตอบว่า

"...ก็ไม่มีอะไร ได้มีโอกาสมาพูดคุยกัน สร้างความคุ้นเคย ระบบปรับตัว จริตนิสัย มารยาท การแสดงออก ก็ได้รับความอบอุ่นอยู่..."

ซึ่งพระพรหมวชิรญาณ (โรเบิร์ต สุเมโธ) เมตตาเล่าว่า

"...ตอนนั้นพระอาจารย์เลี่ยมปลีกตัวอยู่ในกุฏิเป็นส่วนมาก ทำให้ผมต้องเป็นคนที่สอนพระอื่น ๆ เสียส่วนใหญ่ เพราะผมต้องเป็นคนแปลภาษาให้พระอาจารย์เลี่ยม ซึ่งจริง ๆ แล้วผมอยากให้ท่านเป็นคนสอนมากกว่า แต่ผมคิดว่าท่านคงไม่ได้คิดอย่างนั้น..."

ถ้ำแสงเพชรเป็นพื้นที่สูง น้ำใช้น้ำฉันต้องอาศัยบ่อตามธรรมชาติจากร่องหินขนาดใหญ่ โดยมีการกักน้ำเอาไว้ในบ่อ รองรับน้ำในเวลาฝนตก หลวงพ่อเล่าว่า

"...น้ำมันก็มีอยู่นั่นแหละ ก็มันมีร่องหิน ทำเป็นคูเป็นอะไร เป็นร่องหิน ฝนตกมามันก็มีน้ำก็ลงอาบ.."

แต่ช่วงเวลานั้นยังไม่ได้ทำเขื่อนห้วยสีโท ระบบน้ำจึงยังไม่สะดวกเท่าไหร่นัก

"...สมัย ๒๕๑๔ ยังไม่ได้ทำเขื่อน ผมก็ไปอยู่ห้วยสีโท ได้ไปลากเอาเมล็ดตะเคียนมาเพาะปลูกเยอะอยู่เด้..."

การเดินบิณฑบาตปกติจะเดินบ้านคำมะเดื่อ แต่พระอาจารย์เลี่ยมพักอยู่กุฏิบนเขาด้านบน (กุฏิบุญประเสริฐ) จึงออกเดินบิณฑบาตอีกสายหนึ่ง

"...ผมไปบิณฑบาตบ้านหนองเม็ก พักอยู่บนเขานั่น คิดดูแล้วก็ไม่ต่ำกว่า ๕ กิโลเมตร ลงทางเหนือ มันเป็นทางเดินไป ทางก็ไม่เหมือนทุกวันนี้หรอกก็ทางในป่านั่นแหละ กลับมาถึงวัดก็ประมาณเกือบ ๓ โมง..."

พื้นที่ป่าอันกว้างใหญ่หลายพันไร่ ย่อมมีสัตว์อาศัยตามธรรมชาติอยู่พอสมควร

"...มันก็ไม่มีเท่าไหร่หรอกมีก็มีอยู่พวกนก งูจงอาง แต่ว่าส่วนมากมันจะร้องช่วงพายุฝนเข้าจะมีเสียง สัตว์อย่างอื่นก็มีแบบห่าง ๆ นั่นแหละ แต่ว่าคนเขาก็ว่ามีนั่นมีนี่ เราก็ไม่เห็น เดินกลางคืนก็ไม่เห็น วันหนึ่งฝนจะตกก็เลยเดินไปบังอยู่เงื้อมหินหลวงพ่อคูณเดินไปหา เราก็คิดว่าหมีหรือเปล่าน้อเดินมานี่ (หัวเราะ) มันไม่มีไฟฉายเด้ ก็มีอยู่หรอกพวกนกคล้าย ๆ กับเหยี่ยว แต่มันจะร้อง "จิ๊ก จี่หลื่อ" หมาจิ้งจอกพวกนี้ก็จะร้องในฤดูหนาว แต่ก็ไม่เยอะ..."

โดยพื้นฐานแล้วพระอาจารย์เลี่ยมเป็นผู้คงความเสมอต้นเสมอปลายในการขวนขวายทำประโยชน์เพื่อให้ร่างกายได้เคลื่อนไหวในอิริยาบถต่าง ๆ ปีนั้นท่านได้ทำสะพานข้ามน้ำ และลองปลูกมะละกอรอบ ๆ ศาลา

"...ปลูกมะละกอข้างศาลา ปีนั้นมะละกอออกลูกดกจริง ๆ กระทั่งคนไปเห็น "โอ้ย มะละกอลูกดกแท้" ใช่สิหนอ ก็ดินเราถมลงไปถึงปลูก บางทีมีโอกาสเดินไปชมถ้ำก็กวาดขี้ค้างคาวมาเทใส่ มันก็งามสิล่ะ..." (หัวเราะ)

ขณะที่ขวนขวายในกิจอื่น ๆ หน้าที่ในการเป็นแบบอย่างนำพาของท่านก็ยังคงดำเนินไป

พระพรหมวชิรญาณ (โรเบิร์ต สุเมโธ) เล่าว่า

"...ท่านเชี่ยวชาญมากในการทำและสร้างวัตถุสิ่งของขึ้นมา ท่านใช้ร่างกายของท่านเก่ง มีครั้งหนึ่งพระภิกษุตัวใหญ่จากอเมริกา มาดูแลหลวงพ่อชาตอนท่านป่วย เราสองคนกำลังจะย้อมจีวรด้วยแก่นขนุน นี่คือตอนที่อยู่ที่ถ้ำแสงเพชร พวกเราก็กำลังใช้มีดสับแก่นขนุน แต่ก็ออกมาเป็นเศษเล็ก ๆ กระจัดกระจายไปทั่ว แล้วอาจารย์เลี่ยมนั้นท่านเป็นคนตัวเล็กแล้วก็ผ่ายผอม เดินมาบอกว่า "ให้ผมลองทำดู" แล้วท่านก็เอาแก่นขนุนกับมีดไปแล้วขยับข้อมือเพียงเล็กน้อย ก็ได้มาเป็นแก่นขนุนชิ้นงามหลายชิ้น ในขณะที่เรากับพระอเมริกันหั่นไม้แทบเป็นแทบตายเหงื่อท่วมตัว ท่านชาญฉลาดและเชี่ยวชาญในการทำงานแบบมนุษย์สมัยก่อน แม้ว่าท่านจะมีความช่ำชอง แต่ว่าท่านก็ไม่เคยโอ้อวด ท่านไม่เคยเอาทิฏฐิมานะเข้ามามีส่วนร่วมเลย ทุกครั้งที่ท่านสอน มันจะมีความเย็น สงบ และสะท้อนให้เห็นถึงตัวเรา มากกว่าจะพูดว่า "ฉันรู้นี่ ฉันรู้นั่น" ท่านเป็นพระที่ถ่อมตนมาก ท่านไม่อยากจะเป็นจุดศูนย์กลางของอะไรเลย ทว่าต้องไปอยู่ตรงนั้น..."

หลวงพ่อเล่าเหตุการณ์เดียวกันนี้พร้อมอมยิ้มให้ความเห็นว่า

"...ฝึกหัดการต้มแก่น การสับแก่นขนุน เขาก็ไม่คุ้นเคยในการใช้เครื่องมือ ข้อมือนี้แหละสำคัญ บางทีฟันไปคมมันไม่ลงสิ มันลงด้านข้าง ลงด้านสัน มันก็แตกต่างกันอยู่หรอก..."

วันหนึ่งพระสุเมโธขณะที่กำลังซักย้อมผ้าจากน้ำฝาดแก่นขนุน เนื่องจากเจ็ดวันจะซักย้อมครั้งหนึ่ง ผ้าที่ผ่านการใช้งานทุกวันมาตลอดสัปดาห์จึงส่งกลิ่นไม่น่ายินดีนัก เมื่อมาถูกเข้ากับน้ำฝาดร้อน ๆ และมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ท่านถึงกับออกอุทานอย่างตื่นเต้นว่า *"สะอาดก็อยู่ตรงนี้ สกปรกก็อยู่ตรงนี้"* พระอาจารย์เลี่ยมซึ่งอยู่ไม่ไกลนั้นเพียงแต่ยิ้มเล็กน้อย

เนื่องจากพระอาจารย์เลี่ยมพักอยู่กุฏิบนหลังเขาห่างไกลออกไป การทำกิจกรรมร่วมกันประจำวันนั้นจะทำอยู่ด้านล่าง เมื่อกิจกรรมรวมเสร็จประมาณสี่ทุ่มจึงจะเดินกลับ วันนั้นท่านกลับกุฏิไปแลเห็นความผิดสังเกตของข้าวของเครื่องใช้บางอย่าง จึงนึกว่ามีใครมาที่กุฏิ แต่ว่าเวลานั้นไม่เห็นมีใคร จึงกลับลงมาด้านล่าง พบผู้หญิงคนหนึ่งนอนอยู่บนแคร่ ท่านจึงหันหลังให้กุฏิลงไปบอกกล่าวพระอาจารย์ทูลไว้ว่า *"ไม่รู้ว่าใครไปนอนที่กุฏิของผม เป็นผู้หญิงผมยาว ๆ ไม่รู้ว่าใคร คืนนี้ผมขอพักที่ศาลานะ จะไม่ไปพักที่กุฏิหรอก ให้รับทราบไว้ด้วย"* รุ่งเช้าท่านออกเดินบิณฑบาตตามปกติ เมื่อโยมไปดูที่กุฏิของท่านก็พบผู้หญิงมีอาการทางประสาท จึงได้นำตัวไปส่งที่ อ.อำนาจเจริญ

วันหนึ่ง หลังจากทำกิจวัตรส่วนรวมเสร็จ พระอาจารย์เลี่ยมจึงกลับกุฏิ ไม่รู้มาก่อนเลยว่ามีแตนมาทำรังขนาดเท่าฝ่ามือไว้ใต้ถุนกุฏิ พอท่านเดินไปเดินมาอยู่ตรงนั้น ฝูงแตนคงเห็นท่านเป็นภัยแก่ชีวิต จึงรุมเข้าต่อยท่านอย่างบ้าคลั่ง พอตกกลางคืนกลับมีมดจำนวนหนึ่งขึ้นไปกินรังแตนนั้นจนหมดสิ้นทั้งแม่และลูกอ่อน ลูกศิษย์ฟังเรื่องเล่าของหลวงพ่อแล้วก็อดคิดไปในแง่ปาฏิหาริย์น่าอัศจรรย์ไม่ได้ หลวงพ่อจึงเมตตาให้ข้อคิดในเรื่องนี้ว่า

"...มันไม่ใช่ มันก็หากินอย่างนั้น เขาเรียกมดสามเหล่า มันหากินแบบนั้น เหมือนมดแดงอยู่บ้านโคกนั่นแหละ รังแตนทำไว้ถ้ามันไปเห็นแล้วไม่เหลือ กินหมด สมัยหลวงปู่เหมือนกัน ต่อมันไปทำรังอยู่ต้นเปือยต่ำ ๆ นั่นแหละ กลางคืนมามดริ้นมันก็ไปกินตัวต่อนั่นหนา รังแตนถ้ามันไปเห็นมันจะเป็นแบบนั้นแหละ มันก็หากิน เราจะไปคิดให้มันเป็นแบบอัศจรรย์ เขาหากินแบบนั้น อย่าไปคิดให้มันเป็นอภินิหารเกินไปหลาย! เรื่องธรรมชาติเขา..."

เมื่อกลางพรรษาผ่านพ้นไปแล้ว พระภิกษุชาวต่างประเทศรูปหนึ่งชื่อ พระสติมนฺโต อาพาธด้วยไข้มาลาเรียขึ้นสมอง อาการหนักจนกระทั่งท่านสูญเสียระบบการควบคุมตนเอง เวลาไข้ขึ้นไม่ต่างกับคนมีอาการทางประสาท ในที่สุดพระสุเมโธจึงต้องไปส่งท่านเพื่อทำการรักษาถึงอุบลราชธานี ภายหลังท่านจึงต้องเข้าไปรักษาพยาบาลที่กรุงเทพ และลาสิกขาในที่สุด

พระอาจารย์เลี่ยมจำพรรษาถ้ำแสงเพชรหนึ่งพรรษา เมื่อบุญกฐินเสร็จสิ้นลงจึงกลับมาวัดหนองป่าพงตามเดิม

พระพรหมวชิรญาณ (โรเบิร์ต สุเมโธ) ได้กล่าวถ้อยคำรำลึกว่า

“...ผมรู้สึกให้เกียรติและยกย่องพระอาจารย์เลี่ยมมาก ผมสังเกตว่าพระอาจารย์เลี่ยมมักจะออกไปธุดงค์หรือไปวัดเล็ก ๆ แต่หลวงพ่อชาก็มักจะดึงท่านกลับมาให้อยู่วัดหนองป่าพง ซึ่ง ณ ตอนนั้น ผมเองก็ยังรู้สึกเลยว่าพระอาจารย์เลี่ยมน่าจะได้เป็นคนที่รับช่วงต่อของวัดหนองป่าพง ถ้าวันหนึ่งวันใดหลวงพ่อชาไม่อยู่แล้ว ผมคิดว่าหลวงพ่อชาก็คงคิดเหมือนกัน...”

“...ถ้าผมนึกถึงท่าน ผมจะนึกถึงผู้รู้ธรรม คนที่สามารถไว้วางความเชื่อใจในความประพฤติ ทุกครั้งที่เราได้พบกัน มักจะเต็มไปด้วยความตระหนักรู้ การไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ ท่านเป็นคนสงบเย็น แต่ท่านก็ไม่ใช่คนเย็นชา ท่านสามารถเป็นคนอบอุ่น และมนุษยสัมพันธ์ดีและน่าสนใจ ทว่าต้องใช้เวลาเพราะท่านจะไม่ยุ่งกับคนอื่นถ้าไม่จำเป็น เมื่อผมมองย้อนกลับไปผมได้แต่นึกยกย่องหลวงพ่อเลี่ยม....”

หนองแวง-หนองแก้ว

ป่าช้าบ้านหนองแวง ตั้งอยู่ในเขต อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ เป็นพื้นที่พิพาทระหว่างชาวบ้านสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งนั้นเบื่อหน่ายวิถีของพระภิกษุในพื้นที่ ส่วนกลุ่มที่สองสนับสนุนส่งเสริม ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มแรกจึงเดินทางมาขอความเมตตาหลวงพ่อชาที่วัดหนองป่าพง ท่านพิจารณาเห็นสมควรแล้วจึงส่งพระอาจารย์เลี่ยมไปอยู่จำพรรษาพัฒนาพื้นที่นั้นขึ้นพร้อมด้วยพระภิกษุอีกจำนวนหนึ่ง โดยหลวงพ่อชาเดินทางไปส่งด้วยตัวท่านเอง หลวงพ่อชาได้นัดแนะกับญาติโยมให้นำเรือมารับ และล่องเรือตามลำน้ำมูลไปจนกระทั่งถึงบ้านหนองแวง ฤดูพรรษานั้นพระอาจารย์เลี่ยมจึงได้อธิษฐานอยู่จำพรรษา ณ ที่นั้นเอง

เมื่อเริ่มสร้างวัดบนพื้นที่ป่าช้าบ้านหนองแวงนั้น ได้เรียกขานชื่อว่า วัดป่าขันติธรรม (ปัจจุบันวัดป่าหนองแวง สาขาที่ ๑๒) เนื่องจากเหตุปัจจัยหลาย ๆ อย่างซึ่งเป็นเครื่องก่อกวนจิตใจให้รำคาญแก่ผู้อยู่ ขันติธรรมจึงจำเป็นอย่างถึงที่สุด ความวุ่นวายเกิดขึ้นเป็นระลอก จากการยุยงส่งเสริมของพระภิกษุในหมู่บ้านและญาติโยมที่ไม่พอใจพระภิกษุวัดป่า จึงได้ก่อกวนทำลายเมื่อสบโอกาส แม้จะสร้างเสนาสนะอะไร เมื่อถึงจังหวะที่พอจะทำลายได้ ก็ถูกทำลายไป แต่ญาติโยมผู้มีศรัทธาก็มิได้ย่อท้อต่ออุปสรรค แม้พระภิกษุเองก็ต้องอาศัยขันติธรรมและอุเบกขาเป็นเครื่องมือในการเผชิญหน้าต่อสถานการณ์อันไม่สงบนี้ กระทั่งฤดูพรรษาพ้นผ่านไป

เมื่อออกพรรษาไปแล้ว มีญาติโยมนำนาคมาฝากไว้เพื่อเรียนรู้ข้อวัตรปฏิบัติสำหรับเตรียมตัวบรรพชาอุปสมบท พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้พานาคทั้งหลายมาพักที่ป่าช้าบ้านหนองแก้ว (ปัจจุบันวัดป่าหนองแก้ว สาขาที่ ๑๘) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากป่าช้าบ้านหนองแวง การอยู่ป่าช้านั้นถือเป็นวิธีในการฝึกหัดผู้ใหม่ต่อพระธรรมวินัยให้เผชิญหน้ากับความกลัว เมื่ออยู่ในที่สงัด ปราศจากสิ่งรบกวนทำให้มีความรู้สึกตื่นตัวระแวดระวัง เป็นเหตุให้ได้เจริญกรรมฐานปรารภความเพียรกันอยู่ตลอด ต่อมาเมื่อญาติโยมเห็นข้อปฏิบัติของพระอาจารย์และลูกศิษย์ก็เกิดความเลื่อมใสในปฏิปทา จึงชวนกันมาทำกุฏิมุงหญ้าหลังเล็ก ๆ ให้พวกท่านได้พักภาวนา

พอจวนจะเข้าพรรษาปี ๒๕๑๖ พระอาจารย์เลี่ยมจึงกลับมาวัดหนองป่าพงเพื่อกราบเรียนหลวงพ่อชา หลวงพ่อชาไถ่ถามถึงความเป็นอยู่เป็นไปประการต่าง ๆ แล้ว จึงมอบหมายให้พระอาจารย์เลี่ยม เดินทางกลับไปจำพรรษาในที่นั้นอีก เมื่อครูบาอาจารย์มอบหมาย พระอาจารย์เลี่ยมจึงเดินทางกลับมาเพื่อจำพรรษาที่วัดป่าขันติธรรม หรือป่าช้าบ้านหนองแวงอีกหนึ่งพรรษา ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่า การก่อกวนให้เกิดความรำคาญของชาวบ้านกลุ่มนั้นยังคงเป็นไปตลอด และทวีความเข้มข้นรุนแรงขึ้นตามลำดับ กระทั่งออกพรรษาแล้ว พระอาจารย์เลี่ยมจึงส่งให้พระที่อยู่ด้วยกันย้ายไปที่วัดเกาะ (วัดป่าโพธิญาณ อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี) เพราะเกรงว่าจะเกิดความไม่ปลอดภัย หลังจากนั้นพระอาจารย์เลี่ยมจึงปลีกตัวกลับมาที่วัดหนองป่าพงเป็นการชั่วคราวก่อน เมื่อพระไม่อยู่ ชาวบ้านที่เป็นปฏิปักษ์จึงถือโอกาสเข้าไปทำลายเสนาสนะข้าวของต่าง ๆ ตลอดจนตัดทำลายรั้วลวดหนามเผารังต่อ เผากุฏิ จนหมดสิ้น แต่แล้วกรรมวิบากกลับตามมาอย่างรวดเร็วเมื่อชาวบ้านกลุ่มนั้นทยอยเสียชีวิตติดต่อกันถึง ๑๒ คน เหตุการณ์ก่อกวนทั้งหลายจึงสงบลง

ภายหลังหลวงพ่อเมตตาตอบข้อสงสัยของลูกศิษย์ต่อเรื่องราวในเวลานั้น ความว่า

หลวงพ่อ : ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ไปอยู่ผีป่าช้าบ้านหนองแวง

ลูกศิษย์ : ตอนนั้นหลวงพ่อไปหลายรูปไหมครับ

หลวงพ่อ : มีญาท่านนำนี่แหละไปด้วย (หลวงพ่อบุญนำ ปญฺญาวโร) กับมีคนบ้านกลางนี่แหละไปอยู่อีก

ลูกศิษย์ : มันเป็นป่าแบบไหนครับ

หลวงพ่อ : มันเป็นป่าผีป่าช้า พระในบ้านชอบไปทำอะไรอยู่ตรงนั้น ก็กวนกันสิทีนี้ (หัวเราะ) ไม่ค่อยมีต้นไม้หรอก ตรงข้าง ๆ ที่ท่านทำโรงครัวทุกวันนี้ อยู่ตรงนั้นไม่มีอะไร ไม้เล็ก ๆ ไปนอนอยู่โคนไม้ขนุน

ลูกศิษย์ : หลวงพ่อไปเป็นองค์แรกเลยหรือครับ

หลวงพ่อ : อือ หลวงปู่นั่นแหละไปส่ง ท่านว่าคนศรีสะเกษไปอยู่นั่นแหละ แต่มันก็ไม่มีอะไรหรอกแค่คนมันกวนกันเฉย ๆ (หัวเราะ) ทำศาลาหญ้า เขามาจุดทิ้งไปซะ

ลูกศิษย์ : คือชาวบ้านเขาไม่ค่อยสามัคคีกัน?

หลวงพ่อ : ก็ใช่จะว่าอย่างนั้นก็ใช่อยู่ จะว่าพระในบ้านก็ใช่

ลูกศิษย์ : คือเขาไม่ชอบพระวัดป่า?

หลวงพ่อ : ก็ไม่ชอบนั่นแหละ (หัวเราะ)

ลูกศิษย์ : มีระบบบัตรสนเท่ห์นี่เหรอครับ

หลวงพ่อ : มันก็เป็นเรื่องธรรมดา เขาไปเห็นเราเขาก็พูดไปทั่ว มันเริ่มอ่อนลงตอนเขามาเผาศพนั่นแหละ "ถ่ามึงเก่ง ไปเอากูเบิ่ง" (ถ้าเก่งนักก็มาเอาชีวิตกูนี่) เขาว่า กลางคืนมาก็ตายไปจริง ๆ เขาก็เลยกลัว

ลูกศิษย์ : เขาคงกลัวหลวงพ่อนะครับ

หลวงพ่อ : จักแหล่ว มันไม่ใช่ เขากลัวตายนั่นแหละ ก็ช่างมัน เขาเป็นเองเขา เราก็ไม่ได้คิดว่าอะไรหรอก แต่คิดไปคิดมาก็อดขำไม่ได้ ก็ไม่มีอะไร

ลูกศิษย์ : ช่วงหลวงพ่อไปยังไม่มีอะไรนะครับ

หลวงพ่อ : จะมีอะไรผีป่าช้า

ลูกศิษย์ : ไม้ก็ยังไม่โต?

หลวงพ่อ : ไม้มันขึ้นใหม่ทีหลังหรอก มันเป็นเหล่า พูดง่าย ๆ เป็นเหล่า (พื้นที่ถูกทิ้งร้างจนกลายเป็นป่าละเมาะ) พูดไปเยอะมันก็เยอะ มันเป็นเรื่องทิฐิมานะคน

ลูกศิษย์ : หลวงพ่ออยู่อย่างไรครับถ้ามันขัดแย้งใส่ร้ายป้ายสีกันอย่างนี้

หลวงพ่อ : จะอะไร ก็อยู่เฉย ๆ จะมีอะไร

ลูกศิษย์ : พระเณรที่อยู่ด้วยจะไม่พากันร้อนรนหรือครับ

หลวงพ่อ : ไม่หรอก ก็ไม่มีอะไร ทำวัตรสวดมนต์ของเราไปนั่นแหละ ไม่ได้คิดว่าจะไปทำลายเขา มันเป็นภาษาของคนไม่มีวิสัยทัศน์ แยกพวก มันก็อย่างนี้แหละมันต้องเอาคำที่หลวงปู่ท่านสอนว่านอกดีเหนือชั่ว นอกสุขเหนือทุกข์ นอกได้เหนือเสีย นอกขาวเหนือดำ ไม่ยินดียินร้ายกับเขา มันก็ไม่มีอะไร เขาชังเราดีกว่าเราไปชังเขา

ลูกศิษย์ : เขาไม่มีถึงขั้นมาทำร้ายร่างกายนะครับ

หลวงพ่อ : มันก็ธรรมดาอยู่แล้ว เราไม่ได้คิดว่าจะไปทำร้ายเขา อย่างมากเขาก็ยิงปืนขู่เท่านั้น ก็ช่างหัวมันสิล่ะ (หัวเราะ) ก็ยังว่าทิฐิมานะของคนที่ไหนมันจะไม่มี มันมีทุกที่นั่นแหละ คนมาอยู่ที่ไม่ผ่านกาลเวลามานานก็ไม่รู้จัก

ลูกศิษย์ : ที่นี้หลวงพ่อออกมากี่ปีครับเหตุการณ์มันถึงสงบ

หลวงพ่อ : มันก็ไม่มีอะไร พอออกมาแล้ว คุณสนั่น (พระสนั่น) ก็ไปอยู่ ส่วนพวกนั้นเขาหยุดแล้ว เพราะเขาตายเขาก็หยุด (หัวเราะ) เขากลัว เขาก็เลยหยุด

ลูกศิษย์ : เขาจะว่าหลวงพ่อมีคาถาไหมครับ

หลวงพ่อ : ไม่หรอก มันเป็นจังหวะมัน ไปเผาศพขึ้นไปเผาศพ "มึงเก่งให้ไปเอากูเบิ่งมื้อแลง" มันใช่จริง ๆ ด้วย มันเกิดเหตุเขาก็เลยพากันกลัว เราก็ว่าคนเราก็กลัวตาย กลัวตายนี่อะไรก็ต้องยอม

เดินจาริกบุณฑริก นาจะหลวย

หลังกลับจากวัดป่าขันติธรรม บ้านหนองแวง พระอาจารย์เลี่ยมพักอยู่วัดหนองป่าพงระยะหนึ่ง หลวงพ่อชาจึงมอบหมายให้ท่านเป็นตัวแทนไปในพิธีเปิดที่ทำการ อ.นาจะหลวย โดยมีพระสุเมโธร่วมเดินทางด้วย โดยทหารนำพวกท่านขึ้นเฮลิคอปเตอร์พาบินไปจนถึงสถานที่จัดงาน

เมื่อพิธีการเปิดที่ทำการเสร็จพระอาจารย์เลี่ยมจึงพาพระสุเมโธเดินจาริกอยู่ในบริเวณผืนป่าน้อยใหญ่แถบ อ.น้ำยืน, อ.บุณฑริก, อ.นาจะหลวย และย้อนกลับมาที่ อ.เดชอุดม

"...ผมเคยสังเกต ผมไปอยู่ป่าเขานี่แหละ ผมรู้จักดี กลางคืนมาก็ไม่มีใครในสมัยนั้น เขากลัวกันมากเกี่ยวกับพวกป่า (คอมมิวนิสต์) แต่ความจริงก็ไม่มีอะไรหรอก ตอนนั้นผมไปกับอาจารย์สุเมโธแถว อ.นาจะหลวย แต่ก่อนป่าไม้มันดีแถวนั้น บางทีพวกนายอำเภอ แต่ก่อนยังไม่เป็นอำเภอหรอก เป็นแค่สถานที่สร้างขึ้นใหม่ ๆ ผมลืมจำชื่อเขาไม่ได้แต่จำนามสกุลเขาได้ เขาบอกว่า "อย่ามาพักที่นี่นะครับ ไปพักที่ใกล้ ๆ ตัวเมืองโน้นดีกว่า" เราก็ว่า "ไม่เป็นไร ๆ" เพราะเราไม่ได้มาทำอะไร เรามาหาความสงัดความวิเวกจากธรรมชาติ ก็เลยขึ้นไปพักกับท่านอาจารย์สุเมโธ เราก็อยู่ห่าง ๆ กันนะไม่ใช่อยู่ใกล้กัน ค่ำมาก็จัดหาสถานที่ไว้แบบเงียบสงบดีเพราะสมัยนั้นป่าก็ยังเป็นป่าที่สมบูรณ์ดี พวกสัตว์ป่าก็ยังเยอะ กลางคืนก็ยังมีหมูป่าวิ่งผ่านไปผ่านมา แต่ความรู้สึกสัญชาตญาณของคนเรานั้นนะ อยู่ในความเงียบความสงัดน่าจะหลับสนิท แต่กลับกันแทบว่าจะไม่ได้นอนหรอก มันคอยฟังเสียงอะไรต่อเสียงอะไรจะมา ก็ได้ยินเพราะความเงียบความสงัด หมูป่าเดินผ่านมาก็รู้ จะเป็นสัตว์อะไรเดินผ่านมาก็รู้ แต่ปรากฏว่าเสือไม่มี มีแต่นกฮูก เวลาเรากางกลดมันมาร้องอยู่ทั้งคืน มันร้องอยู่ ๒ ตัว มันร้องสลับกัน เป็นตัวผู้กับตัวเมีย มันร้องสลับกัน ฟังเสียงดูมันอยู่คนละต้น นั่งฟังเสียงอยู่ที่นั่นก็รู้สึกเพลินดีเหมือนกัน เหมือนมีคนมาร้องเพลงให้ฟัง เกิดความร่าเริงในเสียงนั้นดีเหมือนกัน ในเสียงนั้นมันก็ไม่นึกง่วงนอน เราก็ว่ากลางคืนเป็นเวลานอนของเรา มันก็ว่าเวลากลางคืนเป็นเวลาหากินของมัน มันก็เพลิดเพลิน คืนนั้นไม่รู้ว่ามันไปหากินที่ไหน มันร้องอยู่อย่างนั้นแหละ นึกในใจว่ามันก็เก่ง มันทนได้ทนกว่าเราอีกซะด้วย..."

"...พอดีตอนเช้าเรามาบิณฑบาต โยมเขาก็พูดกันว่า "มีคนป่า (คอมมิวนิสต์) มาจับเอาเจ้าหน้าที่ที่ทำการทางราชการไปคนหนึ่ง ไม่รู้ว่าจะได้รับอันตรายหรือเปล่า ตามยังไม่พบเลย" อันนี้ก็เป็นลักษณะของชาวโลกเขา ก็ไม่เป็นอะไร แต่ถ้าพูดพาดพิงไปทางลักษณะเรื่องโลกก็จัดว่าเป็นอันตราย ยิ่งอาจารย์สุเมโธท่านก็เป็นพระต่างเชื้อชาติ เขาก็คงจะคิดไปหลาย ๆ อย่างแต่ว่าผมก็พูดไปให้เขา

เข้าใจเพราะท่านก็ไม่มีอะไร ท่านก็มาศึกษาพระพุทธศาสนา มาศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์มาแสวงหาความเงียบความสงัด...”

"...กลางวันเราก็พาท่านขึ้นไปบนภูเขา ไปตามที่ต่าง ๆ ต้นไม้มาก รู้สึกว่าร่มเย็นดี ไปก็พบแต่พวกสัตว์ป่า เราก็ไม่รู้สึกตื่นเต้น เห็นแล้วก็ธรรมดา อันนี้เป็นเรื่องของการอยู่กับความเงียบ มีความรู้สึกรักธรรมชาติดี จิตใจก็รักธรรมชาติ ทุกวันนี้สภาพอย่างนั้นคงจะมีไม่มีให้เห็นอีกแล้ว แต่พอจำสภาพเก่า ๆ ได้รู้สึกว่าร่มเย็นไปทั้งหมด เพราะมีแต่ป่าทั้งนั้น ต้นไม้ก็ร่มรื่นเหมือนวัดป่าพงนี่แหละ เดินดูก็รู้สึกร่มรื่นไปหมดเลย แต่ถ้าลงมาที่ราบ ต้นไม้ก็ไม่หนาแน่นเหมือนกับบนภูเขา กลางคืนหรือตอนเช้ามานี่ชะนีร้องกันเยอะแยะ เสียงชะนีร้องก้องป่า ตอนเย็น ๆ ก็มีหมู่นกหลายชนิดบินกันเป็นฝูง ๆ อันนี้ก็น่าดูเหมือนกัน สังเกตดูพวกสัตว์นี่อาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าสมมุติว่าเก้งอยู่ข้างล่าง ก็ต้องมีนกอยู่ข้างบน เป็นพวกนกแซงแซวหรือนกอะไรหลายอย่าง พอนกร้องให้สัญญาณเมื่อไหร่เมื่อมีอะไรมาเก้งก็จะวิ่งเลย อันนี้เป็นสัญชาตญาณซึ่งสัตว์ก็อาศัยซึ่งกันและกัน..."

วันหนึ่งท่านทั้งสองได้จาริกมาถึงวัดป่าดงหอย อ.เดชอุดมและได้พักภาวนาในสถานที่นั้น ช่วงเวลานั้นเป็นฤดูหนาว อากาศเย็น พระพรหมวิชรญาณ (โรเบิร์ต สุเมโธ) เล่าย้อนความหลังครั้งก่อนว่า

“...เมื่อพักวัดป่าดงหอยนั้น อากาศหนาวมาก มีเพียงผ้าไตร ๓ ผืนเท่านั้น และไปพักในป่าดงหอย มันหนาวจัดขนาดที่นอนไม่ได้เลย ต้องนั่งขดตัวทั้งคืน เอาผ้าที่มีอยู่ทั้งหมดทุกชิ้นมาคลุมตัว ทำอย่างไรก็นอนไม่ได้ มันหนาวจัด ไม่มีหมวก ไม่มีถุงเท้า ผิงไฟไม่ได้ อาจารย์เลี่ยมพาเราปฏิบัติอย่างนั้น เราก็ทำอย่างนั้น...”

ช่วงเวลาที่เดินจาริกอยู่นั้น ตรงกับวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖ เป็นวันที่หลวงพ่อชารับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระโพธิญาณเถร ดังนั้นท่านทั้งสองจึงไม่ได้กลับมาร่วมพิธี เมื่อเดินจาริกพอสมควรแก่การเวลาจึงได้เดินทางกลับวัดหนองป่าพง

เดินจาริกอีกครั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๗ วันเพ็ญของเดือนสาม พิธีมาฆบูชาถูกจัดขึ้นที่วัดถ้ำแสงเพชร พระภิกษุสามเณรจากสาขาต่าง ๆ มารวมตัวกันเพื่อประชุมและรับโอวาทหลวงพ่อชา สุภทฺโท หลังเสร็จสิ้นพิธีพระอาจารย์เลี่ยมจึงได้กราบขอโอกาสหลวงพ่อชา เพื่อจาริกธุดงค์ขึ้นไปทางอีสานตอนเหนือ เพื่อกราบครูบาอาจารย์ โดยมีเพื่อนร่วมทางด้วยกันอีกสองรูป คือ พระอาจารย์แสวง จนฺทสโรและพระอาจารย์เรืองฤทธิ์ จนฺทสาโร เมื่อหลวงพ่อชาอนุญาต คณะธุดงค์จึงเตรียมเก็บบริขารสำหรับการจาริก

แดดเดือนสามกำลังอบอุ่น คณะเดินทางเริ่มต้นจาริกออกจากวัดถ้ำแสงเพชร อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี (ปัจจุบันคือ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ) จุดมุ่งหมายแรกที่ไปถึงคือบ้านห้วยยาง อ.เลิงนกทา จ.ยโสธร (ปัจจุบันคือ อ.ไทยเจริญ จ.ยโสธร) ซึ่งเป็นบ้านเกิดของพระอาจารย์แสวง

บ้านห้วยยาง เป็นพื้นที่ป่าไม้ยางลำต้นขนาดใหญ่เกิดกระจายอยู่ทั่วไป เป็นพื้นที่เก่าซึ่ง

พระอาจารย์เรืองฤทธิ์ จนฺทสาโร และพระอาจารย์แสวง จนฺทสโร

หลวงพ่อชาเคยจาริกปลีกวิเวกแสวงหาโมกขธรรม อยู่ไม่ไกลจากวัดถ้ำหินแตก บ้านป่าตาว อ.เลิงนกทา และภูกอย ญาติโยมในแถบนี้จึงมีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตพระป่าอยู่ไม่น้อย เมื่อพักภาวนาอยู่คืนหนึ่ง จึงได้เดินทางต่อไปที่บ้านงิ้ว อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นบ้านเดิมของพระอาจารย์เรืองฤทธิ์ พักอยู่บริเวณที่ตั้งของวัดป่าพรหมประทานในปัจจุบัน ซึ่งในเวลานั้นเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ต้นไม้เติบโตไม่ได้เพราะมีการตัดโค่นนำไปใช้ประโยชน์ มีเพียงต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ที่พยายามเอาชีวิตรอด คณะธุดงค์พักอยู่บ้านงิ้วเป็นเวลา ๒ คืน จึงเดินทางต่อ ไปถึง อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร จึงหยุดพักที่วัดป่าโคกวน (ปัจจุบัน วัดป่าสุภัททาราม) และภาวนาอยู่ในป่าแถบนั้นอีก ๒ คืน

เมื่อคณะธุดงค์ละจาก อ.คำชะอี จึงมุ่งหน้าสู่ ต.ธาตุ อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เข้ากราบนมัสการหลวงปู่กินรี จนฺทิโย ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ของหลวงพ่อชา เมื่อไปถึงหลวงปู่กำลังปรับปรุงเขตวัด

“มากะดีแล้ว ซ่อยเฮ็ดฮั้วัด” (มาก็ดีแล้ว ช่วยทำรั้ววัด)

หลวงปู่ว่า ปกติหลวงปู่กินรีเป็นพระที่พูดน้อยและเป็นครูบาอาจารย์ซึ่งมักน้อยสันโดษมาก บริขารเครื่องใช้ของท่านส่วนใหญ่แล้วจะถูกทำขึ้นมาด้วยตัวท่านเอง และถูกใช้จนสึกกร่อนซ่อมแล้วซ่อมอีก นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระที่รักความวิเวกไม่ชอบคลุกคลี และขวนขวายในกิจอันสมณะจะพึงทำได้ ปฏิปทาของหลวงปู่จึงเป็นที่เคารพของลูกศิษย์หลวงพ่อชาเป็นอย่างยิ่ง

คณะธุดงค์ช่วยหลวงปู่ทำรั้วอยู่ ๓ วันจนแล้วเสร็จ จึงมุ่งหน้าขึ้นเหนือต่อไป ตลอดเส้นทางก็สังเกตดูภูมิประเทศและขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละพื้นที่ไปด้วย จนกระทั่งลุถึง

อ.บ้านแพง จ.นครพนม พักอยู่ที่บ้านโนนสมบูรณ์ ไม่ห่างจากภูลังกาเท่าไหร่นัก อีสานทางตอนเหนือในเวลานั้น สงครามเย็นยังคงคุกรุ่นอยู่ไม่สร่าง จึงยังคงหวาดระแวงกันเมื่อมีผู้แปลกถิ่นเดินทางผ่านมา วันหนึ่งคณะธุดงค์เดินไปถึงภูกิ่วซึ่งมีทหารอยู่เต็มไปหมด หลวงพ่อเล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า

"...พวกทหารก็เต็ม ไปนอนอยู่แต่ในวัด กลางคืนมาก็ยิงปืนข้ามหัวเรา ฮ่วย! แต่ว่าเขาก็มาหาอยู่หรอก แต่ก็ไม่มีอะไรเพียงแต่ว่าเขาก็ระวังดีนะ เราเดินไปอย่างนั้นเขาจะลอบมองดูเราเหมือนกัน เราต้องบอกว่าจะไปนอนวัดนั่นแหละ ทีนี้เขาก็ไปดูที่วัดว่าจริงหรือเปล่าอย่างนี้ กลัวว่าเป็นสายลับ..."

นอกจากพื้นที่ป่าอันกว้างไกลแล้ว เมื่อเดินมาถึงจุดหนึ่งกลับพบความหนาวเย็นของบรรยากาศ ดังท่านเล่าว่า

"...ที่มันอากาศหนาวก็อยู่แถวท่าสิงไค เขตติดต่อกับ อ.เซกา หนาวมากจริง ๆ ที่ว่าอย่างนี้ก็เพราะเขาปลูกยาสูบ ยาสูบเขามันเหมือนถูกไฟลวกเลย หนองคายแต่ก่อน ทุกวันนี้ขึ้นกับบึงกาฬ ยังเป็นป่า ยังไม่มีบ้านผู้เมืองคนเยอะ ต้นยางแดงนี่แผ่ร่มติดกันเลย แถวท่าส้มโฮง ออกจากท่าสิงไคไปหาท่าส้มโฮง โอ๊ย ต้นยางทำไมถึงหลายแท้ เราว่า ทุกวันนี้มันมีแต่บ้านคน ทุ่งนาก็ว่างเปล่าหมด ไม่มีอะไร มันก็ไม่เป็นไรหรอก มันเป็นยุคมัน...."

คณะธุดงค์จาริกผ่านป่าภูวัวซึ่งเป็นป่าใหญ่ กินอาณาบริเวณกว้างขวาง ชุกชุมด้วยสัตว์ป่านานาชนิด

"...เดินข้ามภูวัว มีแต่ป่าแต่เขา ค่ำแลงมาไม่รู้ว่าจะไปพักไหน พอดีมีแม่ออกเขาหาของป่า เขาไปเห็นเลยมานิมนต์ไว้ว่าจะทำอาหารมาถวาย หาเห็ด หาอะไรมาถวาย (หัวเราะ) พูดไม่ออกเลย ถนนหนทางมันก็ยังไม่มีน้อ..."

หลวงพ่อเล่าย้อนอดีต ซึ่งสะท้อนถึงภาพของความใกล้ชิดพระศาสนาของชาวอีสาน แม้จะอยู่ในแดนไพรไกลผู้คน น้ำจิตน้ำใจของชนชาวพุทธก็ยังเบ่งบาน คณะธุดงค์ต้องการที่จะไปกราบนมัสการหลวงพ่อจวน กุลเชฏฺโฐ เมื่อข้ามภูวัวอ้อมไปทางถ้ำฝุ่น แล้วจึงวกกลับมาที่ภูทอก ปรากฏว่าหลวงพ่อจวนไม่อยู่วัด มีแต่ทหารคลาคล่ำเต็มไปหมด จึงพักอยู่วัดภูทอก ๒ คืน ก่อนจะเดินทางไกลไปต่อ คณะธุดงค์เดินผ่านข้ามป่าดงพงไพรจากภูทอกเข้าสู่ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย

"...ถึงศรีเชียงใหม่พักอยู่วัดธาตุคำ ไปพักแล้วก็เลยว่า "อยากไปเวียงจันทน์ จะไปอย่างไรน้อ" เจ้าอาวาสท่านก็เลยว่า "เดี๋ยวจะพาไป" ท่านคุ้นเคยกับคนลาวอยู่ ผมก็คุ้นเคยกับลูกแม่วรอยู่ อ.ม่วงสามสิบ เพราะเป็นเจ้าของโรงหนังบัวสวรรค์อยู่เมืองเวียงจันทน์ (หัวเราะ) อย่างนั้นน่ะ อยู่เมืองลาวยังไม่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ท่านก็เลยพานั่งเรือไปขึ้นที่ท่าน้ำของนายทหาร (พลเอกอำคา) ทหารเขาเลยถามว่า "จะไปไหน" ก็เลยว่า "ไปหาญาติอยู่โรงหนังบัวสวรรค์" เขาก็เลยให้ทหารไปส่ง (หัวเราะ) พอดีก็พบแม่วรอยู่ที่นั่น เขาก็เลยพาไปชมที่นั่นที่นี่ ไปถึงวัดตาดทองนู้นแหละ..."

คณะธุดงค์เข้าพักที่วัดโศกป่าหลวง แล้วจึงไปพักที่วัดหนองบัวทอง ๒ คืน พักอยู่ในประเทศลาวประมาณ ๗-๘ คืน จึงข้ามโขงคืนสู่ฝั่งไทยโดยโยมมาส่งถึง จ.หนองคาย

หลังจาริกอยู่ในประเทศลาวหลายวันเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ พอสมควรกับเวลาแล้ว คณะธุดงค์จึงเริ่มการเดินทางต่อ ด้วยการเดินไปเรื่อย ๆ ลงมาจนถึงตอนกลางของประเทศไทย ผ่านทาง จ.สระบุรี แวะพักที่วัดบึงลัฏฐิวัน อ.ท่าหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา หลังจากนั้นจึงเดินไปจนถึง อ.พระนครศรีอยุธยา พักที่วัดใหญ่ชัยมงคล

"...ไปบิณฑบาตอยู่นครศรีอยุธยา ก็เลยบอกหมู่ว่า "เรามาในพื้นที่เราไม่คุ้นเคยให้วัดในพื้นที่เขาไปก่อนเราไปทีหลัง" ไปทีหลังไม่มีคนใส่ให้ซักคน จบเลย (หัวเราะ) กลับมาเฉย ๆ ไม่ได้อะไร เราก็ว่า "เอ้า ! วันนี้ฉันอาหารว่าง" ก็เลยหัวเราะกันสิทีนี้

ไปพักอยู่วัดใหญ่ชัยมงคล บิณฑบาตไม่ได้ฉัน ก็เลยเดิน เดินมา ทีนี้ค่ำมาไม่มีที่นอน อยู่ใกล้คลองสักหน่อย คลองก็มีแต่ป่าไผ่ ไม่มีน้ำ ก็เลยว่า "เอ้า ! วันนี้ลองนอนใต้สะพานดู" ทีนี้โยมเขามาถวายน้ำตาล ฉันน้ำตาล เราก็ว่า "ฉันเยอะไม่ได้นะ ฉันน้อย ๆ" แต่พวกท่านพากันฉันเยอะเกิน ก็เลยพากันบ่นว่า "ตาย ๆ ๆ นึกว่าถูกยาสั่ง" (หัวเราะ) มันเป็นไปทั่วเพราะคนไม่ได้กินข้าว นี่แหละเป็นประสบการณ์ อย่าเห็นแก่ปากแก่ท้องหลายเด้อ..." (หัวเราะ)

หลังจาริกผ่าน อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา คณะธุดงค์จึงเดินจาริกมาเรื่อย ๆ ผ่านทาง จ.ฉะเชิงเทรา จุดหมายปลายทางคือ ภาคตะวันออก โดยแวะมาพักที่วัดเขาฉลาก ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีหลวงพ่อไช่ สุชีโว (พระครูวิสุทธิสังวร) เป็นเจ้าสำนัก หลวงพ่อไช่เป็นสหธรรมิกของหลวงพ่อชา เคยมาพักอยู่ที่วัดหนองป่าพงระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเดินต่อไปถึง จ.จันทบุรี

พระครูวิสุทธิสังวร (หลวงพ่อไช่ สุชีโว)
วัดปาลิไลยวัน (วัดเขาฉลาก)

พระวิสุทธิญาณเถร (หลวงพ่อสมชาย จิตวิริโย)
วัดเขาสุกิม

"....เดินไปทางภาคกลาง เดินไปทางภาคตะวันออกไปถึงหลวงพ่อสมชาย (พระวิสุทธิญาณเถร - สมชาย จิตวิริโย) วัดเขาสุกิม ไม่มีอะไรเดินไปมันก็ถึง..."

คณะธุดงค์เดินไปไกลถึงเกาะสีชัง จึงเริ่มหันหน้ากลับ เนื่องจากกำหนดที่ให้ไว้กับหลวงพ่อชาใกล้มาถึง

"...พอขากลับก็เลยว่ามันใกล้ถึงกำหนดแล้วน้อ กำหนดของหลวงปู่บอกท่านไว้ว่าอย่างน้อย ๓ เดือนกว่า ขากลับก็เลยขึ้นรถ รถเขาวิ่ง เขาเลยหยุดให้ขึ้นด้วย ก็เลยมาถึงทันกำหนด..."

คณะธุดงค์ของพระอาจารย์เลี่ยม เมื่อกลับมาถึงวัดหนองป่าพง สมาชิกยังอยู่ครบถ้วน

"...หลวงปู่ท่านจะสังเกตเหมือนกัน ถ้าไป ๓ องค์ถ้ามาไม่พร้อมกันแสดงว่าไม่ปกติ (หัวเราะ) ไม่ปกติแล้วอย่างนั้นแหละ..."

การเดินจาริกธุดงค์ครั้งนี้เป็นช่วงเวลาของการเดินทางด้วยเท้าที่ยาวนานครั้งสุดท้ายของพระอาจารย์เลี่ยม ก่อนที่ท่านจะได้รับมอบภาระน้อยใหญ่ของวัดหนองป่าพงจากหลวงพ่อชาในกาลต่อมา

พระธรรมทูตรุ่นแรก

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นพระมหาเถระผู้นำพุทธศาสนาแบบเถรวาทไทยเข้าไปสู่ตะวันตก แม้มิใช่รูปแรกแต่คณะสงฆ์ที่ท่านส่งไปนั้นประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม สามารถตั้งหลักมั่นแตกกิ่งก้านสาขาไปหลายประเทศ โดยการสนับสนุนของชาวตะวันตกเอง แต่ก่อนที่คณะพระภิกษุจากวัดหนองป่าพงจะเดินทางสู่ตะวันตก ในปี ๒๕๒๐ นั้นได้มีคณะสงฆ์ซึ่งท่านได้ส่งไปเผยแผ่ข้อวัตรปฏิบัติยังประเทศเพื่อนบ้านมาก่อนหน้าแล้ว

ปี ๒๕๑๗ คณะทายกทายิกาจากประเทศลาวเดินทางมาจากบ้านตาดทอง แขวงเก้าเลี้ยว นครเวียงจันทน์ ซึ่งทายกทายิกาเหล่านั้นเคยมาบำเพ็ญบุญที่วัดหนองป่าพง และได้พบเห็นวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์วัดหนองป่าพง ยังให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส จึงชักชวนกันก่อสร้างเสนาสนะขึ้นที่บ้านเกิดของตน เมื่อมีความพร้อมสำหรับรองรับคณะสงฆ์แล้วจึงได้เดินทางมาอาราธนานิมนต์พระสงฆ์จากวัดหนองป่าพง เพื่อไปอยู่จำพรรษาอนุเคราะห์ญาติโยมชาวลาวผู้เปี่ยมศรัทธา ดังนั้นหลวงพ่อชา สุภทฺโท จึงได้ประชุมคณะสงฆ์พิจารณาคัดสรรพระเถระและพระภิกษุสงฆ์หลายรูป เพื่อเดินทางไปตามคำอาราธนาและพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม เป็นพระเถระซึ่งหลวงพ่อชาและคณะสงฆ์เลือกให้เป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปนครเวียงจันทน์

"...ท่านได้ส่งให้กระผมนี้ไปที่ประเทศลาวสมัย พ.ศ ๒๕๑๗ หลังจากที่มีการทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชาขึ้นหลังจากวันเพ็ญเดือน ๖ คงจะเป็นวันแรม ๘ ค่ำของเดือน ๖ นี่แหละ แต่ความจำของผมก็ว่ามันเป็นวันที่เท่าไหร่ผมจำไม่ได้ แต่จำได้ว่ามีครูบาอาจารย์ร่วมเดินทางไปส่งกระผมประมาณ ๑๖ รูป แล้วก็มีญาติโยมด้วย ส่งผมไปอยู่ในสภาพพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคย เพราะเป็นพื้นที่ของลาวอพยพจากซำเหนือ เขามีการขัดแย้งกัน เลยเป็นเหตุให้ประชาชนอยู่ไม่เป็นสุขอพยพกันไปมา ผมก็ได้ไปทำหน้าที่ ที่ท่านส่งไปที่นั่นไม่ห่างจากนครเวียงจันทน์เท่าไหร่ อยู่ทางทิศเหนือของเวียงจันทน์ ตรงกันข้ามกับวัดหินหมากเป้ง พอเห็นเป็นลาง ๆ มองจากฝั่งลาวมาทางหินหมากเป้งคงประมาณไม่เกิน ๑๕ กิโลเมตรประมาณนั้น ผมก็ได้ไปทำหน้าที่ที่นั้น ๑ พรรษา..."

ถ่ายที่วัดพระธาตุหลวง แขวงเวียงจันทร์ ประเทศลาว

"...หลังจากที่ท่านส่งไปประเทศลาวที่วัดตาดทองผมถูกส่งไปที่โน่น ส่งไปอยู่กับพระอาจารย์ปานขาว มีพระพุฒไปอยู่ด้วย แล้วมีสามเณรนิ่งกับสังกะลีคนหนึ่ง คนเหล่านั้นเขาก็ลาสิกขาลาเพศไปไปอยู่ในสถานที่นั้นก็ดี ก็ไปช่วยจัดการเกี่ยวกับเสนาสนะและทำนุบำรุงและก็สอนญาติโยม..."

การเดินทางสู่นครเวียงจันทน์ประกอบด้วยพระสงฆ์ ๑๖ รูป สามเณร ๑ รูป และญาติโยมอีก ๒๑ คน โดยมีหลวงพ่อชาเป็นผู้นำ ขบวนรถ ๕ คันเดินทางจากอุบลราชธานี เมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. ของวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๗

พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) พระเถระผู้เป็นหนึ่งในคณะเดินทางไปส่ง ได้บรรยายในหนังสือของท่านว่า

"...วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๗ พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภทฺโท) ได้พาลูกศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เดินทางไปส่งพระอาจารย์เลี่ยมและพระปานขาว ให้ไปอยู่ที่วัดบ้านตาดทอง อยู่ห่างจากนครเวียงจันทน์ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๖ กิโลเมตร ตามคำเรียกร้องของญาติโยมชาวเวียงจันทน์ซึ่งต้องการให้มีสาขาของวัดหนองป่าพงขึ้นที่นั่น เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในด้านการปฏิบัติธรรม ข้าพเจ้าได้มีโอกาสติดตามท่านไปด้วย สังเกตการแสดงความเคารพกราบไหว้และบูชาทางวัตถุนั้นมีมากอยู่ ส่วนการปฏิบัติบูชานั้นยังไม่แน่ว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ถ้าหากเขาเหล่านั้นมีความสนใจในด้านการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ย่อมเชื่อได้ว่าจะมีประโยชน์มากอยู่..."

พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้อยู่จำพรรษาที่วัดตาดทองนั้นเอง น่าประหลาดอยู่ว่าวัดตาดทองนั้นเป็นสถานที่ซึ่งท่านกับคณะจาริกธุดงค์ได้เดินทางมาเยี่ยมชมก่อนแล้ว ทั้งที่ไม่เคยเล่าถวายให้หลวงพ่อชาฟังมาก่อน จะเป็นด้วยบุญสัมพันธ์หรืออย่างไรก็ไม่อาจทราบได้จึงทำให้ท่านได้เวียนกลับมาอยู่จำพรรษา ณ สถานที่แห่งนี้ ช่วงเวลานั้นประเทศลาวกำลังประสบกับปัญหาทางการเมืองอย่างรุนแรง เนื่องจากกลุ่มผู้ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์เริ่มมีอำนาจในการปกครองมากขึ้น บรรยากาศบ้านเมืองจึงเต็มไปด้วยความหวาดผวาและตึงเครียด เรียกว่าเป็นภาวะจลาจลบ้านเมืองระส่ำระสาย กลัวเภทภัยจากการปกครอง

"...แต่ถ้ามีลักษณะไม่เข้าไปยุ่งมันก็ไม่มีอะไร อย่างเขามาแบบสายลับนี่แหละมานั่งคุยด้วย มันก็มีทุกอย่าง แต่เราก็อย่าไปพูดภาษาอื่น พูดภาษาลาว ไปพูดภาษาไทยไม่ได้..." หลวงพ่อให้ความเห็นในภายหลัง

พระอาจารย์เลี่ยมจำพรรษาอยู่ ๑ พรรษา หลวงพ่อชาจึงเขียนจดหมายกำชับให้กลับวัดหนองป่าพง เพราะเหตุการณ์ความไม่สงบนั้นทวีความรุนแรงขึ้นทุกที

"...หลังจากนั้นหลวงปู่ท่านส่งข่าวแจ้งบอกไปว่าถ้าสังคมมันวุ่นวาย ถ้าพอที่จะขยับเขยื้อนกลับมาสู่ถิ่นฐานท่านก็บอกอย่างนั้น แต่ผมมาไม่ได้เพราะอยู่ในช่วงฤดูพรรษา หลังออกพรรษาก็ยังกลับออกมาไม่ได้ เพราะยังไม่ใช่ช่วงที่จะเดินทางข้ามระหว่างประเทศ ในสภาพที่ว่ามันมองเห็นว่ามันเหมาะพอข้ามได้..."

และเมื่อเวลามาถึง ประสบโอกาสอันดีแล้ว พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้อำลาดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงกลับคืนแผ่นดินประเทศไทย ท่านย้อนความหลังถึงความขัดแย้งของบ้านเมืองลาวในช่วงนั้นเป็นประโยคเพียงสั้น ๆ

"...อะไรจะเท่าไปอยู่ฝั่งลาว มาหลายรูปแบบ เขายังไม่ทันเปลี่ยนการปกครอง กลับมาวัดหนองป่าพงถึงเปลี่ยน พ.ศ. ๒๕๑๘..."

๒ ความไว้ใจจากหลวงปู่

คืนถิ่น

"...กลับมาจากเก้าเลี้ยว เวียงจันทน์ หลวงปู่ท่านอยู่ใต้ต้นเปือย (ตะแบก) ใกล้ ๆ พิพิธภัณฑ์ทุกวันนี้แหละ ท่านก็เลยบอกว่า ให้อยู่ช่วยที่นี่แหละ ไม่ต้องไปไหน..."

พระอาจารย์เลี่ยมเดินทางกลับมาถึงวัดหนองป่าพงหลังงานกฐินผ่านไปแล้ว หลวงพ่อชาจึงมอบหมายงานต่าง ๆ ให้ท่านช่วยเป็นกำลังสนับสนุน หลังจากนั้นเป็นต้นมาพระอาจารย์เลี่ยมไม่เคยได้ไปอยู่จำพรรษาที่ไหนอีกเลย (กระทั่งปี ๒๕๖๑ เมื่ออายุท่านได้ ๗๗ ปี จึงไปจำพรรษาที่วัดป่าหนองหวาย) แม้กระทั่งการจาริกธุดงค์ที่กินระยะเวลายาวนานหลายเดือนก็เป็นอันยกเลิกไปทั้งหมด เพราะเมื่อครูบาอาจารย์มอบหมายงานให้ ท่านซึ่งเป็นศิษย์มีความระลึกเสมอว่าต้องบูชาคุณครูบาอาจารย์เป็นหลักให้กับพระเณรในวัด และเป็นกำลังในการขวนขวายในกิจของวัดเรื่อยมา

"สำหรับการประพฤติปฏิบัติ ผมไม่ได้คิดอะไรมาก หลวงปู่ชาสั่งให้ไปที่โน่นที่นี่ ผมก็ไปตามที่ท่านให้ไป เพราะเราก็ต้องสนองบุญคุณของท่านที่ท่านอุปการะ เราก็สนองท่านเท่าที่เราทำได้"

(จากซ้าย) พระอาจารย์บุญชู จิตคุโณ[๑] พระอาจารย์ทูล จตฺตสลฺโล[๒] หลวงปู่ลัด จิตธมฺโม[๓] หลวงพ่อชา สุภทฺโท[๔] พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม[๕] พระอาจารย์มหาอินทร์ ทตฺตวโส[๖] พระอาจารย์คำปุ่น ญาณวีโร[๗] รูปที่ ๘ ลาสิกขา และสามเณรคำผอง[๙]

---

๑. ปัจจุบัน พระครูโพธิสารคุณวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดป่าโพธิญาณ (วัดเขื่อน) อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี
๒. ปัจจุบัน พระครูวชิรธรรมรังษี เจ้าอาวาสวัดสี่แยกแสงเพชร อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ
๓. (มรณภาพ) อดีตเจ้าอาวาสวัดป่านาเกษม อ.ทุ่งศรีอุดม จ.อุบลราชธานี
๔. (มรณภาพ) พระโพธิญาณเถร อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
๕. ปัจจุบัน พระพรหมวชิรญาณโสภณ เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
๖. (มรณภาพ) พระครูวิเศษปริยัติญาณ อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาวัง อ.เมือง จ.ราชบุรี
๗. (มรณภาพ) พระอาจารย์คำปุ่น ญาณวีโร
๙. ปัจจุบัน พระครูสุธรรมประโชติ (คำผอง จิตปุญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดป่าพิทักษ์ธรรม อ.พิมาย จ.นครราชสีมา

ในปี ๒๕๑๘ นั้นเอง แม่ชีพิมพ์ ช่วงโชติ โยมชีผู้เป็นมารดาของหลวงพ่อชาได้ถึงแก่กรรมลงตามอายุขัย หลวงพ่อชาจึงได้จัดพิธีฌาปนกิจให้แม่ชีพิมพ์เพื่อแสดงออกถึงการบูชาคุณบุพการี โดยการตกแต่งสถานที่สำหรับประชุมเพลิงบริเวณอุโบสถในปัจจุบัน ด้วยการนำไม้ไผ่มาสานเป็นตระกร้าแล้วตัดประกอบกันให้เป็นเหมือนภูเขา แล้วเอาหนังสือพิมพ์มาปิด แล้วจึงพ่นสีดำให้เหมือนกับสีภูเขาหิน ทั้งยังเปิดโอกาสให้คนได้เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร บวชชี เป็นจำนวนมากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งภายหลังผู้บวชในคราวนั้นหลายรูปได้อยู่ในเพศสมณะเรื่อยมาจนมรณภาพไปก็มี

บวชมารดา

ช่วงเวลาเดียวกันนั้นพระอาจารย์เลี่ยมได้ปลีกตัวเดินทางไปเยี่ยมโยมมารดาบิดาที่บ้านสมพรรัตน์ อ.บุณฑริก จ.อุบลราชธานี ซึ่งครอบครัวของท่านได้ย้ายถิ่นฐานจากบ้านโคกจานไปอยู่ และเมื่อไปถึงบ้านก็เป็นฤดูเก็บเกี่ยวพอดี ครั้นเมื่อถามถึงนางสาวทิพย์ผู้เป็นน้องสาว พ่อแม่ของท่านกลับบอกว่าพักอยู่ทุ่งนาแต่เพียงลำพัง ทำไร่ไถนาก็ทำด้วยตนเองโดยที่พ่อแม่ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยว พระอาจารย์เลี่ยมจึงเดินไปดู และพบเข้ากับทุ่งข้าวถึง ๒๐ ไร่ กำลังออกรวงเหลืองอร่าม แม่ชีทิพย์เล่าความหลังว่า

“...ฉันทำนาคนเดียว ท่านไปเห็นก็เลยว่า ไปนอนยังไงนอนเถียงนาคนเดียว ไม่ให้อยู่อย่างนี้หรอก ข้าวจะเกี่ยวยังไงเสร็จคนเดียว ไม่ต้อง ๆ ไป ขึ้นไปคุยกันที่บ้าน

ที่นี้ก็ไปคุยกันท่านก็เลยว่า ให้ไปหาผู้ใหญ่บ้าน หาคนมาลงแขกเกี่ยวให้เสร็จ เดี๋ยวจะพาไปด้วย” ที่นี้ฉันก็ไปบอกผู้ใหญ่บ้าน เขาก็หากันมาเกี่ยวข้าว พอฟาดเสร็จได้ข้าว ๔๐๐ หมื่น (๔.๘ ตัน) ท่านให้พวกฉันไปสี ๑๐๐ กระสอบ เอารถสิบล้อพาไป พ่อใหญ่คนบ้านก่อ รถมาน้ำมันหมดอยู่ครึ่งทางเดช (อ.เดชอุดม) พ่อใหญ่ก็ให้ฉันนอนเฝ้าข้าว เอาไปงานศพโยมชีแม่หลวงพ่อชา ก็เลยพาแม่กับฉันมาด้วย...”

หลังพิธีฌาปนกิจแม่ชีพิมพ์ ช่วงโชติ แม่เป้งกับนางสาวทิพย์มาขอลากลับบ้าน พระอาจารย์เลี่ยมกลับปฏิเสธไม่ให้ไป ในที่สุดแม่ใหญ่เป้งและนางสาวทิพย์จึงต้องอยู่สำนักชีวัดหนองป่าพงต่อไป และในที่สุดจึงได้บวชเป็นแม่ชีโดยมีพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นผู้บวชให้ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

แม่ชีเป้ง จันทำ

แม่ชีทิพย์ จันทำ

ลาบุพการี

พ่อใหญ่เพ็ง จันทำ ภายหลังเมื่อภรรยาและลูกสาวได้เข้าสู่ร่มเงาของพระศาสนาจากการชักนำของพระลูกชายในปี ๒๕๑๘ ไม่นานนักพ่อใหญ่ก็เริ่มมีอาการป่วยไข้ไม่สบายเกี่ยวกับระบบปอด อาการน่าเป็นห่วงอย่างมาก นัยว่าคงไม่อาจมีชีวิตรอดพ้นมรณภัยครั้งนี้ได้ ญาติพี่น้องจึงส่งข่าวมาถึงพระอาจารย์เลี่ยมที่วัดหนองป่าพง เมื่อทราบข่าวดังนี้แล้วแม่ชีเป้งและแม่ชีทิพย์ต้องการเดินทางไปดูอาการพ่อใหญ่ แต่พระอาจารย์เลี่ยมเห็นว่าการเดินทางไม่สะดวกนัก ท่านจึงปฏิเสธไป และได้เดินทางด้วยเท้าไปกับสามเณรพร้อมกับเภสัชในการรักษา แต่ว่าเมื่อไปถึงก็พบว่าไม่อาจรักษาเยียวยาได้แล้ว พ่อใหญ่เพ็งได้ถึงแก่กรรมลงโดยมีพระอาจารย์เลี่ยมและลูกหลานเป็นธุระในการจัดงานศพจนเรียบร้อยผ่านพ้นไปด้วยดี เมื่อกิจธุระเกี่ยวกับบิดาเสร็จสิ้นแล้ว ท่านกับสามเณรจึงเดินเท้ามาเรื่อย ๆ และได้แวะพักที่วัดป่าไทรงาม ซึ่งมีพระอาจารย์เอนก ยสทินฺโน เป็นประธานสงฆ์ (ปัจจุบัน พระราชภาวนาวัชรมุนี) และได้ประสบเรื่องน่าตลกขบขันและแปลกประหลาด

"...ปีหนึ่งผมเดินมากลับจากขึ้นไปเยี่ยมโยมพ่อออก (โยมบิดา) ว่าจะเอายาไปให้ ท่านก็ตายเสียก่อน ก็เลยเผาศพโยมพ่อ แล้วก็เดินมาทางนาจะหลวย เดินมาทางน้ำยืน มาพักอยู่วัดป่าค้อ เก็บลูกกระบกมาเผาบาตร ลูกกระบกมันเยอะ เอาลูกกระบกนั่นแหละเผาเลย เผาบาตร ทีนี้ก็เดินมามานอนอยู่วัดป่าไทรงาม แต่ก่อนวัดป่าไทรงามก็ยังไม่เหมือนทุกวันนี้

แม่ออกคนหนึ่งแกไปอยู่นา ไปอยู่นากับสามีนี่แหละ แล้วก็กลางคืนมาควายมันแตกตื่น ควายมันตื่นกลัวแล้วก็วิ่ง ทีนี้มันมีลักษณะเข้ามาหาตัวเอง คุมตัวเองไม่ได้เลย พูดละเมอไปทั่ว (หัวเราะ) พูดไปด้วยร้องไห้ไปด้วย โอ้ย! ตายละเด้ จะว่ามันยังไงก็ไม่รู้ ทีนี้มันมาวัด บางทีก็ร้องไห้มา ร้องไห้ไปด้วยพึมพำถึงคนนั้นคนนี้ไปด้วย ภาษาเขาเรียกว่าผีเข้าเจ้าสิงนั่นน่ะ พ่อใหญ่มวลแกเป็นคน จ.เลย แกมาจังหัน แกก็ว่า "พาอีนางไปโรงพยาบาลแหน่" มันบอกว่า "ไม่ไปหรอก ข่อยบ่เป็นหยัง" (หัวเราะ) ฮ่วย ! แกว่า

ทีนี้มันบอกว่า "อยากได้กองบุญด้วย" เราก็ฟังอยู่ แต่ว่าก็ไม่อะไรหรอก เขาก็เลยทำแบบชักอนิจจานั้นน่ะให้ ครั้งแรกก็อยากได้ต้นผึ้ง ต่อมาก็ยังไม่สมบูรณ์มันว่า "อยากได้กองบวช" เขาก็ทำด้วยพอเสร็จกองบวชแล้ว กลับหาย ฮ่วย! เราก็ว่าอย่างนี้ก็มี แปลก ๆ นี่ไปเห็นเฉพาะตัวเองหรอก.....มันก็มีอยู่ ทีนี้ก็มาคิดถึงพระวินัย ท่านว่า ผีเข้าภิกษุ อย่างนี้น่ะ..."

เมื่อโยมบิดาลาลับไปแล้ว ก็ยังคงเหลือโยมมารดาผู้ซึ่งบัดนี้ได้บวชอยู่ใต้ร่มเงาของวัดหนองป่าพง จนกระทั่งลุถึง พ.ศ. ๒๕๓๑ แม่ชีเป้ง จันทำ บวชเป็นแม่ชีในสำนักชีวัดหนองป่าพงมาเป็นระยะเวลา ๑๓ ปี เริ่มมีอาการป่วยไข้ตามวัยที่สูงขึ้นเป็นลำดับ ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีคุณแม่ได้พากเพียรในการเจริญภาวนามิได้ท้อถอย แม้จะอยู่ในวัยชรา กำลังใจกลับมิได้ลดลำดับไปกับความแก่เฒ่า ปฏิปทาของคุณแม่คือการทำวัตรสวดมนต์ไม่ให้ขาด การปัดกวาดเก็บกิ่งไม้ใบไม้ไม่เคยหนี เว้นไว้แต่จะป่วยไข้จนลุกไม่ไหว ประกอบกับคุณแม่เป็นคนพูดน้อย ชอบความสงบ มักปลีกตัวเดินจงกรมในราวป่าลำพังเป็นประจำ วันพระก็ถือเนสัชชิกไม่เคยเว้นว่าง

โรคาพยาธิ

จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓ อาการป่วยของคุณแม่เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ แม้จะพยายามรักษาอย่างไรก็เหมือนกับว่าจะไม่ทุเลาลง เช่น มีอาการไอเป็นเลือดและอ่อนเพลียอย่างมาก เมื่อคุณหมอมาตรวจก็พบว่าคุณแม่เป็นโรคเกี่ยวกับหัวใจ มีอาการน้ำท่วมปอด คุณหมอแนะนำให้คุณแม่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ แต่คุณแม่ไม่มีความต้องการจะไป เพราะไปแล้วก็คงไม่หาย พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้ถามโยมมารดาของท่านว่า *“อยากจะไปโรงพยาบาลไหม”*

ท่านตอบว่า *“ไม่อยากไป มันเหนื่อยมาก ไม่มีเรี่ยวแรง หายใจก็ไม่สะดวก จะไปได้หรือ”*

พระอาจารย์เลี่ยมจึงพูดว่า *“ไม่ไปก็ตายเท่านั้นแหละ”*

นิมิตฺตำ สาธุรูปานำ กตญฺญูกตเวทิตา
ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี
แม่ชีเป้ง จันทำ โยมแม่ของพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม

เมื่อคุณแม่เลือกที่จะไม่ไปรับการรักษา พระอาจารย์เลี่ยมก็มิได้บีบบังคับ ปล่อยให้เป็นไปตามกระแสของธรรมชาติ และถึงแม้ว่าคุณแม่จะมีทุกขเวทนาอย่างรุนแรงจากอาการป่วยก็ไม่แสดงออกให้เห็นด้วยการครวญครางให้ผู้อื่นได้ยินจนไม่สบายใจไปด้วย คุณแม่จะนอนอยู่เงียบ ๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่แล้ววันหนึ่งคุณแม่บอกกับผู้ดูแลว่า ท่านจะไปวันพรุ่งนี้แล้ว พร้อมบอกเวลาไว้เสร็จ ผู้ดูแลจึงนำข้อความนั้นไปแจ้งกับพระอาจารย์เลี่ยมและเมื่อท่านพิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้ว วันนั้นท่านจึงงดการบิณฑบาตและปลีกตัวมาดูใจโยมมารดาเป็นครั้งสุดท้าย แม่ชีเป้ง จันทำ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เวลา ๐๗.๐๐ น. สิริรวมอายุได้ ๘๑ ปี บวชชีได้ ๑๕ พรรษา การเดินทางในสังสารวัฏของคุณแม่ในชีวิตนี้มาบรรจบบทส่งท้ายที่การออกจากเรือนเป็นนักบวชใต้ร่มเงาของบวรพุทธศาสนา หลังจากแม่ชีเป้ง จันทำ ได้ถึงแก่กรรมลง ลูกศิษย์ได้ขอโอกาสเข้าไปกราบเรียนถามความรู้สึกของพระอาจารย์เลี่ยมว่า มีความรู้สึกต่อโยมแม่ชีอย่างไร ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เวลา ๒๒.๐๐ น. ท่านได้เมตตาเปิดเผยความรู้สึกในจิตใจให้ฟังว่า

"...ผมถือว่าเป็นเรื่องของสภาวะธาตุสังขาร ที่ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงได้ เพราะสภาพที่ได้ต่อสู้ยืนหยัดอยู่ในโลกนี้ถึง ๘๑ ปีนั้น ก็หมดเขต หมดสมัยของสังขารนี้ที่จะตั้งอยู่ได้ ผมจึงไม่ได้คิดอะไรมาก แต่เรื่องของผมนี้ ผมได้ทำประโยชน์ต่อท่านดีแล้ว เพราะว่าได้หาอุบายให้ท่านหลีกออกจากการใช้ชีวิตแบบ "ยุ่งเหยิง" เข้ามาสู่ชีวิตที่เรียกว่า "โล่งโปร่ง" เหมือนกับว่าได้ทิ้งของหนักออกจากท่านให้หมด ผมก็พยายามทำเช่นนี้ตลอดมา หาวิธีแก้ไขถึงความรู้สึกภายในของท่าน ผมก็ให้อุบาย บางครั้งเมื่อเห็นว่าท่านมีความรู้สึกอ่อนแอ ผมก็ถือโอกาสไปหา ไปถาม ไปให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความทรุดโทรม ความเปลี่ยนแปลงของสังขาร ส่วนด้านความรู้สึกของท่านนั้น ไม่ค่อยอ่อนไหวต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อสังขารเท่าใดนัก ฐานะของท่านพอพึ่งตัวเองได้ มีแนวโน้มไปในทางที่ดีแล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องแนะนำอะไรมาก แต่ไปก็เพื่อให้กำลังใจในการพยาบาลเท่านั้น เหมือนกับว่าเราได้ทำหน้าที่ของเราอย่างสมบูรณ์แบบ ตามรูปแบบของพระอริยเจ้า ไม่มีความรู้สึกเป็นกังวลหรือกังขาในเรื่องการตอบแทนต่อผู้มีอุปการะคุณอีก ซึ่งผมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้ขวนขวายทำมาตลอดเวลา ๑๕ ปี..."

เมื่อลูกศิษย์ถามว่า พระอาจารย์มั่นใจได้อย่างไรว่า โยมแม่ชีท่านจะสิ้นบุญในวันนั้น เพราะท่านได้สั่งสามเณรไว้ล่วงหน้าว่า ไม่ให้นำบาตรไป และบอกว่าพรุ่งนี้จะไม่ไปบิณฑบาต ซึ่งท่านไม่เคยงดเว้นจากข้อวัตรนี้มาก่อนเลย ท่านตอบว่า

"...ผมก็พอที่จะประเมินได้สำหรับสภาพการณ์ของชีวิตเช่นนี้ เพราะลักษณะอาการอย่างนี้เป็นลักษณะของใบไม้ร่วง เราต้องเตรียมต้องรอรับ เราต้องพร้อม ใบไม้มันจะร่วงมันเป็นอย่างไร? อะไรมันบอกบ้าง? บางทีก็ลมบอก บางทีสีมันบอกหรืออากัปกิริยามันบอก ผมก็เห็นอย่างนี้เห็นว่าควรจะให้พร้อมในเหตุการณ์อย่างนี้ ก็ไปคอยอยู่ข้างนอก ๓๐ นาที ยังไม่ได้เข้าไปทันที เพราะเห็นว่ากาลเช่นนี้ก็ยังไม่สมควรเข้าไป เพราะพระอาทิตย์ก็ยังไม่เอื้ออำนวยต่อพระวินัย ที่จะเข้าไปในเขตอย่างนั้น แม้ว่าท่านจะเป็นบุคคลที่เราถือว่าไม่มีโทษไม่มีภัยอะไรก็ตาม แต่เราก็ต้องพยายามรักษาพระวินัยไว้ด้วย เมื่อมันสว่างเต็มที่แล้ว เห็นว่า มันไม่เป็นที่ลับหูลับตา และก็เห็นว่าท่านก็ยังจะไม่เป็นอะไรง่าย ๆ ด้วย จึงเข้าไปดูท่าน..."

รับภาระ

บุรุษเหล็กแห่งหนองป่าพง

พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ในภาพความทรงจำของพระภิกษุสามเณรก่อนที่หลวงพ่อชาจะเริ่มอาพาธหนัก ท่านเป็นเสมือนมือขวาของหลวงพ่อชา ช่วยเป็นหลักในการนำพาพระเณรทำวัตรสวดมนต์ ทั้งเป็นกำลังหลักในงานบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และงานนวกรรมของวัดหนองป่าพง

พระราชวชิรมุนี (ประสพไชย กนฺตสีโล) เมตตาเล่าว่า

"...สมัยที่บวชพระใหม่ ๆ พรรษาน้อย ๆ เห็นพระอาจารย์เลี่ยม พระอาจารย์บุญชู ซึ่งเป็นพระเถระสมัยนั้น เรานี่เดินตัวลีบเลย เพราะหลวงพ่อชาท่านสอนให้รู้จักเคารพคารวะพระผู้มีอาวุโส พระอาจารย์เลี่ยมในความรู้สึกอาตมาคือท่านเป็นคนเฉย ๆ ท่านเป็นคนพูดน้อย แต่หนักในเรื่องการงาน ท่านจะแข็งขันมาก ในเรื่องข้อวัตรปฏิบัติสมัยก่อนท่านก็พานำสวดมนต์นั่งสมาธิ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น กลางคืนก็พาเนสัชชิก อันนี้เป็นกิจกรรมที่หลวงพ่อชาได้ให้บรรดาศิษยานุศิษย์ได้กระทำอย่างสม่ำเสมอ อีกอย่างหนึ่งพระอาจารย์เลี่ยม ท่านเป็นผู้ที่มีขันติธรรมมีความอดทน มีความขยันขันแข็ง แดดเปรี้ยง ๆ ท่านก็ทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย สมัยนั้นอาตมายังเป็นพระใหม่ และเพื่อน ๆ กันก็ได้เห็นท่านทำงานขยันขันแข็งมาก กลางคืนไม่หลับไม่นอน และไม่มีวี่แววว่าจะมีความอ่อนล้า บรรดาพระหนุ่ม ๆ ทำงานยังสู้ท่านไม่ได้เลย อาตมากับพระเพื่อน ๆ กันจึงตั้งฉายาให้ท่านว่า บุรุษเหล็กแห่งวัดหนองป่าพง..."

อุโบสถ

เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙ เริ่มก่อร่างสร้างขึ้นจากแนวคิดของหลวงพ่อชาว่า

"...วัดป่าพงเป็นวัดใหญ่ มีพระเณรอยู่อาศัยมาก และมีวัดสาขามากมาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงต้องการให้ออกแบบโบสถ์ที่มีขนาดกว้างใหญ่ สามารถให้พระสงฆ์มารวมกันทำพิธีทางศาสนาได้ถึง ๒๐๐ รูปเป็นอย่างน้อย ให้พื้นโบสถ์ยกลอยสูงขึ้นจากพื้นดิน พื้นโบสถ์ส่วนที่ลอยนี้จะใช้เป็นถังเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่ ๒ ถัง เพราะวัดมักจะกันดารน้ำในฤดูแล้ง ไม่ควรมีช่อฟ้าใบระกา เพื่อให้ง่ายต่อการดูแลรักษาตลอดทั้งสิ่งประดับฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เพียงแต่ให้หลังคาคุ้มแดดคุ้มฝนได้ ก็เพียงพอแล้ว ไม่ต้องมีผนัง ประตู หน้าต่าง พื้นโบสถ์ที่อยู่สูง ทำให้ทุกคนมองเห็น และมีความรู้สึกว่าได้ร่วมพิธีกรรม มุ่งในประโยชน์ใช้สอย ประหยัด แข็งแรงทนทาน รูปแบบอาคารให้พยายามดึงเอาส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นเมืองอีสานเข้ามาผสมปนเปด้วย เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ทางวัฒนธรรม..."

และได้อาจารย์บำเพ็ญ พันธ์รัตนอิสระ เป็นผู้เขียนแบบและดูแลการก่อสร้าง กำลังหลักในการก่อสร้างนั้นย่อมหนีไม่พ้นพระภิกษุสามเณรวัดหนองป่าพงนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระอาจารย์เลี่ยมซึ่งเป็นพระเถระผู้เชี่ยวชาญในงานนวกรรม

" ทำทั้งวันทั้งคืน ไม่รู้ว่าคุมหรือไม่คุม "

หลวงพ่อตอบคำถามพระลูกศิษย์เกี่ยวกับการคุมงานก่อสร้างอุโบสถ ซึ่งท่านเป็นกำลังสำคัญ

"...ไม่คุมมันก็ไม่เสร็จสิ ไม่รู้เมื่อไหร่มันจะเสร็จ..."

ณ เวลานั้นหลวงพ่อชาไม่อยู่ในภาวะที่ช่วยงานหนักได้แล้ว ภาระในการดูแลงานก่อสร้างจึงเป็นสิ่งที่พระเถระรองลงมาต้องช่วยกันดูแล

อุโบสถวัดหนองป่าพงถูกสร้างขึ้นบนเนินดิน ซึ่งถูกขนมาจากบริเวณนอกกำแพงด้านใน (พื้นที่โล่งหลังจากขุดดินออก พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้สร้างกุฏิพยาบาลหลวงพ่อชาขึ้นหลังแรก) โดยจะมีรถขนดินไปเทไว้ข้าง ๆ พื้นที่ทำอุโบสถ หลังจากนั้นพระเณรจะช่วยกันขนดินถมพูนขึ้นไปเป็นเนินสูง ซึ่งงานขนดินใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะลุล่วง

วันหนึ่งหลวงพ่อชาเรียกพระเณรมาพร้อมกันและมอบหมายงานว่า ยังมีดินเหลืออยู่บนเนินอีกมาก ต้องนำดินที่เหลือนั้นไปไว้ด้านหลัง พระเณรจึงต้องเสียสละอาบเหงื่อต่างน้ำมนต์ขนดินกันตั้งแต่เช้ายันค่ำเป็นเวลาถึงสามวันจึงสำเร็จ วันรุ่งขึ้นหลวงพ่อชาเดินทางไปต่างสาขา หลังจากที่ท่านเดินทางไปแล้ว พระอาจารย์เลี่ยมได้เรียกพระเณรมาและบอกว่าดินที่ขนไปอยู่ผิดที่ ต้องขนย้ายใหม่ พระเณรรู้สึกเริ่มมีอารมณ์แปรปรวนกันไม่น้อย แต่ระงับอารมณ์เอาไว้ได้ และช่วยกันเปียกเหงื่อทำงานต่ออีกสามวันจนแล้วเสร็จ เมื่อหลวงพ่อชามาถึง เห็นผลงานที่พระเณรช่วยกันทำแล้ว จึงมอบรางวัลให้ และสิ่งที่เป็นรางวัลสำหรับพระเณรก็คือคำพูดของท่านว่า

"ทำไมพวกคุณถึงย้ายดินไปที่นั่นเล่า? ผมบอกให้คุณขนมันไปไว้อีกจุดต่างหาก เอ้า! ไปย้ายมันกลับซะ"

พระเณรบางรูปโกรธจัดจนหน้าแดง ถึงกับบ่นอุบอิบว่า *"ทำไมพระเถระไม่คุยกันให้รู้เรื่องเสียก่อน พุทธศาสนาน่าจะเป็นศาสนาที่มีระบบ แต่เพียงแค่เรื่องย้ายดินไปไว้ตรงไหนยังไม่รู้ วัดนี้ช่างสับสนยุ่งเหยิงเสียเหลือเกิน พวกท่านไม่น่าจะทำอย่างนี้กับพวกเราเลย"* แต่ท้ายที่สุดสามวันต่อจากนั้นก็ไม่พ้นต้องทำงานขนดินกันอีกรอบ พระรูปหนึ่งทำไปสบถไป ยิ่งขนก็ยิ่งหนัก ยิ่งหนักก็ยิ่งต้องขน

ท่านหมดความรื่นรมย์ในชีวิตไปกับการขนดินอันน่าเบื่อหน่ายและหนักหน่วง พระภิกษุอีกรูปเห็นเข้าจึงเตือนสติท่านว่า *"ปัญหาของท่านคือคิดมาก"* พระรูปนั้นได้สติขึ้นมาจึงค่อย ๆ เลิกบ่นคร่ำครวญ และงานขนดินก็ไม่ได้หนักไปกว่าที่มันควรจะเป็น ท่านมาคิดได้ทีหลังว่า หลวงพ่อชากับพระอาจารย์เลี่ยมต้องคุยกันไว้ก่อนแล้วแน่ ๆ งานก่อสร้างอุโบสถวัดหนองป่าพงอาศัยพระเณรเป็นกำลังหลัก เนื่องด้วยเทคโนโลยีในการก่อสร้างยังมีข้อจำกัดอยู่มากและวัดเองก็ไม่ได้มีทุนทรัพย์จนสามารถใช้ไม่มีวันหมดสิ้น เมื่อสร้างอุโบสถซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ จึงใช้ความอดทนพากเพียรของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงเสียไม่ได้ การก่อสร้างอุโบสถกินระยะเวลาอยู่เกือบ ๒ ปีจึงใช้งานได้

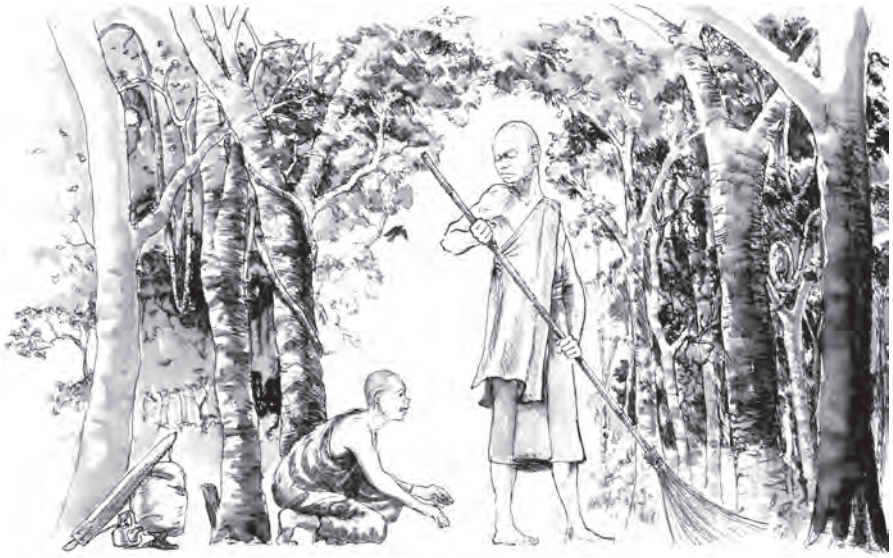

เสนาสนคาหาปกะ

เมื่อหลวงพ่อชามีกิตติคุณขจรขจายไปอย่างกว้างขวางสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลยคือบุคคลผู้มีศรัทธา ซึ่งแวะเวียนมาสู่วัดหนองป่าพงในฐานะที่ต่างกัน บ้างมาในฐานะคหบดีผู้มีทรัพย์ บ้างเป็นข้าราชการ บ้างก็เป็นสามัญชนคนธรรมดา บ้างก็เป็นพระเณรมาขอเข้าหมู่สู่สงฆ์ หรือเป็นกุลบุตรผู้มีศรัทธาปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในเพศบรรพชิต สถานที่รองรับสำหรับพระเณรนั้นจำเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยวัดหนองป่าพงมีพระเณรอยู่มาก กุฏิสงฆ์ของวัดหนองป่าพงในยุคนั้นเป็นไม้มุงด้วยสังกะสี ซึ่งใช้งานได้มีอายุจำกัด ไม่คงทนถาวรนัก จึงมีการผุพังชำรุดเสียหายจากการใช้งานอยู่เสมอ นอกเหนือจากงานนวกรรมขนาดใหญ่แล้ว เมื่อมีกุฏิพระเณรชำรุดเสียหาย พระอาจารย์เลี่ยมจะเป็นผู้ที่เข้าไปตรวจตราและซ่อมแซม จนกลายเป็นภาพจำว่าถ้ามีกุฏิชำรุดเสียหายที่ใดต้องไปตามพระอาจารย์เลี่ยม เพราะท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้

"...ผมในฐานะไม่ใช่ผู้มีความรู้อะไร เป็นแต่เพียงบุคคลคนหนึ่งที่อยู่ในสังคมแค่นั้น แต่ไม่ได้คิดท้อแท้ วัตถุต่าง ๆ ที่เราดูแล บางครั้งเสนาสนะบันไดขึ้นกุฏิแต่ละหลังก็มีโอกาสเดินผ่านแล้วรู้เห็นอะไรไม่ดี ก็ต้องซ่อมบำรุงอันนี้ก็ทำอยู่อย่างนี้..."

นอกจากเป็นผู้ซ่อมแซมกุฏิวิหารแล้ว พระอาจารย์เลี่ยมยังรับหน้าที่เป็นเสนาสนคาหาปกะ คือ ผู้รับผิดชอบในการแจกเสนาสนะอีกหน้าที่หนึ่งด้วย ซึ่งมีพระรูปหนึ่งตำหนิพระอาจารย์เลี่ยมที่ทำแต่งานก่อสร้างไม่ปฏิบัติเหมือนพระกรรมฐาน พอจะเข้าพรรษา พระรูปนั้นกลับมาจำพรรษาที่วัดหนองป่าพง และได้ไปขอกุฏิสำหรับจำพรรษาในหน้าฝน พระอาจารย์เลี่ยมจึงบอกท่านไปว่า *"พระกรรมฐานน่าจะไปพักที่ใต้โคนไม้"* ด้วยเหตุนี้ทำให้พระรูปนั้นเห็นความสำคัญของการงานที่พระอาจารย์เลี่ยมได้ทำอยู่ และเรียนรู้ที่จะเป็นผู้มีความเสียสละมากขึ้น

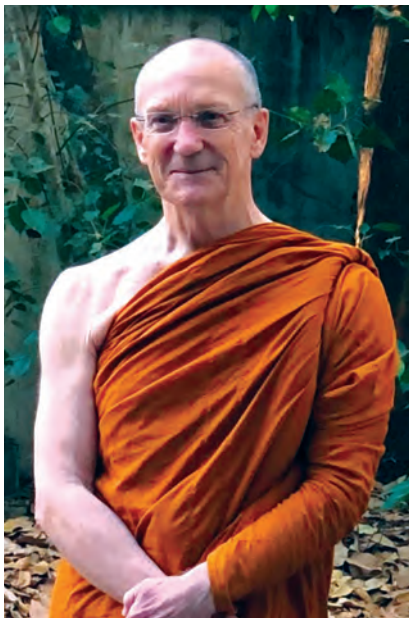
จีวรคาหาปกะ

ไม่เพียงแค่งานนวกรรมเท่านั้น แม้กระทั่งการเย็บผ้าสำหรับกุลบุตรผู้มาบวชใหม่ ท่านจะเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการตัดเย็บ หลวงพ่อเล่าว่า

"...สมัยยังเป็นผู้ที่ยังมีวัยแข็งแรงอยู่กับหลวงปู่ บางทีท่านก็ให้เราเย็บผ้าเพื่อผู้ใหม่ที่ปรารถนาขอสมัครปฏิบัติตัวในพระธรรมวินัยปีหนึ่งก็ ๔๐-๕๐ ไตร การเย็บก็ต้องเย็บทุกเช้า ทำมาอย่างนั้น ถ้าเราทำด้วยความรู้สึกที่มีอารมณ์ไม่ดี ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกขุ่นเคืองแล้วก็บ่น ผมทำได้อย่างสบาย วันนี้ทำได้แค่นี้ก็เอาแค่นี้ ไปเรื่อย ๆ ก็ไม่ได้มีอะไร ถึงเวลาหยุดเราก็หยุด ท่านบอกว่าทำเท่าที่ทำได้ กลางคืนมาก็อยู่แบบเงียบ ๆ ภาวนาไป อันนี้ก็เป็นงานเหมือนกัน ต้องทำด้วยจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อประกอบด้วยการเสียสละ คำว่าเสียสละก็เพื่อความหวังดี..."

ความที่พระอาจารย์เลี่ยมได้รับมอบหมายงานในการตัดเย็บผ้าไตรจีวรตลอดจนบริขารต่าง ๆ จากหลวงพ่อชาทำให้ฝีมือในการตัดเย็บผ้าของท่านนั้นละเอียดประณีตงดงามเป็นที่ประจักษ์ชัด หลวงพ่อจันดี กนฺตสาโร ซึ่งเคยเป็นพระนวกะอยู่ในช่วงเวลานั้นเมตตาเล่าว่า

"...ท่านเก่ง เรื่องตัดเย็บก็เก่ง อาตมาก็ได้จากท่านอยู่บ้าง เพราะว่าท่านจะละเอียด เวลาตัดเย็บนี่จะละเอียด ฝีจักรนี่ละเอียดมากเลยเวลาเย็บ แล้วสัดส่วนก็ได้ฉาก อันนี้เกี่ยวกับบริขารต่าง ๆ ท่านก็จะเป็นแบบอย่างได้ดี ก็มีอยู่ ๒-๓ รูปสมัยนั้น แต่ว่าหลวงพ่อเลี่ยมนี่ฝีมือดี เวลาจะตัดเย็บบริขาร ถวายบริขารท่านต้องฝีมือดีหน่อย (หัวเราะ) ถ้างั้นเขิน กลัวท่านไม่ใช้ให้อะไรอย่างนี้ ก็ต้องทำให้ประณีตหน่อย..."

เจ้าอธิการคลัง

นอกจากนี้พระอาจารย์เลี่ยมยังรับหน้าที่เป็นพระเถระผู้ดูแลคลังสงฆ์อีกหน้าที่หนึ่งด้วย

พระราชโพธิวิเทศ (รีด ปสนฺโน) เล่าความหลังครั้งก่อนว่า

"...หน้าที่อย่างหนึ่งที่ท่านเคยทำคือดูแลของสงฆ์ ดูแลคลังสงฆ์ เมื่อพระมีอะไรที่ต้องการ บริขารจะต้องขอท่าน จำได้ครั้งหนึ่งเรา เราก็รู้สึกว่าคือผ้าอาบน้ำก็ขาดแล้ว เราก็ไปขอผ้าอาบน้ำใหม่จะได้มีผ้าอาบน้ำใหม่ ก็ไปขอท่าน ท่านก็ไปที่คลังสงฆ์ ของก็เยอะอยู่ เยอะมาก แต่ท่านก็ยังเอาของเก่าออกมาให้เรา ท่านเองท่านก็ใช้ของเก่า ใช้จนหมดสภาพ ท่านก็ทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเราประทับใจ แต่อย่างว่าเราก็ไม่ค่อยอยากได้ของเก่า

แต่ก็เคยมีเพื่อนพระอีกรูปหนึ่ง สมัยนั้นไฟฟ้าไม่มี คือไปไหนมาไหนต้องอาศัยไฟฉายหรืออาศัยเทียน แม้แต่สมัยนั้นถ่านไฟฉายก็ไม่ค่อยมี เทียนบางทีก็ไม่มี คือต้องดูถ้าเทียนหมดแทนที่จะขอกับหลวงพ่อเลี่ยม ใช้ทีละอันแต่ต้องใช้ ก็ไปดูหลังจากวันพระเสร็จแล้ว ญาติโยมได้กลับไป ก็ไปดู คือตอนเช้า ๆ ตอนสว่าง เทียนเหลือรึเปล่าที่ญาติโยมใช้ในกลางคืน แต่มีบ้างที่ไม่หมดในตอนเช้ายังอยู่ในศาลา จะได้มีเทียนใช้ ถ้าไปขอกับหลวงพ่อเลี่ยม ท่านก็จะถาม

มีพระเพื่อนองค์หนึ่งท่านไปขอ ไปขอไม้ขีดไฟ จำไม่ได้ว่ากี่อันรู้สึกว่าหลวงพ่อเลี่ยมเหมือนกับท่านนับเอา เอาไป ๑๕ อัน อย่าเอามาก ๑๐ กว่าอัน อย่าไปขอ ทำไมใช้เปลือง ทำให้เปลือง เป็นการทำให้เราฝึกซ้อม เน้นรู้จักใช้ของสงฆ์ ของที่ญาติโยมถวาย เป็นสิ่งที่มีคุณค่าจริง ๆ เรียกได้ว่าท่านเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง...."

แขกพิเศษ

เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ จอร์จ ชาร์ป (George Sharp) ประธานมูลนิธิกิจการสงฆ์ประเทศอังกฤษ (The English Sangha Trust) เดินทางมานิมนต์หลวงพ่อชา เพื่อขอความเมตตาท่านเดินทางไปประเทศอังกฤษ ดังงานเขียนของอดีตพระพอล วรปญฺโญ ความว่า

"...ตอนนั้นหลวงพ่อชาไม่อยู่ อย่างไรก็ตามถึงเขาจะมาเพื่อถวายวิหารและการสนับสนุนบำรุง แต่จอร์จก็ได้รับการต้อนรับแบบธรรมดาจากพระอาจารย์เลี่ยม คือนอนในศาลา รับประทานอาหารจากชามแบบกะละมังที่ชำรุด และนั่งบนพื้นปูนซีเมนต์ด้านนอกศาลาโรงฉัน ผมไม่ได้คิดอะไรเรื่องนี้ แต่อาจารย์สุเมโธค่อนข้างไม่สบายใจตอนที่ท่านได้ทราบเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเมื่อท่านพาจอร์จไปพบท่านอาจารย์มหาบัว ซึ่งที่นั่นมีการดูแลต้อนรับที่ดีกว่ามาก อย่างไรก็ตามเมื่อผมเรียนเรื่องนี้ให้หลวงพ่อชาทราบ ท่านเพียงแต่พูดว่า "พวกเราไม่ใช่ท่านมหาบัว"

ทุกคนรู้ดีอยู่แล้วว่าผลเป็นเช่นใด พระอาจารย์มหาบัวไม่เห็นว่าพระของท่านรูปใดที่พร้อมจะไปประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ดีท่านเน้นว่าถ้าต้องส่งพระไปจริง ๆ การแยกระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายก็ควรให้คงอยู่เหมือนเดิม หลวงพ่อชาตกลงที่จะเดินทางไปในเดือนพฤษภาคมพร้อมกับอาจารย์สุเมโธ พระเขมธมฺโมชาวอังกฤษที่บวชพร้อมกับผมกำลังจะไปเยี่ยมโยมพ่อโยมแม่ของท่าน ดังนั้นท่านจึงเดินทางไปด้วย พระนวกะอีก ๒ รูปเดินทางไปที่สหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา และได้หยุดแวะที่กรุงลอนดอนในภายหลัง ซึ่งหลวงพ่อชาได้ตัดสินใจปล่อยให้พวกท่านทั้งหมดอยู่ที่นั่น..."

ทำระบบน้ำประปา

พ.ศ. ๒๕๒๑ วัดหนองป่าพงยังคงตักน้ำ หาบน้ำตามบ่อสร้าง ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณวัด เมื่อเกิดการรวมตัวกันแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องใช้น้ำจำนวนมาก หน้าที่สำหรับนำน้ำขึ้นมาจากบ่อย่อมหลีกหนีกำลังของพระเณรไปไม่พ้น พระอาจารย์เลี่ยมในฐานะพระเถระผู้ช่วยดูแลวัดได้สังเกตเห็นภาพที่พระเณรตักน้ำใส่ห้องน้ำ ขณะที่โยมผู้หญิงเข้าออกห้องน้ำแล้ว เป็นภาพที่ไม่งาม ไม่เหมาะสมกับสมณสารูปเลย ท่านจึงขอโอกาสหลวงพ่อชาเพื่อทำหอถังส่งน้ำขึ้น ซึ่งช่วงเวลานั้นระบบท่อพีวีซีและเครื่องสูบน้ำเริ่มมีวางจำหน่ายในพื้นที่ จ.อุบลราชธานีแล้ว

"...ก็คิดดูสิเราตักน้ำให้แม่ออกอาบ คนอื่นเขาจะคิดเหมือนเราไหม? สมัยก่อนห้องส้วม พระเราตักน้ำไปใส่ถังใส่อะไรไว้ เวลามีงานพระก็ตักน้ำใส่ แม่ออกก็เข้าห้องน้ำ ทีนี้เราก็คิดว่า โอ้ย ! มันคือคักแท่น้อ (หัวเราะ) มันคิดไม่เหมือนกัน เราก็มาคิดว่า ฮ่วย ! ทำอย่างนี้มันไม่งาม เราจะหาวิธีไหนดีหนอ ต้องหาวิธีที่ต้องไปทำน้ำแล้วส่งเข้ามา ไม่ต้องมาเกี่ยวข้องกันกับห้องน้ำอย่างนั้นแหละ ก็เลยมาทำแท็งก์น้ำอยู่นี่ ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒..."

กิจวัตรตอนบ่ายที่พระเณรมาตักน้ำจากบ่อ

หอถังส่งน้ำจากวันนั้นถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๘) มีอายุการใช้งานเกือบ ๕๐ ปี แต่ยังคงแข็งแรงทนทานอำนวยประโยชน์แก่ผู้ใช้สอยมาโดยตลอด

พระอาจารย์เลี่ยมลงมือทำหอถังเก็บน้ำด้วยตนเองกับโยมเพียงไม่กี่คน ในทุกวันหลังจากทำภัตกิจแล้ว เป็นเวลาที่ท่านเปลี่ยนอิริยาบถเปียกแดดทำงาน เพื่อสร้างวัตถุรองรับน้ำขนาดใหญ่สำหรับประโยชน์ใช้อุปโภคบริโภคของพระเณรตลอดจนผู้มาใช้สอยพื้นที่วัดหนองป่าพง หากมีกิจที่ต้องให้พระเณรจำนวนมากช่วยกัน เช่น การเทปูน ท่านก็จะขอให้หมู่คณะมาช่วยเป็นบางครั้งคราว แต่โดยมากแล้วท่านจะเป็นผู้ทำเองไปเรื่อย ๆ ปีนั้นท่านเล่าว่า ตากแดดจนตัวเขียว เรียกได้ว่า กว่าที่หอถังจะเสร็จท่านตากแดดวันละหลายชั่วโมงทุกวันจนตัวดำมะเมื่อม แต่ผลที่สุดแล้วหอถังก็สำเร็จลงด้วยดี โดยสามารถรองรับน้ำได้ถึง ๓๐,๐๐๐ ลิตร

"...ทำใกล้จะเสร็จหลวงปู่ท่านก็มานอนดู (หัวเราะ) เราก็ถือว่าเผื่อมันเป็นประโยชน์ต่ออนาคตก็คิดไปอย่างนั้น..."

เมื่อทำหอถังแล้วก็จำเป็นต้องมีสระน้ำ หลวงพ่อเมตตาเล่าว่า

"...เมื่อเราทำถังน้ำขึ้นแล้ว สระก็เลยอาศัยองคมนตรี (ดร.เชาวน์ ณ ศีลวันต์) ให้หาโครงการหางบประมาณมาทำสระน้ำให้ แต่ก็ได้ไม่ลึกเท่าไหร่ แต่ว่ามันก็ดีเมื่อสูบน้ำขึ้นใช้แล้ว โอ...มันสบายปล่อยน้ำไปใช้ วิธีวางท่อน้ำถ้าขยะหรืออะไรมันติดท่อ เราไปเปิดที่บ้านแม่ชีที่เดียว ขยะจะออกหมดเลย..."

มอบหมาย

พ.ศ. ๒๕๒๒ หลังเดินทางกลับจากการจาริกสู่ดินแดนตะวันตกเป็นครั้งที่ ๒ หลวงพ่อชา สุภทฺโท ปรารภที่จะไปฟื้นฟูวัดบ้านก่อนอก ซึ่งเป็นวัดเดิมที่ท่านเคยอยู่ประจำเมื่อครั้งบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระบวชใหม่ ซึ่งในเวลานั้นวัดบ้านก่อนอกมีความทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา หลวงพ่อชาจึงดำริจะไปอยู่จำพรรษา ณ สถานที่แห่งนั้น จึงได้มอบหมายภาระงานในวัดหนองป่าพง ให้กับพระเถระช่วยกันดูแล และอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ หลวงพ่อชาไปพักฟื้นอาการอาพาธอยู่ที่วัดถ้ำแสงเพชร ดังถ้อยคำในการอบรมพระภิกษุ สามเณรของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ความว่า

"...อย่างอาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยม ผู้ท่านอาวุโสก็มอบให้ท่านปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมด ให้ปรึกษาหารือกัน ไม่ใช่ว่ามอบให้องค์ใดองค์หนึ่งแต่ผู้เดียว แต่ส่วนใหญ่ให้ท่านช่วยกันคุ้มครอง ถ้าท่านบอกท่านเตรียมอะไร ๆ ก็ให้พิจารณาทำตามท่าน ถ้าสงสัยอะไรก็พูดกันให้มันน่าฟัง ให้มันรู้เรื่อง มีเรื่องที่ปรึกษาหารือกันก็มอบให้ท่าน พระอาคันตุกะจะไปจะมาก็มอบให้ท่านปกครอง ให้ปรึกษาหารือกันเป็นเรื่องพระเถระ คุณวีระพลก็แยกไปในเรื่องงานเกี่ยวกับการติดต่อทางราชการ เรื่องเขียนหนังสือก็ให้รับเอาเสีย รับเอาแล้วก็ให้เพื่อนดูด้วย ไม่ใช่ว่าเอาไปคนเดียว ให้ปรึกษากันได้ด้วย อย่าให้มันขัดกัน ให้ช่วยเหลือกัน การปกครองก็เหมือนกัน อาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยมจะทำอะไรก็ให้ปรึกษาคุณข่อง (พระวีระพล) ด้วย ต่างฝ่ายต่างปรึกษาหารือกันได้ ให้เข้ากันได้ ไม่ขัดข้องกัน

หลวงพ่อจันดี กนฺตสาโร เมตตาเล่าถึงหลวงพ่อว่า

“ในช่วงแรกที่ได้พบหลวงพ่อเลี่ยม ท่านอาจดูเหมือนไม่ได้แสดงความสนใจต่อสิ่งรอบตัวมากนักเวลาญาติโยมเข้าไปหา ก็ไม่ได้มอง ไม่ได้พูดคุยจ้องตรงแบบที่หลายคนคุ้นเคย มักหันไปทางโน้นที ทางนี้ที คอยหาอะไรบางอย่างอยู่ตลอดเวลาจนบางคนอาจรู้สึกว่า “ไม่เอาแล้ว” เพราะท่านดูเงียบขรึม ห่างเหิน และไม่เปิดรับ

แต่ผม... ยังคงเฝ้าสังเกตอยู่เงียบ ๆ ไม่ด่วนตัดสิน ใช้เวลานานเป็นปี ๆ จึงค่อย ๆ มองเห็นปฏิปทาของท่านอย่างแท้จริง สิ่งที่เห็นคือความละเอียดรอบคอบ สงบ เรียบง่าย ปฏิปทาของท่านไม่ขาดตกบกพร่องเลยแม้แต่น้อย เมื่อได้สัมผัสใกล้ ๆ ท่านคือผู้มีความตั้งมั่นในพระธรรมวินัย ต่อมาญาติโยมที่เคยรู้สึกเฉย ๆ ก็เริ่มสัมผัสได้ถึงปฏิปทาที่ดีงามของท่าน จึงค่อย ๆ ศรัทธาและยอมรับท่านมากขึ้น

หลวงพ่อเลี่ยมไม่ได้เพียงจำพรรษาอยู่ในวัด แต่ยังออกเดินทางไปช่วยดูแลวัดสาขา ช่วยงานก่อสร้าง ลงมือทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง แต่ด้วยความที่ท่านไม่อธิบายอะไรนัก เน้นการลงมือกระทำให้เห็นบางคนจึงไม่เข้าใจ และถึงกับต่อต้านกล่าวหาว่าท่านนำปัจจัยที่ญาติโยมถวายหลวงปู่ชาไปใช้หรือใช้ทรัพย์ของวัดโดยไม่เหมาะสม แต่เมื่อถึงคราวต้องชี้แจง หลวงพ่อเลี่ยมสามารถแจกแจงได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ว่าปัจจัยแต่ละส่วนมาจากใคร ด้วยเหตุแห่งศรัทธาใด และนำไปใช้อย่างไรในงานพระศาสนา ท่านยืนยันชัดเจนว่าไม่ได้แตะต้องแม้แต่น้อยในส่วนของปัจจัยหลวงปู่ชา คำอธิบายของท่านตรงไปตรงมา ชัดเจน และจริงแท้ จนไม่มีใครกล้าตั้งข้อครหาได้อีกเลย

หลวงปู่ชาได้มอบหมายภารกิจหลายครั้งให้หลวงพ่อเลี่ยมดูแล สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความไว้วางใจในความมั่นคงในธรรมของหลวงพ่อเลี่ยม ท่านเป็นผู้ที่ไม่เคยคลาดเคลื่อนจากแนวทางของหลวงปู่ชาเลยแม้แต่น้อย โดยเฉพาะในช่วงที่หลวงปู่ชาเริ่มอาพาธ หลวงพ่อเลี่ยมเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ดำรงตนอย่างสงบ เรียบง่าย และมั่นคง ท่านเคยกล่าวอย่างถ่อมตนว่า

“เราไม่ใช่ลูกศิษย์ใกล้ชิดที่สุด... แต่เราทำหน้าที่ที่ใกล้ที่สุด”

คำกล่าวนี้ สะท้อนหัวใจของท่านได้อย่างชัดเจน แม้จะอยู่ใกล้หลวงปู่ชาอย่างยาวนาน แต่กลับมิได้ยึดถือว่าตนเป็นผู้สำคัญ หากยึดถือเพียง “หน้าที่” ที่ต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ”

พระเทพพัชรญาณมุนี (ฟิลลิป ญาณธมฺโม) เล่าถึงหลวงพ่อว่า

"...ปีนั้น พ.ศ. ๒๕๒๓ ผมก็จำพรรษาที่วัดป่าพง ได้เห็นปฏิปทาของหลวงพ่อเลี่ยม ในสมัยนั้นเราเรียกว่า ท่านพระอาจารย์เลี่ยม ท่านเป็นคนที่สำรวม สงบ ไม่คลุกคลี ไม่ค่อยพูด แต่เสียสละต่อกิจของสงฆ์ ท่านเคารพความเพียร เคารพกิจวัตร เคารพข้อปฏิบัติ และเคารพหลวงปู่ชามาก ๆ เวลาท่านนั่งฟังปาติโมกข์ ท่านก็จะนั่งนิ่งสงบเป็นตัวอย่าง ท่านเป็นบุคคลที่มีปฏิปทาสม่ำเสมอ แต่สม่ำเสมอในความสงบ

ในพรรษานั้น ท่านรักษาธุดงควัตรโดยการฉันตกบาตร (ฉันอาหารเฉพาะที่บิณฑบาตได้) ตลอดพรรษา ท่านไปบิณฑบาตไกลไปถึงบ้านจั่น กลับมาส่วนมากไม่ค่อยได้อาหาร ได้แต่ข้าวเหนียวกับกล้วยน้ำว้า วันพระบางครั้งได้อาหารบิณฑบาตมาเพิ่มอยู่บ้างเล็กน้อย ท่านจึงผอมลง ดูเหมือนว่าท่านเร่งความเพียรเยอะในปีนั้น หลังฉันเสร็จ ท่านจะทำกิจส่วนรวม กวาดศาลา โรงฉัน ท่านทำของท่านอยู่ประจำ เคยมีครั้งหนึ่งผมก็เข้าไปขอโอกาสรับไม้กวาดที่ท่านกำลังปัดกวาดอยู่ เพื่อที่เราจะได้ทำกิจปัดกวาดแทนท่าน ท่านก็พูดขึ้นมาว่า "เออ ไปหาไม้กวาดเอง ผมทำของผมอยู่" เมื่อท่านทำกิจท่านก็ทำของท่านเอง ไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากคนอื่น

แต่ผมก็จำได้ครั้งหนึ่งหลังฉันเสร็จ ท่านก็มาพูดกับผมอยู่ว่า "วันนี้จะเอาบุญไหม? ช่วยกันไปบ่มบาตรหลวงปู่ชา" หลวงพ่อเลี่ยมเตรียมบาตรสเตนเลสไว้ เพื่อบ่มบาตรถวายหลวงปู่ชา จึงได้ชวนไปบริเวณที่ตั้งองค์เจดีย์ทุกวันนี้ ท่านก็เตรียมอิฐแดงกองไว้ แล้วเทถ่านที่ท่านไปเผาเตรียมไว้เองแล้วก็จัดบ่มบาตร เมื่อเสร็จแล้วบาตรก็ออกมาดำสวย ท่านก็ยกไปถวายหลวงปู่ชาให้ท่านใช้ หลวงปู่ชาท่านก็อธิษฐานใช้บาตรนี้ ไปตลอดอีกหลายปี...

หลวงปู่ชาท่านได้ปรารภว่า พระอาจารย์เลี่ยมและพระอาจารย์บุญชู เป็นมือขวาและมือซ้ายของท่านช่วยดูแลวัดหนองป่าพง"

ภาระในการปกครองดูแลพระเณรวัดหนองป่าพงแทนหลวงพ่อชา ไม่เพียงเป็นหน้าที่ที่ต้องทำของพระอาจารย์เลี่ยมในฐานะของผู้ช่วยงานแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นเหมือนความไว้วางใจของครูบาอาจารย์คือหลวงพ่อชาที่มีต่อท่านด้วย แต่ถึงกระนั้นพระอาจารย์เลี่ยมก็มิได้แสดงออกว่าท่านเป็นบุคคลที่หลวงพ่อชาไว้วางใจ แม้กระทั่งการเข้าหาหลวงพ่อชาเป็นการส่วนตัวท่านก็ยังสงวนเวลาไว้ให้สำหรับพระเณรรูปอื่นซึ่งมาสู่ธรรมวินัยทีหลังได้มีโอกาสใกล้ชิดกับหลวงพ่อชา ส่วนท่านนั้นจะเก็บตัวเงียบในกุฏิ จะมาก็ต่อเมื่อมีการรวมประชุมกันเท่านั้น จนกระทั่งหลวงพ่อชาถามไถ่ถึง และนานวันเข้า หลวงพ่อชาก็พาพระอุปัฏฐากไปเยี่ยมพระอาจารย์เลี่ยมถึงกุฏิเพื่อพูดคุยปรึกษาหารือกัน

ที่นี้เมื่อมีไฟฟ้าหรือน้ำประปาอย่างนี้ ภาระอันนี้ก็มอบให้คุณบุญมากับคุณคำพันให้ปรึกษากันพูดกันได้ จึงจะมีความสะดวกสบายในการงานที่ทำ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่วัดหนองป่าพงมีประโยชน์หมดทุกต้นนั่นแหละ ต้นเล็ก ต้นใหญ่ ต้นสั้น ต้นยาว ต้นคด ๆ งอ ๆ ก็มีประโยชน์ทั้งนั้น ถ้าเรารู้จักเลือกใช้ ที่นี้ถ้ามีนาคที่ต้องการเข้ามาบวชอย่างนี้ก็มอบให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์บุญชู เป็นผู้ปกครองดูแล ไม่ใช่ว่าทิ้งให้องค์เดียว ถ้าเห็นไม่ดีไม่งามผิดพลาดอะไรก็ช่วยกันบอกเตือนได้ จะทำอะไรก็ดูให้ดี อย่าทำตัดหน้าตัดหลัง ถ้ามีความสงสัยในความบกพร่องของผู้ใหญ่ก็ขอโอกาสเรียนถามโดยธรรมวินัย ในสิ่งที่เหมาะสมที่ถูกที่ควร...”

พระราชวชิรญาณ (อนันต์ อกิญฺจโน) เมตตาเล่าว่า

“สมัยที่หลวงปู่ชาท่านยังมีชีวิตอยู่ หลวงพ่อเลี่ยมได้รับความไว้วางใจจากหลวงปู่ชาเป็นอย่างยิ่ง ในการให้ช่วยบริหารกิจการงานภายในวัดหนองป่าพง เสมือนอยู่ในฐานะเป็นผู้แทนองค์ท่าน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่หลวงปู่ท่านต้องออกไปทำธุระนอกวัด เช่น ต้องออกเดินทางไปเยือนวัดสาขาต่าง ๆ ที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันหรือในต่างจังหวัด เดินทางไปให้การอบรมหรือไปเข้าร่วมประชุม ท่านก็มักจะมอบหมายให้หลวงพ่อเลี่ยมอยู่ดูแลความเรียบร้อยภายในวัดหนองป่าพงแทนท่านเสมอ ๆ

ตอนที่หลวงปู่ท่านไปจำพรรษาที่บ้านก่อนอก ท่านก็มอบหมายให้หลวงพ่อเลี่ยมอยู่บริหารวัดหนองป่าพงแทนท่าน ตอนที่ท่านเดินทางไปเยือนอังกฤษ ท่านก็ให้อำนาจเด็ดขาดแก่หลวงพ่อเลี่ยมในการปกครองบริหารจัดการวัด พระเดชพระคุณหลวงปู่ชาท่านมองการณ์ไกล ท่านคงวางแผนเพื่ออนาคตไว้แล้ว ว่าต่อไปเมื่อท่านไม่อยู่แล้ว ท่านจะให้หลวงพ่อเลี่ยมนี่แหละเป็นประธานสงฆ์ของสายหนองป่าพงแทนท่าน ซึ่งในเวลาต่อมาก็เป็นไปตามที่ท่านได้วางแผนไว้ หลวงพ่อเลี่ยมท่านก็ได้เป็นประธานสงฆ์ของสายหนองป่าพงรูปปัจจุบัน จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

จากแต่เดิมที่หลวงพ่อเลี่ยมท่านไม่เคยได้ไปไหน ไม่เคยได้ออกจากวัดหนองป่าพงไปพำนักอยู่ที่ไหน ในสมัยที่หลวงปู่ท่านยังมีชีวิตอยู่ มาบัดนี้ท่านเป็นเจ้าอาวาส เป็นประธานสงฆ์แล้ว จะทำแบบเดิมไม่ได้ ท่านก็เปลี่ยนแปลงปฏิปทา จนเป็นเหตุให้ท่านได้เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ไปวัดสาขา ได้เดินทางมากที่สุด ไปต่างประเทศก็มากมายหลายประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อทำกิจที่สำคัญของพระศาสนา เพื่อให้พระศาสนาเจริญแพร่หลายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

หลวงพ่อเลี่ยมท่านมีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใสมาตั้งแต่สมัยที่หลวงปู่ชายังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ท่านพักผ่อนน้อย ตอนกลางวันก็ไม่ได้พัก ท่านเป็นผู้ปกครองและผู้บริหารจัดการที่ยอดเยี่ยม ทำให้พระศาสนาในสายหนองป่าพงเจริญแพร่หลายกว้างขวางจนกระทั่งถึงทุกวันนี้”

เมื่อหลวงพ่อชามอบหมายให้พระอาจารย์เลี่ยมร่วมรับผิดชอบดูแลวัดหนองป่าพงช่วงที่ท่านไม่อยู่ ดังนั้นกิจวัตรในการนำพาพระเณรปฏิบัติข้อวัตรต่าง ๆ ก็เป็นหน้าที่ซึ่งท่านเอาใจใส่นำพา นอกจากนี้พระอาจารย์เลี่ยมยังทรงธุดงควัตรเป็นพิเศษบางข้อเพื่อเป็นการบูชาคำสอนของพระพุทธเจ้าไปด้วย เช่น การบิณฑบาตเป็นวัตรและฉันเฉพาะอาหารที่บิณฑบาตมาได้ ไม่รับอาหารจากทายกซึ่งนำมาถวายในภายหลัง ซึ่งโดยปกติแล้วท่านจะเดินไปบิณฑบาตสายไกล เช่น บ้านคำนางรวย บ้านจั่น ไปกลับประมาณ ๗ กิโลเมตร หรือบางครั้งก็เดินไกลไปถึงสถานีรถไฟบ้านบุ่งหวาย ซึ่งอยู่ห่างจากวัดหนองป่าพงอยู่มากหากเดินเท้าไป ในช่วงเวลานั้นอาหารบิณฑบาตไม่สะดวกมากมายนัก บางครั้งก็มีเพียงข้าวเปล่ากับกล้วยน้ำว้า ท่านก็ฉันไปอย่างนั้น เพียงพอสำหรับประทังชีวิตดำรงธาตุขันธ์ไว้เพื่อทำประโยชน์เท่านั้น บางครั้งพระอาจารย์คำปุน ญาณวีโร ซึ่งอยู่จำพรรษาร่วมกันจะแอบมาเปิดบาตรของท่านแล้วส่องดูว่ามีอะไรอยู่ในบาตรบ้าง เมื่อพบว่ามีเพียงข้าวเหนียวเปล่า ๆ พระอาจารย์คำปุนก็จะแบ่งอาหารใส่บาตรให้ท่านพอได้ฉันประทังชีวิต

ออกตัว

หลวงพ่อชาเป็นครูบาอาจารย์ที่เฉียบขาดและดุดัน หากท่านได้ดุใคร เหมือนคนนั้นตายแล้วเกิดใหม่อีกหนได้ทีเดียว พระเณรที่อยู่ใกล้ชิดท่านต่างทั้งรักทั้งเคารพทั้งหวาดผวา เหมือนหนูกลัวแมว เหมือนเนื้อกลัวเสือก็ปานกัน ดังนั้นหากมีความรู้สึกไม่สบายใจหรือทำผิดอะไร เมื่อไม่กล้าที่จะไปกราบเรียนหลวงพ่อชาโดยตรง การกราบเรียนต่อพระอาจารย์เลี่ยมก็เป็นทางออกหนึ่ง

วันหนึ่งพระจันดี (หลวงพ่อจันดี กนฺตสาโร) ได้ทำกระโถนของหลวงพ่อชาตกกระแทกพื้นปูนแข็งจนชำรุด ความกลัวได้วิ่งเข้าจับใจอย่างรุนแรงและเนื่องเพราะท่านมีความกริ่งเกรงในหลวงพ่อชามากล้น ไม่อาจหาญที่จะกราบเรียนต่อหลวงพ่อชาโดยตรง จึงเข้าไปขอโอกาสเรียนพระอาจารย์เลี่ยม ซึ่งพระอาจารย์เลี่ยมได้ช่วยคลี่คลายความกังวลและแนะนำให้ท่านไปหาหลวงพ่อชา เพื่อกราบเรียนสิ่งที่เกิดขึ้น ดังท่านเล่าในภายหลังว่า

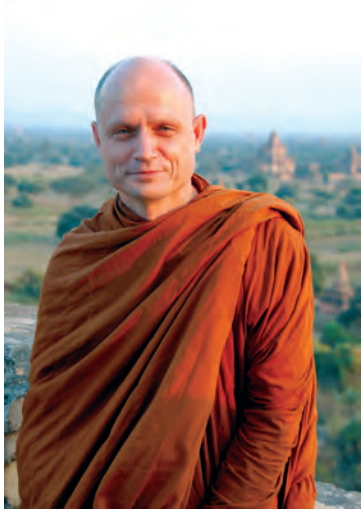
“เคยอุปัฏฐากหลวงปู่ ทำกระโถนแตก กระโถนปัสสาวะที่ล้างทุกวันน่ะ วันนั้นถือไปมันหลุดมือยังไงไม่รู้ กระแทกพื้น โอ้โห มันทุกข์มากเลยนะ ทุกข์แบบกลัวดุ มันสะเพร่ามาก ทุกข์ทั้งวันเลยแหละ ตอนเย็นไปกราบหลวงพ่อเลี่ยมท่านบอกว่า “ไปบอกท่านไป สารภาพก็แล้วไป” ท่านบอกให้ไปกราบหลวงปู่ตอนเย็น ยิ่งหลบมันยิ่งไม่สบายใจนี่ถ้าไม่สารภาพ แต่เราขี้กลัว ขี้อายด้วย

พอไปหลวงพ่อเลี่ยมท่านก็ไปนั่งอยู่ด้วยที่ใต้ถุนกุฏิหลวงปู่ ท่านอาจจะจำไม่ได้ แต่เราจำแม่นมาก พอจะยกมือพูด หลวงปู่ท่านว่า “มีอะไรล่ะ” โอ้โห พูดไม่เป็นคำเลย หลวงพ่อเลี่ยมท่านก็เลยช่วยอธิบายให้หลวงปู่ฟัง พออธิบายเสร็จแล้วหลวงปู่ท่านว่า “ของมันแตกได้ มันก็แตกสิ” ความกังวลใจซึ่งก่อเค้ามาระยะหนึ่งก็พลันสลายไป”

ไม่เพียงนี้เท่านั้นหากมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในวัด และหลวงพ่อชาตัดสินอย่างเด็ดขาดลงไปแล้ว พระเณรทั้งหมดต่างเงียบกริบไม่กล้าปริปากแม้สักครึ่งคำ ก็จะมีเพียงพระอาจารย์เลี่ยมเท่านั้นแหละที่จะกล้าเอ่ยขอโอกาสร้องขอหลวงพ่อชาให้ละเว้นพระเณรที่ผิดพลาดพลั้งไป

ตัวแทน

เมื่อถึงฤดูออกพรรษา งานบุญกฐินต่าง ๆ ตามวัดสาขา หลวงพ่อชาจะเมตตาเดินทางไปเป็นองค์ประธานให้เสมอ แต่เมื่อมีสาขามากขึ้น ธาตุขันธ์ของท่านแปรปรวนไปไม่คงที่ พระอาจารย์เลี่ยมจึงจำเป็นต้องเดินทางไปร่วมงานแทน ครั้งหนึ่งงานกฐินของวัดป่าโพธิ์สุวรรณ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี ซึ่งมีพระอาจารย์คูณ อคฺคธมฺโม เป็นเจ้าอาวาส (ปัจจุบันคือ พระครูสุวรรณโพธิเขต) พระอาจารย์เลี่ยมอาพาธด้วยฤทธิ์ไข้ แต่ก็ยังอุตส่าห์ไปร่วมกิจกรรม

พระพรหมพัชรญาณมุนี (ฌอน ชยสาโร) เมตตาเล่าว่า

“...ที่ผมประทับใจหลวงพ่อเลี่ยมมากครั้งแรก คือพรรษาหลังจากผมอุปสมบทแล้ว พรรษาแรกแล้วไปอยู่กับหลวงพ่อคูณ แล้วที่จริงผมไปอยู่ตั้งแต่เป็นสามเณร แล้วก็กลับมาวัดป่าพง วัดป่านานาชาติ แล้วก็กลับไปใหม่ช่วงเข้าพรรษา แต่พอออกพรรษาแล้ว ภาษาไทยผมใช้ได้นะ ผมเริ่มสนุกกับการฟังธรรมะในภาษาไทย และงานกฐินปีนั้นญาติโยมมากันเยอะหลวงพ่อเลี่ยมจะมา คนก็ดีใจตื่นเต้นหลวงพ่อเลี่ยมจะมา ท่านมาตอนค่ำ ปรากฏว่าท่านเป็นไข้มาลาเรีย ท่านดูไม่ดีเลย แล้วในวัดในสมัยนั้นนะ แทบจะไม่มีที่พักเลย ไม่มีเรือนรับรองอะไรเหมือนสมัยนี้ หลวงพ่อเลี่ยมจึงขอไปนอนหลังพระพุทธรูป อยู่ในศาลาเล็ก ๆ แล้วก็นอนลงไปเลย แล้วพอถึงเวลาแสดงธรรม ท่านก็ลุกขึ้นมาขึ้นธรรมาสน์ ผมก็เลยประทับใจแค่นี้ก็ประทับใจมากแล้วว่า ท่านลุกขึ้นมาเทศน์ด้วยหรือเมื่อท่านป่วยขนาดนี้? แล้วท่านขึ้นนะโมแล้ว ท่านเทศน์เรื่องอสุภกรรมฐาน แล้วผมจำไม่ได้ว่าในรายละเอียดท่านพูดเรื่องอะไร แต่ในขณะท่านเทศน์ท่านอาพาธอย่างหนัก คำพูดของท่านมันมีน้ำหนักมาก มันประทับใจจริง ๆ เรื่องโทษของสังขาร ร่างกาย ในสมัยนั้นสำนวนการเทศน์ของท่านมันน่าฟังมาก มันตรงไปตรงมา มันเป็นหลักปฏิบัติและภาวนา ตรงไปตรงมาได้ถึงใจผมมาก...”

ปฏิปทาในหน้าที่

พระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ได้รับภาระน้อยใหญ่จากหลวงพ่อชา สุภทฺโท ช่วยแบ่งเบาเป็นกำลังของท่านซึ่งกำลังเริ่มประสบกับอาการอาพาธในช่วงแรก แม้หลวงพ่อชาจะยังคงสามารถอบรมพระเณรได้ แต่การนำพาปฏิบัติข้อวัตรต่าง ๆ นั้นเป็นอันต้องยกวัตรให้ท่านเป็นกรณีพิเศษ พระอาจารย์เลี่ยมจึงเป็นตัวแทนหลวงพ่อชาในการนำพาพระเณรปฏิบัติข้อวัตรต่าง ๆ

พระราชวชิรญาณ (อนันต์ อกิญฺจโน) เล่าว่า

"...ทำวัตรเช้า ทำวัตรเช้านี้น้อยวันที่ขาด พาทำวัตร นำแทน ถ้าท่านขาดก็จะเป็นหลวงพ่อชู นำสวดเป็นคู่นะ หลวงพ่อเลี่ยม หลวงพ่อชู หลวงพ่อคำปุ่น ที่ทำงานวัดหนองป่าพง หลวงพ่อเลี่ยมก็จะเป็นฝ่ายข้อวัตรปฏิบัติ ทำวัตรอะไรอย่างนี้นะ หลวงพ่อเลี่ยมก็จะเทศน์สอนโยมวันพระ ถ้าหลวงพ่อชาไม่เทศน์ ก็จะเป็นหลวงพ่อเลี่ยมเทศน์ หลวงพ่อเลี่ยม หลวงพ่อชู แล้วก็นำการทำงานเกี่ยวกับกิจสงฆ์ต่าง ๆ หลวงพ่อเลี่ยมก็นำด้วย ทำด้วย...ท่านแข็งแรงทำงานเก่ง งานโยธางานอะไรพวกนี้ก่อสร้างก็ทำมาแต่นั้นแล้วแหละ

...แต่ทำแล้วนี่ท่านก็ทำวัตรเย็นเหมือนกัน ทำวัตรเช้าเหมือนกัน นอกจากงานเร่งด่วนจริง ๆ นะที่จะหยุด รับผิดชอบแทนหลวงปู่ชานั่นแหละ พาทำ ถ้าสอนพระสอนเณรส่วนมากนี่เป็นหลวงปู่ชาอบรม..."

พระราชภาวนาวัชรมุนี (เอนก ยสทินฺโน) เมตตาให้ความเห็นเกี่ยวกับปฏิปทาของหลวงพ่อว่า

"...ปฏิปทานั้นเป็นหลัก ปฏิปทาที่แสดงออกให้เห็น หลวงปู่ชาท่านพูดอย่างไรท่านทำอย่างนั้น คำพูดกับกิริยาของท่านน่ะมันลงตัว ก็เลยเป็นเหตุว่าทำให้ลูกศิษย์ทั้งรักทั้งเคารพ อย่างลูกศิษย์ลูกหานี่ทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านก็ไม่ได้ปล่อยปละละเลย ท่านจะต้องเตือนทั้งด้วยความอ่อนโยนทั้งด้วยความเด็ดขาด เพราะเหตุอันนี้แหละ กิริยาของท่านนั้นจึงเป็นต้นแบบที่ให้ครูบาอาจารย์แต่ละองค์หรือองค์ไหนสามารถที่จะเข้าใจกิริยาอาการของหลวงปู่ได้ ก็พยายามดูดซับเอากิริยาอาการนั้นมาใช้ในชีวิตของแต่ละท่านแต่ละองค์

หลวงพ่อเลี่ยมก็เหมือนกัน ท่านก็ดูปฏิปทานี่แหละ ความหนักแน่นมั่นคงรวดเร็ว เรียบร้อย มันผสมอยู่ในตัวหมด ก็ไม่ได้ยินท่านบ่น เกียจคร้าน หรือเหนื่อย หรืออะไร บางครั้งเราก็คิดเหนื่อยใจแทนท่าน เพราะเวลาท่านพักเป็นส่วนตัวของท่านแทบไม่มีเลย กลางวันก็นู้นตั้งแต่ฉันจังหันเสร็จ ผ่านไปบางวันก็สามทุ่มสี่ทุ่ม ก็รับพระเณรต่อสี่ทุ่มห้าทุ่ม ท่านก็ไม่ได้บ่นไม่ได้ว่าอะไร ท่านบอกว่าท่านทำหน้าที่ท่านทำหน้าที่ การงานบริหารทางภายนอกก็เหมือนกัน ตัวไหนที่มันหนักหนักพอที่ท่านจะเข้าไปผูกพันไปดูแลให้ญาติโยมมาสนองในสิ่งที่ท่านต้องการทำ กำลังยากอยู่ ท่านก็ไปดูองค์เดียว ไปนู่น พระเณรก็ทำกิจสวดมนต์ ทำวัตร นั่งสมาธิ ท่านก็บอกพระเณร เป็นเรื่องของผม ญาติโยมที่จะมาทำอะไรกลางคืน มาทำเรื่องสร้างกำแพงหรืออะไร มาขุดดิน ขุดเสา ขุดอะไร โน้น ตี ๓ ท่านถึงปล่อยให้ญาติโยม

กลับ ทุกวัน ๆ นี่ หลวงพ่อนี้เอาอะไรทำร่างกาย แข็งกว่าเหล็ก คือจิตใจของท่านน่ะ ท่านเข้มแข็ง ท่านเคยบอกว่า พักมันไม่ยากหรอก คำหนึ่งที่ประทับใจ ไม่ใช่ว่าจะนอนทั้งวันทั้งคืน นั่นไม่ใช่พัก ถ้าเอาตัวนั้นเป็นกำหนดกฎเกณฑ์ สัตว์มันก็ทำได้เท่านั้น ถ้าเราจะพัก พักภายใน นั่งสงบจิตสัก ๕ นาที ๑๐ นาทีก็อิ่มแล้วเหลือเฟือแล้ว ก็เหมือนเราได้นอนทั้งวันทั้งคืนท่านบอก มันเป็นเรื่องเฉพาะตัวของท่าน เมื่อดูปฏิปทาท่านทำมา เราก็ไม่ได้สงสัยในคำพูดของท่านจะพูดเกิน สิ่งที่ท่านรับภาระ อันนี้แหละ ก็ครูบาอาจารย์ก็ดูดซับเอามาใช้ในชีวิต เพราะเป็นต้นแบบ ท่านสอนอย่างไรท่านทำอย่างนั้น ท่านทำอย่างไรท่านสอนอย่างนั้น ฉะนั้น ลูกศิษย์ลูกหาจึงให้ความยอมรับและก็เกรงกลัวท่านเคารพท่านทั้งรักท่าน ทั้งไทยทั้งฝรั่ง..."

สืบต่อ

รักษาการเจ้าอาวาส

หลวงพ่อชา สุภทฺโท มีอาการอาพาธเล็ก ๆ น้อย ๆ สืบเนื่องต่อกันมาหลายปี ภายหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อทำถนนขึ้นถ้ำแสงเพชร ท่านสามารถที่จะนำพาพระเณรกรำงานหนักข้ามวันข้ามคืนได้อย่างไม่ลำบาก แต่ว่าหลังจากนั้นหลวงพ่อชาดูชราภาพลงอย่างรวดเร็ว อดีตพระพอล วรปญฺโญ บรรยายไว้ในงานเขียนว่า

"...ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ และ ๒๕๑๕ ท่านยังดูหนุ่มแน่น ท่านสามารถกวาดใบไม้ร่วมกับพวกเราเป็นเวลาหลายชั่วโมง และออกเดินบิณฑบาตในสายไกล ๆ ได้เป็นประจำ ท่านยังเดินทางอย่างต่อเนื่องเพื่อไปเยี่ยมวัดสาขาต่าง ๆ ซึ่งเพิ่งจะเริ่มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ในตอนนั้น ถึง พ.ศ.๒๕๑๘ ดูเหมือนท่านจะมีอายุมากขึ้นถึง ๑๐ ปี หนึ่งปีต่อมาเมื่องานก่อสร้างอุโบสถอยู่ในช่วงสำคัญที่สุด ท่านจะออกมาเพื่อตรวจตราดูงานแต่ไม่สามารถใช้กำลังทางร่างกายทำอะไรได้มากนัก พระท่านหนึ่งถึงกับเอ่ยออกมาว่า มันน่าปวดใจแค่ไหนเวลาที่มองดูหลวงพ่อก้มตัวลงไปเก็บเศษใบไม้ ชัดเจนแล้วว่าท่านกำลังจะพ่ายแพ้ในสงครามการต่อสู้กับความชรา..."

อาการอาพาธของหลวงพ่อชาทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อพักฟื้นสุขภาพหลังการรักษาพยาบาล ท่านจึงเดินทางขึ้นไปจำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชรอันเป็นสัปปายะสถานซึ่งมีอากาศดี เหมาะสำหรับพักฟื้นร่างกาย และในปีนั้นเองหลวงพ่อชาจึงเริ่มมองหา

ผู้ทำหน้าที่รองเจ้าอาวาสช่วยในการดูแลกิจน้อยใหญ่ของวัดหนองป่าพงแทนท่านซึ่งพละกำลังถอยถดลงไปทุกที คณะสงฆ์ได้ประชุมกันที่วัดถ้ำแสงเพชร โดยมีหลวงพ่อชาเป็นประธาน และได้หยิบยกประเด็นเรื่องการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงขึ้นมาในที่ประชุม คณะสงฆ์ได้เสนอรายชื่อพระเถระรูปต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อพิจารณาลงความเห็นชอบ จนกระทั่งถึงชื่อของพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ซึ่งเป็นพระเถระประจำอยู่วัดหนองป่าพงและช่วยดูแลวัดมานานหลายปีแล้ว

"ไม่มีใครคัดค้านหลวงพ่อเลี่ยม เพราะทุกคนเห็นถึงความเหมาะสมจากทั้งปฏิปทา และประสบการณ์ที่ยาวนานในวัดหนองป่าพง อีกทั้งหลวงปู่ชาก็ให้ความไว้วางใจในตัวท่านอย่างลึกซึ้ง" หลวงพ่อจันดี กนฺตสาโร เล่าย้อนให้ฟังถึงความหลัง

นอกจากนี้ท่านยังมีอายุกาลพรรษาในวัดหนองป่าพงรองจากหลวงพ่อชาอีกด้วย คณะสงฆ์ส่วนใหญ่จึงเลือกพระอาจารย์เลี่ยมให้รับภาระนี้ เมื่อคณะสงฆ์เห็นชอบด้วยเหตุผลเช่นนี้แล้ว หลวงพ่อชาจึงรับข้อเสนอของที่ประชุมสงฆ์ และนำมาบอกกล่าวกับพระอาจารย์เลี่ยมเมื่อกลับคืนสู่วัดหนองป่าพง พระอาจารย์เลี่ยมขณะนั้นมิใช่พระเถระซึ่งมีพรรษากาลมากที่สุดในบรรดาคณะศิษย์ของหลวงพ่อชา ท่านจึงกล่าวปฏิเสธและให้เหตุผลว่าท่านยังมีพรรษาไม่มาก และลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อชานั้นก็ยังมีอยู่มาก แต่ดูเหมือนว่าหลวงพ่อชาจะไม่ได้เห็นด้วยและไม่ได้ยอมรับการปฏิเสธของพระอาจารย์เลี่ยม ท่านกล่าวเสียงแข็งกับพระอาจารย์เลี่ยมว่า *"ท่านต้องเอา!"* ในที่สุดเมื่อครูบาอาจารย์อันเป็นที่เคารพกล่าวเช่นนั้น ท่านจึงได้แต่ยอมรับภาระนี้โดยดุษณี แต่ยังไม่ได้มีเอกสารที่ชัดเจน เป็นแต่เพียงรับถ้อยคำไว้เท่านั้น

"...ครั้งแรกก็ไม่อยากรับหน้าที่หรอก ช่วงหลวงปู่ไม่สบายครั้งแรก ท่านก็อยากให้ผมทำหน้าที่เป็นรองเจ้าอาวาส ผมก็บอกว่า โอ๊ย ครูบาอาจารย์พระเถรานุเถระหลวงปู่ก็มีความรู้ความสามารถอยู่ในฐานะผมเองก็ไม่มีความรู้อะไร ผมก็ไม่อยากจะทำ ผมช่วยได้ผมก็พยายามจะช่วยทำอย่างนี้ ผมก็เลยไม่ได้เซ็นรับรองให้เป็นรองเจ้าอาวาส แต่ตอนเมื่อท่านป่วยมาก ๆ ไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ ของวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ ท่านก็บอกว่า "เอ้า!เซ็น ไม่เป็นรองเจ้าอาวาสก็เป็นผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส" ผมก็เลยเซ็นให้ ก็เลยถูกกัก ถ้าเซ็นรับรองว่าจะทำหน้าที่รับรองเป็นผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส ทุกอย่างมันก็ต้องทุ่มเททำนองนั้น มันก็เลยทุ่มเท ดีแต่ว่าสุขภาพร่างกายไม่ค่อยมีปัญหาช่วงนั้นอายุก็ไม่มากอายุก็ ๓๐ กว่าปี ก็อยู่ในรูปแบบว่าสมบูรณ์ทุกอย่าง ก็แข็งแรงใช้ประโยชน์อะไรได้ ก็รับหน้าที่อย่างนั้น...."

เมื่อพระอาจารย์เลี่ยมได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นรักษาการแทนเจ้าอาวาสก็จำเป็นอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเอื้ออำนวยต่อการดำรงคงอยู่ของวัดหนองป่าพงและการแสดงออกถึงความเอาใจใส่ต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์

ปัจฉิมวาจา

"...คณะสงฆ์สานุศิษย์ทั้งหลาย ที่ผมมาในคราวนี้นั้นเพื่อจะได้มอบหมายงานให้ท่านทั้งหลายอยู่ได้สะดวก ให้มหาอมร[๑] เป็นผู้ทำหน้าที่พระอุปัชฌายต่อไป ให้มหาอมรมาทำการอุปสมบทพระและสามเณรในที่นี้ต่อไป ให้อาจารย์จันทร์[๒] อาจารย์เที่ยง[๓] พระเถระทุกองค์นั้นให้รับทราบไว้ ส่วนผมมันหมดภาระแล้ว จะลาออกจากการทำอะไรนี่ทุกประเภท จึงมอบภาระทั้งหลายเหล่านี้ให้สาธุสงฆ์ทั้งหลายรับทราบทุกองค์ แม้แต่ประชาชนทั้งหลายที่มาร่วมกันนี้ก็ให้รู้จัก ให้ทราบกัน ในเวลานี้ต่อไปให้ทำการเป็นสัดเป็นส่วนที่เคยทำกันมา เพราะผมมันหมดเวลาแล้ว ที่จะมาทำการงานทั้งหลายเหล่านี้ สงฆ์ทุก ๆ ท่านจงได้ทราบ และพร้อมใจกัน ทุกท่านอย่าให้มีอะไรขัดข้อง มีอะไรไหม ส่วนอาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู[๔] เป็นพระที่อยู่กับถิ่น เคยปลูกสร้างทุกสิ่งอย่างนั้น จงพากันอยู่สบาย ตลอดจตุปัจจัยกับไวยาวัจกร เช่น มหาอ่อน เป็นต้น ให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ศึกษาการให้เรียบร้อยจึงค่อย ๆ ทำ อย่าทำคนละฝักละฝ่าย ใครทำก็ให้รู้จัก อย่าไปทำคนละอย่างสองอย่าง ถ้าอยากจะเอานี่ไปก็เอาไป ใครอยากจะทำก็ทำไปอย่างนั้นมันไม่ดี ให้พากันเข้าใจทุก ๆ ท่าน ปฏิบัติให้เป็นธรรม

ส่วนนอกนั้น พระสงฆ์ทั้งหลายสิ่งที่สำคัญให้หนักแน่นในการปฏิบัติ ถ้าอยากจะมารวมปฏิบัติกับอาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชูที่วัดใหญ่ก็ได้ เพราะวัดใหญ่นี้มันกว้างขวาง ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างมันก็สมควร เพราะวัดมันกว้าง เท่านั้นล่ะมั้ง ต่อจากนั้นก็มีแต่การปฏิบัติเป็นใหญ่นั่นแหละ ผมจะพูดอะไรมากกว่านั้นก็ไม่ได้ ที่มาพูดให้ฟังกับสงฆ์ในวันนี้ก็ดีแล้ว พอแล้ว มนต์ชะ..."

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
ศุกร์ที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕

---

๑. พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) ๒. พระครูบรรพตวรกิจ (จันทร์ อินฺทวีโร) ๓. พระภาวนาญาณวิมลเถร (เที่ยง โชติธมฺโม)
๔. พระครูโพธิสารคุณวัฒน์ (บุญชู จิตคุโณ)

หลวงพ่อได้เล่าความเห็นของท่านว่าภายหลังเมื่อเข้ามามีส่วนสำคัญในการรับสืบทอดมรดกธรรมของหลวงปู่ชา สุภทฺโท ความว่า

"...หลวงปู่ท่านมีความมุ่งมั่นสร้างสถานที่วัดหนองป่าพงแห่งนี้ขึ้น ก็ต้องการให้เกิดความบริสุทธิ์ให้เติบโตด้วยความบริสุทธิ์ที่สุด เราในฐานะเป็นลูกศิษย์ควรสนใจในเรื่องการประพฤติปฏิบัติ ทรงกติกาข้อวัตรไว้ให้ดีที่สุด เพราะผู้ที่มีความมุ่งมั่นและเคารพรักในพระธรรมวินัยอย่างซาบซึ้งนั้นยังมีอยู่ และบุญบารมีที่เราตั้งใจเสียสละนั้น คงจะสนับสนุนช่วยค้ำจุนให้เราได้ทำประโยชน์ได้เต็มที่ ทั้งในส่วนโลกและในส่วนธรรม..."

ต่อมาในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ หลวงพ่อชาได้ให้พระอาจารย์เลี่ยมลงชื่อรับหน้าที่แทนท่าน จากนั้นเจ้าคณะตำบลก็มีหนังสือแต่งตั้งให้พระอาจารย์เลี่ยมเป็นผู้รับหน้าที่แทนหลวงพ่อชาอย่างเป็นทางการ

หลวงพ่อชาอาพาธ

พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) จาริกไปประเทศอังกฤษเป็นครั้งแรก ท่านมีการทรงตัวไม่ดี เหมือนเดินไปบนฟูก มีอาการชาที่สองฝ่าเท้า จำเป็นต้องใช้ไม้เท้าช่วยประคองตัว และเริ่มมีอาการความจำเสื่อมปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง แต่ว่าท่านยังคงสามารถอบรมพระเณรและพบปะญาติโยมได้ไม่เป็นอุปสรรคมากนัก เพียงแต่กิจในการนำพาพระเณรปฏิบัติข้อวัตร ตลอดจนกิจการงานต่าง ๆ นั้นพระอาจารย์เลี่ยมและพระเถระรูปอื่นจะเป็นผู้ช่วยรับผิดชอบดูแล อาการเหล่านี้เป็น ๆ หาย ๆ เรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๓ มีอาการเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียนเพิ่มเข้ามาอีก และมีอาการเบื่อหน่ายอาหาร ฉันไม่ได้มาก ทำให้อ่อนเพลียง่าย นอกจากนี้ท่านยังมีอาการปวดเมื่อยบริเวณต้นคอ แม้พระอุปัฏฐากจะช่วยนวดคลายเส้นแต่ทว่าก็ไม่มีผล

สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ โยมได้นิมนต์หลวงพ่อชาเข้าไปตรวจสุขภาพที่กรุงเทพฯ ผลการตรวจนั้นบ่งชี้ว่าอาการอาพาธของท่านเกิดขึ้นจากสมองซีกซ้ายส่วนหน้าขาดเลือดหล่อเลี้ยง และทำงานผิดปกติ นอกจากนี้ยังมีภาวะกระดูกข้อต่อสันหลังช่วงคองอก หัวใจขาดเลือด ท่อทางเดินหายใจโป่งพองและเบาหวาน

พ.ศ. ๒๕๒๔ หลวงพ่อชาเดินทางไปจำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชรเพื่อพักฟื้นสุขภาพ กิจในวัดหนองป่าพงจึงมอบหมายให้พระอาจารย์เลี่ยมดูแลแทนทั้งหมด แต่ทว่าท่านกลับไม่ได้พักผ่อนมากนักเนื่องจากมีแขกมาเยี่ยมอยู่มิได้ขาด รวมทั้ง ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี ซึ่งหลวงพ่อชาได้

ปรารภว่า *“จะปลงสังขารแล้ว ไม่ต้องห่วง”* ศ.สัญญา ได้กราบนิมนต์หลวงพ่อชาให้ดำรงธาตุขันธ์อยู่ต่อถึงสามครั้ง จนในที่สุดท่านจึงยอมรับ

จวนจะออกพรรษา หลวงพ่อชามีอาการกำเริบจนเป็นที่น่าวิตก จึงจำเป็นต้องเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อทำการตรวจรักษา ผลตรวจปรากฏว่าท่านมีภาวะน้ำไขสันหลังคั่งในโพรงสมอง แพทย์จึงถวายคำแนะนำให้ผ่าตัดสมอง หลวงพ่อชาจึงรับการรักษาด้วยการผ่าตัดสมอง เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ แต่ทว่าการผ่าตัดในครั้งนั้นกลับมิได้ช่วยทุเลาอาการอาพาธของท่านสักเท่าไรนัก ในระหว่างการรักษาพยาบาลในกรุงเทพฯ และพักฟื้นอาการอาพาธอยู่นั้น พระอาจารย์เลี่ยมได้เตรียมสร้างเสนาสนะเพื่อรองรับหลวงพ่อชากลับมาอยู่ก่อนแล้ว โดยสร้างขึ้นบริเวณพื้นที่โล่งที่นำดินออกไปสร้างอุโบสถ ใกล้ศาลานอก โดยสร้างเป็นกุฏิชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูงให้อยู่ในระดับเสมอพื้นถนน เพื่อสะดวกในการใช้รถเข็นและตัดปัญหาในการขึ้นลงบันได อีกทั้งอยู่ห่างจากถนน ไม่จอแจด้วยผู้คนผ่านไปมา เอื้อเฟื้อต่อการพักผ่อนของหลวงพ่อชาอย่างเต็มที่

เมื่อหลวงพ่อชาพักฟื้นอยู่ จ.สมุทรสงคราม พอสมควรและมีอาการดีขึ้น จึงได้เดินทางกลับวัดหนองป่าพง และเข้าพักกุฏิหลังนี้เอง ต่อมาหลังงานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อชาได้ปรับพื้นชั้นล่าง ปูกระเบื้องเป็นที่พักของพระอาจารย์เลี่ยมในกาลถัดมา ด้านบนเป็นที่หลวงพ่อชาเคยพักจึงจัดไว้สำหรับรองรับพระมหาเถระ ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อชากุฏิหลังนี้ใช้เป็นที่รองรับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)

พระเทพพัชรญาณมุนี (ฟิลลิป ญาณธมโม) เมตตาเล่าว่า

"...คือเมื่อหลวงปู่ชาเริ่มอาพาธแล้ว หลวงพ่อเลี่ยมท่านเป็นผู้สร้างกุฏิหลังใหม่ใกล้ศาลานอก เพื่อรับรองหลวงปู่ชาหลังจากกลับมาจากการรักษาอาการอาพาธด้วยการผ่าตัด หลังจากนั้น อาการอาพาธของหลวงปู่ชาได้เริ่มทรุดตัวลง หลวงพ่อเลี่ยมท่านจึงได้สร้างกุฏิพยาบาล และเตรียมเสนาสนะของวัดป่าพง เทถนน ทำทางลาดบริเวณต่าง ๆ เพื่อถวายความสะดวกแด่องค์หลวงปู่ชาเวลานั่งรถเข็น คือท่านทำเพื่อบูชาครูบาอาจารย์ และเราก็ไม่เคยได้ยินท่านเอ่ยปากขอความช่วยเหลือจากใคร

ครั้งหนึ่งผมอยู่วัดหนองป่าพง พระอาจารย์เลี่ยมก็พูดขึ้นมาว่า ฉันเสร็จแล้ววันนี้มีงานเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ แต่เราก็กำลังจะกลับ เพราะมีกิจอย่างอื่นอยู่ ผมจึงเข้าไปเรียนถามท่านว่า ฉันเสร็จแล้วพระทุกรูปต้องไปไหม เนื่องจากผมมีกิจอย่างอื่นอยู่ ท่านก็ตอบว่า "แล้วแต่ศรัทธา" ท่านตอบอย่างนี้ ผมก็เลยอึ้ง คิดว่าคำพูดนี้มันซึ้ง ท่านจะไม่บอกเรา ไม่สั่งเรา ไม่บังคับเรา แต่ว่าแล้วแต่ศรัทธา จะทำตามที่ท่านชี้แนะนำ หรือที่ท่านบอกก็บอกให้เราฟัง แล้วแต่ศรัทธา เออนี่เป็นสัจธรรม เราก็เลยตัดสินใจไปช่วยท่านอยู่ สิ่งที่เป็นกิจของเราวางไว้ก่อน เพราะว่าคำพูดนี้เราไม่ลืม มันซึ้ง ส่วนมากหลวงพ่อเลี่ยมก็จะพูดอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้..."

แม้การกลับมาวัดหนองป่าพงในครั้งนี้อาการของหลวงพ่อชาจะดูเหมือนทุเลาลง แต่ในที่สุดแล้วก็มิได้เป็นไปดังนั้น อาการของท่านซึ่งเป็นโรคที่เหมือนจะรักษาไม่หาย ดังที่ท่านได้ปรารภกับลูกศิษย์อยู่บ่อยครั้ง แต่ด้วยความเป็นห่วงอาการของครูบาอาจารย์นั้นเอง เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) ทรงรับหลวงพ่อชาไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ คณะสงฆ์จึงได้ประชุมกันและมีมติเห็นพ้องให้หลวงพ่อชาเข้ารับการรักษาอีกเป็นครั้งที่สองที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จากคำแนะนำของ นพ.จรัส สุวรรณเวลาและพญ.คุณหญิงส่าหรี จิตตินันทน์ ซึ่งครั้งนี้พระอาจารย์เลี่ยมและพระเถระหลายรูปได้ติดตามไปอุปัฏฐากด้วย

"...ไปอุปัฏฐากหลวงปู่อยู่โรงพยาบาลจุฬาฯ เดินบิณฑบาตถึงหัวลำโพง เดินเล่น เดินออกกำลังกาย เดินเล่นไป ได้ไม่ได้ก็ช่างมัน แต่เวลาจะได้ก็ไม่ยาก รถมาจอดกึก แล้วเขาก็ใส่ เข้าท่าอยู่ บางทีก็ไปทางโน้นทางถนนสาทร เดินเล่นไปเรื่อยไป บางทีไปถึงกล้วยน้ำไท..." หลวงพ่อเล่าย้อนความหลัง

พระอาจารย์เลี่ยมและคณะพระอุปัฏฐากได้ถวายการดูแลหลวงปู่อย่างใกล้ชิด ดูแลให้ความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนความสะอาดเรียบร้อยของสถานที่ เนื่องจากพระวัดหนองป่าพงไม่กินหมาก ไม่สูบบุหรี่ เมื่อแขกไปมาหาสู่บรรยากาศจึงปลอดโปร่งสะอาดสะอ้าน จนกระทั่งแพทย์พยาบาลกล่าวคำบ่นรำลึกถึงเมื่อจากไปแล้ว

ในบรรดาแขกผู้มาเยี่ยมไข้หลวงพ่อชานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ (ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเป็นหนึ่งในนั้น โดยเฉพาะสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมเป็นประจำ

วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖ หลวงพ่อชารับการดูแลรักษาอยู่นานพอสมควรและดูเหมือนว่าอาการของท่านจะไม่ได้ดีขึ้นแต่อย่างไร ในที่สุดพระอาจารย์เลี่ยมจึงนิมนต์ท่านกลับวัดหนองป่าพง การกลับวัดหนองป่าพงในครั้งนี้ ย่อมมิได้หมายความว่าหลวงพ่อชาจะมีอาการดีขึ้นไปกว่าที่โรงพยาบาล เพียงเป็นการยอมรับความจริงตามธรรมชาติ ให้ท่านได้กลับไปมรณภาพอย่างสงบในภูมิลำเนาอันเป็นสถานที่ที่ท่านเคยเกี่ยวข้องมาอย่างยาวนานเท่านั้นเอง แพทย์บางคนซึ่งเป็นห่วงอาการของหลวงพ่อชาถึงกับโทรศัพท์มาบ่นกับพระอาจารย์เลี่ยมว่าไม่น่าจะนำหลวงพ่อชากลับไปเลย เพราะการดูแลรักษาที่วัดจะเปรียบกับโรงพยาบาลได้อย่างไร ซึ่งนั่นก็เป็นทัศนะหนึ่งของแพทย์ผู้ทำการรักษาเท่านั้น แต่ผลปรากฏว่าหลวงพ่อชาเองกลับมีอาการดีขึ้น ทั้งมีอายุสังขารอยู่ต่อมาอีกนับสิบปี จากการดูแลของพระภิกษุสามเณรและบุคคลผู้เกี่ยวข้องนั้นเอง หลวงพ่อชาเคยปรารภถึงอาการอาพาธของท่านว่ารักษาไม่หาย ดังนั้นพระเณรทั้งหลายจึงมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับความพร้อมเมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญกะทันหัน ท่านจึงปรารภว่า

“...อือ ไม่ตายง่ายดอก อีก ๑๐ ปีพู้นเด้อ...”

หลวงพ่อชาเมื่อกลับมาถึงวัดหนองป่าพงได้เข้าพักที่กุฏิพยาบาลหลังใหม่ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ซึ่งโยมเกสรี บุลสุขและญาติมิตรทั้งหลาย เป็นผู้ริเริ่มบริจาคทรัพย์สร้างถวาย พร้อมด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานร่วมสมทบในการสร้าง ซึ่งกุฏิพยาบาลหลังนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับผู้ป่วยโดยเฉพาะ โดยทำเป็นอาคารชั้นเดียวภายในมีห้องคล้ายกับห้องพิเศษของโรงพยาบาลและมีพื้นที่สำหรับให้พระอุปัฏฐากได้พักเพื่อดูแลผู้ป่วย ซึ่งอาคารหลังนี้ตั้งเด่นอยู่บนเนินดินซึ่งขุดขึ้นจากบ่อน้ำด้านข้าง เพื่อให้ได้รับลมตามธรรมชาติ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ภายนอกปลูกหญ้าจัดสวนหย่อมให้มีบรรยากาศน่ารื่นรมย์ เริ่มสร้างในระหว่างที่หลวงพ่อชาพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คือ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้วเสร็จในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

เมื่อกลับจากกรุงเทพฯ อาการของหลวงพ่อชาแม้จะดูดีขึ้นบ้าง แต่ทว่าก็ไม่อาจเป็นเหมือนเช่นอดีตที่ผ่านเลยไปได้ ความหวังที่จะให้ท่านกลับมามีสุขภาพแข็งแรงเป็นอันสูญสลายไป แม้กระทั่งเสียงซึ่งเคยก้องดังกังวานเป็นเอกลักษณ์เมื่อท่านแสดงธรรมหรือปฏิสันถารกับญาติโยมทั้งหลาย ก็เป็นอันมีความเสื่อมไปด้วย กล่าวคือเสียงของท่านเหมือนมีคลื่นรบกวน ทำให้ผู้ฟังไม่อาจรู้เรื่องราวได้ ในที่สุดพระอาจารย์เลี่ยมจึงได้กราบนิมนต์ขอร้องให้ท่านงดใช้เสียง เมื่อมีผู้มากราบเยี่ยมไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์จึงได้ฟังเพียงเสียงของความเงียบเท่านั้น

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาพระอาจารย์เลี่ยมได้จัดทีมอุปัฏฐากหลวงพ่อชาเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๕ ประกอบด้วยพระภิกษุ ๔ รูป สามเณร ๑ รูป ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ๑๕ วันเปลี่ยนผลัดครั้งหนึ่ง เพื่อเปิดโอกาสให้พระเณรที่มีศรัทธาได้ช่วยกันอุปัฏฐากดูแลครูบาอาจารย์โดยทั่วถึงกัน เมื่อเป็นดังนี้หลวงพ่อชาซึ่งนอนอยู่กับที่เป็นระยะเวลานับสิบปี จึงไม่มีแผลกดทับแม้เพียงรอยเดียว จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นวันสุดท้ายที่ได้อุปัฏฐากครูบาอาจารย์ผู้เป็นที่รักเคารพยิ่ง

พระเทพพัชรญาณมุนี (ฟิลลิป ญาณธมฺโม) เมตตาเล่าว่า

"...ตอนหลวงปู่ชาเริ่มอาพาธแล้ว หลวงพ่อเลี่ยมก็จะเข้าไปดูทุกวัน เข้าไปดูแล้วก็ถามเอาจากพระอุปัฏฐากว่า อาการของหลวงปู่เป็นอย่างไรวันนี้ ท่านเข้าไปปรึกษาหมอดูอาการ แต่ท่านจะไม่ได้เข้าไปดูเหมือนแบบกังวลหรืออะไร แต่แค่ไปทำหน้าที่ว่ามีอะไรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือปรารถนาท่านก็สนใจอยู่ว่าหลวงปู่อาการเป็นอย่างไรตลอดเวลา และท่านก็จะพยายามจัดอะไรให้มันเป็นความสะดวกความสบายให้หลวงปู่นั่นแหละ..."

ช่วงเวลา ๕ ปีแรกนั้นพระอาจารย์เลี่ยมจะให้ความสำคัญกับการอุปัฏฐากดูแลหลวงพ่อชาเป็นหลัก และแม้กิจส่วนอื่นจะต้องทรงไว้เป็นปกติ ก็จะจัดพระเณรหมุนเปลี่ยนเวียนกันมาอุปัฏฐากไม่ให้ขาด พร้อมทั้งติดตามดูความเคลื่อนไหวเป็นไปต่าง ๆ ด้วยความใกล้ชิด

พระเทพพัชรญาณมุนี (ฟิลลิป ญาณธมฺโม) เมตตาเล่าว่า

"...ครั้งหนึ่งที่หลวงปู่ป่วยหนักอยู่ที่โรงพยาบาล (สรรพสิทธิ์ประสงค์) ตอนนั้น หมอก็เลยผ่าตัดเจาะคอเพราะเป็นมติคณะสงฆ์ ก็บอกหมอว่าหลวงปู่เคยปรารภว่าไม่ต้องมาเจาะไม่ต้องมาเติมอะไร แต่ว่านั่นเป็นเจตนาของหลวงปู่ หมอบอกว่าอันนี้เราก็ต้องทำตามหน้าที่ของหมอ

หลวงปู่ผ่าตัดเสร็จแล้ว หลวงปู่กำลังพักอยู่ที่โรงพยาบาลในห้องไอซียู ผมก็อยู่กับหลวงพ่อเลี่ยมอยู่เวรกลางคืนกับท่านอาจารย์สุริยนต์ ตอนนั้นหมอเข้ามาเพื่อจะได้วัดออกซิเจนให้หลวงปู่ เพราะว่าเห็นหัวใจก็ไม่มีชีพจร แล้วก็ไม่มีหัวใจเต้น แต่เครื่องวัดออกซิเจนไม่มีหายใจด้วย นี่ก็ไม่มีออกซิเจนไม่มีหายใจ เพราะเครื่องมันวางกับท่อ ท่านไม่หายใจเข้า ไม่หายใจออก หมอก็ไปตรวจดูว่าเครื่องเสียเอาเครื่องไปวัดคนไข้ข้างนอกเครื่องก็ทำงาน แต่เอากลับมาวัดกับหลวงปู่น่ะก็ไม่หายใจ แต่เขาก็รู้ว่า

ท่านยังมีชีวิตอยู่ เขาก็เลยไปเจาะเลือดไปวัดค่าออกซิเจนในเลือด ออกซิเจนในเลือดปกติอยู่ เขาก็เลยโทรมาแล้วก็พูดกับหลวงพ่อเลี่ยมว่า "มันเป็นไปไม่ได้ที่หลวงปู่ไม่มีชีพจร ไม่มีลมหายใจ แต่ว่าค่าออกซิเจนในเลือดปกติอยู่" หลวงพ่อเลี่ยมก็พูดขึ้นมา "ท่านเข้าสมาธิของท่าน อย่ามายุ่ง อย่ามารบกวนท่านเด็ดขาด" หลังจากนั้นหมอก็เริ่มจะเกิดศรัทธา แล้วก็พอดีหลวงปู่ก็พักในอาการอย่างนั้นลักษณะนั้นมาถึงตอน ๖ โมงเช้า ท่านก็ถอนออกจากสมาธิแล้วท่านก็ลืมตาขึ้น หลวงพ่อเลี่ยมก็โทรมา ท่านเห็นท่านก็ยิ้ม หลวงปู่ชาก็ยิ้มเลยรู้ว่าท่านก็ยังอยู่กับเราต่อ

แต่ว่าเห็นอีกอย่างหนึ่งตอนหลวงปู่ชาอาพาธ หลวงพ่อเลี่ยมท่านก็จะอุปัฏฐากเอง ขับรถเข็นเอง ถวายยาเอง ตอนแรกภารกิจน้อยท่านก็ยังมาเข้าเวรเอง ดูอาการของท่านใกล้ชิดมาก แต่เวลาท่านมีภารกิจมากขึ้นแล้ว ท่านก็อย่างน้อยมาดูมาเช็คมาถามอาการของหลวงปู่ ถ้าหลวงปู่อาการผิดปกตินั้นน่ะ จะรีบมาปรึกษากับหมอว่าจะทำอย่างไร คล้ายกับพระอุปัฏฐากจะได้ใช้วิธีการที่ช่วยปรับปรุงแก้ไขพัฒนาการดูแลให้ความสะดวกท่าน แต่ว่าท่านก็จะเป็นผู้ที่วางแผนล่วงหน้า..."

แขกผู้มาเยือน

ระยะเวลานับสิบปีเพียงพอจะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ไปอย่างมากมาย พระโพธิญาณเถร หรือหลวงปู่ชา สุภทฺโท บูรพาจารย์ของวัดหนองป่าพง อาพาธหนักและเข้าพักที่กุฏิพยาบาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ปรารภถึงเหตุการณ์นี้ว่า *"ท่านอาจารย์ชานอนป่วยให้ลูกศิษย์ได้บุญ"* เพราะการที่หลวงปู่ชาอาพาธแม้จะเป็นสิ่งซึ่งไม่น่ายินดี แต่ก็เป็นโอกาสที่สานุศิษย์ทั้งหลายได้แสดงออกถึงกตัญญุตาคุณ และกตเวทิตาคุณอย่างเต็มที่ในการอุปัฏฐากดูแล

หรือครั้งหนึ่ง พระราชสังวรญาณ (พุธ ฐานิโย) ได้มาเยี่ยมไข้หลวงปู่ชา และได้พูดกับพระอุปัฏฐากว่า *"จิตของหลวงพ่อชาเหมือนพระจันทร์เต็มดวง สว่างไสวมาก จิตของท่านสงบนิ่งตลอดเวลา แต่เมื่อมีการอุปัฏฐาก ท่านจะมีความรู้สึกตัวตลอด ท่านจะรู้หมด"*

ไม่เพียงการได้อุปัฏฐากดูแลหลวงปู่ชาเท่านั้น ในระยะเวลา ๑๐ ปีนี้ พระมหาเถระทั้งฝ่ายปกครองและพระกรรมฐานสายวัดป่ามากมาย ได้ทยอยแวะมาเยี่ยมไข้หลวงปู่ชา เป็นโอกาสอันงามให้ลูกศิษย์ของหลวงปู่ได้มีโอกาสสัมผัสครูบาอาจารย์สำคัญของยุคสมัยหลายต่อหลายรูป และแน่นอนว่าบุคคลผู้เป็นหลักในการต้อนรับขับสู้ทั้งหมดย่อมหนีไม่พ้นหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม ผู้เป็นรักษาการเจ้าอาวาส

พระมหาเถระฝ่ายปกครองไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้เสด็จฯ มาหลายครั้ง เพื่อหล่อรูปเหมือนหลวงปู่ชา และวางศิลาฤกษ์พิพิธภัณฑ์, สมเด็จพระญาณสังวร (ภายหลังได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช), สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) เป็นต้น หรือพระมหาเถระนักเผยแผ่ธรรม เช่น พระเทพวิสุทธิเมธีหรือปัญญานันทภิกขุ (ภายหลังได้รับสถาปนาเป็น พระพรหมมังคลาจารย์) ก็แวะเวียนมาเยี่ยมหลวงปู่ชาเช่นเดียวกัน

ส่วนพระมหาเถระฝ่ายพระกรรมฐาน เช่น หลวงปู่ชอบ ฐานสโม, หลวงปู่สมชาย จิตวิริโย, หลวงปู่พุธ ฐานิโย, หลวงพ่อฟัก สนฺติธมฺโม, หลวงพ่อบุญกู้ อนุวฑฺฒโน, หลวงพ่อแบน ธนากโร, หลวงพ่อทุย ฉนฺทกโร, หลวงพ่อเปลี่ยน ปญฺญาปทีโป เป็นต้น ก็ได้แวะเวียนเดินทางมาเยี่ยมเยียนหลวงปู่ชามิได้ขาด

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อเปลี่ยน ปญฺญาปทีโป มาเยี่ยมหลวงปู่ชา เมื่อมีพระเข้าไปกราบและถามปัญหาเกี่ยวกับสมาธิภาวนา หลวงพ่อเปลี่ยนได้ชี้ไปทางพระภิกษุวัยกลางคนรูปหนึ่ง ผิวเข้ม และเริ่มมีผมขาวประปราย คือ หลวงพ่อเลี่ยมนั่นเอง หลวงพ่อเปลี่ยนกล่าวกับพระว่า *"อยากรู้เรื่องสมาธิให้ไปถามองค์นี้"*

เมื่อพระเถระมาสู่อาราม หลวงพ่อซึ่งเป็นรักษาการแทนเจ้าอาวาส ไม่ว่าท่านจะทำกิจอันใดอยู่ท่านจะรีบขวนขวายเพื่อต้อนรับครูบาอาจารย์ตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด เช่น ครั้งหนึ่งหลวงปู่ชอบ ฐานสโม แวะมาเพื่อเยี่ยมไข้หลวงปู่ชา หลวงพ่อถึงกับรีบเดินอย่างรวดเร็วกว่าปกติเพื่อไปต้อนรับเลยทีเดียว หรือครั้งเมื่อหลวงปู่สมชาย จิตวิริโย เดินทางมาในขณะที่หลวงพ่อกำลังติดพันกับงานก่อสร้างอยู่ด้านบนศาลา หลวงปู่สมชายเดินชมป่ายธรรมะอยู่ในบริเวณไม่ไกลจากจุดนั้นนัก เมื่อท่านมองเห็นหลวงปู่สมชายจากชั้นบนศาลา หลวงพ่อไม่ลังเลที่จะวางภาระไว้ก่อนแล้วลงมาต้อนรับครูบาอาจารย์ผู้มาจากที่ไกล

นอกจากครูบาอาจารย์พระมหาเถระ พระเถระทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายวัดป่าแล้ว แขกผู้มาเยือนวัดหนองป่าพงนั้นมีมากมาย ทั้งขัตติยราชสกุล ทั้งผู้นำประเทศ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนประชาชนทั่วไป หลั่งไหลกันมาไม่ขาดสายในแต่ละวัน

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นการส่วนพระองค์เพื่อทรงประกอบพิธีผูกพัทธสีมา ตัดหวายลูกนิมิตอุโบสถวัดหนองป่าพง ในครั้งนี้ทรงถวายพรมปูพื้นขนาดใหญ่ไว้ที่วัดหนองป่าพง ซึ่งยังคงใช้งานตราบจนปัจจุบัน และทรงเข้ากราบนมัสการพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่กุฏิพยาบาลซึ่งทรงมีส่วนในการพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบในการก่อสร้าง

พ.ศ. ๒๕๓๓ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายา (ปัจจุบัน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ) ได้เสด็จเป็นการส่วนพระองค์มาเยี่ยมอาการอาพาธของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

แม้การที่หลวงพ่อได้รับผิดชอบภารกิจน้อยใหญ่ของวัดหนองป่าพง แต่สำหรับท่านแล้วหลวงปู่ชาคือบูรพาจารย์ที่ท่านเทิดไว้เหนือเศียรเกล้า แม้ว่าหลวงปู่จะอาพาธ และหลวงพ่อคือรักษาการเจ้าอาวาส แต่ในช่วงเวลานั้น หากใครไปพบหลวงพ่อ ท่านจะไม่ค่อยพูดด้วย มักเลี่ยงไปทำกิจอย่างอื่นแทน บางครั้งก็ได้กราบเฉพาะอาสนะที่นั่งของท่านเท่านั้น

“เราอยู่กับครูบาอาจารย์ เคารพในครูบาอาจารย์ ทุกคนที่มาควรจะกราบครูบาอาจารย์”

อิทธิฤทธิ์ของหลวงพ่อ

สำเร็จด้วยความเพียร

หากระยะ ๕ ปีแรกคือช่วงเวลาในการอุปัฏฐากดูแลหลวงปู่ชา สุภทฺโท อย่างเต็มสรรพกำลัง ระยะเวลา ๕ ปีหลังก็คือการเตรียมความพร้อมสำหรับเหตุการณ์สำคัญอันจะตามมา หลวงพ่อเลี่ยมจิตธมฺโม ซึ่งเป็นหลักในวัดหนองป่าพงจึงได้วางแผนเตรียมความพร้อมทุกสิ่งทุกอย่างไว้รอ เมื่อวาระนั้นมาถึง

“...ผมเลยได้ทุ่มเทเสียสละ คิดว่าเราจะต้องให้ศาสนวัตถุยืนยงคงอยู่ใช้ประโยชน์ในสังคมของพระสงฆ์ได้ตลอด ก็ทุ่มเทอย่างนั้น ก็ได้จัดบูรณะและซ่อมแซมมาอย่างนี้ จนเป็นเหตุให้ดำรงและใช้ประโยชน์ได้ เพราะผมคิดว่า ตามความคิดของผมนะ พระเดชพระคุณหลวงพ่อท่านทำประโยชน์ไว้มาก เช่น ท่านได้ให้ความรู้กับคนที่มาเยี่ยมเยียน ทุกคนที่ได้มาท่านก็ได้ให้ อย่างน้อยเมื่อท่านละขันธ์จะต้องมีมหาชนมาร่วมในพิธีอย่างเนืองแน่น เราจะทำอย่างไร? เราผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องอย่างนี้ก็เห็นว่า ในช่วงนั้นท่านอยู่ในสภาพสังขารร่างกายอยู่ในสภาพที่เรียกว่าเสื่อมโทรมเต็มที ผมก็กะไว้ว่าถ้าเราทำขึ้นก็คงจะทันกับเหตุการณ์แล้วก็จัดทำขึ้น...”

พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

เริ่มต้นจากการสร้างพิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ซึ่งหลวงปู่ชาได้ให้แบบแปลนเอาไว้ตั้งแต่ก่อนที่ท่านจะอาพาธหนัก เพื่อจัดเก็บบริขารและของเก่าต่าง ๆ ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังศึกษา หลวงพ่อจัดให้คณะกรรมการไปปรึกษากับพระเถระรุ่นเก่า ๆ ของหลวงปู่ชา เพื่อขออนุญาตสร้างพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยจะไม่ทำให้คณะสงฆ์ลำบากเรื่องการก่อสร้าง คณะสงฆ์ไม่ขัดข้อง อนุญาตให้ทำได้ โดยศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันออกทุนก่อสร้าง มีพิธีวางศิลาฤกษ์โดยสมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ใช้เวลาก่อสร้าง ๓ ปี เป็นอาคารสามชั้นทรงไทยประยุกต์ ที่ผนังพิพิธภัณฑ์มีภาพนูนต่ำที่ทำจากกระเบื้องดินเผาแสดงเรื่องราวชีวิตของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ด้านหน้าอาคารเป็นที่ประดิษฐานของพระศรีอริยทศพลญาณประธานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนปางลีลา หล่อด้วยทองเหลือง

พิพิธภัณฑ์ทั้งสามชั้นได้จัดแสดงประวัติและผลงานของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) และวัดหนองป่าพง เช่น หุ่นขี้ผึ้งพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เครื่องอัฐบริขารต่าง ๆ เครื่องประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลศพ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ และสิ่งของต่าง ๆ ที่มีผู้มามอบให้วัด เช่น พระพุทธรูปโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตคนอีสาน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องปั้นดินเผา เครื่องหัตถกรรม เครื่องใช้ในงานทอผ้า โครงกระดูกเพื่อให้พิจารณาสังขาร ไม้กลายเป็นหิน ผ้าโบราณ เหรียญและเงินโบราณ เงินตราสกุลต่าง ๆ เครื่องใช้โลหะ เครื่องทองเหลือง เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หลวงพ่อได้สร้างกุฏิคอนกรีตกลม เรียงเป็นแถวจำนวน ๕ หลังทางด้านฝั่งทิศเหนือของอุโบสถ เป็นกุฏิสำหรับอยู่รูปเดียว ไม่มีห้องน้ำ พื้นปูด้วยไม้ปาร์เก้ภายในห้องโล่ง โอ่โถง

ถนนแห่งศรัทธา

เมื่องานก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เสร็จสิ้น การปรับปรุงถนนจึงตามมาประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยอาศัยกำลังพระเณรเป็นหลักร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างแข็งขัน ทุกรูปทำงานตามความถนัดและตามพละกำลังของตนเอง พระหนุ่มเณรน้อยเรี่ยวแรงดี ก็ยกปูนผสมปูน ตักหิน ร่อนทราย ส่วนพระผู้เฒ่าช่วยตัดลวด ผูกเหล็กในช่วงมีงาน เวลาทำกิจวัตรร่วมกันจะเลื่อนจากบ่ายสองโมงมาเป็นเที่ยงวัน จนถึงพลบค่ำและอาจเลยไปถึงเที่ยงคืนหรือสว่างคาตาในบางวัน โดยไม่มีการบังคับหรือคำขอร้องจากครูบาอาจารย์ พระเณรต่างช่วยกันทำงานด้วยความเสียสละ พร้อมทั้งควบคุมตนเองให้อยู่ในสมณสารูปไปด้วยในขณะเดียวกัน งานสังฆสามัคคีที่ทำกันหามรุ่งหามค่ำนี้ทำไปจนกระทั่งปูนในเมืองอุบลไม่มีขาย เพราะมาอยู่ที่วัดหนองป่าพงจนหมด วันหนึ่ง ๆ พระเณรจะช่วยกันตั้งแบบผสมปูนและเท ใช้ปูนวันละประมาณ ๗๐ กระสอบ ทำไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถนนทั้งหมดได้ทอดไปถึงกันจึงยุติ ถนนสายนี้จึงซึบซาบอาบย้อมด้วยหยาดเหงื่อแห่งศรัทธาและความทุ่มเทของผู้เสียสละทุก ๆ ฝั่งฝ่าย โดยมีจุดมุ่งหมายหนึ่งเดียวกัน คือ ทำถวายบูชาคุณครูบาอาจารย์นั่นเอง

ยามเช้าหลังฉันเสร็จ หากวันใดมีงานที่ต้องทำร่วมกัน หลวงพ่อมักจะอบรมพระเณรด้วยหลักธรรมที่คล้ายกับหลวงปู่กล่าวอยู่เสมอ

"...การทำงานคือการเปลี่ยนอิริยาบถ เป็นการออกกำลัง ถ้าทำงานด้วยความว่าง ทำไปเรื่อย ๆ จะไม่รู้สึกว่าหนักหรือเหนื่อย และให้ถือว่าเป็นการใช้อิริยาบถให้เป็นประโยชน์ คือหยิบ จับ ยก แบก หาม ทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม และฝึกให้มีสติควบคุมการกระทำ คำพูดของตนเองตลอดเวลา สติเป็นทางให้เกิดสมาธิและสมาธิที่เกิดจากอิริยาบถหยาบ คือการเคลื่อนไหว เป็นสมาธิที่ทรงอยู่ได้นานและเป็นประโยชน์มาก..."

พระเณรวัดหนองป่าพง ซึ่งมีคำถามกับตัวเองจากการได้ยินเสียงของผู้ไม่เห็นด้วยว่า *"เราเป็นพระกรรมฐานหรือพระกรรมกร"* ก็สามารถให้คำตอบกับตนเองได้ เมื่อผลงานปรากฏต่อสายตา

ถนนคอนกรีตทอดตัวแทรกไปในผืนป่าอย่างกลมกลืน นำผู้มาเยือนเข้าสู่อาณาบริเวณกว้างใหญ่ของอุทยานธรรมบนบาทวิถีที่ก้าวไปด้วยความเพลินตาเพลินใจกับบรรยากาศของธรรมชาติ งานเทคอนกรีตไปตามจุดต่าง ๆ ใช้เวลาเกือบหนึ่งปี เริ่มจากประตูใหญ่ รอบพิพิธภัณฑ์ ธรรมศาลา ศาลานอก กุฏิพยาบาล และรอบบริเวณเจดีย์ รวมแล้วเป็นระยะทางมากกว่า ๓ กิโลเมตร

อุทยานกรรมฐาน

นอกจากการเทถนนภายในบริเวณวัดแล้ว พ.ศ. ๒๕๓๓ หลวงพ่อยังได้จัดสร้างอุทยานกรรมฐาน เป็นคำตอบเวลามีใครมาถามท่านว่าท่านทำอะไร โดยการพูนดินก่อศิลาแลงล้อมไว้เป็นวงกลม เพื่อสำหรับเหตุการณ์อันจะเป็นไปในอนาคต ซึ่งโลกธรรมฝ่ายลบมากมายได้ถาโถมเข้ามาสู่หลวงพ่ออย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง จากการขวนขวายเตรียมความพร้อมเหล่านี้ ทำนองว่าต้องการให้ครูบาอาจารย์ตายหรือจึงรีบทำ หรือว่าครูบาอาจารย์ยังไม่สิ้นก็ขวนขวายทำเสียแล้ว เหมือนมีเจตนาให้ท่านจากไป อย่างนี้เป็นต้น แต่หลวงพ่อเองมิได้หวั่นไหวโยกคลอนไปตามสายลมหรือพายุถ้อยคำเหล่านั้น เพียงยืนหยัดทำหน้าที่ของท่านในฐานะรักษาการเจ้าอาวาสไปเท่านั้น

ซ่อมแซมกุฏิ

วัดหนองป่าพงมีพระอยู่มาก กุฏิเล็ก ๆ สำหรับพักผู้เดียว จำนวน ๗๐ หลัง แต่ละหลังสร้างไม่เหมือนกันแล้วแต่เจ้าภาพผู้สร้างถวาย ซ่อนตัวอยู่ในความสงบร่มรื่นของแมกไม้ ตั้งเรียงรายเป็นระเบียบได้สัดส่วนที่เหมาะสมมีรูปทรงและขนาดแตกต่างกันไป ตามกำลังทรัพย์และจินตนาการของผู้สร้างถวาย แต่สิ่งที่คล้ายคลึงกัน คือความคร่ำคร่าและทรุดโทรม การซ่อมแซมเริ่มขึ้นทันที หลังจากสร้างโรงครัวเสร็จ ประมาณ ปี ๒๕๓๒ กุฏิทุกหลังได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนไม้ เปลี่ยนรูปทรงหลังคาให้สูงโปร่งและลาดชัน เพื่อไม่เป็นที่ทับถมของใบไม้ที่ร่วงหล่นลงบนหลังคาและเมื่อถูกฝนจะเน่า จนกลายเป็นสาเหตุให้หลังคาถูกสนิมกัดกร่อนและผุพังในที่สุด ประสบการณ์ต่าง ๆ จากการเฝ้าสังเกตและพิจารณา ถูกนำมาประกอบในการดูแลรักษาเสนาสนะ เป็นการฟื้นฟูและใช้สอยสิ่งที่มีอยู่แล้ว ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

กุฏิไม้หลังน้อยใช้แสงเทียนในยามค่ำคืน แทรกตัวอยู่ในราวป่า

ส้วมสำเร็จรูป

ไม่เพียงพิพิธภัณฑ์, ถนน, อุทยานกรรมฐานซึ่งจะกลายมาเป็นเมรุตามเจตนาเดิมที่ตั้งไว้ รวมทั้งกุฏิที่พักอาศัยแล้ว สิ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ “สุขา” แม้สถานที่จะให้บรรยากาศสุขกายสบายใจสักเพียงใด หากไม่มีห้องสุขาแทรกอยู่ในสถานที่นั้น อาการทุรนทุรายกระสับกระส่ายคงปรากฏบนทุกใบหน้าของผู้มาเยือน เมื่อถึงยามต้องการปลดปล่อยทุกข์ ประมาณต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ พระเณรผู้มีประสบการณ์ในการก่อสร้าง ได้ออกแบบสร้างส้วมโครงเหล็กสำเร็จรูปกว่าร้อยหลัง เพื่อเตรียมไว้สำหรับงานพระราชทานเพลิงฯ โดยเฉพาะส้วมดังกล่าวสามารถแยกส่วนประกอบเป็นชิ้น ๆ แล้วยกไปติดตั้งตามบริเวณต่าง ๆ ได้ตามต้องการ สามเณรและปะขาวจะขุดหลุมสำหรับใส่ท่อและฐานส้วมตามจุดต่าง ๆ พร้อมกับเจาะบ่อน้ำบาดาลไว้ใกล้บริเวณนั้น ซึ่งเมื่อถึงงานพระราชทานเพลิงฯ ในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ จึงมีส้วมเพียงพอต่อผู้คนจำนวนหลายแสน

บ่อเก็บน้ำสำรอง

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เมื่อมีคนมาอยู่รวมกันมาก ๆ ระบบน้ำก็เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานซึ่งหลวงพ่อให้ความสำคัญมาโดยตลอด ปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ท่านจึงได้สร้างบ่อคอนกรีตใต้ดินขนาด ๙ x ๙ เมตร สูง ๓ เมตร ไว้ใกล้ ๆ กับหอถังส่งน้ำ เพื่อความสะดวกในการใช้สอยในยามขาดแคลน หลวงพ่อได้มาเล่าให้ฟังทีหลังว่า *“เตรียมไว้ขนาดนี้ก็ยังไม่พอ ยังต้องขอรถน้ำจากส่วนของราชการมาเพิ่ม ๕๑๘ คัน”*

อาคารด้านขวา ข้างใต้เป็นบ่อเก็บน้ำสำรอง
ส่วนด้านบนใช้เป็นที่เก็บของ

อิทธิบาท

การจะสร้างสิ่งปลูกสร้างสักหลังหนึ่งให้กลมกลืนกับบรรยากาศ คงทน ถาวร รักษาความสะอาดง่าย ตลอดจนมีความเหมาะสมสวยงามตามเป็นจริงไม่ใช่เรื่องง่ายเลย หลวงพ่อมักจะถูกมองว่าท่านมีความเชี่ยวชาญอย่างน่าอัศจรรย์ในงานนวกรรม ทั้งการออกแบบ การลงมือทำ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในการสร้างถาวรวัตถุขึ้นมาให้สำเร็จดังที่ตั้งไว้ และสิ่งสำคัญยิ่งคือท่านไม่บอกบุญ เรี่ยไร ร้องขอความช่วยเหลือทางการเงินจากใคร ถาวรวัตถุขนาดใหญ่หลังแรกที่ท่านได้ออกแบบ ตลอดจนนำพาลูกศิษย์ทำจนลุล่วงไป คือ โรงครัววัดหนองป่าพงและธรรมศาลา

เนื่องจากวัดหนองป่าพงตั้งอยู่บนผืนป่าซึ่งถูกแวดล้อมไปด้วยหมู่บ้านชนบทซึ่งดำเนินชีวิตเรียบง่าย อาหารการกินก็อาศัยจากแหล่งธรรมชาติตามมีตามได้ อาหารบิณฑบาตจากหมู่บ้าน จึงมีเพียงข้าวเปล่าเป็นส่วนใหญ่ แม่ชีจึงต้องทำหน้าที่แม่ครัวและเป็นชาวสวนปลูกผักและผลไม้ไปด้วย

การก่อสร้างโรงครัวใช้เวลาประมาณ ๕ เดือน เริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๒ แล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ โรงครัวหลังใหม่มีพื้นที่กว้างและใช้ประโยชน์ได้มากกว่าหลังเดิม ชั้นล่างใช้เป็นที่ประกอบและจัดเตรียมอาหาร เป็นที่ทานข้าวของแม่ชีและญาติโยมผู้มาวัด ชั้นสองเป็นที่พักของอุบาสกผู้มาปฏิบัติธรรม บนดาดฟ้าเป็นที่ตากผ้าหรือเดินจงกรม

โรงครัว

ศาลาหลังเก่า

หลังจากนั้นจึงเป็นการก่อสร้างธรรมศาลา ประมาณเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓ หลังงานบุญทอดกฐินวัดหนองป่าพงผ่านไป หลวงพ่อเมตตาเล่าว่า

“...เทถนน ทำพิพิธภัณฑ์อะไรเสร็จแล้ว พิพิธภัณฑ์ก็ไม่ได้อยากทำหรอก แต่ท่านให้แบบแปลนเอาไว้ หลวงปู่ท่านให้แบบไว้ก็ทำให้ท่าน ทุนไม่มีหรอกแต่ก็ขวนขวายทำเอา ที่นี้ก็เลยมากะดูว่าศาลาก็หมดสภาพ อะไรก็หมด แต่ว่าก็ไม่ได้คิดท้อแท้นะ คิดว่าถ้าเราทำนี่จะทันไหมกับหลวงปู่มรณภาพ ก็คิดว่าอย่างนั้นแหละ ไม่ใช่ผมไปวิตกวิจารณ์ว่ามันจะไม่เสร็จ เราทำมันต้องเสร็จ เพราะเรามีความพร้อมอยู่แล้ว อย่างน้อยความรู้ของเรานี้พอไปได้

ก็เลยว่าปีนั้นทอดกฐิน พ.ศ. ๒๕๓๓ แล้วมีเงินงานกฐิน ๒,๐๐๐ บาท (หัวเราะ) จริง ๆ นะไม่ได้พูดเล่น มันเป็นอย่างนี้คือกฐินสามัคคี วันแรม ๓ ค่ำทอด มันก็ไม่ได้อะไร เพราะชาวบ้านทั่วไปคนละบาท

สองบาทน้อ แต่ว่าได้คนมาบำเพ็ญ เราก็ได้เทศน์ ได้บอกกล่าวกันด้วย ได้ให้ข้อมูลความรู้เขาไปด้วย ก็ไม่ได้บอกใครหรอกว่าจะรื้อหรือไม่รื้อ แต่คิดว่าควรจะทำ ก็เลยถามพ่อใหญ่หนู ศิริมา (หนูผี) คนทำศาลาหลังเก่าว่า "พ่อใหญ่ ๆ ศาลาเราทำอย่างไร" แกก็ว่า "รื้อทำใหม่เลยหลวงพ่อ" มันก็เป็นอย่างนั้น แกก็ว่ามันหมดสภาพแล้ว แต่ว่าคนทั่วไปก็ว่าไปรื้อของครูบาอาจารย์ เรื่องของมันน่ะ บางคนเขาก็ว่าไปรื้อสิ่งดี ๆ ที่ครูบาอาจารย์ทำไว้ แต่เราดูแล้วมันหมดสภาพ ถ้าเราไม่ทำเขาจะยิ่งถมทับเป็นอย่างนั้น..."

ธรรมศาลา หลังเก่า

เมื่อตัดสินใจที่จะสร้างธรรมศาลาหลังใหม่เนื่องจากความทรุดโทรมตามกาลเวลา โครงสร้างที่ทำจากไม้ยางนาถูกปลวกกิน ส่งเสียงดังระงมจนได้ยินชัดเจน สังกะสีก็ทะลุหมดสภาพ แต่ก็เป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าความดำริของท่านจะต้องถูกคัดค้านเป็นธรรมดา

"...แต่เมื่อสภาพมันสุดวิสัยมันก็จำเป็นอยู่เอง ครั้งแรกครูบาอาจารย์บางท่านก็บอกว่าให้รักษา อนุรักษ์ของครูบาอาจารย์ไว้ ผมก็จะพยายามจะอนุรักษ์ คำว่าอนุรักษ์รักษาผมก็ตีความหมายไปในหลายรูปการณ์ มันจะต้องรักษา มันจะต้องทำให้มันใช้ประโยชน์ได้ อย่างน้อยถ้ามีโอกาสก็ทำให้มันแข็งแรงขึ้นมา บางครั้งขอความเห็นกับครูบาอาจารย์ท่านก็ให้รักษา เครื่องอุปกรณ์ของการก่อสร้างมันหมดอายุ สังกะสีมันทะลุ ไม้มันก็ผุเสื่อมโทรม จะให้ผมทำอย่างไรถ้าไม่ให้ผมรื้อ..."

เมื่อตัดสินใจแน่วแน่ชัดเจนแล้ว หลวงพ่อจึงเริ่มกำหนดแบบแผนของธรรมศาลาไว้ในใจ โดยใช้พื้นที่ศาลาเดิมบนพื้นที่ ขนาด ๒๑ x ๕๐ เมตร

"...ก่อนจะทำศาลาวัดหนองป่าพงไปบิณฑบาตบ้านก่อ เรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรหมดแล้วนะ ทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้ ถอดแบบออกมาดู ประเมินออกมาได้นั่นแหละ..."

เมื่อมีแบบแผนเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงเวลาในการลงมือทำจริง

"...ผมก็เลยว่าทอดกฐินก็ไม่มีเงิน แต่ว่าก็ไม่เป็นไร ผมก็ไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับเงินทองเพราะว่ามันเป็นเรื่องของเขา แต่ว่าเราจะทำอย่างไรจะทำได้ เราจะมีเทคนิควิธีไหนในการทำ ผมก็เลยว่าถ้ามีปัจจัยเท่านี้ก็คงจะได้อุปกรณ์สักเล็กน้อยอย่างน้อยก็ได้เหล็กก็ยังดี แต่ว่าก็ไม่ได้ไปกวนเขาหรอก เรื่องการเงินพ่อใหญ่หนูเป็นคนเก็บ ผมก็เลยตั้งใจทำ แต่ว่าผมก็ไม่รื้อนะ ฉันเสร็จผมก็เลยบอกว่า เจาะทะลุออกทุกด้าน พอที่จะมองเห็น พอจะตึงเชือกทำโครงสร้าง เราตีผังเราก็ตีไปไม่ต้องไปรื้อมัน เอาไว้เหมือนเดิมหมด เพียงแต่ว่าตีผังเสร็จ ตึงเชือกได้ต้องหาจุดขุดหลุม ก็เลยว่าให้ทหารมาช่วยขุดหลุม มันยังไม่มีเครื่องมือเหมือนทุกวันนี้ มีแค่จอบให้ทหารมาช่วยขุด ผูกเหล็กเรียบร้อย เทฐานราก เทตอม่อขึ้นมา ก็เริ่มเทคาน ทีนี้ก็รื้อหลังคารื้ออะไรออกหมด เพราะว่าเราไม่ต้องทำตากแดด..."

เมื่อหลวงพ่อได้เริ่มทำโครงสร้างธรรมศาลาไป ก็เริ่มมีผู้เข้ามาปวารณาช่วยเหลืองบประมาณในการจัดสร้าง เช่น พ.อ.หญิง ขนิษฐา วิชิตรสงคราม นอกจากนี้ก็มีโยมประยูรศรี ล่ำซำ เป็นอุบาสิกาผู้มีศรัทธาในหลวงพ่อซึ่งมาอยู่ปฏิบัติธรรมที่วัดหนองป่าพง จะคอยสอดส่องดูว่าหลวงพ่อต้องการวัสดุอะไร ทางธนาคารกสิกรไทยจะเป็นผู้จัดหามาให้ เช่น ศิลาแลง, ไม้สำหรับทำวงกบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังคอยสนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดสร้างต่าง ๆ ตามวาระ แต่หลวงพ่อจะไม่ขอความช่วยเหลือ ผู้สนับสนุนจะคอยสังเกตดูอย่างละเอียดแล้วจึงช่วยท่านในสิ่งที่จำเป็นไปตามสถานการณ์

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า

"...โยมประยูรศรีมาปฏิบัติธรรมอยู่วัดหนองป่าพง เวลาที่หลวงพ่อทำอะไรเขาก็จะคอยดู อย่างท่านทำโรงครัวน่ะ หลวงพ่อก็ไปทุบเอาเหล็กเก่า ๆ มาทำ ทำไปเรื่อย ๆ ของท่าน เขาก็จะไปถามว่าหลวงพ่อทำอย่างนี้เมื่อไหร่มันจะเสร็จ ท่านก็บอกว่า ทำไปเรื่อย ๆ เดี๋ยวมันก็เสร็จ ทีนี้เขาก็ถามไล่ไปอีกว่า ถ้ามีทุนช่วยจะเสร็จเร็วขึ้นไหม ท่านก็บอกว่าถ้ามีทุน เดือนสองเดือนก็เสร็จแล้ว ทำนองนี้ เขาก็ขวนขวายหาวัสดุหาอะไรมาให้ท่านทำ แต่ท่านจะไม่ขอเขานะ ไม่บอก ไม่ขอ นี่เป็นปฏิปทาของท่านที่ชัดเจนมาก ท่านเคยสอนว่า ถึงเขาปวารณาถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ก็ไม่ขอ เราส่วนใหญ่นี่พอมีคนปวารณาก็ขอเลย แต่หลวงพ่อท่านจะไม่ทำอย่างนั้น ท่านให้เหตุผลว่า บางทีเขาพูดไปตามมารยาทเฉย ๆ หรอก อะไรอย่างนี้ เรานี่ไม่ล่ะปวารณามาก็ขอทันที

ทำศาลาอย่างนี้หลวงพ่อพาทำ พระก็ทำไป เรื่องทุนเรื่องอะไรไม่คิดถึงล่ะ เพราะไม่ใช่หน้าที่เราเป็นหน้าที่ของหลวงพ่อกับพวกไวยาวัจกรเขา แต่โยมประยูรศรีแกก็ฉลาดทำบุญนะ แกจะไม่เอาเงินมาวางกอง ๆ หรือโอนให้ทีเดียว แล้วก็จบ แต่จะค่อย ๆ สังเกตดูว่าหลวงพ่อจำเป็นต้องใช้อะไร ค่อย ๆ หามาให้ พอทุนทรัพย์ร่อยหรอ เขาก็ทยอยเติมให้ เรียกว่าให้อยู่ประจำ ถ้าไปนับรวมเป็นตัวเลขนะคงจะมากกว่าคนอื่นอยู่นั่นแหละ แต่เขาจะทำแบบเงียบ ๆ ไม่ให้กระทบคนอื่น ๆ..."

นอกจากนี้แล้วบริษัทห้างร้านต่าง ๆ จะช่วยเหลือเรื่องวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สมทบด้วย เช่น บริษัทท่าท่อใยหิน มีคุณประยูรเป็นเจ้าของ, รัชดาหินอ่อนซึ่งทำธุรกิจเกี่ยวกับกระเบื้องหินต่าง ๆ เป็นต้น

"...ไม่ใช่ว่าผมมีนะ แต่เวลาผมทำขึ้นมันมีคนช่วย อย่างนั้นน่ะ มันเป็นอย่างนั้น เราทำ ตั้งใจทำ เขาไปเห็นเขาก็ช่วย มันก็สำเร็จสิล่ะ เวลาทำอย่างนี้ เขามาเห็นใครก็อยากช่วย คิดแต่ว่ามุงหลังคาเสร็จวันเดียวนี่แหละ วิธีมุงก็พระนั่งเป็นแถวขึ้นไป ทั้งญาติทั้งโยม มองแล้วมันเป็นความสามัคคี..." หลวงพ่อให้ความเห็น

และเมื่อธรรมศาลาสร้างใกล้จะสำเร็จเหลือการปูพื้นเพียงไม่กี่ตารางเมตร หลวงปู่ชาก็ละขันธ์ในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เวลา ๐๕.๒๐ น. ธรรมศาลาจึงเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลเรื่อยมา

ภายหลังเมื่อเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นแล้ว หลวงพ่อเมตตาให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการรักษาเสนาสนะว่า

"...การดูแลนี้ต้องเสียสละต้องเสียสละความสุขทุกอย่างของตัวเอง เราต้องใช้ความรู้ทุ่มเทเสียสละ เพราะอะไรเพราะดูแลวัด สถานที่ เสนาสนะ ที่เป็นส่วนหนึ่งของศาสนวัตถุนั้น มันทรุดโทรม ทุกอย่างมันบ่งบอกถึงความหมดสภาพ ถ้ามันหมดสภาพ ถ้าเราไม่มีการทุ่มเทบูรณะปฏิสังขรณ์ยกสภาพให้ใช้ประโยชน์ได้ มันดูเหมือนกับว่าเราไม่ให้ความสำคัญกับวัตรปฏิบัติ ในวัตรปฏิบัติท่านก็บอกว่าเสนาสนะวัตรว่าด้วยการปฏิบัติต่อเสนาสนะ คำว่าปฏิบัติต่อเสนาสนะมันตีความหมายกว้างมาก ไม่ใช่รักษาแต่เสนาสนะ คำว่ารักษาเสนาสนะเราก็ตีความหมายแต่ปัด กวาด เช็ด ถู ดูแลให้อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ มันต้องดูไปอีก อะไรมันชำรุด อะไรมันเสื่อมโทรม อะไรมันหมดสภาพ เราจะทำอย่างไร..."

เมื่อหลวงพ่อตัดสินใจสร้างธรรมศาลาหลังใหม่ถือเป็นการตัดสินใจที่แม่นยำ แม้จะแลกมาด้วยโลกธรรมฝ่ายลบอย่างมากซึ่งท่านได้รับมาโดยตลอด แต่นับว่าให้ผลที่เหมาะสมกับสภาวการณ์ที่ตามมาภายหลัง

ธรรมศาลาหลังใหม่ปรากฏแก่สายตาของผู้คนทั้งหลายแล้ว อาคารหลังใหญ่รูปแบบไทยประยุกต์ทรงสูงสง่างามผุดขึ้นท่ามกลางแมกไม้ใบเขียวเข้ม สีศิลาแลงกลมกลืนกับผืนป่า ภายในโอ่โถง แลเห็นพระพุทธปฏิมาเรืองรองอ่อนโยนอยู่ในแสงสลัว พื้นสัมผัสเย็นสบาย ถ่ายเทอากาศได้ดี มีทั้งความสะอาด ความสงบ ความสวยงาม และความเรียบง่าย ต่างก็ประทับใจหลังได้สัมผัส และเมื่อได้ทราบว่าผู้ออกแบบและนำก่อสร้างคือพระภิกษุผู้จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ก็อดที่จะอัศจรรย์ใจจนฉงนฉงายไม่ได้ว่าท่านได้ความรู้มาจากไหน เรื่องนี้มีคำตอบจากท่านในภายหลังว่า ความรู้ในวิชานวกรรมเหล่านี้สะสมมาเรื่อยๆ จากการสังเกตและลงมือทำจริงตั้งแต่เป็นฆราวาส จากการช่วยงานโยมบิดา เช่น จากการทำเกวียน บ้าน ศาลา เป็นต้น

“..ช่างผมก็ทำอยู่ตั้งแต่เป็นเด็กน้อย ไปช่วยเขาทำนั่นทำนี่อยู่เหมือนกัน ..”

“..ก็เรียนอยู่แต่ว่าไม่ได้เรียนเป็นล่ำเป็นสันอะไร อ่านนิดอ่านหน่อย..”

จนกระทั่งท่านได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและช่วยคุมงานทำอุโบสถวัดหนองป่าพงและพิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ที่เป็นระบบ ความรู้

ทั้งหมดเหล่านี้เป็นเหมือนประกาศนียบัตรการศึกษาทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม ซึ่งเป็นที่มาขององค์ความรู้ในการบริหารจัดการสร้างเสนาสนะขนาดใหญ่ได้สำเร็จลุล่วงในทุก ๆ ครั้ง นอกจากนี้ท่านยังชอบดูภาพสิ่งก่อสร้างจากหนังสือต่าง ๆ เพิ่มพูนทรัพยากรทางปัญญาอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

จินตามยปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดจากจัดระเบียบความคิดให้เป็นระบบ เกิดภาพกระจ่างชัด

"...จินตนาการออกมาสิ วาดรูปทรงมันจะไปอย่างไร จินตนาการออกมา จินตามยปัญญา ท่านว่า เหมือนกับพระพุทธเจ้านั่งดูว่าทุกข์มาจากไหน ทุกข์คืออะไร ท่านว่าทุกข์คือความไม่สบาย คนโบราณท่านเอามาเล่า ทุกข์เพราะลูกตายเสีย ทุกข์เพราะเมียตายจาก ทุกข์เพราะพรากพี่น้องไปเที่ยวทางไกล ทุกข์เพราะลงไปไทยค้าวัวต่าง (วัวสำหรับบรรทุกของ) ทุกข์เพราะผัวเมียร้างจากกัน ทีนี้ท่านลงท้ายท่านว่า ทุกข์เพราะปวดท้องขี้ยามเมื่อฝนริน..." หลวงพ่อเล่าอย่างอารมณ์ดี

หลวงพ่อเคยเล่าว่า ในเวลาที่ท่านทำสิ่งปลูกสร้างอะไร ท่านจะกำหนดภาพไว้ในความรู้สึกคล้ายภาพนิมิต สามารถไล่ระดับดูได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนในทุก ๆ จุด โดยไม่ต้องร่างภาพทั้งหมดลงในกระดาษ มีบ้างบางครั้งที่ท่านร่างภาพคร่าว ๆ ลงในกระดาษเพื่อคำนวณตัวเลขต่าง ๆ หรือไม่ก็ขีดร่างเป็นส่วน ๆ ในเวลาที่ท่านต้องการให้ช่างประกอบงานตามลำดับก่อนหลัง เมื่อช่างประกอบงานเสร็จตามแบบแรก ท่านก็จะส่งแบบที่สองให้อย่างนี้เป็นต้น

"...คิดแบบจินตนาการมันก็วาดได้....เหมือนกันกับทำรูปการ์ตูนอย่างนี้ สมัยเขาเล่นหนังตะลุงพวกนี้ สมัยก่อนนั้นเอาภาพมาใส่ผ้า เขาเรียกหนังตะลุง สมัยก่อนเป็นอย่างนั้น เอาไฟไต้มาจุดแล้วก็วิ่งไปกับผ้ามันก็เกิดเงาขึ้น..."

นอกจากความรู้ในวิชาการออกแบบและการช่างแล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำเสนาสนะให้สำเร็จคือการบริหารทรัพยากรต่าง ๆ ท่านมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อวัสดุอุปกรณ์และแหล่งที่มาตลอดจนการบริหารจัดการสิ่งเหล่านี้ด้วย หลวงพ่อผู้สะสมองค์ความรู้ในการบริหารจัดการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน และมากด้วยประสบการณ์ตรง ไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่าท่านเอาเหงื่อแลกวิชา เอาความเหนื่อยล้าแลกความสำเร็จ บรรดาองค์ความรู้ทั้งหมดเหล่านี้จึงเป็นที่มาของ อิทธิฤทธิ์คือความสำเร็จของท่านนั่นเอง ดังที่ท่านจะเน้นย้ำเสมอว่า

" มันก็ทำได้หมดทุกคนนั่นแหละ นกกระจอกไม่เห็นมีใครไปสอนมันทำรัง "

ดวงประทีปของโลก

ยามเช้าวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เวลา ๐๕.๒๐ น. หมอกบางเบาลอยอ้อยอิ่งครอบคลุมผืนป่าใหญ่ในวัดหนองป่าพง ลมหนาวที่พัดสะบัดเมื่อคืนวานสงบนิ่ง คงทิ้งไว้แต่ความเย็นยะเยือกที่แทรกอยู่ทั่วทุกอณูของบรรยากาศ ในรุ่งเช้าอันสงบนี้ ผู้เป็นดวงประทีปของโลกท่านหนึ่ง ได้ละสังขารของท่านไป ท่ามกลางศิษยานุศิษย์ซึ่งมีหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม รวมทั้งพระเถรานุเถระเนืองแน่นเป็นประจักษ์พยานในวาระสุดท้าย

หลังจากที่ข่าวการละขันธ์ของพระโพธิญาณเถร หรือ หลวงปู่ชา สุภทฺโทแพร่กระจายออกไป ศิษยานุศิษย์ พุทธบริษัทจากท้องถิ่นใกล้เคียง ต่างรีบรุดมายังวัดหนองป่าพง แม้ท้องฟ้ายังไม่สว่างนัก แต่สานุศิษย์ก็คลาคล่ำเต็มลานกุฏิพยาบาล ไม่มีใครใส่ใจต่อความหนาวเหน็บของอากาศในยามนั้น คงมีแต่น้ำซึ่งล้นจากบ่อของดวงตาไหลอาบใบหน้าและแว่วยินเสียงสะอื้นอาลัยแผ่วเบาจากบางคน

เพราะมีการเกิด จึงมีการเจ็บ การตาย และมีสภาวทุกข์ทั้งปวงติดตามมา หากดับเหตุของการเกิดคือตัณหาได้ ย่อมจะพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์โดยสิ้นเชิง

ไม่ประมาท

ในเวลานั้นทางวัดหนองป่าพง ซึ่งมีหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม เป็นผู้รับภาระดูแลวัดมาตั้งแต่หลวงปู่ชาเริ่มอาพาธหนัก และเป็นหลักในการอุปัฏฐากพยาบาลหลวงปู่เรื่อยมาได้เตรียมพร้อมรอรับเหตุการณ์ครั้งนี้อยู่ทุกขณะด้วยความไม่ประมาท และปกติในช่วงเวลานี้ของทุกปี ภิกษุสามเณรจากทุกสาขาของวัดหนองป่าพงจะมาร่วมประชุมปฏิบัติธรรม และทบทวนข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อไม่ให้คลาด

เคลื่อนจากแนวทางที่หลวงปู่ได้พาดำเนินมา เมื่อหลวงปู่ละขันธ์ในเวลานั้น วัดหนองป่าพงจึงมีความพร้อมทั้งบุคคล และสถานที่ สามารถรองรับกระแสชนจากทุกสารทิศที่มาร่วมเคารพสรีระ และรำลึกถึงคุณธรรมหลวงปู่ได้อย่างสงบเรียบร้อย

น้ำพระทัย

หลังจากพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้ละสังขารไม่กี่ชั่วโมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ ดร.เชาวน์ ณ ศีลวันต์ องคมนตรีเป็นผู้แทนพระองค์นำน้ำพระราชทานมาสรงศพ พระราชทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ พระราชทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพ

วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จมาในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ณ ธรรมศาลา วัดหนองป่าพง

คำปรารภของศิษย์

หลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม และหลวงพ่อเอนก ยสทินฺโน พระอุปัฏฐากในครั้งนั้น ปรารภกันว่า

"...ถ้าท่านกลับมาวัดแล้วอยู่ต่ออีกสิบปี เราคงแก่เฒ่าด้วยกันนะสิบปีนี่ ผมก็ห้าสิบกว่านะถ้าผมไม่ตาย เราก็จะต้องทำการดูแลอุปัฏฐากท่านไป พร้อมกับสร้างความสามัคคีในหมู่ศิษย์ไปด้วย..."

นอกจากการฝึกหัดพระเณรให้สามารถอุปัฏฐากพยาบาลหลวงปู่ จนประคับประคองชีวิตอันล้ำค่าของท่าน ให้อยู่เป็นมิ่งขวัญต่อมาอีกเกือบสิบปีแล้ว คณะสงฆ์และหลวงพ่อเลี่ยมยังได้เตรียมสถานที่รองรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าด้วย

ความรุ่งเรืองจากความแน่นแฟ้น

ขณะที่หลวงปู่ชาอาพาธหนักอยู่นั้น คณะศิษย์ได้ร่วมกันวางรากฐานการสืบสานแนวทางปฏิบัติ และเตรียมการรองรับวาระสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นกับหลวงปู่ไปในขณะเดียวกัน

"...มองเห็นร่วมกันว่างานพระราชทานเพลิงฯ นี้จะต้องเกิดขึ้นโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ต้องเตรียมพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสม เพื่อไม่ให้บรรยากาศและบริเวณสถานที่เสียและต้องคำนึงถึงคุณธรรมของท่านด้วย เพราะหลวงพ่อมีพระคุณมากหลาย การกระทำต่อท่านหากไม่สมควร ก็น่ารังเกียจ ไม่ใช่เรื่องที่จะปล่อยปละละเลย.."

หลวงพ่อกล่าวถึงการเตรียมงานต่อไปว่า *"...หลังจากท่านกลับมาจากโรงพยาบาลจุฬาฯ แล้วเราก็ได้เตรียมงานในลักษณะให้มีการประชุมสงฆ์ในเดือนมกราคมของทุกปี ครั้งละสิบวัน เพื่อเป็นการผูกความสามัคคีในหมู่สงฆ์ศิษยานุศิษย์ เราได้ประชุมกันมาทุกปี ก็ได้เห็นความรุ่งเรืองขึ้นในลักษณะมีความแน่นแฟ้น ต่อมาเมื่ออาการของท่านทรุดลงเรื่อย ๆ เราก็ได้เตรียมสถานที่ เพื่อรองรับกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และสิ่งใดที่ทำไปก่อนได้ เราก็ทำไปคิดว่างานนี้จะทันกับเหตุการณ์แน่นอน เพราะเราได้สร้างความสามัคคีของหมู่สงฆ์ขึ้นอย่างเหนียวแน่น..."*

คณะสงฆ์มาร่วมงานวันคล้ายวันเกิดหลวงปู่ชา ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕

อปริหานิยธรรม ๗

สังคมใดก็ตาม หากขาดความผูกพันเป็นหนึ่งเดียว ย่อมเกิดความแปลกแยกและถึงจุดเสื่อมในที่สุด การที่คณะสงฆ์วัดหนองป่าพงมั่นคงอยู่ถึงวันนี้ ย่อมบ่งบอกว่าต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นตัวเชื่อมประสานให้หมู่สงฆ์คงไว้ซึ่งความสามัคคี อปริหานิยธรรม ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความแน่นแฟ้นและรุ่งเรืองนั้น...

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันมาประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทที่พระองค์บัญญัติไว้
๔. ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน
๕. ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะป่า
๗. ตั้งใจอยู่ว่าเพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ที่ไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุข

อาจริยบูชา

สิบห้าวันแรกนับจากหลวงปู่ชาละขันธ์ สานุศิษย์ทั้งพระเณรและอุบาสกอุบาสิกา ได้ร่วมกันปฏิบัติธรรมเป็นอาจริยบูชา ด้วยการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา และถือธุดงควัตร ตามแนวป่าในวัดหนองป่าพงมีกลดกางเรียงรายเต็มไปหมด ลมหนาวของเดือนมกราคมไม่ได้สั่นคลอนความศรัทธาของสาธุชน ทุกคนต่างนั่งสมาธิ เดินจงกรมตามร่มไม้ ปฏิบัติธรรมร่วมกันด้วยความสงบ ถือเอาการปฏิบัตินั้นเป็นเครื่องบูชาคุณหลวงปู่ผู้เป็นบูรพาจารย์

วัตรปฏิบัติในแต่ละวัน เน้นถึงแนวทางที่หลวงปู่ชาพาดำเนินมา คือมีการปฏิบัติภาวนาและถือธุดงควัตรเป็นหลักสำคัญ รวมทั้งใช้ลานปฐมานุสรณ์ บริเวณที่หลวงปู่มากางกลดพักครั้งแรกในป่าพง เป็นที่รวมฟังธรรมจากพระเถระ เพื่อเป็นการรำลึกถึงหลวงปู่และย้ำเตือนถึงการรักษาข้อวัตรปฏิบัติที่เคยประพฤติร่วมกันมาไม่ให้เสื่อมคลาย

ในระหว่างปฏิบัติบูชาแด่หลวงปู่ชานั้น นอกจากศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จะตั้งใจปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังแล้ว หน่วยราชการและเอกชนซึ่งมีทั้งหน่วยงานจากจังหวัด อำเภอ ตำรวจ ทหาร สถานศึกษา สาธารณสุข พ่อค้า และประชาชนทั่วไป พากันมาร่วมสนับสนุนเกื้อกูลความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนด้วยใจเอื้อเฟื้อ

นอกจากนี้คณะอุบาสก อุบาสิกา และแม่ชีวัดหนองป่าพงมีความห่วงใยต่อคณะศรัทธาที่มาจากใกล้ไกลว่าอาจจะไม่ได้รับความสะดวกเรื่องอาหารจึงได้จัดตั้งโรงทานบริการตลอดทั้ง ๑๕ วัน

วัตถุเพื่อบูชา

เมื่อหลวงปู่ชา สุภทฺโทได้ละสังขารไปแล้ว และมีกำหนดในการพระราชทานเพลิงศพในอีก ๑ ปีถัดมา เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ โรงฉันวัดหนองป่าพงเก่า จึงถูกรื้อลงและสร้างใหม่ทันทีเพื่อให้เสร็จทันกำหนดการสำคัญนั้น

ภายในโรงฉันหลังเก่า มีหลวงปู่ชานั่งตรงกลางด้านหน้า

พฤศจิกายนในปีเดียวกัน โรงฉันขนาดใหญ่สามารถรองรับพระเณรได้หลายร้อยรูปจึงปรากฏแก่สายตา โรงฉันหลังนี้สร้างบนพื้นที่เดิมของโรงฉันหลังเก่า แต่ขยายขนาดให้ใหญ่ขึ้นมีขนาด ๑๖ x ๔๔ เมตร และปรับเปลี่ยนรูปทรงให้สอดคล้องกับธรรมศาลา โดยใช้วัสดุเหมือนกัน หลวงพ่อเน้นที่วัสดุคงทน ดูแลรักษาได้ง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ อากาศถ่ายเทได้ดี แสงสว่างจากธรรมชาติสาดแสงส่องได้ทั่วถึง

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๖ หลวงพ่อเลี่ยมพร้อมด้วยหลวงพ่อเอนก สามเณรจันที โยมเจียมรอง (คนขับรถ) และโยมมนัส เดินทางไปยังโรงงานหล่อพระในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อติดตามดูรูปแบบของพระประธาน ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นตอนการออกแบบเบื้องต้น

หลวงพ่อมีดำริจัดสร้างพระประธานนี้เพื่อประดิษฐานไว้ในโรงฉัน วัดหนองป่าพง โดยหลวงพ่อเป็นผู้กำหนดรูปแบบเองทั้งหมด โดยให้ช่างปั้นตามแนวคิดที่ท่านได้ร่างไว้ ซึ่งเป็นลักษณะพระพุทธรูปปางสมาธิ มีมวยผมแบบเฉพาะตัว อันสื่อถึงความสงบ สง่างาม และมีเอกลักษณ์ มีขนาดเท่าคนจริง ทั้งความสูงและความกว้างของใบหน้า สำหรับวัสดุในการหล่อ ท่านได้นำโลหะเงินที่ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาถวายไว้ตลอดระยะเวลาหลายปี มาผสมนิกเกิ้ลหล่อเป็นองค์พระ เพื่อใช้ในงานนี้โดยเฉพาะ ถือเป็นการตอบแทนศรัทธาและเป็นการสร้างอนุสรณ์อันทรงคุณค่าแก่หมู่คณะ

ไม่เรี่ยไร...ไปเอาทุนมาจากไหน?

"..ทางวัดไม่ได้เคยขอร้องไปที่ไหน แล้วแต่ใครจะช่วยบริจาคอะไร ส่วนใหญ่ศิษยานุศิษย์ เมื่อเขาทราบว่าทางวัดกำลังทำอะไร เขาก็ได้ให้มาในรูปลักษณะวัสดุบ้างเครื่องจักรเครื่องยนต์บ้าง ไม่ใช่ในรูปลักษณะของทุนทรัพย์ที่เป็นตัวเลข..." หลวงพ่อให้ความกระจ่างแก่ผู้สงสัย และแสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องทุนว่า *"...ทุนเราก็ไม่มีหรอก แต่เราถือว่าทรัพยากรบุคคลนี่เป็นสิ่งสำคัญ..."*

ศรัทธาเป็นอริยทรัพย์ รวมทั้งเป็นพลังอย่างหนึ่ง ศิษยานุศิษย์ต่างเคารพและศรัทธาในคุณธรรมของหลวงปู่ ดังนั้นสิ่งใดที่จะต้องทำเพื่อท่านและเพื่อศาสนา สานุศิษย์จะเสียสละแรงกายแรงใจร่วมกันทำด้วยความสามัคคี ซึ่งพลังเหล่านี้ไม่อาจซื้อหาได้ด้วยเงินตรา มีผู้เคยกล่าวว่า ถ้าจะคิดค่าแรงงานให้แก่พระเณรที่ทำงานต่าง ๆ ในวัดหนองป่าพงมากว่าสิบปี คงประมาณค่ามิได้ เพราะทำกันอย่างไม่จำกัดกาล บางวันเริ่มจากเช้าถึงดึกดื่นเที่ยงคืนบางวันสว่างคาตา ฝนตก แดดจ้า หรือหนาวเย็นอย่างไร ก็ทำกันเรื่อยไป นี่คือลักษณะของ *"ทรัพยากรบุคคล"* ในทัศนะของหลวงพ่อเลี่ยม และท่านสรุปเรื่องการเตรียมงานว่า....

"...เราร่วมกันเสียสละ ทุ่มเททุกอย่างทั้งสติปัญญาและกำลังกาย เราไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เราได้ทำกันในรูปลักษณะอย่างนี้ เมื่อมาถึงวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หลวงปู่ชาละขันธ์ งานของเราก็พร้อมเกือบทุกอย่าง..."

ด้วยเหตุที่ว่าวัดหนองป่าพงมีสิ่งก่อสร้างมากมาย และมีบริเวณที่กว้างขวาง ทำให้หลายคนวิตกว่าจะดูแลรักษาสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นได้อย่างไร หลวงพ่อเลี่ยมจึงกล่าวแก่ผู้วิตกแทนท่านว่า *"...เสนาสนะวัตร เป็นกิจวัตรที่พระสงฆ์จะต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษอยู่แล้ว การดูแลสถานที่ จึงไม่ใช่เรื่องเกินความสามารถ และไม่จำเป็นต้องจ้างใครมาดูแลรักษา แต่คงจะมีเรื่องการซ่อมแซมส่วนที่มันหักพังบ้าง ก็เป็นเรื่องธรรมดา..."*

ดังนั้นทุกวันเมื่อเสียงระฆังบ่ายสองโมงดังขึ้น ที่วัดหนองป่าพง จะเห็นภิกษุ สามเณรออกมาปัดกวาดทำความสะอาด โบสถ์ ศาลาโรงฉัน ห้องน้ำห้องส้วม และถนนหนทางอยู่เป็นประจำ แล้วจะกลับหายไปในความเงียบสงัดของป่า หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจเหล่านี้

เจดีย์ศรีโพธิญาณ

หลังจากหลวงปู่ชาละขันธ์ คณะสงฆ์และสถาปนิกร่วมประชุมออกแบบเจดีย์ศรีโพธิญาณ มีมติสงฆ์ในที่ประชุมเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้ใช้สถานที่บริเวณอุทยานกรรมฐานสร้างเป็นเจดีย์เมรุ สำหรับถวายเพลิงศพหลวงปู่ชา และแต่งตั้งคณะพระเถระควบคุมการก่อสร้างเจดีย์ ดังนี้

๑. หลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม
๒. หลวงพ่อเรืองฤทธิ์ จนฺทสาโร
๓. หลวงพ่อเอนก ยสทินฺโน
๔. หลวงพ่อโสภณ โอภาโส
๕. หลวงพ่อบุญเลิศ อาจารสมฺปนฺโน
๖. หลวงพ่อรีด ปสนฺโน

มติข้อสองที่ตามมา คือให้สำนักสาขาทั้ง ๑๓๕ แห่ง ส่งพระเณรมาร่วมก่อสร้างเจดีย์ พร้อมกับออกแบบสำรวจความสามารถพิเศษของพระเณรแต่ละรูป แล้วจัดสรรงานให้สอดคล้องกับคุณสมบัตินั้น หลังการประชุมในครั้งนั้น พระเณรจากวัดสาขาเริ่มทยอยเข้ามาที่วัดหนองป่าพง โดยผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยงานเป็นชุด ชุดละสองสัปดาห์ เริ่มจากสาขาที่ ๑ - ๒๕ เป็นชุดแรกแล้วเรียงตามลำดับลงไปจนถึงสาขาสุดท้าย เมื่อครบทั้งหมดแล้วก็ตั้งต้นใหม่สำหรับในช่วงเข้าพรรษา ครบเจ็ดวันเปลี่ยนครั้ง

หยาดเหงื่อในสายฝน

งานสร้างเจดีย์เริ่มขึ้นเมื่อต้นฤดูฝน วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หลวงพ่อเลี่ยมซึ่งควบคุมงานและดูแลเอาใจใส่การทำงานของพระเณรอย่างใกล้ชิด รวมทั้งลงแรงเอง กล่าวว่า

"...เมื่อเรามองสภาพการณ์ต่าง ๆ ออก ก็วางแผนงานต่าง ๆ ให้รัดกุม แยกคนชำนาญคุมงานกันเอง คนที่ทำงานด้วยการเสียสละนั้น มันไม่ค่อยยาก ไม่เล่นตัว ไม่ได้คอยว่าเมื่อไรจะหมดเวลา

(บน) อย่าเข้าใจว่าขณะนี้ไม่ได้ทำความเพียร การทำความเพียรไม่ได้ขีดขั้นจะยืน เดิน นั่ง นอน ได้หมดทั้งนั้น แม้กวาดลานวัดอยู่ก็บรรลุธรรมได้

ฝนตกก็ไม่ว่า แดดออกก็ไม่ว่า ผลงานที่ออกมาในแต่ละวัน มันคุ้มค่าไปหมดเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เกิดจากความสมานสามัคคีของลูกศิษย์ลูกหาของหลวงปู่ และก็เป็นงานคล้าย ๆ กับว่า เป็นประวัติศาสตร์ครั้งหนึ่งของพระสงฆ์ ที่เป็นผลงานเกี่ยวกับการทำงานของพระ ที่ร่วมใจกันทำด้วยจิตที่เป็นกุศลไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทุกคนมีแต่ความเสียสละซึ่งเราถือว่า เป็นธรรมที่บริสุทธิ์...”

การสร้างเจดีย์เมรุครั้งนั้น หลวงพ่อและพระภิกษุ สามเณรจากวัดสาขาต่าง ๆ ซึ่งเคารพรักศรัทธาในหลวงปู่ชาอย่างน้อยวันละ ๑๐๐ รูป ผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยงานเป็นชุด ๆ ชุดละ ๒ สัปดาห์ เริ่มจากสาขาที่ ๑ - ๒๕ เป็นชุดแรก แล้วเรียงตามลำดับลงไปจนถึงสาขาสุดท้าย แล้วจึงวนขึ้นตั้งต้นใหม่ ร่วมกับช่างช่วยกันก่อสร้าง ท่านร่วมลงมือทำและประสานงานแก้ปัญหาตลอดเวลา ทุกวันหลังฉันเสร็จหลวงพ่อจะอบรมให้สติและข้อคิดแก่พระภิกษุสามเณรที่มาร่วมงาน เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานและฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกัน จนงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีในระยะเวลา ๖ เดือนเต็ม

งดงามทั้งในทางธรรมและวินัย

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) พระมหาเถระผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับหลวงปู่ชา และคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง ได้มาร่วมฉันภัตตาหารกับพระเณรที่มาร่วมสร้างเจดีย์ หลังจากเสร็จภัตกิจท่านได้ปรารภธรรมแก่พระเณร....

“...วัดหนองป่าพงนั้นเป็นสำนักที่สำคัญในการปฏิบัติ ซึ่งท่านอาจารย์ชาได้ปลูกฝังให้งดงามทั้งในทางธรรมและพระวินัย และได้มีพระเถระร่วมสุขร่วมทุกข์ก่อสร้างวัดมา เช่น พระอาจารย์เลี่ยม เป็นต้น ก็ได้ร่วมบารมีช่วยกันจัดช่วยกันทำมา จนหลวงพ่อได้จากไป ก็เป็นธรรมดาของสังขารของคนเรา ไม่มีใครที่จะอยู่ได้ ต้องเป็นไปตามสภาพอย่างที่ทุกองค์ทราบดีอยู่แล้ว...”

เคลื่อนเรือนร่างสู่เมรุเจดีย์

ยามสายวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เกิดการเคลื่อนไหวอย่างเงียบในหมู่ผู้ปฏิบัติธรรม กลดที่กางไว้ใต้ร่มไม้ ทางจงกรมที่สะอาดราบเรียบ ปราศจากผู้คนไปชั่วขณะ เพราะวันนี้จะมีการเคลื่อนสรีระหลวงปู่ไปยังเมรุเจดีย์ทุกคนจึงไปรวมกันที่ธรรมศาลา เพื่อประกอบพิธีที่ดีงามบูชาคุณแก่หลวงปู่ผู้เป็นที่เคารพ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งจากจำนวนหลายพันรูป นั่งสำรวมนิ่งอยู่หน้าหีบศพ แวดล้อมด้วยพุทธศาสนิกชนจำนวนกว่าหมื่นที่นั่งเรียงรายรอบธรรมศาลา ทั้งล้นไปยังแนวถนนและร่มไม้ เมื่อทุกชีวิตอยู่ในความสงบแล้ว พระครูบรรพตวรกิจ หรือหลวงพ่อจันทร์ อินฺทวีโร ศิษย์อาวุโสของหลวงปู่ได้กล่าวนำคำขอขมา การขอขมาจัดเป็นอริยประเพณี ที่นำความเจริญมาสู่ทั้งผู้ขอและผู้ให้อภัย เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นและป้องกันความประมาทพลาดพลั้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างกัน

โดยหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโมและพระอาจารย์ปสนฺโน เป็นผู้อัญเชิญรูปหลวงปู่ชา นำขบวนเคลื่อนร่างหลวงปู่ชาจากธรรมศาลาไปยังเมรุเจดีย์

ลบสิ่งไม่ดีออกจากใจ

หลวงพ่อเลี่ยม แสดงความหมายของการขอขมาว่า *“...การขอขมาลาโทษนั้น ปราชญ์ทั้งหลายถือว่า เป็นการลบสิ่งไม่ดีออกจากใจ ในบางครั้งเราอาจประมาทพลาดพลั้งหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้เกิดอกุศลจิตขึ้น เมื่ออยากให้สิ่งเหล่านี้ลบเลือนคลี่คลายหายไปจึงประกอบพิธีนี้ขึ้น เพื่อทำให้เกิดอโหสิกรรมอันนี้ถือว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เพราะจะได้ไม่มีนิวรณ์ครอบงำ หมดความ*

หวาดระแวงแคลงใจ ทำให้เกิดความผ่องใส จะอยู่ก็มีความรู้สึกสบาย จะไปก็มีความรู้สึกสบาย การขอขมาโทษจึงเป็นประเพณีที่ดีงาม แม้แต่พระอริยสาวกท่านก็ยังกระทำกันไม่ขาด เพื่อเป็นตัวอย่างเป็นแนวทางแก่กุลบุตรลูกหลาน...”

แต่ในครั้งนี้ แม้หลวงปู่จะไม่กล่าวคำใด ๆ ออกมา แต่หลาย ๆ คนรู้สึกว่าความเงียบจากสรีระที่อยู่ในหีบไม้ประดับมุกนั้น คือโอวาทพิเศษสุดที่หลวงปู่มอบให้แก่ลูกศิษย์ทุกคน

คณะศิษย์ชาวต่างชาติที่เดินทางมาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพ

ฝังจิต...ฝังใจ

ขบวนสานุศิษย์เคลื่อนสรีระหลวงปู่จากธรรมศาลาด้านทิศเหนือ เดินเวียนซ้ายผ่านโบสถ์ แล้วอ้อมมาทางธรรมศาลาด้านทิศใต้ออกไปเวียนซ้ายผ่านพิพิธภัณฑ์ ศาลานอก และตรงไปยังเมรุเจดีย์ ถึงบริเวณนั้นประมาณเที่ยงวัน ภาพขบวนเคลื่อนเรือนร่างหลวงปู่จากธรรมศาลาไปยังเจดีย์ศรีโพธิญาณในวันนั้นเป็นภาพที่เรียบร้อยสวยงาม บันทึกลักษณะวัฒนธรรมไทยกับศาสนิกชนในยุคกึ่งพุทธกาลไว้อย่างน่าชื่นชม ซึ่งเป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็นเป็นอย่างยิ่งบรรยากาศยามเที่ยงในวัดหนองป่าพงวันนั้นเงียบสงบวังเวง ไม่มีแม้แต่เสียงกระซิบกระซาบ ไม่มีเสียงร่ำไห้สะอึกสะอื้น มีเพียงหยดน้ำใส ๆ ที่ไหลรินจากใจปลื้มปีตินองหน้าของสาธุชนเหตุการณ์ในวันเวลานั้น คงจะฝังจิตฝังใจสานุศิษย์ไปอย่างยากจะลืมเลือน

รับเสด็จฯ

วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เวลา ๑๖.๑๙ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาถึงบริเวณวัดหนองป่าพง ท่ามกลางการรับเสด็จฯ ของพสกนิกรกว่าครึ่งล้าน

เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จเข้าสู่ที่ประทับ ณ มุขพลับพลาหน้าเมรุเจดีย์เป็นเวลาพอสมควร จึงเสด็จขึ้นเมรุ ทรงทอดผ้าไตรที่หน้าหีบศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ทรงหยิบกระทงข้าวตอกธูปเทียนดอกไม้จันทน์ จุดไฟพระราชทานเพลิงเสร็จแล้วเสด็จฯ กลับไปประทับที่มุขพลับพลา

ทั้งสองพระองค์ทอดพระเนตรเจดีย์และคลื่นพสกนิกรด้วยสีพระพักตร์ที่ชื่นชมยินดี ล้นเกล้าในหลวงทรงฉายภาพบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ และเมรุเจดีย์ด้วยความสนพระทัย และตอนหนึ่งระหว่างทรงสนทนากับผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี พระองค์ตรัสว่า *“...หลวงปู่ชามีบารมี มีประชาชนเคารพมาก...”*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

พิธีพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา

จากนั้นสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงวางธูปเทียนดอกไม้จันทน์หน้าหีบศพหลวงปู่ตามด้วยพระเถระชั้นผู้ใหญ่ พระภิกษุทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นายกรัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ตามลำดับ สุดท้ายคือคลื่นมหาชนที่เคลื่อนขึ้นสู่เมรุเจดีย์เป็นทิวแถวแลดูงดงาม หากทว่าในความงดงามนั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยบรรยากาศของความอาลัยที่แผ่คลุมไปทั่วบริเวณ สานุศิษย์บางคนหลั่งน้ำตานองหน้าโดยไม่รู้ตัว บ้างยืนเหม่อมององค์เจดีย์ด้วยความตื้นตันใจขณะที่ประชาชนขึ้นวางดอกไม้จันทน์บนเจดีย์ ทั้งสองพระองค์ทอดพระเนตรด้วยความสนพระทัยตลอดเวลาและทรงประทับอยู่จนเลยหมายกำหนดการถึง ๓๐ นาที จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพมหานคร เมื่อเวลา ๑๘.๐๐ น. ของวันนั้น

ประชุมเพลิง

กลางดึก (๒๔.๐๐ น.) ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างวันที่ ๑๖ กับ ๑๗ มกราคม เสียงธรรมกถาจากหลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน สงบลง คงมีเพียงเสียงธรรมจากธรรมชาติ ที่คอยสะกิดเตือนใจผู้มีสติปัญญาให้พิจารณาทุกสิ่งที่ได้สัมผัสโดยแยบคาย

หมู่บรรพชิตซึ่งนั่งบำเพ็ญสมาธิภาวนามาตั้งแต่พลบค่ำเริ่มมีการเคลื่อนไหวแล้วรวมกลุ่มกันทยอยขึ้นสู่เจดีย์ พระเถระกับคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงและสาขากว่า ๒๐๐ รูปเป็นตัวแทนของพระสงฆ์ทั้งหมดเข้าประชุมเพลิงหลวงปู่ภายในเมรุเจดีย์ โดยเหล่าภิกษุหลายพันรูปชุมนุมกันอยู่ด้านนอก และถัดไปอีกชั้นมีพุทธศาสนิกชนที่ยังรอคอยวาระสำคัญนี้นับหมื่นคนเมื่อคณะสงฆ์เข้ามาพร้อมพรั่งภายในเจดีย์ ขั้นตอนต่าง ๆ ของการประชุมเพลิงก็เริ่มขึ้นตามลำดับ ระยะแรกคณะสงฆ์ได้ร่วมกัน

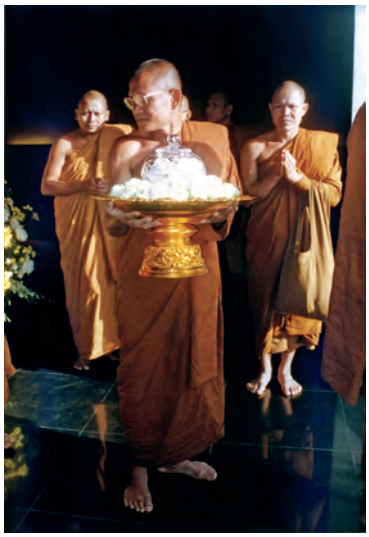

กล่าวคำขอขมาอโหสิกรรม จากนั้น อุบาสกผู้ถือศีลพรหมจรรย์กว่า ๑๐ คน ได้ร่วมกันเคลื่อนหีบศพหลวงปู่เข้าไปในเตาประชุมเพลิงขนาดใหญ่ ซึ่งออกแบบสร้างไว้เป็นพิเศษกลางเจดีย์

ต่อมาหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ได้ร่วมกับ ร.ต.ไมตรี ไนยกูล ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี อัญเชิญเพลิงพระราชทานเข้าจุดภายในเตา ที่อัดแน่นด้วยไม้จันทน์หอมและถ่านไม้หลายกระสอบ ซึ่งจะเป็นเชื้อเพลิงแปรสภาพสังขารหลวงปู่ให้กลับคืนสู่ธรรมชาติตามกฎสามัญลักษณ์ เพียงชั่วครู่เพลิงก็ลุกโชติช่วงขึ้นอย่างรวดเร็ว หลวงพ่อเลี่ยมจึงปิดประตูเตาเผาไว้สนิท จากนั้นทุกชีวิตก็ตกอยู่ในอาการสงบนิ่งอย่างเนิ่นนาน เสมือนนำวิเวกธรรมมาน้อมบูชาและไว้อาลัยแด่หลวงปู่อีกครั้งหนึ่งถึงที่สุด

คืนสู่ธรรมชาติ

รุ่งเช้าวันที่ ๑๙ มกราคม พระสงฆ์ศิษยานุศิษย์หลวงปู่ชาประมาณร้อยรูป ได้มาร่วมชุมนุมภายในเจดีย์ หลังจากนั่งสมาธิและสวดมนต์สั้น ๆ บทหนึ่งจบลง พระสงฆ์ส่วนหนึ่งได้แยกย้ายออกไปนั่งสมาธิที่บริเวณบันไดและประตูทั้งสี่ด้าน เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนขึ้นไปดูการเก็บอัฐิ เพราะเกรงว่าความไม่สงบเรียบร้อยจะเกิดขึ้น

พิธีเก็บอัฐิธาตุหลวงปู่ชา

ขณะที่พระสงฆ์ที่อยู่ด้านรอบนอก นั่งทำหน้าที่อยู่เงียบ ๆ หลวงพ่อจันทร์ อินฺทวีโรกับพระเถระสองรูป ได้ถือพานใบหนึ่งเดินออกมาจากเจดีย์ด้วยอาการระมัดระวัง และบนใบหน้าของท่านมีร่องรอยของความปลื้มปีติอยู่ลึก ๆ ท่านเดินไปยังกลุ่มพระภิกษุที่ประจำอยู่ที่มุขบันไดทั้งสี่ทิศ แต่ละรูปที่ได้เห็นอัฐิที่อยู่บนผ้ากำมะหยี่สีน้ำเงินในพาน ต่างมีอาการต่าง ๆ กันไป

อัฐินั้น... มีสีขาวยิ่งกว่าสีขาวเป็นผลึกคล้ายปะการัง รูปลักษณะดังปุยฝ้ายหรือปุยเมฆขาวบริสุทธิ์...

พระเถระผู้ทำหน้าที่เก็บอัฐิ ได้แยกอัฐิออกเป็น ๗ ส่วน นำใส่ผ้าขาวที่วางไว้บนพานแยกบางส่วนใส่ผอบแก้ว บางส่วนใส่สถูปทรงเจดีย์เล็ก ๆ ๒ อัน จากนั้นคณะสงฆ์ได้นำอัฐิของหลวงปู่ลงมาให้ประชาชนทั้งหลายที่เฝ้ารอได้เห็นกันอย่างทั่วหน้า แล้วนำอัฐินั้นไปเก็บยังกุฏิข้างศาลานอก เพื่อรอวันบรรจุไว้ที่เจดีย์ในโอกาสต่อไป

ถึงที่สุด

ในที่สุด....งานพระราชทานเพลิงศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ก็ผ่านพ้นไป พร้อมกับคำกล่าวขานจากผู้คนด้วยความประทับใจในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสงบเรียบง่าย และมีสารธรรมเป็นแก่นสาร อันสะท้อนให้เห็นคุณลักษณ์ของคณะศิษยานุศิษย์ว่า ต้องร่วมประสานแรงกายแรงใจตระเตรียมงานนี้ด้วยความสามัคคี ความเสียสละ และสติปัญญาจริง ๆ ผลงานจึงสำเร็จออกมาในลักษณะที่น่าประทับใจ

แต่สานุศิษย์ส่วนใหญ่ต่างรำลึกอยู่เสมอว่า ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจากคุณธรรมของหลวงปู่ที่เฝ้าเพียรฝึกฝนอบรมลูกศิษย์มาชั่วอายุขัยของท่าน จึงทำให้ศิษย์แต่ละคนมีศรัทธาและสติปัญญาสามารถจัดงานนี้บูชาพระคุณหลวงปู่ให้สำเร็จลงด้วยดี

หลังจากเสร็จสิ้นงานพระราชทานเพลิง ฯ พระสงฆ์และสาธุชนต่างทยอยกลับสู่ถิ่นฐาน คงทิ้งเหตุการณ์ในสองสัปดาห์ที่ป่าพงไว้เป็นตำนานเล่าขานกันสืบไป สำหรับคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงและสาขา ได้ร่วมกันทำความสะอาดสถานที่ จัดเก็บสิ่งของและขยะมูลฝอยที่หลงเหลืออยู่เป็นบางส่วน เพียงไม่กี่วันวัดหนองป่าพงก็กลับคืนสู่สภาพเดิม นอกจากนี้หลวงพ่อเลี่ยม ได้พาพระเณรออกไปเก็บเศษขยะตามสองข้างทางด้านนอกวัดเลยไปจนถึงหมู่บ้านรวมทั้งตามลานจอดรถในที่ต่าง ๆ ทำให้บรรยากาศทั้งในและนอกวัดสงบ สะอาดเหมือนเดิมอย่างรวดเร็ว ภายหลังหลวงพ่อได้เมตตาเล่าถึงทรัพยากรที่ถูกใช้ไปในงาน เช่น น้ำ ว่ามีรถมาส่งน้ำถึง ๕๑๘ คัน แต่ละคันบรรทุกน้ำประมาณ ๒๐,๐๐๐ ลิตร เครื่องสูบน้ำสลับเปลี่ยนกันสูบสองตัวจนแทบไม่ได้หยุดพัก และเมื่อประเมินแล้วผู้มาร่วมงานในนั้นมีนับเป็นเรือนแสนหรือหลายแสนกันเลยทีเดียว

สำหรับการรักษามรดกธรรมที่หลวงปู่มอบไว้นั้น ไม่ว่าจะเป็นคำสอน แนวทางปฏิบัติหรือวัดวาอารามอันเกิดขึ้นจากบารมีธรรมของท่าน คณะสงฆ์ศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันสืบสานรักษามาตั้งแต่หลวงปู่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งในรูปแบบการประพฤติปฏิบัติส่วนตัว การนำหลักธรรมเผยแผ่แก่บุคคลอื่น การชุมนุมปฏิบัติธรรมตามกาลที่กำหนดขึ้นในหมู่สานุศิษย์ ตลอดจนการประชุมใหญ่ประจำปีเพื่อร่วมพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และคงไว้ซึ่งความแน่นแฟ้นสามัคคี

เจ้าอาวาส

หลังงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา สุภทฺโท พ้นผ่านไปด้วยดี คณะสงฆ์วัดหนองป่าพง และสำนักสาขาก็ประชุมตกลงกันเพื่อคัดเลือกเจ้าอาวาสรูปใหม่ หลังจากที่หลวงพ่อเลี่ยมดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสมาตั้งแต่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ และในที่สุดในท่ามกลางความเห็นต่างหลากหลายทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ตลอดจนพายุแห่งโลกธรรมซึ่งถาโถมเข้ามาหาหลวงพ่อระลอกแล้วระลอกเล่ายาวนานนับสิบปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกได้ลงนามแต่งตั้งหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม ให้เป็นพระอธิการเลี่ยม จิตธมฺโม เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ทั้งได้เดินทางมามอบตราตั้งเจ้าอาวาสด้วยตนเองที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงภาระซึ่งท่านยอมรับไว้ด้วยความเคารพในคุณของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ คือหลวงปู่ชาสุภทฺโท องค์บูรพาจารย์แห่งวัดหนองป่าพง รับหน้าที่เป็นผู้สืบทอดมรดกธรรมอย่างเป็นทางการสืบมา

หลวงพ่อเลี่ยมเคยปรารภเรื่องการเป็นเจ้าอาวาสไว้ว่า

“...เจ้าอาวาสเป็นภาระทางสังคม พูดง่าย ๆ ว่า สมภารก็สัมภาระนั้นแหละ ผู้ทำหน้าที่ต้องเสียสละ เสียสละเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านวัตถุของส่วนรวม และด้านบุคลากรของส่วนรวม เจ้าอาวาสต้องทุ่มเท เพราะเป็นผู้รับภาระ ทรัพยากรที่มาอยู่กับเรา ต้องถือว่าเป็นส่วนที่จะต้องทำประโยชน์ร่วมกัน เราต้องคำนึงถึงพินัยกรรมที่พระพุทธเจ้าท่านให้ไว้เป็นครั้งสุดท้าย เป็นพินัยกรรมที่เป็นประโยชน์มาก ท่านบอกจงทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท มันก็ชัดเจนอยู่แล้ว คนที่ทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นให้พร้อม ต้องเป็นคนที่มีน้ำจิตน้ำใจ ในลักษณะที่เรียกว่ามีคุณธรรมของความเป็นผู้นำ อาศัยความรู้สึกของความเกื้อกูลเป็นหลัก ผมไม่ได้เห็นว่าเป็นเรื่องยากลำบาก แต่ก็ไม่อยากทำ...”

“...การเป็นเจ้าอาวาส ถ้าเราคิดว่ามันเป็นเรื่องใหญ่ ก็ใหญ่ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องใหญ่ มันเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเราไม่ได้ทำในลักษณะอาศัยการตั้งเป็นงบประมาณ เหมือนที่เขาทำกัน แต่เราอาศัยศรัทธา อาศัยแหล่งของการให้ การสนับสนุน และก็มารักษา เท่านั้นเอง...”

“...เมืองไทยง่ายอยู่ ด้านวัตถุ ไม่เหมือนเมืองนอก แต่ที่สำคัญคือเรื่องบุคลากร เช่นพระเณรเรานี่ ผู้มาใหม่ ผู้มาเพื่อให้เกิดความสันทัดต่อพระสัทธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ต้องให้ความสำคัญเขามาก ๆ...”

พระอุปัชฌาย์

หลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบรรพชาและอุปสมบทภิกษุใหม่ให้กับคณะสงฆ์ทั้งวัดหนองป่าพงและวัดป่านานาชาติ รวมถึงพระชาวต่างชาติที่มาบวชในประเทศไทย

อนาคาริกผู้ที่มีศรัทธาประสงค์อยากจะบวชที่วัดหนองป่าพง เบื้องต้นจะรับศีล ๘ ใส่ชุดขาว (ปะขาว) อยู่ปฏิบัติตามกิจวัตรร่วมกับคณะสงฆ์ ซึ่งในช่วงแรกนี้จะไม่ได้มีพระสงฆ์มาแนะนำมากนัก จากนั้นคณะสงฆ์เห็นว่ามีความพร้อมในระดับหนึ่งจึงให้ปลงผม ห่มอังสะและสบงสีขาว อยู่ปฏิบัติต่อจนถึงเวลาอันสมควรขึ้นอยู่กับตัวบุคคลว่าจะสามารถลดมานะ ละทิฐิ มีความช่างสังเกต เรียนรู้ ปรับตัวให้เข้ากับวิถีวัดป่าได้มากน้อยแค่ไหน เป็นข้อวัตรที่มีมาตั้งแต่สมัยหลวงปู่ชาที่เปิดโอกาสให้ผู้มาใหม่ได้ปรับตัว การไปแนะนำบอกกล่าวให้กับผู้ที่ยังมีอัตตาสูง มักไม่เกิดผลดีเท่าไรนัก เมื่อคณะสงฆ์เห็นว่ามีความพร้อมจึงแจ้งต่อหลวงพ่อ แล้วแต่ท่านเห็นสมควรว่าจะบรรพชาให้เมื่อไร

สำหรับผู้ที่มีศรัทธาประสงค์อยากจะบวชที่วัดป่านานาชาติ จะมีลักษณะคล้ายกัน แต่ระยะเวลาในส่วนนี้จะมากกว่า คืออย่างน้อย ๑ ปี เพื่อให้ได้ปรับตัวเรียนรู้ถึงพื้นฐานทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย และให้ปะขาวฝึกหัดเย็บสบงด้วยตัวเอง เมื่อมีความพร้อมที่จะบรรพชาเป็นสามเณรจึงจะให้เย็บและย้อมจีวร

เหล่ากอของสมณะ

บรรพชาสามเณรที่ศาลานอก

บรรพชาสามเณรที่อุโบสถ

เมื่อปะขาวมีศรัทธาตั้งมั่นพร้อมที่จะบรรพชาเป็นสามเณร หลวงพ่อเลี่ยมจะเป็นผู้กำหนดวันที่จะบรรพชา โดยการบรรพชาของท่านเป็นที่เรียบง่าย ไม่เน้นพิธีการหรือพิธีกรรมที่หวือหวา ณ ศาลานอก หรือบางครั้งบรรพชาให้ก่อน ในคราวที่จะมีการอุปสมบทที่อุโบสถวัดหนองป่าพงในช่วงเช้าตรู่ หลวงพ่อให้ศีลแก่ปะขาวจากนั้นจึงให้ไปเปลี่ยนนุ่งสบง ห่มจีวร แล้วจึงเมตตาให้โอวาทเรื่องการเป็นบรรพชิต ท่านจะเน้นสาระทางธรรมมากกว่ารูปแบบพิธีการ

สามเณรที่หลวงพ่อบวชให้มักจะไม่ใช่สามเณรน้อยเหมือนวัดอื่น ๆ ส่วนมากจะเป็นสามเณรหนุ่มหรือสามเณรเฒ่าผู้ที่มีศรัทธาพร้อมในบวรพระพุทธศาสนาจริง ๆ (ซึ่งบางครั้งญาติโยมก็ไปกราบสามเณรเฒ่า ไม่ได้มากราบพระหนุ่มก็มี) สามเณรวัดหนองป่าพงจะมีระยะการฝึกหัดไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับตัวสามเณรเองและคณะสงฆ์พิจารณา ส่วนสามเณรวัดป่านานาชาติจะมีมาตรฐานอยู่ที่อย่างน้อย ๑ ปี เพื่อให้ได้ศึกษาข้อวัตร และพระวินัยก่อนที่จะอุปสมบท และเมื่อพร้อมที่จะอุปสมบทก็จะต้องไปเย็บ ย้อมสังฆาฏิด้วยตัวเอง

ร่มผ้ากาสาวพัสตร์

ส่วนในพิธีอุปสมบท ซึ่งเป็นสังฆกรรมอย่างเป็นทางการ หลวงพ่อจะเน้นย้ำว่าเป็นเรื่องของสงฆ์ที่จะรับผู้บวชเข้าสู่พระธรรมวินัย มิใช่พิธีเพื่อให้โยมหรือผู้ร่วมงานได้ชมการจัดงานหรือพิธีการภายนอก ดังนั้นหลวงพ่อมักจัดพิธีอุปสมบทตั้งแต่เช้าตรู่ ประมาณ ๐๓.๐๐ - ๐๓.๓๐ น. ณ อุโบสถวัดหนองป่าพง โดยมีคณะสงฆ์จากวัดหนองป่าพงและวัดป่านานาชาติมาร่วมพิธีตั้งแต่เช้า โดยท่านจะให้การอุปสมบทกับสามเณรไทยก่อน โดยพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ในการบรรพชาและอุปสมบท อาทิเช่น พระอาจารย์ไพบูลย์ สีลสังวโร (พระครูวินัยธร) พระอาจารย์สัจจา เขมรโต (พระครูใบฎีกา) และรูปอื่น ๆ ที่หลวงพ่อมอบหมายให้

จากนั้นจึงจะให้การอุปสมบทแก่สามเณรชาวต่างชาติ โดยพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ในการบรรพชาและอุปสมบทก็เป็นพระจากวัดป่านานาชาติ อาทิเช่น พระอาจารย์ชยสาโร (ปัจจุบัน พระพรหมพัชรญาณมุนี) พระอาจารย์ปสนฺโน (ปัจจุบัน พระราชโพธิวิเทศ) พระอาจารย์สิริปญฺโญ พระอาจารย์เกวลี (ปัจจุบัน พระภาวนาวัชราจารย์) และพระอื่น ๆ ที่ใกล้ชิดกับผู้มาบวชในแต่ละช่วง

พิธีอุปสมบทในแต่ละครั้ง หลวงพ่อจะเน้นความสงบ เรียบง่าย และสมถะ ซึ่งสะท้อนถึงแนวปฏิบัติในสายวัดป่าอย่างชัดเจน หลังเสร็จพิธีอุปสมบท หลวงพ่อมักจะกล่าวแก่พระใหม่ชาวต่างชาติว่าจะฝากให้เป็นลูกศิษย์โดยถือนิสัยของเจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ และหากมีเรื่องใดติดขัดในระหว่างอยู่ที่วัด ท่านจะคอยเป็นที่ปรึกษาและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัทธิวิหาริกของท่านที่อยู่ภายใต้การดูแลของวัดป่านานาชาติ

เนื่องด้วยหลวงพ่อมีอายุมากขึ้น ในระยะหลังท่านเห็นว่าการรับภาระเหล่านี้ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ หลวงพ่อต้องการส่งต่อหน้าที่เหล่านี้ให้กับพระครูอุบลภาวนาวิเทศ (เฮ็นนิ่ง เกวลี) เจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ (ปัจจุบัน พระภาวนาวัชราจารย์) ทั้งในเรื่องการสอบเป็นพระอุปัชฌาย์ และการกล่าวอนุศาสน์หลังอุปสมบท โดยพระอาจารย์เกวลีได้ไปสอบเป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับแต่งตั้งเมื่อ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ จากนั้นวัดป่านานาชาติได้สร้างพระอุโบสถ มีพิธีผูกพัทธสีมาตัดหวายลูกนิมิต ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ จึงสามารถสืบทอดภารกิจทางธรรมต่อไปอย่างมั่นคง

สัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก*

ในสมัยของหลวงปู่ชา สุภทฺโท วัดสาขาของวัดหนองป่าพงยังมีจำนวนไม่มากนัก เมื่อถึงฤดูพรรษาหลวงปู่เดินทางไปเยี่ยมเยือนวัดสาขาต่าง ๆ ให้กำลังใจแก่คณะสงฆ์และญาติโยม เพื่อเป็นการสืบต่อปฏิปทาหลวงปู่ชา แต่ด้วยวัดสาขาของวัดหนองป่าพงได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นการยากที่หลวงพ่อจะไปเยี่ยมเยือนทุกสาขาได้ กอปรกับหลวงพ่อได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ท่านดำริว่าควรให้โอกาสพระภิกษุ สามเณรที่บวชรุ่นหลัง ไม่ทันหลวงปู่ชาได้รับการอบรมและบอกเล่าจากพระมหาเถระผู้เคยอยู่ร่วมสมัยกับหลวงปู่ ถึงข้อวัตร แนวทางปฏิบัติของวัดหนองป่าพงที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงปฏิปทาอันงดงามของหลวงปู่ชา อีกทั้งยังเอื้อให้เป็นพื้นที่เสริมสร้างความสามัคคีภายในหมู่คณะ ได้มาพบปะกับอุปัชฌาย์ ครูบาอาจารย์ เสมือนได้มาอยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ ก็จะเกิดการเรียนรู้สัมผัสซึมซับ จะได้ไม่ลืมตัวลืมตนเมื่ออยู่อิสระในที่ห่างไกล และเป็นโอกาสให้พระเณรจากวัดต่าง ๆ ได้มาพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ เกิดความคุ้นเคยกันมากขึ้น เป็นกันเอง ประดุจดังพี่น้อง เมื่อมีปัญหาใด ๆ ก็สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามรูปแบบธรรมวินัยได้ ไม่ต้องอยู่ตามลำพังอย่างโดดเดี่ยว อันอาจทำให้เกิดความอ่อนแรง หรือขาดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรม

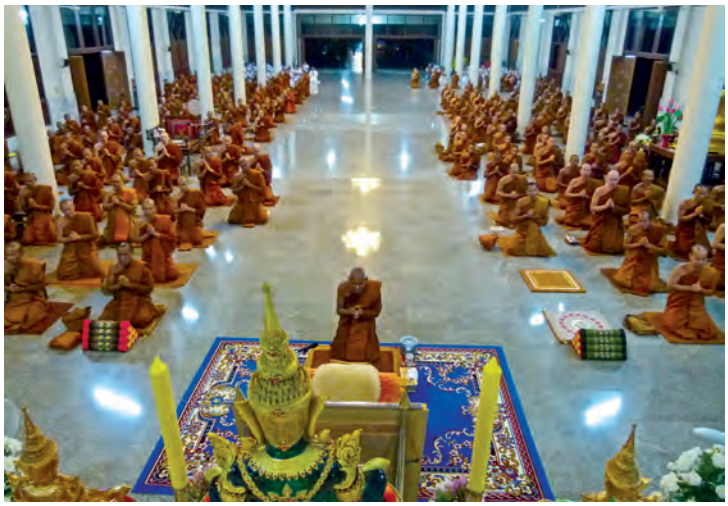
* สัทธิวิหาริก, สัทธิงวิหาริก - ผู้อยู่ด้วย, เป็นคำเรียกผู้ที่ได้รับอุปสมบท ถ้าอุปสมบทอาศัยอุปัชฌาย์รูปใด ก็เป็นสัทธิวิหาริกของอุปัชฌาย์รูปนั้น, ศิษย์ของอุปัชฌาย์, เรียกว่า สัทธิวิหารี ก็มี

อันเตวาสิก - ผู้อยู่ในสำนัก, ภิกษุผู้ขออยู่ร่วมสำนัก, ศิษย์ (ภิกษุผู้รับให้อยู่ร่วมสำนักเรียกอาจารย์); อันเตวาสิกมี ๔ ประเภทคือ ๑. ปัพพชันเตวาสิก อันเตวาสิกในบรรพชา ๒. อุปสัมปทันเตวาสิก อันเตวาสิกในอุปสมบท ๓. นิสสยันเตวาสิก อันเตวาสิกผู้ถือนิสัย ๔. ธัมมันเตวาสิก อันเตวาสิกผู้เรียนธรรม

ด้วยเหตุนี้หลวงพ่อจึงได้จัด “งานอบรมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก” ขึ้น ด้วยเล็งเห็นประโยชน์ดังกล่าว ในช่วงวันที่ ๑๐ ถึงวันที่ ๑๖ กันยายนของทุกปี โดยหมายเอาช่วงเวลาสมัยที่ท่านได้ขอมาพำนักอยู่ ณ วัดหนองป่าพงและได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของหลวงปู่ชา ท่านได้ฝึกฝนอบรมตนเองตามแนวทางแห่งพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง จนสามารถสัมผัสผลแห่งการปฏิบัติได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ท่านจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็น *“วันเกิดในทางธรรม”* ของท่าน และเพื่อเป็นนิมิตหมายและกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรอันจะเป็นบุคลากรทางพระศาสนาสืบไป

โดยที่ผ่านมาได้จัดงานที่วัดหนองป่าพงเป็นหลัก ช่วงปีหลัง ๆ มาหลวงพ่อได้ย้ายไปจัดที่วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน ต. โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ โดยทั้งสองสถานที่มีพื้นที่กว้างขวาง สามารถรองรับพระเณรได้จำนวนมาก ๔๐๐ ถึง ๕๐๐ รูป พระภิกษุสามเณรจากสาขาต่าง ๆ จะสัตตาหกรณียะมาน้อมรับการอบรมตามพระธรรมวินัย และวันที่ ๑๔ ก็พร้อมเพรียงกันกระทำสามีจิกรรมถวายดอกไม้ธูปเทียนสักการะพระมหาเถระ ก่อนเดินทางกลับวัดสาขาที่จำพรรษาต่อไป

โดยกุลบุตรลูกหลานที่เข้ามาบรรพชาและอุปสมบทเป็นสัทธิวิหาริกภายใต้ร่มเงาแห่งพระธรรมของหลวงพ่อที่ได้ดำรงไว้กว่า ๔๗๓ รูป จากวัดหนองป่าพงและวัดป่านานาชาติ

งานอบรมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก พ.ศ. ๒๕๕๖

แนวปฏิบัติประจำวันในช่วงงานอบรม

ในช่วงเวลาการอบรมตลอดระยะเวลา ๕ วัน หลวงพ่อได้เป็นผู้นำในการประพฤติปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ โดยมีตารางเวลาการปฏิบัติดังนี้

๐๓.๑๕ น. สวดมนต์ทำวัตรเช้า
๐๔.๐๐ น. นั่งสมาธิภาวนา
๐๕.๐๐ น. ภิกษุ สามเณร ทำความสะอาดธรรมศาลาและโรงฉัน
๐๕.๔๕ น. ออกรับบิณฑบาต
๐๘.๐๐ น. พระสงฆ์อนุโมทนา รับบิณฑบาต
๐๘.๓๐ น. ฉันภัตตาหาร
๑๐.๐๐ น. รับฟังโอวาท
๑๑.๐๐ น. เดินจงกรม
๑๒.๐๐ น. พักผ่อน
๑๓.๐๐ น. นั่งสมาธิภาวนา
๑๔.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
๑๕.๐๐ น. ทำความสะอาดสถานที่
๑๗.๐๐ น. ทำกิจส่วนตัว
๑๘.๑๕ น. สวดมนต์ทำวัตรเย็น
๑๙.๐๐ น. นั่งสมาธิภาวนา
๒๐.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
๒๑.๐๐ น. พักผ่อน

“วัดจะดี ใช่ดีที่โบสถ์สวย หรือร่ำรวยด้วยทรับนับอสงไขย
วัดนั้นดีเหล่าพระสงฆ์ทรงธรรมทรงวินัย ถือหลักชัยอรหันต์เป็นสันดาน”

กลอนบทนี้ ลูกศิษย์ลูกหาของท่านได้ยินเป็นประจำจนจำได้ขึ้นใจ ซึ่งท่านเน้นย้ำอยู่เสมอ

สายธารธรรมต่อพระลูกพระหลาน

“การกระทำอันใดที่เป็นไปเพื่อความสามัคคี เป็นไปเพื่อความรู้สึกมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ผู้ใหญ่ให้ความเคารพผู้น้อย ผู้น้อยให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ การอยู่ร่วมกันของเราก็จะหนักแน่นและเข้มแข็งเพราะความสามัคคี ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเข้มแข็ง พระพุทธเจ้าจึงให้ข้อคิดว่า สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี ชุมชนใดก็ตาม สังคมใดก็เถอะ ถ้ามีความพร้อมเพรียงมีความสามัคคี สังคมนั้น ชุมชนนั้นจะไม่สูญพันธุ์ เราดูสัตว์ที่มีอยู่ในพื้นโลก สัตว์ประเภทไหนที่ยังมีการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมให้ความรู้สึกในลักษณะอยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัย สัตว์ประเภทนั้นจะยังอยู่ในรูปแบบของเผ่าพันธุ์ แต่สัตว์ประเภทไหนที่มันอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่พึ่งพาอาศัยใครทั้งสิ้น สัตว์ประเภทนั้นก็ย่อมมีอันตรธานเกิดขึ้นแล้วก็มองเห็นกันอยู่”

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หลวงพ่อได้สั่งสอน อบรม และแสดงตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของสมณะอย่างมั่นคง สงบ และมีระเบียบแบบแผน เป็นแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่แก่ศิษย์ทั้งหลายที่มีโอกาสได้อยู่ร่วมในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้หลายรูปที่คิดว่าจะมาบวชระยะสั้นเห็นแนวทางอันประเสริฐ มีกำลังที่จะปฏิบัติสืบต่อไป ตลอดระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมาการจัดงานอบรมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิกได้ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ณ วัดหนองป่าพง โดยมีหลวงพ่อ (เลี่ยม จิตธมฺโม) และพระมหาเถระเป็นผู้นำการอบรมด้วยความเมตตา ทั้งด้านธรรมะและการดำเนินชีวิตสมณเพศ ในช่วงหลังเมื่อหลวงพ่อได้ไปจำพรรษาที่วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ งานอบรมดังกล่าวจึงได้ย้ายไปจัด ณ สถานที่นั้น เพื่อความสะดวกและเหมาะสมในแต่ละปี

สิ่งหนึ่งที่ประจักษ์ชัด คือ ความเอาใจใส่ในทุกรายละเอียดของหลวงพ่อ ทั้งก่อนและระหว่างการจัดงาน ท่านเมตตานำพาพระภิกษุสามเณรภายในวัดร่วมกันเตรียมสถานที่ให้สะอาด เรียบร้อย

และเหมาะสมต่อการต้อนรับพระเถระ พระหนุ่มเณรน้อย และญาติโยมที่เดินทางมาจากหลายวัด ไม่ว่าจะเป็นการปรับภูมิทัศน์ เก็บกิ่งไม้ ใบไม้ ทำความสะอาดป่าในบริเวณวัด ตลอดจนการทำความสะอาดที่พัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ล้วนได้รับความใส่ใจจากท่านอย่างยิ่ง ซึ่งสะท้อนถึงเมตตาธรรมและการบริหารจัดการที่เปี่ยมด้วยสติปัญญา นอกจากนี้ หลวงพ่อยังเมตตามอบหมายให้แม่ชีที่วัดช่วยจัดเตรียมภัตตาหารเพิ่มเติม เพื่อให้มั่นใจว่าอาหารมีเพียงพอสำหรับพระเณรและญาติโยมที่มาร่วมงาน โดยท่านใส่ใจไม่ให้ผู้ใดต้องรู้สึกขาดแคลนหรือไม่ได้รับความสะดวก

ที่ธรรมศาลา วัดหนองป่าพง

ที่พระธาตุเกษแก้ว วัดป่าหนองหวาย
ในวันสุดท้ายมีการทำวัตร ขอขมา ก่อนจะแยกย้ายกลับอาวาส

รำลึกหลวงปู่ชา

หลังจากหลวงปู่ชาละสังขาร หลวงพ่อพร้อมหมู่สงฆ์และศิษยานุศิษย์จัดงานรำลึกหลวงปู่เป็นประจำทุกปี โดยแบ่งเป็น ๒ ช่วง ได้แก่

๑. งานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชา

เป็นวันรำลึกวันคล้ายวันละสังขารของหลวงปู่ชา กำหนดให้มีการปฏิบัติธรรม สมาทานศีลแปด ถวายเป็นอาจริยบูชาแด่ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นประจำทุกปี ระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๗ มกราคม ของทุกปี ณ วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีและเป็นการปฏิบัติธรรมบูชาคุณ ถวายเป็นอาจริยบูชาแด่องค์หลวงปู่ โดยมีพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา มารวมกันทำวัตรสวดมนต์เช้า - เย็น เดินจงกรม นั่งสมาธิ และรับฟังพระธรรมเทศนาโดยครูบาอาจารย์จากวัดสาขาต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

เป็นโอกาสอันดีที่ญาติโยมมีโอกาสตักบาตร ถวายอาหารแด่พระสงฆ์จำนวนมาก ซึ่งมาจากทุกสารทิศ แม่ครัวและโรงทานต่าง ๆ ได้สร้างทานบารมีทำภัตตาหารถวายพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาผู้ปฏิบัติธรรม และผู้มาเยี่ยมชมงานจำนวนมากอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เหล่าพุทธบริษัทได้สร้างเนกขัมมะบารมี ขันติบารมี และวิริยะบารมีมาพักในผืนป่าอันร่มรื่น ได้สัมผัสบรรยากาศการรวมตัวของหมู่ศิษยานุศิษย์จำนวนมาก ทำให้เพิ่มพูนศรัทธาปสาทะ ในการประพฤติปฏิบัติให้ดำรงมั่นในพระศาสนาต่อไป

พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิการ่วมกันทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังธรรมในธรรมศาลา

กำหนดการงานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชาประจำปี
ระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๗ มกราคม ณ วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

วันที่ ๑๒ มกราคม

๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียน และเข้าที่พักที่จัดให้
พระภิกษุ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกา
๑๔.๐๐ น. ดูแลปัดกวาดบริเวณวัดให้เรียบร้อยและสรงน้ำ
อาบน้ำ
๑๖.๐๐ น. ฉันน้ำปานะ และเดินจงกรม
๑๗.๔๕ น. สัญญาณระฆัง
๑๙.๐๐ น. ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ
๒๑.๐๐ น. สมาทานศีล ๘ และฟังพระธรรมเทศนา
๒๒.๐๐ น. พักตามอัธยาศัย

วันที่ ๑๓ - ๑๕ มกราคม

๐๒.๔๕ น. สัญญาณระฆัง
๐๓.๑๕ น. ทำวัตรเช้า นั่งสมาธิ
๐๕.๐๐ น. พระภิกษุ สามเณร จัดโรงฉัน
๐๕.๓๐ น. พระภิกษุ สามเณร ออกรับบิณฑบาต
๐๖.๐๐ น. อุบาสก อุบาสิกา เดินจงกรม
๐๘.๐๐ น. รวมกันที่ธรรมศาลา ฟังพระธรรมเทศนา
กล่าวคำถวายสังฆทาน และฉันภัตตาหาร
๑๐.๐๐ น. ล้างบาตร รวมฟังโอวาทที่โรงฉัน
กราบพระ เลิกพร้อมกัน
๑๓.๐๐ น. สัญญาณระฆัง
พระภิกษุ สามเณร นั่งสมาธิ รวมกันที่อุโบสถ
อุบาสก อุบาสิกา นั่งสมาธิ รวมกันที่ธรรมศาลา
๑๔.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
๑๕.๐๐ น. ฉันน้ำปานะที่โรงฉัน ทำภารกิจส่วนตัว
๑๖.๐๐ น. เดินจงกรม
๑๗.๔๕ น. สัญญาณระฆัง
๑๙.๐๐ น. ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ
๒๑.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
๒๒.๐๐ น. พักตามอัธยาศัย

วันที่ ๑๖ มกราคม

๐๒.๔๕ น. สัญญาณระฆัง
๐๓.๑๕ น. ทำวัตรเช้า นั่งสมาธิ
๐๕.๐๐ น. พระภิกษุ สามเณร จัดโรงฉัน
๐๕.๓๐ น. พระภิกษุ สามเณร ออกรับบิณฑบาต
๐๖.๐๐ น. อุบาสก อุบาสิกา เดินจงกรม
๐๘.๐๐ น. รวมกันที่ธรรมศาลา ฟังพระธรรมเทศนา
กล่าวคำถวายสังฆทาน และฉันภัตตาหาร
๑๐.๐๐ น. ล้างบาตร รวมฟังโอวาทที่โรงฉัน
กราบพระ เลิกพร้อมกัน
๑๓.๐๐ น. สัญญาณระฆัง
พระภิกษุ สามเณร นั่งสมาธิ รวมกันที่อุโบสถ
อุบาสก อุบาสิกา นั่งสมาธิ รวมกันที่ธรรมศาลา
๑๔.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา
๑๕.๐๐ น. รวมจัดแถวพร้อมเพียงกัน (พร้อมด้วยดอกไม้ ธูป
เทียน) เดินจากธรรมศาลาสู่ลานเจดีย์ศรีโพธิญาณ
(ทำประทักษิณรอบเจดีย์ กล่าวคำถวายสักการะ)
เสร็จแล้วฉันน้ำปานะที่โรงฉัน ทำภารกิจส่วนตัว
๑๗.๔๕ น. สัญญาณระฆัง
๑๙.๐๐ น. ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ
๒๑.๐๐ น. ฟังพระธรรมเทศนา ตลอดคืน

วันที่ ๑๗ มกราคม (วันสุดท้าย)

๐๕.๓๐ น. พระภิกษุ สามเณร ออกรับบิณฑบาต
๐๘.๐๐ น. ทำพิธีถวายเครื่องสักการะแด่พระมหาเถระ
กล่าวถวายสังฆทาน และฉันภัตตาหาร
๐๙.๐๐ น. ล้างบาตร เก็บบริขาร ฟังโอวาทที่โรงฉัน
กราบพระเลิกพร้อมกัน แยกย้ายกันกลับอาวาส

หมายเหตุ : กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

พระสงฆ์ สามเณร แม่ชีรับอาหาร จากนั้นจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรม และญาติโยม

หลังจากฉันและล้างบาตร หลวงพ่อเลี่ยมให้โอวาทแก่พระสงฆ์ สามเณร แม่ชีและผู้ปฏิบัติธรรม

ช่วงบ่ายในส่วนพระภิกษุ สามเณรรับฟังการถ่ายทอดการปฏิบัติของวัดหนองป่าพงที่หลวงปู่ชาได้นำพาปฏิบัติจากพระมหาเถระที่อุโบสถ เพื่อเป็นประจักษ์พยานเป็นกำลังใจให้อนุชนรุ่นหลังได้ทรงข้อวัตรปฏิบัติและปฏิปทาต่อไป สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมรับฟังธรรมเทศนาที่ธรรมศาลา

วันที่ ๑๖ มกราคม เวลา ๑๕.๐๐ น. พุทธบริษัททั้งหลาย มาเรียงแถวพร้อมเพรียงกัน ถือดอกไม้ธูปเทียน เดินจากธรรมศาลาสู่ลานเจดีย์ศรีโพธิญาณ และทำประทักษิณรอบเจดีย์ ๓ รอบ เพื่อกล่าวคำถวายสักการบูชาแด่องค์หลวงปู่ และมีครูบาอาจารย์จากวัดสาขาแสดงธรรมตลอดคืน

เมื่อล่วงกาลเวลาได้ผันเปลี่ยนไป พระไพรีอุเมศวร
หลวงพ่อ ท่านสุภกิจ ผู้เป็นบุพพการีได้มรณภาพต่อศิษย์
และชาวบ้านหลาย ได้ละสังขารไปตามเหตุปัจจัยของชีวิต
ศิษย์ยานุศิษย์ต่างรำลึกถึงคุณความดีของท่านหลวงใจ
ประพฤติวัตรปฏิบัติตามท่านเป็น อาจิณบูชาอยู่เนืองนิจ
ชื่อจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและศาสนิกชนโดย
ทั่วไป

อนึ่งการจัดกิจกรรมต่อเนื่องนี้ ขึ้นเพื่อการ
ทำบุญ เพื่อความเป็นระเบียบในงานที่ทำ และเกิดความ
สวยงาม นำมาซึ่งความร่มเย็น เป็นกุศลอย่างยิ่ง การบรรจุ
อัฐิธาตุพระไพรีอุเมศวร ศิษยานุศิษย์ได้มาร่วมและทำบุญ
วันที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ เป็นวันคล้ายวันละสังขาร
หลวงพ่อ วันพระราชทานเพลิงศพ เพื่อให้ศิษย์ระลึกถึง
พระคุณอันใหญ่หลวงนี้ เป็นเจดีย์สถาน เป็นที่การพบไหว้
บูชา ของฝากไปต่อสมณะชาวบ้าน นำเสียซึ่งทุกข์ทั้งปวง

ความเสียสละ ความหนักแน่น ความเคารพยำเกรง
ในโอกาสนี้ ขออนุโมทนาในความดีใดๆ ของบุคคล
ความดีทั้งปวง จงสำเร็จ แด่บุพพการีของศิษย์พระไพรีอุเมศวร
ทุกท่าน ขอมาอาราธนาพระรัตนตรัยทุกพระองค์ทุกพระนามจงอวยความ
เจริญ สวัสดี ปัญญา

งานอาจริยบูชา พ.ศ. ๒๕๔๙ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี มวลชนทุกเพศทุกวัยทั้งในประเทศ
และต่างประเทศ หลั่งไหลมาร่วมงานรำลึกถึงพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

งานอาจริยบูชา พ.ศ. ๒๕๔๖

มวลศรัทธามหาชนมารวมกันที่เจดีย์ศรีโพธิญาณ

เนื่องจากกาลเวลาได้เปลี่ยนไป พระโพธิญาณเถรหรือ หลวงปู่ชา สุภทฺโท ผู้เป็นบุพการีมีเมตตาธรรมต่อศิษย์และชนทั้งหลาย ได้ละสังขารไปตามสภาวการณ์ของธรรมชาติ ศิษยานุศิษย์ต่างรำลึกถึงอุปการคุณอันใหญ่หลวง จึงรวมใจประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมเป็นอาจริยบูชาอยู่เนืองนิจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและศาสนิกชนโดยทั่วไป

ฉะนั้นการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จึงมีพิธีกำหนดการขึ้น เพื่อความเป็นระเบียบในงานที่ทำ และเกิดความสวยงาม นำมาซึ่งความร่มเย็น เป็นกุศลอย่างยิ่ง การบรรจุอัฐิธาตุพระโพธิญาณเถร ศิษยานุศิษย์ได้มารวมและกำหนดวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นวันคล้ายวันละสังขารของท่าน และวันพระราชทานเพลิงศพ เพื่อให้ศิษย์ระลึกถึงพระคุณอันใหญ่หลวงนี้ เป็นเจดีย์สถาน เป็นที่กราบไหว้บูชาของผู้ใฝ่ต่อสมณธรรม

ความเพียร ความนอบน้อม ความเคารพของศิษย์ ในโอกาสนี้ ด้วยบุญกุศลหรือความดีใด ๆ ขอบุญกุศลความดีทั้งปวง จงสำเร็จ แด่บุพการีอันมีพระโพธิญาณเถร บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ทุกรูปทุกนามด้วยความเคารพ สาธุ

๒. งานประชุมคณะสงฆ์ประจำปี

เมื่อถึงวันคล้ายวันเกิดของหลวงปู่ชา คือวันที่ ๑๗ มิถุนายน ลูกศิษย์ลูกหาของท่านจะกลับมาที่วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อมาเยี่ยมเยียน กราบสักการะหลวงปู่ชาเป็นประจำทุกปี และเมื่อคณะสงฆ์ได้พร้อมเพรียงกันมา หลวงปู่ชาจึงให้มีการประชุมคณะสงฆ์เป็นประจำทุกปี เพื่อปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาของวัดสาขาต่าง ๆ

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

วัดหนองป่าพงมีสาขาและพระภิกษุสามเณรจำนวนมากกระจายไปบำเพ็ญสมณธรรมในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งห่างไกลกัน จึงต้องมีการผูกความสามัคคีในหมู่สงฆ์และได้ทบทวนแนวทางปฏิบัติให้อยู่ในครรลองธรรม หลวงปู่ชาจึงให้มีการประชุมคณะสงฆ์เป็นประจำทุกปี ในวันที่ ๑๖ - ๑๗ มิถุนายน ประธานสงฆ์ เจ้าอาวาสวัดสาขาจะมาชุมนุมโดยพร้อมเพรียงกันที่วัดหนองป่าพง ก่อนจะเลิกการประชุมคณะสงฆ์ถวายเครื่องสักการะแด่พระมหาเถระก่อนแยกย้ายไปจำพรรษาตามวัดสาขาต่าง ๆ โดยทุกปีมีการจัดประชุมที่อุโบสถของวัดหนองป่าพง เนื่องจากพื้นที่ไม่พอรองรับกับพระภิกษุ สามเณรที่มาร่วมงาน หลังปีพ.ศ. ๒๕๕๔ จึงได้ย้ายมาประชุมที่ธรรมศาลา

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕

นอกจากนั้น สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงปู่ชา และสิ่งของที่หลวงปู่เคยใช้ หลวงพ่อเลี่ยมดูแลอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี กุฏิที่หลวงปู่ชาพำนัก กุฏิพยาบาลที่หลวงปู่เคยพักรักษาตัว แม้แต่สถานที่ปักกลดที่หลวงปู่ชามาพำนักครั้งแรก หลวงพ่อก่อเป็นแท่นอย่างดี ไม่ให้ใครเข้าไปเหยียบย่ำ

หุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ชา พร้อมด้วยบริขาร จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร ชั้น ๓

สถานที่ปักกลดของหลวงปู่ชา เมื่อเข้ามาพำนักภายในป่าพงเป็นครั้งแรก

กุฏิหลวงปู่ชา ข้างอุโบสถ

งานทอดกฐิน

งานกฐินของวัดหนองป่าพง เน้นสารประโยชน์แก่ผู้มาร่วมงาน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การศึกษาและปฏิบัติธรรม วาระของงานจึงดำเนินไปด้วยบรรยากาศแห่งธรรม ปราศจากอบายมุขและสิ่งนอกเหนือพระธรรมวินัย โดยคณะสงฆ์ได้ประชุมตกลงกันว่า งานกฐินวัดหนองป่าพงเป็นวันสุดท้ายของกาลทาน คือในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี

ก่อนวันเพ็ญเดือน ๑๒ พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาจากวัดสาขา จะทยอยมารวมกันที่วัดหนองป่าพง ตกค่ำทำวัตร นั่งสมาธิ เจริญพระพุทธมนต์ และจะมีครูบาอาจารย์ผลัดเปลี่ยนกันแสดงธรรมเทศนาตลอดคืนให้ศาสนิกชนได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง พระเณรจากวัดสาขาต่าง ๆ ได้มีโอกาสทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในหมู่ผู้ประพฤติธรรม ผูกความสามัคคีเป็นรากฐาน ในการสืบทอดข้อวัตรปฏิบัติของพระศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป เช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถวายผ้ากฐิน พระสงฆ์อนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธีส่วนฆราวาส

เมื่อได้ผ้ามา คณะสงฆ์ลงมติแล้วถวายผ้านั้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งโดยมากจะมอบให้แก่พระเถระผู้มีอุปการะแก่สงฆ์ เช่น ประธานสงฆ์ หรือพระเถระผู้มีลำดับพรรษารองลงมา มีพุทธานุญาตให้นำผ้ากฐินไปทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งในไตรจีวร โดยตัดเย็บย้อมให้เสร็จในวันนั้น แล้วนำถวายผ้ากฐินและอนุโมทนาแก่ภิกษุผู้ได้รับความเห็นชอบจากคณะสงฆ์ในการประชุมสงฆ์ที่โรงอุโบสถตอนค่ำ

งานกฐิน พ.ศ. ๒๕๕๖

เทศน์ที่วัดป่าบ้านตาด

วัดหนองป่าพงและวัดป่าบ้านตาด มีความผูกพันลึกซึ้งในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และต่างยอมรับกันในแนวทางของพระธุดงค์กรรมฐานที่ยึดความเรียบง่าย สงบ และมุ่งตรงต่อการฝึกตนโดยเคร่งครัด พระทั้งสองสำนักมีการไปมาหาสู่กันด้วยความเคารพและสนิทสนมมาโดยตลอด เหมือนญาติธรรมผู้ร่วมอุดมคติเดียวกัน

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ คณะศิษย์หลวงปู่ชา สุภทฺโท นำโดยพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตฺตธมฺโม) ได้เดินทางมายังวัดป่าบ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี เพื่อกราบคารวะถวายความอาลัย และร่วมแสดงธรรมในพิธีบำเพ็ญกุศลสรีระสังขารพระธรรมวิสุทธิมงคล วิ. (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน) ผู้เป็นดั่งเสาหลักของพระป่ากรรมฐาน ด้วยความสำนึกในพระคุณของครูบาอาจารย์ผู้จรรโลงพระธรรมคำสอนไว้ให้ลูกศิษย์ลูกหาได้ยึดถือสืบต่อ

สระเก็บน้ำหนองป่าพง
ไป บ้านกลาง
บ.ตาติด, บ้านจั่น
ประตูทางเข้า เขตสำนักชี (ทิศตะวันออก)
เขต สำนักชี
อุโบสถ
กุฏิหลวงปู่ชา
ลานธรรม พระ-เณร
ลานธรรม (รอบสาลา) ญาติ-โยม
ลานธรรม สำหรับ
กุฏิรับรอง
พื้นที่ปักกลด สำหรับ
งานปฏิบัติธรรม
เจดีย์
ลานจอดรถ
Parking
ไปบ้านชาติ
บ้านบก
พื้นที่สำหรับตั้งโรงทาน
โรงทาน
พิพิธภัณฑ์
ศูนย์มรดกธรรม
กุฏิเจ้าอาวาส
ศาลาตาปู่
ที่จอดรถ
ที่จอดรถ
ไปบ้านก่อ
ไป บ.คำเจริญ,
บ.คำนางรวย
แผนผังวัดหนองป่าพง
อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
เนื้อที่ 350 ไร่ มาตราส่วน 1:1250

๓ ความเป็นหลวงพ่อ

ความเป็นหลวงพ่อ

ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๘) หลวงพ่อมีอายุยืนยาวถึง ๘๔ ปี ช่วงเวลาเกือบทั้งหมดของชีวิตอุทิศให้พระศาสนา ดังนั้นบุคลิกภาพของท่านแม้จะมีความแตกต่างไปตามสภาพแวดล้อมของยุคสมัยและช่วงวัยที่เปลี่ยนผัน แต่สิ่งหนึ่งที่หนักแน่นมั่นคง คือการมีชีวิตอยู่เพื่อทำประโยชน์ นับแต่เป็นฆราวาสออกแสวงหาประสบการณ์ต่างถิ่นเมื่อยังหนุ่ม ขวนขวายทำประโยชน์เพื่อครอบครัว และเมื่อมาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์แล้วก็ตั้งใจอุทิศชีวิตศึกษาธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นไปด้วย ชีวิตของท่านจึงผูกพันกับการทำประโยชน์มาทั้งชีวิต เพียงแต่ความแตกต่างในช่วงวัยและหน้าที่รับผิดชอบไม่เหมือนกัน

ในวัยหนุ่มหลวงพ่อเป็นพระที่สำรวม พูดน้อย หรือไม่พูดเลย เพราะเนื่องจากการปฏิบัติของท่านยังไม่สมบูรณ์ ความเคร่งครัดในการถือธุดงควัตร ตลอดจนการสมาทานฝึกฝนตนเองโดยวิธีการต่าง ๆ เป็นเครื่องส่งเสริมความรู้เห็นตามเป็นจริง และเมื่อพึงพอใจในผลแห่งความเพียรนั้นแล้ว การปฏิบัติของท่านจึงเป็นไปเพื่อการบูชาคุณ

“การบูชาคุณนี่เหมือนเป็นโลโก้ของหลวงพ่อ” พระครูพิพิธสรธรรม (จันที ภูริปญฺโญ) ตั้งข้อสังเกต

หลวงพ่อได้รับความไว้วางใจจากหลวงปู่ชา รับภาระในการสืบทอดมรดกธรรมของท่าน และความผาสุกร่มเย็นของชีวิตอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรมนั้น โดยอาศัยคำแนะนำของหลวงปู่ ดังนั้นกิจน้อยใหญ่ซึ่งได้รับมา หลวงพ่อจึงบากบั่นทุ่มเทสรรพกำลังที่มีอยู่เพื่อช่วยแบ่งเบาจวบจนกระทั่งหลวงปู่ชาละขันธ์ไป ภาระเหล่านั้นทั้งหมดจึงตกมาสู่หลวงพ่ออย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ก่อนนั้นหลวงพ่อจะเป็นพระเถระที่เก็บตัว ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก แม้เมื่อท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงแล้ว

หลวงพ่อก็ยังเป็นพระเงียบ ๆ บำเพ็ญประโยชน์ไปเงียบ ๆ เป็นเสมือนเงาของครูบาอาจารย์เท่านั้น

พ่อใหญ่จุมพล ตะรินันท์ มัคนายกวัดหนองป่าพงผู้ล่วงลับเคยเล่าว่า ครั้งแรกที่เข้ามาวัดหนองป่าพงด้วยความศรัทธาในหลวงปู่ชา วันหนึ่งทำตำส้มมะขามป้อมมาถวาย เมื่อไปกราบหลวงปู่ ท่านกลับบอกว่า *"ให้เอาไปถวายญาท่านเลี่ยม ต่อไปจะได้พึ่งพาท่าน"* พ่อใหญ่จุมถึงกับสงสัยว่าใครคือ ญาท่านเลี่ยม? เพราะไม่เคยรู้จักมาก่อน ภายหลังเมื่อได้รู้จักคุ้นเคยกัน พ่อใหญ่จุมจึงได้กลายมาเป็นหนึ่งในกำลังสำคัญฝ่ายญาติโยมของวัดหนองป่าพง

เช่นเดียวกันกับพระภิกษุวัดหนองป่าพงในยุคก่อนที่หลวงพ่อจะมีบทบาทสำคัญในวัด ต่างให้มุมมองต่อท่านว่า มีปฏิปทาพูดน้อย ทำงานหนัก และสมบูรณ์ด้วยอุเบกขาธรรม แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป บุคลิกภาพบางอย่างในตัวหลวงพ่อนั้นก็ดูเหมือนจะเผยแสดงออกมามากขึ้นตามวัยวันที่ละลำดับ ไม่ว่าอย่างไรก็ตามมุมมองของแต่ละบุคคลซึ่งได้สัมผัสกับปฏิปทาและคำสอน ตลอดจนคุณธรรมของหลวงพ่อเป็นเหมือนภาพสะท้อน แม้สัมผัสรับรู้เหมือนกัน แต่สะท้อนภาพที่แตกต่างกันอยู่ดี ในคุณธรรมอย่างเดียวกัน อาจมองได้หลายแง่มุม ดังนั้นจึงไม่อาจปักใจเพียงมุมเดียว เพียงแต่แสดงภาพสะท้อนอันหลากหลายเท่านั้น เนื้อหาต่อจากนี้ไปจึงมุ่งแสดงภาพเหล่านั้นเอง

วาสนา

หลวงพ่อมีบุคลิกที่แตกต่างจากหลวงปู่ชาอย่างมาก เมื่อท่านได้รับมอบหมายภาระของวัดหนองป่าพง ไม่เพียงหน้าที่ในฐานะรักษาการเจ้าอาวาสเท่านั้นที่หนักหน่วง แต่โลกธรรมฝ่ายลบเหมือนพายุโหมกระพือมาอย่างรุนแรงระลอกแล้วระลอกเล่า เสียงจากภายนอกที่ไม่เห็นด้วยในการบริหารของท่านมักจะกล่าวว่าท่านไม่เหมือนหลวงปู่ชา ทำไม่เหมือนหลวงปู่ชา พระพรหมพัชรญาณมุนี (ฌอน ชยสาโร) เปิดเผยเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

"หลังจากที่หลวงปู่ชาท่านอัมพาตแล้ว หลวงพ่อเลี่ยมท่านได้รับหน้าที่เป็นรักษาการเจ้าอาวาส แต่พอท่านรับหน้าที่นั้นแล้วโลกธรรมมาอย่างแรงนะ มีการวิพากษ์วิจารณ์ท่านในหลายเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่ในสายตาผมมันไม่ยุติธรรมกับท่านมาก แล้วผมก็รู้ว่าไม่ว่าท่านทำยังไง ทุกคนต้องเปรียบเทียบท่านกับหลวงปู่ชา โอ้หลวงปู่ชาไม่เคยทำอย่างนี้ โอ้ ไม่เหมือนหลวงปู่ใหญ่ หลวงปู่ใหญ่ก็จะไม่ทำอย่างนั้น อย่างนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำเหมือนจะยังอยู่ในเงาของหลวงปู่ชา แล้วคนที่เปรียบเทียบแล้วก็จะผิดหวัง อ้างว่าทำไม่เหมือนหลวงปู่ชา

แต่วันที่ผมกล่าวถึงเป็นงานอะไรสักอย่าง มันน่าจะเป็นงานกฐินวัดป่านานาชาติ แต่จำไม่แม่น ทีนี้ผมเห็นท่านเดินเข้าไปในศาลาและสิ่งที่ผมประทับใจที่สุดในวันนั้นคือ ลีลาการเดินของท่านคือหลวงพ่อเลี่ยมเดินมีความเป็นธรรมชาติอย่างที่สุดถึงที่สุดเลย กิริยาท่าทางทุกสิ่งทุกอย่างบ่งบอก

ถึงความเป็นธรรมชาติว่า ผมไม่ใช่หลวงปู่ชา ผมคือผม ไม่มีการเสแสร้งหรือปรับปรุงอะไร เพื่อเป็นที่พอใจของคนรอบข้าง ท่านคือท่าน ท่านก็เป็นอย่างนี้

ผมชอบตรงนี้ว่าท่านจะทำหน้าที่ของท่านเต็มความสามารถ คนอื่นเขาจะยินดี ยินร้าย จะชื่นชม จะวิพากษ์วิจารณ์ แต่ท่านก็ทำตามที่หลวงปู่ใหญ่สั่งไว้ เพราะว่าไม่ว่าใครก็ตามจะชอบ ไม่ชอบ จะสรรเสริญ วิพากษ์วิจารณ์ยังไง ทุกคนรู้ว่าหลวงปู่ชาเป็นผู้เลือกให้หลวงพ่อเลี่ยมเป็นผู้รับผิดชอบต่อไป เป็นผู้ที่หลวงปู่ชาไว้ใจที่สุด ผมก็จะมองอย่างนี้เสมอว่า นี่คือครูบาอาจารย์ที่หลวงปู่ชาต้องการให้สืบต่อมรดกธรรมของท่าน"

ราวกับว่าหลวงพ่อไม่ได้หวั่นไหวไปกับโลกธรรมซึ่งตีตราประทับอย่างคาดหวังลงในตัวท่าน เพราะที่สุดแล้วความเป็นธรรมชาติของท่านนั้นเองเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจแก่ลูกศิษย์ลูกหาที่ได้สัมผัสคุณธรรมของท่านในกาลถัดมา

พระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) ซึ่งอยู่กับหลวงพ่อมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๗ และอยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน ได้รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่หลวงพ่อต้องได้รับการกระทบ จนบางครั้งก็อดรนทนไม่ได้แทน เช่น ครั้งหนึ่งขณะขึ้นแสดงธรรม โยมวัดได้บ่นว่า *"เทศน์ไปเถอะ เทศน์ไป เทศน์ดียังไง แต่อาจารย์เลี่ยมก็ไม่ใช่อาจารย์ชา"* ท่านพระครูซึ่งอยู่ตรงนั้นจึงย้อนทางโยมวัดไปว่า *"พูดอย่างนั้นมันก็ไม่ถูกขนาดพ่อใหญ่เองก็ยังไม่เหมือนเก่า"* พอท่านลงไปกราบหลวงพ่อที่ใต้ถุนกุฏิ หลวงพ่อจึงสะกิดเตือนท่านว่า *"คือบ่อยู่ซื่อ ๆ แน" (ทำไมไม่อยู่เฉย ๆ หน่อย)*

หลวงพ่อไม่ได้พยายามดัดแปลงกิริยาให้คล้ายคลึงกับครูบาอาจารย์ แม้กระทั่งวิธีในการถ่ายทอดคำสอน ถึงจะทั้งอบรมและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ไม่ต่างจากหลวงปู่ผู้เป็นบูรพาจารย์ แต่ทว่าในที่สุดทุกคนก็จะตระหนักได้ว่า นี่คือวิธีการของท่านเองเป็นธรรมชาติเฉพาะของท่าน

"...วิสัยของสาวกพุทธะ บางอย่างมันก็ละไม่ได้ บางอย่างก็ละได้ แต่ในลักษณะที่ละได้ ก็ละได้ที่เป็นกิริยา วาสนานี้ละไม่ได้ เหมือนผมที่มีความชำชองในภาษาพื้นเมืองก็พออยู่ที่ไหนก็พอได้ แต่ว่าถ้าเป็นถิ่นอื่นพูดง่าย ๆ ไม่เคยสะสมมาเหมือนในภาษาของพวกที่อยู่กันที่โน่น (ต่างประเทศ) ผมก็กลายเป็นคนด้อยเหมือนกัน มีจุดของความรู้สึกที่เรียกว่าไม่สมบูรณ์ นี่คือลักษณะของความไม่เสมอเพราะผู้ที่มีความบริสุทธิ์ พระอริยะท่านจึงมีลักษณะวาสนานั้นแตกต่างกัน ความแตกต่างกันนี้แปลก ๆ เหมือนกัน นี่เราก็เอาไปเปรียบเทียบกันไม่ได้ เราจะเอาเปรียบเทียบกับองค์โน้นองค์นี้ไม่ได้ เราต้องเข้าใจว่าอันนั้นมันเป็นวาสนาของท่าน..."

พระภิกษุรูปหนึ่งได้ทำหน้าที่เป็นพระอุปัฏฐาก ขณะที่ช่วยงานหลวงพ่อท่ามกลางแดดระยะเผาขนของวัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน หลวงพ่อทำกิจไปตามธรรมดา แต่พระภิกษุรูปนี้ไม่เคยได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดเช่นนี้มาก่อน เห็นกิริยาอาการอันกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วว่องไวของหลวงพ่อแล้วก็นึกไปถึงอธิวาสนาของพระสารีบุตร ซึ่งเคยเสวยชาติเป็นลิงมาห้าร้อยชาติ ทำให้มีกิริยาบางอย่างไม่เรียบร้อยในความรู้สึกของคนทั่วไปนัก แม้จะเป็นปราชญ์บัณฑิตผู้เป็นเอตทัคคะด้านปัญญา ทั้งเป็นอัครสาวกก็ตาม หลวงพ่อต้องเป็นอย่างนั้นมาแน่ ๆ ท่านรำพึงในใจ

หลวงพ่อทำกิจของท่านไปพอสมควรจึงหยุดพัก และเปรยเบา ๆ เพียงพอที่จะทำให้พระรูปนั้นได้ยินและเข้าใจได้ว่า *“คนเรามันเลือกเกิดไม่ได้เว้ย”*

อัปปมัญญาธรรม

ไม่มีประมาณ

ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กว้างขวางไม่มีประมาณ คือหนึ่งในบุคลิกภาพของหลวงพ่อ ซึ่งผู้สัมผัสความสงบเย็นจากการได้เห็นท่านต่างซาบซึ้งประทับใจ ไม่เพียงชาวไทย แม้แต่ชาวต่างชาติที่ไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมา

ก่อนหลายปีมาแล้ว ณ สนามบินเมืองออสโล ประเทศนอร์เวย์ ก่อนนั้นหลวงพ่อได้แวะเยี่ยมคณะศิษย์ประมาณ ๑ สัปดาห์ เพียงหนึ่งสัปดาห์อันแสนสั้นซึ่งมอบโอกาสให้สัมผัสกระแสความสงบเย็นของหลวงพ่อ ทว่าทุกคนรู้สึกราวกับว่าท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ซึ่งรู้จักมาชั่วชีวิต เมื่อท่านจะเดินทางออกจากนอร์เวย์ ญาติโยมพร้อมกันมาส่ง ความรู้สึกตื้นตันเมื่อต้องอำลา บีบน้ำตาของความระลึกถึงให้เริ่มหลั่งไหลเหมือนโรคติดต่อ ญาติโยมทุกคนร้องไห้ แต่หลวงพ่อเพียงนั่งยิ้มอย่างสงบ

“...อัปปมัญญาธรรมไม่มีขอบเขต คือ ไม่มีอะไรที่จะเป็นขอบเขตได้ อย่างเมตตาก็ไม่มีขอบเขต เห็นทุกสิ่งทุกอย่างมีเมตตาหมด มีความรู้สึกสงสาร ไม่มีลักษณะเลือก มีความสงสารเท่าเทียมกัน มุทิตาพลอยยินดี เหมือนกันกับผู้ปฏิบัติธรรมที่ได้รับความสงบสุข ท่านก็อนุโมทนา เหมือนเราอนุโมทนาสาธุกับบุคคลที่มีความรู้สึกทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ ท่านก็ยินดีด้วย และในหลักที่ว่าเมตตา กรุณา มุทิตา ส่วนที่มีการเชื่อมโยงให้เกิดความรู้สึกในทางไม่มีขอบเขต คือ อุเบกขาธรรม มุทิตายินดีจนเกินเหตุก็เป็นทาสของความหลง เมตตาเกินประมาณก็พลอยให้เป็นเหตุให้ตกต่ำตกเหวเหมือนกัน ท่านจึงมีอุเบกขาเป็นสื่อสำหรับส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ เรียกว่าอัปปมัญญาธรรม อยู่อย่างผู้มีวิหารธรรม การเป็นอยู่ของผู้มีความสงบ เป็นอยู่อย่างสงบ...”

พระครูวินัยธรถวิล ถาวโร ได้ตั้งข้อสังเกตในกรณีนี้ว่า

“หลวงพ่อเลี่ยมเข้าหาหลวงปู่ชา ท่านคงจะมองเห็นแล้ว ท่านเทศน์เรื่องอัปปมัญญาพรหมวิหาร หลวงปู่ชาต้องเห็นแล้วว่าคน ๆ นี้อุปนิสัยไปอย่างนี้ แปลว่ามันเข้ากับท่าน การเป็นอยู่อะไรต่าง ๆ ตัวนี้แหละอัปปมัญญาพรหมวิหาร เราสัมผัสได้เลย รับรู้รับทราบได้รู้ได้เห็นโดยเฉพาะการปกครอง การแก้ปัญหา เราจะสังเกตได้ว่าถ้าเป็นคนอื่นถ้าอยู่ในจุดที่หลวงพ่อท่านนั่งอยู่นั้น ผมว่าร่วงไปนานแล้ว หวั่นไหวไปนานแล้ว มีอันเป็นไปนานแล้ว แต่หลวงพ่ออยู่ได้เพราะอะไร เพราะอัปปมัญญาพรหมวิหาร ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หนักหนาสาหัส ไม่เคยบ่น ไม่เคยว่า ติคนนั้นคนนี้ให้ฟัง นิ่ง! คล้าย ๆ ว่าถ้าเป็นน้ำก็ไม่กระเพื่อมนั่นน่ะ น้ำนิ่งไหลลึกที่เขาว่า...”

บรรดาสารพันปัญหาที่ถาโถมเข้ามาหลวงพ่อรับมือได้อย่างสงบ ในขณะที่ลูกศิษย์ซึ่งอินทรีย์ไม่แข็งแรงรู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจแทน ลำพังเพียงแค่เรื่องราวในแต่ละวันที่ต้องรับฟัง หากไม่มีจิตใจที่เปิดกว้าง รับมาเป็นกังวล หลวงพ่อคงอายุไม่ยืนยาวนาน ทั้งอยู่อย่างสงบร่มเย็นจนสัมผัสได้อย่างชัดเจน

“เหมือนลูกตุ้ม ข้างล่างมันแกว่ง แต่ข้างบนนิ่ง พวกเรานี่แกว่งไปแกว่งมา แต่หลวงพ่อท่านนิ่ง” ท่านพระครูเสริม

ยาบำรุงใจ

พระภาวนาวัชราจารย์ (เฮนนิ่ง เกวลี) ได้เล่าประสบการณ์เมื่อทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสใหม่ ซึ่งต้องพบพานกับโลกธรรมชนิดที่ทำให้ท้อถอยหมดแรง และสิ่งเดียวที่เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวหน้าที่ของท่านเอาไว้ คือ การได้มากราบหลวงพ่อเพื่อซึมซับกับบรรยากาศเรียบ ๆ ในค่ำคืนอันอบอุ่นใต้ถุนกุฏิ เพื่อฟังคำว่า *“ธรรมดา”* พร้อมรอยยิ้มสงบเย็นและเสียงหัวเราะเบา ๆ ของหลวงพ่อหลังจากรับฟังสารพันปัญหาของลูกศิษย์จบลง

วันนั้นเป็นวันที่ท่านรู้สึกหมดกำลังอย่างถึงที่สุด จึงพกพาความรู้สึกหนักอึ้งมาหาหลวงพ่อในช่วงกลางวัน และหากพบหลวงพ่อแล้ว หลวงพ่อวางเฉยใส่ปัญหาของท่าน นั่นคงเป็นจุดจบอย่างแท้จริง

“ผมรู้สึกหดหู่ใจมาก ไม่อยากเป็นเจ้าอาวาส พอดีหลวงพ่ออยู่แถวศาลานอก ทำชักโครกใหม่ที่ห้องน้ำด้านหลัง ท่านกำลังทำตัวนี้ และก็เห็นท่านอยู่ห่าง ๆ ประมาณ ๕๐ เมตรจากถนน ท่านก็เห็นผมอยู่ เราคิดว่าถ้าหลวงพ่อเดินหนี ผมตายเลย (หัวเราะ) ถ้าท่านเดินหนีไปทำงานมันหมายความว่าผมไม่ได้สำคัญอะไรหรอก ปัญหาผมท่านไม่สนใจเลย ผมเห็นว่าท่านเห็นผมแล้ว ท่านก็เดินเข้ามาที่ศาลาแต่ว่าทำท่าเหมือนไม่เห็น พอดีผมก็ทำท่าเหมือนกันว่าไม่อยากรบกวน แต่ที่จริงอยากรบกวน อยากได้กำลังใจ หลวงพ่อก็ยิ้มและหันหน้าไปกุฏิ หมายความว่าผมไปได้ ก็โชคดี เหมือนท่านเมตตาจริง ๆ ถ้าท่านไปคนละทางผมตายแน่ อาจจะลาออกเลย” (หัวเราะ) โชคดีที่จุดจบนั้นมาไม่ถึง เพราะหลวงพ่อวางการงานที่ทำอยู่มาต้อนรับท่านด้วยรอยยิ้มแห่งการรับฟังอันสงบ

“ที่จริงเวลาอยู่กับหลวงพ่อปัญหาที่เรามี ไม่ต้องพูดแล้ว คือว่าท่านก็ต้อนรับเรา เราก็กราบท่าน ท่านก็ฉันปานะ เราก็นวดเท้าท่านสักหน่อยหนึ่งแล้วปัญหานั้นมันก็หายไป ประเด็นที่ว่าจะบ่นกับ

หลวงพ่อว่านั่นนี่โน่นอะไร คนนี้ทำผิดอะไร มันไม่ได้มีความสำคัญแล้ว เราก็มีเรื่อง แต่ว่าเมื่อไปหาหลวงพ่อเรื่องมันจะหมดไป โดยที่ยังไม่ได้พูดอะไร" ท่านเจ้าคุณกล่าวเสริม

สำหรับผู้มาสัมผัสกับหลวงพ่อต่างเห็นพ้องต้องกันว่า หลวงพ่อเป็นครูบาอาจารย์ที่เมตตาอย่างมากและความเมตตานั้นไม่มีประมาณ ซึ่งศิษย์ทุกคนรู้สึกได้ไร้ข้อกังขา

พระอาจารย์ปิยะ สนฺตมโน เปิดเผยว่า *"ผมเป็นคนที่ไม่ค่อยพูด แต่หลวงพ่อท่านก็มองดูเราอยู่นะ เวลาอยู่กับท่าน ผมไม่ค่อยได้พูด เพราะส่วนมากผมก็อาศัยไปกับอาจารย์บุญคะนอง หลวงพ่อท่านดูเราทั้งหมด ในความเมตตาของท่าน ช่วงที่ผมป่วยแล้วกลับมาอยู่อุบล อาจารย์บุญเกิดจะมาเยี่ยม หลวงพ่อท่านเลยว่า ไปเยี่ยมก็เอาอะไรไปฝากด้วย อย่าไปเฉย ๆ ไปดูแลกัน เราต่างก็รู้ว่าหลวงพ่อท่านมีความเมตตาที่ดูลูกศิษย์ทั้งหมด อาจจะไม่พูด ท่านจะไม่ยกย่องอย่างนั้นอย่างนี้หรอก ท่านจะพูดแบบเรียบ ๆ ไป"*

ในค่ำคืนอันเงียบสงบใต้ถุนกุฏิ เป็นช่วงเวลาที่หลวงพ่อจะให้ข้อคิดแบบเป็นธรรมชาติ เป็นกันเอง ท่านจะถามไถ่ถึงครูบาอาจารย์ต่าง ๆ อยู่ตลอด ว่าท่านเหล่านั้นเป็นอย่างไร หากมีอาการอาพาธ ท่านจะสอบถามความเป็นไปว่ารักษาแบบไหน และขวนขวายช่วยเหลือในส่วนที่ท่านทำได้ แม้กระทั่งลูกศิษย์ของท่านซึ่งอยู่ห่างไกล หลวงพ่อก็มักถามไถ่ถึงด้วยความเมตตาเช่นกัน พระที่ได้ยินจึงมักจะนำข้อความของท่านแจ้งไปถึงผู้ที่หลวงพ่อถามหา เผื่อว่าหลวงพ่อต้องการให้ช่วยงานหรือมีสิ่งอื่นใดประสบกับอุปสรรคปัญหาใดอยู่หรือไม่ เพราะหลวงพ่อไม่ใช่ผู้ที่กล่าวถึงใครอย่างไม่มีสาเหตุ ผู้ที่หลวงพ่อถามถึงก็เหมือนว่าได้รับความคุ้มครองจากท่าน เป็นความรู้สึกทางใจระหว่างครูบาอาจารย์กับลูกศิษย์

พระเถระรูปหนึ่งได้เล่าความประทับใจในกรณีนี้ว่า ท่านได้กราบลาหลวงพ่อไปอยู่จำพรรษาในที่มีอุปสรรคสารพันโดยไม่คาดคิดมาก่อน โดยเฉพาะพระที่อยู่ร่วมกันไม่ลงรอยกันมากนัก วันหนึ่งเกิดอุบัติเหตุขึ้นกะทันหันในกลางพรรษา พระในวัดสองรูปถูกรถชนบาดเจ็บสาหัส ความวุ่นวายต่าง ๆ จึงตามมา ความกังวลใจซึ่งสั่งสมมาตลอดเปิดช่องให้ความทุกข์รุกราน กระทั่งวันหนึ่งเพื่อนภิกษุได้ติดต่อมา และบอกว่าหลวงพ่อถามถึงว่าท่านไปอยู่ที่ไหน เพื่อนภิกษุจึงเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้หลวงพ่อฟังตามความเข้าใจของท่านนั้น แท้จริงหลวงพ่อรู้ว่าท่านอยู่ที่ไหน เพราะได้บอกกล่าวกับหลวงพ่ออย่างชัดเจน หลวงพ่ออาจเพียงต้องการส่งสารบางอย่างมาถึงท่านเท่านั้น เพราะเมื่อได้ยินเรื่องราวเหล่านี้ความรู้สึกกังวลทั้งหมดทั้งปวงที่มีเหมือนกับห่างออกไปไกล เป็นความรู้สึกว่าได้รับความคุ้มครองจากพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ปัญหาทั้งหมดจึงไม่หนักกว่าที่มันควรจะเป็น

พระครูวินัยธรถาวิล ถาวโร ซึ่งมาฝากตัวศึกษาปฏิบัติกับหลวงพ่อตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ ได้สัมผัสกระแสแห่งความเย็นอันไม่มีประมาณเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งทำให้ดำรงชีวิตพรหมจรรย์อยู่ได้ เมื่อท่านพระครูได้ออกไปภาวนาในถิ่นอื่นและทำหน้าที่เจ้าสำนักก็ต้องพบกับอุปสรรคปัญหาและแรงเสียดทานจากโลกธรรมอย่างช่วยไม่ได้ หลายครั้งที่นำสารพันปัญหามาเล่าสู่หลวงพ่อฟัง และมีครั้งหนึ่งที่เป็นเรื่องราวหนักหนาสาหัส หลวงพ่อรับฟังอย่างสงบ และในที่สุดของเรื่องราว ท่านเอ่ยว่า *“เขียนไว้ ๆ เอาไว้เฮ็ดประวัติ” (เขียนไว้ ๆ เอาไว้ทำอัตชีวประวัติ)*

“ผมพออยากฮ้องแฮง ๆ” (ผมนี่อยากจะร้องออกมาดัง ๆ) ท่านพระครูเล่าพร้อมเสียงหัวเราะ แต่เพราะคำแนะนำอันเรียบง่ายนั้นเองที่ทำให้อุปสรรคปัญหาผ่านพ้นไป โดยที่ผู้รับคำแนะนำยังไม่ล้มหายตายจากพระธรรมวินัยไปและกลายเป็นคำแนะนำที่ลืมไม่ลง

รังนกเจ้าคุณ

ครั้งหนึ่ง ณ วัดป่านกกระเรียน แดดเมืองบุรีรัมย์แผดแรงไม่เกรงใจผิวกายมนุษย์ พระเณรช่วยทำงานตัวเปียกแดดกันจนหนังเกรียมไหม้ แต่วันนั้นค่อยทุเลาลง ไม่ใช่เพราะมีเทวดาเคลื่อนเมฆมาบังให้หรือได้ฝนหล่นจากฟ้ามาช่วย แค่วันนั้นช่วยงานกันในร่มไม้เท่านั้น

หลวงพ่อมอบหมายให้โยมช่วยทำหลุมสำหรับเทตอม่อหอถังส่งน้ำ เวลาผ่านไปครึ่งค่อนวันงานไม่คืบหน้าแม้สักนิด เพราะเป็นจุดที่พื้นแข็งกระด้างเหมือนหิน เวลาที่จอบเสียมเซาะลงไป เสียงโลหะกระทบดินเสียงดังฟังแล้วชวนละเหี่ยใจ โยมหลายคนจึงพากันนั่งถอนใจเพราะงานไม่คืบหน้า

หลวงพ่อพิจารณาแล้วจึงให้พระเณรช่วยกันทำหลุมตอม่อ งานจึงค่อย ๆ ปรากฏผลออกมาบ้าง พระเณรแต่ละรูป หมุนเวียนเปลี่ยนกันช่วย ยิ่งทำยิ่งหมดแรง หลวงพ่อจึงคอยวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ ส่งสายตาดูอยู่ห่าง ๆ ปกติพระเณรเห็นหลวงพ่อมักจะรีดเค้นกำลังออกมาได้มากกว่าที่เคยเป็น เพราะความเชื่อมั่นศรัทธาหรือความเคารพเป็นเหตุ

พระอาจารย์ธนกฤต สุขุมาโล เล่าว่า *“หลวงพ่อท่านเป็นนักสังเกตธรรมชาติ ชอบดูพฤติกรรมของมัน แล้วดูละเอียดรู้ละเอียดด้วย วันนั้นพวกเราช่วยทำงานอยู่ตรงนั้น ไม่มีใครกล้าหนี เพราะหลวงพ่อท่านวนเวียนอยู่แถวนั้น แต่หลุมมันทำยากอยู่สักหน่อย เวลาใช้เสียมสับลงไปนี่มันสั่นสะเทือนจนมือแตกมือชาไปหมด กล้ามเนื้อปวดเมื่อยไปถึงหลัง ผมก็ชอบสังเกต หลวงพ่อท่านทำอะไรอยู่ก็คอยแอบมอง เห็นท่านทำอะไรของท่านอยู่เงียบ ๆ ท่าทางมุ่งมั่นมาก แต่ไม่มีใครเข้าไปช่วยหรอกเพราะพวกเรากำลังพุ่งความสนใจไปที่ทำตอม่อ เห็นท่านเลื่อยไม้ประกอบไม้ของท่านอยู่คนเดียว ผมก็นึกว่าคงเป็นเรื่องสำคัญมากจนกระทั่งทำเสร็จเป็นลังสี่เหลี่ยมน่ะ แล้วเจาะรูขนาดใหญ่ไว้ช่องหนึ่ง ผมก็คิดสงสัยว่ามันอะไรน้อ จนท่านเอาลังไปวางไว้บนคาคบไม้นั่นแหละถึงเข้าใจว่ามันคือรังนก*

รังนกที่หลวงพ่อทำจากเศษวัสดุ

หลังจากวันนั้นมาสิบปี ผมเรียนท่านว่ารังนกหัวขวานที่หลวงพ่อทำไว้ที่วัดป่านกกระเรียน ยังมีนกไปอาศัยอยู่ ท่านก็ยังอุตส่าห์จำได้อีก ท่านบอกว่าได้ยินเสียงมันร้อง ก็เลยทำให้มันอยู่ อันนี้ก็เป็นความเมตตาของท่าน...” วัดป่าหนองหวายก็เป็นอีกแห่งที่มีรังนกประกอบเองวางไว้บนเสาเหล็ก สำหรับเป็นเรือนรังของนกไร้ถิ่น

วันหนึ่งในฤดูร้อนก่อนเข้าพรรษาปี ๒๕๖๘ ณ วัดหนองป่าพง ฝนปีนี้มาเร็ว พื้นที่เปียกชื้นชุ่มฉ่ำ หลวงพ่อมีอาการอาพาธด้วยโรคหวัดและไอหลังกลับจากประเทศออสเตรเลีย พระอาจารย์วินัย อินฺทวโส ซึ่งเป็นพระอุปัฏฐากเล่าว่า หลวงพ่อเพิ่งอาการดีขึ้นหลังจากฉันยาและพักผ่อนมาหลายวัน วันนั้นท่านเข้าไปทำความสะอาดกุฏิเบอร์ ๕๐ ซึ่งมีต้นไม้ยืนตายอยู่ต้นหนึ่ง หลวงพ่อให้ตัดลง ปรากฏว่ามีรังนกอยู่ในต้นไม้ พอไม้ตกถึงพื้น หลวงพ่อชี้ให้ดูพลางกล่าวว่า *“มันฮังนกตั๋วนี่” (มันรังนกนะนี่)* แต่พระอุปัฏฐากก็นิ่งเฉยไม่ได้คิดอะไรมาก วันถัดมาหลวงพ่อเดินทางไปเอาเครื่องมือที่วัดป่าหนองหวาย เข้าใจกันว่าท่านคงนำมาประกอบโลง เพราะมีครูบาอาจารย์อาพาธหนัก แต่แล้วกลับไม่ใช่ เศษไม้พะยูงถูกต่อเป็นกล่องสี่เหลี่ยม แล้วเจาะรูพอให้นกเข้าไปได้ หลวงพ่อพูดว่า *“เฮ็ดฮังให้มันอยู่เดี๋ยวมันสิป้อย ไปตัดต้นไม้เขาลง” (ทำรังให้มันอยู่ เดี๋ยวมันสาปส่ง ไปตัดต้นไม้เขาลง)* พอต่อเสร็จจึงให้โยมสุกิจเอาบันไดพาดขึ้นไปผูกติดกับต้นไม้ ลังไม้หนักอึ้ง ต้นไม้ก็สูง โยมพากันบ่นเสียงขรมว่า *“โอ๊ย นกพวกนี้มันบุญหลายแท้ เจ้าคุณทำรังให้ ”*

“ผมก็จนโอ๊ย หลวงพ่อลงทุนนั่งรถไปบ้านโคกเอาเครื่องมือมาทำรังนก นี่ความคิดแบบผมนะ ผมนึกว่าจะเอามาทำอะไรยิ่งกว่านี้ แต่ท่านก็บ่นอยู่ว่า เดี๋ยวมันสาปส่ง” พระอาจารย์วินัยกล่าว

ยินดีอย่างสงบ

กิจในแต่ละวันของหลวงพ่อมากจนเวลาส่วนตัวแทบไม่มี ความเมตตาต่อคณะสงฆ์ไม่ว่าไกลจนข้ามทวีปหรือลูกศิษย์ผู้อยู่ใกล้มีให้ไม่ต่างกัน แม้กระทั่งต้องครองขันธ์ในวัยแปดสิบกว่าบินไปต่างประเทศเป็นเวลานาน ๆ เพื่อพบปะให้กำลังใจหมู่คณะที่อยู่แดนไกล หรือเดินทางด้วยรถไปวัดที่นิมนต์ถ้าหลวงพ่อพิจารณาแล้วว่าพอที่จะไปได้ ท่านก็ไป

เมื่อลูกศิษย์ของหลวงพ่อไม่ว่าเป็นสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิกได้ออกไปสู่สำนักอื่น รับภาระเป็นผู้บริหารวัด หลวงพ่อก็เมตตาแวะเวียนไปให้กำลังใจเท่าที่เวลาจะเอื้ออำนวย หรือเมื่อลูกศิษย์แวะเวียนกลับมาเยี่ยมหา ไม่เพียงต้อนรับขับสู้ด้วยธรรมะ หากมีวัตถุปัจจัยอะไรพอจะเป็นประโยชน์ต่อวัดวาอารามนั้นได้ หลวงพ่อก็จัดหาให้

พระครูวินัยธรถวิล ถาวโร ได้เล่าความรู้สึกประทับใจในความเอื้อเฟื้อของหลวงพ่อ สืบเนื่องจากเจ้าคณะจังหวัดได้แต่งตั้งท่านขึ้นเป็นเจ้าคณะตำบล เมื่อได้รับใบตราตั้งมาแล้ว บุคคลแรกที่ท่านคิดถึงก็คือหลวงพ่อ

"ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน" หลวงพ่อเขียนข้อความหลังใบตราตั้งให้ท่านพระครูเป็นคติเตือนใจ ไม่เพียงเท่านั้นยังให้ไวยาวัจกรเตรียมจตุปัจจัยจำนวนหนึ่งไว้มอบให้เป็นขวัญกำลังใจในการทำประโยชน์

ท่านพระครูเล่าว่าช่วงปีที่หลวงพ่อเข้ารับการอบรมเป็นพระอุปัชฌาย์ที่วัดสามพระยา ประมาณ ๓๐ ปีมาแล้วได้ตามติดเป็นปัจฉาสมณะด้วย เมื่อระลึกย้อนกลับไป ชวนให้นึกถึงว่าเป็นอนาคตังสญาณ เพราะหลวงพ่อได้ปรารภถึงลูกศิษย์ของท่านว่ามีใครเป็นพระอุปัชฌาย์บ้าง ช่วงนั้นมีพระอาจารย์เกวลีวัดป่านานาชาติอยู่เพียงรูปเดียว ไม่นานหลังจากนั้นท่านพระครูก็ได้รับเรียกตัวเพื่อเข้าอบรมสอบเป็นพระอุปัชฌาย์ ซึ่งหลวงพ่อได้ติดต่อผ่านโยมมาให้กำลังใจท่านเป็นระยะ เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว ท่านจึงเข้ามากราบหลวงพ่อพร้อมด้วยพระเถระอีกสองรูปซึ่งได้รับแต่งตั้งพร้อมกัน หลวงพ่อให้ความเอื้อเฟื้อให้กำลังใจและแสดงมุทิตาจิตต่อพวกท่าน ทั้งมอบคำแนะนำเป็นคติในการทำงานเพื่อรับใช้พระศาสนา

เนื่องจากหลวงพ่อมีลูกศิษย์ลูกหามาก หลายรูปมีความโดดเด่นเป็นประโยชน์ จนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ พระครูสัญญาบัตร เป็นการยอมรับในคุณูปการที่ท่านเหล่านั้นได้บำเพ็ญไว้ในพระศาสนา หลวงพ่อซึ่งเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ย่อมยินดีในผลงานของลูกศิษย์ไม่ต่างจากพ่อแม่ยินดีในความสำเร็จของลูกหลาน ดังนั้นหลายครั้งท่านจึงเดินทางไปร่วมแสดงมุทิตาจิตในกิจกรรมนั้นด้วย นับเป็นความปีติยินดีของศิษยานุศิษย์ที่ดำเนินแนวทางคำสอนของหลวงพ่อแล้วได้รับการยอมรับจากสังคม การมาของหลวงพ่อจึงเป็นเหมือนความอบอุ่นและภาคภูมิ ในการที่จะถวายเกียรติคุณนั้นเป็นเครื่องบูชาคำสอนของท่าน ในขณะที่ท่านยังทันเห็นทุกสิ่งทุกอย่างได้

เรื่องของเขา

โลกธรรม คือ ธรรมประจำโลก ประกอบด้วย ได้ลาภ เสื่อมลาภ, ได้ยศ เสื่อมยศ, นินทา สรรเสริญ, สุข ทุกข์ ชีวิตของมนุษย์ผู้อาศัยอยู่ในโลกไม่ปรากฏเลยว่ามีใครจะหลบเลี่ยงโลกธรรมไปได้ แม้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ถึงพร้อมด้วยคุณอันประเสริฐก็ตาม หากแต่ผู้รู้ทั้งหลายมิได้ข้องอยู่เพราะเหตุแห่งโลกธรรม จึงเป็นอิสระจากความเกลียดชังและความรัก อยู่เหนือโลกทั้ง ๆ ที่เท้าติดดินนั่นเอง

ตลอดชีวิตอันยาวนานของหลวงพ่อ ได้รับแรงเหวี่ยงจากโลกธรรมทั้งดีและร้ายมาชั่วชีวิต เมื่อท่านเข้าถึงผลแห่งความเพียร โลกธรรมจึงเป็นเพียงโลกธรรม ไม่เป็นไปมากกว่านั้น วิธีการของท่านจึงเป็นเพียงการนิ่งสงบ และเมื่อมีเหตุต้องทำอะไรสักอย่าง ก็กระทำไปตามความเหมาะสมไม่ได้ต่อเติมเพิ่มพูนหรือตัดพ้อต่อว่าใครทั้งสิ้น เป็นเวลาหลายสิบปีนับตั้งแต่หลวงพ่อเข้ามามีบทบาทสำคัญในวัดหนองป่าพง กระทั่งได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ผู้ไม่เห็นด้วยพยายามหาวิธีในการขัดขวาง สร้างเรื่องราวขึ้นมาเพื่อทำให้ภาพลักษณ์ของท่านเสียหาย หลวงพ่อเพียงแต่นิ่งสงบ ไม่ได้มีท่าทีโกรธแค้นหรือแสดงออกว่าเขาเหล่านั้นผิดพลาดหรือช่างไม่เข้าใจอะไรบ้างเลย

พระอาจารย์สุดถวิล อริยวโส เล่าว่า *“ถูกเขาโจมตีแล้วท่านไม่เคยโต้ตอบ ถูกเขานินทา เขาว่าเขาพูดจาใส่ร้ายป้ายสีทุกอย่าง หลวงพ่อโดนหมดแล้วนะ ทั้งพระด้วย ทั้งโยมด้วย แต่หลวงพ่อนิ่ง หลวงพ่อไม่เคยโต้ตอบ ไม่เคยปริปากเลยสักคำหนึ่งว่า คุณคนนั้นไม่ดี คุณคนนั้นทำไมมาว่าผมอย่างนี้ หลวงพ่อไม่เคยพูด นี่คือท่านเย็นหรือท่านนิ่ง ท่านจะนิ่งจะเงียบ ถ้าเรื่องใดที่ทำอันนั้นไม่ได้แล้วนะ เหมือนกับสอนลูกศิษย์นี่แหละ สอนลูกศิษย์ท่าน บางคนมันก็เอือมระอา มันเบื่อไม่รู้จะสอนยังไง ท่านก็พูดแต่ว่า “กรรมไผกรรมมันเด้อ” นี่คือหลวงพ่อพูด*

หลวงพ่อปล่อยวางเหมือนกันนะ เพราะมันทำไม่ได้แล้ว มันเอาไม่ได้แล้ว ท่านก็อยู่เย็น ๆ คือนิ่งอยู่ตลอด เงียบอยู่ตลอด ไม่เคยพูดจาโต้ตอบกับใคร ใครจะสรรเสริญท่านก็เฉย ใครจะนินทาท่านก็เฉย ทั้ง ๆ ที่ท่านรู้แหละว่าใครพูดอย่างนั้น ท่านรู้หมดทุกอย่าง แต่ท่านไม่เคยพูดอะไร นี่เรียกว่าเย็น หลวงพ่อท่านจะอยู่แบบเย็น ๆ ให้เห็น”

หลวงพ่อพูดเสมอว่าเรื่องการนินทาสรรเสริญนั้นเป็น *“เรื่องของเขา”* ดังนั้นเมื่อเป็นเรื่องของเขาก็สุดวิสัยที่จะหักห้าม ท่าทีในการมองเช่นนี้ จึงเป็นที่มาของความนิ่งสงบของท่านนั่นเอง

“...นินทาก็เป็นเรื่องของเขา เขาจะสรรเสริญก็เป็นเรื่องของเขา เราไม่ได้มีส่วน นินทาก็แค่นั้น สรรเสริญก็แค่นั้น เหมือนกับวัตถุนี่แหละ เหมือนก้อนหินมันอยู่ตามธรรมชาติ มันก็ไม่หนักไม่เบา แต่ถ้าเราต้องการ มีสังขตธรรมมีการปรุงแต่ง ไปยกมันก็บ่งบอกถึงว่ามันมีน้ำหนัก เหตุที่มันมีน้ำหนักเพราะกำลังของเราไม่พอ ถ้ากำลังของเราพอแล้วมันจะไม่หนักไม่เบามันจะเป็นปกติ...”

“...เขามีการนินทาอย่างนั้น มีการแสดงออกอย่างนั้นเพราะอะไร เพราะเขาไม่อยู่ในสภาพที่เป็นปกติ เขาอยู่ในสภาพที่มีความทุกข์ มีใจที่อยู่ในสภาพที่เรียกว่าขุ่นเคือง อย่างน้อยก็เกิดความรู้สึกหลงผิดมิจฉาทิฏฐิ อกุศลอารมณ์ของโลกธรรมครอบงำ เราก็ให้ความรู้สึกอย่างนั้น เห็นว่าเขาไม่สบาย

เราก็ไม่ควรที่จะไปซ้ำเติมเขาอีก ไม่ควรที่จะไปรังเกียจเขาอีก เราก็งดเสียว่าเขาพูดเขาอย่างนั้น เขาแสดงออกอย่างนั้น เราก็เฉยเสีย ในที่สุดเขาก็จะหยุดเอง เขาจะหยุดเองเข้าใจเอง เหมือนเขาให้อาหารมาเราไม่รับ ที่สุดเขาก็ได้รู้จักเองว่า เออ เขาคงจะพอแล้ว ไม่รับแล้ว ไม่ต้องการแล้วทำนองนี้..."

ในการอบรมพระภิกษุสามเณร บ่อยครั้งที่หลวงพ่อได้ปรารภถึงอุเบกขาธรรม ในฐานะที่เป็นความสุข เป็นที่น่าสังเกตว่าในท่ามกลางสถานการณ์ที่วุ่นวาย ขณะที่หลายคนเดือดเนื้อร้อนใจ ท่านกลับยังยิ้มอย่างสงบ และให้มุมมองที่สุขุมลึกซึ้งเป็นคติแก่ลูกศิษย์ได้เสมอ เมื่ออยู่ใกล้ท่าน เราจะไม่มีความหวั่นเกรงในโลกธรรมหรือสารพันปัญหา เพราะกระแสแห่งอุเบกขาธรรมของท่านซึ่งผู้สัมผัสจะรู้สึกได้ด้วยตนเอง

"...อุเบกขาธรรมเป็นธรรมชาติที่ให้ความสุข เพราะไม่มีสุขไม่มีทุกข์ ถ้ามีสุขอยู่ ถ้ามีทุกข์อยู่มันก็ยังอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์ เพราะสุขก็คือทุกข์ชนิดหนึ่ง ทุกข์ก็คือทุกข์ชนิดหนึ่ง เป็นโรคทั้งนั้น โรคผอมเราก็บอกว่าเป็นโรคขาดอาหาร โรคอ้วนเราก็บอกว่าเป็นโรคสะสมขยะไขมัน ก็โรคทั้งนั้น..."

พระครูพิพัฒน์ญาณประยุต (สมพงษ์ อินฺทญาโณ) เล่าว่า เมื่อได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อให้มาดูแลวัดบ้านก่อนอก ต้องประสบกับโลกธรรมมากมาย ส่วนมากเป็นฝ่ายลบ ดังนั้นจึงเกิดความคิดอยากพัก หนีไปจากปัญหานั้น ไปหาสถานที่วิเวกอยู่ภาวนาดีกว่า เมื่อไปกราบหลวงพ่อ กราบยังไม่ถึงสามครั้ง ท่านเอ่ยว่า *“อยู่ไปนั่นหละ เดี๋ยวมันกะดีขึ้นดอก”*

พระครูพิพิธสรธรรม (จันที ภูริปญฺโญ) ซึ่งอยู่กับหลวงพ่อตั้งแต่เป็นสามเณรน้อย ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกอย่างว่า หลวงพ่อท่านมีบุคลิกภาพหลายอย่างที่น่าจดจำ บางครั้งเราคิดว่ารู้จักท่านดีแล้ว พออีกสถานการณ์หนึ่งก็เหมือนกับไม่รู้จักกันมาก่อน ในเวลาทำงาน ในเวลาปฏิสันถารกับพระเณรแบบเป็นกันเอง หลวงพ่อก็มีบุคลิกหนึ่ง แต่ในเวลาประชุมรวมกันในวัด หรือขึ้นแสดงธรรมหลวงพ่อก็มีอีกบุคลิกหนึ่ง หรือแม้กระทั่งในท่ามกลางสงฆ์หมู่ใหญ่ หลวงพ่อท่านก็มีบุคลิกอีกอย่าง ซึ่งน่าเกรงขามและมีความเป็นกลางแบบผู้ใหญ่จริง ๆ

“อย่างในการประชุม หลวงพ่อท่านจะนิ่งมาก ขณะที่ทุกคนกำลังสาละวนค้นหาความผิด วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา หลวงพ่อท่านนั่งฟังเงียบ ๆ จนกระทั่งถกเถียงกันไม่ได้ข้อยุติ ท่านจะให้โอวาทที่เป็นกลาง ๆ ไม่ได้ชี้โทษโกรธเคืองใคร ไม่ได้ยกย่องสรรเสริญใคร พูดเป็นกลาง ๆ” พระเถระอีกรูปให้ความเห็น

ให้โอกาส

ความผิดพลาดกับปุถุชนเป็นของคู่กัน แม้สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง ความเป็นไปได้ที่จะไม่มีความผิดพลาดเลยเท่ากับศูนย์

"...คำว่าให้อภัยนั้นไม่ใช่ไม่มีการแสดงถึงการเกี่ยวข้อง จะต้องมีการแสดงถึงการเกี่ยวข้อง คือมีการตักเตือนกันได้ ว่าทำอย่างนี้ กิริยาอันแสดงออกอย่างนี้มันเป็นทางแห่งความหายนะ เราก็บอกว่าเลิกเสีย หยุดเสียเท่านั้นเอง ในลักษณะของการให้อภัยหวังดีต่อกันเจตนาดีต่อกัน..." พระเถระหลายรูปต่างเห็นพ้องว่าหลวงพ่อมีความเปิดกว้างและให้โอกาสคนผิดพลาดได้แก้ไขเสมอ

"คนดีชอบแก้ไข คนจัญไรชอบแก้ตัว
คนชั่วชอบทำลาย คนมักง่ายชอบทิ้ง"

เป็นคำภาษิตที่ได้ยินอยู่บ่อยครั้ง แม้ว่าหลายหนความเปิดกว้างของท่านจะถูกตั้งคำถามในใจของลูกศิษย์ผู้ต้องการเห็นการได้รับโทษคุณตามการกระทำเฉพาะหน้า แต่หลวงพ่อมิได้เป็นไปดังที่คนเหล่านั้นต้องการ ท่านเปิดโอกาสนำข้อเสียของคนผิดวางไว้ก่อน เลือกมองส่วนที่ดีและหาวิธีให้ทำประโยชน์ ท่านสามารถดึงเอาส่วนที่ดีงามและเป็นประโยชน์จากคนเหล่านั้นได้ หลวงพ่อมักยกบทกลอนของท่านพุทธทาสภิกขุเพื่อให้ข้อคิดแก่ภิกษุสามเณรในกรณีเช่นนี้ว่า

"เขามีส่วนเลวบ้างช่างหัวเขา จงเลือกเอาส่วนที่ดีเขามีอยู่
เป็นประโยชน์โลกบ้างยังน่าดู ส่วนที่ชั่วอย่าไปรู้ของเขาเลย
จะหาคนมีดีโดยส่วนเดียว อย่ามัวเที่ยวเสาะหาสหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหาหนวดเต่าตายเปล่าเลย ฝึกให้เคยมองแต่ดีมีคุณจริง"

พระภาวนาวัชราจารย์ (เฮ็นนิ่ง เกวลี) เล่าว่า ช่วงที่จำพรรษาอยู่วัดหนองป่าพงนั้น มีพระเถระรูปหนึ่งอากัปกิริยาไม่เรียบร้อย ทิฐิมานะท่วมท้น และชอบสร้างบรรยากาศเวลาทำวัตรสวดมนต์ให้น่าเบื่อจากการบ่นว่าคนอื่น ขณะที่พระเล็กพระน้อยจำเป็นต้องฟังอย่างเลี่ยงไม่ได้ เวลานำสวดมนต์เสียงท่านทุ้มต่ำจนพระเณรสวดตามไม่ได้ คณะสงฆ์จึงปรึกษาหารือกันและตกลงว่าจะนำเรื่องนี้ไปเรียนถวายหลวงพ่อ ขอให้ท่านเปลี่ยนคนนำทำวัตรเป็นแบบสลับกันนำสวด ทุกรูปต่างเห็นพ้อง และพระผู้นำสารก็คือท่านซึ่งเป็นพระต่างประเทศ ค่ำคืนหนึ่งใต้ถุนกุฏิหลวงพ่อ ขณะที่ท่านกำลังจะเอื้อนเอ่ยถ้อยคำจากปากนั่นเอง หลวงพ่อกลับเอ่ยขึ้นก่อนว่า *"อย่าคิดว่าคนโน้นไม่ดี อย่าคิดว่าคนนี้ใช้ไม่ได้ ทุกคนในวัดนี้ใช้ได้ แม้แต่ขี้ในวัดยังมีประโยชน์"*

สมนาคุณ

พระอาจารย์บุญชุ่น โชติปุญฺโญ เล่าถึงเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นในช่วงสร้างธรรมศาลาวัดป่าโนนสวรรค์ ท่านเป็นหนึ่งในพระอุปัฏฐากหลวงพ่อ ฟ้าเริ่มมืดค่ำ พระเณรช่วยกันเทปูนตลอดวัน เมื่องานเทปูนเสร็จสิ้น ก็เริ่มแยกย้ายกันไปพัก ท่านต้องขึ้นไปเก็บถังปูนบนหลังคา แต่ว่าบันไดเจ้ากรรมไม่เห็นด้วย เมื่อป่ายปีนขึ้นไปได้ครู่หนึ่ง เสียงไม้ประท้วงหักดังเปราะ ร่างพระร่วงลงจากบันไดสัมผัสกับพระแม่ธรณี โชคดีที่กรรมวิบากยังไม่หนักหนา ธรณีจึงไม่ได้กรรแสง เพียงแค่ปากแตก แต่ก็ต้องเย็บหลายเข็ม พระอาจารย์จึงต้องออกจากทีมพระอุปัฏฐากกลางคัน เมื่อรักษาแผลพอสมาน จึงกลับเข้ามาอุปัฏฐากอีกครั้ง และเป็นช่วงที่หลวงพ่อมีกิจต้องเดินทางไปสหรัฐอเมริกาพอดี

“หลวงพ่อครับ ผมขอเอาย่ามไปซักได้ไหมครับ” พระอาจารย์ขอโอกาส

“เออ ดี ๆ” ว่าแล้วหลวงพ่อจับย่ามมาถือ เทวัตถุสิ่งของในย่ามลง แล้วมีของที่ระลึกเล็ก ๆ ชิ้นหนึ่งหล่นออกจากย่ามด้วย

“ของดี ๆ” หลวงพ่อพูด ว่าแล้วก็จับมาถือไว้ในมือ แล้วยื่นส่งให้ *“เอาบ่”* และเป็นที่แน่นอนว่าของที่ระลึกนั้นถูกรับไปและไม่เคยถูกส่งต่อให้ใคร ภายหลังเมื่อพระอาจารย์มีพรรษามากขึ้น มีความสามารถในการทำบริขาร คือ ขาบาตร ท่านจะทำไปถวายหลวงพ่อทุก ๆ ปี ปีละหลายขา เพื่อว่าหลวงพ่อเดินทางไปต่างประเทศจะได้มีของสมนาคุณให้กำลังใจพระผู้ทำหน้าที่ในต่างแดน ซึ่งผู้ที่ได้รับบริขารเหล่านี้จากมือหลวงพ่อนั้นไม่ได้รับเพียงแค่สิ่งของ แต่ยังเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงปฏิปทาและคำสอนของหลวงพ่อด้วย

ขาบาตรเป็นงานหัตถกรรมของพระวัดป่าที่ต้องใช้ความเพียร เพราะมีลายละเอียดมากพอสมควร เมื่อต้องการเดินทางไกลจึงออกแบบให้ถอดประกอบได้ เพื่อความสะดวกและประหยัดพื้นที่

สันโดษเป็นยอดอริยทรัพย์

สันโดษ

หลวงพ่อเป็นพระที่อยู่ง่าย มีบริขารน้อยชิ้นมาตั้งแต่เป็นพระบวชใหม่ เมื่อครั้งออกแสวงหาวิเวกเพียงลำพังจนกระทั่งได้มาสู่สำนักวัดหนองป่าพง แม้จนกาลพรรษาล่วงเลยเป็นพระเถระมีบทบาทสำคัญในวัด ความมักน้อยสันโดษเป็นเหมือนคุณลักษณะที่บ่งชี้ถึงหลวงพ่อได้อย่างดียิ่ง

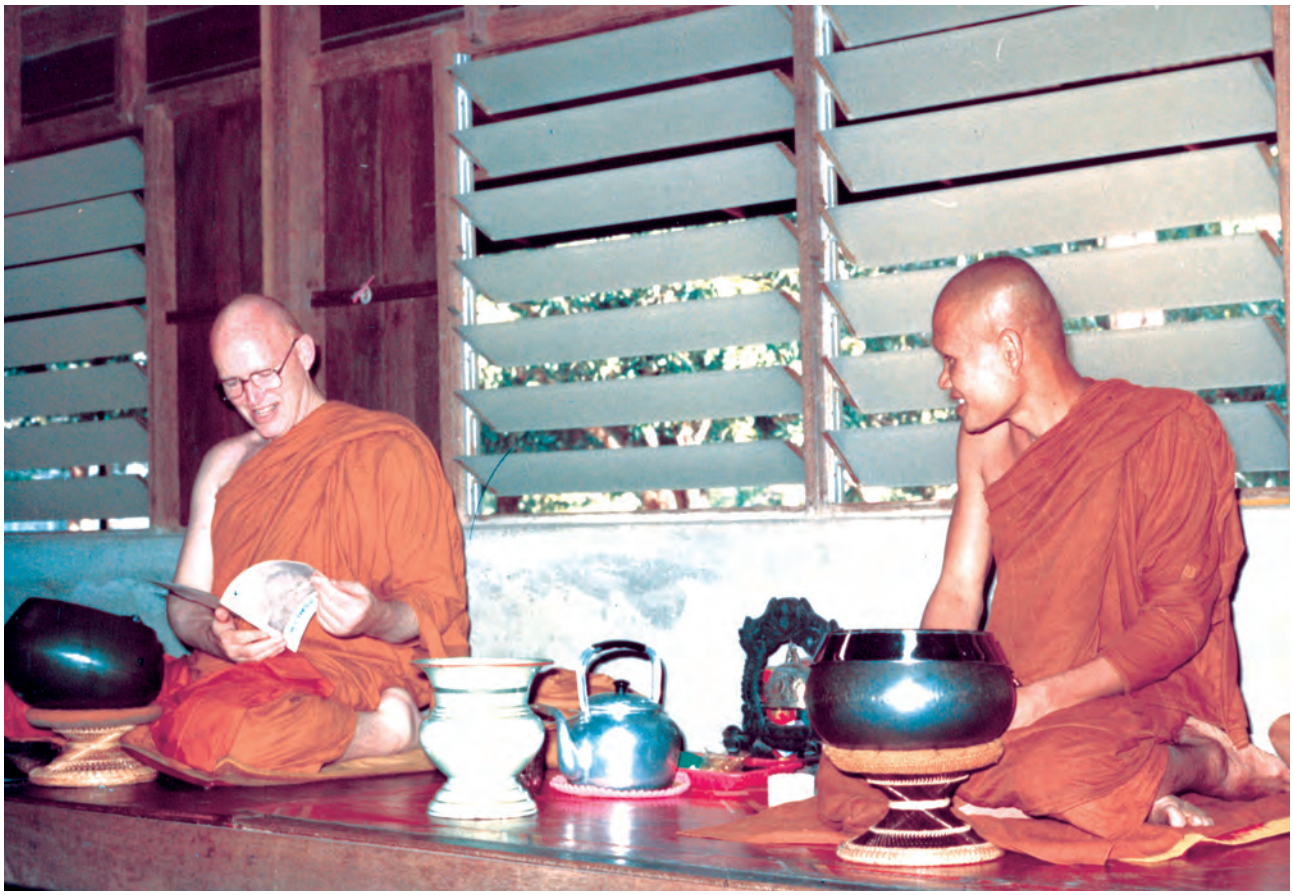
“...แล้วก็เรื่องของการเป็นอยู่เกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยก็เหมือนกัน เราอยู่อย่างผู้สันโดษมักน้อย เราตามอยู่อย่างพระอริยเจ้า ตามยืนยันของท่าน ผู้มีความรู้สึกที่มีอารมณ์ที่พ้นจากโลก เราก็ต้องมีการเป็นอยู่แบบนั้น การปฏิบัติต่อปัจจัยเครื่องอาศัย เรารู้จักพอ มีน้อยก็พอ มีมากก็พอ หรือไม่มีเลยก็พอ เราทำตนเป็นคนพอ คือยินดีตามมีตามได้ ก็จะทำให้ความเป็นสมณะของเรานั้นไม่เกิดความรู้สึกปลิโพธ คือเกิดความรู้สึกกังวล ถ้าเราไม่กังวลต่อสิ่งเหล่านี้ ก็มีโอกาสศึกษาไปเรื่อย ๆ ในสภาพศึกษาดูตัวเอง อาศัยความเงียบความสงบ อาศัยโอกาสที่เรามาสู่ในสภาพอันนี้ เราก็ไม่ยุ่งอะไรเรื่องของสังคมโลก...”

พระราชวชิรมุนี (ประสพชัย กนฺตสีโล) ให้ข้อสังเกตว่า *“ท่านเป็นคนมักน้อยสันโดษ ทำตนให้เรียบง่าย เป็นผู้มีบริขารน้อย มีการไปการมาที่ง่าย ยกตัวอย่าง เช่น เวลาเดินทางไปไหนท่านจะมีแค่ผ้าสามผืน ผ้าอาบ หรืออังสะไหมพรมเท่านั้น”*

กระโถนสื่อธรรม

กระโถนเป็นภาชนะชิ้นสำคัญในวิถีชีวิตประจำวันของพระวัดป่า หลวงพ่อมีกระโถนประจำองค์ท่าน ซึ่งในปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ ย้อนไป ๒๕ ปีหรือย้อนไป ๓๕ ปีก็เช่นเดียวกัน ข้อสรุปของอายุกระโถนใบนี้จึงไม่ได้รับข้อยุติว่านานเท่าใด เพราะแทบไม่มีผู้เคยสังเกตถึงขนาดนั้น แต่ถึงจะมีอายุนานเท่าไร หลวงพ่อก็ยังคงใช้กระโถนใบนี้อยู่เหมือนเดิม ราวกับว่าจะใช้ไปจนสิ้นอายุขัย

กระโถนสังกะสีเคลือบสีชาเขียวผสมนมลายเมฆจีน มีรอยชำรุดสี่ห้าจุดขนาดเท่าหัวนิ้วชี้ เป็นประจักษ์พยานของการผันแปรแห่งผู้คน พระอุปัฏฐากหลายรุ่นต่อหลายรุ่น จากหนุ่มจนกระทั่งผมเผ้าแซมสีขาวแทรกเป็นหย่อม ๆ หรือบางรูปก็สิ้นบุญไปแล้ว บางรูปกราบลาหลวงพ่อไปสร้างสำนักเอง บางรูปกระจัดกระจายไปสู่สารทิศ ท่านเหล่านั้นล้วนเคยผ่านการล้างกระโถนใบนี้มาแล้วทั้งสิ้น และเหมือนจะแน่นอนว่าจะมีพระอุปัฏฐากอีกหลายรุ่นที่ยังคงได้มีโอกาสวาสนาล้างกระโถนชราผู้มีเกียรติใบนี้ต่อไป

พระอาจารย์สุเมโธและพระอาจารย์เลี่ยมนั่งที่โรงฉันหลังเก่า ช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๓๐

บาตรใบเดิม

บาตรสแตนเลสขนาด ๘ นิ้วครึ่ง ผ่านการใช้งานจนผิวบาตรที่เคยบ่มไฟหลุดลอกซีดจางลง วันแล้ววันเล่า ปีแล้วปีเล่า โลหะที่มักโอ้อวดกันว่าไม่แตกหักและไร้รอยร้าว ก็ยังปรากฏรอยอยู่หลายจุด บนขอบปากบาตร หลวงพ่ออธิษฐานใช้บาตรใบนี้ยาวนานเกือบห้าสิบปี ท่านยังคงใช้บาตรใบเดิมไม่เปลี่ยน มีเพียงบางครั้งเมื่อต้องเดินทางไปต่างประเทศจึงจะถอนอธิษฐานเปลี่ยนบาตรลูกที่เล็กลงเพื่อความสะดวก แต่เมื่อกลับมาสู่วัดหนองป่าพงหลวงพ่อก็กลับไปใช้บาตรใบเก่าคู่ชีวิตของท่านเหมือนเคย บาตรนี้จึงไม่ใช่เพียงภาชนะเก่า ๆ ใบหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นบริขารของชีวิตและบ่งชี้ถึงคุณธรรมความเป็นผู้มักน้อยสันโดษของท่านนั่นเอง

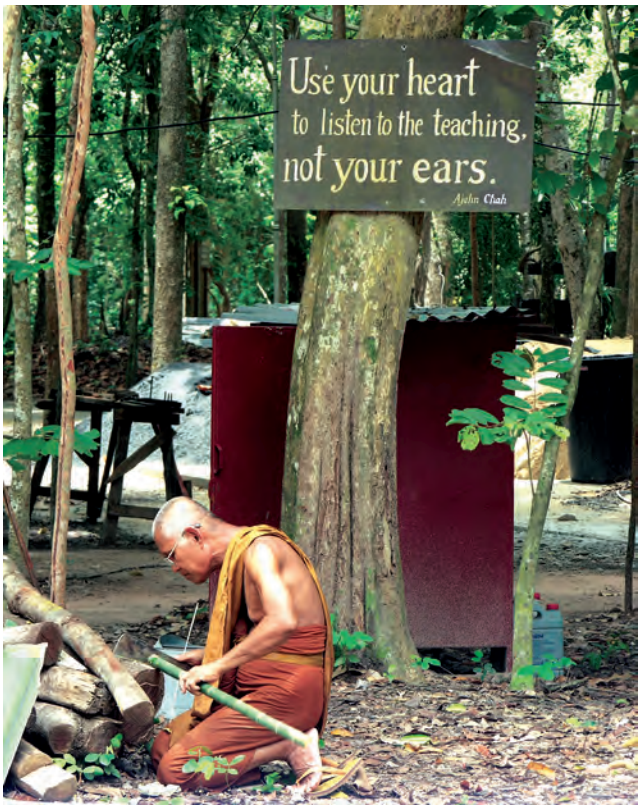

จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๓ บริขารแห่งชีวิตของหลวงพ่อใบนี้ จึงได้ถูกนำขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุเกษแก้ว วัดป่าหนองหวาย เป็นเสมือนอนุสรณ์แห่งความพากเพียรและความพอ ซึ่งบาตรเป็นเสมือนสิ่งที่ได้รับประทานมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นเครื่องควรบูชาสำหรับผู้เป็นบรรพชิตผู้อาศัยข้าวจากชาวบ้านเลี้ยงชีวิต

ครั้งหนึ่งวัดโพธิปาละ ประเทศออสเตรเลีย กำลังวางแผนในการก่อสร้างพระเจดีย์ จึงขอความเมตตาหลวงพ่อมอบบาตรที่ท่านใช้อยู่เป็นประจำให้ เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์ที่กำลังจะสร้างใหม่ หลวงพ่อจึงเปรยบอกพระอุปัฏฐากให้จัดบาตรลูกใหม่ให้แทน พระรูปหนึ่งจึงเสนอความเห็นกับพระอุปัฏฐากว่าควรจะบ่มบาตรลูกใหม่ถวายหลวงพ่อ เผื่อไว้ว่าท่านสละบาตรลูกเก่าที่ใช้ให้ เพราะพระทางต่างประเทศคงต้องการบริขารซึ่งหลวงพ่อเคยใช้ และด้วยความเมตตาหลวงพ่อคงไม่ปฏิเสธที่จะมอบให้อยู่แล้ว ท่านคงได้ยินที่พระพูดคุยกัน วันถัดมากลับเป็นหลวงพ่อนั่นเองพาพระอุปัฏฐากบ่มบาตรพร้อมสอนเทคนิคให้เป็นวิทยาทาน สุดท้ายท่านจึงเมตตาสละบาตรลูกเก่าให้วัดโพธิปาละและอธิษฐานใช้บาตรลูกใหม่อีกครั้ง

เจ้าคุณรองเท้าดาวเทียม

หลวงพ่อสวมใส่รองเท้าแตะฟองน้ำตราดาวเทียมเป็นประจำ น้อยครั้งจะเห็นท่านเปลี่ยนไปใช้รองเท้าอย่างอื่นที่มีราคาแพง ยกเว้นเมื่อเดินทางไปต่างประเทศเท่านั้นหรือมีเหตุอื่น เช่น ลูกศิษย์ซื้อถวาย เพราะเห็นว่าดีต่อสุขภาพผู้สูงวัย ไม่แข็งกระด้าง รับน้ำหนักได้ดี โดยเขาเหล่านั้นจะเปลี่ยนเอารองเท้าคู่เก่าที่ท่านใช้ไป และเปลี่ยนคู่ใหม่ให้ หลวงพ่อจะเมตตาใส่ให้วันหนึ่งหรือสองวัน เพื่อสนองเจตนารมย์อันเป็นกุศลของลูกศิษย์ แล้วท่านก็จะเอารองเท้าแตะฟองน้ำตราดาวเทียมคู่ใหม่มาใส่เหมือนเดิม

กลดหลังเก่า

หลวงพ่อเคยทำกลดไม้ไผ่ด้วยตัวท่านเองเมื่อครั้งยังหนุ่ม ความที่เป็นช่างไม้เก่า กลดหลังนั้นจึงประณีตและทนทานต่อการใช้งานมาก และท่านก็ใช้งานอย่างทะนุถนอม เก็บรักษาไว้อย่างดีอีกด้วย

เกือบ ๕๐ ปีให้หลังกลดหลังนั้นกลับหายไปอย่างไร้ร่องรอย ไม่ทราบได้ว่าหายไปอย่างไร บางทีอาจมีผู้ลืมสติหยิบไปผิด แต่เมื่อในที่สุดมันหายไปแล้ว ลูกศิษย์จึงทำกลดหลังใหม่ถวายท่านแทน กลดหลังนี้เป็นไม้ลานอย่างดี แต่มีน้ำหนักมาก เมื่อถึงฤดูอยู่รุกขมูลได้ท่านจะใช้กลดหลังนี้กาง

หลวงพ่อยังคงพูดรำลึกถึงกลดที่ท่านใช้งานหลังนั้นให้ลูกศิษย์ได้ยินอยู่เสมอว่า สิ่งของที่ตั้งใจทำแล้วและรักษาไว้ดีนั้นใช้งานได้นานชั่วชีวิต ย้ำเตือนให้ผู้ฟังรู้จักรักษาข้าวของเครื่องใช้ ไม่ฟุ้งเฟ้อไหลล่องไปตามกระแส มีข้าวของเครื่องใช้มากล้น แต่เป็นคนไม่รู้ค่าสิ่งที่มีอยู่

จีวรของหลวงพ่อ

ถึงยุคสมัยที่บริขารพระกลายเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ ญาติโยมมีศรัทธานำผ้าไตรสำเร็จมาถวายหลวงพ่อมากมาย แต่หลวงพ่อไม่เคยใช้เลย ท่านยังคงใช้ผ้าเย็บจากผ้าขาวย้อมแก่นขนุนรักษาวิถีดั้งเดิมเอาไว้ไม่เสื่อมคลาย ในวัยหนุ่มดวงตายังไม่พร่ามัว ท่านจะเย็บผ้าไตรจีวรด้วยตนเอง และฝีเข็มของท่านนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าละเอียดประณีตมาก กระทั่งเมื่อมีพระภิกษุสามเณรปรารถนาจะถวายผ้าไตรแก่ท่านมาเห็นผ้าผลงานที่ท่านเย็บเองถึงกับลังเลไม่กล้า เพราะเขินอายในฝีมือของตนเองก็มี กระนั้นหลวงพ่อก็ไม่เคยปฏิเสธ เมื่อมีผู้ถวายก็รับไว้ ไม่ได้ตำหนิติเตียน ทั้งยังเมตตาใช้สอยให้ด้วย

ภายหลังเมื่อมีการรื้อฟื้นการเย็บผ้าด้วยมือขึ้นอีกครั้ง และมีพระนำผ้าไตรจีวร หรือผืนใดผืนหนึ่งในไตรจีวรมาถวาย แม้ฝีเข็มจะไม่ประณีตเหมือนเย็บด้วยจักร ท่านก็เมตตาใช้สอยให้เสมอ ทั้งยังกล่าวสรรเสริญการทำบริขารด้วยมือ เป็นกำลังใจแก่พระผู้ถวายอีกด้วย

พระครูปลัดอุเทน กลฺยาโณ เล่าว่า *“จีวรสมัยนี้หาง่าย มีให้เลือกหลายแบบ ญาติโยมก็จัดหาจีวรอย่างดีที่สุดเพื่อนำไปถวายพระเณร ทำให้สะดวกสบายขึ้น ไม่ต้องตัด เย็บ ย้อมด้วยน้ำฝาดแก่นขนุนอย่างที่เคยปฏิบัติมา”* ท่านก็เป็นรูปหนึ่งที่คิดเห็นดีเห็นงามตามยุคสมัยเหมือนกัน ขณะกำลังคิดเพลินพอใจในความทันสมัยอยู่นั้น หลวงพ่อซึ่งเดินนำหน้าได้เปรยขึ้นว่า *“รักษาของเก่าไว้ก็ดีอยู่”*

คณะสงฆ์ช่วยกันเย็บผ้าจีวรด้วยมือ

หลังจากเย็บและซักตากให้แห้ง

ย้อมผ้าด้วยแก่นขนุน

กุฏิกลางสระ (ไม่มี) น้ำ

ระหว่างที่หลวงปู่ชาเริ่มอาพาธ ต้องพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล หลวงพ่อซึ่งเป็นพระเถระและผู้ดูแลรักษาการเจ้าอาวาสวัดจึงดำริในการสร้างเสนาสนะเพื่อเป็นที่รองรับเมื่อหลวงปู่กลับมาพักฟื้น เพื่อให้ธาตุขันธ์ของท่านสามารถดำรงคงอยู่ต่อไปได้ยาวนานขึ้น เมื่อต้องการให้ท่านได้พักฟื้นอย่างแท้จริง โดยมีคนรบกวนน้อย กุฏิกลางสระจึงถูกก่อร่างสร้างขึ้นกลางบ่อขนาดย่อม ซึ่งนำดินออกไปถมเนินสร้างอุโบสถ เป็นบ่อไม่มีน้ำและรองรับน้ำไว้ไม่ได้ โดยปรับพื้นให้เสมอระดับถนนเพื่อความสะดวกในการเข็นรถเข้าออก และตั้งอยู่ในที่อากาศถ่ายเทสะดวก เมื่อหลวงปู่กลับจากโรงพยาบาลได้เข้าพักกุฏิแห่งนี้ระยะหนึ่ง ก่อนที่จะกลับไปรับรักษาที่โรงพยาบาลอีกครั้ง และได้ย้ายไปพำนักที่กุฏิพยาบาลซึ่งได้สร้างขึ้นเพื่อรองรับผู้ป่วยโดยเฉพาะแทน เนื่องจากอาการของท่านไม่มีวี่แววว่าจะทุเลาลง

กุฏิชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เมื่อปี ๒๕๒๓ สร้างสำหรับหลวงปู่ชา หลังกลับมาจากการผ่าตัดสมองที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

ภายหลังหลวงพ่อได้เข้ามาพำนักในกุฏิหลังนี้ ช่วงแรกท่านยังพักอยู่ด้านบน ภายหลังจึงย้ายลงไปพักด้านล่างประมาณปี ๒๕๓๐ เมื่อพื้นใต้ถุนกุฏิถูกเททับปรับปรุงด้วยซีเมนต์ และปูกระเบื้องเสร็จ ใต้ถุนกุฏิเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ไม่มีผนัง ช่วงแรกแม้แต่ตู้ใบเดียวก็ไม่มี มีเพียงเตียงสำหรับวางสิ่งของต่าง ๆ โดยบรรจุใส่ลังซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ พอตกกลางคืนหลวงพ่อจะปูเสื่อกางกลดพักอยู่ใต้ถุนกุฏิอย่างง่าย ๆ หลวงพ่อพำนักอยู่อย่างนี้ยาวนาน กระทั่งกุฏิเริ่มทรุดโทรมเพราะผ่านเวลามาเกือบ ๔๐ ปี

หลวงพ่อสุเมโธมากราบนมัสการหลวงพ่อเลี่ยม เมื่อครั้งกุฏิยังไม่ได้ปรับปรุง

ในปี ๒๕๖๐ พระอาจารย์สุธนัย ธนิโย ผู้เป็นลูกศิษย์เห็นกุฏิหลวงพ่อทรุดโทรมมาก และห้องน้ำก็ไม่สะดวกต่อท่านซึ่งสูงวัยขึ้นเกือบ ๘๐ ปีแล้ว จึงขอโอกาสปรับปรุงซ่อมแซมใหม่ ท่านจึงอนุญาต แต่ก็ไม่ได้ขยายพื้นที่ใช้สอยเดิมให้กว้างขวางขึ้น เพียงแต่เปลี่ยนสิ่งชำรุดออกและทำห้องน้ำให้สะดวกขึ้นเท่านั้น รวมทั้งได้สั่งทำตู้ไม้สำหรับบรรจุสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้หลวงพ่อได้ใช้สอย ดังท่านให้ข้อมูลว่า

"...ผมเห็นหลวงพ่อสร้างเสนาสนะ วัดวาอารามหลายแห่ง ท่านทำให้แต่ผู้อื่นแต่ท่านไม่ได้ทำให้ตัวท่านเองเลย ผมเห็นตั้งแต่กุฏิท่านไม่มีกันสาดตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ ฝนมันก็สาด ท่านก็ไปเอาผ้าใบสีฟ้าที่ไว้คลุมวัสดุก่อสร้างเปื้อนดิน เปื้อนสีมาล้าง ท่านเอาไม้หนีบผ้ามาหนีบผ้าใบกับเชือกตากผ้าในด้านที่ฝนสาดเข้ากุฏิ ผมก็เห็นตั้งแต่นั้น แต่เนื่องจากผมเป็นพระพรรษาน้อยยังทำอะไรไม่ได้ ก็เลยได้แต่สังเกตดู ก็เห็นตลอดมาว่าท่านไม่เคยร้องขอใคร แม้แต่ท่านเป็นเจ้าอาวาสท่านก็อยู่แบบนั้น กุฏิท่านที่ผมมาเห็นไม่มีตู้ มีแต่โซฟาไม้ที่ท่านทำเอาไว้ เวลาใช้งานท่านก็จะนั่งกับพื้นแล้วใช้โซฟาไม้เป็นพื้นโต๊ะนั่นแหละเขียนหนังสือ ของใช้ทุกอย่างก็จะวางอยู่บนโซฟาไม้บรรจุใส่กล่องพลาสติกวางซ้อนกันขึ้นไป

ห้องน้ำของท่านแต่เดิมไม่มีเครื่องทำน้ำร้อน พอหน้าหนาวมาหลังกลับจากบิณฑบาตพระอุปัฏฐากจะต้มน้ำร้อนใส่กามาผสมน้ำอุ่นให้หลวงพ่อทั้งเช้าและเย็น ไว้ให้ท่านสรงน้ำ ช่วงหลังมาสังขารหลวงพ่อเสื่อมลงไปตามวัย แต่สิ่งที่ยังเหมือนเดิมคือท่านยังทำงานเหมือนครั้นท่านยังหนุ่ม ท่านมิเคยปริปากบ่นว่าท่านปวดเมื่อยอย่างไร เหล่าลูกศิษย์จึงจัดหาอ่างไม้ไว้ให้หลวงพ่อท่านแช่น้ำอุ่นสมุนไพร หวังว่าจะพอช่วยให้ท่านได้สบายตัวขึ้นบ้าง และได้ให้พระเณรได้ทำอุปัชฌายวัตร อาจริยวัตร ได้บีบนวดคลายปวดคลายเกร็งให้ท่านเวลาที่ท่านได้แช่น้ำสมุนไพรช่วงหัวค่ำ

เวลาจำวัดท่านก็อยู่ตรงนั้น คนที่มากราบเยี่ยมท่านก็ไม่รู้เลยว่าตรงนั้นเป็นที่ท่านพักจำวัดด้วย ถ้าไม่ใช่ลูกศิษย์ก็ไม่รู้ว่าท่านอยู่กุฏิที่ไม่มีผนังไม่มีประตู หน้าต่าง มุ้งลวดมา ๔๐ ปีแล้ว หลังจากที่ท่านได้สนทนาปราศรัยกับพระเณรช่วงค่ำคืนเปรียบดั่งพ่อกับลูก ดึกมาพระอุปัฏฐากก็จะกางมุ้งให้ท่านในบริเวณที่ท่านนั่งต้อนรับญาติโยม มีเพียงเสื่อและฟูกบาง ๆ ไม่ได้มีอะไรพิเศษไปกว่าพระเณรรูปอื่น ตอนท่านจำวัดไม่เคยเห็นสักครั้งว่าท่านเอาพัดลมมาใช้ ช่วงปีหลังมาท่านย้ายมาพักบนเตียงด้านหลังเก้าอี้โยกคู่ใจของท่าน

โดยกุฏิที่ท่านอยู่นั้นอยู่ในหลุม พอฝนมาก็ขึ้น ยุงก็เยอะ แต่ท่านก็อยู่ของท่านมา บางปีฝนตกหนักจนน้ำท่วมพื้นกุฏิ พระเณรต้องไปเอาเครื่องสูบน้ำมาสูบออก เพราะกุฏิท่านอยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดในวัดหนองป่าพงแล้ว พอผมมีพรรษามากขึ้นเลยพอมีกำลังและเนื่องจากโยมพ่อของผมเสียชีวิตด้วย

เลยปรึกษาครอบครัวว่าจะบูรณะกุฏิหลวงพ่อ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้โยมพ่อด้วย ก็เลยขออนุญาตท่าน ท่านก็ไม่ได้ขัดข้องอะไร ให้ผมทำ...”

หลังจากปรับปรุงกุฏิแล้ว โดยในปัจจุบันในวัย ๘๔ ปี หลวงพ่อยังคงพักอยู่ใต้ถุนกุฏิหลังนี้เหมือนเดิม

เก้าอี้โยกคู่ใจ

สืบเนื่องจากกุฏิหลวงพ่อเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ดังนั้นหากอาพาธหรือเหน็ดเหนื่อยจำเป็นต้องพัก หลวงพ่อมีมุมสงบเล็ก ๆ คือ เก้าอี้โยกตัวเก่า ซึ่งใช้มานานจนอายุการใช้งานถูกลืมเลือนไป หลวงพ่อพักด้วยการนั่งเงียบ ๆ นั่นจึงเป็นเวลาส่วนตัวอย่างแท้จริงสำหรับผ่อนคลายธาตุขันธ์ ซึ่งอาจกินระยะเวลาประมาณ ๓๐ นาที เป็นที่รับรู้กันในหมู่พระอุปัฏฐากว่านั่นเป็นเวลาต้องห้าม ไม่ควรมีใครเข้าไปรบกวนสมาธิของท่าน แต่เนื่องจากหลวงพ่อเป็นพระ

ไม่มีตารางรับแขก ใครก็ตามที่มาหาสามารถที่จะเข้าพบได้เกือบตลอดเวลาในเวลาที่เหมาะสม ความเมตตาในส่วนนี้สำหรับพระผู้ชราภาพแล้วไม่ง่ายเลย

เก้าอี้โยกคู่ใจนอกจากใช้พักสายตาเข้าสู่สมาธิธรรมแล้ว เมื่อเว้นว่างจากภารกิจหลวงพ่อจะหยิบหนังสือมาเปิดอ่าน เพิ่มพูนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับใช้ทดลองทำหรือแนะนำแก่ผู้สนใจตามแต่จะเป็นไปได้

ชั้นหนังสือของหลวงพ่อ

องค์ความรู้ต่าง ๆ เกิดจากการศึกษาเรียนรู้ ผ่านการทดลอง สังเกต ซ้ำแล้วซ้ำเล่า มีพระมหาเถระรูปหนึ่งกล่าวถึงหลวงพ่อว่า *“คนอะไรทำได้หมดทุกอย่าง”* นั่นเป็นภาพสะท้อนบางสิ่งอย่างอยู่เหมือนกัน แต่ว่าหลวงพ่อผู้ดูเหมือนจะทำได้มากสิ่ง ย่อมไม่ได้มีที่มาเพราะเทพบันดาลหรืออภินิหารจากใคร

ครั้งหนึ่งลูกศิษย์ได้ถามถึงเหตุแห่งความสามารถทั้งหมดที่หลวงพ่อมีนั้น มาจากปุพเพนิวาสานุสสติญาณหรือไม่ ท่านตอบเสียงดังฟังชัดพร้อมกับหัวเราะว่า *“บ่แม่น!”* นั่นย่อมหมายความว่าสิ่งเหล่านี้เกิดจากการสะสมองค์ความรู้มาอย่างยาวนานนั่นเอง

ชั้นหนังสือของหลวงพ่อนั้นวางอยู่ใกล้ ๆ เก้าอี้โยกของท่านใต้ถุนกุฏิ มีหนังสือหลากหลายประเภท ส่วนมากเป็นหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาสภิกขุ หรือหนังสือเกี่ยวกับความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ ยาสมุนไพร ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ตลอดจนสารคดีเกี่ยวกับต่างประเทศ เป็นต้น

หลวงพ่อแม้จะมีภารกิจมากในแต่ละวัน แต่เมื่อมีเวลาว่าง จะเห็นท่านหยิบหนังสือขึ้นมาเปิดดูเงียบ ๆ จนกระทั่งท่านมีอายุมากขึ้น สายตาเสียหายจากการอาพาธงูสวัดขึ้นศีรษะและความแก่ชรา จึงมักได้ยินท่านกล่าวว่า *“ทุกวันนี้ ดูหนังสือไม่ได้แล้ว อ่านแค่ไม่กี่นาทีก็มองไม่ถนัดแล้ว”*

ไม่มีกังวล

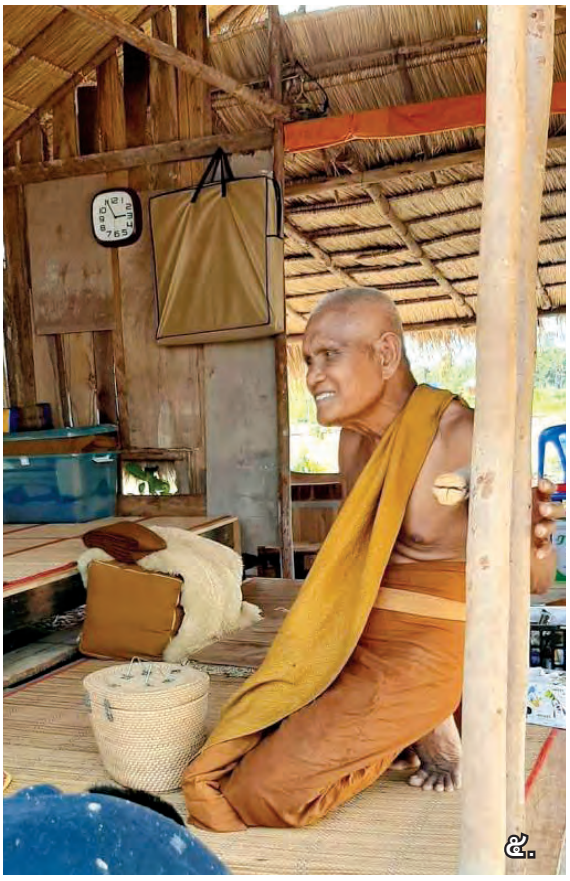
พระครูสุตธรรมาภิวัฒน์ (คำทูล กมฺพุทฺโต ป.ธ.๓) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ระยะเวลาที่หลวงพ่อพักอยู่กุฏิถาวรของท่านในวัด กับการเดินทางไปพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งท่านมักจะพักตามมีตามได้ เป็นเพิงสังกะสี เป็นกระท่อม พอได้คุ้มแดดฝน ซึ่งช่วงเวลาที่ท่านไปพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ นั้นไม่ได้น้อยไปกว่าที่ท่านพักในวัดเลย ออกจะมากกว่าด้วยซ้ำ ดังนั้นการอาศัยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น หลวงพ่อได้ปฏิบัติให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด พวกเราจะไม่รู้สึกเป็นกังวลใจมากนักหากท่านเดินทางไปพักแรมที่ไหนก็ตามที่ไม่สะดวก เพราะหลวงพ่อเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติที่เรียบง่ายและถ่อมตน ดังนั้นท่านจึงไปไหนมาไหนสบาย ไม่มีกังวล

๑.

๒.

๓.

๔.

๕.

๖.

๗.

๑ - ๒ พ.ศ. ๒๕๔๘ พระเณรนวดถวายหลวงพ่อที่เพิงสังกะสีที่ท่านพัก เมื่อครั้งไปช่วยบูรณะวัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

๓ พ.ศ. ๒๕๕๓ กระต๊อบที่ญาติโยมบ้านโคกจานสร้างถวาย เมื่อหลวงพ่อเริ่มไปพัฒนาวัดป่าหนองหวาย

๔ พ.ศ. ๒๕๖๐ กระต๊อบหลังที่ ๒ ก่อนจะเริ่มสร้างพระธาตุเกษแก้ว วัดป่าหนองหวาย

๕ - ๗ พ.ศ. ๒๕๖๕ กระต๊อบและอ่างไม้สำหรับสรงน้ำ เมื่อครั้งไปพัฒนาวัดป่าบุญโฮม

พอ

"...ความเป็นผู้รู้จักประมาณนั้นจะต้องมีการเป็นอยู่ที่เรียกว่า พอ ความเป็นอยู่อย่างผู้พอ มากก็พอ น้อยก็พอ ไม่มีก็พอ คำว่าพอนี้ใช้ได้ ถ้าเรามาดูในแง่ของความรู้สึกว่าไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ความไม่ยินดี ไม่ยินร้าย อยู่ยากไม่ใช่อยู่ง่าย เหมือนเราอยู่ที่นี้แหละ ถ้าเราอยู่ที่นี่ข้างขวาเราก็ไม่ได้อยู่ ข้างขวาข้างซ้าย ข้างบน ข้างล่างก็ไม่ได้อยู่ เราอยู่ตรงกลางใช่ไหม เราอยู่ที่ตรงกลาง ตรงที่มันว่าง ๆ มันเป็นอิสระ การเป็นอยู่ของผู้ที่รู้จักประมาณ ท่านจะอยู่ยังไง ท่านอยู่อย่างผู้พอ อยู่อย่างผู้อิ่ม คนอิ่มก็คงรู้เพราะฉันอาหารอิ่ม ๆ ถ้าไม่อิ่มก็คงรู้ใครเอามาให้อีกก็ปฏิเสธ พอแล้ว นี่คือลักษณะของความรู้สึกที่ให้มีความสุข ท่านจึงถือความรู้สึกอันนี้ว่าเป็นวิหารธรรม เป็นธรรมของพระอริยเจ้า อยู่อย่างไม่มีอดีตไม่มีอนาคต อยู่อย่างที่เรียกว่าเป็นรัตตัญญู อยู่อย่างมีความรู้สึกที่เรียกว่าพอ ก็มีปัจจุบันเป็นหลักปัจจุบันเป็นเหตุ ปัจจุบันเป็นผล อดีตก็ไม่พะวงไป อนาคตก็ไม่กังวลอีก..."

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อเมตตาตอบคำถามของพระผู้มีความสงสัยเกี่ยวกับการวางความรู้สึกเมื่อได้ยินเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนการฝึกถือธุดงควัตรต่าง ๆ หลวงพ่อเมตตาตอบคำถามทุกข้ออย่างเปิดเผย และในที่สุดแห่งคำตอบท่านได้เอ่ยถึง ความพอ โดยยกหัวข้อธรรมขึ้นมาแสดงความหมาย คือ วิมุตติ ๕ ว่านั้นคือ จุดแห่งความพอ หรือภาษาที่ท่านใช้อย่างง่ายว่า ภาวะปัดก้น ความหมายคือการสิ้นสุดยุติธุระทั้งหมดทั้งปวง จึงปัดก้นจากไปนั่นเอง

"...ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องมีการเป็นอยู่อย่างผู้พอ ถือว่าเป็นผู้ดับสนิทโดยไม่มีเหลือ ดับสนิทของอะไร ดับสนิทของความอยาก ไม่มีความอยากเกิดขึ้นแล้ว ไม่มีความอยากอะไรอีกแล้ว เหมือนพระพุทธเจ้าท่านว่าภพนี้เราทำลายเสียแล้ว เป็นลักษณะอย่างนั้น

ฉะนั้นเราต้องรู้จักความรู้สึกอันนี้ ความเป็นอยู่อย่างผู้พอนั้น ถือว่าเป็นสมบัติของความสำเร็จของความเป็นมนุษย์ คือมันเป็นคุณธรรมอันยิ่ง สิ่งเหล่านี้ก็อยู่ในพวกเรากันทุกคน เพียงแต่ว่าต้องอาศัยความรู้ตัวอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย หลวงปู่ชาท่านพูดว่าเหมือนน้ำไหลไม่ขาดสาย..."

ที่นั่งรับแขก

ที่นั่งสำหรับรับแขกของหลวงพ่อ เป็นเพียงอาสนะธรรมดา ปูเบาะไปบนพื้นกระเบื้องกุฏิ เนื่องจากหลวงพ่อพอใจกับการนั่งพื้นจึงไม่มีโซฟา ทั้งไม่ได้จัดห้องรับรองแขกไว้เป็นพิเศษ ท่านเคยอยู่อย่างไร แขกที่มาก็เห็นอย่างนั้น ไม่ได้สร้างภาพลักษณ์ที่เหนือกว่าความเป็นไปในชีวิตปกติ เวลามีพระมากราบหรือญาติโยมมาขอพบ ท่านก็นั่งลงบนพื้นใต้ถุนกุฏิ หากเป็นพระเถระมีพรรษามาก พระอุปัฏฐากจะปูเบาะรองนั่ง และจัดน้ำร้อนถวาย แขกเหรื่อญาติโยมไม่ว่ามีชาติภูมิสูงส่ง มีอำนาจวาสนาในทางโลกเพียงใด หรือเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาทั่วไป แต่เมื่อมากราบหลวงพ่อต่างก็ต้องนั่งลงบนพื้นเดียวกัน ไม่ได้มีใครพิเศษกว่าใคร

เคยมีโยมมาเห็นหลวงพ่อนั่งรับแขกบนพื้นแล้วก็เป็นห่วงหลวงพ่อซึ่งมีอายุสังขารกว่า ๘๐ ปี จึงนำเตียงไม้มาถวายเพื่อให้ท่านได้นั่งหย่อนขา หลวงพ่อก็เมตตารับไว้และใช้ให้ระยะหนึ่ง แต่ไม่นานหลังจากนั้นท่านก็จะให้พระยกออกไปไว้ใช้ประโยชน์ที่อื่น และกลับมานั่งพื้นเหมือนเดิม

๑.

๒.

๓.

๔.

๑. ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ที่ศาลานอกหลังเก่า

๒. พ.ศ. ๒๕๔๕ หลวงพ่อสนทนากับคณะพระวัดป่านานาชาติ ที่ศาลานอกหลังเก่า

๓. คณะสงฆ์ทำสามีจิกรรมช่วงเข้าพรรษาที่ศาลานอกหลังปัจจุบัน

๔. พระอาจารย์ชยสาโรมาพบหลวงพ่อที่ใต้ถุนกุฏิ

ผู้ใฝ่ศึกษา

หลวงพ่อเป็นผู้ใฝ่ศึกษา เมื่อท่านออกไปต่างพื้นที่ ไม่ว่าเป็นกิจนิมนต์ต่างประเทศ หรือต่างบ้านต่างวัด หลวงพ่อจะมีข้อมูลต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ฟังอยู่บ่อย ๆ หลายอย่างหลวงพ่อนำมาประยุกต์ใช้ สิ่งหนึ่งที่หลวงพ่อเคยทำประจำทุกปี คือในเย็นวันที่ ๔ ธันวาคม เป็นวันเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ (ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) เปิดโอกาสให้ข้าราชการตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงมาเข้าเฝ้าและมีการถ่ายทอดเสียงทางวิทยุ โทรทัศน์ทั่วไป หลวงพ่อจะถามหาวิทยุสำหรับฟังเสียงในหลวง เพราะแต่ละปีพระองค์จะมีแนวคิด แนวพัฒนาต่าง ๆ หลวงพ่อฟังจบ ท่านจะรับรู้แนวคิดต่าง ๆ ได้ทราบความเคลื่อนไหวว่าแต่ละปีในหลวงท่านทำอะไรไปบ้าง มีอะไรจะทำต่อบ้าง มีผลอะไรกับชาวบ้านบ้าง เช่น ปีหนึ่งที่ในหลวงพูดเรื่องปัญหาน้ำแล้ง น้ำท่วม หลวงพ่อจะนำข้อมูลนั้นมาปรับใช้ในวัดต่าง ๆ ที่ท่านดูแล ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ หลวงพ่อจะวางแผนเกี่ยวกับน้ำให้ยั่งยืน จะเห็นได้ว่าการสร้างวัดแต่ละวัด หลวงพ่อจะมุ่งไปที่น้ำเป็นหลัก รองลงมาคือ ป่า

เมื่อหลวงพ่อไปอเมริกาครั้งแรก หลวงพ่อสังเกตเห็นว่าทางอเมริกาพัฒนาประเทศด้วยพลังงานสะอาด เช่น โซล่าเซลล์ แต่ที่ไทยยังไม่มีการพูดถึง หลวงพ่อให้โยมหาข้อมูลที่ประเทศไทยแต่ไม่มี เมื่อหลวงพ่อไปที่อเมริกาครั้งที่ ๒ หลวงพ่อมีโอกาสไปดูขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด นำไปสู่การนำโซล่าเซลล์มาใช้ในระบบสูบน้ำ และจ่ายไฟใช้ในวัดช่วยลดภาระค่าไฟฟ้า

อ่อนน้อม ถ่อมตน

อ่อนน้อม

“...ฝึกให้เกิดความรู้สึกในทางอ่อนโยนอ่อนน้อม คำว่าอ่อนโยนอ่อนน้อมมันเป็นมารยาทของเราเหล่าพระสงฆ์ ที่จะต้องมีการปฏิบัติตัวปฏิบัติตนอย่างนี้ เป็นที่ยอมรับกันในสังคม คนที่มีความอ่อนโยนอ่อนน้อมก็ย่อมเป็นที่เคารพของแม้แต่เทพเทวดาก็ยังให้การสรรเสริญ การกราบก็ดี การไหว้ก็ดีเป็นส่วนหนึ่งของมารยาทที่เราเหล่าพระสงฆ์ปฏิบัติกัน...”

หลวงพ่อเลี่ยมนมัสการสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร)
ในงานสมโภชหิรัญบัฏพระพรหมวชิรญาณโสภณ และอีกครั้งเมื่อสมเด็จท่านมาเยี่ยมวัดหนองป่าพง

ผู้ที่ใช้ชีวิตร่วมกับหลวงพ่ออย่างยาวนาน ต่างก็ไม่เคยได้ยินถ้อยคำหยาบคายจากปากของท่าน หรือแม้แต่กิริยาที่แสดงออกให้เห็นถึงกิเลสตัณหาบางอย่างที่ไม่ต้องเป็นอเสขบุคคลก็รับรู้ได้

พระอาจารย์สุดถวิล อริยวโส เล่าว่า *"ไม่เคยพูดคำหยาบ ไม่เคยพูดวางตัวว่าเป็นเจ้าอาวาส วางตัวว่าเป็นใหญ่ หลวงพ่อไม่เคยพูดสิ่งเหล่านี้ให้ได้ยินเลย นี่คือคุณสมบัติที่หาไม่ได้ หายากมาก ที่พระระดับนี้แล้วท่านทำตัวอย่าง แม้กระทั่งอย่างที่พูด เก็บขยะบ้าง ทำให้เป็นตัวอย่างทุกอย่าง อยู่ให้เห็นตลอดเวลา"*

อาจเป็นเพราะว่าการเกิดและเติบโตมาในครอบครัวที่ไม่มีใครพูดคำหยาบ เป็นบุพกรรมหรืออุปนิสัยซึ่งสั่งสมมาโดยธรรมชาติ กลายมาเป็นบุคลิกในส่วนนี้ ดังนั้นพระเณรที่อยู่ใกล้หลวงพ่อจะไม่รู้สึกหวาดระแวงว่า หลวงพ่อจะดุด่าด้วยถ้อยคำที่หยาบและไม่เป็นจริง ไม่ว่าสถานการณ์จะเลวร้ายขนาดไหนก็ตาม สิ่งที่หลวงพ่อแสดงออกคือวิธีการมอง ซึ่งแยบคายและผ่านการไตร่ตรองมาอย่างดี ไม่ใช้อารมณ์ความรู้สึก ซึ่งทำให้ผู้ฟังได้ความกระจ่างแจ้งและแนวทาง

"หลวงพ่อท่านเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอาจาระ คือ มารยาทของความเป็นภิกษุ ถ้าพูดถึงการพูดอย่างนี้ ท่านพูดจาเป็นธรรมชาติ ไม่ได้ไพเราะแบบเกินจริง แต่มีความสุภาพ อ่อนโยนตามธรรมดา อย่างท่านเรียกหาลูกศิษย์อย่างนี้ ท่านจะใช้คำว่าคุณ คุณจำเนียร คุณบุญคะนอง หรือใช้คำว่าคูบา แต่ถ้าเป็นลูกศิษย์ที่มีพรรษามาก ท่านก็จะเรียกว่าหลวงพ่อ เช่น หลวงพ่อเถียร หลวงพ่อถวิล หลวงพ่อชิต อะไรอย่างนี้ ท่านจะไม่เรียกชื่อใครตรง ๆ แต่จะมีคำนำหน้าเสมอ แล้วแม้แต่กับเณรท่านยังใช้คำแทนตัวท่านว่าผมเลย อันนี้ก็ได้ยินมากับตัวเอง คือมันเป็นความสุภาพอ่อนโยน เป็นคุณธรรมของผู้ที่เป็นปราชญ์บัณฑิต มีความรู้ละเอียดลึกซึ้ง ผ่านกาลเวลามามาก แต่ถึงพร้อมด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน" พระอาจารย์ธนกฤตให้ข้อสังเกต

จริยวัตรของหลวงพ่อเลี่ยม นั่งคุกเข่านมัสการ
พระราชวัชรสิริมงคล (สี สิริญาโณ)
ที่มาเยี่ยมวัดป่าหนองหวาย
บ้านโคกจาน จ.ศรีสะเกษ

พระเทพกิตติมุนี (สมเกียรติ สมกิตฺติ ป.ธ.๖)
อดีตเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
เมื่อครั้งมาร่วมงานหลวงพ่อเลี่ยม
ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชภาวนาวิกรม

"...เครื่องประดับของสมณะ เราก็จัดว่าเป็นเครื่องตกแต่งเสริมให้มีคุณค่า การฝึกก็เป็นเครื่องประดับเหมือนกัน เป็นเครื่องประดับให้เกิดความรู้สึกในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคม ทั้งที่เป็นคนอยู่ในสภาพใด ในฐานะใด เขาก็ไม่รังเกียจ เขาก็ยอมรับ..."

ปกติแล้วพอถึงฤดูอยู่จำพรรษา ช่วงที่หลวงพ่อยังมีธาตุขันธ์แข็งแรง ท่านจะพาพระเณรวัดหนองป่าพงเดินทางไปทำสามีจิกรรม หรือที่เรียกว่าทำวัตรครูบาอาจารย์ ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายวัดป่า

หลวงพ่อจะนำกราบและนำกล่าวคำขอขมาพระเถระทั้งวัดบ้าน วัดป่า ด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่กราบเพราะท่านเหล่านั้นเป็นเจ้าคณะปกครอง แต่เพราะท่านเหล่านั้นมีอายุพรรษามากกว่า และแม้ว่าพระเถระบางรูปมักจะให้โอวาทเสียดสีรุนแรง ซึ่งลูกศิษย์ได้ฟังยังเลือดลมตีกลับขึ้นไปบนใบหน้า รู้สึกอึดอัดแทน หลวงพ่อกลับรับฟังอย่างสงบ ไม่มีอาการของความไม่สบายเลย และก็ยังกลับไปทำวัตรในทุกปีเป็นปกติ จนกระทั่งพระเถระทั้งหลายเหล่านั้นมรณภาพไปหมดสิ้น หลวงพ่อมีอายุพรรษามากจนเกือบจะสูงสุดในบรรดาพระมหาเถระของเมืองอุบล ท่านจึงงดการเดินทางไป และอยู่วัดเพื่อรับการมาถวายเครื่องสักการะทำสามีจิกรรมแทน แต่หลวงพ่อก็ยังให้ลูกศิษย์เดินทางไปทำวัตรสม่ำเสมอมิได้ขาด

พระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) นำพระภิกษุและสามเณรไปทำสามีจิกรรม
พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) วัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์)

ดุดัน

สำหรับมุมมองของคนภายนอกมักจะมองว่าหลวงพ่อนั้นมีเมตตาไม่มีประมาณซึ่งก็ไม่ผิดนัก และมักเข้าใจไปว่าหลวงพ่อคงไม่ดุ แต่สำหรับลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดย่อมจะเห็นพ้องต้องกันว่า หลวงพ่อดุเมื่อสมควรจะดุ และถ้าได้ดุ ถึงขั้นตายแล้วเกิดใหม่ได้เลยทีเดียว พระอาจารย์วิชิต เขมวีโร ตั้งข้อสังเกตว่า หลวงพ่อมักพูดเป็นเชิงให้ข้อคิด ไม่มีคำด่าว่าแบบที่ชาวโลกใช้กัน ลักษณะการพูดของท่านนั้นไม่รุนแรง แต่บางครั้งก็ทำให้ผู้ฟังลืมไม่ลงเหมือนกับถูกเชือดอย่างนิ่มนวล แต่ก็ล้วนเป็นคำที่มีเนื้อหาสาระของธรรมวินัยอย่างชัดเจนและหาที่จะคัดค้านไม่ได้เลย จึงนับเป็นความเมตตากรุณาอีกรูปแบบหนึ่งของท่าน

"หลวงพ่อท่านไม่ค่อยดุหรอก แต่ถ้าได้ดุใครแล้ว คนนั้นต้องพิจารณาตัวเองให้หนัก ๆ เพราะว่ามันคงเกินไปแล้วจริง ๆ ท่านถึงดุถึงว่า แต่ยังไม่ถึงกับเกินเยียวยา ท่านถึงเตือน แต่ถ้าไม่ปรับตัวใหม่ก็เป็นอันว่าจบสิ้นกัน คน ๆ นั้นจะไม่เจริญงอกงามในธรรมวินัย เพราะเมินเฉยต่อสิ่งที่เป็นธรรม ซึ่งหลวงพ่อท่านไม่ดุใครแบบไม่เป็นธรรมแน่นอน" พระเถระรูปหนึ่งเสริม

พระอาจารย์ธงชัย วิจกฺขโณ ได้ตั้งข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า *"การที่หลวงพ่อดุนั้น บางทีเป็นเพราะท่านต้องการฝึกพระให้มีความเชี่ยวชาญในงานเพื่อมารับใช้พระศาสนา รับใช้วัดวาอาราม"* ซึ่งข้อนี้ตรงกับประสบการณ์ของพระอาจารย์บุญเกิด ฉนฺทสาโร ซึ่งเคยได้รับการอบรมขณะที่ทำงานอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งหลวงพ่อจะมีท่าทีแข็งกร้าวดุดันมาก แต่ว่าเมื่อพระเณรที่หลวงพ่อดุนั้นมีความเชี่ยวชาญในงานนั้นแล้ว ท่านก็จะไม่พูดอะไรมาก อาจจะแนะนำอะไรบ้างเล็กน้อยเพื่อให้กิจที่ทำเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ท่านตั้งใจไว้

ไม่ใช่เจ้าอาวาส

บ่อยครั้งที่ผู้ไม่รู้จักมักคุ้นหรือไม่เคยพบเห็นหลวงพ่อมาก่อน มักเข้าใจผิดไป เมื่อเห็นท่านกำลังเปลี่ยนอิริยาบถ เก็บกวาดใบไม้ หรือทำกิจอะไรบางอย่างอยู่ มักจะถามหาเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงกับท่าน ท่านจะชี้ไปที่ศาลานอก แล้วให้ผู้ถามไปรอตรงนั้น แล้วท่านก็จะห่มผ้าอย่างเรียบร้อยไปพบเขาเหล่านั้น *"คนที่ถามนั้นคงจะงงเหมือนกัน คงจะคิดว่า เอ้า พระที่เราถามนี่"* พระเถระรูปหนึ่งเล่าพร้อมเสียงหัวเราะ

หลวงพ่อเป็นพระที่ขวนขวายในการทำประโยชน์ ไม่ปล่อยให้เวลาสูญเปล่าและผ่านเลยไปโดยไร้คุณค่า ด้วยอุปนิสัยเช่นนี้ ท่านจึงไม่ได้ยึดมั่นหรือติดกับภาพลักษณ์และสถานภาพใด ๆ ผู้คนจำนวนมากมักจินตนาการถึงเจ้าอาวาสว่าเป็นผู้สำรวมอยู่ในกุฏิ คอยต้อนรับแขกผู้มีบุญญาบารมีพร้อมจิบชาอย่างสงบ ไม่ใช่พระที่อาบเหงื่อต่างน้ำมนต์ มุ่งมั่นทำประโยชน์จนผิวกายหยาบกร้านแห้งเกรียมเพราะแดดเผา ด้วยเหตุนี้หลายคนจึงพลาดโอกาสได้กราบเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงไปโดยไม่รู้ตัว

ครั้งหนึ่งมีญาติโยมเดินทางมาไกลเพื่อนำภัตตาหารมาถวาย พวกเขาแวะเข้ามากราบหลวงพ่อที่โรงฉันก่อนเริ่มพิจารณาภัตตาหาร ใบหน้าปลื้มเปี่ยมศรัทธาแปรเปลี่ยนเป็นความประหลาดใจเมื่อเห็นหลวงพ่อใกล้ ๆ คนหนึ่งถึงกับอุทานออกมาเป็นภาษาท้องถิ่นอีสานว่า *“หลวงพ่อคือดำแท้”* หลวงพ่อเพียงยิ้มน้อย ๆ แล้วตอบอย่างอารมณ์ดีว่า *“ดำตั๋ว คนตากแดด” (ดำสิ คนตากแดด)*

อีกวันหนึ่ง ฝนในฤดูพรรษาเพิ่งหยาดเม็ดหลังตกลงมาอย่างหนัก พื้นดินวัดหนองป่าพงเจิ่งนองชื่นชุ่มไปด้วยน้ำ ก่อนหน้านั้นหลวงพ่อให้พระเณรช่วยกันทดลองปลูกดอกบานบุรีไว้ในกระถางเพื่อใช้ประดับสถานที่ในงานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชา ๑๐๐ ปีชาตกาลพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ขณะนั้นดอกไม้กำลังงาม ใบใหม่แตกยอดเขียวสด เหมาะแก่การใส่ปุ๋ยบำรุง และปุ๋ยที่หลวงพ่อเลือกใช้ก็คือปุ๋ยคอก

กองขี้วัวขี้ควายเปียกฝนเละเทะจนไม่เป็นก้อนกองอยู่ด้านหลังกุฏิ และก็เป็นหน้าที่ของพระอุปัฏฐากที่จะต้องอยู่ใกล้ ๆ หลวงพ่อเพื่อคอยดูว่าท่านมีอะไรให้รับใช้ หลวงพ่อไม่ลังเลเลยที่จะใช้มือกวาดเอาปุ๋ยคอกเละ ๆ ใส่ในกระถางบานบุรี ไม่มีท่าทีรังเกียจแม้สักน้อย ขณะที่พระอุปัฏฐากชะงักไปชั่วครู่ก่อนจะกลั้นหายใจจ้วงมือลงในรถเข็นปุ๋ยอย่างเลี่ยงไม่ได้ เมื่อปุ๋ยในรถเข็นหมดก็ต้องไปบรรทุกมาใหม่ หลวงพ่อกับหลวงลูกจึงช่วยกันขนปุ๋ยคอกอยู่เงียบ ๆ

ไม่ทราบว่าโยมคนนั้นมาจากแห่งหนตำบลใด แต่ดูท่าจะเคยพบเห็นหลวงพ่อมาก่อน พอเห็นท่านก็รีบเดินปรี่ตรงเข้ามาหาด้วยสีหน้ายินดี และขออนุญาตกราบ หลวงพ่อทอดตามองพื้นดินที่ยังชุ่มน้ำแล้วบอกเขาว่า *“บ่ต้องกราบดอก พื้นมันเปียก”* แต่โยมคนนั้นกลับก้มกราบลงไปบนพื้นเปียกเปื้อนอย่างงดงามครบสามครั้ง โดยไม่สนใจว่าพื้นจะเป็นอย่างไร หลวงพ่อจึงกล่าวเสียงเย็นแผ่วเบาว่า *“บ่แม่นเจ้าอาวาสดอก... กรรมกร”* บ่อยครั้งที่หลวงพ่อได้เตือนสติพระเณรด้วยหน้าที่ของผู้อยู่ในอาวาส จะต้องวางตัวอย่างไร เกี่ยวข้องกับผู้มาสู่พื้นที่อย่างไร ให้เขาเหล่านั้นได้รับการต้อนรับที่เหมาะสมตามพระวินัย มิใช่การเพิกเฉย เพียงเพราะตนไม่ใช่เจ้าอาวาส *“เจ้าอาวาสคือผู้ชำนาญในพื้นที่”* หลวงพ่อกล่าว *“เราทุกคนก็เป็นเจ้าอาวาส ”*

คำขอบคุณของหลวงพ่อ

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อแวะไปพักค้างคืนที่วัดป่านกกระเรียนก่อนจะเดินทางไปกรุงเทพฯ หลังจากที่หลวงพ่อได้ช่วยสร้างเสนาสนะต่าง ๆ และเดินทางไปมาระหว่างอุบลราชธานี-บุรีรัมย์อยู่ ๑ ปีเต็ม หลังจากนั้นวัดป่านกกระเรียนก็คืนสู่ภาวะปกติ หลวงพ่อซึ่งเป็นที่เคารพยิ่งของคณะสงฆ์และชาวบ้านถิ่นนั้น การมาของท่านจึงเป็นโอกาสอันพิเศษ เป็นความอบอุ่นและร่มเย็น ทุกคนต่างรอคอยการมาของท่านอยู่เสมอ และแล้วหลังไม่ได้มาพักหลายปี ญาติโยมก็ได้มีโอกาสพบหลวงพ่อที่วัดแห่งนี้อีกครั้ง ความรู้สึกเต็มตื้นเกินจะกล่าวเป็นถ้อยคำ บางคนเมื่อเห็นหลวงพ่อมาถึงวัดน้ำตาก็เริ่มหลั่งไหลด้วยความปีติ ลมหนาวในเดือนมกราคมจึงอบอุ่นจากการมาของท่าน หลวงพ่อได้เข้าพักที่กุฏิหลังเดิมเมื่อครั้งมาสร้างเสนาสนะ ก่อนจะได้ปฏิสันถารกับพระตามสมควร

เมื่อถึงเวลาเดินทางต่อในช่วงเช้า คณะสงฆ์ได้เข้าไปกราบลาท่าน หลวงพ่อรับกราบแล้วจึงเอ่ยด้วยใบหน้าแย้มยิ้มว่า *“ขอบคุณหลาย ๆ ที่ให้ที่พักอาศัย”* พระสงฆ์ทั้งหมดได้ยินแล้วถึงกับพูดไม่ออก ได้แต่พนมมือขึ้นเหนือเศียร ก่อนที่หลวงตาเหลือ ผู้เป็นเจ้าสำนักจะพนมมือแทบอกเรียนหลวงพ่ออย่างนอบน้อมว่า *“เสนาสนะทั้งหมดมีแต่หลวงพ่อทำไว้ นิมนต์หลวงพ่อมาพักตามอัธยาศัย”* หลวงพ่อเพียงยิ้มเล็กน้อย และนั่นเป็นการพบกันครั้งสุดท้ายระหว่างลูกศิษย์กับครูบาอาจารย์ เพราะหลังจากนั้น ๙ เดือนหลวงตาเหลือก็มรณภาพ

“ผมยังจำได้ว่าแดดบุรีรัมย์ร้อนแรงขนาดไหน ทั้งฝุ่น ทั้งร้อน” พระรูปหนึ่งเล่า *“พวกเราพักกางกลดกันคนละมุม แต่ต้นไม้มันก็ไม่ค่อยมีหรอก หาที่แดดส่องไม่ถึงก็ยาก ช่วยสร้างศาลากันสนุกสนานขยันขันแข็งกันมาก ทั้ง ๆ ที่มันแดดเปรี้ยง ๆ นั่นแหละ ช่วงนั้นหลวงพ่อยังพาผสมปูนเองทั้งหมด ก็โม่ปูนกันเกือบทั้งวัน หลวงพ่อก็มาดูงานตลอด ไม่ไปไหน พระเณรญาติโยมก็มีกำลังใจ ก็ทำกันอย่างนั้น”*

วัดอีกหลาย ๆ แห่งถูกสร้างขึ้นในลักษณะอย่างนี้เช่นเดียวกัน แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว หลวงพ่อก็มิได้ถือกรรมสิทธิ์ว่าเป็นผู้เคยทำไว้ ท่านเพียงแต่ถามถึงตามปกติ และรับฟังข้อมูลอย่างสงบ เมื่อมีโอกาสก็แวะไปพักให้กำลังใจพระและญาติโยมบ้างเป็นธรรมดา

"พวกเรามักจะรู้สึกว่าท่านเป็นเจ้าของ เป็นคนสร้างไว้ แต่ดูเหมือนท่านทำเสร็จไปแล้ว ท่านก็ปล่อยวางทุกอย่างไปด้วย ไม่ได้นำตัวเองเข้าไปรุกล้ำคนทำหน้าที่บริหารวัด ลักษณะบังคับว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือแม้กระทั่งมองว่าวัดที่ท่านสร้างต้องทำแบบที่ท่านทำเสมอไปเสียทีเดียว ความเมตตาของหลวงพ่อคือเราเป็นลูกท่าน แต่ท่านไม่ได้บังคับให้เราเป็นแกะตัวที่หนึ่ง ตัวที่สอง ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้อยู่แล้ว" พระเถระรูปหนึ่งให้ความเห็น

"ผมก็ไม่รู้ว่าทำไมท่านถึงมาช่วยสร้างศาลาที่นี่" พระครูพิธานสรกิจ (ประเสริฐ ธมฺมวโร) เอ่ยพร้อมกับให้ข้อมูลว่า ทุกคนต่างก็งงกันว่า อยู่ ๆ หลวงพ่อก็มาทำศาลาให้วัดป่าโนนสวรรค์ พระเถระบางรูปถึงกับพูดว่าพวกเราทำศาลากันแทบเป็นแทบตาย หลวงพ่อหนูแดงนี่นอนทำเอา (หลวงพ่อหนูแดง ธมฺมทีโป เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโนนสวรรค์ในช่วงนั้น และท่านอาพาธเคลื่อนไหวไม่สะดวก)

วัดป่าโนนสวรรค์เป็นหนึ่งในบรรดาวัดที่หลวงพ่อเมตตาเข้าไปสร้างธรรมศาลาให้ ทั้งมอบคำแนะนำต่าง ๆ ในการปรับปรุงทรัพยากรวัดให้เป็นประโยชน์ เช่น การปรับปรุงสระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ การสร้างและจัดวางเสนาสนะอย่างถูกภูมิทัศน์ ต่อมาหลังจากหลวงพ่อหนูแดงมรณภาพ จึงได้ถวายไม้พะยูงแปรรูปที่มีอยู่ให้หลวงพ่อ เพื่ออุทิศให้หลวงพ่อหนูแดง

โต๊ะหมู่ประดับมุกที่หลวงพ่อทำถวายวัดป่าโนนสวรรค์

"ไม้พะยูงสมัยก่อนแผ่นใหญ่แต่ไม่มีราคา หลวงพ่อหนูแดงไม่อยากได้ อยากได้ไม้ตะเคียนไว้ทำกุฏิ เก็บไว้นานมากจนปลวกกิน ตอนนั้นอาจารย์บุญคะนองมาจำพรรษาด้วย ก็เลยดำริถวายหลวงพ่อเลี่ยม ท่านได้มาดูสระน้ำมาให้คำแนะนำในการปรับขยาย และมาดูไม้พะยูงด้วย นึกว่าท่านจะไปทำเตียงตั่ง แต่ท่านเอาไปทำโต๊ะหมู่บูชา ทำโลงประดับมุก แล้วก็แปลกอยู่ปีนั้น ต้นพะยูงปกติไม่เคยยืนตาย กลับยืนตายหลายต้น ก็ได้อาจารย์บุญคะนองติดต่อช่างให้มาช่วยแปรรูปแล้วก็ถวายท่าน

พอเสร็จแล้วก็ไม่คาดคิดว่าท่านจะสั่งทำโต๊ะหมู่ประดับมุกมาให้ที่วัดนี้ด้วย เป็นเหมือนให้อะไรต่างตอบแทนของท่านก็ไม่รู้ ผมก็ว่าโอ๊ยหลวงพ่อ มันไม่สมหรอก ถวายพระมหาเถระดีกว่า ท่านก็ว่า "เออ ให้มันมีไว้ประจำวัด" แล้วก็ยังไม่พอ ยังสลักชื่อวัดป่าโนนสวรรค์ด้วย" พระครูพิธานสรกิจ (ประเสริฐ ธมฺมวโร) กล่าว

แม้หลวงพ่อจะเข้าไปสู่อารามต่าง ๆ เพื่อพัฒนาปรับปรุงวัดอื่น ๆ ที่เป็นวัดอยู่แล้ว ไม่ใช่พื้นที่ใหม่แต่ท่านก็ไม่ได้เข้าไปบีบบังคับกดดันให้พระเจ้าถิ่นต้องเป็นกังวลเพราะการมาของท่าน ท่านจะให้เขาปลูกเพิงสังกะสี หรือกระท่อมอยู่ใกล้ ๆ ที่ทำงาน และก็พักอยู่อย่างนั้นจนกว่างานก่อสร้างจะสำเร็จลงเป็นความสันโดษถ่อมตนอย่างที่ทุกคนสัมผัสได้ และเป็นธรรมชาติที่สุด

วันหนึ่งหลังการมุงกระเบื้องหลังคาสามัคคีของวัดที่หลวงพ่อไปสร้างท่ามกลางแดดร้อนแรงในเดือนเมษายนได้ลุล่วงไป พระเณรจากที่ไกลได้มาช่วยงาน และจำเป็นต้องเดินทางกลับ เมื่อเห็นว่าเวลาพอสมควรแล้วจึงขอกราบลาหลวงพ่อ ท่านเพียงแต่ยิ้ม และกล่าวด้วยถ้อยคำอันถ่อมตนว่า *"ขอบบุญขอบคุณคุณหลาย ๆ"* พระเณรที่ได้ยินต่างรู้สึกได้รับพรอันร่มเย็นจากหลวงพ่ออย่างมหาศาล

อนุโมทนามัย

ภาพหลวงพ่อเก็บกิ่งไม้ ใบไม้ เก็บขยะ ทำความสะอาดเป็นภาพปกติชินตาสำหรับลูกศิษย์ลูกหา ไม่เพียงเป็นวิธีกายบริหาร เคลื่อนไหวอิริยาบถให้เกิดประโยชน์เท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาขันธวัตรซึ่งเป็นข้อวัตรปฏิบัติซึ่งวัดหนองป่าพงให้ความสำคัญ นอกจากเป็นต้นแบบที่ดีงามในการนำพาหลวงพ่อยังปรารภถึงในการอบรมเป็นประจำสม่ำเสมอ ดังนั้นพระเณรที่วัดหนองป่าพงจะมีความรู้สึกว่า หลวงพ่อให้ความสำคัญกับความสะอาดเรียบร้อยมาก และมาตรฐานความสะอาดของหลวงพ่อค่อนข้างสูงพอสมควร

"...เรามีการปฏิบัติก็ต้องคำนึงถึงความเป็นระเบียบความเรียบร้อยของสถานที่ ความสะอาด ถ้าสถานที่สกปรกถึงจะมีการสรรเสริญกัน มันก็สรรเสริญไม่ขึ้น สรรเสริญว่าเป็นพระผู้ประเสริฐมันก็ไม่ขึ้นเหมือนกัน มันบ่งบอกถึงความรู้สึกที่มีส่วนที่ไม่สมบูรณ์ ก็มีการเป็นอยู่แบบอุดมการณ์หลักการที่ถือว่าเป็นหลักที่สังคมยอมรับกันได้ ก็ต้องรู้จักทำหน้าที่ สถานที่ที่อยู่ที่อาศัย ความเป็นระเบียบความสะอาด มันก็สอนคนไปในตัว พัฒนาสังคมไปในตัว สังคมสกปรก สังคมไม่มีระเบียบ ก็บ่งบอกแล้วว่าเป็นสังคมที่ล้าสมัย เป็นสังคมป่าเถื่อน ไม่แปลกอะไรกับสัตว์เดรัจฉาน ต้องคำนึงถึงอย่างนั้น..."

ไม่เพียงความสะอาดเรียบร้อยภายในบริเวณอารามเท่านั้นที่หลวงพ่อให้ความสำคัญลงมือทำด้วยตนเอง บางครั้งในเวลาเช้าเดินไปบิณฑบาตบ้านก่อ เมื่อยังมีธาตุขันธ์แข็งแรง หลวงพ่อจะค่อย ๆ เดินจากประตูวัดไล่เก็บขยะข้างทางไปด้วยทุก ๆ วันจนกลายเป็นภาพจำสำหรับผู้พบเห็น หรือบางครั้งหลังกิจกรรมรวมตัวกันประจำปีของวัดหนองป่าพงจบลง กองขยะส่งกลิ่นเหม็นเน่าคละคลุ้ง ก็เป็นหลวงพ่อนั่นเองที่พาพระเณรไล่เก็บให้เรียบร้อยและนำไปกำจัด บรรยากาศวัดที่สะอาดร่มรื่นจึงกลับคืนมา

พระครูพิพัฒน์ญาณประยุต (สมพงษ์ อินฺทญาโณ) ซึ่งได้มาเห็นปฏิปทาในการดูแลรักษาความสะอาดของหลวงพ่อและเกิดศรัทธาในความเอาใจใส่ต่อบรรยากาศของพื้นที่ ตลอดจนความเรียบร้อยในการทำงาน ท่านพระครูเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระเณรช่วยงานวางปลอกส้วมขนาดใหญ่ใกล้ ๆ เจดีย์ พอวางปลอกส้วมเสร็จจึงช่วยกันกลบดินถมลงด้านข้างให้แน่น มีพระเณรเหลืออยู่ ๔-๕ รูป ช่วยกันเกลี่ยดินให้เสมอ พอเสร็จแล้วก็แยกย้ายกันไปพัก ท่านพระครูจึงมากวาดทำความสะอาดห้องน้ำอยู่ใกล้ ๆ *"ขณะที่กวาดห้องน้ำมองไปเห็นหลวงพ่อเอาจอบมาปรับที่ที่พวกผมทำอยู่นั่นแหละ ก็เลยรู้ว่าพวกเราว่ามันเสร็จแล้ว มันยังไม่เรียบร้อยหนอนี่ เลยลากจอบไปเกลี่ยกับหลวงพ่อ ช่วยท่าน พอไปช่วยท่านสักพักท่านก็วางจอบ ผมก็เลยปรับต่อไป ก็ปรับไประยะหนึ่งเห็นหลวงพ่อเอาไม้กวาดมากวาดตามผนังห้องน้ำตามซายคาห้องน้ำ (หัวเราะ) ถึงได้รู้ว่าสิ่งที่เราทำไปมันยังไม่เรียบร้อยมันยังไม่สมบูรณ์ ก็เลยยกมือขึ้นท่วมหัว ขอบคุณหลวงพ่อที่บอกที่เตือน"* ท่านพระครูกล่าว

"หาก็ง่าย หายก็รู้ ดูก็งามตา" เป็นวรรคทองที่หลวงพ่อมักยกขึ้นมาแนะนำวิธีในการจัดเก็บวัตถุสิ่งของ

"...เรื่องการเก็บวัตถุพวกนี้ต้องให้ความสำคัญ ไม่ใช่ปล่อยปละทิ้งเลย เหมือนเด็กต้องการตุ๊กตาเครื่องเล่น พออยากได้ก็อยากได้ถึงกับเหมือนใจจะขาดตาย พอได้มาเล่นเบื่อทิ้งไม่รับผิดชอบต้องทำหน้าที่ในความเป็นผู้ให้ความสำคัญต่อการเป็นอยู่ อะไรที่มันเป็นสิ่งที่พอจะเป็นประโยชน์เราก็เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ให้มันได้นานที่สุดเท่าที่มันจะนานได้..."

วันหนึ่งขณะที่หลวงพ่อนั่งรถกลับกุฏิ ได้ทอดสายตามองวัตถุสิ่งของที่รกรุงรังไม่เป็นที่เป็นทาง หลวงพ่อได้เปรยขึ้นว่า *"บ่พากันเก็บข้าวเก็บของให้เรียบร้อย ปานนั้นว่าบวชหนีสงสาร"* พระที่นั่งอยู่ใกล้หลวงพ่อถึงกับสะดุ้ง

ความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สะท้อนถึงคุณสมบัติของผู้อยู่อาศัย เป็นวิธีหนึ่งในการแสดงคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องเทศนา หลวงพ่อมักกล่าวถึงการแสดงอนุโมทนาว่า การที่เราทำความสะอาด ทำพื้นที่ เสนาสนะ กุฏิวิหาร ตลอดจนห้องน้ำห้องส้วม ให้น่าอยู่อาศัยและใช้สอยเป็นกิจวัตร ไม่ใช่ทำเพื่อประจบใคร เหล่านี้คือการแสดงอนุโมทนา

พระภาวนาวัชราจารย์ (เฮ็นนิ่ง เกวลี) เล่าว่า *"ท่านเทศน์อยู่ตลอดเหมือนกันว่า ห้องน้ำมันสำคัญมาก หน้าที่ของเจ้าอาวาสเรื่องการชี้ทางถึงห้องน้ำ ห้องน้ำต้องสะอาดต้องเรียบร้อย ต้องพอให้บรรเทาทุกข์ได้สำหรับคนที่มาเยี่ยม เป็นของเล็กน้อยที่คนส่วนมากจะมองข้าม แต่หลวงพ่อท่านเอาใจใส่และสอนลูกศิษย์ให้ทำเช่นเดียวกัน "*

ไม่เพียงเทศน์สอนเท่านั้น หลวงพ่อยังนำพาพระเณรล้างห้องน้ำด้วยตนเอง ตั้งแต่ครั้งยังเป็นพระเถระช่วยงานหลวงปู่ชาเรื่อยมา โดยท่านจะไม่มีท่าทีรังเกียจเลย บางครั้งถึงกับใช้มือล้วงคอห่านเพื่อทำความสะอาด พระเณรเห็นหลวงพ่อทำเป็นต้นแบบก็ต้องกลั้นใจทำตาม ฝึกการเสียสละเพื่อส่วนรวมไปด้วย หลวงพ่อเคยให้ข้อคิดสั้น ๆ ว่า *"อยู่วัดหนองป่าพงมันต้องเสียสละ ถึงจะอยู่สบาย"*

รสพระทำ

วัดหนองป่าพงมีพระเณรอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก แม้ว่าภายหลังจากที่ชื่อเสียงเกียรติคุณของหลวงปู่ชาได้ขจรขจายไปไกล มีผู้คนจากหลากทิศทางมาสู่พื้นที่ และได้นำไทยธรรมมาถวาย แต่ว่าพระเณรก็ไม่ได้เป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยมากนัก ยังคงพักอยู่กุฏิซึ่งไม่มีไฟฟ้า ให้แสงสว่างในเวลากลางคืนด้วยเทียนไข เมื่อไม่มีไฟฟ้า การจะได้ฉันกาลิกร้อน ๆ เป็นส่วนตัวตามต้องการนั้นก็เป็นอันยกไว้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีให้ฉันเสียเลย ช่วงที่หลวงพ่อยังมีอายุไม่มาก ท่านจะเป็นคนลงมือชงกาแฟโกโก้ให้พระเณรฉันด้วยตัวเองที่ศาลานอก ซึ่งมีวัสดุอุปกรณ์ในการทำ โดยท่านจะชงในกระโถนแล้วเทใส่ในกาน้ำ เมื่อถึงเวลาฉันปานะภาคบ่าย ก็จะเข็นใส่รถไปแจก พระเณรก็จะได้ฉันโกโก้ กาแฟกัน บางคนไม่คุ้นเคยมาเห็นอุปกรณ์ในการทำของท่านก็เกิดอาการรังเกียจ เพราะเข้าใจว่ากระโถนนั้นใช้สำหรับเทสิ่งปฏิกูล แต่หลวงพ่อกลับนำมาใช้ชงน้ำโกโก้กาแฟให้พระเณรฉันเสียนี่

"...โยมบางคนเขามีความรู้สึกยึดหมายแม้กระทั่งวัตถุสิ่งของ เช่น เมื่อวานนี้ก็มีโยมคนหนึ่งเขามาเห็นเราเอากระโถนหรือหม้อมูตรนั้นเอามาเป็นภาชนะชงกาแฟ พอเขาเห็น เขาก็เกิดความรู้สึกว่าใช้ไม่ถูกหลัก เขาเกิดความรู้สึกขำ ๆ เขาก็พูดขึ้นมาอย่างนี้ เขาไม่ใช้กันหรอก เขาไม่ทำอย่างนี้กันหรอก เขาว่าหม้อมูตรต้องเอาไปใช้เกี่ยวกับสิ่งนั้น แต่เราก็ไม่ได้ถืออย่างนั้น เราถือว่าเป็นภาชนะเอาไปใช้อะไรก็ได้ เพราะเรื่องของสมมติให้เป็นอะไรก็ได้ ภาชนะเครื่องใช้เราจะนำไปใช้อย่างไรก็ได้ แล้วแต่เขาสมมติกัน ขอแต่ว่าสะอาดก็พอใช้

เพราะหม้อมูตรที่นำไปชงโกโก้กาแฟถวายพระเณรนั้น ผมได้รับจากหลวงพ่อชา ท่านบอกว่าโยมเขานำหม้อมูตรมาถวาย เอาไปเก็บไว้หน่อย ผมก็นำไปเก็บไว้ แต่ก่อนมีฝาปิด แต่เดี๋ยวนี้ฝามันหาย ไม่รู้ว่าหายไปไหน ผมก็เก็บไว้ไม่ได้ใช้ เพราะผมไม่มีความรู้สึกจะใช้ในสิ่งเหล่านี้ ถ้าปวดปัสสาวะ

อุจจาระจริง ๆ ก็ไปใช้ห้องน้ำห้องส้วม เพราะว่าอันนั้นมันดีกว่า ดีกว่าจะเอาไปเก็บไว้ในห้อง ดูมันไม่ค่อยจะดีเท่าไหร่ อันนี้เรื่องของการสมมติมันก็เป็นอย่างนั้น...”

พระเณรวัดหนองป่าพงในยุคนั้นจึงได้ฉันกาแฟโกโก้รสมือของหลวงพ่อผ่านกระโถนใบเก่ง ต่อมาภายหลังหลวงพ่อมีภารกิจมากขึ้นจึงมีคนขันอาสาไปช่วยทำแทน และกลายมาเป็นหน้าที่สามเณรและปะขาว จนในที่สุดก็กลายไปเป็นงานบุญของแม่ชีซึ่งจะชงมาถวายช่วงบ่ายของทุก ๆ วัน

อินทรีย์ภาวนา

ความมั่นใจ

ศรัทธา คือ ความเชื่อมั่น ความมั่นใจ ศรัทธาในพุทธศาสนา เป็นศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ตถาคตโพธิศรัทธา หรือที่หลวงพ่อมักจะให้ความหมายว่า เชื่อมั่นในศักยภาพความเป็นมนุษย์ หลวงพ่อเป็นพระที่มีลูกศิษย์ลูกหามาก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ บางคนมีกำลังศรัทธาแรงกล้า บางคนก็มีศรัทธาไม่มากนัก สำหรับผู้มีศรัทธาแก่กล้า หลวงพ่อสามารถให้คำแนะนำในลำดับถัดไปได้ง่าย กระทั่งใช้วิธีการขนาบ ให้คำสอนหรือผลักใส่ประสบการณ์บางอย่างที่หนักหน่วง โดยที่ลูกศิษย์จะได้รับผลแห่งประสบการณ์นั้นชนิดที่จดจำไปจนกลายเป็นเถ้ากระดูกนั่นสำหรับผู้ที่ยอมรับได้ แต่สำหรับผู้ที่ยังมีศรัทธาไม่แข็งแรงและเป็นผู้ใหม่ในธรรมวินัย หลวงพ่อจะมีเมตตาอย่างมากในการแนะนำ

สำหรับผู้เริ่มต้น รากแก้วแห่งศรัทธายังไม่หยั่งลึก จะได้ยินโอวาทของท่านพูดถึงการกระทำด้วยความเสียสละต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจวัตรส่วนรวม การปัดกวาดเช็ดถูดูแลเสนาสนะ ตลอดจนการงานน้อยใหญ่ทั้งหลายทั้งปวง และเน้นย้ำให้กระทำเพื่อบูชาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บูชาคำสอนของพระองค์ คือ พระธรรมวินัย มิใช่ทำเพื่อให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญ ก่อร่างสร้างตัวตนและทิฐิมานะขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ซึ่งการกระทำเพื่อบูชาเหล่านี้ย่อมเป็นไปเพื่อปลูกหว่านเมล็ดพันธุ์ของตถาคตโพธิศรัทธาให้เจริญเติบโตงอกงาม และสร้างความเชื่อมั่นในการกระทำโดยการเริ่มต้นลงมือทำสิ่งดีงามและเป็นประโยชน์โดยไม่หวังสิ่งใดเพื่อตนเอง ผลแห่งการกระทำก็คือความปลอดโปร่งโล่งใจ ความรู้สึกได้เสียสละนั่นเอง

“...ให้เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในหลักของการกระทำ ถ้ามีความเชื่อมั่นในหลักของการกระทำนั้นจะมีความรู้สึกมั่นใจ เพราะเราทำในทางที่มันถูกย่อมได้ถึงจุดที่เราต้องการ ความประสงค์ที่เราหวังว่าเรามีความมั่นใจว่าการกระทำนั้นเป็นเครื่องทำให้เกิดผลสำเร็จขึ้นมา การกระทำมันก็มีอยู่ ๒ นัยยะด้วยกัน ทำในทางที่เป็นคุณ เราเรียกว่าทำในทางที่ถูกในทางที่ดี และถ้าทำไปในทางที่ตรงกันข้ามทางที่ไม่ถูก ไม่ดี มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอุปสรรค นำมาซึ่งความไม่เหมาะสม...”

ศรัทธาเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นหลวงพ่อไม่เพียงชี้แนะพร่ำสอนเป็นประจำ ยังสรรหาวิธีในการส่งเสริมความศรัทธาด้วยการนำพาลูกศิษย์เข้าไปกระทำกิจอันเป็นประโยชน์ซึ่งต้องทุ่มเทเรี่ยวแรงกายใจอาบเหงื่อไคลคละเคล้าเพื่อหล่อหลอมความรู้สึกเชื่อมั่นขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ มิใช่เพียงการคิดเอาอย่างเลื่อนลอยเท่านั้น

วัดป่าหนองหวายเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ หน้าฝนมาจะมีมวลน้ำมหาศาล หลวงพ่อจึงมีดำริที่จะเก็บกักน้ำไว้ให้ชาวบ้านได้ใช้ทำการเกษตรในหน้าแล้ง จึงได้ทำประตูน้ำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่าเมื่อครั้งเป็นพระใหม่ บวชได้สองพรรษา เริ่มมีความลังเลในชีวิตนักบวช ว่าควรจะอยู่หรือจะไป เพราะรู้สึกว่าจิตใจของตนเองนั้นไม่ได้พัฒนาไปดังที่อยากให้เป็นมากนัก ดังนั้นเมื่อช่วยงานทำฝายกั้นน้ำที่บ้านโคกจาน จึงรวบรวมความกล้าถามหลวงพ่อไปในค่ำคืนหนึ่งว่า *“หลวงพ่อครับผมบวชมาสองพรรษาแล้วจะรู้ได้ยังไงว่าจิตของผมมันพัฒนา”*

หลวงพ่อหันกลับมาตอบว่า *“ต้องพัฒนาสิ ไม่อย่างนั้นเราจะมีความเสียสละมาช่วยทำงานอย่างนี้ได้เหรอ ก่อนบวชเคยคิดจะทำอย่างนี้บ้างไหม”*

ความเชื่อมั่นที่ถูกหลอมสร้างอย่างทรหดอดทนมีความหนักแน่นมั่นคงมากกว่าการใช้ความคิดเพียงอย่างเดียว ดังนั้นความดีงามที่เกิดจากการกระทำโดยตรง จะรู้ชื่อหรือไม่รู้ก็ตาม สภาพธรรมที่ปรากฏในจิตย่อมไม่หลอกลวง

“...หลวงพ่อท่านจะมีวิธีในการดึงพลังศรัทธาของเราออกมา อันนี้มันก็แปลกเหมือนกัน คือการที่ท่านอยู่ใกล้ ๆ ไม่ไปไหนนั่นแหละ พาสร้าง พาทำ แทบจะเรียกว่าจับมือให้ทำ พระเณรพอเห็นหลวงพ่อทำ ก็มีกำลังศรัทธา มีความบากบั่นอดทนทำ ท่านใช้การทำประโยชน์เป็นเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรม คนเริ่มต้นยังไม่มีศรัทธา มันก็ได้สร้างศรัทธา คนไม่มีความอดทนก็ได้สร้างความอดทน มันได้หลายอย่างที่เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้มันช่วยชีวิตเราไว้ในยามคับขันได้...” พระเถระรูปหนึ่งให้ข้อสังเกต

ศรัทธาหรือปัญญา

แต่ว่าหลวงพ่อเองก็มีวิธีการในการทดสอบความศรัทธาของศิษย์อยู่เหมือนกันว่า เป็นศรัทธาแบบที่ประกอบด้วยปัญญา หรือเป็นความเชื่อแบบซื่อตรง

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า ครั้งเมื่อยังเป็นพระบวชใหม่ ขณะที่ช่วยงานทำโครงสร้างธรรมศาลา หลวงพ่อได้มอบงานย้ายเหล็กให้ท่านกับพระอีกรูปหนึ่ง เหล็กบีมขนาดใหญ่มีน้ำหนักเพียงพอจะทำให้เส้นเอ็นขัดข้องได้ หลวงพ่อยืนดูอยู่ไม่ห่าง *“เอามือยกเอา”* หลวงพ่อพูด

พระรูปนั้นเคารพเกรงกลัวหลวงพ่อมาก หลวงพ่อสั่งอย่างไรท่านก็จะทำอย่างนั้น เพราะถือว่าคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์เป็นการสิ้นสุดความสงสัย แต่การย้ายเหล็กที่มีน้ำหนักมาก สิ่งที่ช่วยทุ่นแรงได้คือไม้ เมื่อย้ายเหล็กด้วยมือไปท่อนหนึ่งด้วยความยากลำบากและกินแรง พระอาจารย์จึงเริ่มมองหาไม้ แต่พระอีกรูปก็เถียงว่าหลวงพ่อให้ใช้มือยกจะได้ออกกำลังแขน ท่านทั้งสองเห็นต่างกันและเริ่มทุ่มเถียงกัน ขณะที่หลวงพ่อยืนรอดูผลงานไม่ไปไหน แต่พระอาจารย์ไม่ยอม เพราะเห็นว่าเสี่ยงเกินไป อีกทั้งใช้ไม้ปลอดภัยกว่า ในที่สุดทั้งคู่ก็ใช้ทั้งไม้และมือยกเหล็กบีมที่หนักหน่วง

“เอามือยก” หลวงพ่อพูดเสียงดังฟังชัดอีกครั้ง

พระรูปนั้นก็สำทับอีกครั้งว่าหลวงพ่อบอกให้ใช้มือยก ทั้งคู่เถียงกันไปมา แต่ก็ไม่ได้รับข้อสรุป สุดท้ายงานย้ายเหล็กอันหนักหน่วงก็ผ่านไปอย่างทุลักทุเล

“หนักบ่ล่ะ” หลวงพ่อถาม พร้อมกับยิ้มเย็น ๆ

“หนักมากครับ ถ้าไม่ใช่หลวงพ่อให้ยก ผมไม่ยกหรอกครับ” พระรูปนั้นตอบซื่อ ๆ

ภายหลังพระอาจารย์กับพระรูปนั้นมีโอกาสได้พูดคุยกัน ท่านให้ความเห็นว่า หลวงพ่อท่านทดสอบสติปัญญาเราหรือเปล่า ว่าจะเชื่อท่านทันทีหรือใช้ปัญญาพิจารณา ท่านจะไม่รู้หรือว่าปกติเขาใช้ไม้ยกเหล็ก ไม่ใช่เอามือไปยกตรง ๆ หรือท่านจะกลัวว่าถ้าใช้ไม้แล้วเหล็กมันอาจหลุดตกใส่เท้าคนยกก็เป็นไปได้

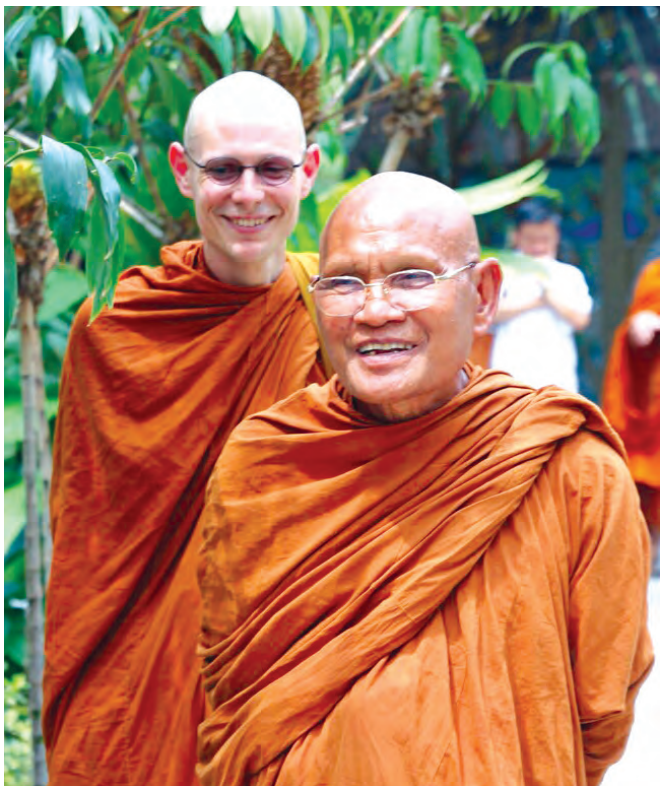
“...คำว่าศรัทธาก็เป็นชื่อของปัญญาความรู้ ไม่ใช่ศรัทธาความเชื่อนะ ความเชื่อนี้บางครั้งก็ทำในทางทำลายตัวเอง ถือว่าดีมันก็ไม่ใช่ มันก็ต้องมีความรู้ ฉะนั้นความรู้ก็อาศัยการแนะนำซึ่งกันและกัน เรียกว่าสุตะ ศึกษา การได้ยินได้ฟังแล้วก็รู้จัก การได้ยินได้ฟังก็ไม่ใช่ว่าจะต้องเชื่อทุกอย่าง ก็ต้องเอามาใคร่ครวญไตร่ตรอง ให้มันมีส่วนอันไหนควรที่จะปฏิบัติแบบไหนมันก็ต้องรู้จักกันด้วย ดังนั้นศรัทธาความเชื่อ เชื่อในทางที่มันถูกมันต้องที่มันดีมันงามมันเป็นไปในรูปแบบให้ความสะอาด เช่นเราเชื่อว่าบ้านเราสะอาดเพราะเรารักษาเรารู้จักการจัดการ รู้จักการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างระมัดระวัง มันก็เป็นส่วนประกอบให้เราได้ความปลอดภัยเข้าไปจากความสะอาดนี่แหละ สะอาดภายนอกมันก็ทำให้เป็นสิ่งที่น่าดูเหมือนกันกับเครื่องใช้ไม้สอยที่เรารู้จักเก็บรักษานี่แหละ หายก็รู้ ดูก็งามตาเพราะเรารู้จักจัดการให้มันเรียบร้อย อันนี้ก็เหมือนกัน ดังนั้นความรู้นี้ก็ต้องฝึกเอา...”

วิถีแห่งศรัทธา

พระครูพิพัฒน์ญาณประยุต (สมพงษ์ อินฺทญาโณ) ได้เล่าความประทับใจต่อหลวงพ่อในการทำงานโดยอาศัยกำลังศรัทธาความเพียรของพระเณรว่า เมื่อครั้งที่เป็นผ้าขาวเตรียมบวชใหม่ ๆ ท่านซึ่งเป็นข้าราชการเกษียณมีอายุมาก และมีโรคหัวใจร่วมด้วย ดังนั้นจึงรู้สึกเห็นต่างเมื่อหลวงพ่อเรียกรวมพลพระเณรมาช่วยงานทำห้องน้ำโดยไม่พึ่งพาอาศัยความสะดวกที่หาได้ง่าย ๆ เช่น ปูนผสมเสร็จจะได้ร่นระยะเวลาและความเหนื่อยยาก แต่ว่าเมื่อพระเณรรวมตัวกันช่วยงานยี่สิบ สามสิบรูป ทุกคนทำกิจนี้ด้วยความอดทนพากเพียรร่วมกัน งานนั้นไม่ใช่ของหนักเลย ในขณะที่เข็นรถปูนอยู่นั้นความปีติอิ่มเอิบใจในคำสอนของหลวงพ่อถึงกับทำให้ขนลุกขนพองท่ามกลางเม็ดเหงื่อที่ชุ่มโชก ดังนั้นท่านจึงไม่สงสัยในแนวทางของหลวงพ่ออีก

นอกจากวิธีการในการปลูกสร้างศรัทธาในหมู่ลูกศิษย์ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ แล้ว การมีอยู่ของหลวงพ่อนั้นแหละคือสิ่งที่เรียกความเชื่อมั่นได้มากที่สุด ซึ่งพระอเล็กซ์ ฐานิโย อดีตพระอุปัฏฐากหลวงพ่อผู้ล่วงลับได้เคยเล่าให้ฟังว่า *“ศรัทธาที่แท้จริง คงเกิดเวลาอยู่กับหลวงพ่อมันเป็นสิ่งที่คงจะ*

พูดยาก อาจจะเป็นจิตใต้สำนึกคือเรามีความรู้สึกที่ดีต่อหลวงพ่อ ไม่เคยสงสัยในหลวงพ่อ และศรัทธาที่เกิดจากการเห็น การสัมผัสกับการเป็นอยู่ของหลวงพ่อทุกอย่าง การไป การมา การเดิน การทำงาน ทั้งการนั่ง การวางตัว กิริยามารยาททุกสิ่งทุกอย่าง ก็เลยมีศรัทธากับหลวงพ่อ อีกอย่างหนึ่งก็คือหลวงพ่อไม่เคยทำอะไร ทำลายศรัทธาของอาตมาอันนี้ก็สำคัญ (หัวเราะ) มีศรัทธาแล้วไม่มีอะไรที่จะทำลายศรัทธาของอาตมา คือ ไม่เคยเห็นหลวงพ่อแบบอารมณ์เสียหรือว่าหมดความอดทน หรืออะไรอย่างนี้อย่างนั้นที่จะไม่เหมาะกับครูบาอาจารย์ หรือจะแสดงออกถึงความไม่เป็นครูบาอาจารย์ของท่าน ก็ไม่เคยมีตลอดมา ก็เลยเกิดความรู้สึกว่า เราไม่มีสงสัยว่า หลวงพ่อไม่มีปัญหาอะไรทั้งสิ้น ศรัทธาในหลวงพ่อก็มั่นคงอยู่พอสมควร"

เมื่อพระอเล็กซ์ จานิโย ได้ถึงแก่มรณภาพที่ประเทศออสเตรเลีย ขณะที่หลวงพ่อกำลังจะเดินทางกลับพอดี ครั้นทราบข่าวว่าลูกศิษย์มรณภาพ หลวงพ่อจึงเลื่อนกำหนดกลับประเทศไทย และเดินทางจากเมืองซิดนีย์ไปเมืองเมลเบิร์นเพื่ออยู่ร่วมเป็นสักขีพยานในวาระสุดท้ายนั้นด้วย

พระอาจารย์ชยนฺโต หนึ่งในลูกศิษย์ชาวต่างประเทศของหลวงพ่อ ได้เล่าความประทับใจต่อหลวงพ่อไว้อย่างงดงามอีกว่า

"สิ่งที่ผมรู้สึกประทับใจหลวงพ่อเลี่ยมมากที่สุด ไม่ใช่สิ่งที่ท่านกล่าวหรือสอน แต่เป็นการมีอยู่ของท่าน และเป็นสิ่งที่ท่านเป็นในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ธรรมที่ท่านสอนถือว่าเป็นสิ่งที่เพิ่มเติมให้กับการปฏิบัติที่ท่านแสดงให้เห็นให้ทุกคนเห็น ซึ่งผมรู้สึกซาบซึ้งกับคำแปลที่ได้รับมาทุกครั้ง หลวงพ่อเลี่ยมมักจะสอนทุกอย่างที่โยงกลับไปถึงธรรมชาติ ว่าธรรมะคือธรรมชาติ เสมือนว่าท่านได้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติแล้ว เวลาที่หลวงพ่อเลี่ยมพูด ผมรู้สึกเหมือนมันคือสิ่งที่ธรรมชาติได้แสดงออกมาผ่านบุคคล ผมไม่ได้จะพูดว่าท่านเป็นคนพิเศษ ผมรู้สึกว่าท่านเป็นคนที่มีมุมมองชีวิตไม่เหมือนคนอื่น ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมาจากประวัติของท่านเอง ครอบครัวของท่าน การเติบโตของท่าน ซึ่งก็เหมือนกับมนุษย์ทั่วไปที่มีความคิดเห็นกับสิ่งต่าง ๆ ในแบบของตัวเอง แต่อีกนัยหนึ่ง ท่านก็เหมือนเป็นการสะท้อนของการมีชีวิต การใช้ชีวิตกับผู้อื่น และมันเป็นสิ่งที่หายากมาก ผมเลยเห็นคุณค่าของการได้ใช้เวลาอยู่กับท่าน และผมเองมองว่าคณะสงฆ์นั้นโชคดีเหลือเกิน ที่ได้สัมผัสการมีอยู่ของท่าน"

ความเพียรที่พึงปรารภ

“...คนเรานั้นมันต้องเป็นเด็กมาก่อน ไม่ใช่เป็นผู้ใหญ่ ไม่ใช่เป็นคนที่บริสุทธิ์มาก่อน ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่อยู่ตกอยู่ในสภาพสกปรก อยู่ในโคลนในตม เหมือนกับดอกบัวที่ยังไม่บาน มันก็ต้องอาศัยโคลนตมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง คนเราก็เหมือนกัน เกิดขึ้นมาไม่ใช่ว่าจะเป็นคนที่มีความเพียบพร้อมบริบูรณ์สมบูรณ์ แต่ก็มาด้วยความรู้สึกว่าจะต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการ มีทั้งเรื่องสุขเรื่องทุกข์ มีทั้งเรื่องดีเรื่องชั่ว มีทั้งเรื่องผิดเรื่องถูก...”

วิริยะ หรือ ความเพียร เป็นธรรมซึ่งเป็นใหญ่ และเป็นกำลังสำคัญในความงอกงามของโพธิปัญญา ความเพียรที่หลวงพ่อกล่าวถึงเสมอนั้นเป็นความเพียรในปธานทั้ง ๔ คือ ความเพียรในการสกัดกั้นอกุศล ละอกุศล เจริญกุศล และรักษากุศลตลอดจนทำให้งอกงาม ไพบูลย์ เต็มรอบ ดังนั้นความเพียรของหลวงพ่อจึงมิใช่ความขยันในความหมายโดยทั่วไปเสียทีเดียว แต่มุ่งไปที่ภายในโดยเฉพาะ เป็นความเพียรในการพัฒนาจิตให้มีคุณภาพที่ดี

“...คนเรามันก็มีความชั่ว อย่างน้อยก็มีความคิดความบกพร่อง แต่พยายามอยู่นั่นเอง อาศัยความพยายามเป็นหลัก ภาษาพระเรียกว่าความเพียร ความเพียรใน ๔ สถาน

ท่านบอกว่าเพียรไม่ให้บาปมันเกิดขึ้นในสันดาน คำว่าบาปก็คือความเสื่อมนี่แหละ สิ่งใดที่เป็นไปเพื่อความเสื่อม อย่าให้มันมีส่วนมาชักจูง หรือสิ่งที่ว่าเพียรในส่วนที่มันเคยเกิดขึ้นแล้ว ก็อย่าไปมีส่วนวิตก ถือว่ามันเป็นสิ่งที่แล้วไปแล้ว เหมือนเราเคยเป็นเด็กนี่แหละ เป็นเด็กมันมีความรู้สึก เรากลับไปเป็นเด็กอีกก็ไม่ได้ มันล่วงไปแล้วก็คิดว่าอันนั้นมันเป็นส่วนอดีต มันล่วงไปแล้ว การกระทำที่เป็นไปในทางไม่เหมาะไม่ดีนั้นก็เป็นข้อมูล เป็นข้อยืนยัน เป็นเหตุผลที่เราพอที่จะมองได้บอกว่ามันมีส่วนไม่ดี เราก็ไม่ได้ทำสิ่งเหล่านั้นอีก

อันนี้เราก็ให้ย้ำไปอีกเพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน คำว่ากุศลคืออะไร ระบบความรู้สึกของคุณความดี เราก็มาพูดกันอย่างนั้น อย่างความรู้สึกความมีน้ำใจ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง ความมีน้ำใจ มันอาศัยสัญชาตญาณของธรรมชาติที่มันมีส่วนให้ความรู้สึกแบบนั้น เราก็พอจะรู้กันได้ พืชที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึกที่เราได้สัมผัส มันก็ยังมีส่วนหยิบยื่น เช่น มันคายออกซิเจนออกมา หยิบยื่นให้เราได้อารมณ์หายใจเข้าออกที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึกที่ดี มันก็เป็นธรรมชาติแต่ว่ามันก็เป็นอย่างนั้นก็มีส่วนเข้าใจกันได้...”

บ่อยครั้งที่ผู้ปฏิบัติเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจในกำลังของตน แม้จะพากเพียรพยายามก็คล้ายกับว่าจะไม่เห็นผล พระครูใบฎีกาเอนกพงษ์ อินฺทวณฺโณเล่าว่า หลวงพ่อจะเน้นเสมอว่าการปฏิบัตินั้น *“มันไม่ใช่ของง่ายอย่างที่เราคิด”* เพื่อให้สติพระเณรที่กำลังท้อแท้ให้เกิดกำลังใจในการปรารภความพากเพียรต่อไป หรือทำลายความถือเนื้อถือตัวกระหยิ่มใจสำหรับผู้ที่หลงคิดว่าตนภาวนาได้ดี

สม่ำเสมอ

โดยปกติแล้วอุปสรรคใหญ่ของการปรารภความพากเพียรนั้นคือความไม่สม่ำเสมอ ทำบ้าง ไม่ทำบ้าง ไม่ได้ต่อเนื่องกันไปตลอดสาย สติจึงไม่ติดต่อและมีกำลังตั้งมั่นพอที่จะสกัดกั้นหรือชำระกิเลสใหญ่น้อยได้

"...ความบากบั่นพากเพียรของเรานี่จะต้องให้สม่ำเสมอ จะขี้เกียจก็ตาม ขยันก็ตาม ให้มีลักษณะของความเพียร เพราะสันดานของคนเรามันเป็นแบบนั้น จะมีความขยัน ความขี้เกียจ มันก็ต้องมี ถ้ามีความขี้เกียจความเห็นแก่ตัวมันก็มีทำนองนี้ ถ้าเรามองดูอย่างนี้เราก็เอาใจใส่หน่อย ทำหน้าที่หน่อย เพราะการปฏิบัตินั้นมันเป็นเหมือนกับว่าเราเดินทาง เราเดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ จะถือว่ามันเป็นอุปสรรคมันก็เป็นอุปสรรค สำหรับเราอาศัยความอยาก ถ้าเราไม่อาศัยความอยากอาศัยปฏิปทามันก็ได้ประโยชน์ออกมาในรูปการณ์อย่างนี้..."

ความเพียรเพื่อภพชาติ

แต่ก็มีความเพียรอีกประเภทหนึ่งที่อาจเป็นอุปสรรคเช่นเดียวกันกับความไม่ต่อเนื่อง นั่นคือความพากเพียรที่เต็มไปด้วยความอยากมากจนเกินไป

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า เมื่อเป็นพระใหม่ความอยากท่วมท้น พากเพียรเดินจงกรมอย่างคร่ำเคร่งด้วยความอยากสงบ แต่จิตใจกลับไม่คล้อยตาม ยิ่งเดินยิ่งไม่สงบ ยิ่งเดินยิ่งยุ่งเหยิง ทำอย่างไรก็เหมือนไม่ได้ไม่ดีไปเสียทั้งหมด ในที่สุดจึงหยุดเดินเพราะทนความวุ่นวายไม่ไหว

พลบค่ำท่านจึงลงไปหาหลวงพ่อที่ใต้ถุนกุฏิ พระเณรกำลังนวดถวายหลวงพ่ออยู่พอดี ท่านจึงขยับไปนั่งใกล้ ๆ ไม่นานหลวงพ่อจึงพูดลอย ๆ ขึ้นมาทำให้ท่านรู้สึกสว่างไสวขึ้นอย่างมากว่า *"บางคนสิเอาแต่บรรลุ แต่ทิฐิมานะความอยากบ่ยอมละ"*

เมื่อกลับมาพิจารณาตามที่หลวงพ่อพูด ท่านก็ตระหนักได้ว่า คงเพราะอยากมากเกินไปจึงไม่สงบ

"...ความเพียรที่ปราศจากความอยาก ไม่ใช่ความเพียรเพื่อต้องการ ไม่ใช่เพื่อชาติเพื่อภพ ถ้าเราทำความเพียรเพื่อชาติเพื่อภพ มันเหมือนเราคลุกยาพิษไว้ในอาหาร เมื่อเรารับประทานเข้าไปมันเป็นอันตราย อันนี้ก็เหมือนกัน เราปฏิบัติก็ให้รู้เราด้วยเหมือนกันว่า เราจะตั้งอยู่ในลักษณะไหน ด้วยความรู้สึกประเภทใด เราไม่ได้ตั้งเพราะถูกบังคับ เราตั้งด้วยความพอใจ ว่าเป็นกิจเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำ เหมือนกับว่าเราจะข้ามฟาก นั่งเรือข้ามแม่น้ำ ถ้าเรามีความตั้งใจ เราจะข้ามวิธีไหน ใครจะ

ช่วยเราได้ ก็ต้องอาศัยความพอใจ ความเห็นภัยที่จะบังเกิดขึ้นมาเฉพาะหน้า ถ้าไม่ข้ามมันก็มีภัยมีอันตราย ก็ต้องไปเสียดีกว่า ต้องมีความรู้สึกอย่างนี้ มันจึงจะมีคุณค่ากว่าที่เราจะทำไปด้วยความปรารถนาที่เจือไปด้วยตัณหา...”

ความอยากบรรลุผลในการปฏิบัตินั้นเป็นอันตรายอย่างมาก เพราะเป็นการกดดันตนเองจนเกินขอบเขต บางคนเคร่งเครียดจนระบบประสาทผิดเพี้ยนไปก็มี ดังนั้นหลวงพ่อซึ่งพานพบประสบการณ์เหล่านี้มายาวนาน จึงปรับวิธีการส่งเสริมความเพียรให้ลูกศิษย์มาโดยตลอด โดยพยายามทำให้เกิดความสมดุลกันให้มากที่สุด คือ ไม่ให้ปฏิบัติแบบเก็บกดเคร่งเครียด หรืออยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานจนเกินพอดี อย่างมากไม่เกิน ๒ ชั่วโมงสำหรับผู้ฝึกใหม่ แต่เมื่อเปลี่ยนอิริยาบถไป สติในการตามระลึกนั้นจะต้องต่อเนื่องตามติดไปด้วย

“...นั่งสมาธินั้นท่านบอกว่าตั้งกายให้มันตรง ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย นี่มันเป็นส่วนของรูปขันธ์ แต่ก็ไม่ได้ใช้เวลานาน ใช้เพียงชั่วขณะ อย่างมากก็ไม่เกิน ๒ ชั่วโมง ถ้ามากไปกว่านั้นก็อาจจะทำให้ระบบร่างกายอยู่ในสภาพที่ไม่สมดุล...”

ดังนั้นเมื่อว่าด้วยชั่วโมงของการปฏิบัติ จะได้ยินหลวงพ่อพูดว่า ไม่เกิน ๒ ชั่วโมง มีเพียงบางรูปที่ท่านอาจจะให้คำแนะนำแบบพิเศษบ้างเพื่อกระตุ้นความเพียร เช่น พระภิกษุรูปหนึ่งลงไปฟังธรรมปฏิสันถารของหลวงพ่อ ก่อนจะเลิกไปพักภาวนาจำวัด หลวงพ่อลุกจากอาสนะ และมองมายังท่านพร้อมกับบอกแบบดุ ๆ ว่า *“ไปหัดนั่งสมาธิให้มันได้วันละ ๘ ชั่วโมง”* พระรูปนั้นถึงกับยกมือขึ้นท่วมหัว เพราะหลวงพ่อให้การบ้านที่ท่านไม่เคยทำได้มาก่อนเลย

ล้มแล้วลุก

ถึงแม้ว่าการปรารภความเพียรจะเป็นไปสม่ำเสมอต่อเนื่อง แต่บางครั้งอุปสรรคก็มีอยู่วันยังค่ำ ไม่เพียงความท้อแท้ที่ถมทับ หรือว่าภารกิจที่พอกพูน เป็นเครื่องบั่นทอนกำลังใจในการปรารภความเพียร ทำให้ผู้ปฏิบัติล้มลุกคลุกคลาน ซึ่งหลวงพ่อได้ให้ข้อคิดและกำลังใจว่า

“...เหมือนเราทำฝายนี่แหละ ฝายสำหรับกั้นน้ำ ทำเท่านี้มันก็ได้ระดับน้ำเท่านี้ มันจะทานน้ำไหวหรือไม่เราก็ปล่อยน้ำใส่ลงมาดู ถ้ามันไม่แข็งแรงมันก็พัง เราอดทนไม่ไหว สมาทานไม่ไหว มันก็ล้ม ล้มก็ตั้งใหม่ ไม่ใช่ล้มแล้วนอนเลย...”

สติเป็นธรรมเอก

สำหรับผู้มาสู่ร่มกาสาวพัสตร์ มุ่งหวังความเจริญก้าวหน้าในธรรมวินัย ขวนขวายเพื่อการฝึกฝนตนเอง และหลักในการฝึกนั้น ย่อมหนีไม่พ้นการเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ ไตรสิกขา โดยมีการฝึกสติเป็นหลักในการดำเนิน

การฝึกสติเป็นสิ่งที่หลวงพ่อให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสติเป็นธรรมะที่เอื้อเฟื้อต่อความเจริญงอกงามไพบูลย์ของคุณธรรมอื่น ๆ หากปราศจากสติแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ก็พลอยอับเฉาไปด้วย

ดังนั้นในการอบรมพระเณรในแต่ละครั้ง หลวงพ่อจะเน้นเรื่องของสติเป็นพื้นฐานและเป็นหลักใหญ่ใจความ *“...ฝึกการมีสติ คำว่ามีสตินั้นมันหมายความว่าอย่างไร คำว่าความมีสตินั้นคือไม่หลงโลก ไม่หลงอารมณ์...”*

พระเณรวัดหนองป่าพงจะได้รับถ้อยคำพร่ำสอนอยู่เสมอจากหลวงพ่อในเรื่องของการฝึกฝนความมีสติ ทั้งในรูปแบบของการภาวนา เช่น การนั่งสมาธิและเดินจงกรม

“...ที่เราเรียกว่านั่งสมาธิคือสร้างสติ เกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมด้านสติ ถ้าเรามีสติอยู่ทุกขณะในการเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอิริยาบถต่าง ๆ แม้กระทั่งด้านอารมณ์ถ้าเรามีสติอารมณ์ไม่ดี ถ้าคนมีสติเขาก็ต้องรู้จักอดกลั้น เขารู้จักห้าม ก็จะไม่มีการปฏิบัติสนองตอบในทางให้เกิดความเสี่ยง เวลาอารมณ์ไม่ดี ก็อดไว้กลั้นไว้เก็บไว้ในสถานที่มิดชิด ไม่ให้คนอื่นได้มีส่วนได้รู้ได้เห็น ในที่สุดอารมณ์เหล่านั้นมันก็จะคลายไปเอง มันก็จะหมดสภาพไปเอง ของที่เราไม่ใช้มันก็ไม่มีราคา ไม่มีราคามันก็ค่อยเสื่อมสลาย อันนี้ก็คล้าย ๆ กัน...”

“...ในเรื่องของการปฏิบัติ อย่าปล่อยให้ความรู้สึกของเราออกไปนอกรีตนอกทาง ให้อยู่ในขอบข่ายของพระธรรมวินัย สิ่งใดอันไหนที่ธรรมวินัยบัญญัติไว้ดีแล้ว เราก็เดินตามนั้น การปฏิบัติของเราก็ต้องกระทำให้เข้มงวดอยู่เสมอ ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง อย่างสมมติว่าเราออกจากหมู่คณะที่ร่วมประชุมกันแล้ว เรากลับไปสู่สถานที่ของเรา เมื่อวางบาตรบริขารแล้วก็เดินจงกรม ปฏิบัติแล้วจะได้อะไรหรือไม่ได้อะไรก็ไม่ต้องไปกังวลและคิดถึง ขอให้แต่ได้ปฏิบัติเท่านั้นก็พอ

เดินจงกรมเดินแบบผู้มีสติผ่อนคลาย ปฏิบัติเพื่อการผ่อนคลาย ถ้าเราตั้งอยู่ในคุณธรรมอันดีเราก็ควรอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำอย่างนี้ กระทำในการเดินตามรอยยุคลบาทเพื่อตัวของเราเอง ขอให้ตั้งใจกระทำให้สม่ำเสมอ อย่าย่อหย่อนท้อแท้ อย่าอาศัยมายาที่เป็นเล่ห์กลของกิเลสตัณหา อย่านำสิ่งสกปรกมาพอกตัวเอง พยายามชำระสิ่งที่มันสกปรกออกด้วยน้ำที่สะอาด การปฏิบัติของเราจึงจะเดินก้าวไป...”

ใช้สติเมื่อยังมีชีวิตอยู่

สติ คือ ความระลึกได้ ระลึกอยู่เนือง ๆ ความทรงจำได้ ความไม่เลอะเลือน ความไม่หลงลืม ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องเมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์

หลายครั้งที่หลวงพ่อได้เล่านิทานเรื่องสามเณรหาญให้พระเณรฟัง สามเณรหาญ บวชเป็นเณรที่วัดหนองป่าพง วันนั้นเป็นช่วงเวลาของการสอบนักธรรมสนามหลวง โดยปกติหลวงปู่ชา จะให้โอกาสพระเณรไปสอบด้วย สามเณรหาญจึงเดินทางไปสอบ และกลับมาด้วยความกระหยิ่ม ช่วงค่ำเป็นเวลาสรงน้ำหลวงปู่ สามเณรจึงไปอุปัฏฐากสรงน้ำหลวงปู่ที่กุฏิ หลวงปู่เห็นสามเณรก็เลยทักด้วยความเอ็นดูว่า

“เณร ไปสอบธรรมสนามหลวงมา เขาถามว่าจั่งใด๋”

สามเณรจึงพนมมือตอบว่า *“เขาถามว่า สติ สัมปชัญญะ คือ ธรรมมีอุปการะมาก จะต้องใช้ในเวลาใดข้าน้อย”*

“ตอบเขาว่าจั่งใด๋ล่ะ ” หลวงปู่ถามต่อ

“ข้าน้อยตอบว่า สติ สัมปชัญญะ จะต้องใช้เมื่อเวลามีชีวิตอยู่” สามเณรตอบด้วยความมาดมั่น หลวงปู่จึงพูดขึ้นว่า *“เออ ถ่าหาบเอา” (รอรับได้เลย แต่ความหมายจริง ๆ คือ ไม่มีทางได้ คล้ายคำว่า ฝันไปเถิด)*

พระเณรที่ได้ยินเข้าใจความหมายของหลวงปู่ถึงกับหัวเราะในความซื่อของสามเณร

ปฏิปทาแห่งสติ

หลวงพ่อเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ลูกศิษย์ของหลวงปู่ชาว่าเป็นผู้สามารถครองสติไปในอิริยาบถอันต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกี่ยวข้องกับกิจในการเคลื่อนไหว ไม่เพียงในการภาวนาในรูปแบบเท่านั้น แต่การเจริญสติของท่านต่อเนื่องไปเป็นปฏิปทา

“...คำว่า ปฏิปทา ก็ให้พิจารณาดูให้ดี เพราะมันหมายถึงการงานของเราที่กระทำอยู่อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งมีสติอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา อย่าเผลอปล่อยให้สติหลงไปตามอารมณ์ ให้มีความรู้สึกเหนี่ยวรั้งตัวของตัวเอง ให้อยู่ในขอบเขตขอบข่ายของการควบคุม การควบคุมก็ให้ควบคุมในลักษณะที่มีความผ่อนคลาย ไม่ให้ควบคุมในลักษณะตึงเครียด ควบคุมในลักษณะผ่อนคลายเหมือนกับเราตามดูอารมณ์บางอย่างที่เป็นของมีอยู่ประจำสังขาร ในส่วนที่มันเป็นรูปธรรมนามธรรม...”

พระอาจารย์ชนะไพรี จนฺทวโส เล่าว่า เคยสังเกตเวลาที่หลวงพ่อทำกิจ เช่น การมัดลวดเหล็ก ซึ่งปกติพระเณรมักถูกปลายลวดตำจนเลือดออก เมื่อสบโอกาสในช่วงอุปัฏฐาก เวลานวดคลายเส้นให้หลวงพ่อ จึงแอบดูมือของท่าน ปรากฏว่ามือหลวงพ่อกลับไม่มีรอยถูกลวดตำเลยแม้แต่รอยเดียว

“...สิ่งที่ผมสังเกตดูเวลาท่านทำงาน ท่านจะไม่ค่อยจะพูด องค์อื่นทำงานเทปูนเทอะไร เลอะ เอาละไม่นานก็ผ้าอาบผ้าสบงนั่นแหละก็จะเปื้อน แต่หลวงพ่อเลี่ยมทำงานทั้งวันผ้าที่ท่านนุ่งห่มอยู่นั้น มันก็ยังสะอาดเหมือนเดิม เหมือนท่านมีสติระมัดระวังในการทำงาน ท่านก็ดูงานไม่เป็นงาน ท่านจะพูดอยู่ว่าเรามองงานไม่เป็นงาน เรามองงานมันเป็นการภาวนา เวลาท่านทำงานท่านจะเป็นแบบอย่างที่ว่าทำ แม้แต่ทำงานที่จะต้องรีบแต่ไม่วุ่นวาย เช่น เทปูนจะต้องรีบเท แต่ว่าท่านจะไม่ทำให้ใจร้อน ไม่ได้ทำให้เสียอารมณ์ ท่านจะรักษาอารมณ์ให้มันสงบเย็น มันก็เลยเป็นแบบอย่างหมู่คณะอยู่ว่าจะต้องทำงานแบบนั้น ทำงานอยู่กับความมีสติ...” พระเทพพัชรญาณมุนี (ฟิลลิป ญาณธมฺโม) ให้ข้อสังเกต

"...เราก็มีลักษณะของความรู้สึกมีสติให้มาก ๆ ขึ้น ความยินดีก็สักแต่ว่าความยินดี ความยินร้ายก็สักแต่ว่าความยินร้าย อย่าถือว่าเป็นเรา พยายามหลีกเลี่ยง พยายามให้อยู่ใต้อำนาจของความรู้สึกตัว อยู่ในสภาพมีลักษณะเป็นอุเบกขาธรรมก็ได้ อุเบกขาก็หมายถึงวางอย่างไม่มีความรู้สึกลุ่มหลง เราก็วางความรู้สึกของเราอยู่นี้ ถ้าวางมันก็ได้ฐาน ก็พลอยมีภูมิคุ้มกัน มีกำลังขึ้น..."

สติเป็นบาทฐาน

ไม่เพียงคำสอนในการเจริญสติในวิถีชีวิตปกติ ในการนุ่ง การห่ม การกิน การดื่ม การกระทำ การพูด ตลอดจนการรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ซึ่งประสานเสริมไปในการเป็นอยู่แล้ว การเจริญสตินั้นถึงที่สุดแล้วต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาโพธิปักขิยธรรมให้เจริญงอกงาม คือ พัฒนาสติให้เป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ กล่าวคือ สติปัฏฐาน

"...สติปัฏฐานซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้สติอย่างรอบคอบ เป็นการใช้สติอย่างสมบูรณ์แบบ เป็นไปเพื่อวิราคะจริง ๆ เช่น มีสติเห็นกาย พิจารณาเป็นสักแต่ว่ากาย ถึงกับละความยึดถือความสำคัญยึดมั่นในกายว่าตัวว่าตน ว่าเราว่าเขา ความยึดมั่นถือมั่นนี้ก็เป็นทุกข์นะ ท่านจึงสอนให้รู้จักพิจารณาบ้าง ถ้ามันมีการพิจารณาอย่างนี้มันก็ดี จะเป็นประโยชน์กับการบำเพ็ญภาวนา..."

หลวงพ่อเน้นย้ำอยู่ตลอดในการกระทำอย่างต่อเนื่องไปเป็นธรรมชาติ และกล่าวตักเตือนเสมอไม่ให้ทำแบบขอไปที ทำพอเป็นพิธีเท่านั้น

"...ในฐานะเราเป็นนักปฏิบัติ ก็ไม่ใช่ว่าเราจะมากระทำกันเป็นแต่เพียงพิธีเท่านั้น อย่าให้มันเป็นอย่างนั้น ทำเป็นแต่เพียงพิธีมันไม่ดี และไม่ได้ประโยชน์อะไร พิธีไม่ใช่ของจริง จึงไม่เกิดมรรคเกิดผลอะไรให้กับเราได้ ถ้าเราจะนั่งสมาธิพอเป็นพิธีก็ได้เหมือนกัน แต่ก็ให้รู้ว่ามันจะเกิดเป็นสมาธิได้หรือไม่ สติของเราก็เหมือนกัน ก็ให้มันมีสติจริง ๆ ให้เกิดมีสติเพื่อรู้เท่าทันอารมณ์ รู้จักอารมณ์ ทั้งที่เป็นส่วนภายนอกและภายใน ให้ระลึกว่าจิตก็สักแต่ว่าจิตเท่านั้น สติรู้จักจิต รู้เรื่องของจิต อันนี้ก็เป็นลักษณะอาการที่เราจะต้องกระทำให้มันเกิดมีขึ้น พยายามปฏิบัติ อย่าถือว่ามันเป็นแต่เพียงเรื่องลอย ๆ ไม่กระทำอย่างจริงจัง มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรกับตัวของเรา ถ้าเราจะปฏิบัติแล้วก็ให้ตั้งใจปฏิบัติจริง ๆ ยกตัวอย่างเช่น สมมุติว่าเราต้องการน้ำ พระพุทธเจ้าท่านก็ชี้บอกให้ขุดลงตรงนั้นจะมีน้ำ แต่เราก็ฟังเฉย ๆ ไม่ยอมลงมือขุด ก็จะไม่เห็นว่าที่ตรงนั้นมีน้ำจริง ๆ แต่เมื่อเราลงมือขุดลงตามที่ท่านชี้บอกเราก็จะพบน้ำนั้น อันนี้ก็ให้เราเข้าใจด้วย...."

สติสมบูรณ์

พระภาวนาวัชราจารย์ (เฮ็นนิ่ง เกวลี) ได้เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับความมีสติสมบูรณ์ของหลวงพ่อว่า เมื่อครั้งที่ท่านยังเป็นพระใหม่ แต่ยังไม่เคยอยู่จำพรรษาร่วมกับหลวงพ่อ โอกาสไปมาหาสู่วัดหนองป่าพงมีน้อย การได้พบเห็นหลวงพ่อจึงเป็นช่วงเวลาแสนพิเศษเสมอ วันนั้นท่านกับพระอีกรูปเดินเท้ามาฉันที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อชื่นชมการเดินทางด้วยเท้าว่าเป็นวิธีแบบโบราณ ขณะที่ปลื้ม

ปีติด้วยคำชมอยู่นั้น หลวงพ่อกำลังชงชาเขียวอย่างละเอียดแช่มช้า *“คิดในใจว่า โอ้ นี่แหละ ลักษณะของผู้มีสติสมบูรณ์ ขอดูว่าท่านจะทำยังไง สติสมบูรณ์แบบนี้ไม่ค่อยได้เจอ”*

ปกติแล้วพระวัดป่านานาชาติมักจะถูกสอนว่า การกระทำอย่างมีสติ จะต้องเงียบสงบ การจับแก้ววางแก้วทุกอย่างต้องแผ่วเบาและไร้เสียง แล้วหลวงพ่อจะวางแก้วอย่างไร ? เมื่อชงชาเขียวเสร็จหลวงพ่อยกแก้วมาวางต่อหน้าท่านอย่างเชื่องช้า สายตาท่านจับจ้องดูอากัปกิริยาหลวงพ่ออย่างสนอกสนใจ แล้วหลวงพ่อก็วางแก้วเสียงดัง แปร่ง! ใบหน้าประดับด้วยรอยยิ้มสงบ *“รู้สึกว่าท่านดูเราออก รู้ว่าเราสังเกตท่าน ตรวจสอบท่านหรือยังไง เป็นความรู้สึกที่ดี เหมือนท่านเล่นกับเรา รู้ว่าเราหวังอะไร เราคิดอยากให้ท่านแสดงอะไรที่พิเศษ บางทีท่านก็ทำตรงกันข้ามให้เราได้บทเรียน”* ท่านเจ้าคุณกล่าว

ขอโอกาส

เมื่อยอมรับนับถือหลวงพ่อเป็นครูบาอาจารย์ การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับคำสอนของท่านเป็นทั้งความท้าทายและขูดเกลา เมื่อผู้เป็นศิษย์ยอมรับการฝึกหัด จริตนิสัยความเป็นสมณะจะค่อย ๆ ก่อร่างสร้างขึ้นและลงหลักปักฐานอย่างแช่มช้า เพราะโดยส่วนมากแล้วผู้มาสู่ธรรมวินัยถูกบ่มเพาะจากโลกทัศน์และสิ่งแวดล้อมที่ตรงข้ามกับสมณธรรม เป็นผลผลิตของทางโลกมากกว่าทางธรรม ดังนั้นเมื่อตั้งใจมาสู่ธรรมวินัยจึงมิได้หมายความว่าจะเป็นคนดีในวันเดียว ไร้เศษส่วนเสียหายเลย แต่มาเพื่อฝึกหัดขัดเกลา

เมื่ออยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลจากหลวงพ่อ ถือนิสัยจากท่าน จำเป็นอยู่เองที่ศิษย์จะต้องขวนขวายเพื่อดำเนินตามวัตรปฏิบัติที่ท่านเน้นย้ำพร่ำสอน และซึมซับปฏิปทาของท่านเพื่อเป็นแนวดำเนิน ดังนั้นแม้แต่การไปมาหาสู่ที่อื่น หรือทำสิ่งใดเป็นกรณีเฉพาะ การขอโอกาสขออนุญาตจากท่านจึงเป็นเรื่องจำเป็น และมาในหลักของวัตรขันธ์ ซึ่งเป็นข้อควรเอื้อเฟื้อสำหรับผู้มุ่งธรรมวินัย

พระอาจารย์มหาวีรพงศ์ วีรวโส ได้วิเคราะห์แนวทางการขออนุญาตหรือขอโอกาสต่อหลวงพ่อว่า *“ท่านจะไม่ห้ามหรือไม่อนุญาต แต่สามารถรวบรวมลักษณะท่านแสดงออกได้ ๓ ลักษณะ*

๑. ทำเหมือนเราไม่มีตัวตน ท่านจะหยิบนั้นหยิบนี่ หรือทำอะไรของท่าน ไม่ได้สนใจเรา แสดงว่าท่านไม่เห็นด้วย เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ แต่ก็ไม่ได้ห้าม ถ้าไปหรือทำอาจจะลำบาก

๒. ท่านพูดให้ข้อมูลไม่ถึงกับห้าม แต่ก็ไม่สนับสนุน แบบนี้ครึ่ง ๆ คือให้ไปพิจารณาให้คิดเอาเอง

๓. ท่านเล่าถึงเรื่องนั้นแบบยิ้มแย้ม มอบหนังสือหรือส่งข้อมูลให้ แสดงว่าควรจะไปหรือทำสิ่งนั้น ท่านจะไม่พูดด้วยวาจาที่ให้ไปหรือไม่ให้ไปโดยตรง”

โดยรวมหลวงพ่อจะไม่สร้างเหตุให้เกิดทุกข์ ถ้าเราอยากไป อยากทำ แต่ท่านห้าม เราก็ไม่พอใจ แต่ถ้าท่านอนุญาต เหมือนกับว่าเราจะได้กำลังใจจากท่านมามาก อาจทำให้เราหลงตัวเอง เกิดความประมาท ท่านเลยเลือกที่จะเป็นกลาง ๆ เสียมากกว่า

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อเคยให้โอวาทที่กระทุ้งสำนึกแก่ลูกศิษย์รูปหนึ่งว่า *“ไม่ทำตามคำสอน ก็คือไม่ยอมรับนับถือกัน”*

สมาธิเป็นประมุข

ในปัจจุบันการเจริญสมาธิภาวนาเป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลก มีการสอนสมาธิกันโดยทั่วไป แต่ละสำนักมีเทคนิควิธีในการทำสมาธิที่หลากหลาย สำหรับวิธีการของหลวงพ่อในการปฏิบัติสมาธิภาวนานั้นเน้นความเป็นธรรมชาติ กล่าวคือ ไม่ได้แยกส่วนการปฏิบัติออกไปจากชีวิตปกติธรรมดา และสมาธิในแนวทางของหลวงพ่อ คือ การสร้างสติอย่างต่อเนื่อง และความมีสติอย่างต่อเนื่องนั่นเอง คือ สมาธิ หรือ ความมีจิตตั้งมั่น ซึ่งมีผลมาก เป็นกำลังในการชำระสิ่งสกปรกทั้งหลาย และทำให้ชีวิตเข้าสู่ความรู้เห็นตามเป็นจริงต่อไป

โดยปกติแล้วหลวงพ่อจะสอนอานาปานสติเป็นพื้นฐาน เป็นกรรมฐานสำหรับผู้เริ่มต้นฝึก เนื่องจากอานาปานสตินั้น มีอุปกรณ์ คือ ลมหายใจ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ประจำอยู่กับขันธ์ ๕

"...หลักกำหนดเพื่อตามรู้เท่าทันอารมณ์นั้นก็ถือเอาลมหายใจเข้า-ออกเป็นหลัก ลมหายใจก็เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของร่างกาย เป็นส่วนประกอบเป็นองค์ประจำธาตุขันธ์ ซึ่งมันมีอยู่ตามธรรมชาติธรรมดาของเขาอยู่อย่างนั้น แต่เราก็มายึดจับเอาลักษณะอาการของลมหายใจเข้า-ออกของขันธ์ที่ยังสมบูรณ์ ยังไม่แปรสภาพมาประกอบการปฏิบัติ เราจับเอาอย่างผ่อนคลาย แบบสบาย ๆ ไม่เกร็งไม่ยึดจนเกินไป การตามดูลมหายใจเข้า หายใจออกก็ไม่ให้มีความรู้สึกกดดันตึงเครียดจนเกินไป คือ ตามดูลมหายใจเข้าและออกแบบสบาย ๆ ตามธรรมชาติ ตัดความคิดความกังวลที่ทำให้เกิดมีความกดดันตึงเครียดต่าง ๆ ออก จะมองอะไรก็ให้มองในลักษณะปล่อยวาง มีการวางการปลงเรียกว่าปฏิบัติเพื่อการละสิ่งที่หนักออกจากใจ และสิ่งที่หนักออกจากความรู้สึก

ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก เป็นอารมณ์ส่วนหนึ่งที่เรายึดมาปฏิบัติกันท่านเรียกว่า อานาปานสติ เป็นการปฏิบัติเพื่อการละการเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ชาวโลกทั้งหลายมีการยึดมั่นหมายกัน เพราะกิเลสตัณหามันเป็นสิ่งที่สัตว์โลกทั้งหลายมักจะมีความรู้สึกหลงใหลมัวเมา เพลิดเพลินลุ่มหลง ลมหายใจเข้า-ออกนี้ ให้กำหนดอยู่ทุกขณะที่เรามีสติความรู้ตัว แม้กระทั่งเวลาเราจะเปลี่ยนอิริยาบถจากการเดินมาสู่การนั่ง จากการนั่งมาสู่การเดิน จากการเดินไปสู่การยืน จากการยืนไปสู่การจำวัด ให้มีความรู้สึกต่อเนื่องติดต่อกัน..."

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า เมื่อครั้งมาสู่พระธรรมวินัยใหม่ ๆ ยังไม่รู้จักว่าจะเริ่มต้นปฏิบัติอย่างไร หยิบจับหนังสือขึ้นมาอ่านแม้จะพอเข้าใจ แต่ไม่แน่ใจว่าจะปฏิบัติถูกต้องหรือไม่ ในที่สุดจึงเข้าไปขอโอกาสรับคำแนะนำแนวทางเฉพาะตนจากหลวงพ่อ ซึ่งเวลานั้นเป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง หลวงพ่อจึงให้ลองทำอานาปานสติ คือ การดูลมหายใจเป็นหลัก และเมื่อถามว่าจะใช้เวลานานแค่ไหนในการดู หลวงพ่อตอบว่า อย่างน้อยก็สัก ๕ ปี ได้ยินดังนั้น ท่านถึงกับลังเลทีเดียวว่า เพียงแค่หัดดูลมหายใจ ต้องใช้เวลาถึง ๕ ปีเชียวหรือ

หัดดูความรู้สึก

เมื่อสามารถดูลมหายใจ เห็นลมหายใจ บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งสติขึ้นมาได้ และมีเครื่องระลึกคือลมหายใจเป็นฐานที่ตั้งแล้ว หลวงพ่อมักจะแนะนำให้พิจารณาอสุภกรรมฐาน

"...อสุภกรรมฐาน คนเราถ้ามีการแสดงออกถึงความสิ้นความเสื่อม สภาพที่มีการบ่งบอกย่อมมีการแสดงออกเป็นธรรมดา เช่น มีการแสดงถึงสภาพที่เรียกว่าปฏิกูลโสโครก สิ่งปฏิกูลและสิ่งที่ไม่ได้เคยคาดคิดมองเห็นแล้วก็เกิดความรู้สึกไม่น่าปรารถนา ตายแล้วก็ทิ้งไว้กลางแจ้ง แมลงวันได้กลิ่นมาไต่ตอม แล้วก็มีตัวหนอนบ่อนไช ปล่อยเชื้อไข่ขาวทั้งตัว กลิ่นก็คลุ้งไปตามกระแสลม ตาเห็นก็คงจะพูดว่า ยี้! โน่นแหละ ก็เห็นว่ามันเป็นอย่างนั้น หลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นสภาพไม่มีกรรมสิทธิ์ แล้วแต่ธรรมชาติจะจัดการ เซลล์ต่าง ๆ ก็อุทิศให้ตัวหนอนต่าง ๆ ที่เขาจะทำหน้าที่ แต่ฝนก็จะมาช่วยกำจัดชะล้าง กลายเป็นโครงสร้างที่เรียกกันว่าแคลเซียมกระดูกนั่นแหละ ไม่มีอะไรเก่ง ไม่มีอะไรดี จะเป็นคนที่ไหน สังคมให้เกียรติกันว่าเป็นผู้มีอำนาจวาสนามีเกียรติมียศก็แค่นั้น มองอย่างนี้ก็ไม่ได้เห็นว่ามี

อะไร เห็นแต่ว่ามีแต่ธรรมชาติเขาจัดการ ตามรูปแบบของธรรมชาติเป็นอย่างนั้น ก็ไม่ได้คิดว่ามีอะไรที่จะต้องให้ความรู้สึกว่าดี ว่าเลิศ ว่าประเสริฐ เป็นการลดมานะความถือตัวต่าง ๆ ออกได้...”

พระใหม่รูปหนึ่งเข้าอุปัฏฐากหลวงพ่อ และรู้สึกว่าตัวเองไม่ค่อยได้ปฏิบัติเลย ขณะที่ท่านกำลังนวดหลวงพ่ออยู่นั่นเอง หลวงพ่อหันหน้ามาพูดกับท่านว่า *“นวดไปนำ เบิ่งอสุภะไปนำกะได้ตั่ว”*

นอกจากนี้การหัดดูความรู้สึกก็เป็นวิธีการหนึ่งที่หลวงพ่อแนะนำเป็นอาจิณ

“...นามธรรมบางอย่างที่เกิดขึ้น เราก็ให้รู้จักด้วย นามธรรมบางอย่างก็เป็นไปในลักษณะทำให้เกิดมีทุกขเวทนาและสุขเวทนานั้น ถ้าเกิดขึ้นก็ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกยึดหมายอะไรมากนัก แต่ก็มีความรู้สึกเป็นทุกข์เป็นสุขในตัวของมันอยู่ ความเข้าใจของโลกก็ถือว่ามันเป็นอารมณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกสบายและไม่สบาย แต่ถ้าผู้ปฏิบัติแล้วท่านจะไม่มีความรู้สึกอย่างนั้น เหมือนกับว่าเป็นผู้มีจุดยืน นามธรรมส่วนที่เป็นสุขเวทนาปรากฏขึ้น ท่านก็ไม่ได้หลงใหล และก็ไม่ได้ไหลตามความรู้สึกอันนั้นด้วย เพราะท่านรู้ถึงซึ่งความสิ้นความเสื่อมของสุขเวทนานั้น จะเป็นสุขเวทนาหรือจะเป็นทุกขเวทนามันก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของลักษณะอาการของสังขารเท่านั้น เป็นทางที่ทำให้เกิดมีความสุขและความทุกข์ด้วย เราก็มาระงับตามธรรมทั้งสองประเภทนี้เสียด้วยการตามรู้เท่าทันอารมณ์ด้วยความมีสติยึดในจุดยืนของลมหายใจที่ตนตั้งขึ้นไว้เป็นหลัก คือ ไม่มีความสนใจติดใจไหลตามความสุขและความทุกข์ เห็นความสุขและความทุกข์เป็นเสมือนแขกที่จรมาเยี่ยมกรายสู่ถิ่นฐานของเราเท่านั้น...”

อัปปนาสมาธิ

สติที่ถูกพัฒนาสะสมอย่างต่อเนื่องเหมือนน้ำหยดน้อยค่อย ๆ เติมเต็มย่อมกลายเป็นสายน้ำได้ สมาธิ คือ จิตที่ตั้งมั่น เมื่อมีกำลังมากขึ้นก็ลุ่มลึกไปตามลำดับ กระทั่งปรากฏเป็นองค์ธรรมของสภาวะแห่งความสงบ หรือ องค์ประกอบของสมาธิอย่างแน่วแน่ คือ องค์ฌาน โดยปกติแล้วหลวงพ่อจะไม่นิยมเรียกชื่อฌาน แต่มักกล่าวเป็นองค์ธรรมซึ่งเป็นสภาวะจริง ๆ ของฌานนั้น ๆ ท่านเรียกว่าองค์ของสมาธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์ธรรมที่เรียกว่าเอกัคคตา และอุเบกขา เป็นองค์ประกอบของสมาธิซึ่งหลวงพ่อเอ่ยถึงบ่อยที่สุด เมื่อปรารภถึงสมาธิ

“...วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา เป็นคุณนามของบุคคลที่เข้าสู่ปฐมฌาน เรียกว่าปฐมฌานเป็นคุณนาม วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตานี่มันเป็นไวพจน์ซึ่งกันและกันนะ ไม่ใช่ว่ามันเป็นอย่างนั้นอย่างหนึ่ง เป็นอันนี้อย่างหนึ่ง ไม่เป็นอย่างนั้น มันก็อยู่รวมกันนั่นแหละ แต่ว่าเปรียบเทียบเหมือนกับอาหาร อาหารที่มันมีรสกลมกลืนทำให้เกิดความรู้สึกเป็นประโยชน์แก่สุขภาพมันก็มีหลายอย่าง แต่ว่ามันก็มีความกลมกลืนเหมาะสม มีความสมดุลกันเลยทำให้เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย อย่างมีผัก มีเนื้อ มีคาว มีหวาน มีเกลือผสมกันเข้าไปทำนองนี้ เราเอามาผสมผสานทำให้เป็นอาหาร เพื่อต้องการให้อาหารมีรสชาติน่าดื่มกิน แล้วก็เกิดความรู้สึกอยากจะดื่มกินด้วย

คุณธรรมของความรู้สึกมีวิเวกจากกาม และเกิดวิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตานั้นย่อมทำให้เกิดมีความอิ่มเอิบต่อการพิจารณา ต่อการเพ่ง เหมือนกับผู้มีสติอยู่ในอารมณ์ของสมาธิ ที่เรียกว่าอัปปนา-

สมาธิ เป็นสมาธิที่ไม่จับเอาอารมณ์ภายนอก ไม่จับเอาสิ่งที่มันเป็นของนอกเรื่องเข้ามาทิ่มแทงตัวเอง มีแต่ความรู้สึกภายในล้วน ๆ ความมีสติล้วน ๆ แล้วก็ประเภทแห่งการหวั่นไหวต่ออารมณ์ต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น มีแต่อารมณ์ของสมาธิ อารมณ์ของกรรมฐาน เราก็มีอารมณ์อย่างนี้ แล้วก็เกิดความรู้สึกมีรสชาติเหมือนอาหารที่นำเอามาผสมผสานกันอย่างถูกลักษณะ และเหมาะสมเป็นประโยชน์แก่สุขภาพ แล้วก็ชวนให้อยากจะบริโภค อยากจะบริโภคทางกลิ่นมันก็มีความรู้สึกอย่างนั้น มีปีติความอิ่มเอิบอยู่ด้วยความวิเวก เหมือนกับคนหมดภาระ ไม่มีภาระ ก็เกิดความรู้สึกสบาย ถ้าพูดเปรียบเทียบก็เหมือนกับชาวนาที่เขาตั้งใจทำนากันนั่นแหละ เพราะเขาทำนาเสร็จแล้วเขาก็สบาย เขาไม่มีงานทำ ไม่คิดว่าจะทำงานอีก ไม่คิดว่าจะไปปักดำอีก ทำนาอีก เขาก็นอนโดยไม่คำนึงถึงอุปกรณ์ในการทำนา มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเหตุให้เกิดความไม่กังวลขึ้น..."

"...อัปปนาสมาธิ คือ สมาธิอันแน่วแน่ สมาธิที่ประกอบด้วยความรู้ตัว ประกอบด้วยความตื่นอยู่ ประกอบด้วยความเบิกบาน เปรียบเหมือนประสาทสัมผัสทางตาของเราก็ต้องอาศัยความสว่างจากแสงอาทิตย์มาประกอบ เราจึงจะมองเห็นวัตถุต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน อย่างไม่มีความรู้สึกสงสัย เราตั้งอยู่ในลักษณะปราศจากความลุ่มหลงลังเลสงสัย อันนี้ได้ก็ด้วยการประกอบสัมมาทิฏฐิคือมีความเห็นที่สมบูรณ์บริบูรณ์ถูกต้อง อย่างที่ท่านกล่าวไว้ในองค์คุณของมรรคจิต มรรคภาวนา..."

นานากรรมฐาน

นอกจากการเจริญอานาปานสติซึ่งหลวงพ่อแนะนำให้พระเณรส่วนใหญ่นำไปลองปฏิบัติแล้ว กรรมฐานอย่างอื่น เช่น พุทธานุสสติ กายคตาสติ หรือ มูลกรรมฐาน คือ การยกอาการของ ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง ขึ้นมาเป็นอารมณ์เป็นสิ่งรู้ ก็เป็นวิธีเจริญกรรมฐานที่หลวงพ่อกล่าวถึงเป็นประจำ

"...กายคตาสติ การกำหนดกายเพื่อให้คลายความกำหนัดยินดี ไม่ให้เกิดความรู้สึกสำคัญยึดมั่น มันก็กลายเป็นกายวิเวกได้ กายก็สักว่ากาย ถือว่าเป็นอะไหล่ เหมือนเราอยู่ในโลก เราอาศัยโลกนี่แหละ เราอยู่ในโลกเราอาศัยโลกก็เพียงมีการมาเกี่ยวข้องชั่วครั้งชั่วคราว ในที่สุดเราก็ต้องเสื่อมสภาพไปโดยกฎของธรรมชาติ เราไม่มีสิทธิที่จะหยุดอย่างนี้อย่างถาวรได้ กายก็เหมือนกัน ไม่มีสิทธิที่จะให้มันอยู่คงทนตลอดไป มันก็ย่อมมีการเสื่อมสลาย มีการหมดสภาพ ในที่สุดก็ต้องพลัดพรากจากไปตามกฎของสัจธรรมของธรรมชาติ..."

แต่ก็มีอยู่เหมือนกันที่ท่านให้อุบายหรือเทคนิคในการภาวนาแบบพิเศษสำหรับพระบางรูปที่มีจริตเอื้อเฟื้อต่อวิธีภาวนาแบบนั้น เช่น การดูดาวบนท้องฟ้า หรือใช้กสิณ เป็นต้น แต่ว่าไม่ว่าด้วยวิธีการไหนก็ตาม สมาธิที่ถูกต้องสำหรับหลวงพ่อ คือ ความมีสติรู้ตัวอย่างต่อเนื่องและแน่วแน่ จนกระทั่งมีอุเบกขา และเอกัคคตาปรากฏ

"...เราต้องวางลง ปฏิบัติ ตัดปลิโพธ ทั้งที่มันเป็นส่วนในการเกี่ยวข้องกับวัตถุก็ตาม เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มันผ่าน ๆ มาก็ตาม ให้มันเป็นส่วนอดีตไป ส่วนอนาคตก็เหมือนกัน ก็อย่าไปกังวลกับมัน สร้างภูมิคุ้มกันขึ้นด้วยการมาปรารภปัจจุบันธรรม เรียกว่าปัจจุบันเป็นเหตุ ปัจจุบันเป็นผล เรามาสร้างความรู้สึกอันนี้ขึ้น เมื่อเรามาอยู่ในปัจจุบัน ตัดความรู้สึกส่วนอดีต อนาคตออก เราก็มีแต่ความรู้สึกเป็นปกติ ไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวถูกพร่องด้วยความวิตกกังวลต่าง ๆ อยู่อย่างผู้มีอารมณ์ที่เรียกว่าเป็นเอกัคคตา อุเบกขาธรรม..."

สมาธิที่สมบูรณ์ด้วยสติ เป็นสมาธิที่ตื่นรู้และกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วควรแก่การงาน หลวงพ่อเคยแสดงความเห็นว่า สมาธิที่แปลว่าความสงบนั้นไม่ถูกต้อง การแปลสมาธิว่าความสงบนั้นค่อนข้างหมิ่นเหม่ไปในลักษณะที่ไม่ต้องทำสิ่งใดเลย กลายเป็นสมาธิชนิดหลับใหลติดในความสงบไป

พระร่วง

ความง่วงเป็นนิวรณ์ที่รุกรานนักปฏิบัติอย่างรุนแรงและแก้ยากที่สุด นักปฏิบัติไม่มากก็น้อยต้องเผชิญหน้ากับธรรมชาติของความง่วงเข้าครอบงำ จนกระทั่งบางครั้งนั่งไปหลับไป นั่งไปกรนไป เสียงดังจนคนข้าง ๆ สะดุ้ง น้ำลายไหลยืดเปียกผ้าจีวร หรือแม้กระทั่งเดินจงกรมอยู่ยังสามารถหลับในทางเดินจงกรมได้ การต่อสู้กับนิวรณ์ข้อนี้จึงไม่ง่ายเลย

"...การนั่งนี่แหละ บางองค์นั่งเหมือนกับงู ชอบไม่มีหัว เห็นแต่ไหล่ไม่รู้หัวหายไปไหน มันน่ากลัวเหมือนกันนะ มองเห็นแต่ไหล่ หลวงปู่ท่านว่าผีคอขาด ท่านว่าอย่าทำอย่างนั้น มันจะติดนิสัยความตั้งใจไม่มี คำว่าตั้งใจ คำว่าความรู้ตัวนั่นหายไปไม่รู้ หายไปหมดเลย ไม่มีเลย ตั้งแล้วเราก็ต้องตั้งสมองให้มันอยู่ส่วนบน มันจะทำหน้าที่ดีหน่อย ถ้ามันเลื้อยแล้วมันไม่ดี จะทำสติปัญญาของเราให้อับเฉา เราก็ตั้งขึ้นของมันทำได้นี่..."

เหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นสิบกว่าปีที่แล้ว วันพระที่วัดหนองป่าพงมีการถือเนสัชชิกธุดงค์ หลังจากฟังพระธรรมเทศนาภาคค่ำแล้วก็นั่งสมาธิภาวนาต่อ พระใหม่รูปหนึ่งตั้งใจนั่งตลอดรุ่ง มีพระอาจารย์และญาติโยมหลายคนนั่งเป็นเพื่อนในศาลา ความมืดในยามค่ำคืนชวนผ่อนคลาย ผืนป่าเงียบสงบไร้เสียงจอแจ เมื่อราตรีเริ่มผ่านไป ความง่วงอันมหาศาลก็เริ่มกดถ่วงดวงตา ทำให้หลังที่เคยตั้งตรงค่อย ๆ งอลง ๆ ส่ายไปซ้ายที ขวาที สัปหงกเบา ๆ จนกระทั่งหนักขึ้น ๆ และในท่ามกลางความเงียบ ร่างพระร่วงหงายหลังลงจากอาสน์สงฆ์ เสียงดัง ตุ๊บ! โชคดีที่ไม่มีใครแตกตื่น เมื่อนั่งภาวนาจนเจ็บตัวแล้ว พระใหม่จึงสลัดความง่วงเดินกลับกุฏิไปด้วยความเขินอาย

วิปลาส

เมื่อปฏิบัติภาวนาอย่างต่อเนื่อง นิมิตในการภาวนาปรากฏ ตลอดจนวิปัสสนูปกิเลสซึ่งเป็นเครื่องขวางกั้นการเข้าถึงวิปัสสนาญาณ หากนักปฏิบัติมีกำลังสติไม่เพียงพอก็อาจหลงทิศหลงทางได้ เพราะเป็นสภาวธรรมที่พิเศษ น้อมไปสู่ความรู้สึกสำคัญตัวสำคัญตนว่าได้บรรลุคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

“...ถ้าจิตวิปลาสขาดสติสัมปชัญญะ ควบคุมตัวเองไม่ได้ จึงว่าเป็นไปต่าง ๆ นานา คนเราเป็นจิตวิปลาสมาก เป็นไปในอาการต่าง ๆ บางคนพูดถูกหมดทุกอย่าง แต่กิริยาเหมือนคนบ้า อันนี้เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เพราะเราสำคัญตัวมากเกินไป หรือเครียดกับตัวเองมากเกินไป หรือปฏิบัติธรรมอาศัยความอยาก...”

“...การปฏิบัติก็เหมือนกันในขณะที่เราบำเพ็ญธรรม จิตมันรวมต้องระวังมาก เพราะจะทำให้เกิดจิตวิปลาสได้ เกิดความสำคัญยึดหมาย บางทีก็เกิดหลงกินหลงนอน หลงวันหลงคืนไปก็มี คล้าย ๆ กับจะเป็นประสาทไปก็มี ต้องระมัดระวังตัวเอง เมื่อความรู้สึกต่าง ๆ มันทิ้งจากความปลิโพธกังวล มันก็เปลี่ยนสภาพมีความสุขสงบเย็น ในขณะที่เสวยความรู้สึกไร้ความกังวล จิตที่มันไร้ความกังวลมันมีความสุขทั้งทำให้มีจิตมีปีติธรรมด้วย ยืน เดิน นั่ง นอน ก็มีความสุขอิ่มเอิบ แต่จิตยังตั้งความรู้สึกคราวนี้มันสุข แต่คราวต่อไปมันอาจจะเปลี่ยนไปอย่างอื่นก็ได้ เป็นของไม่แน่นอน อันนี้ก็ต้องถือไว้เป็นหลัก

ในช่วง ๗ วัน ๘ วันก็มีความสุขอยู่อย่างนั้น ทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งหลับทั้งตื่น ลักษณะอย่างนี้เราจะเข้าใจว่ามันเลิศมันประเสริฐไม่ได้ จะว่ามันเลวก็ไม่ใช่ ต้องวางความรู้สึกอยู่ในอุเบกขาธรรม พอนาน ๆ เข้าความรู้สึกประเภทนี้ก็เปลี่ยนไป ทีนี้มันเอาทุกข์มาให้เรา ก็ไม่รู้จักหรอกว่ามันจะเกิดทุกข์ มันก็มีอาการของความรู้สึกเป็นความทุกข์ขึ้นมา ทุกข์มันแสนทรมาน ไม่รู้ว่ามันทุกข์เรื่องอะไรก็ไม่รู้จัก จะว่าทุกข์กายก็ไม่ใช่ วิพากษ์วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานาไม่เป็นสัมมาทิฏฐิ ไม่เป็นมรรคภาวนา ต้องมีความรู้สึกเข้าใจว่าต้องตั้งสติไว้ คราวนี้มันทุกข์ก็ดูทุกข์ไป คราวมันลุยขี้โคลนก็ให้มันลุยขี้โคลนไป ก็ให้ดูความทุกข์ของตัวเองไป สร้างความเข้าใจว่า ทุกข์มันเกิด ทุกข์มันก็ต้องดับ...”

หลวงพ่อเลี่ยมนำพระเณรนั่งสมาธิ และทำวัตรเย็นบริเวณรอบเจดีย์หลวงปู่ชา
ในงานอบรมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก ปี ๒๕๕๗

พระเณรจำนวนหนึ่งไม่สามารถผ่านข้ามนิมิตภาวนาได้ สติสัมปชัญญะเลอะเลือนไปจนไปจบที่รับยาจากโรงพยาบาลจิตเวชก็มาก พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า ช่วงที่ท่านปฏิบัติภาวนาแล้ว เกิดโอภาส คือ แสงสว่าง แม้กลางคืนก็สว่างเหมือนกลางวัน และเป็นเช่นนั้นอยู่นาน จนกระทั่งวันหนึ่งหลวงพ่อได้ให้สติท่านว่า *“อย่าไปหัวซามัน มันสิเป็นจั่งใด๋กะซ่างหัวมัน” (อย่าไปสนใจมัน มันจะเป็นยังไงก็ช่างหัวมัน)* หลวงพ่อไม่ได้ให้ความสำคัญกับนิมิตภาวนาไม่ว่าพิเศษเพียงใด ทั้งไม่สนใจเรื่องผีสางนางไม้เทวดา โดยท่านถือว่า *“เป็นเรื่องของเด็ก”* นอกจากนี้พระวินัยยังบัญญัติไว้ชัดเจนด้วยว่าห้ามกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมทั้งที่มีและไม่มีในตน ดังนั้นเรื่องใดที่สุ่มเสี่ยงต่ออุตตริมนุสสธรรม หลวงพ่อจะงดเว้นไม่กล่าวถึง

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อได้รับคำถามว่า *“หลวงพ่อไปธุดงค์เห็นเทวดาไหมครับ”* หลวงพ่อตอบปฏิเสธว่าไม่เห็น พระเณรที่อยู่กับหลวงพ่อมานานนึกในใจว่าท่านคงดุพระรูปนี้แน่ ๆ แต่ผิดคาด ไม่เพียงไม่ดุ แต่ยังสู้อุตส่าห์อธิบายว่า บางทีมันอาจจะเป็นนิมิตที่มาหลอกลวงเราก็ได้ เหมือนคนเคยติดของมึนเมาเสพติดมาก่อน มันมาหลอกหลอน สร้างภาพมายาให้ติด ส่วนมากมันเกิดเพราะระบบประสาทมันคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน เหมือนพวกเคยเสพกัญชามาก่อนอย่างนี้ แล้วมันสะสมอยู่ในร่างกาย วันหนึ่งมันก็ส่งผลทำลายระบบประสาทให้ผิดเพี้ยนไป

สงบ

“...บางคนก็ว่านั่งสมาธิทำไมนั่งไม่สงบ ไม่สงบเพราะเราไม่ได้ฝึกมัน ! ถ้าเราฝึกมันจริง ๆ มันต้องสงบ ผมเห็นว่านั่งมันก็สงบ ไม่นั่งมันก็สงบอยู่เหมือนกัน เพราะอิริยาบถแต่ละอิริยาบถจะประกอบกิจต่าง ๆ ส่วนมากมันก็จะมีแต่ความสงบ ไม่เห็นมันวุ่นวาย ไม่เห็นมันฟุ้งซ่าน ไม่เห็นว่ามันมีความรู้สึกรำคาญอะไร อารมณ์ของความสงบนี้เป็นอารมณ์ให้เกิดความราบรื่น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถไหนมันก็มีความราบรื่น นั่งมันก็ไม่ได้คิดเรื่องอดีต เรื่องอนาคต หรือมีความปรุงแต่งอะไร มันก็อยู่เฉพาะตัวของมัน เหมือนกับว่ามีความรู้สึกตื่นตัวอยู่ตลอด ไม่ได้คิดเรื่องอดีต เรื่องอนาคต เรื่องอะไรก็ช่างที่โลกเขามีอยู่ เราไม่ได้มีความรู้สึกปรุงแต่งขึ้นมา นี่คืออาการความรู้สึกเป็นหนึ่งแห่งจิตมันเป็นอย่างนั้น...”

ตำราและอาจารย์

'บุคคลหลุดพ้นได้ด้วยปัญญา' พระพุทธภาษิตนี้เป็นแนวดำเนินซึ่งนำไปสู่ทิศทางแห่งความสงบร่มเย็นสูงสุดในแนวทางแห่งพุทธธรรม

ปัญญา หรือ ความรอบรู้แห่งกองสังขาร เป็นเหมือนดาบพระขรรค์สำหรับตัดกระแสแห่งอาสวะให้สิ้นซาก แต่ว่าปัญญาเองก็มีหลายระดับ ตั้งแต่การศึกษาเรียนรู้ผ่านการรับฟัง จนกระทั่งการขบคิดไปตามหลักความจริง และการเข้าไปรู้ความจริงนั้นโดยตรงผ่านการภาวนา

หลวงพ่อเป็นบุคคลซึ่งมีมุมมองอันลุ่มลึกในสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ แน่นอนว่านั่นมิใช่เพราะชีวิตของท่านถูกพอกพูนไปด้วยข้อมูลข่าวสารหรือกองตำรา แต่ว่าทั้งหมดทั้งมวลมาจากการฟัง การศึกษา การขบคิดไตร่ตรอง และการลงมือทดลองทำจริง ผสมผสานสอดคล้องกันไป

หลวงพ่อไม่ปฏิเสธความรู้ในตำรา และส่งเสริมให้ลูกศิษย์ศึกษาทรงจำไว้เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักพระธรรมวินัยซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพชิตต้องรู้ ซึ่งท่านจะเน้นย้ำเป็นพิเศษในช่วงฤดูพรรษา ให้พระเณรนำหลักธรรมต่าง ๆ ในหลักสูตรขึ้นมาอ่านทบทวนสม่ำเสมอ แม้ว่าจะเรียนจบไปแล้วก็ยังต้องอ่าน ต้องทบทวน ตราบใดที่ยังไม่เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยการศึกษา คือ เป็นอเสขบุคคล ก็ยังต้องมีการเรียนรู้ เพราะการศึกษาทำให้ได้หลักการที่ถูกต้องตามคัมภีร์ เมื่อมีหลักการถูกต้อง การปฏิบัติจะลดความยากลำบากจากความผิดพลาดลง

"...แต่ละวันต้องมีการฝึกฝนให้มาก เพราะการศึกษามีอยู่ ๒ อย่าง ตามระบบการเขาเรียกว่าศึกษาจากการได้ยินได้ฟังเป็นสุตะ อาศัยการทรงจำ เราศึกษาในฐานะเรายังไม่สมบูรณ์ คือ ยังจะต้องอาศัยการได้ยินได้ฟัง....

แต่ละวันเราได้ทำ ทำร่วมกันด้วย ฟังร่วมกันด้วย การฟังก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความดี ท่านเรียกว่าธัมมัสสวนะ แปลว่าความดีเกิดขึ้นจากการฟัง ฟังถ้าทำให้มันเป็นประโยชน์มันก็เป็นประโยชน์ ถ้าเราฟังในแง่ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันตรายมันก็เป็นอันตรายได้ เพราะมันเป็นสิ่งที่มีทั้งคุณและโทษ การฟังอันเกิดขึ้นจากความรู้สึกที่เราเรียกว่าทิฐินั่นเอง ถ้าเราเอาทิฐิหรือความเห็นของเราไปสอดแทรกเข้าในการฟัง ส่วนมากทิฐิของคนเรามันก็ต้องยึดเอาความรู้สึกตัวเองนั้นแหละ อันนี้มันก็ยังเป็นทางที่ยังไม่ถูกเท่าไหร่นัก เป็นทางที่ไม่เหมาะสมด้วย..."

ครั้งเมื่อพระมหากีรติ ธีรปญฺโญ (ป.ธ.๗) ซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของหลวงพ่อมีความสนใจในการศึกษาภาษาบาลี เมื่อตัดสินใจจะเดินทางไปศึกษาในสำนักเรียนจึงไปกราบลาท่าน ผู้คนส่วนมากเข้าใจว่าหลวงพ่อเป็นพระวัดป่า และพระวัดป่ามักจะต่อต้านตำรา ซึ่งนั่นไม่ใช่สำหรับหลวงพ่อเลย หลวงพ่ออนุโมทนาในความตั้งใจของท่าน และกล่าวว่า มีคนรู้ไว้บ้างก็เป็นการดี

พ.ศ. ๒๕๕๐

หลวงพ่อเลี่ยมนำพระเณรเดินจงกรมรอบเจดีย์หลวงปู่ชา
ในงานอบรมสัทธิหาริกและอันเตวาสิก

พ.ศ. ๒๕๕๓

ใบลานเปล่า

ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นสัทธรรมที่เชื่อมโยงกัน ไม่อาจแยกขาด เมื่อแยกขาดจากกัน สัทธรรมไม่สมบูรณ์ ผู้ศึกษาธรรมย่อมพลาดจากเส้นทางที่ถูกต้อง ดังนั้นหลวงพ่อแม้จะชื่อว่าเป็นพระวัดป่าสายกรรมฐาน แต่ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาปริยัติ ทว่าการศึกษานั้นมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ เป็นไปเพื่อการปฏิบัติ มิใช่เพื่ออย่างอื่น บางครั้งท่านจะเตือนสติพระเณรด้วยกลอนของท่านพุทธทาสภิกขุ

“เรียนธรรมะอย่าตะกละให้เกินเหตุ จะเป็นเปรตหิวปราชญ์เกินคาดหวัง
อย่าเรียนอย่างปรัชญามัวบ้าดัง เรียนกระทั่งตายเปล่าไม่เข้ารอย
ปฏิบัติธรรมเรียนธรรมเป็นธรรมะ เรียนเพื่อละทุกข์ใหญ่ไม่ท้อถอย
ยิ่งเรียนตรงลงที่ทุกข์ยิ่งเข้ารอย ไม่เลื่อนลอยมองให้เห็นตามเป็นจริง”

การศึกษามิใช่เพื่อจมตนเองลงในกองตำราและหลักทฤษฎี แต่เพื่อเอื้อเฟื้อต่อการปฏิบัติภาวนาไม่ให้คลาดไปจากหลักการ แต่หากเป็นการหลงวนในหลักทฤษฎีแล้ว ไม่เพียงพอกพูนทิฏฐิมานะเท่านั้น ยังเป็นการสูญเวลาเปล่า เหมือนพระใบลานเปล่าที่เดียว

“...ความรู้เรื่องการปฏิบัติไม่มีมันก็คือใบลานเปล่า ภิกษุใบลานเปล่านี่ เหมือนกับความพร้อมทางสิกขาบทว่าด้วยการปฏิบัติมันไม่อยู่ในรูปแบบที่ดี ความรู้ก็เป็นความรู้ เป็นโมฆบุรุษไป ก็ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติเป็นหลัก...”

วิปัสสนา

“...วิปัสสนาธุระ เราก็คงเข้าใจกันแล้วว่า วิปัสสนามันเป็นภาษาที่เรายังแยกความหมายยังไม่เข้าใจเท่าไหร่นัก แต่ถ้าเรามาแยกความหมายให้เข้าใจ ก็หมายถึงการทำให้มันแจ้ง ทำให้มันแจ้งมันชัด เรียกว่าวิปัสสนาคือทำให้มันแจ้ง เหมือนกับเราเปิดสวิตช์ไฟให้มันสว่าง ให้มันแจ้ง เลยมองเห็นอะไรต่ออะไรที่มันอยู่ในลักษณะอย่างนั้น แต่การที่จะทำให้มันแจ้งได้ มันก็ต้องมีอะไรสักอย่างเป็นเครื่องประกอบ ไม่นั้นก็อาจจะทำให้มันแจ้งไม่ได้

ฉะนั้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางที่จะทำให้เกิดความรู้ที่เป็นสัมมาทิฏฐิจะต้องอาศัยความตั้งใจ ความอดกลั้นความอดทน ภาษาท่านเรียกว่าศรัทธา คงรู้กันอยู่ คนเราถ้ามีศรัทธา ความตั้งใจ ความขยัน ความพากเพียร มันก็ต้องมีเป็นธรรมดา ถ้าเราตั้งใจ ถ้าเราไม่ตั้งใจ ความขี้เกียจเล่ห์มายาอันเกิดจากความรู้สึกที่มีความเห็นเป็นอัตตาธิปไตยก็ย่อมมีอำนาจ สามารถที่ทำให้เราตกต่ำเสื่อมโทรมได้ เราก็ควรที่จะรู้จัก ฉะนั้นการปฏิบัติวิปัสสนา ก่อนที่จะทำให้เกิดการเข้าใจแจ่มแจ้งเป็นสัมมาทิฏฐิ เราก็จะต้องอาศัยการฝึกส่วนที่มันเป็นเครื่องประกอบ ที่จะทำให้เกิดความรู้อย่างนั้น อย่างการปฏิบัติของเรา เราต้องดูฐาน ดูสิ่งแวดล้อม ดูความรู้สึก ถ้าเราไม่ดูฐาน ดูสิ่งแวดล้อม ดูความรู้สึกของเรา เราก็ไม่เดินไม่ก้าวหน้า...”

เบิ่งซื่อ ๆ

พระเถระรูปหนึ่งเล่าความหลังว่าท่านได้กราบเรียนเรื่องการปฏิบัติต่อหลวงพ่อว่า ผ่านความสงบระงับในสมถธรรมทั้งแบบชั่วขณะ แบบปานกลาง และแบบแน่วแน่หลายชั่วโมง ตลอดถึงเกิดความรู้สึกเหมือนจิตระเบิด ผืนแผ่นดินระเบิด แต่เมื่อมาถึงจุดนี้ท่านไปต่อไม่ได้ รู้สึกเหมือนกำลังเดินบนทางแพร่ง และเกรงจะเลือกทางผิดจนวิปลาส

ท่านถาม *"หลวงพ่อสิให้ผมเฮ็ดจั่งใด๋ต่อ ผมมาถึงหม่องนี่" (หลวงพ่อจะให้ผมทำอย่างไรต่อ ผมมาถึงจุดนี้แล้ว)*

หลวงพ่อตอบว่า *"บ่ต้องเฮ็ดหยัง เบิ่งซื่อ ๆ" (ไม่ต้องทำอะไร ให้ดูเฉย ๆ)*

"คือผมบ่ได้อีหยังนี่ ผมปฏิบัติธรรมมาตั้งดน" (ผมยังไม่ได้อะไรเลย ปฏิบัติมาตั้งนาน)

"เบิ่งดี ๆ" (ดูดี ๆ) หลวงพ่อย้ำ

ความเห็นถูก

"...สัมมาทิฏฐิ คือ มีความเห็นที่ถูกต้อง คือ เห็นความจริงในเรื่องของความทุกข์ เห็นเหตุที่จะทำให้เกิดทุกข์ พอเห็นเรื่องของความทุกข์ก็กำหนดรู้ทุกข์ กำหนดรู้ทุกข์ก็เห็นเหตุแห่งทุกข์ จึงเข้าใจในเรื่องทุกข์ ว่าทุกข์มันเป็นอย่างนั้น ๆ คือ ความอยากมันเป็นอย่างนั้น เราจะต้องพิจารณาดู เพราะฉะนั้นเหตุที่จะได้มาซึ่งสัมมาทิฏฐินั้น คือ อัปปนาสมาธิ

ส่วนปัจจัยที่จะทำให้เกิดสัมมาทิฏฐินั้น คือ เราจะต้องมีความรู้สึกมั่นคงอยู่ในองค์คุณ ไม่เอนเอียงทั้งในขณะที่เรามีความเป็นอยู่ส่วนที่เป็นอิริยาบถต่าง ๆ ก็ดี ก็ให้เกิดมีความรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอทั้งอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ทั้งหลับและตื่นก็ดี

ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นอิริยาบถของอาการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะที่มีการปิดบังทุกขเวทนาอันนี้ก็ให้ถือว่ามันเป็นเรื่องของรูปขันธ์ที่จำเป็นจะต้องอาศัยอิริยาบถ ก็ถือว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติของรูปขันธ์ก็แล้วกัน ส่วนที่มันมีความรู้สึกซาบซึ้งลึกซึ้งไปกว่านี้ ก็เป็นเรื่องของความพร้อมของเราที่ประกอบไปด้วยความมั่นคงเด็ดเดี่ยว มีความไม่เอนเอียงในสิ่งต่าง ๆ จากการปฏิบัติ..."

บรรลุอะไร

การบรรลุธรรมเป็นความสงสัยแก่ผู้ไม่รู้ แม้ว่าหลวงพ่อจะไม่ให้ความสำคัญกับบัญญัติเรื่องการบรรลุ ไม่บรรลุ แต่ก็ไม่วายที่จะได้รับคำถามเช่นนี้อยู่ เช่นครั้งหนึ่ง พระเถระรูปหนึ่งรวบรวมความกล้าถามหลวงพ่อว่า

" หลวงพ่อบรรลุธรรมตอนไหน พรรษาเท่าไหร่ อายุเท่าไหร่ อาการบรรลุมันเป็นยังไง"

หลวงพ่อนิ่งเงียบไม่ได้ตอบในทันที แต่แล้วท่านก็เอ่ยขึ้นมาเรียบ ๆ ว่า

"...เมื่อรู้ว่ามันเอาอะไรไม่ได้สักอย่าง ก็เลยไม่เอาอะไร พอไม่เอาอะไรมันก็เลยไม่มีอะไร พอไม่มีอะไรมันก็เลยว่าง เย็น สบาย สงบ ไม่มีอะไร ไม่บรรลุอะไร..."

วิมุตติธรรม

"...วิมุตติธรรม หรือวิมุตติรส ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะบุคคล ที่มีความฉลาดหรือโง่เขลา แต่มันเกิดอยู่กับความเหมาะสม หรือความพอเหมาะในปฏิปทา..."

พุทธธรรม มีวิมุตติเป็นแก่นสาร บ่อยครั้งที่หลวงพ่อให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งแวดล้อมอยู่ด้วยโลกธรรมและความวุ่นวายของกิเลส ราวกับจะขาดสะบั้นจากกันไม่ได้ ความรู้สึกถึงความหลุดพ้น ไม่ต่างจากฝันกลางวัน *"...มันเป็นของไม่เหลือวิสัย ถ้าเหลือวิสัยแล้ว พระพุทธเจ้าท่านคงจะไม่สอน..."* หลวงพ่อเอ่ยด้วยน้ำเสียงสงบมั่นคง เมื่อนั้นแหละ จินตนาการถึงความหลุดพ้นที่เป็นไปได้จะก่อตัวเป็นก้อนกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ ให้พากเพียรในการสร้างพลังแห่งอินทรีย์บารมีต่อไป

ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด

สำรวมอินทรีย์

อินทรียสังวร คือ การสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ มิให้ถูกความยินดียินร้ายชอบชังครอบงำชักพาไป แต่รับรู้ดูฟังเป็นต้น โดยมีสติสัมปชัญญะ ที่จะได้ความรู้ความเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง, การรับรู้อารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๖ โดยมีสติมิให้กิเลสครอบงำใจ แต่ให้รู้ตามเป็นจริงและให้เกิดกุศลธรรม

"ไม่เกินหกคำ" คือ วิธีการพูดปฏิสันถารกับโยมผู้หญิงเมื่อไม่มีผู้ชายเป็นพยานซึ่งเป็นแนวทางของหลวงพ่อ บ่อยครั้งที่โยมผู้หญิงไม่เข้าใจมักจะมองว่าหลวงพ่อไม่สนใจ เวลาพูดไม่มองหน้าคนฟัง แท้จริงแล้วนี่เป็นวิธีการรักษาอาจาระและมารยาทอันสำรวมสังวรของท่าน เป็นแบบอย่างแก่ภิกษุสามเณรในรุ่นหลังซึ่งยังไม่มั่นคงในธรรมวินัย ซึ่งยังคงไวต่อการสัมผัสทางตา

หลวงพ่อชี้แนะว่าการปฏิบัติกับมาตุคามนั้นต้องยึดหลักของพระพุทธเจ้าที่ให้ไว้กับพระอานนท์ คือ การไม่เห็นเลยดีกว่า ถ้าเห็นก็ไม่ต้องพูด ถ้าจำเป็นต้องพูดก็ต้องตั้งสติไว้ไม่ประมาท *"รู้สึกว่าหลวงพ่อท่านสำรวมอินทรีย์เป็นธรรมชาติ ไม่ได้บังคับ เป็นกิริยาอาการตามธรรมดา ท่านไม่ได้มีอากัปกิริยาที่ไม่สงบ หรือขาดความรู้เนื้อรู้ตัว ดังนั้นการได้เห็นท่านถึงทำให้เราเย็น เพราะท่านเย็น เป็นศีล เป็นธรรม"* พระเถระรูปหนึ่งปรารภ

พระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) ได้เล่าถึงเหตุการณ์หนึ่งเมื่อครั้งยังเป็นพระหนุ่มว่า ปกติหลวงพ่อซึ่งตอนนั้นเรียกท่านว่า 'ครูอาจารย์' ไม่เคยดุด่าว่ากล่าวใครด้วยถ้อยคำที่รุนแรง แต่ในความเมตตานั้นกลับแฝงไปด้วยความน่าเกรงขาม เพราะท่านพูดน้อย ไม่ได้แสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับใครเพราะหลวงปู่ซาซึ่งเป็นบูรพาจารย์ยังอยู่เป็นหลักทางด้านจิตใจ

ช่วงที่หลวงปู่ซาอาพาธนั้น ที่โรงสูบน้ำจะมีพยาบาลหรือตำรวจมาพัก บางครั้งเขาจะวางวิทยุทิ้งไว้ และวันดีคืนดีพระรูปหนึ่งไปสูบน้ำ และไม่สำรวมระวัง เอาวิทยุมาฟังเพลง ฟังไปได้สักพักหนึ่งก็ได้ยินเสียงเคาะประตู ก๊อก! ก๊อก! เข้าใจว่าเป็นเพื่อนพระด้วยกันที่อยู่ด้านนอก วิทยุยังแนบอยู่กับหู ขณะที่เปิดออกมานั่นเอง ภาพหลวงพ่อยืนนิ่งสงบ ไม่พูดไม่จา ทำขวัญของท่านกระเจิดกระเจิง วิทยุถูกวางลงจากหูอย่างแผ่วเบาทันที จากนั้นเป็นต้นมา ความเกรงกลัวหลวงพ่อของท่านหยั่งรากลึกมาก ไม่ว่าเห็นกันที่ไหนก็รู้สึกได้ถึงความสั่นสะท้าน แม้แต่ได้ยินเสียงเดินมาเท่านั้น ความเกรงกลัวก็ปะทุขึ้นมาทันทีแบบไร้สาเหตุ ปีหนึ่งท่านจะเดินทางไปจำพรรษาที่วัดแห่งหนึ่ง จึงได้มาทำวัตรขอขมาลาหลวงพ่อ พอตั้งนะโมขึ้นเท่านั้นแหละ มือของท่านสั่นสะท้านจนคุมไม่อยู่ เสียงนะโมฟังจนไม่ได้ศัพท์ หลวงพ่อจึงพูดเบา ๆ ว่า *"กลัวกันขนาดนั้นเลยหรือ"*

เป็นหมาอย่ากัดเจ้าของ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องมือในการรับสารจากภายนอก หากไม่ระวังได้ทำให้ชีวิตพรหมจรรย์ของพระจบสิ้นมานับไม่ถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับพระเณรที่มีราคจริต ชอบกวาดต้อนภาพจากภายนอกมาครุ่นคิดยินดี

พระรูปหนึ่งไม่ค่อยสำรวมระวังนัก เมื่อตาเห็นรูปก็มักมีใจเอียง ทำให้เป็นทุกข์เดือดร้อนกับภาพที่เห็นอยู่เสมอ บางครั้งหลวงพ่อมักจะกระทุ้งท่านแรง ๆ เพื่อดึงสติ *"ผมว่าเป็นหมาอย่ากัดเจ้าของ"* คำแนะนำที่แสบไปถึงทรวงแต่ก็ฝังลงไปถึงไส้ เมื่อเวลาที่เริ่มไม่สำรวมเมื่อไหร่ *"เป็นหมาอย่ากัดเจ้าของ"* เสียงหลวงพ่อก็จะลอยวนมาในหัวอย่างกับฝัน

บริโภคพอประมาณ

หลวงพ่อเป็นแบบฉบับของพระที่ฉันพอยังอัตภาพให้เป็นไป ตั้งแต่วัยหนุ่มกระทั่งชรา ระยะเวลาในการฉันของท่านนั้นประมาณ ๑๕ นาทีเท่านั้นในช่วงที่ร่างกายแข็งแรง แต่เมื่อย่างเข้าสู่วัยชราฟันในการบดเคี้ยวไม่ดี ระยะเวลาจึงยืดออกไป แต่เราจะไม่มีทางเห็นหลวงพ่อมีท่าทีเชื่องช้าเพราะ

ฉันอาหารมาก ท่านดูกระฉับกระเฉงว่องไว ขณะที่พระหนุ่ม ๆ ซึ่งฉันอย่างเต็มที่ยังตามแทบไม่ทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีกิจนิมนต์ในบ้าน พระเณรที่ไปด้วยจะต้องลดระยะเวลาในการฉันจากปกติลงอย่างน้อย ๕-๑๐ นาที เพื่อไม่ให้ฉันช้ากว่าหลวงพ่อ ซึ่งสายตาของท่านที่มองผ่านไปทางพระที่ฉันช้านั้นชวนสะดุ้งจริง ๆ

"...โภชเนมัตตัญญุตาเป็นเรื่องทำยากเหมือนกันนะ คนเราจึงจะรู้จักมีประมาณในการทานอาหารพอควรมันก็ยาก ให้มันง่ายเหมือนกับเราทำกันมาได้หลายวัน บางคนยังลงตัวไม่ได้ ร่างกายอันนี้เราจะบำรุงมันเท่าที่มันอยู่ได้เท่านั้นเอง แล้วก็ไม่ถือว่าอาหารดี อาหารเลว อาหารประณีต อาหารไม่ประณีต ถือว่ามันเป็นสิ่งที่ร่างกายคงอยู่เท่านั้นเอง ไม่ได้คำนึงเรื่องการขบการฉันด้วย ไม่ได้ปลิโพธเรื่องเหล่านี้ด้วย ไม่ห่วงว่าร่างกายสังขารว่ามันจะเป็นอย่างโน้นเป็นอย่างนี้ด้วย ไม่ได้คิดเป็นห่วงเพราะไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น ไม่เป็นสิ่งที่เราถือว่าเป็นของเรา ถือว่ามันเป็นสภาวะส่วนหนึ่งของร่างสังขารเท่านั้นเอง ถึงเราจะบำรุงมันตามความปรารถนา ตามความพอใจ ในที่สุดมันถึงกาละของมัน ถึงความเสื่อมโทรมของมันเราก็มองเห็นกันได้ ที่ทำแค่นี้มันก็ยังทำกันยาก ไม่ใช่มันทำง่าย..."

พระครูสุตธรรมาภิวัฒน์ (คำทูล กมฺพุทฺโต ป.ธ.๓) เปิดเผยว่า วันหนึ่งขณะที่ท่านรับอาหารบิณฑบาตในโรงครัว รู้สึกว่าความหิวกระหายทำให้ตักอาหารมามากเกินไป ตลอดเวลาที่ตักอาหารมีความรู้สึกว่า ฉันไม่หมดอย่างแน่นอน แต่ก็ยังตักจนเต็มที่ เมื่อเดินตามติดหลวงพ่อเข้าโรงฉัน หลวงพ่อหันหลังพูดกับท่านว่า *"ฉันบ่เหมิด กะอย่าตักมาหลาย ๆ ตี้" (ฉันไม่หมด ก็อย่าตักมาเยอะสิ)*

การรับอาหารในงานอาจริยบูชาพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

หลวงพ่อเน้นย้ำเสมอว่า การรับอาหารบิณฑบาตพอประมาณ งดการพูดคุย สำรวมอยู่ เป็นช่วงเวลานาทีในการภาวนา สำรวจตรวจสอบจิตใจของตนเอง ว่ามีความอยากพรั่งพรูขึ้นมามากน้อยเพียงใด และในขณะที่จะฉันภัตตาหารนั้นก็เป็นเวลาในการเจริญอาหาเรปฏิกูลสัญญา กำหนดดูความเป็นปฏิกูลในอาหารที่มีสีสันและกลิ่นชวนให้น้ำลายสอ และมีรสชวนเมามัน และฝึกหัดในการดูเวทนาไปด้วย

"...เหมือนก่อนที่เราจะบริโภคหรือทาน ฉันบิณฑบาตท่านก็ให้กำหนด กำหนดเพราะก่อนฉันมันจะต้องมีทุกขเวทนา ความหิวความกระหายที่เป็นส่วนหนึ่งของทุกขเวทนานั้น เมื่อมีทุกขเวทนา คนเราถ้าไปสำคัญว่าเวทนาเป็นเราจะเกิดความรู้สึกในทางมีอารมณ์ที่ไม่สงบ มีอารมณ์ที่ไม่สงัด มีจิตใจที่ไม่สบาย เราก็มากำหนดดูไว้ เวทนาจะเป็นสุขเวทนา ทุกขเวทนา ความหิวความกระหาย ตลอดเหมือนเรามีการฉันบิณฑบาตอิ่มแล้ว ก็เกิดความรู้สึกมีความสุขทำนองนี้ เราก็มากำหนดดูเวทนานั้น มีเวทนาก็กำหนดดูเวทนาให้เห็นเวทนาเป็นแต่สักว่าเวทนา ไม่ใช่ความรู้สึกที่ว่าเป็นเราเป็นของเรา..."

อดีตพระภิกษุรูปหนึ่งเล่าว่า ช่วงเวลาที่ยังหนุ่มความอยากในอาหารเป็นกำลัง ประกอบกับทำงานใช้แรงทำให้หิวตั้งแต่เช้า ตลอดเวลาที่เดินบิณฑบาตคิดอยู่ว่าจะรับอาหารบาตรหนึ่งเต็ม ๆ และฉันให้เต็มที่ หลังกลับจากบิณฑบาตเดินไปพบเข้ากับหลวงพ่อพอดี *"คนเฮามันกินได้แค่อิ่มซำนั่นล่ะ"* หลวงพ่อพูดเรียบ ๆ

ถึงแม้ว่าเรื่องของความหิวกระหายจะเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดคำสอนมากมาย เนื่องเพราะชีวิตคนอยู่ได้ด้วยอาหาร และความอยากก็มักแฝงเร้นอยู่กับการกิน แต่ทว่าหลวงพ่อก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าต้องอดอาหารเพื่อกำจัดความอยาก หรือตั้งใจให้กิเลสหมดด้วยการฉันน้อยจนเกินพอดี ท่านจะเน้นความสมดุลในการพิจารณาตามธาตุขันธ์ของแต่ละคน ซึ่งจะต้องรู้ได้เฉพาะตนว่า ควรฉันมากน้อยเท่าไร

อย่าคึกคะนอง

การบำเพ็ญประโยชน์ด้วยการใช้แรงทำงาน มาพร้อมกับความหิว วัดป่าแห่งหนึ่งที่มีการก่อสร้างที่พักอุบาสิกา พระเณรจากวัดหนองป่าพงร่วม ๓๐ รูปไปช่วยงานตากแดดหามรุ่งหามค่ำ เมื่อเช้าตรู่ก็มีอาการหิว โยมเห็นพระทำงานหนักจึงทำข้าวต้มมาถวาย พระเถระรูปหนึ่งเห็นหมู่คณะฉันข้าวต้ม จึงไปพูดให้หลวงพ่อได้ยิน *"เออ คนทำงานมันกะหิวเป็นธรรมดานั่นล่ะ"* หลวงพ่อพูดเสียงเรียบ

วันหนึ่งขณะที่กำลังฉันข้าวต้มกันอยู่ และเสียงพูดคุยคงดังโหวกเหวกไปไกลถึงกุฏิที่หลวงพ่อพัก ปกติหลวงพ่อไม่เคยเข้ามาใกล้บริเวณที่พระฉันข้าวต้มเลย วันนั้นกลับเป็นกรณีพิเศษ หลวงพ่อเดินดุ่ม ๆ เข้ามาเงียบ ๆ ในมือถือตลับเมตร แบบที่พระไม่ทันตั้งตัวเพื่อจัดฉากฉันอย่างสำรวม พระบางรูปกำลังซดข้าวต้มอยู่ถึงกับอ้าปากค้าง เมื่อเห็นหลวงพ่อเดินไปที่บันไดและเริ่มใช้ตลับเมตรวัด เสียงคุยกันดังโหวกเหวกเงียบกริบเหมือนป่าช้า ก่อนจะเดินออกไป หลวงพ่อยืนนิ่งอยู่ประตู พูดเพียงสั้น ๆ ว่า *"พากันกินไปนำคุยไปนำตั่วนี่"* เท่านั้นแหละ พระเณรก็วงแตกกันทันที วันถัดมาต้องค่อย ๆ พูดกันเบา ๆ

สำรวมระวังอย่างมีสติ

ไม่เพียงในเรื่องของการขบฉันเท่านั้นที่ต้องรู้จักประมาณให้เกิดความพอดี แม้กระทั่งการเกี่ยวข้องกับปัจจัยใช้สอยอื่น ๆ หลวงพ่อก็เน้นย้ำไม่ต่างกัน เพราะการบริโภคใช้สอยอย่างพอเหมาะนั้นจะทำให้นักปฏิบัติมีความเป็นอยู่ง่าย ไม่เป็นภาระของตนเองและผู้อื่นมากเกินไป

รัตตัญญู

"...รัตตัญญู เป็นผู้มีราตรีมีความพร้อม อันนี้ก็เป็นข้อปฏิบัติเป็นการปรารภให้ตั้งอยู่ด้วยความไม่ประมาททั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งหลับและตื่น เรามีการปรารภความเพียรบำเพ็ญตนให้เป็นผู้ที่เรียกว่าให้คุ้ม คุ้มการเกิด เกิดขึ้นมาครั้งหนึ่งก็ให้มันได้สัมผัสทั้งที่มืดที่แจ้ง มืดมาเราก็ได้สัมผัส แจ้งเราก็ได้สัมผัส คือ มืดก็ไม่เสีย สว่างก็ไม่เสีย ก็เป็นลักษณะที่มีความสมบูรณ์เหมือนกับพระพุทธเจ้า ถ้าเปรียบเทียบเหมือนสัตว์ก็สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก ถ้าพูดถึงเรื่องปลาก็รู้เรื่อง ถ้าพูดถึงเรื่องสัตว์บกก็รู้เรื่อง เรื่องบาปเรื่องบุญเรื่องดีเรื่องชั่วก็รู้เรื่องทั้งสองอย่าง ลักษณะเป็นผู้ที่เรียกว่ามีความสมบูรณ์..."

ในภัทเทกรัตตคาถา กล่าวถึงการเป็นอยู่อย่างไม่กังวล พระเณรวัดหนองป่าพงคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับท่าทีของหลวงพ่อต่อการเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสัมผัสผ่านไอร่มเย็นจากการดำเนินชีวิตปกติของหลวงพ่อนั่นเอง เป็นเครื่องยืนยันที่มีน้ำหนักและเป็นจริงเสียยิ่งกว่าหมื่นพันคำคม ซึ่งบางครั้งเลื่อนลอยไม่ต่างจากปุยเมฆ และมากไปด้วยการยกเมฆเพื่อประดับประดา

ครั้งเมื่อสร้างธรรมศาลาวัดป่านานาชาติ มีผู้เป็นกังวลแทนหลวงพ่อ จึงเอ่ยถามว่า *"เมื่อไหร่จะเสร็จ"* หลวงพ่อให้คำตอบอย่างเรียบง่ายและเป็นจริงว่า *"มันเสร็จไปทุกวัน"* เช่นเดียวกันกับการสร้างธรรมศาลาวัดหนองป่าพง มีผู้เดือดร้อนเป็นกังวลแทน แต่หลวงพ่อผู้ลงมือทำกลับไม่ได้วิตกวิจารณ์ว่างานจะไม่สำเร็จ เพราะอย่างน้อยที่สุดทรัพยากรของท่านพร้อมมูลแล้ว คือ ปัญญาและบุคคลผู้พร้อมจะเสียสละลงมือทำ

"ความสงบอยู่ที่ความไม่กังวล" คติธรรมที่หลวงพ่อเขียนมอบให้พระลูกศิษย์ ได้หยั่งรากฝังลึกแนวทางอันร่มเย็นในธรรมของผู้ดำเนินตามอย่างน่าไตร่ตรอง

"...ชาคริยานุโยค คือ การเป็นอยู่แบบมีสติไม่ขาดสาย ท่านเปรียบเทียบเหมือนกับน้ำที่มันไหลนี่แหละ ถึงว่ามันจะเป็นน้ำไหลเป็นสภาพที่ไม่มีลักษณะข้นแข็ง แต่ว่ามันมีการไหลตัวไม่หยุด มันก็สามารถที่จะทำลายสิ่งกีดขวางให้อันตรธานหมดสภาพไป ฉะนั้นชาคริยานุโยคเป็นภาษาเรียกว่าปรารภความเพียร คือ มีการเป็นอยู่อย่างผู้ตื่นนี่เอง..."

ธุดงคคุณ

ผ้าห่อศพ

"...บังสุกุลจีวร ที่เราถือว่าผ้าบังสุกุลนั้น หมายถึงผ้าที่พันห่อหุ้มซากศพ เราก็เป็นซากศพแต่เป็นซากศพแบบปกปิด เราเรียกว่าซากศพยังไม่ตาย แต่มันก็มีส่วนแสดงถึงความรู้สึกเหมือนซากศพรั่วไหลออกมาทวารเบื้องบนเบื้องต่ำ ตลอดถึงตามเส้นขุมขน ที่มันซึมซับออกมาล้วนแล้วแต่เป็นของไม่สวยไม่งาม เป็นสิ่งปฏิกูลทั้งนั้น อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องนุ่งห่ม..."

ผ้าห่อศพเป็นผ้าที่ชวนให้เกิดความรู้สึกขนลุกเมื่อสวมใส่ อีกทั้งเป็นเครื่องเตือนความรู้สึกให้ระลึกถึงจุดสิ้นสุดของชีวิต ความไม่สะอาดของร่างกายเมื่อสิ้นลมหายใจ หลวงพ่อหยิบยกเรื่องราวของการใช้ผ้าห่อศพมาอบรมพระเณรอยู่บ่อยครั้ง เพื่อเตือนให้ระลึกถึงสัจธรรมอันเป็นสากล

"...ผ้าพันซากศพนี่ปกติถ้าคนตายเราก็มีการรังเกียจ เอาของคนตายเรานำมาใช้ ท่านก็ถือว่าเป็นการเตือน เป็นสัญญาณเตือน เมื่อเอามานุ่งห่มก็จะได้คิดย้อน ย้อนเป็นเครื่องเตือนจิตเตือนใจไม่ให้เกิดความรู้สึกเห่อเหิม ลืมตนลืมตัว ก็ได้มีโอกาสปลง และทำสังเวชกับตัวเอง..."

พระครูพิพิธสารธรรม (จันที ภูริปญฺโญ) เล่าว่าหลวงพ่อมักจะใช้ผ้าจนเก่าซีด ถึงขนาดนั้นก็ยังใช้งานอยู่จนขาดไปแล้ว เช่น สบง ท่านจะนำมาซ่อมใหม่ด้วยการปะจนกว่าผ้าจะหมดสภาพจริง ๆ จึงเลิกใช้

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อเดินทางไปเยี่ยมเยียนคณะสงฆ์ในต่างประเทศ พระผู้ติดตามสังเกตว่าผ้าอังสะของหลวงพ่อเก่าคร่ำคร่า มีรอยเปื่อนปากกาเมจิกและขาดเป็นรูจากประกายไฟจากงานเชื่อมเหล็ก จึงนึกตำหนิพระอุปัฏฐากที่ไม่จัดบริขารใหม่ให้หลวงพ่อ ทว่าหลวงพ่อไม่ได้มีทีท่าใส่ใจกับเครื่องนุ่งห่มของท่านเลยสักนิด กลับเป็นท่านเสียอีกที่ดูจะเดือดร้อนแทนผู้สวมใส่

ผ้าสามผืน

"...ผ้าสามผืน (ผ้าไตรจีวร) ก็คงเข้าใจกันดี นี่ก็เป็นลักษณะที่เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความไม่สะสม การปฏิบัติท่านยังเปรียบเทียบเหมือนกับนก นกมันมีอุปกรณ์ในการเป็นอยู่ ก็มีหาง มีปีก มีจะงอยปาก ตลอดถึงมีเท้าสำหรับเกาะกิ่งไม้ สามสี่ประเภทนี้เวลามันจะสัญจรไปที่ไหนมันไปหมดเลย หางก็ไปด้วย ปีกก็ไปด้วย จะงอยปาก เท้าที่เกาะกิ่งไม้ก็ไปด้วย ผู้ปฏิบัติธรรมก็เหมือนกัน เมื่อมีการเกี่ยวข้องกับเครื่องอาศัยท่านจึงไม่ให้เกิดความรู้สึกผูกพันจนเป็นเหตุให้เกิดความพะวงเป็นห่วง..."

รักษาเนื้อ รักษานัย

วัดหนองป่าพงมีปฏิปทารักษาการใช้ผ้าย้อมน้ำฝาดจากแก่นขนุน ซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมในการใช้สอยและรักษาผ้าไตรจีวร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตสมณะ หลวงพ่อเองซึ่งแม้จะชราภาพลงตามอายุขัยก็ยังคงใช้ผ้าตัดเย็บด้วยฝีมือพระเณรและย้อมน้ำฝาดจากแก่นขนุน ผ้าแก่นขนุนนั้นมีธรรมชาติที่เฉพาะตัว คือ แข็งกระด้างและระคายผิวมากเมื่อยังเป็นผ้าย้อมใหม่ แต่จะเหนียวแน่นเมื่อผ่านการใช้งานไปนาน การใช้ผ้าแก่นขนุนช่วยรักษาไม่ให้ผ้าส่งกลิ่นระคายเคืองเมื่อใช้ไปนานวัน เนื่องจากข้อปฏิบัติของวัดหนองป่าพงจะมีการซักย้อมแค่ทุก ๆ วันโกนเท่านั้น

“...เมื่อเรามีการตัดจีวร ตัดสบง ตัดสังฆาฏิ ผ้าปูนั่งตลอดถึงอุปกรณ์บริขารที่จำเป็น ท่านก็เน้นมากให้รักษาไว้ เช่น น้ำฝาดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธประสงค์ให้เราเหล่าพระสงฆ์ได้ถือเป็นหลัก เรานุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ภาษาที่เราพูดผ้ากาสาวพัสตร์นั้นหมายถึงผ้าที่ย้อมน้ำฝาด น้ำฝาดประเภทอื่นท่านก็ไม่รับรอง ท่านรับรองเอาส่วนที่เป็นน้ำฝาดที่ให้เกิดความรู้สึกสอดคล้องกับการอยู่แบบธรรมชาติน้ำฝาดแก่นขนุน อันนี้ก็ต้นไม้เหล่านี้ที่มีอยู่ในพื้นที่และเป็นไม้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพด้วย เราได้แก่นขนุนมาทำเป็นน้ำฝาดและย้อมจีวร ย้อมสังฆาฏิ ย้อมสบง และการซักเหมือนกันไม่จำเป็นที่จะต้องไปใช้น้ำหรือการซักวิธีอื่น เราซักน้ำฝาดแก่นขนุนที่ผมได้แนะนำพระภิกษุสามเณรที่วัดหนองป่าพงนี้ก็ได้ทำการรักษากันมาอย่างนั้น...”

ครั้งหนึ่งมีทายกทายิกาผู้มีศรัทธาร่วมกันทำจุลกฐินที่วัดป่าหนองหวาย โดยชาวบ้านลงมือปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ทอฝ้ายเป็นผืนผ้าขาวและนำมาถวายเพื่อเป็นผ้ากฐิน พระภิกษุจึงช่วยกันเย็บด้วยมือ และย้อมด้วยน้ำฝาดจากแก่นขนุนที่เคี่ยวข้น หลวงพ่อในวัยแปดสิบผู้เป็นองค์ครองผ้ากฐินต้องห่มจีวรผ้าฝ้ายย้อมแก่น มีน้ำหนักหลายกิโลกรัม

ลูกศิษย์บางรูปเห็นน้ำหนักผ้าอย่างนั้นก็เกิดความสว่างไสวขึ้นและพูดว่า *"ข้าน้อยเคยอ่านในประวัติหลวงปู่ เพิ่นว่าได้ผ้าไตรทอฝ้ายจากหลวงปู่กินรี ซ้ำพอเพิ่นบอกว่าขึ้นภูบ่ย่านเสือ เสือมันคือสิกัดบ่เข้าน้อข้าน้อย" (กระผมเคยอ่านในประวัติหลวงปู่ ท่านว่าได้ผ้าไตรทอฝ้ายจากหลวงปู่กินรี มิน่าท่านถึงบอกว่าขึ้นภูไม่กลัวเสือ เสือมันคงจะกัดไม่เข้านะครับ)*

หลวงพ่อถึงกับหัวเราะ แล้วกล่าวว่าท่านก็เคยได้รับผ้าแบบนี้อยู่เหมือนกัน สิ่งที่แน่นอนตามมาคือหลวงพ่อต้องรักษาผ้ากฐินจีวรที่หนาหนักเสือกัดไม่ระคายผิวผืนนี้ไปจนสิ้นสุดฤดูหนาวตามพระวินัย

ฉันเอกาในบาตรเดียว

วัดหนองป่าพงถือการฉันเอกาสนิกังคะ คือ การฉันอาสนะเดียว และปัตตปิณฑิกังคะ คือ การฉันเฉพาะในบาตร เป็นข้อวัตรส่วนรวม พระเณรเมื่อเข้ามาสู่ข้อวัตรปฏิบัติแล้ว จึงมีความจำเป็นเฉพาะหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่กินง่าย อยู่ง่าย ไม่หลายหน ชนิดที่ทำให้คนทั่วไปรู้สึกว่าเคร่งและทำให้ลำบาก ซึ่งก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่คนส่วนใหญ่จะมองเช่นนั้น เนื่องจากไม่เห็นคุณค่าของการเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และไม่ต้องสะสมแม้กระทั่งสิ่งสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิต คือ อาหาร

"....เอกาสนิกังคะ ถือฉันอาสนะเดียว ตามปกติฉันอาสนะเดียวคือฉันครั้งเดียว เวลาเดียว เพราะมันก็มีอกุศลจิตแสดงออกถึงความมีมายาสาไถย บางทีก็อ้างโน้นอ้างนี่ ท่านจึงให้ผูกจำกัดอยู่ในอาสนะเพื่อให้เกิดความรู้สึกได้บังคับตัวของตัวเอง อาสนะเดียวที่เราฉันเราก็นั่งที่นั่น การฉันอาสนะ

เดียวมันทำให้เกิดความรู้สึกง่ายไม่ยุ่งยาก ไม่ลำบากและไม่ทำให้เป็นภาระ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เราควรจะทำเหมือนกับที่เราทำกันอยู่ทุกวันนี้ นั่งฉันอาสนะเดียวมันก็ไม่เปลืองสถานที่ อันนี้ก็เป็นสิ่งดีสำหรับการอยู่ร่วมกันมาก ๆ เป็นการฉันเพื่อทำลายมายาสิ่งหลอกลวงที่ไม่ดี เราก็ต้องพยายามใช้หลักอันนี้

การฉันท่านก็ให้ฉันในบาตรด้วย ปกติเราก็รู้จักกันดี ปิณฑปาติกังคะ การฉันในบาตรมันมีประโยชน์หลายอย่าง มันรักษาแม้แต่สุขอนามัย ถ้าเราฉันร่วมกันรวมภาชนะมาก แล้วก็ฉันรวมเป็นกลุ่มเป็นหมู่ มันก็ย่อมทำให้เกิดมีปัญหาการติดต่อของสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควร ท่านจึงให้ฉันภาชนะเดียว ฉันในบาตรมันก็มีโอกาสรักษาตัวของตัวเอง ทำให้ตัวเองปราศจากโรคติดต่อได้ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เหมาะและมีโอกาสได้ดูตัวของตัวเองด้วย ในการพิจารณาธรรมให้รู้จักธรรม เพราะธรรมารมณ์ที่เกิดขึ้นกับจิตของเรา ในขณะที่เราฉันในบาตรนั้นเราก็ต้องดู ดูบาตรของเราแล้วก็พิจารณาด้วย การขบการฉันของเราก็ต้องรู้จักฉันแล้วก็ต้องรู้จักประมาณ...”

ด้วยวิถีชีวิตพระธุดงค์ในวัยหนุ่มของหลวงพ่อ ความกังวลกับการขบฉันจึงไร้ความหมาย เมื่อมาอยู่วัดหนองป่าพง อาหารการกินพอประทังชีวิต แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเจริญสมณธรรม กลับเป็นเรื่องดีเสียอีก ที่จะไม่ถูกนิวรณ์ครอบงำซึ่งเป็นผลมาจากอาหาร หลวงพ่อเคยปรารภถึงเรื่องอาหารการขบฉันในยุคนั้นว่า *“คันว่าแจกแจ่ว ซ่ำขี้กับแก้กะบ่ได้” (แค่แจกน้ำพริก เท่ากับขี้ตุ๊กแกยังไม่ได้เลย)* เป็นถ้อยคำสั้น ๆ ซึ่งสะท้อนภาพความเป็นอยู่เรื่องอาหารได้กระจ่างชัด

แต่สำหรับพระเณรที่ไม่คุ้นเคยกับการขูดเกลาแบบนี้ก็ลำบากในการปรับตัวพอสมควร ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องของความหิวและกลัวจะป่วยไข้ไม่สบาย แต่เมื่อฝึกฝนปรับทิฐิตัวเองให้สอดคล้องไปกับความเป็นจริงแล้ว การฉันเอกาและฉันในบาตรนั้นกลับเป็นเรื่องสะดวกสบาย ทั้งเอื้อต่อการฝึกฝนขัดเกลาให้เกิดคุณธรรมตามมาอีกด้วย เพราะนอกจากไม่เป็นการสะสมอาหารส่วนเกินที่มากจนไม่พอดี ทำให้เมามันง่วงงุน กลับถึงที่พักเป็นอันต้องหงายท้องยอมจำนนต่อนิวรณ์ ระบบย่อยในร่างกายยังไม่ต้องทำงานหนัก ส่งผลดีทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ปลอดโปร่ง กระฉับกระเฉง ไม่อืดอาดในการปรารภความเพียรและตั้งสติสัมปชัญญะ โรคภัยเบียดเบียนน้อย ยิ่งในยุคปัจจุบันที่อาหารมีสารปรุงแต่งที่มีผลเสียต่อสุขภาพ

“...อุปสรรคในการกินมื้อเดียวก็เกิดจากความเคยชิน เพราะเราเคยกินหลายมื้อต่อวัน หรือกินตามปรารถนาที่ต้องการ เกิดความหิวก็กินทุกครั้งไป และขาดการพิจารณาจนเกิดการเบียดเบียนร่างกาย คนไม่ใช่จะกินแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น บางครั้งก็กินสิ่งที่เป็นโทษต่อร่างกายลงไป หากเราพิจารณาดูก็จะเห็นโทษของการกินตามความปรารถนา จึงต้องมีการขูดเกลาให้รู้จักบริโภคแต่พอสมควร...”

เมื่อหลวงพ่อมีอายุมากขึ้น แม่ชีและโยมได้ทำอาหารมาถวายเฉพาะองค์ท่าน ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้เอื้อเฟื้อไปตามอายุสังขาร แต่หลวงพ่อก็ยังใช้บาตรเป็นหลัก และบางพรรษาท่านจะนำวิธีแบบโบราณมาใช้ เช่น การฉันภาชนะเดียวไม่มีภาชนะอื่นเพิ่มอีก แม้ในวัย ๘๔ ปีแล้วก็ตาม

นอกจากการฉันเอกาและฉันภาชนะเดียวแล้ว การฉันตกบาตร (การฉันอาหารเฉพาะที่ตนเองบิณฑบาตได้) หรือการไม่รับอาหารที่มาภายหลังก็เป็นอีกวิธีที่ช่วยเพิ่มความเรียบง่ายให้กับผู้ปฏิบัติ ไม่ต้องพะวงในเรื่องอาหารที่จะตามมา ในวัยหนุ่มหลวงพ่อฉันตกบาตรเป็นประจำเพื่อบูชาคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแบบฉบับของผู้เรียบง่าย ไม่กังวลกับการเป็นอยู่

หลวงพ่อไม่ได้บังคับให้พระเณรฉันตกบาตร เพียงแต่ต้องมารวมที่โรงฉัน หรือหากรูปใดไม่ฉัน การมานั่งรวมกันก็เป็นวิธีการในการสอดส่องดูกิริยาอาการของความรู้สึกในใจชนิดที่ไม่ต้องไปค้นหาเพ่งเล็งให้เมื่อย ทั้งเป็นการเคารพต่อกติกาสงฆ์ ไม่ขาดกิจวัตรส่วนรวม

เปลี่ยนวิธีการ แต่หลักการยังคงเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๗ หลวงปู่ชามาพำนักที่ดงป่าพง ซึ่งอยู่ห่างไกลชุมชนมาก มีแค่ทางเดินเล็ก ๆ ของชาวบ้านเพื่อหาของป่า หมู่บ้านไปบิณฑบาตก็มีชาวบ้านไม่กี่หลัง อาหารบิณฑบาตมีข้าวเหนียวเปล่า บางวันดีหน่อย มีน้ำพริกพอได้แบ่งกันฉัน รูปละเล็กละน้อย บางวันได้ข้าวเหนียวเปล่า ๆ กล้วย ๑ ลูก พระเณรมี ๗ รูป ก็หั่นเป็น ๗ ชิ้น เพื่อแจกแบ่งให้ทั่วถึงทุกรูป นาน ๆ ทีจะมีชาวบ้านนำกาแฟไปถวาย ก็ต้มกาแฟแจกจ่าย ฉันโดยไม่มีน้ำตาล เพราะโยมถวายมาเท่านั้น จึงฉันเท่านั้น

ต่อมาพระเณรมากขึ้น ญาติโยมรู้จักมากขึ้น จึงมีอาหาร ของเคี้ยว ของฉันมากขึ้น การรับอาหารจะปรับตามความเหมาะสม คือ พระเณรเมื่อบิณฑบาตกลับมา จะปั้นข้าวเหนียวเท่าที่แต่ละรูปจะพอฉัน ส่วนที่เหลือจะส่งไปโรงครัว เพื่อให้แม่ชีนำไปแจกแบ่งกัน ส่วนที่เป็นอาหารจะนำมารวมกันให้พระภัตตุเทศก์แจกอาหารให้แต่ละรูป โดยเริ่มแจกจากพระเถระลงไปตามลำดับ ถึงสามเณร

เมื่อพระเณร ญาติโยมเริ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มีปัญหาอาหารเหลือ แต่ไม่พอกิน คืออาหารมาก เมื่อแจกอาหาร ต้องแจกอาหารแต่ละอย่างใส่บาตรของทุกรูป ทั้งอาหารคาวหวาน ทำให้พระเณรแต่ละรูปฉันไม่หมด อาหารหลายอย่างหมดก่อนจะแจกถึงโยม ทำให้อาหารไม่พอกัน

“...สมัยก่อนเราอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ตอนมีส่วนเกี่ยวกับการขบการฉันหลังจากจาริกภิกขาจารมาแล้ว เราก็มีการมารวมกันที่โรงฉัน และก็มีส่วนของการแบ่งปันเรียกว่าแจกอาหาร การแจกอาหารมันก็เหมาะบางยุคบางสมัยหรือบางสังคมที่ยังไม่มาก มันก็ใช้เวลาไม่มาก ช่วงนี้สังคมของเรามันกว้างขึ้น แล้วก็บุคลากรที่เรามีส่วนของการรวมตัวก็มากขึ้น มันก็เลยไม่สอดคล้องเท่าที่ควร

อย่างระบบการแจกอาหาร พระเป็นร้อยเป็นพันการแจกก็ต้องใช้เวลาเป็นชั่วโมงสองชั่วโมงกว่าจะเสร็จ และการแจกนั้นถ้ามีผู้มีศรัทธามามีส่วนการสนับสนุนมากขึ้นมันก็มาก เพราะการแจกเราก็มักจะให้ทุกอย่างแก่ผู้ที่รับ บางทีมันก็มากเกินไป เมื่อมีมากเกินไปการมีส่วนกับการขบการฉันมันไม่หมด มันก็กลายเป็นสิ่งที่มีผลกระทบกระทั่ง คิดดูต้องใคร่ครวญดู แต่ว่าผมก็เห็นว่ามันไม่เหมาะในยุคของการเป็นอยู่แบบกลุ่มชนกลุ่มหมู่ใหญ่ก็เลยคิดในลักษณะไม่ให้มันผิดเพี้ยน และก็มีส่วนรับประเคนอาหารแล้วก็วางไว้บนโต๊ะ มีการไม่ให้มีสิ่งเกี่ยวกับแมลงวันตอมถึง เวลาที่เราจะรับเราก็ให้ไปรับเองตามความต้องการ พอยังอัตภาพให้เป็นไปในรูปแบบของสมณะ ก็ใช้เวลาไม่มาก อย่างทุกปีเรามีการรวมตัวพระประมาณ ๙๐๐ รูปทำนองนี้ เราใช้เวลารับอาหารประมาณ ๒๐ นาทีก็เสร็จแล้ว ถือว่ามันสะดวกเพราะต่างคนต่างได้รับข้อมูลกันมาแล้ว การรับก็พอยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ให้มากไม่ให้น้อย ระบบที่มีส่วนกระทบมันก็น้อยลง ที่มันมีส่วนเหลือก็ผู้มาร่วมในการบำเพ็ญบุญเขาก็ได้มีส่วนก็สะดวกขึ้นทำนองนั้นนี่ก็มองเห็นได้ว่ามันเหมาะกับการมีส่วนการทำในรูปแบบการรวมตัวมาก ๆ"

หลังจากหลวงปู่ชาละสังขาร วันที่ ๑๘ - ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หลวงพ่อได้นำเรื่องเพื่อปรึกษาคณะสงฆ์ลูกศิษย์หลวงปู่ มีหลวงพ่อเที่ยง, หลวงพ่อจันทร์, หลวงพ่อมหาสุพงษ์, หลวงพ่อมหาอมร เป็นต้น เพื่อหาทางแก้ปัญหาเรื่องรับอาหาร จึงได้สรุปที่ให้พระนั่งรับประเคน ให้ได้หัตถบาส คือผู้รับประเคนและผู้ประเคนห่างกันประมาณ ๑ ศอก ยกสูงจากพื้นพอแมวลอดได้ แล้วนำไปจัดบนโต๊ะจนหมดทุกอย่าง แล้วให้พระเถระเดินรับจากโต๊ะเรียงลำดับพรรษา จนถึงสามเณรและแม่ชี ด้วยการเปลี่ยนวิธีการ แต่หลักการยังคงเดิม จึงทำให้อาหารเพียงพอกับจำนวนพระเณรที่เพิ่มมากขึ้น และมีเศษอาหารเหลือลดน้อยลง ภายหลังเศษอาหารที่เหลือหลวงพ่อจึงหาวิธีนำไปหมักทำเป็นปุ๋ยจุลินทรีย์อีเอ็มเพื่อใช้ในการเกษตร

การรับอาหารบนโต๊ะที่โรงฉันหลังเก่า

ธุดงค์กับวัด

เนื่องจากธุดงควัตรนั้นเป็นข้อปฏิบัติเพื่อขูดเกลากิเลส จึงปฏิบัติยากและไม่เอื้อเฟื้อสำหรับผู้มีสุขภาพไม่แข็งแรงหรือชราภาพมากนัก แต่หลวงพ่อในวัย ๘๐ กว่ายังคงพอใจกับการอยู่รุกขมูลร่มไม้ ฝากกายไว้กับผืนดินในทุก ๆ ปี เมื่อถึงฤดูหนาว อากาศเริ่มเย็นลง ใบไม้ปลิดขั้วร่วงโรย เสียงดังกรอบแกรบตามแรงลมพัดผ่าน เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการอยู่รุกขมูล ท่านมักจะให้พระอุปัฏฐากกางกลดท่านไว้ใต้ร่มไม้ในบริเวณวัดที่หลีกเร้นจากสายตาของผู้คน และเมื่อถึงยามตะวันบ่ายคล้อย ความมืดโรยตัวเหนือผืนแผ่นดิน ความเงียบสงบของผืนป่ายามราตรีเป็นบรรยากาศในการปลีกวิเวกอยู่รุกขมูล ท่านจะไปพักภาวนาหรือจำวัดในที่นั้น ปีหนึ่งอาจจะนานหลายเดือน จนกว่าดินฟ้าอากาศจะไม่เอื้ออำนวยให้พักได้

“...รุกขมูลิกังคะ ถือการอยู่โคนไม้ คำว่าโคนไม้ก็คงจะรู้จักกัน สถานที่ที่ไม่มีใครหวงแหน ก็เป็นสถานที่ที่มีโอกาสเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ เป็นโอกาสในการเจริญสมณธรรม ได้พิจารณาได้หลาย ๆ อย่าง เป็นส่วนรูปขันธ์สำนึกระลึกเป็นโอปนยิโก เพราะการอยู่โคนไม้ ต้นไม้ ที่เป็นสภาพที่เป็นสังขารเหมือนกัน เป็นสังขารมีการเจริญเติบโต แล้วก็มีการร่วงโรยเหมือนกัน

นี่...เราจะได้เห็นกิ่งไม้ ใบไม้ มันร่วงลงมา เห็นสภาพต่าง ๆ ไม่มีความคงทนถาวร ล้วนลงสู่ความเป็นจริงของสัจธรรม ทำตัวของตัวอยู่กับธรรมชาติ ให้รู้จักความเป็นผู้รู้จักอยู่ตามธรรมชาติ ถ้าอยู่ได้อย่างธรรมชาติ มันก็ไม่มีความต้องการใฝ่ฝันปรารถนา ถ้าเรามีความรู้สึกใฝ่ฝันต้องการปรารถนา มันก็ทำให้รู้สึกทะเยอทะยาน ความรู้สึกทะเยอทะยานมันก็เป็นกิเลสอย่างหนึ่ง เราเรียกว่าความอยาก เป็นตัณหาประเภท กามตัณหา ความใคร่ความอยากมันก็มาในรูปลักษณะอย่างนี้ ถ้าเราอยู่แบบธรรมชาติ มันก็มีโอกาสที่ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น ในลักษณะบำเพ็ญเพียร เพื่อทำลายแผดเผากิเลส อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของธุดงควัตร...”

หลวงพ่อมาสางกอไผ่ที่หัก แห้งตายออก
และกางกลดบริเวณทิศใต้ของอุโบสถ
ช่วงฤดูหนาวปี ๒๕๖๖

การอยู่โคนไม้เป็น ‘ธุดงค์กับวัด’ โดยที่ไม่ต้องแบกบริขารเดินไกลไปเป็นร้อยพันกิโลเมตร แต่เข้าถึงเนื้อนัยของวิถีแห่งการขูดเกลากิเลสได้

หลวงพ่อมักจะแนะนำให้ลูกศิษย์อาศัยความเอื้อเฟื้อทดลองอยู่รุกขมูลร่มไม้ ฝึกฝนให้เคยชินกับการอยู่ป่า ปรับตัวเข้าหาธรรมชาติอยู่เสมอ โดยมีตัวท่านเองเป็นแบบอย่างนำพา และบางครั้งหลวงพ่อก็แนะนำเคล็ดในการอยู่โคนไม้ให้แก่พระเณรที่สนใจใฝ่รู้ด้วยว่า การอยู่โคนไม้ให้ได้ประโยชน์แก่สุขภาพร่างกายไปด้วยนั้น ควรจะใช้เพียงแค่ผ้าปูนอนปูลงบนฟางข้าว ไม่ต้องใช้ผ้าใบ เนื่องจากผ้าใบจะเป็นตัวกันความอบอุ่น

ของแผ่นดินที่จะคลายตัวออกมาในยามค่ำคืน ซึ่งฤดูหนาวไออุ่นจากแผ่นดินจะช่วยทำให้หลับได้สนิท ไม่ต้องพักนานก็เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย นอกจากนี้แล้วหลวงพ่อยังกล่าวสรรเสริญคุณประโยชน์ของการอยู่รุกขมูลไว้มากมายว่า การอยู่รุกขมูลนั้นเป็นการปรับตัวให้ตื่น เรียนรู้การอยู่กับป่า เพราะป่านั้นให้ความอบอุ่น ให้ความรู้หรือปัญญากับผู้รู้สึกได้ สังเกตเป็น และรุกขมูลเสนาสนะนั้นคือปราสาทของพระพุทธเจ้า เป็นวิหารของผู้รู้

" หาอยู่เหง่าไม้ ซามตาย " (หาอยู่โคนไม้ รอวันตาย) ท่านกล่าวสำทับถึงตัวท่านเอง ว่าแล้วก็ถือไฟฉายพร้อมด้วยผ้าครอง ส่องทางไปหารุกขมูลที่ท่านพักอยู่

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อได้รับนิมนต์ให้ไปร่วมงาน ณ วัดแห่งหนึ่ง หลวงพ่อซึ่งเป็นพระมหาเถระผู้มีอายุพรรษามาก จึงได้รับการจัดให้พักในกุฏิหลังใหม่ทำด้วยไม้ทั้งหลังอย่างประณีต แต่เมื่อท่านได้สัมผัสกับบรรยากาศของพื้นที่แล้ว เป็นสวนป่ามะม่วงที่ร่มรื่นดี ท่านจึงให้พระอุปัฏฐากไปกางกลดท่านด้านหลังกุฏิ และพักภาวนาจำวัดใต้ร่มไม้มะม่วงนั่นเอง

กรรมฐานกลายพันธุ์

พระอาจารย์สุธนัยเล่าว่า งานอาจริยบูชาหลวงปู่ชาของทุกปี แต่ก่อนภาพพระเณรญาติโยมกางกลดกันตามราวป่า อยู่รุกขมูลเพื่อปฏิบัติบูชาเป็นภาพที่เห็นจนชินตา แต่ภายหลังภาพบรรยากาศนั้นก็แปลกเปลี่ยนไป ยุคสมัยใหม่นำเต็นท์มาเสนอพระเณร และญาติโยมก็อ่อนเอียงไปหา ภาพกลดถูกกางใต้เงาไม้จึงกลายเป็นภาพเต็นท์แทนที่ วันหนึ่งหลวงพ่อเดินไปธรรมศาลาแลเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงนี้ จึงเปรยขึ้นเบา ๆ ว่า *"กรรมฐานกลายพันธุ์"*

เนสัชชิก

เป็นที่เห็นพ้องต้องกันในหมู่นักปฏิบัติว่า ในบรรดาธุดงควัตรทุกข้อ เนสัชชิกธุดงค์ขูดเกลากิเลสอย่างรุนแรงที่สุด ท้าทายที่สุด ปฏิบัติยากที่สุด ดังนั้นจำนวนในของผู้ทรงธุดงควัตรข้อนี้จึงมีจำนวนน้อยไปด้วย เพราะต้องต่อสู้ไม่เพียงความเจ็บปวดจากการปรารภความเพียรเป็นเวลานาน แต่ยังต้องฝืนทนกับความง่วงเหงาหาวนอน หรือ นิวรณธรรม ที่ชื่อว่า ถีนมิทธะ

"...ถีนมิทธะ ก็เป็นส่วนเกี่ยวข้องกับรูปขันธ์เช่นกัน เช่น ร่างกายของเรามันเป็นส่วนประกอบของเซลล์ เซลล์ถ้ามันสัมผัสกับความมืดมันจะมีลักษณะคลาย ถ้ามันสัมผัสกับแสงสว่างมันจะเกร็ง ถ้ามันเกร็งเราก็บอกว่าเหมือนมันตื่น เหมือนเราตื่นนอนนี่ อันนี้ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นอุปสรรค เป็นนิวรณ์ เป็นปกติธรรมชาติของส่วนที่เราถือว่าเป็นรูปขันธ์ ถือว่าเป็นปกติธรรมดา แต่ก็ให้อยู่ในสภาพที่ได้ว่ามีความพอเหมาะพอดี บางครั้งเราจะสังเกตดูอย่างนี้ก็พอที่จะเห็นได้เช่นร่างกายของเรามีความรู้สึกอ่อนเพลีย มันมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมัน แต่บางครั้งมันก็มีส่วนเกินอยู่บ้าง แต่ต้องฝืนดูเหมือนกัน มีลักษณะฝืนเพื่อให้เรามีความรู้สึกเข้มแข็ง..."

ช่วงที่หลวงพ่อยังมีธาตุขันธ์แข็งแรง ท่านนำพาพระเณรถือเนสัชชิกเป็นประจำทุกวันพระ ท่าน

จะนั่งนิ่งอยู่อย่างนั้นจนฟ้าสาง พระเณรวัยระห่ำมีกำลังมากยังยอมแพ้ แต่เมื่ออายุของท่านมากขึ้นจึงมิได้ทำเป็นประจำ อาจจะมีเป็นกรณีพิเศษบ้าง เช่น ในวันส่งท้ายปีเก่าเข้าสู่ปีใหม่

พระอาจารย์สุธนัยเล่าว่า *"ช่วงที่หลวงพ่ออายุย่าง ๗๐ ถือว่าชราภาพแล้ว คืนวันพระหลวงพ่อขึ้นแสดงธรรมประมาณ ๑ ชั่วโมง หลังลงจากธรรมาสน์ เสียงความเงียบเข้าแทนที่ พระเณรญาติโยมถือเนสัชชิกกัน หลวงพ่อจึงลุกจากอาสนะกลับกุฏิ พระอุปัฏฐากต่างยิ้มกระหยิ่มในใจ เพราะไม่ต้องทนนั่งหลังขดหลังแข็งให้ยุงรับประทานเลือดตลอดราตรี จะได้กลับไปผ่อนคลายอิริยาบถ แต่แทนที่จะเข้ากุฏิ หลวงพ่อกลับมานั่งปฏิสันถารกับลูกศิษย์ต่อที่ศาลานอก พระอุปัฏฐากก็ต้องบีบนวดท่านไปเรื่อย ๆ ความง่วงเริ่มครอบงำ เหล่าพระต่างนั่งนวดไป สัปหงกไป แต่หลวงพ่อก็ไม่บอกให้กลับเสียที จวบจนนาฬิกาผ่านเลยมาจนถึงตี ๑ ก็ยังต้องอยู่ตรงนั้น"* และนั่นเป็นหนึ่งในวิธีการให้ธรรมะแบบหลวงพ่อ

อยากนอน

ปฏิปทาของหลวงพ่อตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงวัยชรานั้นแน่วแน่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ ท่านจะไม่พักผ่อนกลางวันด้วยการเอนหลังเลย หากไม่อาพาธเหน็ดเหนื่อย ท่านจะไม่พักด้วยวิธีนี้โดยเด็ดขาด แน่นอนว่าหลวงพ่อพร่ำสอนลูกศิษย์ให้ปฏิบัติตามแบบเดียวกัน แต่ความง่วงนั้นเป็นนิวรณ์ที่หนักหนาสาหัส ยากจะต้านทานได้ พระเณรทั้งหลายจึงมักยอมศิโรราบให้อย่างหมดรูป

พระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) เมตตาให้ข้อมูลว่า หลวงพ่อมีปฏิปทานอนตื่นเดียว และจะลุกทันที ไม่อาลัยอาวรณ์ต่อการพักผ่อน ดังนั้นแล้วเมื่อท่านสอนศิษย์ก็มักแนะนำให้นอนตื่นเดียวด้วย และมักแนะนำให้งดพักกลางวัน แต่ให้บริหารความง่วงด้วยการเปลี่ยนอิริยาบถอื่นแทน

"...หายากนะที่จะเห็นท่านพัก บางทีท่านทำกิจอยู่ทั้งวันทั้งคืน ตื่นเช้ามาก็เห็นท่านทำต่ออีก ไม่รู้เอาเวลาไหนไปพัก และไม่เห็นร่องรอยความเหนื่อยล้าจากท่านเลย ท่านจะมีความสมดุลในการพักมาก และต้องเป็นการพักที่ยอดเยี่ยมที่สุด เพราะพวกเรานอนกันจนหมอนแทบขาด (หัวเราะ) พอทำกิจค่ำมาหน่อยก็เริ่มหาว เริ่มง่วง ตาเริ่มจะทรยศแล้ว แต่เราจะไม่สังเกตเห็นอาการแบบนี้จากหลวงพ่อเลยนะ อันนี้ก็แปลกเหมือนกัน เป็นคุณธรรมเฉพาะตัวของท่าน..." พระเถระอีกรูปตั้งข้อสังเกต

พระอาจารย์สุดถวิล อริยวังโส เป็นหนึ่งในผู้ได้สัมผัสปฏิปทาของหลวงพ่อเมื่อครั้งเตรียมความพร้อมก่อนการละสังขารของหลวงปู่ชา ซึ่งหลวงพ่อทำงานหามรุ่งหามค่ำจนไม่รู้ว่าพักเมื่อไหร่

"การสร้างศาลาใหญ่นี่แหละ ก็ลักษณะที่ว่าใช้อะไร คือใช้คน ใช้ทหารขุดหลุม มันก็ไม่ได้เสียเงิน ใช้พระเทปูน ใช้พระอ๊อกเหล็ก แล้วท่านก็ขึ้นอ๊อกเองด้วยนะ หลวงพ่อขึ้นไปอ๊อกเหล็กเองข้างบนศาลาใหญ่ ทั้งหอฉันนะ ผมเห็นกับตานะ ผมนอนหลับไป ผมตื่นขึ้นมาผมเห็นหลวงพ่ออยู่บนหลังคาแล้ว ผมว่าแล้วหลวงพ่อนอนเมื่อไหร่ ผมไม่เคยเห็นหลวงพ่อนอนหลับ ไม่เคยเห็นว่าท่านตื่นตอนไหน เห็นแต่หลวงพ่อทำงานอยู่แล้วทุกที แต่เราเด็ก ๆ หนุ่ม ๆ ยังหลับปุ๋ยเลย อยู่กับกองงานนั่นแหละ บางทีไปไม่ได้ แล้วก็ทำงานกันทั้งวันทั้งคืนช่วงนั้น เราก็ทำงานทั้งวันทั้งคืน "

เมื่อวัดป่านานาชาติจัดพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ ซึ่งเป็นงานใหญ่ ต้องได้รับความช่วยเหลือจากพระเณรและญาติโยมจำนวนมาก พระรูปหนึ่งได้ทุ่มเทเรี่ยวแรงช่วยงานต่อเนื่องหลายวันจนเหนื่อยล้าสุดกำลัง ความต้องการเพียงหนึ่งเดียวของท่านในขณะนั้นคือ “นอน” เพียงแค่ได้นอนเท่านั้น เมื่องานสิ้นสุดลง ท่านเดินทางกลับวัดหนองป่าพง โดยพกความอยากนอนมาจนล้นย่าม ก่อนจะกลับกุฏิไปนอน จึงแวะลงไปกราบหลวงพ่อตามธรรมเนียม เมื่อเงยหน้าขึ้นหลังจากกราบ ก็ต้องชะงักกับสายตาดุดันของหลวงพ่อ *“อย่าไปทำอย่างนั้นเชียวนะ!”* น้ำเสียงเด็ดขาดของหลวงพ่อทำความง่วงของท่านหายวับไปในบัดดล

ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

สอนลูก

เมื่อหลวงพ่อรับช่วงต่อวัดหนองป่าพงจากหลวงปู่ชา ภาระหน้าที่ในการสั่งสอนอบรมพระเณรแม่ชี ตลอดจนญาติโยมทั้งหลายจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงอีกต่อไป

“การพูดสอนของหลวงพ่อมี ๒ รูปแบบ คือ พูดแบบรวม ๆ และ ก็พูดสอนเป็นส่วนตัว เฉพาะบุคคล ถ้าพูดแบบรวม ๆ คือ สอนแบบปล่อย คือ เขาจะทำหรือไม่ทำก็ไม่ว่า แต่ถ้าสอนเป็นส่วนตัวนี่ท่านจะดูผลงานเรานะ ว่าพัฒนาขึ้นไหม” พระเถระรูปหนึ่งเล่า

ปกติแล้วพระเณรจะรอฟังโอวาทจากหลวงพ่อทุกวันหลังจากฉันภัตตาหาร เป็นเวลาที่ท่านจะมอบธรรมะต่าง ๆ ตลอดจนถ้อยคำเตือนสติแก่ผู้ฟังให้สำรวมระวังในการประพฤติปฏิบัติ กิจวัตรนี้ดำเนินสืบเนื่องกันมาโดยตลอดตราบจนปัจจุบัน หลวงพ่อเองก็ไม่ได้ละวางการอบรมสั่งสอนพระเณร เคยมีลูกศิษย์ขอโอกาสถามหลวงพ่อว่า หลวงพ่อไม่มีความเบื่อหน่ายบ้างหรือ กับการอบรมสั่งสอนพระเณร โดยเฉพาะเมื่อพูดไปแล้วไม่เชื่อฟัง หลวงพ่อตอบแบบเรียบ ๆ ว่า *“ไม่ได้คิดอย่างนั้น”* สำหรับผู้ใฝ่ในการประพฤติปฏิบัติจริง ๆ ย่อมจะได้รับประโยชน์จากโอวาทที่ท่านให้อย่างแน่นอน

“ลำพังแค่โอวาทท่านหลังฉันนี่ มันครอบคลุมการปฏิบัติทั้งหมด ทั้งการเป็นอยู่ หลักในการดำเนินชีวิตของพระ ตลอดถึงหลักธรรมคำสอนที่เป็นหลักสำคัญ ๆ ถ้าจะว่ากันด้วยการปฏิบัติจริง ๆ เราปฏิบัติไม่หมดหรอก” พระเถระอีกรูปให้ความเห็น

ส่วนใหญ่พระเณรที่ฝักใฝ่กับการภาวนาและไม่ต้องการลงไปหาหลวงพ่อที่ใต้ถุนกุฏิ มักจะคอยช่วงเวลาของการรับโอวาทหลังฉัน เพราะเป็นเวลานาทีในการคลี่คลายความสงสัยและหาจุดที่เหมาะสมในการปฏิบัติ

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า *“ท่านพูดเหมือนตาเห็น บางทีเราติดขัดอะไรฟังโอวาทท่านแล้ว มันได้รับคำตอบ ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไม แต่หลักการปฏิบัตินั้นมันไม่หนีกันหรอก ไม่หนีหลักที่พระพุทธเจ้าท่านบัญญัติ หลวงพ่อท่านอบรมท่านพูดยึดโยงกับหลักการ ไม่ได้พูดชนิดว่าไปเอง แต่อิงอยู่กับหลักของพระพุทธเจ้า ซึ่งหลักมันตอบโจทย์สำหรับผู้ติดขัดได้ ”*

แต่ว่าบางครั้งสำหรับผู้ไม่คุ้นเคยโอวาทของหลวงพ่อก็ฟังเข้าใจยากเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ไม่เคยมีพื้นฐานของการเรียนหลักธรรมมาก่อน

พระครูสุตธรรมาภิวัตน์ (คำทูล กมฺพุทฺโต ป.ธ.๓) เล่าความรู้สึกเมื่อได้ฟังเทศน์หลวงพ่อครั้งแรก และเกิดอาการฟังไม่รู้เรื่อง เนื่องจากหลวงพ่อมีโวหารในการถ่ายทอดที่เฉพาะตน คือท่านจะพูดให้รายละเอียดที่กว้างขวางและค่อนข้างอ้อมค้อม และบางครั้งผู้ใหม่ในการได้ยินมักจะจับจุดความหมายที่หลวงพ่อสื่อไม่ได้

“ท่านจะไม่แนะนำโดยตรง แต่จะพูดให้เราคิด จะไม่บอกว่าทำอย่างนั้น อย่างนี้เด้อ ท่านจะบอกว่าทำสิ่งนั้น แต่จะไม่บอกวิธี แม้กระทั่งคำพูดของท่าน ท่านให้เราไปตีความเอา ท่านไม่บอกว่านี่กอไก่ คือพูดง่าย ๆ ไม่จับมือเขียน แต่ให้เราลองทำดูเอง” พระครูใบฎีกาเอนกพงษ์ อินฺทวณฺโณ ให้ข้อสังเกต

เนื่องจากหลวงพ่อมีอุปนิสัยที่พูดแบบกลั่นกรองอย่างดี น้อยครั้งที่หลวงพ่อจะชี้ชัดถูกผิดลงไปตรง ๆ แต่จะให้มุมมองทั้งสองด้านอย่างรอบคอบ บางครั้งเมื่อลูกศิษย์ยกย่องชื่นชมอะไรบางอย่าง ท่านจะแย้งให้เห็นข้อเสีย แต่ถ้ามีมุมมองลบ ท่านก็มักจะชี้ข้อดี จึงเหมือนกับว่าหลวงพ่อไม่ตามใครและรักษาความไม่ประมาทไว้เสมอ ดังนั้นศิษย์ต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจกับข้อความที่ท่านสื่อ และเนื่องจากท่านจะไม่พูดมาก บางครั้งพูดเพียงไม่กี่คำ เป็นธรรมดาสำหรับลูกศิษย์ที่ไม่เฉลียวฉลาดในการทำความเข้าใจย่อมจะต้องงุนงง แต่สำหรับผู้เข้าใจก็ถือว่าเป็นธรรมดา

พระเถระรูปหนึ่งซึ่งอยู่กับหลวงพ่อมานับสิบปีเล่าว่า *“เหมือนเวลาท่านสั่งงาน เราต้องรอบคอบในการสนองงานเหมือนกัน เช่น ถ้าท่านบอกว่า ไปหาหมู่มาช่วยกวาดใบไม้เด้อ ท่านบอกแค่นั้น ผมก็ต้องไปเตรียมผ้าใบ เตรียมคราดไม้ไผ่ ไปชวนพระมาช่วย หาคนขับรถขนใบไม้ คือ พอหมู่คณะมาแล้วทุกอย่างมันพร้อมทำได้เลย ไม่ใช่แค่ไปบอกพระมาช่วยเฉย ๆ แล้วก็จบ”*

ธรรมาสน์

หลวงพ่อมีปกติพูดแต่เพียงน้อย นอกจากเวลาขึ้นแสดงธรรมตามรูปแบบของการเทศนา หรืออบรมพระภิกษุสามเณรเป็นการส่วนรวม นอกจากนั้นแล้วการให้ธรรมโอสถแก่ลูกศิษย์จะเป็นถ้อยคำที่ลัดสั้นตัดตรงไปเฉพาะบุคคลนั้น ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่ใช่การเทศนาอธิบาย บางทีถูกสอดแทรกอยู่ในขณะที่ศิษย์กำลังประสบกับปัญหาเฉพาะตน หรือในระหว่างที่เผชิญหน้ากับอารมณ์อย่างเข้มข้นตลอดจนขณะทำงานอุทิศเพื่อส่วนรวม แต่ทว่าคำสอนอย่างสั้น ๆ นี่เองที่กลายมาเป็นบทในการภาวนา เป็นปริศนาธรรม ที่ลูกศิษย์ต้องนำไปขบให้แตกด้วยการภาวนา เป็นเครื่องระลึกให้เกิดอินทรีย์ที่กล้าแข็งตามลำดับของการอบรม และคำสอนหรือคำเตือนสั้น ๆ นี่เองจะเป็นสิ่งเตือนใจเมื่อนึกถึงหลวงพ่อผู้เป็นเหมือนไฟที่ถูกฉายขึ้นในท่ามกลางความมืดมนในสังสารวัฏของแต่ละคน และในสถานการณ์เหล่านั้นนั่นเองคือธรรมาสน์ที่ท่านใช้แสดงธรรมแก่ศิษย์

ความเงียบที่กังวาน

สำหรับคนส่วนใหญ่ การสอนธรรมะ คือการพูดให้ไพเราะ จูงใจคนฟังด้วยภาษาที่สละสลวยและเทคนิคการพูดชนิดสามารถกล่อมจนคล้อยตาม แต่สำหรับหลวงพ่อการสอนธรรมะของท่านคือ *“การทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส”* เป็นธรรมะที่ไม่ต้องมีเสียง แต่ชัดเจนในทุกอิริยาบถ หลวงพ่อเคยพูดถึงคำว่ากังวานว่า *“กังวานในที่นี้ไม่มีเสียง แต่เป็นเสียงที่อยู่ในใจของผู้เข้าถึงธรรม จะเกิดความหนักแน่นในใจ ไม่กระด้างกระเดื่อง แต่แน่วแน่และสามารถทำประโยชน์ได้มาก”*

ชีวิตที่เรียบง่ายของหลวงพ่อในวัดหนองป่าพง ไม่ได้เน้นการต้อนรับขับสู้ หรือเชื้อเชิญใครด้วยถ้อยคำ แต่ท่านจัดสิ่งที่จำเป็นไว้ให้เรียบร้อย เช่น ป้ายบอกทาง ห้องน้ำ น้ำดื่มสะอาด บรรยากาศเป็นธรรมชาติ ไม่ได้ปรุงแต่งจัดสรรจนผิดเค้าเดิม ท่านบอกว่า *“เราไม่ได้โต้ตอบใคร ไม่ได้ทำให้ใครลำบาก ให้ความสะดวกทุกอย่าง แต่เขาจะชอบหรือไม่ชอบ เป็นเรื่องของเขา เราห้ามเขาไม่ได้”*

การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบของหลวงพ่อคือการสร้างบรรยากาศในการเข้าหาธรรมชาติให้มากที่สุด ในธรรมชาตินั้นเอง คนจะได้เห็นความเป็นจริงที่ถูกเคลือบแฝงด้วยเปลือกที่ปกปิด และเมื่อเปลือกนั้นแตก ความจริงก็ปรากฏ และสิ่งที่หลวงพ่อพากเพียรในการรักษามิใช่เพียงพระคัมภีร์ แต่คือวิธีนำเนื้อหาสาระในธรรมวินัยนั้นมาใช้จริง อันแทรกซึมอยู่ทุก ๆ ความเป็นไปในชีวิตประจำวัน

“ถ้าเรารักษาธรรมวินัยให้ดี จะกังวานได้หลายชั่วอายุคน แต่ถ้าเราไม่รักษา แม้แต่จะให้กังวานในช่วงชีวิตเดียว ก็ยังยาก”

หน้าที่เพื่อหน้าที่

พระเถระรูปหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า *“สำหรับผมแล้ว ปฏิปทาของหลวงพ่อ คือ ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ปฏิบัติเพื่อปฏิบัติ”*

ภาระทั้งหลายของหลวงพ่อในฐานะของเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงนั้นไม่เพียงเป็นความเอื้อเฟื้อของท่านที่มีต่อคณะสงฆ์และญาติโยมทั้งหลายเท่านั้น แต่ยังเป็นเหมือนเครื่องแสดงให้เห็นถึงปฏิปทาอันแน่วแน่ในการทำหน้าที่เพื่อบูชาคุณ นับตั้งแต่วัยหนุ่มจนกระทั่งถึงชราภาพ

“...การปฏิบัติธรรมคือการทำหน้าที่ ถ้าเปรียบเทียบก็หมายถึงผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบ ผู้อำนวยการก็ดี ผู้จัดการก็ดี ก็ต้องรู้จักสภาพที่ตนจะต้องไปเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประโยชน์ ก็คล้าย ๆ กัน เราในฐานะ ต้องศึกษาให้รู้จักทรัพยากรที่เรามีอยู่ว่า มันควรที่จะปรับปรุงควรที่จะแก้ไขอย่างไร...”

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า ช่วงปีที่ท่านเข้ามาอยู่วัดหนองป่าพง ประมาณสี่สิบปีที่แล้ว หลวงพ่อยังรับผิดชอบงานหลัก ๆ ทั้งหมดในวัดด้วยตนเอง แม้จะเป็นงานเล็ก ๆ เช่น การทำความสะอาดศาลานอก หลวงพ่อปัดกวาดเช็ดถูดูแลเองทั้งหมดโดยไม่ปริปากบ่นหรือร้องขอใครให้มาช่วยแบ่งเบาภาระในกิจเหล่านี้ รวมทั้งการสูบน้ำด้วย

“วันหนึ่งวันโกนตอนเย็น ๆ ผมก็เดินออกไปดูแถว ๆ โรงสูบ ไม่กล้าเข้าไปใกล้ท่าน ยังไม่สนิทเราผู้ใหม่ด้วย เห็นท่านอยู่ในโรงสูบไม่รู้ทำอะไรของท่าน เปียกหมด ตัวมอมแมม เดี๋ยวก็โดดลงไปในบ่อน้ำกลางสระ เทียวเข้าเทียวออกของท่านอยู่ลักษณะนั้น เราสังเกตดู เราเป็นช่างเนาะ แสดงว่าเครื่องจะต้องมีปัญหาแน่นอน ผมก็ไม่กล้าจะเดินเข้าไป ผมก็จะย่องเข้าไปแบบทหารแอบไป อ้อมไปข้างหลัง พอท่านผลุบเข้าไปในโรงสูบผมก็วิ่งไปแอบดู เห็นท่านเล่นอยู่กับเครื่องสูบน้ำ เราก็ดู โอ้ มีปัญหาแน่นอน เรารู้แล้วว่าเครื่องมีปัญหา ดูแล้วก็ไม่ได้เข้าไปช่วยท่านหรอก ผมก็กลับไป

พอตอนเช้าบิณฑบาตมาเสร็จผมก็ไปอีก เหมือนเดิมเลย มอมก็มอม เปื้อนก็เปื้อน ผมก็เลยตัดสินใจเข้าไปเลย ไม่เกรงใจล่ะ ผมรู้แล้วว่ามันเป็นอะไร ผมก็ไปหาประแจ มาขันซีลคอเพลาอัดซีลเข้าไปกะพอดี ขอโอกาสท่าน ขอโอกาสลองเครื่องครับ ท่านก็ว่า " เอาเลยนิมนต์ ๆ " พอสับสวิทช์เปิดเครื่องมันก็พุ่งขึ้นทันที ท่านยืนหมดแรงอยู่ตรงนั้นเลยนะ ท่านว่าไม่ได้นอนทั้งคืนเลย กลัวหมู่ไม่มีน้ำใช้ในวันพระ..."

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม

"รักตัวรักชีวิต
ชีวิตจะยืนยาวนาน
"จงทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง
กินอาหารด้วยความว่างอย่างพระกิน
"การทำงานของชาวโลกมุ่งกามเกียรติ
ส่วนชาววัดมุ่งขจัดไปท่าเดียว
รู้จักคิดในการทำงาน
การทำงานนั้นต้องปลอดภัย"
ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น
ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวที"
ทำให้เกิดความเคร่งเครียดจนหวาดเสียว
ไม่ยุ่งเกียรติกามมุ่งงามธรรม"

หลวงพ่อไม่ได้มองงานเป็นการงาน แต่มองเป็นการเปลี่ยนอิริยาบถภาวนา เพื่อพัฒนาคุณธรรมต่าง ๆ ให้บังเกิดมีขึ้น ซึ่งปฏิปทาข้อนี้ไม่เป็นที่กังขาแม้แก่ผู้ไม่คุ้นเคย ลูกศิษย์ของหลวงพ่อจึงถูกฝึกแบบทำจริงด้วยตนเอง ดังนั้นความเรียบง่าย ไม่ถือตัวตน อดทน พากเพียร เสียสละ ทุกอย่างถูกพัฒนาจากการทำงานแบบมีสติสัมปชัญญะ กรำแดดตากฝนไม่ย่นระย่อ นอกจากเป็นการพัฒนาคุณธรรมภายในแล้ว ยังเป็นวิธีการให้ลูกศิษย์ได้มีความคุ้นเคยกัน ผ่านการร่วมทุกข์คลุกเคล้าความยากลำบากไปพร้อมกัน เมื่อเคยร่วมงานกันก็พลอยรู้ซึ้งถึงน้ำใสใจจริง ไม่ทอดทิ้งกันยามทุกข์ยาก

"...ท่านพุทธทาส ท่านพูดพอเป็นแบบที่ให้เราทำงานด้วยความรู้สึกไม่มีอุปาทาน ถ้าผมทำงานผมก็ไม่ได้กังวลอะไร ผมไม่ได้คิดเรื่องอะไร ทำไปเพียงให้มันเป็นส่วนหนึ่งของประโยชน์ของหมู่คณะเท่านั้นเอง ผมก็ไม่ได้คิดว่ามันเยอะ ทำให้เกิดความรู้สึกกังวลอะไร ผมก็ไม่ได้ทำเพื่อให้มันมั่นคงถาวรอะไร เพราะถือว่าทำไปเพื่อบรรเทาความร้อนความหนาว แต่ทำดีทำไม่ดีก็ความทนทานก็จะแตกต่างบ้าง ถ้าทำด้วยความไม่กังวล ทำด้วยจิตใจที่ไม่วิตกวิจารณ์อะไรมากมันก็ทำได้ เหมือนเราเดินทางนี่แหละ ถ้าเราไม่ต้องการให้มันถึงเร็ว ระยะทางมันก็ไม่ไกล แต่ถ้าเราต้องการให้มันเร็วกว่านี้ ระยะทางมันก็ไกล มันขึ้นอยู่กับความอยากของเราด้วย..."

พระอาจารย์บุญชุ่น เล่าความประทับใจเกี่ยวกับการทำงานของหลวงพ่อว่า ช่วงเวลาที่ท่านเข้ามาอยู่วัดหนองป่าพงนั้น กำลังปรับปรุงทำกำแพงกั้นดินบ่อน้ำ ภาพหลวงพ่อพาพระเณรทำงานอย่างมุ่งมั่นตั้งใจจนมืดค่ำมองไม่เห็นถึงหยุดเข้ามาสู่ในสายตา ทุกคนต่างเสียสละตนเองเพื่อการทำประโยชน์ ตากแดดเปียกฝนกันจนเปียกปอนหนังไหม้ แต่ทุกคนดูมีความพากเพียรเป็นการทำงานด้วยจิตว่าง อย่างที่หลวงพ่อเน้นย้ำอยู่ตลอด

พ.ศ. ๒๕๔๖ หลวงพ่อพาพระเณรทำกำแพงกั้นดินที่บ่อเก็บน้ำผิวดิน ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์หลวงปู่ชา

๑. - ๓. พ.ศ. ๒๕๕๓ หลังจากเปลี่ยนหลังคาธรรมศาลาเป็นกระเบื้องเซรามิกเคลือบ หลวงพ่อต่อท่อน้ำรองรับน้ำฝนจากธรรมศาลาส่งมายังถังเก็บน้ำใต้ดิน ข้างหอถังส่งน้ำ โดยท่านกำลังดัดท่อ PVC โค้งขนาด ๔ นิ้ว

๔. พ.ศ. ๒๕๕๙ หลวงพ่อให้ขุดลอกบ่อน้ำหลังวัดให้ลึกขึ้น ทำหอถังส่งน้ำเพิ่ม (เพราะในงานอาจริยบูชาคนมาร่วมงานมาก จึงทำให้แรงดันน้ำไม่พอ) และใช้น้ำจากที่บ่อนั้น จากนั้นนำดินที่ขุดขึ้น มาถมบ่อภายในวัด เนื่องจากต้องการพื้นที่โล่งภายในวัดในการทำกิจกรรมและใช้เป็นที่จอดรถเวลามีงานของวัด

พระครูพิพัฒน์ญาณประยุต (สมพงษ์ อินฺทญาโณ) เล่าว่างานปฏิบัติธรรม ปี ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นปีครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาลของหลวงปู่ชา สุภทฺโท หลวงพ่อได้นำพาพระเณรปลูกดอกทานตะวันจำนวนนับหมื่นกระถาง ทั้งปลูกลงดินสองข้างทางจรดบ้านก่อเพื่อบูชาคุณของหลวงปู่ ทานตะวันทั้งหมดหลังจากเก็บเกี่ยวดอกมาแล้ว หลวงพ่อให้หาเครื่องมือมาเพื่อสกัดน้ำมันเป็นเภสัช

ดอกทานตะวันจำนวนมหาศาลถูกนำมาเลาะเมล็ดออกอย่างใจเย็น พระเณรมาช่วยกันจำนวนหนึ่ง โดยมีหลวงพ่อนั่งทำอยู่เงียบ ๆ ตั้งแต่ห้าโมงเช้าจนถึงหกโมงเย็น ไม่มีการพูดคุย ไม่ต่างจากการปลีกวิเวกในที่อันสงัด หลวงพ่อนั่งอยู่อย่างนั้น โดยลุกไปเปลี่ยนอิริยาบถฉันน้ำปานะแค่ครั้งเดียว

“เวลาที่หลวงพ่อท่านทำงาน ถ้าเคยอยู่กับท่านมานานจะรู้ว่า ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปกวน ถามคำถาม หรือชวนคุย เพราะเวลานั้นเหมือนท่านกำลังเข้าสู่สมาธิของท่านอยู่ ผ่านอิริยาบถของการเคลื่อนไหว หากไม่จำเป็นจริง ๆ เราไม่ควรไปรบกวนท่าน” พระเถระรูปหนึ่งกล่าว

พื้นที่โล่งหลังจากถมบ่อน้ำใช้เป็นที่เพาะทานตะวัน

ขนกระถางทานตะวันไปประดับตกแต่งตามจุดต่างๆ

ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์

พระอาจารย์สุธนัยเล่าว่า *“หลวงพ่อมีมุมมองที่ต่างออกไป ท่านไม่ได้มองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ แต่ท่านมองเห็นประโยชน์ในสิ่งนั้น ๆ เสมอ”*

โรงเก็บเมรุเคลื่อนที่ด้านหลังกุฏิหลวงพ่อนี้จะเรียกว่าเป็นสำนักงานของท่านก็ว่าได้ ทุก ๆ โครงการของท่านจะเริ่มต้นที่นี่

ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ในพรรษาฝนตกหนักมากจนดินอิ่มน้ำ ทำให้เมรุลายปูนปั้นอยู่ข้างศาลานอกทรุดตัวพังลงมา หลวงพ่อให้พระเณรทุบทิ้งจนหมดสิ้น เลาะเอาเศษเหล็กเส้นออกมายืดให้ตรง เก็บไว้ใช้ใหม่สำหรับงานเทถนน เศษปูนเก่าที่ทุบออกถูกขนไปเสริมขอบถนนคอนกรีต เพื่อเพิ่มความแข็งแรง

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ถนนคอนกรีตเก่าซึ่งสร้างในปี ๒๕๓๐ แตกร้าว ทรุดตัวเป็นหลุมเป็นบ่อหลายจุด หลวงพ่อพาพระเณรเทคอนกรีตทับบนพื้นถนนเก่าตั้งแต่หน้าวัดไปถึงเจดีย์หลวงปู่ชา โดยใช้เหล็กตัวซีเป็นแบบ ๒ ข้างขอบถนน เมื่องานเทถนนเสร็จ เหล็กแบบตัวซีถูกนำไปทำเป็นหลังคาโรงเก็บเมรุเคลื่อนที่

มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ หลังงานประชุมสงฆ์จบลง เป็นเวลาของการรื้อศาลานอกซึ่งชำรุดทรุดโทรม หลังคาเก่าถูกนำมาล้างทำความสะอาด ทาสีใหม่ และกลายไปเป็นหลังคาที่เก็บของโรงทาน รวมทั้งวงกบหน้าต่างและประตูที่ถูกรื้อออกมาด้วย นำมาใช้ที่อาคารเก็บหนังสือของศูนย์มรดกธรรม

ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ รื้อศาลาวัดภูดินแดง วงกบและหน้าต่างไม้สักเก่าทั้งหมดถูกนำมาทำความสะอาด ทาสีใหม่ ได้นำมาใช้เป็นวงกบกุฏิรับรอง หลังที่ ๒ และเรือนรับรองอุบาสิกา วัดป่าหนองหวาย

หลังการรื้อหลังคาศาลาวัดหนองป่าพงในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ หลังคาทั้งหมดถูกส่งไปยังวัดป่าโนนสวรรค์ หลังทำความสะอาดทาสีใหม่อย่างดี ก็กลายไปเป็นหลังคาของศาลาใหม่ที่วัดนั้นเอง

ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ หลังคาโรงฉันและหลังคาพิพิธภัณฑ์ วัดหนองป่าพง ถูกรื้อและเปลี่ยนใหม่ แน่นอนว่าหลังคาเก่าถูกเปลี่ยนเป็นหลังคาใหม่ของเรือนรับรองอุบาสิกาและห้องน้ำรวมของวัดป่าบุญโฮม และในอีกหลาย ๆ กรณี

วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หลวงพ่อเลือกใช้ในงานสร้างถาวรวัตถุนอกจากคงทนถาวรแล้ว ยังสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกครั้ง หลังการบูรณะซ่อมแซม

“หลวงพ่อเป็นพระที่มองเห็นประโยชน์จากของเก่า จะเรียกว่าประหยัดก็ได้ อย่างไม้แบบต่าง ๆ ในงานก่อสร้าง มันจะถูกใช้งานจนผุ จากวัดหนึ่งสู่อีกวัดหนึ่ง เป็นทอด ๆ ตะปูเก่า เหล็กเส้นเก่าที่ยังพอใช้ได้ ท่านก็นำกลับมาใช้ใหม่ มันคือการเห็นคุณค่าของทรัพยากร ไม่ใช้แบบทำลาย คือ ใช้เสร็จแล้วก็ทิ้ง ขนาดอาหารเก่าท่านยังเอามาทำปุ๋ยรดต้นไม้ได้เลย นับประสาอะไรกับของดีกว่านั้น” พระเถระรูปหนึ่งให้ความเห็น

“อะไรที่มันเป็นของที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่าทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เราต้องคำนึงถึงหลักของการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์จนถึงที่สุด”

หลวงพ่อมักจะยกตัวอย่างในการอบรมพระเณรเกี่ยวกับการใช้สอยจีวรในพระไตรปิฎก กล่าวคือ จีวรเก่านำไปใช้เป็นผ้าปูนอนหรือผ้าขึงเพดานหรือเป็นผ้าม่าน เมื่อหมดสภาพก็นำไปใช้เป็นผ้าเช็ดเท้า เมื่อเก่าจนเช็ดเท้าไม่ได้จึงนำไปย่อยสลายคลุกดินฉาบกุฏิ

“นี่ก็ถือว่าการใช้ให้มันคุ้ม ใช้จนถึงว่ามันเป็นประโยชน์ถึงที่สุด เราก็มองอย่างนั้นด้วย จะได้เห็นคุณค่าของเล็ก ๆ น้อย ๆ บางคนก็ไม่เห็นหรอก คนจีนที่เข้ามาเมืองไทยหรือคนญวนเข้ามาเมืองไทยครั้งแรก ตะปูคด ๆ งอ ๆ โค้ง ๆ เขาก็ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เป็นของหาได้ยาก กว่าที่จะมาเป็นสภาพอย่างนั้นได้ มันก็ต้องใช้ขั้นตอนการปรับปรุง เขาก็เอามาดัดทำเป็นเครื่องไม้เครื่องมือใช้ประโยชน์ได้ถึงขนาดนั้น”

ซึ่งคงจะไม่สามารถกล่าวได้ทั้งหมดที่หลวงพ่อท่านได้ใช้วัสดุสิ่งของ ไทยทานที่ญาติโยมได้ถวายมาอย่างคุ้มค่ามากจริง ๆ

ไม่บังคับ

พระอาจารย์วิชิต เขมวีโร ซึ่งมาอยู่กับหลวงพ่อตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ เล่าว่า *“ปกติเวลาหลวงพ่อบอกงานพระเณร ท่านไม่ใช้วิธีชี้ว่า คุณคนนั้นช่วยทำนั่นทำนี่หน่อย แต่จะบอกเป็นกิจส่วนรวม พระที่มีความรู้ความสามารถพอจะทำได้ก็จะรู้เอง และพระเณรรูปไหนสะดวกพอที่จะไปร่วมกันเสียสละก็ไป ไม่มีการบังคับว่าต้องทำ”*

พระครูใบฎีกาเอนกพงษ์เปิดเผยว่า *“การทำงาน ส่วนมากท่านก็ไม่ได้บอกว่าให้หยุด คล้าย ๆ ลักษณะตัดสินใจเอง ให้ดูกำลังของตัวเอง ว่าทำได้แค่ไหน ฝึกความอดทนทั้งร่างกายและจิตใจ คล้าย ๆ ดูอารมณ์เจ้าของ”*

ไม่มีขี้เกียจ

“...ผมสังเกตตัวของตัวเอง คำว่าขี้เกียจนี้ไม่มี มันถามหาแทบจะไม่เจอ หรือไม่เจอเลย คำว่าขี้เกียจนี่มันไม่มีอะไรที่จะขี้เกียจ ไม่มีอะไรที่จะมีลักษณะว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ว่ามันเป็นปกติ มันเป็นปกติของมัน ไม่ได้บังคับ ความพากเพียรจะมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ และก็ทำให้เรามีความรู้สึกว่ามีความสุขความสบาย คนที่มีความสุขในลักษณะอย่างนี้ เขาเรียกว่าไม่ทำให้หม่นหมอง ไม่เศร้าหมอง มีลักษณะของความร่าเริง....”

“...ถ้าว่าไม่มีความขี้เกียจ พูดไปหมู่ก็ไม่เข้าใจกับเรา...” หลวงพ่อเอ่ย ลูกศิษย์ได้ฟังดังนั้นก็ยกมือพนมรับ เพราะเชื่อสนิทใจ ไม่สงสัยเลย ด้วยไม่เคยสังเกตได้ถึงอากัปกิริยาความขี้เกียจจากหลวงพ่อ ปกติแล้วคนทั่วไปถึงจะขยันขันแข็งมากแค่ไหนก็ยังสังเกตได้ถึงความขี้เกียจแสดงออกผ่านกิริยาท่าทาง ถ้อยคำ การแสดงอารมณ์เบื่อหน่าย แต่หลวงพ่อกลับไม่มี หลวงพ่อเมตตาอธิบายถึงคำว่า ไม่มีขี้เกียจ คือ จิตไม่มีนิวรณ์

เฮ็ดหยังกะบ่แล้วมือ

หลวงพ่อกำลังดัดเหล็กเพื่อทำเป็นปลอกส้วมขนาดใหญ่ สำหรับห้องสุขาที่ปรับปรุงใหม่ พระภิกษุรูปหนึ่งจึงเข้าไปช่วยดัดเหล็กด้วย แต่เพราะความไม่คุ้นเคยในการใช้เครื่องมือ ทำให้งานไม่น่าชมสักเท่าไร ท้ายที่สุดหลวงพ่อซึ่งดูอยู่ใกล้ ๆ จึงจับงานนั้นมาทำเอง และพูดว่า *“เฮ็ดหยังกะบ่แล้วมือ” (ทำอะไรก็ไม่พ้นมือเรา)*

พระภิกษุรูปนั้นได้รับคำสอนอย่างไม่ทันได้ตั้งตัว ถึงกับไปไม่เป็น จึงได้แต่เก็บคำสอนนั้นมาเป็นคติเตือนใจตนเองว่า ต่อไปทำอะไรจะต้องไม่ให้หลวงพ่อต้องลำบากในการตามไปแก้ไขอีก

ทำไม่ได้ เพราะทำไม่เป็น

วัดป่านานาชาติกำลังก่อสร้างธรรมศาลา โดยมีแรงงานพระเณรจากวัดหนองป่าพงและวัดป่านานาชาตินั่นแหละเป็นหลัก โดยมีหลวงพ่อเป็นผู้นำ หลวงพ่อเทียวรถไปกลับวัดป่านานาชาติทุกวัน นับตั้งแต่วันลงตอม่อ จนกระทั่งมุงหลังคา บางวันรถตู้คันหนึ่งบรรจุพระได้ถึง ๒๐ รูป ด้วยความศรัทธาอยากช่วยหลวงพ่อทำประโยชน์ อีกทั้งวัดป่านานาชาติอยู่ไม่ไกลจากวัดหนองป่าพง เป็นเหมือนวัดพี่วัดน้อง พระจากวัดป่านานาชาติมักจะเปลี่ยนกันมาอยู่จำพรรษาที่วัดหนองป่าพงทุกปี ทำให้พระเณรมีความคุ้นเคยกันพอสมควร

วันนั้นพระเถระนานาชาติรูปหนึ่งช่วยงานหลวงพ่ออยู่ ท่านกำลังติดไม้เชิงชาย ไม้แผ่นใหญ่ขนาดยาวห้าหกเมตรถูกยกขึ้นไป ปรากฏว่าไม้ผิดด้าน พระอาจารย์จึงบอกหลวงพ่อว่าไม้ผิดด้าน และพยายามหาวิธีหมุนกลับ แต่ไม้ก็ยาวเกินไปและมีน้ำหนัก อีกทั้งอยู่บนที่สูงไม่สะดวก

“ทำไม่ได้ครับหลวงพ่อ” ท่านพูด

หลวงพ่อบอก *“มันบ่แหม่น เราทำไม่เป็น”* ว่าแล้วท่านก็ทำให้ดู ไม้นั้นกลับมาเป็นด้านที่ถูกอย่างง่ายดาย

พระอาจารย์เล่าว่า หลังจากนั้นไม่ว่าอะไรก็ตาม รวมทั้งการปฏิบัติภาวนาด้วย ท่านจะไม่มองว่าทำไม่ได้ แต่จะมองว่ายังทำไม่เป็น และพยายามฝึกหัดเรียนรู้จนกว่าจะทำได้

คาแต่คุย

แม้ว่าหลวงพ่อจะเป็นแบบอย่างของผู้ครองสติอย่างรอบรู้ในการงาน แต่ว่าพระเณรที่ยังใหม่ต่อธรรมวินัย ไม่คุ้นเคยกับการงานแบบสมณะ ก็มักจะคุยกันบ้าง ส่งเสียงดังโหวกเหวกโวยวายบ้าง ซึ่งหลวงพ่อท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่ถ้าบอกเตือนได้ ท่านก็จะเตือน

กลุ่มพระเณรกำลังช่วยกันทำความสะอาดท่อพีวีซีเพื่อเดินระบบน้ำจากวัดออกไปสู่ถนนเพื่อเตรียมการในงาน ๑๐๐ ปีชาตกาลพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ขณะที่ความเงียบกำลังขยายขอบวงออกไป พระภิกษุรูปหนึ่งท่านเกรงพระใหม่ ๆ จะเหงาที่ไม่มีบทสนทนาอะไรเลยในระหว่างการทำงาน จึงเริ่มคุยไปทำไป เสียงเริ่มดังขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับเสียงหัวเราะ หลวงพ่อซึ่งไม่รู้ว่ามาตั้งแต่เวลาไหน ยืนมองท่านอยู่สักครู่หนึ่ง ขณะที่ท่านกำลังเล่านิทานให้เพื่อนฟัง

“คาแต่คุย บ่ได้เวียกหยังดอก” (มัวแต่คุย ไม่ได้งานอะไรหรอก) เสียงหลวงพ่อชัดถ้อยชัดคำ ท่านถึงกับแทบตกจากเก้าอี้ รีบหุบปากตั้งสติทำงานไปเงียบ ๆ ราวกับว่านิทานที่เล่าไม่จบนั้นไม่เคยเล่ามาก่อนเลย

ไม่เป็นการเป็นงาน

พระภิกษุรูปหนึ่งกำลังช่วยงานทำห้องน้ำ และในระหว่างที่กำลังรออุปกรณ์บางอย่างอยู่ ท่านจึงเริ่มหาเรื่องชวนเพื่อนคุย ไม่เพียงเท่านั้น ในบรรดาเรื่องเล่าของท่านนั้นจำเป็นต้องมีภาพประกอบ จึงควักโทรศัพท์ออกมาเปิดรูปให้เพื่อนดูด้วย กลุ่มพระเริ่มมามุงกันหลายรูปด้วยความสนใจ ขณะที่หลวงพ่อเดินมาอย่างเงียบ ๆ แลเห็นพระมุงดูอะไรสักอย่างอยู่ ท่านยืนดูครู่หนึ่ง จึงเอ่ยเรียบ ๆ *“จะแม่นพากันบ่ได้เวียกได้งานน้อ” (ไม่เป็นการเป็นงานแท้น้อ)*

เท่านั้นแหละวงพระมุงก็กระจายตัวออกอย่างรวดเร็วเหมือนมดแตกรัง รู้การรู้งาน ขยันขันแข็งขึ้นมาในทันทีทันใด

เบิ่งเอา

พระภิกษุรูปหนึ่งเป็นคนภาคเหนือ ท่านได้มาบรรพชาอุปสมบทที่วัดหนองป่าพงโดยมีหลวงพ่อเป็นพระอุปัชฌาย์ เดิมทีท่านเคยใช้ชีวิตสบาย ๆ เมื่อมาพบความมุ่งมั่นของหมู่เพื่อนคนภาคอีสานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกอบงานนวกรรม ก็ถึงกับท้อใจ เพราะทำอย่างสมบุกสมบันจริง ๆ ท่านเคยคิดถึงกับว่าคนอีสานคนเดียวทำงานเท่ากับคนเหนือห้าคน แต่เมื่อเริ่มมีระยะเวลาในการฝึกหัดมาก เริ่มปรับตัวกับข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การตื่นขึ้นมาตั้งแต่ตีสามเพื่อสวดมนต์ภาวนา การฉันมื้อเดียว การอยู่กุฏิในป่าที่ไม่มีไฟฟ้าและความมืดยามค่ำคืน ทว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคอย่างมากสำหรับท่านคืองานนวกรรม ซึ่งแม้หลวงพ่อจะไม่บังคับให้ใครทำ แต่เมื่อมาอยู่กับท่านและมีเรี่ยวแรงพอจะทำได้ และหมู่คณะร่วมด้วย ท่านจึงพยายาม แม้จะไม่เต็มร้อย แต่ก็ขอให้ได้เป็นส่วนหนึ่ง แต่ก็ดูเหมือนว่าจะไม่พัฒนาเท่าไหร่นัก ยิ่งเมื่อเห็นการทำงานของหลายรูปที่ทำด้วยความขยันขันแข็ง สำเร็จเป็น

อย่าง ๆ ไม่ให้คั่งค้างแล้วทำให้ท่านมีความวิตกกังวลว่าจะทำอย่างไร เมื่อมีโอกาสอุปัฏฐากหลวงพ่อและไม่มีใครอยู่ใกล้ ๆ ท่านจึงรวบรวมความกล้าที่มี ถามหลวงพ่อไปตรง ๆ ว่า

"หลวงพ่อครับผมเป็นคนขี้เกียจมาตั้งแต่เป็นโยมแล้ว จะทำยังไงถึงจะทำงานได้เหมือนกับรูปอื่นครับ"

หลวงพ่อตอบว่า *"เวลาขี้เกียจหรือเหนื่อยก็เบิ่งมันสิละ"*

"เบิ่งยังไงครับ" ท่านถามด้วยสีหน้างุนงง

หลวงพ่อจึงพูดเสียงดังว่า *"ฮ่วย มันเกิดความรู้สึกนึกคิดอะไรในใจขึ้นมาก็ดูความรู้สึกนึกคิดนั้นนั่นแหละ"*

ดังนั้นเมื่อท่านฝึกหัดโดยวิธีการนี้จึงเริ่มปรับความรู้สึกให้ทำงานกับหมู่เพื่อนได้

ของสกปรกอยู่ในของสะอาด

พระครูปลัดอุเทน กลฺยาโณ เล่าว่าปี ๒๕๓๖ *"หลวงพ่อได้พาพระเณรปลูกต้นยางนา ต้นตะเคียนข้างทางจากหน้าวัดหนองป่าพงถึงบ้านก่อ ทุก ๗ วันต้องไปรดน้ำ น้ำที่รดก็ได้จากน้ำที่ใช้แล้วของพระเณรตักใส่ถังเปล่า ๒๐๐ ลิตรใช้รถอีแต๋นขนไป เมื่อฉันเสร็จหลวงพ่อจะหาวัสดุอุปกรณ์ตักน้ำ เมื่อเห็นครูบาอาจารย์เคลื่อนตัว การนั่งดูดายก็ไม่ใช่วิสัยพระเณรจะทำ"*

ฉันกำลังอิ่ม ๆ พระเณรหลายรูปก็ไปเอาของที่สะสมในลำไส้ตั้งแต่เมื่อวานออก เมื่อไปถึงหลุมส้วมได้เปิดฝาปิด ทุกชิ้นที่ปล่อยลงไปก่อนหน้านี้ฟูสลอนลอยเหมือนปาท่องโก๋ในกระทะอย่างไรอย่างนั้น พร้อมด้วยกลิ่นชำแรกเข้ามาในจมูก พระเณรทั้งปิดปากปิดจมูกด้วยความสะอิดสะเอียน หลวงพ่อให้สติว่า *"รังเกียจแม้กระทั่งของที่อยู่ในตัวเรา"* เมื่อได้ยินหลวงพ่อพูด ไม่รู้ความเหม็นความรังเกียจหายไปไหน

จากนั้นมาก่อนจะถึงวันรดต้นไม้ ต้องรีบจัดการก่อนอายหลวงพ่อที่จะมาทำก่อน ต้นไม้รอบวัดรอบเจดีย์ ล้วนงอกงามมาจากของสกปรกที่ผู้คน พระเณร ไปปล่อยไว้ในถังพัก คือห้องสุขาทั้งนั้น

ไม่ตามใจ

กุฏิวัดหนองป่าพงทรุดโทรมลงอย่างมากหลังงานพระราชทานเพลิงศพของหลวงปู่ชา สุภทฺโท หลวงพ่อจึงนำพาพระเณรรื้อถอนและสร้างใหม่ โยมหลายคนซึ่งเป็นเจ้าภาพกุฏิเก่าเหล่านั้นไม่เห็นด้วย ต่างก็มาแสดงความเห็นของตนต่อท่าน หลวงพ่อรับฟังเงียบ ๆ

"เว่าเหมิดล่ะยัง" (พูดหมดหรือยัง) หลวงพ่อเอ่ย หลังจากฟังคำร้องทุกข์มาพอสมควร

"โดยข้าน้อย ชี้แจงให้หลวงพ่อเข้าใจ"

"เออ คันซั่นสิไปเฮ็ดงานต่อ" (เออ ถ้างั้นจะไปทำงานต่อ) ว่าแล้วหลวงพ่อก็กลับไปพาพระเณรรื้อสร้างกุฏิต่อ

หน้าไหว้หลังหลอก

พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าอุปัฏฐากหลวงพ่อ และรับหน้าที่ดูแลกุฏิเตรียมความเรียบร้อยต่าง ๆ เช่น ต้มน้ำ ทำความสะอาดกุฏิ ช่วงนั้นหลวงพ่อเดินทางไป - กลับวัดป่านานาชาติทุกวันเพื่อดูงานสร้างธรรมศาลา เมื่อท่านทำหน้าที่เสร็จแล้วก็ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ก็เลยได้แต่นอนรอจนหลวงพ่อกลับ เมื่อสบโอกาสได้อยู่ใกล้หลวงพ่อสองต่อสอง หลวงพ่อจึงมองหน้าท่านอย่างสงบนิ่งจนเยือกเย็นแล้วพูดว่า *“คนหน้าไหว้หลังหลอกมันเป็นจั่งใด๋หือ”*

แก้สงสัย

พระอาจารย์พลายสมุทร กมฺมสุทฺโธ เป็นหนึ่งในพระรุ่นรื้อสร้างกุฏิใหม่ที่วัดหนองป่าพงเล่าว่าตลอดระยะเวลาหลายปีในการรื้อสร้าง พระเณรได้ทุ่มเทเวลาและสรรพกำลังที่มีช่วยกันทำจนสำเร็จเสร็จสิ้น หลายรูปต่างนึกถึงการทำวัตรสวดมนต์ทำสมาธิเดินจงกรมอย่างสงบ ไม่ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำเสียสละเรี่ยวแรงทำงานทุกวัน ๆ หลวงพ่อพูดว่าเมื่อสร้างกุฏิเสร็จแล้วจะพาทำข้อวัตรแบบเก่า พระหลายรูปต่างตั้งตารอด้วยความหวัง

กุฏิ ๒ ชั้นไม่มีไฟฟ้า มีห้องน้ำอยู่ชั้นล่าง จำนวน ๕๐ หลัง โดยปกติสำหรับพักรูปเดียว ช่วงมีงานใช้สำหรับรองรับพระเณรที่มาร่วมงานได้ ๔-๕ รูปในแต่ละหลัง

และแล้ววันนั้นก็มาถึง กุฏิทุกหลังสำเร็จลง และฤดูจำพรรษาก็มาถึง หลวงพ่อเริ่มพาทำวัตรสวดมนต์นั่งสมาธิอย่างเดิม แต่ว่าเมื่อผ่านไปเพียง ๑๕ วัน หลวงพ่อสั่งให้รื้อพื้นพิพิธภัณฑ์ที่ชำรุดทรุดโทรมมาทำความสะอาด เท่านั้นแหละความอดทนของท่านก็ขาดผึง ความไม่เข้าใจ ความสงสัย คับข้อง หม่นหมองใจ ท่วมท้นล้นเอ่ออยู่ในความรู้สึก จนกระทั่งนอนไม่หลับอยู่หลายคืน ในที่สุดจึงชวนพระไปหาหลวงพ่อขอทราบเหตุผล

พระอาจารย์กับพระอีกรูปทำวัตรสวดมนต์เสร็จจึงห่มผ้าพาดสังฆาฏิมาหาหลวงพ่อที่กุฏิด้วยหัวใจที่แน่นคับจนแทบระเบิด เหมือนลูกโป่งอัดลมเข้าไปจนเต็มสูบ

“มาเฮ็ดหยัง” หลวงพ่อถาม

ท่านจึงขอทราบคำตอบหลวงพ่อในสิ่งที่ท่านข้องใจว่าทำไมหลวงพ่อไม่พาทำข้อวัตรนั่งสมาธิภาวนา เหมือนที่เคยว่าไว้ ทำไมถึงพาทำงานอีก

“ผมบ่ได้คิดว่าผมเฮ็ดงานเด้” เป็นคำตอบของหลวงพ่อ

ฉับพลันที่ได้ยินคำตอบ ลูกโป่งในอกของท่านก็เหมือนถูกเข็มจิ้มจนระเบิด ความรู้สึกคับข้องสงสัย ความเศร้าใจทุกอย่างหายวับไปเป็นปลิดทิ้ง

" ว่าแหม่นบรรลุธรรมพุ่นแล้ว " พระอาจารย์เล่าพร้อมหัวเราะให้กับความไม่รู้ของตัวเอง

สมณธรรม

กว่าจะเป็นสมณะ

เมื่อหลวงพ่อรับหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ มีกุลบุตรจากสารทิศมาสู่วัดหนองป่าพงเพื่อขอบรรพชาอุปสมบท หลายคนมีความตั้งใจสูง มีทิฐิมานะมาก หลายคนมีศรัทธาแรงกล้า บางคนก็เหลาะแหละเหลวไหล หลวงพ่อซึ่งเป็นครูบาอาจารย์จึงมีวิธีการในการอบรมลูกศิษย์ให้ได้รับการขัดเกลาตามความเหมาะสม เพราะการเข้ามาสู่ธรรมวินัย มิใช่เพียงการเปลี่ยนเครื่องแบบ แต่คือการปรับตัวเข้าสู่ธรรม สู่ความเป็นสมณะ

"...การดำเนินชีวิตมันก็ต้องมีปัญหา ชีวิตที่มีอุปสรรคเป็นชีวิตที่จะต้องใช้ความรอบคอบมาก ๆ ขึ้น ลักษณะของการให้ความสำคัญต่อชีวิตก็มักจะพูดกันว่า ชีวิตคือการต่อสู้ ศัตรูคือยากำลังที่ช่วยให้เกิดพลังที่จะฟันฝ่าอุปสรรค อุปสรรคของชีวิตก็คือความเห็นผิดนี่แหละ ความเห็นผิดมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกคลาดเคลื่อน เหมือนเราเดินทางผิดนี่แหละ เดินทางผิดก็ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน เหมือนการเดินทางก็ต้องอาศัยใช้สติปัญญา ไม่นั้นก็จะไม่เป็นไปในทางให้เกิดความราบรื่น..."

เทคนิควิธีในการขัดเกลาลูกศิษย์ของหลวงพ่อ คือการสร้างบรรยากาศให้ศิษย์ได้เผชิญกับอุปสรรค หรือผลักเข้าใส่สถานการณ์ที่มีปัญหา เป็นยาเร่งรัดการขูดเกลาชนิดให้ผลเร็วมากกว่าการเทศนา บางครั้งท่านจะให้บทเรียนเป็นคำสั้น ๆ เหมือนโกอานหรือปริศนาธรรม ซึ่งกว่าศิษย์จะเข้าใจได้ ต้องผ่านความทุกข์ยากลำบากจากการถูกขัดเกลาจนกิเลสเริ่มกร่อนบาง และเห็นแนวทางของคำสอนอย่างจับขั้วหัวใจ

"ฉลาดบ้านนอก ไม่สู้ขี้ครอกในเมือง" โกอานหรือปริศนาธรรมของหลวงพ่อที่ให้กับพระรูปหนึ่งเมื่อแวะไปเยี่ยม ขณะที่เผชิญหน้าความทุกข์ยากจากการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตในเมือง เมื่อท่านถูกส่งไปจำพรรษาในวัดใกล้กรุงเทพ ความมั่นอกมั่นใจหรือทิฐิมานะในประสบการณ์ที่สะสมมาเมื่ออยู่บ้านนอก พังทลายลงจากการมาสู่บรรยากาศของผู้คนที่หลากหลายและแหลมคม แน่นอนว่าการมาอยู่ในพื้นที่เช่นนี้ ชีวิตของท่านได้ถูกสอนด้วยประสบการณ์อย่างจับใจ ชนิดที่หากไม่ก้าวเท้าออกมาจากพื้นที่ปลอดภัยคงไม่มีโอกาสได้สัมผัส

"บ่ออกจากบ้าน บ่สู้ห่อมทางเทียว คันบ่มีวิชา ห่อนสิมีความฮู้" (ไม่ออกจากบ้าน ก็ไม่รู้เส้นทาง ครั้นไม่ศึกษาเล่าเรียน ก็จะไม่มีความรู้)

ผญาภาษิตอีสานที่หลวงพ่อให้ท่านไว้ก่อนจะมาส่งด้วยตนเอง ได้ผุดขึ้นมา ขณะที่บทเรียนอันหนักหนากำลังดำเนินไปสู่ความเข้าใจอย่างที่มันควรจะเป็น

"...ความทุกข์ คือ ความลำบาก ความลำบากนั้นแหละมันสร้างคน พระพุทธเจ้าที่จะได้ตรัสรู้ก็เพราะมีความทุกข์ จิตใจที่มีความรู้สึกอยู่ในสภาพที่เรียกว่าลำบาก เลยเป็นเหตุให้เกิดการขวนขวาย

ค้นคว้าในการที่จะแก้ไข ก็เพราะอาศัยความลำบากนั่นเอง...”

วัดหนองป่าพงเป็นวัดใหญ่มีพระเณรมาก และส่วนใหญ่ไม่อยากไปจำพรรษาที่อื่น เพราะการมีหลวงพ่ออยู่ใกล้เป็นเหมือนเสาหินค้ำยันความปลอดภัย แต่ว่าหลวงพ่อก็ส่งพระออกไปจำพรรษาที่อื่นทุกปี เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและเป็นการสร้างความผูกพันกับสถานที่อื่น ๆ ไปด้วย

ตลอดระยะเวลาหลายปี พระรูปหนึ่งได้ช่วยงานหลวงพ่อในการบูรณะกุฏิวิหาร สร้างวัดวาอารามหลายแห่งมาโดยตลอด ดังนั้นช่วงเวลาในการอยู่วัดหนองป่าพงจึงมีไม่มากนัก เมื่อถึงฤดูอยู่จำพรรษาจึงคาดหวังไว้ว่าจะจำพรรษาเพื่อพักภาวนาที่วัดหนองป่าพง แต่แล้วก็มีเสียงเล่าลือเล็ดลอดมาถึงหูว่าหลวงพ่อจะส่งท่านไปจำพรรษาที่อื่น ซึ่งในวันนั้นจวนจะเข้าพรรษาอยู่รอมร่อ

“ขอโอกาสหลวงพ่อครับ ผมได้ยินว่าหลวงพ่อจะส่งไปจำพรรษาวัด....จริงหรือครับ” ท่านถามเท่านั้นแหละ หลวงพ่อซึ่งปกติเรียบเฉยได้ขึ้นเสียงอบรมท่านชนิดที่เรียกน้ำตาให้รั่วซึมออกมาด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจอย่างถึงที่สุด ท่านเล่าว่า *“เท่านั้นแหละน้ำตาร่วงเลย ใจมันไม่อยากไป เราก็ทำงานอยู่ ทำไมหลวงพ่อถึงไล่หนีน้อ ในใจเราก็อยากขัดขืน แต่คิดเห็นว่าเราตั้งใจว่าจะเชื่อท่านทุกสิ่งทุกอย่าง มันคงจะไม่เป็นอะไรมั้ง ประมาณนี้ ไหนว่าเราจะเชื่อท่าน เชื่อคำครูบาอาจารย์ ท่านบอกอะไรเราก็ทำ ท่านคงจะไม่ส่งเราไปตายหรอก มันเถียงกันอย่างนี้ แต่ก็น้อยใจอยู่ คนอื่นทำไมไม่ส่ง มาส่งเรา”* ท่านนั่งก้มหน้างุดด้วยความเศร้าใจ ค่อย ๆ แอบเช็ดน้ำตาไปด้วย กลัวเพื่อนเห็น

หลวงพ่อจึงยื่นหนังสือของหลวงปู่ชาให้ ‘กว่าจะเป็นสมณะ' หนังสือเล่มเล็ก ๆ ที่อัดแน่นไปด้วยบทเรียนของความเป็นสมณะ หลวงพ่อแถมน้ำผึ้งให้ท่านอีกขวดหนึ่ง *“เอาไปฉันระหว่างทาง”* ชะรอยว่าจะเป็นรางวัลปลอบใจหลังจากอบรมแบบถากเนื้อเถือหนังไปกัณฑ์หนึ่ง

ไม่เอาใจ

ไม่เพียงการมีอินทรีย์สังวรอย่างเป็นธรรมชาติ หลวงพ่อมีปกติแสดงธรรมไปตามธรรมดา ไม่มีถ้อยคำยกย่องสรรเสริญใครเป็นกรณีพิเศษ ไม่ว่าในวัดหรือในบ้าน การแสดงธรรมโดยไม่มุ่งลาภเป็นแนวทางที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของท่านทีเดียว กรณีตัวอย่างซึ่งพบได้โดยทั่วไปคือ เมื่อหลวงพ่อรับนิมนต์ไปในการแสดงธรรมเทศนาในวัดต่าง ๆ ท่านก็จะแสดงธรรมะของท่านไปจนจบ ไม่มีถ้อยคำเพื่อยกยอหรือมุ่งหมายให้ใครรู้สึกว่าได้รับยกย่อง เป็นเพียงการแสดงหลักการทางธรรม มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังในการนำไปสู่วิถีชีวิต

พระอาจารย์ทวี ปุญฺญกาโม เล่าว่า *“ท่านจะไม่ค่อยไม่พูดประจบประแจงญาติโยมให้หลงหรือเคลิ้มตามคำชมของท่าน ท่านพูดไปตามครรลองของธรรมไปตามปกติ เช่น งานเทศน์ในวันเกิดของโยม ท่านจะไม่พูดเอาใจใคร และไม่กลัวว่าโยมคิดอย่างไร ท่านก็จะไม่สนใจตรงนั้น เพราะท่านจะ*

ไม่ยกย่องใคร ๆ ให้เกินงาม โยมจะเป็นใหญ่เป็นโตมาจากที่ไหน ท่านก็จะต้อนรับแบบง่าย ๆ ตามฐานะแบบพระป่า คนที่เป็นศิษย์ทั้งพระและโยม ถ้าฉลาดก็จะได้อะไรจากท่านเยอะแยะ เพราะการกระทำของท่านคือคำสอนตลอดเวลา”

อดทน

บ่อยครั้งที่หลวงพ่อได้ใช้วิธีที่ลูกศิษย์มองว่าเป็นความยากลำบาก และเป็นที่แน่นอนว่าความยากลำบากนั้นจะมาถึงทุกคนที่อยู่ใกล้ชิด เช่น บางครั้งท่านใช้กรรมวิธีแบบโบราณในการบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ซึ่งลูกศิษย์ผู้ทันสมัยมองว่าเสียเวลาและใช้กำลังมาก หากแต่ท่านสอนให้รู้จักใช้ปัญญา ไม่ได้พึ่งหวังแต่ใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีทั้งหมด

พระอาจารย์สุธนัย ธนิโย เล่าว่า *“ตอนสร้างศาลาเอนกประสงค์ที่วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง) ปี ๒๕๕๐ หลวงพ่อต้องการยกท่อคอนกรีตต้นใหญ่ ซึ่งเป็นเสาหลักของอาคารนั้นให้ตั้งขึ้น พระเณรก็งงนงงวยว่าจะยกท่อคอนกรีตหนักนี้ตั้งขึ้นได้อย่างไร หลังจากหลวงพ่อปีนป่ายตีตะปูทำโครงนั่งร้านแล้วก็เรียกพระเณร ญาติโยมมาช่วยกันออกแรงกายสามัคคี เพื่อที่จะยกเสาขึ้นทั้งหมด ๔ ต้น พระรูปหนึ่งสงสัยจึงไปถามหลวงพ่อว่าว่า มีรถตักดิน (Excavator) คันใหญ่จอดอยู่ใกล้ ๆ ทำไมหลวงพ่อถึงไม่ใช้”*

หลวงพ่อท่านตอบกลับมาว่า *“มันบ่ม่วน” (มันไม่สนุก)*

พระเถระรูปหนึ่งซึ่งอยู่กับหลวงพ่อมาเกือบยี่สิบปีเล่าว่า *“หลวงพ่อท่านไม่ได้พูดว่าท่านกำลังฝึกความอดทนให้ลูกศิษย์ แต่เราเห็นวิธีการที่ท่านใช้แล้ว ท่านไม่ได้พาทำงานเพื่อให้ได้งานเท่านั้น อันนั้นมันเป็นทำแบบโลก แต่พาทำเพื่อเป็นอุบายในการพัฒนาคุณธรรมต่าง ๆ ด้วย”*

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อพาทำปลอกส้วมขนาดใหญ่ และแทนที่จะใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น รถเครนหรือรอกช่วยยก แต่ท่านใช้วิธีแบบโบราณ คือ ตัดไม้ลำใหญ่มาพาดแล้วผูกเชือกค่าวเส้นใหญ่ ๆ แทนรอก พระบางรูปเห็นแล้วก็ส่ายหน้าด้วยความไม่ยอมรับ

“ผมว่าหลวงพ่อท่านพิจารณารอบคอบดีแล้วท่านจึงพาทำ ไม่อย่างนั้นท่านก็ให้โยมเอาเครนมายกมันก็ง่าย แต่พระเณรจะไม่ได้พัฒนาอินทรีย์อะไร นอกจากยืนดูแบบโง่ ๆ” พระเถระรูปหนึ่งเสริม

แต่ว่าพระภิกษุรูปหนึ่งเห็นกรรมวิธีที่หลวงพ่อทำแล้วก็อดหมดเรี่ยวแรงไม่ได้ จึงหลบไปที่ซุ้มข้าง ๆ ขณะที่เพื่อนพระช่วยงานกันขะมักเขม้น ท่านนั่งเอาหูฟังเสียบหูไว้ ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น หลวงพ่อซึ่งตามหลังท่านมามองท่านอยู่เงียบ ๆ สักพักหลวงพ่อจึงพูดขึ้นว่า *"หาพร้าให้แน"* เสียงหลวงพ่อทำพระแทบตกจากเก้าอี้ ความรู้สึกละอายกระทุ้งสำนึกอย่างรุนแรง ทำให้ต้องเดินตัวงอตามหลังหลวงพ่อกลับไปทำงานกับหมู่คณะอย่างไม่มีสิทธิ์ขัดขืนโดยที่หลวงพ่อไม่ต้องพูดอะไรสักคำ

"...ต้องรู้จักใช้ความอดทนต่ออุปสรรคที่มันจะเกิดขึ้น อุปสรรคภายนอกมันก็ไม่เท่าไหร่ แต่อุปสรรคอันเกิดขึ้นจากจริตนิสัยที่มีการสะสมด้วยอารมณ์กิเลสตัณหาเหล่านี้จำเป็นจะต้องเข้มแข็ง ถ้าอ่อนแอก็จะปล่อยให้เกิดความรู้สึกวิบัติอันตรธาน..."

ทวนกระแส เป็นคำที่หลวงพ่อมักใช้จนเป็นเหมือนคำยอดนิยมของท่าน เมื่อพูดถึงการฝึกหัดขัดเกลา

"...ทุกอย่างนั่นแหละ เราก็ต้องทวนกระแส เราฝึกหัดเป็นผู้ทวนกระแส กว่าจะเกิดความเคยชินเหมือนปลาที่มันอยู่ในกระแสน้ำ ถ้าปลาที่มันมีความเคยชินต่อกระแสน้ำมันจะเห็นกระแสน้ำไม่มีกำลัง ไม่มีอะไร แต่ถ้าเป็นปลาที่อ่อนแอ เป็นปลาที่ตายแล้ว มันก็ล่องตามน้ำ..."

หนาว

พระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) เล่าว่าในเวลาประชุมรวมในวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ แม้ในฤดูกาลที่หนาวจัด หลวงพ่อไม่เคยใช้ผ้าห่มคลุมกายเลย ในวัยหนุ่มครั้งหนึ่งอากาศหนาวมาก ท่านพระครูจึงคลี่ผ้าสังฆาฏิออกห่ม เมื่อหลวงพ่อมาเห็นเข้าท่านพูดว่า *"มันหนาวขนาดไหนถึงเอาผ้ามาห่ม ไปหารูปถ่ายหลวงปู่ตอนที่ยังไม่ถึง ๖๐ ที่เอาผ้าห่มมาห่มให้ดูหน่อย"*

ปัจจุบันหลวงพ่อในวัย ๘๔ ปี ยังไม่มีพระเณรรูปไหนมีวาสนาได้เห็นท่านห่มผ้าห่มร่วมประชุมทำสังฆกรรมเลย แม้ในเช้าวันที่หนาวจัดขณะลงอุโบสถในฤดูหนาว

ทรมาน

หลวงปู่ชาได้ส่งเสริมให้หลวงพ่อในวัยหนุ่มได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ผ่านการส่งไปในที่ต่าง ๆ ซึ่งเต็มไปด้วยความท้าทายและปัญหา แต่ท้ายที่สุดเมื่อเวลาผ่านพ้นไป เพชรเม็ดงามได้ปรากฏขึ้นจากการเจียระไนของหลวงปู่ และหลวงพ่อก็พยายามในการเจียระไนลูกศิษย์ของท่านด้วยเช่นกัน

"...ทุกอย่างก็ต้องอาศัยการทรมาน มันจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง แม้แต่อาหารที่เราเอามาทำเป็นเครื่องทำให้เรามีภูมิคุ้มกัน มันก็มาในรูปผ่านการทรมานมาทั้งนั้น กว่าที่จะเป็นอาหารขึ้นมา มันมีหลายขั้นตอนที่เรามีการกระทำ อันนี้ก็คล้าย ๆ กันเราก็ทรมาน คือ สวนกระแสของอารมณ์ และปรับตัวปรับตนให้เกิดความรู้สึกในทางที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง ถ้าแข็งแรงแล้วมันก็พ้น มันก็ไม่เป็นอันตราย มันเป็นประโยชน์ แต่ถ้าไม่แข็งแรงแล้ว มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกในทางที่เป็นอันตรายได้

เปรียบเหมือนกับช่างเหล็ก เขานำเหล็กมาทำเครื่องไม้เครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำมาดำรงความเป็นอยู่ มันก็เหมือนกับทรมาน ทั้งเผาไฟ ทั้งตีด้วย อันนี้เราก็อาศัยความรู้สึกที่ไม่ได้ตามปรารถนา ก็ให้มันคงจะเป็นแต่ส่วนของความรู้สึกที่เราไม่เคย ไม่เคยอดกลั้นไม่เคยอดทน..."

ในทุก ๆ ปีหลวงพ่อจะเมตตาส่งพระเณรไปร่วมจำพรรษาในแต่ละแห่ง เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและอนุเคราะห์สำนักเล็ก ๆ เหล่านั้น บางครั้งกำแพงที่พระเณรตั้งไว้กับแต่ละแห่งค่อนข้างสูง ทั้งกิตติศัพท์ต่าง ๆ ที่เป็นหนามไหน่รอทิ่มแทงถูกเล่าลือกันอยู่ก่อนแล้ว แต่ด้วยความเคารพศรัทธาในหลวงพ่อจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเก็บบริขารและทำไว้ในใจให้แยบคาย แต่กว่าความรู้สึกจะสงบลงได้ก็ไม่ง่ายดาย

"ถ้าท่านบอกว่าเดี๋ยวผมจะไปเยี่ยม ปีนั้นมักจะได้เรื่อง" พระอาจารย์วินัยตั้งข้อสังเกต

การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะมักจะมีอุปสรรคปัญหาบางอย่างอยู่ไม่มากก็น้อย ความกดดันเรื่องเวลาก็เป็นเหตุให้อึดอัดใจได้ หรือไม่ก็เกิดจากกระแสอารมณ์ของคนอยู่ร่วมกัน

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า *"หลวงพ่อมักจะส่งไปในที่ที่เราไม่อยากไป มีปีหนึ่ง ผมตั้งใจหมายมั่นมากว่าจะอยู่จำพรรษากับท่าน ผมจับสลากกุฏิเรียบร้อยแล้ว เตรียมบริขารพร้อมหมด พอวันอาสาฬหบูชาหลังฉัน มีเสียงรองเท้าดังแต๊บ ๆ มาที่กุฏิ พระอุปัฏฐากมาบอกว่า หลวงพ่อให้ไปจำพรรษาที่วัด.... ผมนี่อึ้งเลย ตั้งตัวไม่ทัน ลำดับแรกเลยคือโกรธพระอุปัฏฐาก ไม่อยากไป เพราะกิตติศัพท์วัดนี้ค่อนข้างหนาหู น่าจะไม่ถูกจริตกับเรา ผมรู้สึกไม่พอใจนะ เดินวนไปวนมาอยู่ในวัดตั้งแต่หลังฉัน พระอุปัฏฐากเขาบอกเวลาว่าบ่ายโมง รถจอดรอที่ศาลานอก แต่ผมยังไม่ได้เก็บของเลย เดินไปเดินมา คิดไปคิดมา แต่ไม่ได้อะไรหรอก จนในที่สุดก็เลยยอมแพ้ เก็บบริขารเตรียมตัว บ่ายโมงก็ไปกราบลาหลวงพ่อ ท่านกำลังทำงานอยู่หลังกุฏิ ผมกับพระเถระอีกรูปก็เลยกราบลาท่าน" ท่านก็ยิ้มให้แล้วบอกว่า "ไปซ่อยเขาสวดปาฏิโมกข์แน" แค่นี้แหละ ความไม่พอใจหายเกลี้ยงเลย ก็เลยตั้งใจใหม่ว่า เราไปตามคำของครูบาอาจารย์ถึงจะเป็นอย่างไรท่านก็คงคุ้มครองเราอยู่ ก็เลยไป ไปแล้วก็ได้ประสบการณ์หลายอย่าง ถ้าเราไม่ไปที่นั้นก็คงไม่ได้ ก็ดีเหมือนกัน"*

การส่งพระเณรไปอยู่จำพรรษาที่อื่นอาจเป็นหนึ่งในอุบายวิธีขัดเกลาหรือทรมานของหลวงพ่อ เพราะน้อยรูปที่จะรู้สึกพออกพอใจ เพราะต้องระดมกำลังใจมาสู้กับความทรมานที่เกิดขึ้นแล้วนั่นเอง กระบวนการของพละและอินทรีย์จึงค่อย ๆ งอกงามเหมือนต้นไม้ได้รับแดดฝน หลวงพ่อมักให้ข้อคิดเป็นกลอนบทหนึ่งของท่านพุทธทาสภิกขุว่า

"อันความงามมีอยู่ตามหมู่ซากผี *อันความดีอยู่ที่ละสละยิ่ง*
ความเป็นพระอยู่ที่เพียรบวชเรียนจริง *นิพพานดิ่งอยู่ที่ตายก่อนตายเอย"*

กาม

"...กาม หมายถึงความใคร่อันเกิดขึ้นจากวัตถุกาม วัตถุสิ่งของ วัตถุกาม กิเลสกาม ภาษาที่ท่านมักพูดกันนั้น วัตถุอันน่าใคร่ วัตถุกามหรือเป็นวัตถุอันน่าใคร่ปรารถนาพออกพอใจ ทะเยอทะยานใฝ่ฝัน แย่งชิง..."

เรื่องของกามเป็นยาพิษอาบน้ำผึ้งเคลือบใบมีดโกนของชีวิตนักบวชมาชั่วกัปชั่วกัลป์ สัญชาตญาณที่เกิดจากความยินดี พอใจ เป็นเหมือนเนื้อเดียวกันกับชีวิตจนแยกแทบไม่ออก โดยเฉพาะสัญชาตญาณของการดำรงวงศ์วาน ก่อสร้างความทุกข์ทรมานให้กับชีวิตผู้ปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง และเรื่องของกามนี่เองที่กระชากจีวรพระออกมากที่สุด

หลวงพ่อเคยเผชิญอันตรายอันเนื่องมาจากสัญชาตญาณนี้มาเมื่อยังหนุ่มแน่น และสามารถผ่านพ้นมาได้ด้วยวิธีรู้หลบเป็นปีก และเมื่อกลายมาเป็นครูบาอาจารย์ของศิษย์ เรื่องของกามจึงเป็นหนึ่งในหัวข้อที่ท่านยกขึ้นมากล่าวพร่ำสอนอบรมและตักเตือนพระเณรไม่ให้ประมาทหลงระเริงในความสุขสบาย ซึ่งเมื่อติดหล่มจมอยู่จนอยากจะสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป นั่นแหละคือสัญญาณอันตราย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปเกี่ยวข้องกับเพศตรงกันข้ามต้องตั้งสติสัมปชัญญะระแวดระวังเป็นพิเศษ

สายตาฆ่ากิเลส

ช่วงกำลังก่อสร้างอนุสรณ์สถานวัดโนนสำเริง (ภูดินแดง) หลวงพ่อเดินทางไป - กลับอุบล - กันทรลักษ์เป็นประจำ วันหนึ่งขณะที่รถวัดแวะเติมน้ำมันในปั๊ม พระหนุ่มซึ่งติดรถมาด้วยเหลียวมองออกไปนอกกระจก สบเข้ากับเพศตรงข้าม แล้วตาก็หาเรื่องให้ขุดเอาสัญญาอารมณ์เก่า ๆ ขึ้นมา ความคิดกระเจิดกระเจิงไปในเรื่องกามคุณ ทันใดนั้นหลวงพ่อก็หันขวับมา สายตาดุดันแข็งกร้าว ท่านหันขวับไปด้านหลังเพราะนึกว่าหลวงพ่อมองอะไรที่ด้านหลัง แต่พอหันกลับมาเท่านั้นแหละ สายตาเขม็งจับอยู่ที่ท่านนั้นเอง ความคิดล่องลอยไปในกามขาดลงทันทีด้วยความละอาย

อวัยวะของกามราคะ

"...ฮู้จักบ่? อวัยวะของกามราคะคืออะไร ไม่ใช่อวัยวะเพศนะ ตาก็เป็นอวัยวะของกามราคะได้ หูก็เป็นอวัยวะของกามราคะได้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของอวัยวะของกามราคะ เราก็ต้องรู้จักว่านี้คือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องผูกมัด เครื่องรัดรึง ฉะนั้นเราจะต้องมีการเป็นอยู่แบบผู้มีอารมณ์คลาย คำว่าคลาย คือ ไม่มีเกิดความรู้สึกลุ่มหลง จะเป็นตาเห็นรูปเราก็มองในแง่ให้เรียกว่าเป็นผู้เห็นอย่างแจ่มแจ้ง เห็นรูปเป็นกองขยะ ลองสังเกตดูก็ได้ กองขยะของสิ่งปฏิกูลก็ต้องดูกันอย่างนั้น ถ้าดูกันอย่างนั้นมันคลายความรู้สึกในรูปแบบของสิ่งผูกมัด เครื่องฉาบทา..."

พระหนุ่มรูปหนึ่งเกิดความดำริในกามจนควบคุมไม่ไหว หมกมุ่นครุ่นคิดหมุนไปในเรื่องของกามจนข้ามวันข้ามคืน ร่างกายเจ็บปวดทรมานเพราะความคิด แต่เลิกไม่ได้ เช้าตรู่ออกบิณฑบาต ท่านเกรงหลวงพ่อจะได้ยินเสียงความคิดที่กึกก้องในหัวจึงพยายามเลี่ยงหลีกระงับความคิดไว้ และไม่พยายามไปใกล้ทางเดินกุฏิของหลวงพ่อ แต่เมื่อพ้นประตูวัดเท่านั้นจิตก็เริ่มหมุนกงจักรไปหลุมบ่อที่เคยชิน คิดวนปนเปอยู่กับบ่อหมักหมมเหมือนเดิมจนกระทั่งกลับถึงวัด และเริ่มรู้สึกตัวได้ พอรู้สึกตัวได้จิตก็เริ่มตำหนิติเตียนตนเองอย่างหนัก จนจิตใจเศร้าซึม ไม่แช่มชื่น วันนั้นเป็นวันพระ หลวงพ่อขึ้นแสดงธรรม และท่านนั่งพับเพียบฟังอยู่ด้านหลังอย่างสำรวม ขณะที่จิตยังหมุนวนกับการตำหนิติเตียนตนเองซ้ำ ๆ ทันใดนั้นก็ได้ยินหลวงพ่อเทศน์ว่า

“...อย่าไปโทษตัวเอง เรายังเป็นพระหนุ่มเณรน้อยอยู่ พระพุทธเจ้าก็ว่าอยู่เรื่องกามนี้ เรายังเป็นพระหนุ่มเณรน้อย ผมยังดำขลับ เรื่องกามมันก็มีทุกคนนั่นแหละ เหมือนกับเด็กเวลาที่วิ่ง ล้มทุกครั้งก็เจ็บทุกครั้ง ร้องไห้ทุกครั้ง มันก็บอกตัวเองว่าจะไม่ล้มแต่ด้วยความที่มันเป็นเด็ก ขายังอ่อนอยู่ ประสบการณ์ยังไม่มาก เมื่อขาเราแข็งแล้ว มันก็ไม่ล้มเองนั่นแหละ...”

ไฟ

พระเถระรูปหนึ่งเปิดเผยว่า ในวัยหนุ่มท่านเป็นคนเลือดร้อน พร้อมจะใช้พละกำลังที่มีอยู่แก้ปัญหาแบบเดือด ๆ หลายครั้งที่ความร้อนของท่านสร้างเรื่องราวขึ้น ครั้งหนึ่งท่านเดือดดาลเพราะพระรูปหนึ่งชอบพูดจาไม่เข้าหู กระตุ้นระบบเลือดลมให้เดือดปุด ๆ จึงคิดจะขู่เขาด้วยมีด เมื่อลับมีดไว้คมกริบและซุกเก็บไว้ในย่ามแล้ว ท่านเดินมุ่งหน้าไปหาพระรูปนั้น กะจะขู่ให้เขากลัวและเลิกพูดจาก่อกวนรำคาญ

“เอามีดมายืมแน” หลวงพ่อซึ่งไม่รู้เดินมาจากไหนพูดเสียงเย็น ท่านจึงรูดซิปย่ามเปิดเอามีดส่งให้หลวงพ่อไป

“ข้าน้อยถวาย” ว่าแล้วความเดือดดาลของท่านก็สงบลงโดยไม่ต้องขู่ใคร

นรกในใจ

พระอาจารย์จตุตมโล ชาวเยอรมันเล่าว่า ช่วงเวลาอาพาธของหลวงปู่ชา พระจากวัดต่าง ๆ ได้เวียนเข้ามาอุปัฏฐากรวมทั้งตัวท่านด้วย เมื่อกำหนดการอุปัฏฐากของท่านจบลง แต่ยังต้องการทำหน้าที่ต่อ จึงมาขอโอกาสหลวงพ่อซึ่งเป็นรักษาการเจ้าอาวาสในขณะนั้น ขณะนั้นหลวงพ่อรับแขกที่ศาลานอก ทั้งพระและโยมสลับกันไปมา ความโกรธเริ่มปะทุขึ้นในใจ เมื่อระยะเวลาของการรอคอยยืดยาวออกไป และหลวงพ่อไม่ยอมเรียกท่านเข้าพบเสียที ทั้งที่นั่งแช่มาตั้งนานแล้ว

“ทำไมหลวงพ่อไม่สนใจเราเลย เราแค่ต้องการมาถามเรื่องสำคัญเท่านั้น” ท่านโอดครวญในใจ ไม่นานนักมีโยมยกถาดกาแฟ นมอุ่นและน้ำผึ้งมาถวาย หลวงพ่อนั่งชงกาแฟช้า ๆ เหมือนไม่รับรู้สิ่งใดนอกจากถ้วยกาแฟ ไม่รับรู้แม้แต่ท่านซึ่งนั่งอยู่ตรงนั้น ความโกรธได้รับเชื้อยิ่งโหมปะทุขึ้นอย่างรุนแรง

“เอ้า กาแฟ” หลวงพ่อลุกจากอาสนะวางถ้วยกาแฟนมหอมกรุ่นให้ท่าน พร้อมรอยยิ้ม เท่านั้นแหละนรกในใจก็ดับสลายในพริบตา

อยากบวช อยากสึก

“...การออกบวชเป็นการทวนกระแสนะ ทวนกระแสนี้มันก็ใช้ความอดทน สร้างความอดทนให้มากที่สุด คำว่าความอดทนให้มากที่สุดทำให้เกิดความเคยชิน และความชำนาญเหมือนปลาที่ทวนกระแสน้ำ เพราะปกติปลาเป็นนี้ก็ทวนกระแสน้ำอยู่ตลอด ถ้าเป็นปลาตายมันก็จะไหลตามน้ำ เราต้องการว่ายทวนกระแสน้ำ เราต้องเป็นปลาเป็น เราต้องฝึกสร้างความเคยชินของความอดกลั้นอดทน เพราะว่ามันไม่มีอะไรหรอก ชีวิตนั้นมันมีส่วนดี ส่วนเลว ก็รู้จักกันได้ เพราะการเสียสละเป็นการเสียสละสิ่งที่โลก ๆ หันเข้าไปปรารถนากัน เหมือนกับแมลงวันไปหาสิ่งปฏิกูลโสโครก ถ้าเรามองเป็นอย่างนี้มันก็ไม่ยากอะไร มันง่ายขึ้น เพราะไม่คิดว่าจะไปเกี่ยวข้องอีก มันไม่ใช่ว่าจะต้องอดกลั้นอดทนอะไรมาก มันขึ้นอยู่กับอุปนิสัยเรานี่แหละ เพราะมันฝืนสัญชาตญาณของธรรมชาติ เราก็รู้จักแล้ว มันเป็นอย่างนั้น...”

หลวงพ่อให้การบรรพชาสามเณรที่วัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย พ.ศ. ๒๕๔๙

การบวชกับการสึกเป็นของคู่กัน แม้ว่าการบวชโดยมีหลวงพ่อเป็นพระอุปัชฌาย์จะมีขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลา แต่ก็เป็นไปเพื่อการวัดกำลังใจของผู้บวชนั้นเองว่า ต้องการเสียสละจากเพศฆราวาสมาสู่บรรพชิตอย่างจริงใจ ดังนั้นแล้วแม้จะมีความท้าทายต่าง ๆ ที่ตรงกันข้ามกับคนทั่วไปต้องการ แต่ก็มีหลายคนที่สามารถผ่านด่านนี้มาได้และมาสู่การเป็นนักบวชสมดังตั้งใจ แต่ถึงกระนั้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป ชีวิตในเพศสมณะก็อาจมิได้ราบรื่นเสมอไป มีอุปสรรคนานัปการที่เข้ามาฉีกกระชากผ้าจีวรให้ขาด ซึ่งหลวงพ่อมักท่องเป็นคำกลอนให้ได้ยินอยู่เสมอว่า

“อสรพิษฤทธิ์กล้าข้าไม่หวั่น ช้างตกมันประจันหน้าข้าไม่หนี
แต่ข้ากลัววัวเขาอ่อนมาราวี มันขวิดทีจีวรขาดบาตรกระเด็น”

โดยปกติแล้วหลวงพ่อมักไม่กล่าวถึงการลาสิกขาโดยตรง แต่จะพุ่งตรงไปยังจุดสำคัญที่ทำให้พระต้องละจากสมณเพศไป แล้วให้ข้อคิดพระเณรเพื่อปิดตายช่องทางเหล่านั้นเสีย แต่ว่าแม้จะพยายามป้องกันอย่างไรก็ยังไม่วายมีพระที่ลาสิกขาอยู่นั่นเอง

เมื่อหลวงพ่อมีอายุกาลพรรษามากขึ้น เกี่ยวข้องกับพระเณรเป็นจำนวนมาก แต่ละคนมีอุปนิสัยที่แตกต่างกันไป วิธีการของหลวงพ่อเหมือนกับน้ำที่ปรับตัวตามภาชนะที่รองรับ โดยหลักการแล้วท่านยืนอยู่ตรงจุดที่เป็นธรรมเป็นวินัย แต่วิธีการของท่านนั้นยืดหยุ่นปรับไปในแต่ละบุคคล

ไม่ตาม

ครั้งหนึ่งสัทธิวิหาริกของหลวงพ่อประสบกับเหตุน้อมนำไปสู่การสละสมณเพศ โดยมีข้ออ้างเกี่ยวข้องกับบุพการี คือ ต้องการออกไปช่วยดูแลพ่อแม่ซึ่งกำลังประสบความยากลำบาก ความกตัญญูรู้คุณกตเวทีตอบแทนคุณ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าและปราชญ์บัณฑิตมาตั้งแต่โบราณ เมื่อบุพการีประสบกับปัญหาไม่มากก็น้อยย่อมกระเทือนมาถึงพระลูกชายด้วย โดยเฉพาะเมื่อท่านเหล่านั้นนำถ้อยคำที่ท่วมท้นไปด้วยทุกข์ของฆราวาสมาเปิดเผยต่อหน้า และเริ่มกล่าวถ้อยคำตัดพ้อด้วยน้ำตา ยิ่งตอกย้ำความเร่งด่วนของปัญหาให้ทวีคูณ จำเป็นต้องสึกหาลาเพศออกไปช่วยประคับประคองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ท่านยังรักชีวิตในสมณเพศ ทว่าความกตัญญูนั้นก็ท่วมท้นขับเคี่ยวกันอยู่อย่างไม่ลดละ กดทับลงมาเหมือนหินศิลาบด ท่านทุกข์ใจเพราะไม่อยากสึก แต่ถ้าไม่สึกพ่อแม่ก็คงลำบาก ความคิดสุดท้ายจึงไม่ได้บทสรุป ได้แต่เป็นทุกข์อยู่อย่างนั้น วันหนึ่งท่านตัดสินใจลงไปกราบหลวงพ่อและเล่ารายละเอียดต่าง ๆ ให้ฟัง หลวงพ่อจึงมองหน้าท่านและเตือนด้วยถ้อยคำสั้น ๆ

“พ่อแม่เขาเลี้ยงเฮามาจนใหญ่ปานนี้ เขาบ่เก่งกว่าเฮาพุ่นบ้อ” (พ่อแม่เขาเลี้ยงเรามาจนโตขนาดนี้เขาไม่เก่งกว่าเราหรอกหรือ)

คำพูดง่าย ๆ นี้เองที่ช่วยสลายความลังเลให้พระลูกศิษย์ หลวงพ่อยังสำทับอีกว่า

“หน่าจั่งซี่จักสิออกไปซ่อยเขา หือสิไปซ่อยเป็นภาระดอก” (หน้าอย่างนี้ไม่รู้จะออกไปช่วยเขาหรือช่วยเป็นภาระให้เขาดอก) ทำเอาความคิดลาสิกขากระเด็นไปไกลไม่เห็นฝุ่น พระลูกศิษย์จึงตัดสินใจไม่ลาสิกขาและคอยช่วยเหลือครอบครัวอยู่ห่าง ๆ จนในที่สุดเวลาผ่านไปปัญหาจึงค่อย ๆ คลี่คลายหายไป *“เกือบไปแล้ว”* ท่านว่า

พระอีกรูปหนึ่งมีศรัทธาในการบวช ทิ้งชีวิตการงานเข้ามาฝึกหัดเป็นผ้าขาว เป็นเณรวัดหนองป่าพงอยู่นับปีจึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีหลวงพ่อเป็นพระอุปัชฌาย์ ใคร ๆ ต่างก็ลงความเห็นกันว่าท่านเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่ดีของการเป็นพระ จึงไม่เคยคิดเลยว่าท่านจะเดินทางมาถึงวันแห่งการลาสิกขาได้ ชีวิตในสมณเพศของท่านผ่านพ้นไปหลายพรรษา แต่แล้วในที่สุดท่านก็ถือพาน

ดอกไม้ไปขอลาสิกขากับหลวงพ่อด้วยเหตุผลที่ไม่รู้ว่าอะไร แต่แทนที่หลวงพ่อจะหักห้ามหรือหาอุบายบ่ายเบี่ยง แต่ไม่มีเลย ท่านไม่พูดอะไรสักครึ่งคำก็ลาสิกขาให้ตามคำขอ

ภายหลังทิดสึกใหม่ได้มาปรับความรู้สึกกับภิกษุที่เคยเป็นสหธรรมิกว่าถ้าหลวงพ่อรั้งเขาไว้สักหน่อยเขาอาจจะไม่สึก แต่หลวงพ่อไม่พูดสิ่งที่เขาอยากได้ยินเลยสักคำเดียว จึงได้แต่เสียดายที่ลาสิกขาไปแล้ว

"...หลวงพ่อท่านไม่ได้ทำตามที่ใคร ๆ ต้องการไปเสียทั้งหมด อย่างเขามาขอลาสิกขาอย่างนี้ บางทีท่านก็ไล่ให้ไปหาพระอาจารย์สุริยนต์บ้าง พระอาจารย์ไพบูลย์บ้าง บางทีท่านก็ทำพิธีลาสิกขาให้เองก็มี บางองค์ท่านก็รั้งไว้ ให้ข้อคิดคติเตือนใจอะไรบ้าง บางองค์ก็ไม่รั้งเลย ไม่พูดอะไรสักคำก็มี..." พระเถระรูปหนึ่งให้ความเห็น

พระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) เมตตาให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความยากง่ายของการลาสิกขาในช่วงเมื่อท่านเป็นพระใหม่ไว้ว่า

"...แล้วแต่ ยากก็มี ง่ายก็มี เหมือนผมนี่ท่านถาม "บ่อยากสึกนำเขาบ้อ" (หัวเราะ) เพราะเคยพูดกับท่านปีแรกที่มาบวช "จะบวชได้ถึง ๕ พรรษาไหม" ท่านถาม "ถ้าอยู่ได้ครบ ๕ พรรษาจะสึกให้อยู่" ผมก็ไม่รับรองแหละ ได้ก็เอา ไม่ได้ก็เอา แต่ไม่รับรองว่าจะอยู่ได้ "ไป ถ้าอย่างนั้นไม่ผ่าน ๕ พรรษายังไม่ต้องมาลาสึก" วันนั้นเราก็ไปกับเขา เขาไปสึก ท่านว่า "เพิ่นนี่มาลาสึก สึกไปเฮ็ดหยัง" พระองค์หนึ่งชื่อจันทร์นี่แหละ ท่านก่อนผมพรรษาหนึ่ง ท่านอยากสึกก็เลยมาลา ผมก็เดินไปด้วยกันนั่นแหละ ท่านก็สึกให้ "เอ้า แล้วค่อยพบกันใหม่" แล้วก็ย้อนมาถามผมว่า "นี่บ่อยากสึกนำเขาบ้อ" ผมก็ว่า "โดยข้าน้อย ยังพออยู่ได้อยู่" คือถ้าเราบอกว่าอยากสึกท่านก็คงจะบอกว่ายังไม่ครบ ๕ ..." (หัวเราะ)

ล้างทิฐิ

เพื่อหายพยศ ลดมานะ ละทิฐิ คติธรรมที่บ่งบอกวิถีปฏิบัติของวัดหนองป่าพงซึ่งสืบสายมาจากหลวงปู่ชา สุภทฺโทและองค์บูรพาจารย์ของท่าน ละลำดับมาจนถึงหลวงพ่อผู้เป็นศิษย์ วิถีปฏิบัติเหล่านี้ยังคงเนื้อนัยอยู่อย่างเดิม เพราะเหตุว่าการมีอยู่ของหลวงพ่อนั้นคือเครื่องเร้าศรัทธาเพื่อหายพยศ ลดมานะ ละทิฐิได้อย่างดียิ่ง

ทุกเช้าก่อนจะอนุโมทนาให้พรแก่ญาติโยมที่ธรรมศาลา พระอุปัฏฐากจะจัดเตรียมน้ำ และผ้าเช็ดเท้าไว้สำหรับการปฏิบัติอุปัชฌาย์-อาจริยวัตร ซึ่งการล้างเท้าคือส่วนหนึ่งซึ่งแสดงออกถึงการปฏิบัติข้อวัตรต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์ พระเณรจะมานั่งรอล้างเท้าหลวงพ่อทุกวัน โดยมิได้จัดกรอบบังคับ จุดมุ่งหมายก็เพื่อชำระล้างความหยิ่งผยองและทิฐิมานะ ฝึกความอ่อนน้อมอ่อนโยนอันเป็นเสมือนอาจาระของภิกษุในธรรมวินัย เป็นการทำความรู้จักขันธวัตรในความเป็นจริง

ขันธวัตร หรือ วัตร ๑๔ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติตัวในวิถีชีวิตประจำวันของพระภิกษุ เป็นไปเพื่อส่งเสริมกำลังของ ศีล สมาธิ ปัญญา และหากจะดำรงคงไว้ได้อย่างแท้จริง ไม่เพียงการท่องบ่นจดจำไว้ แต่จำเป็นต้องทำให้เป็นจริง หากรักษาเนื้อนัยของธรรมวินัยไว้ได้ พระศาสนาก็ยังเป็นประทีปส่องทางแก่ชนเป็นอันมากสืบไป

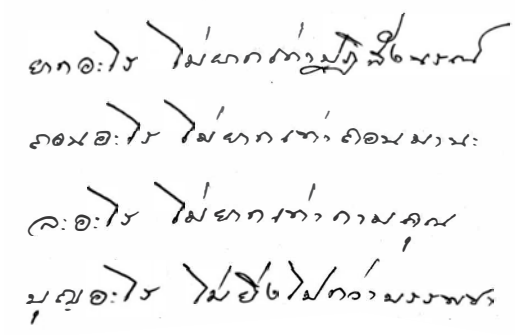

ครั้งหนึ่งขณะที่หลวงพ่อพักอิริยาบถอยู่ที่กุฏิพระเถระรูปหนึ่ง เมื่อครั้งเป็นพระใหม่เดินดุ่ม ๆ ไปกราบหลวงพ่อและแบกความรู้สึกไม่พอใจในข้อวัตรปฏิบัติไปด้วย เพราะรู้สึกว่าไม่มีเวลาทำสมาธิ อยากทำสมาธิ อยากบรรลุธรรม พอกราบเสร็จท่านก็มองมาแล้วหันหน้าหนี นั่งเงียบอยู่เป็นครึ่งชั่วโมง อยู่ ๆ หลวงพ่อเลี่ยมก็ปรารภขึ้นมาว่า *“สมัยก่อนหลังจากสร้างวัดหนองป่าพงแล้ว หลวงพ่อชาท่านไปกราบหลวงปู่กินรีที่นครพนม ท่านถูกหลวงปู่กินรีถามว่า ท่านชาท่านสร้างวัดเอาพระเณรไปอยู่กันมาก ๆ จะได้สมาธิได้ยังไงกัน*

หลวงพ่อชาท่านตอบกลับไปว่า ผมไม่ได้ต้องการในส่วนนั้นเป็นหลัก ผมเพียงเสียดายข้อวัตรปฏิปทา ให้เขาเคารพกัน เรียนรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรแก่พระ ไม่ควรแก่พระ ถ้าเขาอยู่รอดศาสนาก็อยู่รอด ถ้าเขาพ้นนิสัยมุตตกะเขาก็พอได้ความรู้ไปบ้าง”

ท่านเลยได้โอกาสถามหลวงพ่อเลี่ยมไปว่า *“แล้วถ้าพระบางรูปท่านทำตนไม่งาม เราจะเคารพท่านยังไง”*

หลวงพ่อตอบว่า *“ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เขานะ แต่อยู่ที่เรา เราไปมองในรูปแบบที่มีส่วนเสีย เราเลยได้ในส่วนเสีย คนที่มาอยู่ที่นี่ (วัดหนองป่าพง) ไม่ใช่ว่าเขาจะดีมาทั้งหมด เขาก็มาฝึก เราก็มาฝึก หลวงปู่ชาท่านวางกติกาไว้ เพื่อให้อยู่แบบไม่กระทบกันมากเท่านั้น การอยู่ในกฎกติกามันช่วยเราก็ทำตามหน้าที่ของเรา หน้าที่ที่พระพุทธเจ้าท่านวางไว้ มันก็สะดวกขึ้นมากับใจของเราเท่านั้น”*

วัตร ๑๔ คือ ระเบียบวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคมความเป็นอยู่ของภิกษุ อันส่งเสริมให้การบำเพ็ญสมณธรรม ดำเนินไปด้วยดีและเรียบร้อย

๑. **อาคันตุกวัตร** ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา หมายถึง หน้าที่ของอาคันตุกะผู้เข้าไปสู่อาวาสอื่น ต้องมีความเคารพต่อสถานที่และประพฤติตัวให้เหมาะสม เช่น ถอดรองเท้า หุบร่ม ห่มเฉวียงบ่า เดินไปหาภิกษุผู้อยู่ในอาวาส ทำความเคารพต่อผู้แก่กว่า ถามถึงที่พัก ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำใช้น้ำฉัน ทำความสะอาดที่พักอาศัย และประพฤติตนตามกฎกติกาของวัด เป็นต้น

๒. **อาวาสิกวัตร** ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น หมายถึง หน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะต้องปฏิบัติต่อพระอาคันตุกะ เช่น หากภิกษุอาคันตุกะพรรษาแก่กว่ามา ให้ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ลุกไปรับบาตร จีวร ถวายน้ำฉันน้ำใช้ กราบไหว้ บอกเรื่องต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม โคจรบิณฑบาต และกติกาสงฆ์ ฯลฯ

๓. **คมิกวัตร** ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป หมายถึง หน้าที่ของผู้เตรียมจะไปที่อื่น ก่อนออกเดินทาง พึงเก็บเครื่องใช้สอย เช่น เตียง เก้าอี้ เสื่อ หมอน ผ้าห่ม เป็นต้น ไว้ให้ดี ปิดประตู หน้าต่าง ฝากหรือคืนเสนาสนะให้ภิกษุสามเณร อุบาสก หรือคนของวัดช่วยดูแลแล้วจึงเดินทาง ฯลฯ

๔. **อนุโมทนาวัตร** วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน หมายถึง ทรงอนุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน วิธีอนุโมทนา ให้พระภิกษุผู้เป็นเถระอนุโมทนา หากทายกนิมนต์ภิกษุหนุ่มให้อนุโมทนา ต้องบอกหรือขอโอกาสพระเถระก่อน ในขณะที่ภิกษุอื่นอนุโมทนาอยู่ หากมีเหตุจำเป็น เช่น ปวดอุจจาระ ปัสสาวะ ถ้าจะลุกไป ต้องลาพระภิกษุผู้นั่งใกล้ก่อน ฯลฯ

๕. **ภัตตัคควัตร** วัตรปฏิบัติในที่ฉัน หมายถึง ธรรมเนียมในโรงฉันหรือเมื่อไปฉันในบ้าน ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย เดินไปตามลำดับอาวุโส ไม่เบียดกัน ปฏิบัติตามเสขิยวัตรทุกข้อ ไม่นั่งเบียดพระเถระ ฯลฯ

๖. **ปิณฑจาริกวัตร** วัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต หมายถึง ระเบียบประพฤติในเวลาออกบิณฑบาต ให้ปฏิบัติตามเสขิยวัตร เช่น นุ่งห่มให้เรียบร้อย ซ้อนผ้าสังฆาฏิ ห่มคลุมกลัดรังดุม กลอกบาตร ถือบาตรในจีวร กำหนดทางเข้าออก ไม่ยืนใกล้หรือไกลจากผู้ให้นัก อย่ามองหน้าผู้ถวาย รูปใดกลับก่อนปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งน้ำใช้น้ำฉัน ฯลฯ

๗. **อารัญญิกวัตร** วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า หมายถึง ระเบียบของผู้อยู่ป่า ก่อนออกบิณฑบาตเก็บเครื่องใช้สอยไว้ในกุฏิ ปิดประตู หน้าต่างให้เรียบร้อย จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาเตรียมไว้ เรียนรู้ทิศต่าง ๆ และการเดินทางของดวงดาวเพื่อป้องกันการหลงทาง ฯลฯ

๘. **เสนาสนวัตร** วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย หมายถึง วิธีดูแลที่อยู่อาศัย ให้ทำความสะอาดอยู่เสมอ ให้เคลื่อนย้ายบริขารด้วยความระมัดระวังอย่าให้กระทบครูดสีพื้นประตู หน้าต่าง ถ้ากุฏิเก่าให้ซ่อมแซม หากมีลมฝนแรงต้องปิดประตูหน้าต่าง ฯลฯ

๙. **ชันตาฆรวัตร** วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ หมายถึง ข้อปฏิบัติในเรือนไฟที่อบกายระงับโรค ทำความสะอาด ตั้งน้ำ ไม่เบียดชิดพระเถระ ไม่กีดกันอาสนะภิกษุหนุ่ม บีบนวดและสรงน้ำแก่พระเถระ ฯลฯ

๑๐. **วัจจกุฏีวัตร** วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม หมายถึง ระเบียบปฏิบัติในเวลาเข้าส้วม ถ่ายอุจจาระปัสสาวะแล้วต้องทำความสะอาดส้วมให้เรียบร้อย เข้าห้องส้วมตามลำดับที่มาถึงก่อนหลัง พาดจีวรไว้ที่ราวข้างนอก อย่าเลิกผ้าเข้าไป อย่าเบ่งแรง อย่าเลิกผ้าออกมา นุ่งห่มเรียบร้อยแล้วจึงออก ถ้าส้วมสกปรกให้ทำความสะอาด ตักน้ำใส่ไว้ให้เต็ม ฯลฯ

๑๑. **อุปัชฌายวัตร** วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ หมายถึง วิธีปฏิบัติของสัทธิวิหาริก (ลูกศิษย์) ต่ออุปัชฌาย์ เข้าไปรับใช้ถวายน้ำล้างหน้าบ้วนปาก ช่วยนุ่งห่มจีวรให้ ซักผ้า ล้างบาตร ทำความสะอาดกุฏิ รับย่าม ถ้าเดินทางร่วมกับท่าน ไม่ควรเดินใกล้หรือไกลเกินไป ไม่พูดสอดแทรกขณะท่านพูดอยู่ จะทำอะไรต้องถามท่านก่อน จะไปไหนต้องกราบลา ป้องกันอาบัติให้ท่าน เอาใจใส่ยามอาพาธ ฯลฯ

๑๒. **สัทธิวิหาริกวัตร** วัตรปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริก หมายถึง ข้อที่อุปัชฌาย์จะพึงมีต่อศิษย์ เช่น อนุเคราะห์ด้วยพระธรรมวินัย อบรมสั่งสอนอยู่เนือง ๆ ให้บริขารเครื่องใช้ ถ้าศิษย์อาพาธให้อุปัชฌาย์ปฏิบัติต่อศิษย์ดังในอุปัชฌายวัตรเช่นกัน เป็นต้น

๑๓. **อาจริยวัตร** วัตรปฏิบัติต่ออาจารย์ หมายถึง วิธีปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเตวาสิก (ศิษย์) ผู้ถือนิสัยอยู่ด้วยอาจารย์ พึงปฏิบัติต่ออาจารย์ดังอุปัชฌายวัตร

๑๔. **อันเตวาสิกวัตร** วัตรปฏิบัติต่ออันเตวาสิก หมายถึง วิธีปฏิบัติต่ออันเตวาสิก (ศิษย์) อาจารย์ผู้ให้นิสัยพึงปฏิบัติชอบสงเคราะห์ศิษย์ดังสัทธิวิหาริกวัตรทุกประการ

ความคิดขี้วัวขี้ควาย

พระอาจารย์เด่น อตฺถกาโร เล่าว่าเมื่อบวชได้ ๕ พรรษา เกิดความคิดอยากกลับบ้านไปเลี้ยงดูพ่อแม่ จึงมาขอลาหลวงพ่อ หลวงพ่อนิ่งเงียบไปครู่หนึ่ง พระอาจารย์นั่งกลั้นใจรอฟังคำตอบและหวังใจไว้สูงว่าหลวงพ่อจะอนุญาต

หลวงพ่อไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ แต่พูดเพียงสั้น ๆ ว่า *"ความคิดขี้วัวขี้ควาย" (หมายความว่าเหลวไหล)*

พระอาจารย์ได้ยินดังนั้นจึงหมดสิทธิ์ต่อรอง ได้แต่กลับไปทำกิจของตัวเองต่อไป ภายหลังท่านคิดได้ว่า ปกติคาดหวังไว้อย่างหนึ่ง เมื่อออกไปแล้ว น้อยมากที่จะได้เหมือนคิด คิดไว้ว่าจะไปดูแลพ่อแม่ แต่ส่วนมากก็ไปมีครอบครัวของตัวเอง จากที่อยากไปดูแลแม่ กลับได้ไปดูแลเมียแทน เป็นเรื่องตลกร้ายแท้ ๆ

ขี่ล่ายปานนี้กะมี

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อเมตตาเล่านิทานเกี่ยวกับสามเณรรูปหนึ่ง เพื่อเป็นข้อคิดให้กับพระหนุ่มเณรน้อยได้รับฟัง สามเณรรูปหนึ่งบวชมาตั้งแต่ยังเล็ก เติบโตมาภายใต้ร่มกาสาวพัสตร์ ความรู้ทางโลก ความเข้าใจ ความเท่าทันจึงสู้กับคนผ่านโลกมามากไม่ได้ ในวัยหนุ่มธาตุไฟคุกรุ่นรุนแรง ความคิดฟุ้งซ่านย่อมบังเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สามเณรหนุ่มน้อยไม่คุ้นเคยกับความรักความใคร่จึงได้กลายเป็นเหยื่อของความไม่รู้นั่นเอง

เรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่งสามเณรไปบิณฑบาตที่บ้านบก วันนั้นมีสาวรุ่นหน้าตาสะสวยมาใส่บาตรหยาดน้ำพอดี เธอหยิบข้าวกับกล้วยใบหนึ่งใส่บาตรไปตามปกติเรียงลำดับลงมาจนถึงสามเณร พอถึงตรงนี้เธอบรรจงหยิบข้าวใส่บาตรสามเณรพร้อมกับกล้วยอีกสองลูก กล้วยถึงสองลูก! พอถูกความคิดสะกิด สามเณรก็เริ่มระส่ำ เอาแล้ว! สงสัยเธอคงเกิดรักชอบเราเข้าแล้วหนอ ถึงใส่บาตรให้เรามากกว่าคนอื่น สามเณรคิดวนอยู่จนถึงวัด ใบหน้าสาวน้อยนั้นก็ลอยวนไปเวียนมาอยู่ในหัว จนอดรนทนไม่ไหวมีสาวมาชอบและก็ชอบเขาจนคิดไม่ตก ในที่สุดวันนั้นสามเณรเลยตัดสินใจลาสิกขา ค่ำมาก็รีบพาพ่อพาแม่ไปหาบ้านสาวเจ้ารายนั้นเพื่อทำการสู่ขอตามประเพณี ไปถึงสาวน้อยถึงกับเป็นงงเพราะว่าไม่ได้ชอบพออะไรเลย เซียงสึกใหม่ก็แย้งว่า *"ไม่ชอบยังไงใส่กล้วยให้เยอะกว่าคนอื่น ก็นึกว่าชอบ"* เธอก็เลยบอกว่า *"ใส่ให้เยอะเพราะกล้วยมันเหลือเท่านั้นพอดี ไม่ได้ชอบ"* เป็นอันว่าสามเณรจบชีวิตนักบวชเพราะไม่รู้ลึกตื้นหนาบางของทางโลก

"ขี่ล่ายปานนี่กะมี" (ไม่ได้เรื่องถึงขนาดนี้ก็มี) หลวงพ่อจบนิทานของท่านพร้อมด้วยเสียงหัวเราะทำเอาพระเณรหัวเราะตามไปด้วย

อย่าเพิ่ง

พระรูปหนึ่งหมั้นหมายไว้ก่อนบวช เมื่อถึงกำหนดสึกกลับไม่อยากลาเพศนักบวช ญาติผู้ใหญ่จึงกดดันด้วยตารางวันที่ในปฏิทินและความรับผิดชอบต่อการสืบสกุล ท่านจึงขอคำแนะนำอุบายวิธีจากหลวงพ่อว่าควรบอกกับพวกเขาอย่างไรดี

"อย่าเพิ่ง" เป็นคำตอบของหลวงพ่อ

เมื่อพระให้คำตอบแบบแบ่งรับแบ่งสู้ ไม่ตอบรับ ไม่ปฏิเสธว่า *"อย่าเพิ่ง"* สุดท้ายเมื่อท่านบวชเรื่อย ๆ ไร้วี่แววว่าจะลาสิกขา ญาติทั้งหลายจึงยอมถอย ไม่รอคอยการกลับมาของท่านอีก

จบแล้ว

ครั้งหนึ่งมีพระเถระซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังอย่างมากในสายวัดหนองป่าพงได้ลาสิกขาไป พระเณรจำนวนมากก็พลอยเกิดความรู้สึกสั่นคลอนไปตามกระแสนั้นด้วย วันนั้นพระเถระสองรูปจากวัดป่านานาชาติได้นำข่าวสารนี้มาแจ้งแก่หลวงพ่อซึ่งกำลังปรับปรุงพื้นที่อนุสรณ์สถานชาตกาลพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) อยู่พอดี หลวงพ่อแลเห็นท่านทั้งสองมาถึงก็รู้ได้ว่าคงจะพกพาเรื่องราวที่เป็นปัญหามาด้วยอย่างแน่นอน ท่านจึงลุกขึ้นปัดฝุ่นเดินไปนั่งที่แคร่ไม้ไผ่

"เป็นหยัง?" หลวงพ่อถาม

พระเถระจากวัดป่านานาชาติจึงกราบเรียนท่านว่า *"คืออย่างนี้ครับหลวงพ่อ พระอาจารย์.... สึกแล้วครับ"*

"หือ..คุณ....บ่?"

"ใช่ครับ คือเรื่องมันเป็นอย่างนี้ครับ..." ขณะที่พระเถระจากวัดป่านานาชาติจะอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ นั้นเอง หลวงพ่อก็ลุกจากแคร่ไม้ไผ่ พร้อมกล่าวว่า *"เข้าใจอยู่ ๆ"* แล้วท่านก็กลับไปทำงานต่อไม่ได้สนใจใคร่รู้ต่อเรื่องราวนั้นอีก ข้อนี้หนึ่งในพระเถระที่อยู่ในเหตุการณ์ให้ความเห็นว่า

"ที่ผมเข้าใจก็คือ ท่านแค่ถามเช็คนิดหน่อยว่าใช่ไหม ว่าใครสึก พอรู้ว่าพระสึกสำหรับท่านมันจบแล้ว มันไม่เกี่ยวกับคณะสงฆ์วัดป่าพง เรื่องราวอะไรต่าง ๆ อาจจะมีแต่ไม่จำเป็นต้องฟังเดี๋ยวนี้ ได้ข่าวแล้ว แล้วก็ไม่มีอะไรที่ท่านทำได้ จะช่วยจะเกี่ยวข้องยังไง และท่านกำลังทำงานอันนี้คือเป็นสิ่งที่ท่านกำลังเกี่ยวข้อง"

กุฏิวิเวก

หลวงพ่อเข้ามาสู่ร่มเงาวัดหนองป่าพงเมื่อปี ๒๕๑๒ กุฏิหมายเลข ๕๐ เสนาสนะที่ถูกจัดให้พำนักเป็นกุฏิมุงสังกะสีหลังเล็ก ๆ หามข้ามยอดต้นยางนาได้ ในปีนั้นเองหลวงพ่อได้พากเพียรภาวนาจากคำแนะนำของหลวงปู่ จนกระทั่งพึงพอใจในผลแห่งความเพียร

ครั้นเมื่อเวลาผ่านไป เสนาสนะวัดหนองป่าพงมั่นคงแข็งแรงขึ้นจากการบูรณะปฏิสังขรณ์ หลวงพ่อได้สร้างกุฏิขนาดย่อมตรงจุดเดิมที่กุฏิหามข้ามยอดยางนาได้หลังนั้น ปกติกุฏิวัดหนองป่าพง

จะหันหน้าตรงถนน แต่กุฏิหลังนี้ไม่เหมือนหลังอื่น กลับหันหน้าไปทิศที่กุฏิหลวงปู่ชาตั้งอยู่ เป็นเสมือนสัญลักษณ์แสดงถึงความเคารพในครูบาอาจารย์ผู้ให้แสงสว่างในธรรมของหลวงพ่อ แต่น้อยครั้งที่หลวงพ่อจะเข้ามาพักค้างที่กุฏิ ๕๐ ยกเว้นเวลาที่ท่านอาพาธหนักจริง ๆ ต้องการปลีกวิเวก หลีกเร้นจากผู้คน

ครั้งหนึ่งพระอุปัฏฐากสองรูปตามมาส่งหลวงพ่อที่กุฏิ ๕๐ หลังเลิกจากการทำบริกรรมบีบนวดคลายเส้น ฟังธรรมปฏิสันถารตามปกติแล้ว เมื่อไปถึงหลวงพ่อกลับเปรยขึ้นว่า *“เราทำงานทำกิจ ไม่ได้หมายความว่าเราจะไม่ต้องภาวนา”* พระอุปัฏฐากจึงนั่งลงฟังโอวาทหลวงพ่อต่อจนจบ เป็นคำแนะนำเฉพาะตนที่ท่านเมตตามอบให้ เป็นคาถากันความประมาทเลินเล่อ เพราะการใช้จังหวะที่หลวงพ่อพาทำประโยชน์ พระเณรบางรูปใช้เป็นโอกาสหลีกหนีจากการภาวนาตามรูปแบบ ซึ่งไม่เป็นผลดีแต่อย่างใด

เอื้อเฟื้อเกื้อกูล

วัดกับบ้าน

“วัดจะดีใช่ดีที่โบสถ์สวย
วัดนั้นดีเหล่าพระสงฆ์ทรงธรรมทรงวินัย
วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย
บ้านและวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย
หรือร่ำรวยด้วยทรัพย์นับอสงไขย
ถือหลักชัยอรหันต์เป็นสันดาน
บ้านจะสวยก็ด้วยวัดดัดนิสัย
ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง”

เป็นที่ทราบกันดีว่าหลวงพ่อมีมุมมองในการสร้างอารามต่าง ๆ ไม่เพียงแค่การก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นมาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการวางตัวบุคลากรให้สามารถปรับตัวเข้าสู่อุปนิสัยของคนในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย โดยส่วนมากแล้วท่านจะเน้นย้ำให้ความสำคัญกับบุคคลในพื้นถิ่นนั้นซึ่งมีความเข้าใจ

ใกล้ชิดสนิทสนมกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และสามารถนำหลักปฏิบัติของวัดหนองป่าพงไปใช้ได้อย่างบัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น และสามารถลงหลักปักฐานแนวทางในการสร้างอารามที่ร่มรื่น มีพื้นที่ป่าไม้ให้ได้อาศัย และเป็นบุญสถานอันเป็นศูนย์รวมของชุมชนซึ่งก่อร่างจากสามัคคีธรรมระหว่างวัดกับบ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไป

"...หลักความสามัคคีก็ถือว่าเป็นหลักส่วนที่จะต้องอาศัยเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกเสื่อมเสีย เราจะสังเกตดูมดแล้วก็แล้วกัน ตัวแมลง ตัวสัตว์ สัตว์สังคมไหนที่มันอยู่กันอย่างมีระเบียบวินัย สัตว์กลุ่มนั้นจะไม่ค่อยสูญพันธุ์ จะไม่หมด ถึงว่าเราจะปราบมันอย่างไรก็ไม่หมด เหมือนคนเรามักจะมีการทำลายมีการปราบด้วยการใส่สารจนถึงกับเป็นเหตุให้เขามีความรู้สึกต้องล้มตาย แต่เขาก็ยังอยู่กันได้ นี่ก็เพราะเขาอาศัยความสามัคคีของเขา ความพร้อมเพรียงของเขานั้น ก็สังเกตอย่างนี้..."

วัดที่หลวงพ่อได้เข้าไปปรับปรุงพัฒนาจึงเป็นสถานที่มีจุดเริ่มจากกำลังของพระเณรเป็นหลักและอาศัยชาวบ้านในพื้นที่นั้นเป็นกำลังหนุน โดยอาศัยการสร้างเสนาสนะวัตถุเป็นจุดเชื่อมโยงกันระหว่างวัดกับบ้าน ให้ทุกฝั่งฝ่ายได้เสียสละกำลังที่ตนเองมีอยู่สร้างประโยชน์ขึ้นมา และเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างได้เสียสละ ก็เปรียบเหมือนการได้เป็นส่วนหนึ่งในประโยชน์นั้นร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน สามัคคีธรรมนั้นเองจะเป็นเครื่องปกป้องอารามนั้น ๆ ให้ดำรงคงอยู่และเจริญงอกงามต่อไปได้ และถ้าหากฝ่ายใดละทิ้งฝ่ายหนึ่งไป นั้นก็เป็นทางลาดลงสู่ความเสื่อมสลายนั้นเอง หลวงพ่อมักให้ข้อคิดในเรื่องโทษของความแตกสามัคคีโดยอาศัยบทกลอนชิ้นหนึ่งว่า

"ตีนกับตาอยู่กันมาแสนผาสุก
มาวันหนึ่งตีนทะลึ่งเอ่ยปรัชญา
ตีนพาตาเที่ยวไปที่ต่างต่าง
เพราะฉะนั้นดวงตาอย่าประวิง
ตาฟังตีนคุยโม้ก็หมั่นไส้
ว่าที่ตีนไปได้ก็เพราะตา
เพราะฉะนั้นตาจึงสำคัญกว่า
ในโลกนี้ทั้งพิภพจบธานินทร์
ตีนได้ฟังคั่งแค้นแสนจะโกรธ
เพราะอวดดีคุยเบ่งเก่งกว่าตา
ตาเห็นตีนอวดเบ่งเร่งกระโดด
ตีนพาตาถลาล้มทั้งก้มเงย
จะนั่งลุกยืนเดินเพลินหนักหนา
ว่าตีนมีคุณแก่ตาเสียจริงจริง
ตาจึงได้เที่ยวชมนางและชอปปิง
ว่าตีนนั้นเป็นสิ่งควรบูชา
จึงร้องบอกออกไปด้วยโทสา
ดูมรรคาเศษแก้วหนามไม่ตำตีน
ตีนไม่ควรจะมาคิดดูหมิ่น
ถิ่นที่ตีนไปได้ก็เพราะตา
จึงกระโดดโลดไปใกล้หน้าผา
ส่วนชีวาจะดับไปไม่รู้เลย
แกล้งพิโรธระงับหลับตาเฉย
ตกผาเลยตายห่าทั้งตาตีน"

"มนุษย์ทุกคนต่างต้องการความดีกันทั้งนั้น" หลวงพ่อเน้นย้ำ สามัคคีธรรมจึงเป็นการแสวงหาความดีซึ่งเป็นจุดร่วมของทุก ๆ ฝ่าย ขณะที่ทุกคนมีที่มาต่างกัน แต่มีเป้าหมายร่วมกันคือ คุณความดี และสิ่งที่หลวงพ่อใช้สำหรับเป็นจุดรวมหรือเป้าหมายมิใช่ตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง แต่คือความเสียสละเพื่อการสร้างอารามในพระศาสนา ดังนั้นทุกคนที่ร่วมกันเสียสละจึงไม่ได้ทำเพื่อใครคนใดคนหนึ่ง แต่ทำเพื่อพระศาสนา

แต่ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่ยังไม่สมบูรณ์ก็ย่อมมีบ้างที่เคลื่อนไปจากเป้าหมายร่วมกัน หลวงพ่อผ่านประสบการณ์ในการบริหารวัดมาอย่างโชกโชนตั้งแต่วัยหนุ่ม อยู่ในท่ามกลางความขัดแย้งอย่างรุนแรงมามาก แต่ในที่สุดแล้ว บทสรุปของความขัดแย้งไม่ว่าจะรุนแรงอย่างไร ย่อมกลับคืนสู่ความสมดุล ดังนั้นคำแนะนำที่มักจะได้ยินจากท่านบ่อยครั้ง เมื่อมีความขัดแย้งรุนแรง นั่นคือ ความมีอุเบกขาธรรม คือ จิตใจซึ่งเป็นกลาง เที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปสู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันจะทำให้พลัดหลงไปสู่ครรลองของอคติ ซึ่งเป็นทางของความมืด

"...อยู่ในสังคมจึงต้องอยู่อย่างมีความรอบคอบรอบรู้ แบบบัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น เราดูตัวแมลงที่มันดำเนินชีวิตด้วยการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกอย่างผึ้ง มันดำเนินชีวิตแบบผสมผสาน ไม่ทำลายเกสรดอกไม้ แล้วก็เอาน้ำหวานจากเกสรดอกไม้นั้นอย่างพอเหมาะ เลยทำให้ดอกไม้นั้นมีส่วนของความสมบูรณ์ ก็ถือว่ามันเป็นการเชื่อมให้ระบบเกสรดอกไม้นั้นได้รับในทางสมบูรณ์ขึ้นมา มันก็ทำอย่างระมัดระวังเหมือนกัน ถึงว่ามันจะเป็นแมลง แต่มันก็ไม่ทำลาย ไม่เหมือนคนเรา คนที่ขาดความรอบคอบ ขาดความรู้สึกเกี่ยวกับการระมัดระวัง มักทำอะไรแบบไม่คำนึงถึงความกระทบ เป็นแบบคนมักง่าย ภาษาเรียกว่าคนมักง่ายชอบทำอะไรแบบตามใจ จนมีการปลุกระดมกันบอกว่าได้ทำตามใจคือไทยแท้ มันก็ไม่ดี..."

พระภิกษุรูปหนึ่งเกิดความไม่สบายใจเนื่องจากวัดที่ท่านอยู่นั้นมีความขัดแย้งกันรุนแรง จนถึงกับมีการทะเลาะเบาะแว้ง ขับไสไล่ส่งกัน ขณะที่ท่านกำลังนวดขาหลวงพ่อในค่ำคืนอันเงียบสงบก่อนฤดูฝน หลวงพ่อได้เอ่ยประโยคหนึ่งขึ้นมาเรียบ ๆ ว่า *"คนเราอยู่เฉย ๆ ไม่เป็น เดี๋ยวก็ทะเลาะเบาะแว้งกัน"* หลวงพ่อไม่ได้พูดอธิบายอะไรสืบไป เพียงแค่เปรยขึ้นมาลอย ๆ แล้วก็พูดไปเรื่องใหม่ แต่พระรูปนั้นพยายามไตร่ตรองตาม และมองเห็นว่าแท้จริงแล้วธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นเช่นนี้ ที่ไหนที่ไม่มีความขัดแย้งเลย ย่อมไม่มี ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดานั่นเอง เมื่อมองอย่างนี้ได้ จิตใจของท่านจึงเลิกกังวลกับเรื่องราวนี้ไป

สื่อ

"...ทุกคนก็ใช้สื่อกันทั้งนั้น ไม่ใช่สื่อคือโทรศัพท์มือถือ แต่สื่ออันมีส่วนของธรรมชาติเขาให้มา ตาเราก็เป็นสื่อด้วย หูเราก็เป็นสื่อด้วยทำนองนี้ ถึงจมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เรียกว่าเกี่ยวข้องกับสื่อ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น เราก็ดูมันมีอะไรอยู่ที่นั่น อย่างน้อยมันก็ต้องมียินดียินร้าย ถ้าเห็นอะไรที่เกิดขึ้นจากตา เรามีความรู้สึกยอมรับพอใจ เราก็เห็นว่ามันดีทำนองนี้ เราก็ชอบ เราก็ปรารถนาด้วยความรู้สึกอันนี้ อันนี้ต้องระวังเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าดีแล้วมันมีคุณอย่างเดียว มันก็มีส่วนเป็นโทษอยู่ด้วย เพราะสิ่งที่มันมีส่วนเป็นคุณ โทษมันก็ต้องมีเป็นธรรมดา มันก็เป็นอย่างนั้น..."

โลกแห่งการสื่อสารที่ท่วมท้นไปด้วยข้อมูลข่าวสาร ทั้งจริงและเท็จจนยากที่จะแยกแยะได้ ไม่เพียงส่งผลในการรับรู้ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลอย่างกว้างขวางเท่านั้น แต่ยังแฝงเร้นความรุนแรงในความเห็นบางอย่างอีกด้วย

ประมาณ ๑๕ ปีที่แล้ว เมื่อโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนได้กำลังเริ่มแพร่หลายไปทั่ว พระเถระได้สนทนากันว่าด้วยเรื่องของภัยที่จะเป็นอันตรายต่อการปฏิบัติธรรม ที่วัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) ทุกรูปต่างลงความเห็นว่า โทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ตนี่แหละคือภัย

หลวงพ่อซึ่งพักอยู่ที่เพิงสังกะสีข้าง ๆ พื้นที่จัดเตรียมไว้สำหรับงานพระราชทานเพลิงศพพระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) ค่ำมาคณะพระเถระจากวัดป่านานาชาติได้เข้าไปสนทนากับหลวงพ่อที่เพิงพัก และได้เล่าเรื่องที่คุยกันกับพระเถระทั้งหลายให้ท่านฟัง หลวงพ่อกลับตอบว่า *“มันไม่ใช่อย่างนั้น สื่อมันก็มีมาทุกยุคทุกสมัย ทิฐิมานะต่างหากที่เป็นภัยจริง ๆ”*

มุมมองของหลวงพ่อนั้นได้สร้างความกระจ่างแจ้งให้กับคณะพระภิกษุอย่างมาก ซึ่งปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า โลกแห่งสื่อนั้นอันตราย เหตุเพราะทิฐิมานะของมนุษย์นั้นถูกนำออกมาสู่สาธารณะอย่างเปิดเผย โทรศัพท์มือถือเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการแสดงออกของทิฐิมานะเท่านั้นเอง ดังผญาภาษิตที่หลวงพ่อมักยกขึ้นมากล่าวบ่อยครั้งว่า *“ไฟลามไหม้ เอาลมเป็นเสี่ยว”* (ไฟลามไหม้เอาลมเป็นเพื่อน)

“กลางค่ำกลางคืนมาก็ปิดเครื่องแหน่ บ่แม่นเปิดเครื่องตลอดคือหญิงขายบริการ” ส่วนหนึ่งของโอวาทที่หลวงพ่อให้พระเณรหลังฉัน

เพราะรากแท้ของภัยพิบัตินั้นมิได้มาจากวัตถุโดยตรง วัตถุเป็นเพียงอุปกรณ์ในการรับส่ง แต่มาจากกิเลสของมนุษย์นั้นเองต่างหาก เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบในการแสดงออกตามยุคสมัยเท่านั้น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าหลวงพ่อสนับสนุนให้พระเณรเพลิดเพลินไปกับการใช้สื่อ ท่านจะตักเตือนเสมอถึงอันตรายของการใช้งานสิ่งเหล่านี้ เนื่องเพราะมีทั้งโทษและคุณ หากใช้ไม่แยบคายย่อมก่อให้เกิดโทษอย่างรุนแรง การหลีกเลี่ยงไม่ใช้เลยช่วยรักษาความสงบระงับได้มากกว่า แต่เมื่อมีเหตุจำเป็นก็ต้องมีวิจารณญาณอย่างถี่ถ้วนเสมอว่าใช้เพื่ออะไร

มงคล

หลายครั้งหลายหนที่มีคนถามหาวัตถุมงคลของหลวงพ่อ แต่ได้รับเพียงคำปฏิเสธ ทั้งได้รับมงคล ๓๘ กลับไปปฏิบัติแทน

“เครื่องทำปัญญาให้ตกไป” เป็นคำที่หลวงพ่อพูดให้ได้ยินอยู่บ่อยครั้ง หรือไม่ก็ว่าเป็นของปัญญาอ่อนสำหรับเด็ก แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าหลวงพ่อปฏิเสธประโยชน์จะพึงเกิดขึ้นจากการมีวัตถุเหล่านี้เสียทีเดียว เพียงแต่ท่านไม่สนับสนุน ยิ่งเป็นไปเพื่อการพาณิชย์ด้วยแล้ว หลวงพ่อมีท่าทีแข็งกร้าวมาก แต่ด้วยความศรัทธาของศิษย์ต้องการมีเครื่อง

เตือนใจให้ระลึกถึงยามห่างไกลครูบาอาจารย์ เช่น เกศาและเล็บของท่าน ซึ่งเป็นมงคลสำหรับกรณีเช่นนี้ บางครั้งท่านก็เมตตา แต่ถ้ามากเกินไป บ่อยเกินไปท่านก็จะดุ

พระรูปหนึ่งอยากได้เกศาหลวงพ่อมาก จนถึงวันโกนรับหน้าที่ปลงผม เกศาทั้งหมดก็จะตกเป็นของท่านอย่างที่ตั้งใจ เมื่อปลงผมเสร็จ กำลังล้างมือ หลวงพ่อหยิบขันน้ำใส่เกศาสาดทิ้งเข้าไปในป่าแล้วหันมามองหน้าท่านเรียบ ๆ ท่านยืนมองเกศาธาตุคืนไปสู่พื้นดินตาละห้อย หมดถ้อยคำจะพูด

บางค่ำคืนพระอุปัฏฐากตัดเล็บให้หลวงพ่อ พระเณรบางรูปคอยจับจ้องตามันวาว เมื่อตัดเสร็จห่อใส่กระดาษทิชชู่แล้วก็ยื่นให้พระไป *"เอาไปหยังของสกปรก"* หลวงพ่อพูดพลางยิ้มน้อย ๆ พระเหล่านั้นต้องรีบเก็บของที่ระลึกไว้อย่างฉับไว

ลาภและสักการะ

"คันได้ขึ้นขี่ช้างกั้นฮ่มเป็นพญา กะอย่าลืมชาวนาผู้ขี่ควายคอนกล้า
คันสิไปทางหน้าให้เหลียวหลังเบิ่งเก่า คันมะลูดฆูตเถ้าเซาถ่อนอย่าไป"

(ถ้าได้ขึ้นเป็นใหญ่ ได้รับการยกย่องสรรเสริญ อย่าเพลินลืมคนต่ำต้อย ถ้าจะทำการสิ่งใดให้พิจารณาให้ถี่ถ้วน ถ้าดูแล้วยุ่งเหยิงวุ่นวายก็อย่าพึงไป งดเว้นเสีย)

ผญาอีสานที่หลวงพ่อใช้เตือนพระเณรเวลาได้รับคำยกย่องสรรเสริญ ลาภสักการะ ไม่ให้ลืมตน มีความหมายลึกซึ้งมากทีเดียว

ลาภสักการะและเสียงสรรเสริญเยินยอ เป็นอุปสรรคชนิดร้ายแรงสำหรับผู้ปฏิบัติ หากวางความรู้สึกไม่ตรง เขวตกไปลงร่องของลาภสักการะแล้ว ถูกครอบงำปกปิด ชีวิตพรหมจรรย์ก็เสี่ยงที่จะเสื่อมสลาย หรือไม่ก็ด่างพร้อยเพราะลาภเป็นเหตุ หลวงพ่อมักยกพระพุทธพจน์จากพระสูตรในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค มาเตือนใจพระเณรให้ระแวดระวังภัยไม่เลินเล่อ

"ลาภสักการะและเสียงสรรเสริญเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า"

"คือจั่งแมงกุดจี่" หลวงพ่ออธิบายให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น แมงกุดจี่ หรือ ตัวกังสฟกะ แมลงที่กินคูถหรืออุจจาระเป็นอาหาร อิ่มแล้วก็กลิ้งคูถที่เหลือไปเรื่อย ๆ จนจับเป็นก้อนกลม แล้วติดแน่นอยู่กับคูถก้อนนั้น ไม่ต่างกับนักบวชซึ่งมากล้นด้วยลาภสักการะ แล้วก็สยบซบเซาอยู่บนกองอุจจาระนี้หวงแหนแน่นหนาจนไม่เป็นอันครองตนให้ต้องตามคลองธรรมวินัย พระเณรที่ได้ยินได้ฟังแล้วก็พลอยขนลุกไปตาม ๆ กัน จากที่กำลังนั่งสัปหงกหลังฉันภัตตาหาร ก็สะดุ้งตื่นจากภวังค์ฉับพลัน เกรงจะถูกตราว่าเป็นแมงกุดจี่มีขี้เป็นอาหาร

"...เพศของนักบวชมีคนกราบคนไหว้ ไปทางไหนเขาก็ให้เกียรติให้โอกาสได้ที่นั่งสบาย ทั้งกราบทั้งไหว้ นับถือยกย่องเป็นเทวดาผู้ประเสริฐ เราลืมตัวไม่ได้นะ! มันจะเกิดความเสียหายเหมือนกัน เกิดความรู้สึกในความเสียหายได้ เพราะสภาพที่เขายกย่องสรรเสริญนั้น มันเปรียบเหมือนกับหลาวที่มีปลายแหลม มันมีทั้งคมทั้งแหลม พอจะทิ่มแทงทำลายอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา..."

นอกจากแมงกุดจี่แล้ว ปรทัตตูปชีวีเปรต ก็เป็นตัวอย่างที่หลวงพ่อยกมากล่าวเตือนพระเณรเป็นประจำ ปรทัตตูปชีวีเปรต คือ เปรตที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยส่วนบุญที่เขาอุทิศไปให้ พระเณรซึ่งไม่สำรวมระวังมีหวังได้รับฉายานี้อย่างไม่ทันตั้งตัว นอกเหนือไปจากนี้แล้ว คำว่า ภิกษุสันดานกา ก็เป็นหนามไหน่คอยทิ่มแทงพระเณรให้รอบคอบไม่ประมาทในการครองตนในธรรมวินัย

บุญเขาไม่ใช่บารมีเรา

แม้หลวงพ่อจะมีปฏิปทาเรียบง่ายไม่เป็นที่รู้จักในสื่อมากนัก แต่ก็มีผู้ใจบุญสุนทานนำไทยธรรมมาถวายอยู่ไม่ขาด บางครั้งก็เป็นของประณีต พระเณรบางรูปเห็นเข้าก็รู้สึกว่าบารมีหลวงพ่อมาก ทำให้คนเกิดศรัทธาอยากเสียสละทำบุญด้วย ครั้นเมื่อไปเล่าให้ท่านฟัง หลวงพ่อกลับให้ข้อคิดกลับกันว่า *“นั่นมันบุญเขา ไม่ใช่บารมีเรา”* ไทยธรรมที่หลวงพ่อได้รับ ส่วนมากแล้วจะเข้าไปสู่คลังสงฆ์แจกจ่ายไปตามวัดสาขาต่าง ๆ เมื่อมาร่วมกิจกรรมรวมที่วัดหนองป่าพง

ป่ากินได้

พระครูปลัดอุเทน กลฺยาโณ เล่าว่าหลวงพ่อนอกจากจะต้องดูแลงานต่าง ๆ ต่อจากหลวงปู่ตามที่ท่านมอบหมายไว้เมื่อครั้งหลวงปู่ยังสุขภาพแข็งแรง การปลูกป่าหลวงพ่อจะปลูกเสริมทุกปี กล้าไม้ที่ปลูกได้จากการเพาะเองเป็นส่วนใหญ่ เมื่อโยมเห็นว่าท่านปลูกก็จะนำมาถวาย ผู้มีกล้าไม้อะไรก็นำมาถวาย

ครั้งหนึ่งเจ้าของสวนเงาะได้ขนกิ่งเงาะพันธุ์ดีมาให้ หลวงพ่อลงปลูกตามที่ว่างรอบสระ หลายปีต่อมาเงาะออกลูก กระรอกกระแตได้กิน โยมมาเห็นก็เก็บกินด้วย บางคนมาเห็นเงาะเยอะ ทั้งเก็บกินทั้งต่อว่า *“พระนักเกษตรทำไร่เงาะส่งขาย”* ต่อมาหลวงพ่อจึงให้เขานำออกเพื่อไม่ให้คนเป็นบาปเป็นกรรมเพราะเข้าใจผิด

สงเคราะห์

ครั้งหนึ่งมีผู้มีจิตเป็นกุศลไถ่ชีวิตโคนมและมอบให้ทางวัด เพื่อโคนั้นจะมีชีวิตที่ยืนยาว ด้วยความเป็นโคนมเมื่อถึงวัยอันควรก็ต้องให้นม เพื่อสงเคราะห์กับชาวบ้านหลวงพ่อจึงมอบให้ชาวบ้านตั้งกรรมการดูแลเลี้ยงดู หากมีผลผลิตลูกหลานชาวบ้านจะได้นมโคที่มีคุณค่าดื่มกิน ด้วยภาระหน้าที่ของชาวบ้านจึงมีเวลาไม่พอที่จะดูแลโคนมให้ขยายเป็นอาชีพเพื่อความยั่งยืน หลวงพ่อจึงมอบโคนมนั้นให้กับวิทยาลัยเกษตรศรีสะเกษดูแลต่อไป

ปูติมุตตะ เภสัชชัง

อาหารเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต แต่อีกนัยหนึ่งก็เป็นขยะ โดยเฉพาะของที่กินไม่หมด มักจะหมักหมมเป็นแก๊ส ส่งกลิ่นเน่าเหม็น การอยู่ร่วมกันในหมู่มากยิ่งส่งเสริมให้มีขยะมาก กลิ่นรุนแรงทบทวี สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่อาจพ้นสายตาของหลวงพ่อ ท่านจึงหาวิธีนำเศษอาหารมาแปรรูปด้วยการใช้ทฤษฎีหมักให้เป็นยา ชนิดที่ใช้ได้สารพัดประโยชน์ทั้งฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ สร้างบรรยากาศป่าให้ปลอดแก๊ส นำมาใช้งานกับการย่อยสลายเศษซากอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ ให้กลายเป็นปุ๋ยบำรุงดิน เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ เป็นต้น หรือนำมาผสมเจือจางในน้ำฉีดพ่นปรับโอโซนของอากาศในการรวมตัวสำคัญของวัดหนองป่าพง เช่น งานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชา ตลอดจนนำมากรองอย่างละเอียดเพื่อเป็นเภสัชในการรักษาสุขภาพ

เมื่อหลวงพ่อได้ทดลองทำด้วยตนเองทั้งการหมัก การกรอง การนำมาใช้งานจริงทุกขั้นตอน จนสรุปเป็นหลักการต่าง ๆ ได้มาระยะหนึ่งแล้วปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ท่านจึงเริ่มเผยแผ่ให้แก่พระลูกศิษย์ ให้นำวิธีการทำไปใช้หมักเอง หรือให้ยาที่หมักไว้ดีแล้วบ้าง พร้อมแจกจ่ายแก่ญาติโยมผู้สนใจในการนำไปใช้ประโยชน์ในการเกษตร หรือดูแลสุขภาพ

น้ำมันทานตะวัน

ดอกทานตะวันบานสะพรั่งรับแสงเมื่อแรกเช้าบนพื้นที่กว่า ๒๐ ไร่บริเวณทุ่งเดิ่น บ้านก่อ ผู้คนสัญจรไปมาเก็บภาพเป็นที่ระลึก เอ่ยคำชื่นชมและจากไป เวียนไปเวียนมาอย่างนี้ บางคนเดินทางมาไกล บางคนก็จากพื้นที่ใกล้เคียง ได้ยินกิตติศัพท์ว่ามีไร่ทานตะวันก็อยากเห็น เป็นผลจากการทำความคิดให้ปรากฏรูป เริ่มจากดำริของหลวงพ่อ และโยมชาวบ้านก่อทดลองทำตาม

หลังจากดอกทานตะวันแก่พอจะเก็บเมล็ดได้ โยมจะเก็บเกี่ยว นำไปสกัดเย็นเป็นน้ำมันทานตะวันสีสันสวยงาม มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ใช้รับประทานบำรุงสุขภาพ เป็นหนึ่งในเภสัช ๕ ตามพระวินัย คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

แรกทีเดียวหลวงพ่อได้ให้ทำการทดลองปลูกที่วัดป่าหนองหวาย โดยการปลูกลงพื้น สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ตลอดจนอาหาร การให้น้ำ การรับแสง ฤดูกาลในการเพาะปลูก ระยะเวลาในการออกดอก เป็นต้น กระทั่ง ปี ๒๕๖๐ เป็นวาระถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ หลวงพ่อจึงได้นำพาพระเณรและญาติโยมทดลองปลูกในกระถางจำนวนนับหมื่นกระถาง สำหรับประดับเพื่อเทอดพระเกียรติในวาระสำคัญนี้ ผลที่ได้รับเป็นที่พึงพอใจอย่างมาก ท่านจึงให้ญาติโยมและพระเณรช่วยกันปลูกประดับสองข้างถนนจากหน้าวัดไปจนถึงบ้านก่อ เพื่อบูชาคุณบูรพาจารย์ในวาระชาตกาล ๑๐๐ ปี พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เมื่อถึงงานอาจริยบูชา ดอกทานตะวันก็แข่งกันบานเหลืองอร่ามสองข้างทาง เป็นที่รื่นรมย์ชมชื่นแก่ผู้พบเห็น

ผำ

ผำเป็นสาหร่ายน้ำจืดขนาดเล็กอุดมไปด้วยสารอาหารที่เป็นโยชน์ต่อสุขภาพ วัดภูดินแดงเป็นแหล่งผำชั้นดี เมื่อนึกถึงผำ ก็จะนึกถึงวัดภู หลวงพ่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัดภูดินแดงอยู่ระยะหนึ่ง และสนใจต่ออาหารธรรมชาติชนิดนี้มาก ถึงขนาดที่นำมาทดลองเลี้ยงที่วัดหนองป่าพง ก่อนจะขยายตัวเป็นโครงการส่งเสริมให้ความรู้ผู้คนในการใช้พืชธรรมชาติฟื้นฟูสุขภาพ เป็นแหล่งโปรตีนชั้นเลิศซึ่งดีต่อร่างกายมากกว่าเนื้อสัตว์ โดยมีหลวงพ่อนำร่องด้วยการนำมาบริโภคเป็นประจำ

ช่วงที่หลวงพ่ออาพาธเป็นงูสวัดและเบาหวาน ท่านฉันผำเป็นประจำ ช่วยให้ระบบย่อยไม่ทำงานหนัก ขับถ่ายสะดวก และไม่กระตุ้นเชื้อมะเร็งเหมือนเนื้อสัตว์ ทั้งยังมีผลดีกับระบบประสาทอีกด้วย

ที่สุดแห่งชีวิต

เยียวยา รักษา

ไม่เพียงการบริหารร่างกายเปลี่ยนอิริยาบถสม่ำเสมอ การบริโภคอาหารธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิธีในการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บจะรุกรานหรือปะทุขึ้นตามวาระ แต่เมื่อไม่อาจหลีกเลี่ยงความป่วยไข้ การดูแลรักษาพยาบาลกันไปไม่ทอดธุระเป็นสิ่งที่หลวงพ่อเอาใจใส่ให้ความสำคัญอย่างมาก

พระครูพิธานสรกิจ (ประเสริฐ ธมฺมวโร) ซึ่งได้รับคำแนะนำแนวทางในการดูแลรักษาพยาบาลภิกษุป่วยไข้จากหลวงพ่อ จดจำแม่นยำถึงคำเตือนของท่านว่า *“ไม่ใช่ไปรุมกันตอนตาย แต่ต้องช่วยดูแลกันตอนเป็น”* และต้องดูแลรักษาไม่ใช่เพื่อให้หาย หากไม่สามารถยื้อรั้งไว้ได้ ก็ต้องพยาบาลกันไปไม่ให้ผู้ป่วยกดดันตึงเครียด และผู้ดูแลหมดสิ้นกำลังกายใจ ปรับสมดุลให้เหมาะสมกันไปทั้งสองส่วน

เป็นที่ทราบกันดีว่าหลวงพ่อเอื้อเฟื้อต่อครูบาอาจารย์ผู้อาพาธและสนใจในการอนุเคราะห์ทั้งวัตถุปัจจัยและกำลังใจ บางครั้งก็ส่งพระไปช่วยดูแลจนละสังขาร เช่น กรณีของหลวงพ่อแสวง จนฺทสโร, หลวงพ่อเรืองฤทธิ์ จนฺทสาโร หรือหากมีเวลาหลวงพ่อก็จะแวะไปเยี่ยมหาให้กำลังใจ พระอาจารย์ธนกฤต เล่าว่า สิบปีมาแล้วครั้งหนึ่งหลวงปู่สี สิริญาโณ (พระราชวัชรสิริมงคล) ซึ่งมีอายุ ๙๐ กว่าแล้ว ไม่สบาย ขับถ่ายไม่สะดวก พอหลวงพ่อได้ยินข่าวก็รีบหาน้ำหมักจุลินทรีย์กรองละเอียดบรรจุขวดแก้วอย่างงาม และให้โยมพาไปเยี่ยมและแนะนำวิธีใช้ถึงวัด

หรือในกรณีหลวงพ่อพระครูสิริภาวนาพิธาน (สุพงษ์ ธูตธมฺโม ป.ธ.๔) หลวงพ่อเทียวเดินทางไปเยี่ยมตลอดเพื่อดูอาการ ทั้งที่มากไปด้วยภารกิจ ไม่เพียงเท่านี้เมื่อละสังขารไปแล้วหลวงพ่อยังทุ่มเทสรรพกำลังช่วยจัดงานพระราชทานเพลิงศพจนเสร็จสิ้น

หากมีพระเณรในวัดอาพาธหลวงพ่อก็เอาใจใส่ถามไถ่ถึงอยู่ตลอด ช่วยหาวิธีการบำบัดรักษา เช่น พระอาจารย์บุญคะนอง ซึ่งอาพาธด้วยโรคมะเร็งในสมอง เป็นต้น

"หลวงพ่อท่านเอาใจใส่จริง ๆ กับการดูแลพระอาพาธ หากท่านรับรู้ท่านก็จะถามถึง แนะนำวิธีการ หากไปเยี่ยมได้ท่านก็ไป พอมีการจัดตั้งกองทุนพยาบาลภิกษุอาพาธ หลวงพ่อก็เมตตาสนับสนุนทุนทรัพย์ให้กำลังใจด้วย" พระเถระรูปหนึ่งให้ความเห็น

หลวงพ่อเลี่ยมไปเยี่ยมหลวงพ่อบุญชู เมื่อท่านพักรักษาตัวโรงพยาบาล

โรคาพาธของชีวิต

อาโรคฺยปรมา ลาภา ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ

พระพุทธภาษิตนี้เป็นจริงอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะชีวิตของมนุษย์ซึ่งมีวงจำกัดไม่เกิน ๑๐๐ ปีนั้น ไม่มีใครเลยจะหลบเลี่ยงสัจธรรมแห่งสังขารข้อนี้ได้

ภัยมรณา มาลาเรีย

หลวงพ่อเองก็ประสบกับโรคภัยไข้เจ็บตามธรรมดาของผู้มีขันธ์ ๕ เริ่มตั้งแต่สมัยเมื่อยังเป็นฆราวาส ออกเดินทางไปทำงานที่ จ.ชลบุรี ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ พื้นที่ชลบุรีซึ่งคลาคล่ำไปด้วยป่าไม้และไข้มาลาเรีย เมื่อท่านกลับมาถึงบ้านโคกจาน หลังอำลาการงานใน จ.ตรัง เชื้อไข้มาลาเรียก็ปะทุออกมา เป็นไข้มาลาเรียชนิดลงกระเพาะ ครั้งนั้นชีวิตของท่านเกือบไม่รอดพ้นจากเงื้อมมือของพญามัจจุราช นับเป็นความป่วยไข้ที่รุนแรงที่สุดในชีวิต เนื่องเพราะป่วยแล้ว ยารักษาก็หายาก โรงพยาบาลก็ไม่มี จึงรักษาไปตามยถากรรม

" ไม่รู้ว่าหนักไม่หนัก เดินไปเดินมา เกือบจะล้มนู่นแหละ"

ด้วยเดชะบุญอันใดก็ไม่ทราบได้พญามัจจุราชถึงปล่อยชีวิตท่านกลับมา และได้บรรพชาอุปสมบทในบวรพุทธศาสนาในกาลถัดมา

หัวใจล้มเหลว

ภายหลังจากนั้นความป่วยไข้ของหลวงพ่อก็มีบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามธรรมดา เรียกว่าท่านมีสุขภาพแข็งแรง สามารถทำงานหามรุ่งหามค่ำ นำพาพระเณรปฏิบัติธรรมถือเนสัชชิกได้อย่างสบาย จวบจนกระทั่งสัญญาณบางอย่างได้บ่งชี้ภาวะวิกฤตอีกครั้ง

พ.ศ.๒๕๔๘ หลังกลับจากกิจนิมนต์ในประเทศศรีลังกา หลวงพ่อมีอาการเหนื่อย เนื้อตัวซีดเซียวอย่างเห็นได้ชัด ท่านได้ฉันยาต้มสมุนไพร แต่ไม่ดีขึ้น ท่านจึงเพียงแค่ดูอาการที่ปรากฏไปเรื่อย ๆ ใช้ขันติธรรมคืออดทนดูไปเป็นการรักษา ตอนเย็นแต่ละวันหลังจากสรงน้ำเสร็จพระอุปัฏฐากถวายน้ำปานะบีบนวดให้หลวงพ่อ เป็นเวลาที่พระเณรจะได้รับฟังคติธรรม และหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ช่วงนี้หลวงพ่อจะปรารภอยู่เสมอถึงความไม่เที่ยงของร่างกาย สังขาร แต่สิ่งที่หลวงพ่อไม่พูดถึงคือความเจ็บป่วยในตัวท่านเอง คนอื่นจะรู้ได้ ใช้การสังเกต จวบจนดูอาการจากภายนอกของท่านนั้นดูผิดปกติอย่างมาก พระอุปัฏฐากกราบเรียนท่านว่าจะพาไปหาหมอเพื่อตรวจให้แน่ชัดถึงอาการที่ท่านเป็น ท่านจะพูดให้คนฟังไม่กังวลกับท่าน ว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสังขารที่เจ็บป่วยเป็นธรรมดา *“หน้าที่เราดูแลประคองไปจนถึงวันสุดท้าย ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปตามธรรมชาติ ธาตุดิน ธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุไฟ หน้าที่เราก็ไม่มีอะไรให้เป็นกังวลแล้ว”* พระเณรแม้จะวิตกกังวลก็ไม่คิดจะรบเร้าท่านไปหาหมอแต่อย่างไร จึงดูแลไปตามหน้าที่ เท่าที่จะทำได้

วันหนึ่งคณะวัดป่านานาชาติ นำโดยพระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม นำผ้าขาวมาบรรพชาเป็นสามเณรที่ศาลานอก ขณะที่นั่งรอหลวงพ่อนั้นเอง ได้เห็นสภาพซึ่งผิดปกติอย่างมากของท่าน คือท่านเดินขึ้นบันไดมาอย่างยากลำบากเหมือนเท้าสวมปลอกเหล็กหนัก จึงดูเชื่องช้าและกินแรง เดินขึ้นมาหนึ่งก้าวก็จับต้นไม้เล็กต้นไม้น้อยช่วยประคองไปด้วย พระรูปหนึ่งเห็นดังนั้นจึงรีบไปช่วยประคองท่านจึงบอกว่าไม่เห็นแว่นตา ต้องการแว่นตา พระรูปนั้นจึงไปหยิบแว่นตาให้ แต่ในที่สุดหลวงพ่อก็เดินมาถึงศาลานอกและทำหน้าที่บรรพชาสามเณรจนแล้วเสร็จ ทั้งบอกถึงอาการความรู้สึกของท่านกับพระเถระในที่นั้นว่า รู้สึกผิดปกตินิดหน่อย พระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม จึงขอโอกาสถามอาการของท่านว่าเป็นอย่างไร และได้ขอนำหมอมาตรวจดูอาการ

นพ.สุรชัย สุพันธมาตย์ ได้เดินทางมาดูหลวงพ่อ พบว่าอาการท่านน่าเป็นห่วงมาก จึงกราบขอโอกาสให้หลวงพ่อไปตรวจที่โรงพยาบาลอุบลรักษ์ โดยมารับหลวงพ่อด้วยตนเอง เมื่อถึงโรงพยายาลหมอได้นิมนต์ท่านเข้าห้องตรวจ หลังจากตรวจเสร็จ นพ.สุรชัยมากระซิบพระอาจารย์อุเทนซึ่งติดตามมาด้วยว่า *“ขอโอกาสให้หลวงพ่อนั่งรถเข็น”* ท่านได้ถามหมอไปว่า *“ปกติหลวงพ่อทำกิจ เดินไปเดินมาได้เป็นปกติทุกวัน แต่เมื่อท่านเข้าห้องตรวจ ออกมาแล้วถึงกับให้หลวงพ่อนั่งรถเข็นเลยหรือ”* หมอก็แปลกใจเหมือนกันว่า ท่านทำกิจ เดินไปเดินมาได้โดยไม่มีอาการอื่นได้อย่างไร เพราะหัวใจหลวงพ่อทำงานได้ ๑๘% เท่านั้น ด้วยไม่มั่นใจในเครื่องมือตรวจ จึงให้หลวงพ่อนั่งรถเข็น และกราบนิมนต์ท่านไปตรวจที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อีกครั้ง ทว่าผลตรวจกลับไม่ต่างกัน หัวใจหลวงพ่อทำงานได้เพียง ๑๘% ภาษาทางการแพทย์คือภาวะหัวใจล้มเหลวนั่นเอง หลวงพ่อเล่าอาการของท่านว่า

"...มันก็ไม่ถึงกับล้มเหลว เพียงแต่เลือดมันไปเลี้ยงหัวใจไม่เพียงพอ กล้ามเนื้อหัวใจมันก็ไม่มีกำลัง..."

หมอพยาบาลที่เห็นผลตรวจต่างตกใจ จากหนึ่งคนกระจายข่าวกันไปกว้างขวาง ทุกคนต่างตกใจและขวนขวายที่จะให้หลวงพ่อได้รับการรักษาให้เร็วที่สุด คนที่ทำงานที่สนามบินก็ติดต่อหาเครื่องบิน คนที่รู้จักกับหมอที่รักษาทั้งในอุบลและกรุงเทพฯ ทุกคนต่างทำงานประสานกลายเป็นเรื่องใหญ่ภายในไม่กี่นาที เมื่อตรวจเสร็จ หมอก็เอาผลตรวจมาอธิบายให้หลวงพ่อทราบว่า เส้นเลือดหัวใจ ๓ เส้นอุดตัน เหลือทำงานได้แค่เส้นเดียว ความเสี่ยงที่จะอุดตันทั้ง ๔ เส้นก็มาก ถ้ารักษาจะมีโอกาสกลับมาปกติได้ แต่ขณะนี้ยังไม่ถือว่าฉุกเฉิน เมื่อหลวงพ่อได้ฟัง ก็ไม่มีทีท่าว่าจะรักษาหรือไม่รักษา มีท่าทีแค่ยิ้มอย่างเดียว หมอสุรชัยมาส่งที่วัดหนองป่าพงเช่นเดิม พระเณรก็ได้แต่ดูท่าทีว่าหลวงพ่อจะรักษาหรือจะอย่างไร แต่หลวงพ่อไม่มีท่าทีเห็นชอบในการเข้ารับการรักษาในระบบแพทย์แผนปัจจุบัน ต้องการให้เป็นไปตามธรรมชาติ ลูกศิษย์ส่วนใหญ่ก็เห็นคล้อยไปตามท่าน

หนึ่งอาทิตย์ผ่านไปพระอาจารย์จันดี กนฺตสาโร วัดป่าอัมพวัน, พระอาจารย์ประสพไชย (เปี๊ยก) กนฺตสีโล วัดป่าจิตตภาวนา, พระอาจารย์อนันต์ อกิญฺจโน วัดมาบจันทร์, พระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม วัดป่านานาชาติ ได้มากราบนิมนต์หลวงพ่อ เพื่อไปตรวจที่โรงพยาบาลในกรุงเทพ คืนนั้นพระอาจารย์ประสพชัยได้เทศนากัณฑ์ใหญ่ให้แก่เหล่าลูกศิษย์ที่กุฏิพยาบาล

พระภาวนาวัชราจารย์ (เฮนนิ่ง เกวลี) หนึ่งในผู้อยู่ในเหตุการณ์นั้น เล่าว่า

"...ช่วงนั้นมีอาจารย์เสกสรร, อาจารย์พนมเทียน, อาจารย์มัย, อาจารย์จำเนียร เป็นทีมที่ดูแล ตอนนั้นหลวงพ่อไม่ยอมทำบอลลูน ท่านบอกว่าตายก็ตาย ทีแรกเราไปที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิ์ เราก็อยากให้ท่านทำบอลลูน เพราะแผนกหัวใจที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิ์ ชื่อเสียงเขาเป็นระดับประเทศจริง ๆ ไม่ใช่โรงพยาบาลแบบชนบท พอดีเขาแอดมิทหลวงพ่อแล้ว เขาเตรียมความพร้อมต่าง ๆ แล้ว อาจารย์มัยเป็นผู้ไปเฝ้า หลวงพ่อกระโดดเตียงกลับวัด ไม่อยากทำ (หัวเราะ) ทีหลังเราก็ประชุมกันอยู่ที่ศูนย์คุยกันอยู่ว่า ไม่ควรจะชักชวนหลวงพ่อให้ทำ เพราะว่าหลวงพ่อก็รู้ดีแล้วว่าอะไรเป็นธรรมชาติ เราก็เป็นลูกศิษย์เราไม่อยากจะชักชวนให้ท่านทำสิ่งที่ท่านไม่ต้องการอะไรทำนองนี้ พอดีก็มีพระผู้ใหญ่หลายรูปมาประชุมกันนิมนต์หลวงพ่อไปตรวจที่กรุงเทพฯ มีหลวงพ่ออนันต์ หลวงพ่อจันดี หลวงพ่อเปี๊ยก และพระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม ประชุมกันแล้วก็นิมนต์หลวงพ่อ แต่หลวงพ่อไม่ได้ตอบว่าจะทำ แต่ก็เตรียมตัว

ทีหลังหลวงพ่อเปี๊ยกเรียกพวกเราไปที่กุฏิพยาบาล ท่านนั่งบนเตียง พวกเราก็ว่า หลวงพ่อมีอะไรจะแนะนำครับ ท่านก็ว่า "พวกท่านก็ทำผิดนี่ เป็นพระอุปัฏฐากของหลวงพ่อเลี่ยม ต้องนิมนต์ท่านให้อยู่ต่อ ถ้าคุณทั้งหลายยอมให้ท่านเสียชีวิต ท่านทั้งหลายตกนรก ชาตินี้ไม่ต้องพูดอะไร มีแต่นรกอย่างเดียว ท่านคิดว่าท่านเป็นลูกศิษย์ที่ดี แต่ลูกศิษย์ที่ดีต้องชักชวนให้ท่านอยู่ต่อ" อบรมหนักมากตกใจ เราก็จงรักภักดีกับหลวงพ่อ คิดว่าหลวงพ่อเอาตามธรรมชาติ พวกเราก็ร้องไห้เกือบทุกรูป แต่ต้องขอบคุณท่าน..."

เมื่อหลวงพ่อรับที่จะไปตามคำนิมนต์ พระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม, พระอาจารย์มัย ญาณวีโร และพระอาจารย์อุเทน กลฺยาโณได้ติดตามหลวงพ่อเข้ากรุงเทพฯ หลวงพ่อจึงเข้าโรงพยาบาลกรุงเทพ เพื่อตรวจดูอาการ ช่วงเย็นจึงกลับมาพักที่วัดป่าจิตตภาวนา อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี แพทย์ได้นำสไลด์มาฉายที่ศาลามีพระเณรร่วมดูสไลด์ถึง ๓๒ รูป เมื่อดูเสร็จหมอได้อธิบายว่า ถ้ารักษาโอกาสจะกลับมาปกติเหมือนเดิมก็มีมาก ถ้าไม่รักษา ความเสี่ยงที่เส้นเลือดอีก ๑ เส้น ที่ยังไม่อุดตันก็มีมาก และสามารถรักษาโดยการสอดขดลวดเข้าทางเส้นเลือดใหญ่บริเวณขาหนีบ

พระเณรพร้อมหมอทุกคนมีแนวโน้มอยากให้หลวงพ่อรักษามากกว่า แต่หลวงพ่อก็ไม่รับหรือปฏิเสธ บรรยากาศตึงเครียดมากในระหว่างนั้น หลวงพ่อจันดีได้กราบขอโอกาสหลวงพ่อว่า *"ในส่วนที่หลวงพ่อจะปล่อยไปตามธรรมชาติโดยไม่รักษา ทุกคนก็สุดแต่หลวงพ่อจะพิจารณา สำหรับในฐานะลูกศิษย์ลูกหาก็ขอความเมตตาจากหลวงพ่อให้ได้ทำหน้าที่อุปัฏฐากให้หลวงพ่อเต็มกำลังความสามารถ"* เป็นคำพูดสุดท้ายในค่ำคืนนั้น ต่างก็แยกย้ายกลับกุฏิที่พักของแต่ละรูป ทุกรูปใจจดใจจ่อ ที่จะได้ยินหลวงพ่อรับว่าจะรักษา ตี ๔ หลวงพ่อออกจากห้องพัก เพื่อเข้าห้องน้ำและถามหามีดโกน เป็นคำตอบที่ทุกคนเฝ้ารอมาหลายอาทิตย์ว่าหลวงพ่อจะไปรักษา

"...ไปหาหมอที่โรงพยาบาลกรุงเทพ หมอกัมปนาท เขาก็ให้ตรวจอยู่โรงพยาบาลกรุงเทพ ตรวจแล้วว่าอาการอันนี้มันต้องดูแลกันแบบใช้เวลาหน่อย เขาก็เลยบอกว่าเขาทำงานอยู่โรงพยาบาลภูมิพล ก็เลยย้ายมาโรงพยาบาลภูมิพล ก็มาตรวจเช็คระบบความดันก็ปกติ อะไรก็ปกติหมด เพียงแค่แก้ไขไม่ให้ระบบหลอดเลือดมันตีบตัน เขาก็เลยทำให้ แป๊บเดียว เจาะลงเส้นเลือดดำที่ขาหนีบไปขยายที่มันตีบตัน ก็ใช้เวลาคืนเดียวเป็นปกติเดินออกมาได้ มันไม่มีอาการอื่น ทีนี้เขาก็เลยให้ยาละลายเกล็ดเลือดมาตลอด...."

ในระหว่างรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล พระเณร ญาติโยม ต่างไปเยี่ยมหลวงพ่อไม่ขาดสาย โยมหลายคนปวารณาค่ารักษาพยาบาล เมื่อวันจะออกจากโรงพยาบาล ถามค่ารักษาจากพยาบาล หมอผู้รักษาได้สั่งไว้ ไม่ให้บอกใคร มีบิลค่ารักษา ๘๐๐ บาท ทุกคนเลยพลาดจะเป็นผู้ออกค่ารักษาพยาบาลแต่เพียงผู้เดียว

หลังจากหลวงพ่อได้รับการรักษาพยาบาลด้วยการทำบอลลูนหัวใจ อาการหลวงพ่อก็เริ่มดีขึ้นตามลำดับ หมอได้ให้ยาละลายลิ่มเลือด, ยาลดความดันโลหิต, โปแตสเซียม, แมกนีเซียม และวิตามิน ซึ่งบางตัวฉันมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วหลวงพ่อยังฉันยาสมุนไพรเสริมไปด้วย พร้อมทั้งฉีดยาเข้าจุดฝังเข็มเพื่อกระตุ้นระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ โดยพระอุปัฏฐากจะเป็นผู้ฉีดถวาย ในฤดูพรรษาหลวงพ่อมีอาการดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ยังมีพระอุปัฏฐากคอยสังเกตอย่างใกล้ชิดตลอดทั้งคืน วันหนึ่งเมื่อท่านมีอาการดีขึ้นพอสมควรแล้ว ท่านครองผ้าซ้อมเดินกลับไปกลับมาที่ศาลานอกตั้งแต่เช้าตรู่ และนับจากนั้นท่านก็เริ่มกลับมาทำกิจวัตรต่าง ๆ ได้ดังเดิม

นับจากวันนั้นหลวงพ่อเริ่มแนะนำเรื่องการใส่ใจเรื่องสุขภาพให้กับพระเณรและญาติโยมเป็นประจำ เช่น แนะนำการกินที่ถูกสุขลักษณะ มีคุณค่าทางโภชนาการครบโดยไม่ต้องกินมาก การเป็นอยู่หลับนอนอย่างเพียงพอ ส่งเสริมปลูกพืชเป็นยา ส่งเสริมสุขภาพกาย ใส่ใจสุขภาพจิตตลอดจนถึงปัจจุบัน

งูสวัดขึ้นตา และเบาหวาน

ในช่วงฤดูพรรษา พ.ศ. ๒๕๖๑ หลวงพ่อมีอาการตาขมิบ เคืองตา หน้าบวม ตาแดง ซึ่งคล้ายกับโรคงูสวัดขึ้นที่บริเวณใบหน้าและดวงตา โดยหลวงพ่อมีอาการปวดแสบปวดร้อนบริเวณใบหน้าใกล้กับดวงตา แต่ถึงกระนั้นท่านก็ยังปฏิบัติศาสนกิจของท่านตามปกติ พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า

"เมื่อแน่ชัดว่าท่านเป็นงูสวัดอย่างแน่นอน พอรู้อย่างนี้ลูกศิษย์แต่ละคนก็นำสูตรยาต่าง ๆ มาถวายให้ท่านรักษา เป็นยาทาภายนอก ก็ใช้ไปหลายสูตรเหมือนกัน แต่อาการไม่ดีขึ้นนัก หลวงพ่อก็ใช้ขันติธรรมรักษาเหมือนที่ท่านเคยทำมาอยู่ตลอด พอถึงเดือนกันยายนช่วงงานสัทธิวิหาริก หลวงพ่อมาร่วมกิจกรรมไม่ได้เลย อีกอย่างอาการของท่านนั้นเป็นใกล้ดวงตา เราก็กลัวว่างูสวัดจะไปทำให้ตาท่านมองไม่เห็น ก็เลยมีพระเถระท่านขอโอกาสรบเร้าวิงวอนหลวงพ่อไปโรงพยาบาล ท่านก็เลยเมตตาไปตามคำร้องขอ"

ในตอนแรกหลวงพ่อไม่ประสงค์จะไปโรงพยาบาล แต่ท้ายที่สุดคณะศิษย์ก็ขอโอกาสพาหลวงพ่อไปตรวจที่โรงพยาบาลวารินชำราบ ผลการตรวจพบว่าหลวงพ่อมีความดันโลหิตสูง และระดับน้ำตาลในเลือดสูงถึง ๔๐๐ มิลลิกรัม/เดซิลิตร ซึ่งแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคเบาหวานด้วย จึงได้พาท่านไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ และพักรักษาตัวอยู่ ๒ - ๓ วัน แพทย์มีความกังวลว่าเบาหวานอาจลุกลามเข้าดวงตา จึงแนะนำให้ฉีดยาอินซูลินเข้าทางช่องหน้าท้อง โดยโยมสุกิจ คำเครื่อง ได้รับการสอนจากแพทย์ให้เป็นผู้ฉีดยาให้หลวงพ่อเป็นประจำต่อเนื่องเป็นเวลา ๒ เดือน ด้วยการควบคุมอาหาร ฉันยาประจำจากโรงพยาบาล ฉันไข่ผำ และฉันน้ำมันทานตะวันทุกวัน ระดับน้ำตาลในเลือดของท่านก็ลดลง จนสามารถหยุดฉันยาเบาหวาน

"ปกติหลวงพ่อฉันน้อยและคุมอาหารมากอยู่แล้ว พอมีเบาหวานมา ท่านยิ่งระมัดระวังยิ่งขึ้นไปอีก พอท่านคุมอาหาร เบาหวานก็เลยลดลงเป็นปกติ กลับมาทำกิจต่าง ๆ ได้เหมือนเดิม" พระเถระรูปหนึ่งให้ข้อมูล

ปัจจุบันสุขภาพของหลวงพ่อแข็งแรงดีจากพฤติกรรมที่รอบคอบในการฉัน และวัตรปฏิบัติในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอิริยาบถเป็นประจำ

เสนาสนะหลังสุดท้าย

สัตว์ทั้งหลายทั้งสิ้นจักต้องตาย เพราะสัตว์ทั้งหลายมีความตายเป็นที่สุดรอบ

พระพุทธภาษิต

หลวงพ่อมีมุมมองต่อความตายในฐานะสิ่งธรรมดาของชีวิต ไม่ใช่เรื่องที่ต้องเศร้าโศกตรอมตรม แต่อย่างไร ครั้งหนึ่งพระมหาเถระเข้ามากราบหลวงพ่อในช่วงงานกฐินของวัดป่าหนองหวาย จึงถามว่า *"หลวงพ่อบ่อยากไปต่างประเทศอีกบ่ข้าน้อย"* หลวงพ่อยิ้มและตอบว่า *"ยังแต่สิกลับบ้านเก่า"* บ่อยครั้งที่หลวงพ่อได้เอ่ยถึงความตายของท่านอยู่เป็นระยะ ไม่เพียงเป็นการรำพึงรำพันไปเพียงเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือในการตักเตือนพระเณรที่อยู่รายล้อมให้ไม่ประมาทในชีวิตไปด้วย

"...ชีวิตสังขารคนเราก็เปรียบเหมือนกับว่าโคที่เขาจูงไปเพื่อฆ่า เปรียบเทียบเหมือนกับหยดน้ำค้างที่อยู่บนปลายหญ้าคา หรือเหมือนกับเทียนขี้ผึ้งที่ถูกแดดเผา ขี้ผึ้งถูกแดดมันก็มีแต่ความเสื่อม ความเสื่อมความสลายตัว หยดน้ำค้างก็เหมือนกันพอถูกแสงอาทิตย์ก็จะแห้งหายไป คนที่เขาจูงโคไปเพื่อฆ่าก็ใกล้เข้าไปทุกที ๆ ชีวิตกาลเวลานั้นก็เหมือนกัน เราก็พยายามทำให้ชีวิตสังขารที่เราถือว่าเป็นสมบัติล้ำค่าของเรานั้นมันต้องเข้าไปสู่จุดแห่งความแตกสลาย แต่ว่ามันจะไม่แตกสลายไปเฉย ๆ มันต้องมีลักษณะของการทรมานด้วย

โรคภัยไข้เจ็บของสังขารไม่ได้เลือกคนหนุ่มคนแก่นะ เพราะว่าความตายนี้ไม่ได้เลือกคนแก่ไม่ได้เลือกคนหนุ่ม มีโอกาสตายได้เท่าเทียมกัน คนหนุ่มก็ตายได้ คนแก่ก็ตายได้ คนหนุ่มก็เป็นไข้ได้ คนแก่ก็เป็นไข้ได้เหมือนกัน ถึงว่าความตายมันเหมือนเงาตามตัว..."

นับตั้งแต่หลวงปู่ชา สุภทฺโท อาพาธกินระยะเวลายาวนานถึง ๑๐ ปี นอกจากการอุปัฏฐากดูแลอย่างเต็มความสามารถแล้ว หลวงพ่อยังต้องตระเตรียมความพร้อมในด้านอื่นไปพร้อมกัน นั่นคือหลังจากการละสังขารของหลวงปู่ว่า อะไรเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้สอยหรือมีเป็นเครื่องประกอบในการถวายเกียรติคุณครูบาอาจารย์

หีบบรรจุสรีระสังขารก็เป็นหนึ่งในนั้น ด้วยญาณทัศนะซึ่งแทงตลอดไปในอนาคตของท่านมองเห็นความจำเป็นเมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาปรากฏขึ้น แม้จะสุ่มเสี่ยงจากการถูกแปรความหมายจนเข้าใจผิดไป แต่การถวายเกียรติคุณบูชาคุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ไม่อาจละเลยได้ เมื่อกรมราชทัณฑ์มาเสนอว่าจะต่อหีบฝังมุกพร้อมโต๊ะหมู่บูชาถวาย หลวงพ่อจึงรับข้อเสนอ หีบใบนั้นจึงถูกต่อขึ้นด้วยแรงงานของช่างนักโทษกรมราชทัณฑ์ เปิดโอกาสให้คนเหล่านั้นได้แสดงฝีมือและได้บุญกุศลในการเสียสละไปพร้อมกัน เมื่อหลวงปู่ชา สุภทฺโท ได้ละสังขารไป หีบบรรจุสรีระก็พร้อมอยู่แล้วที่จะรองรับ

ปี ๒๕๔๗ พระครูสิริภาวนาพิธาน (หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ธูตธมฺโม) ได้อาพาธลงอย่างหนัก อาการน่าเป็นกังวลอย่างยิ่ง หลวงพ่อจึงมอบหมายให้พระอาจารย์เสถียร กนฺตสีโล (ปัจจุบัน พระครูสถิตอุดมคุณ) เข้าไปช่วยอุปัฏฐาก พร้อมจัดส่งพระภิกษุไปด้วย และยังแวะเวียนไปเยี่ยมเยียนสม่ำเสมอ พระอาจารย์สุธนัย ซึ่งเป็นปัจฉาสมณะของหลวงพ่อในช่วงนั้นเล่าว่า *"ช่วงเวลานั้นเป็นฤดูพรรษา ข้อวัตรต่าง ๆ จึงค่อนข้างเข้มงวดและใช้เวลาในการรวมตัวกันมาก หลังกิจกรรมรวม หลวงพ่อจะเดินทางจากวัดหนองป่าพงประมาณสามทุ่มและกลับประมาณเที่ยงคืน เพื่อไปเยี่ยมติดตามอาการของหลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ไป ๆ มา ๆ อยู่นานระยะหนึ่ง และไปเกือบทุกวัน"* เมื่อท่านพิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้วหลวงพ่อจึงขอโอกาสหลวงพ่อพระมหาสุพงษ์สั่งหีบบรรจุสรีระสังขารไว้ และถามความเห็นจากท่านว่า

"คือสิบ่เซาดอกน้อ หลวงพ่อคือสิบ่เซา ข้าน้อยสิหาหีบมา หลวงพ่อสิว่าจังได๋" (คงจะไม่หายหรอก หลวงพ่อคงจะไม่หาย กระผมจะหาหีบมา หลวงพ่อจะว่าอย่างไร)

หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ตอบว่า *"เอามาติล่ะ"* เมื่อถึงเวลานำส่งหีบและโต๊ะหมู่ประดับมุก หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ถึงกับมาดูการนำส่งและจัดเก็บด้วยองค์เอง หีบใบนั้นประดับด้วยมุกไฟอย่างวิจิตรประณีต เมื่อถึงวาระการละสังขารซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยง หีบใบนั้นจึงเป็นที่รองรับสรีระสังขารของหลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ธูตธมฺโมในปี ๒๕๔๘ นั่นเอง

พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จ.อุบลราชธานี หลวงพ่อเลี่ยม และพระเถระหลายรูป เป็นประจักษ์พยานในการละสังขารของพระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต ป.ธ.๖) ราวกับว่าหลวงพ่อพระมหาอมร รอคอยการมาของท่าน เมื่อหลวงพ่อมาถึงได้ไม่นานนัก ท่านก็ละสังขาร เมื่อท่านละขันธ์ไป หลวงพ่อได้ให้โยมไปนำหีบมุกจากสุพรรณบุรีมาเพื่อรองรับสรีระสังขาร ถวายเกียรติแก่ท่านในวาระสุดท้าย

หลายปีถัดมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๑ หลวงพ่อได้รับถวายไม้จำปาทองจากญาติโยมทาง จ.ประจวบคีรีขันธ์ ท่านจึงให้ช่างต่อหีบบรรจุศพขึ้นหลายใบ สำหรับถวายแก่ครูบาอาจารย์ได้ใช้สอย เมื่อหีบไม้จำปาทองต่อแล้วเสร็จก็ได้ทำหน้าที่บรรจุร่างของพระภิกษุหลายรูป รวมทั้งมัคนายกวัดหนองป่าพง คือ พ่อใหญ่จุมพล ตะรินันท์ เป็นต้นด้วย เมื่อทราบว่าหลวงพ่อมีหีบให้ยืมใช้ พระภิกษุจากหลายวัดเมื่อมีงานพิธีศพจึงมาขอท่านไปบ้าง ยืมบ้าง คืนบ้าง ไม่คืนบ้าง ท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร อาจจะติงเรื่องความรับผิดชอบบ้างตามที่ควรกล่าว

ครั้งหนึ่งหลวงตาเหลือ สุเมโธ วัดป่านกกระเรียน จ.บุรีรัมย์ พระภิกษุลูกศิษย์ของหลวงพ่อมรณภาพลง พระผู้ดูแลรักษาการวัดได้กราบเรียนหลวงพ่อและขอยืมหีบบรรจุสรีระสังขารไปใช้ในพิธีฌาปนกิจ หลวงพ่อเมตตาให้ทายกวัดหนองป่าพงนำไปส่งถึงที่ เนื่องจากท่านมีภารกิจที่ประเทศอินเดีย แต่ด้วยการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ขอยืมกับผู้ดูแลพิธี จึงได้เผาหีบใบนั้นไปด้วย เรียกได้ว่าเผาไหม้ได้สวยงาม ติดไฟได้ลุกโพลงโชติช่วงดีมาก ไหม้หมดจนไม่เหลือแม้เศษ ภายหลังเมื่อมากราบเรียนขออภัยท่านแล้ว ท่านพูดให้ข้อคิดเพียงสั้นๆ ว่า *“ของที่ใช้ต่อได้ เผาไปแล้วก็หมดประโยชน์”* หีบไม้จำปาทองที่ท่านสั่งประกอบขึ้นจึงมีอันเป็นไปในลักษณะนี้

ความเมตตาเอื้อเฟื้อของหลวงพ่อที่มีต่อครูบาอาจารย์ตลอดจนญาติโยมทั้งหลายผู้เคยอุปถัมภ์ทำประโยชน์แก่วัดหนองป่าพงไว้ก่อน เมื่อท่านเหล่านั้นประสบกับมรณกาล ท่านเมตตาจัดหาวัสดุอุปกรณ์และลงมือต่อโลงให้ด้วยตนเองหลายคนหลายท่านต่างกรรมต่างวาระกัน เช่น หลวงปู่ลัด จิตธมฺโม, หลวงพ่อคำ นิสฺโสโก และอีกหลายรูป ส่วนฆราวาส เช่น พ่อใหญ่เอี่ยม จันทำ, โยมมนัส เนตรคะเวสนะ, พ่อใหญ่จุมพล ตะรินันท์ เป็นต้น

ปี ๒๕๖๖ หลวงพ่อได้มอบหมายให้พระลูกศิษย์ช่วยออกแบบเขียนลายหีบบรรจุสรีระสังขารของท่านเอง แล้วส่งให้ร้านช่วยประดับมุกไฟให้ตามแบบร่าง หีบบรรจุสรีระสังขารหลังไม่เล็กไม่ใหญ่ ซึ่งจะเป็นเสนาสนะสุดท้ายรองรับธาตุขันธ์ของท่านจึงถูกจัดสร้างขึ้น และส่งถึงท่านในปีถัดมา ปัจจุบันหีบใบนี้วางไว้ในห้องพักจำวัดของหลวงพ่อที่วัดป่าหนองหวาย จ. ศรีสะเกษ

สิ้นภาระ

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อปรารภเรื่อง *“เตรียมตัวตาย”* ท่านไม่ได้พูดด้วยความกังวลแต่พูดด้วยน้ำเสียงของผู้ที่มองเห็นว่าแม้ในวาระสุดท้ายของชีวิต ก็ยังต้องพิจารณาให้ไม่สร้างภาระแม้แต่น้อย

หลวงพ่อดำรงสมณศักดิ์ถึงพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ตามราชประเพณี เมื่อละสังขารลงจะมีเครื่องประกอบสมณศักดิ์ตามตำแหน่ง คือ โกศแปดเหลี่ยมฉัตรเบญจา และพระราชาคณะร่วมพิธี มีพิธีหลวงที่ราชสำนักจะเข้ามาดำเนินการอย่างเต็มแบบแผน

“ไม่มีไม่ได้เหรอ” หลวงพ่อเอ่ย ความเงียบเข้าเกาะกุมอยู่ระยะหนึ่ง *“ไม่ต้องมีอะไรยุ่งยากหรอก ตายแล้วก็หมดภาระไป เผายังไงก็ได้ ”*

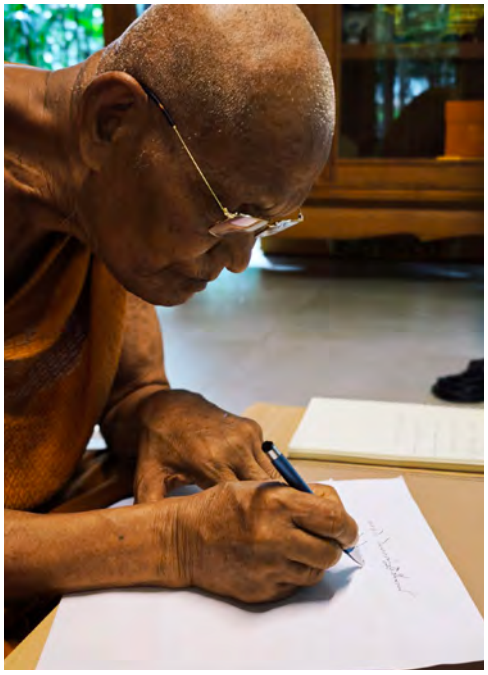
นั่นมิใช่เพราะหลวงพ่อไม่เห็นด้วยกับพิธีกรรมตามโบราณราชประเพณี เพียงแต่เป็นมุมมองของชีวิตอันถ่อมตนของท่าน ที่ไม่ได้ทำทุกสิ่งเพื่อตน หมายมั่นเพียงบูชาคุณ ทำประโยชน์เพื่อพระศาสนา

“ผมไม่ได้เป็นห่วงว่าจะเผายังไง ผมคิดแค่ว่าจะทำอย่างไรให้เป็นประโยชน์”

ถ้อยคำอันราบเรียบของหลวงพ่อดังกึกก้องในความรู้สึกของผู้ได้ยิน ผลิเผยความหมายของ *‘ชีวิตบูชาคุณ’* ของท่านได้อย่างชัดเจน

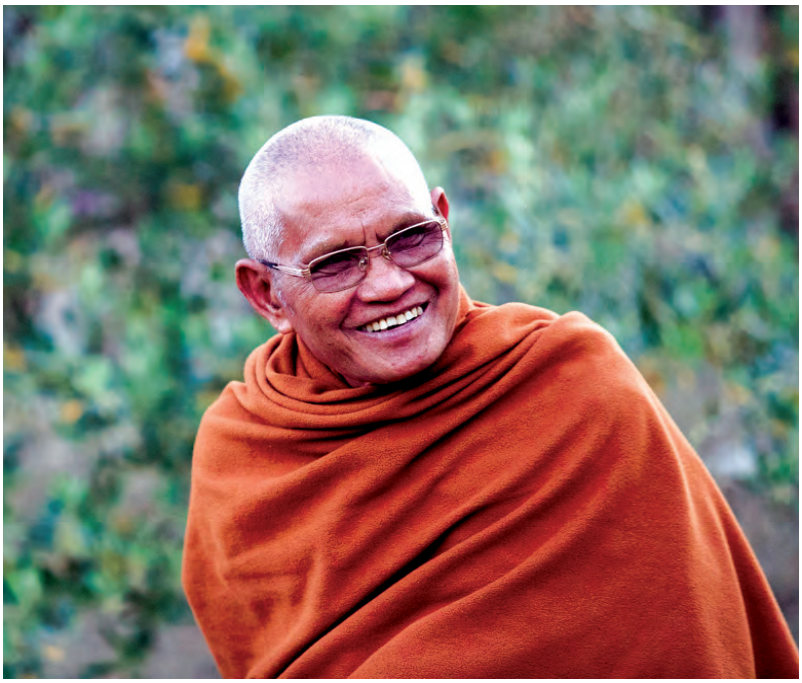

ผู้ปิดทองหลังพระ

แม่ชีป่าพง

พ.ศ. ๒๔๙๗ หลวงปู่ชามาพำนักที่ดงป่าพง มีพระเณรร่วมอยู่ด้วยไม่กี่รูป มีแม่ใหญ่พิมพ์ อุทัยกรณ์ คนบ้านกลาง เกิดศรัทธามาขออยู่ปฏิบัติกับหลวงปู่ชา หลวงปู่ชาปฏิเสธที่จะให้อยู่อาจเพราะไม่มีที่พัก อาหารการบิณฑบาตมีน้อย ประกอบกับห่างไกลหมู่บ้านมาก แม่ใหญ่อ้อนวอนหลายครั้งจนหลวงปู่ใจอ่อน จึงพูดประชด ไล่ไปอยู่ชายป่าหลังวัดใกล้หนองพง กะว่าให้ลำบากแล้วถอดใจ อยู่ไม่ได้ แล้วจะหนีไปเอง ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าแม่ใหญ่ให้ลูกหลานมาสร้างกระต๊อบอยู่ที่ชายป่า ทางทิศตะวันตกของวัดในปัจจุบัน ทุกเช้าแม่ใหญ่จะเดินลัดเลาะออกมารับข้าว จาก พระ-เณร ไปกินกลางวัน ได้ทำกิจและค่อยถางป่าออกวันละเล็กวันละน้อย หลวงปู่ชาเห็นว่าแม่ใหญ่มีความตั้งใจจริง จึงปล่อยให้อยู่ไป

ต่อมาแม่ใหญ่พิมพ์ ช่วงโชติ โยมแม่ของหลวงปู่ชา พร้อมผู้หญิง ๓ คน มาขอปฏิบัติอยู่กับหลวงปู่ชา หลวงปู่เลยให้เข้าไปอยู่กับแม่ใหญ่พิมพ์ อุทัยกรณ์ หลายปีต่อมา หลวงปู่ชาเห็นว่ามีความตั้งใจแน่วแน่ จึงอนุญาตให้บวชเป็นแม่ชี ด้วยความเป็นแม่ แม้อยู่ในเพศไหน จิตวิญญาณของความเป็นแม่ก็ไม่เสื่อมคลาย เรื่องอาหารการขบฉันมีมากขึ้น เพราะเมื่อแม่ชีมาอยู่ จึงได้ปลูกผักปลูกพืชที่เป็นอาหาร ทำครัวให้เพียงพอ สำหรับพระสงฆ์-สามเณร ตลอดทั้งแม่ชีและญาติโยมผู้มาทำบุญ จากนั้นมามีอุบาสิกาเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดเพิ่มมากขึ้น หลายคนเมื่อมีศรัทธาที่มั่นคง ได้ขอบวชชี จึงได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ โดยมีคุณแม่ชีพิมพ์ ช่วงโชติโยมแม่ของหลวงปู่ชา ผู้ที่อุบาสิกาที่มาขออยู่ร่วมมีความเคารพ เชื่อถือ เป็นหัวหน้าแม่ชีขณะนั้น

อุบาสิกาที่มาอยู่วัดหนองป่าพง จะสามารถบวชชีได้ต้องมาร่วมปฏิบัติถือศีล ๘ กับแม่ชีอย่างน้อย ๒ ปี เพื่อคณะแม่ชีพิจารณาแล้ว มีความศรัทธาที่มั่นคง กิริยามารยาทเหมาะสมแล้วจึงมากราบหลวงปู่ชาเพื่อขอบวชชี โดยการจะเข้าจะออกนอกวัด หรือกระทำการอันใดที่มีส่วนเกี่ยวกับหมู่คณะต้องแจ้งประธานสงฆ์หรือหลวงปู่ชาก่อนทุกครั้ง

ภาพถ่ายคณะแม่ชี ราว พ.ศ. ๒๕๔๒

ข้อปฏิบัติของแม่ชีวัดหนองป่าพง

๑. ห้ามคลุกคลีหรือคุยกันเป็นกลุ่มก้อน ทั้งกลางวันและกลางคืน
๒. เวลาฉัน ล้างภาชนะ กวาด สรงน้ำให้พร้อมเพรียงกัน ด้วยความเรียบร้อยและมีสติ
๓. รักษาความสะอาดบริเวณกุฏิ เช่น เก็บกวาด ไล่ปลวกไล่มด เป็นต้น
๔. เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ในการกิน การนอน การพูด ไม่ร่าเริงเอิกเกริกเฮฮา
๕. เมื่อเอกลาภเกิดขึ้นให้แบ่งกันบริโภคใช้สอยพอสมควรและเป็นธรรม
๖. เมื่อเจ็บป่วยให้ช่วยกันรักษาพยาบาลด้วยเมตตา
๗. ประกอบตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ด้วยเมตตาธรรมในเพื่อนชีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๘. เคารพนับถือซึ่งกันและกันตามวัยวุฒิ
๙. รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอ อย่าให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ
๑๐. ห้ามชีคนใดคนหนึ่งมีอำนาจปกครองหรือตั้งกติกาใด ๆ ด้วยความเห็นผิด
๑๑. เมื่อเกิดความขัดข้องประการใด ๆ รีบแจ้งให้ประธานสงฆ์ทราบเพื่อแก้ไข
๑๒. เมื่อจะไปไหนมาไหน ต้องแจ้งลาประธานสงฆ์ทุกครั้ง
๑๓. ห้ามถือสิทธิ์ในกุฏิที่ตนสร้างขึ้น
๑๔. ห้ามรับแขกที่เป็นเพศชายบนกุฏิของตน เว้นไว้แต่อาพาธเป็นบางครั้ง
๑๕. ห้ามแสดงหรือโฆษณาสิ่งอันไม่เป็นธรรมเป็นวินัย เพื่อเห็นแก่อามิสซึ่งเป็นมิจฉาชีพ เป็นเหตุนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนา
๑๖. ห้ามทำตนเป็นผู้รับใช้คฤหัสถ์ ซึ่งจะเป็นการประทุษร้ายตระกูล
๑๗. มีความเห็นร่วมกัน อย่าทะเลาะวิวาทกับใคร ๆ เพราะความเห็นผิด
๑๘. ห้ามติดต่อกับพระภิกษุ สามเณร แม่ชี และคฤหัสถ์ทั้งในและนอกวัด เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นที่เป็นธรรมะ
๑๙. ห้ามสัญจรไปมาเที่ยวเรี่ยไร
๒๐. ห้ามชายที่มีอายุ ๑๒ ปีขึ้นไป พักค้างคืนที่นี่ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น
๒๑. ผู้ประสงค์จะมาบวชหรืออยู่ในสำนักนี้ ต้องมีผู้ปกครองนำมาฝากเป็นหลักฐานและมีผู้อุปัฏฐากพอสมควร

ถ้าผู้ใดฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามกติกานี้ สงฆ์มีอำนาจบริหารได้เต็มที่
ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗
พระอาจารย์ชา สุภทฺโท
ประธานสงฆ์

แม่ชีประจง วรรคสังข์
อดีตหัวหน้าแม่ชี

เรื่องราวประวัติของสำนักชีแห่งวัดหนองป่าพง รวบรวมวิถีชีวิตของแม่ชีที่เปรียบได้ดั่งคำกลอนซึ่ง พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) เมตตาประพันธ์ให้แก่คุณแม่ชีจันทร์ แก่นทำ และดำรงอยู่ในความทรงจำของคุณแม่ชีประจง วรรคสังข์ ตลอดมาเป็นเวลานานนับ ๕๐ ปีกว่า ความว่า...

"บวชเป็นชี บวชดี จึงหนีทุกข์ บวชสนุก เพื่อเล่น แล้วอย่าหวัง
เราจะต้อง ทำเพียร ให้จริงจัง สุดกำลัง สามารถมี จึงดีกัน
บวชเป็นชี ควรมี อารีด้วย ชีจะสวย เพราะรัก ในศักดิ์ศรี
ชีจะงาม เพราะทำตามระเบียบชี ชีจะดี เพราะให้ อภัยกัน"

หลวงพ่อได้สร้างธรรมศาลาที่เขตแม่ชี เมื่อปี ๒๕๓๘ สำหรับแม่ชีและอุบาสิกาใช้ทำวัตร สวดมนต์และนั่งสมาธิ โดยในวันพระมีการแสดงธรรมที่ธรรมศาลาในเขตพระ จะมีเสียงเทศน์มาตามสายถึงศาลาหลังนี้

ใต้ร่มเงาแห่งธรรม

วัดหนองป่าพงชื่อว่าเป็นแดนธรรมของผู้สงบ และไม่ใช่เพียงเพศชายเท่านั้นที่มีจิตน้อมนำมาสู่การบวช แม้เพศหญิงก็ไม่ต่างกัน หลวงพ่อได้บวชโยมมารดาและน้องสาวของท่านเป็นชีให้ได้สัมผัสกับชีวิตสงบ ความเมตตานี้ย่อมเผื่อแผ่มาถึงผู้รักความร่มเย็นในธรรมนี้ด้วย สำนักชีวัดหนองป่าพงจึงยังคงงอกงามต่อมา

สำนักชีวัดหนองป่าพงอยู่คู่กับวัดมายาวนานนับตั้งแต่แรกตั้ง กระทั่งถึงยุคของหลวงพ่อเลี่ยมเป็นเจ้าอาวาส สำนักชีก็ยังมีอุบาสิกาผู้มีศรัทธาสละเพศฆราวาสมาสู่การนุ่งขาวห่มขาวบวชเป็นชีอยู่เสมอ

"ตั้งแต่อยู่บ้านจานแสนไชย หลวงพ่อไปจำพรรษา ได้ไปทำบุญที่วัดเสมอ พบเห็นการปฏิบัติตนปฏิปทาของหลวงพ่อไม่เหมือนพระรูปอื่น กิริยาของท่านมีความสงบงดงาม เมื่อเสร็จกิจส่วนรวมท่านจะไปทำความเพียรที่โบสถ์เสมอ" แม่ชีหมวน ทรงกุล วัย ๗๕ ปี เล่าความหลังครั้งเก่าก่อนจะเกิดศรัทธาและมาสู่วัดหนองป่าพง

หลวงพ่อให้ความสำคัญกับบุคลากรในพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการฝึกเรื่องความสามัคคี หลักอปริหานิยธรรมซึ่งประสานเสริมสอดคล้องให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีอุปสรรค จึงถูกนำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในยุคของหลวงปู่ แม่ชีจะพำนักและทำกิจกรรมในเขตชี แต่ในยุคของหลวงพ่อ ท่านปรับให้แม่ชีออกมารับอาหารร่วมกัน ฟังเทศน์ฟังธรรม รับโอวาท ก่อนจะแยกย้ายกลับสู่ที่พำนักโดยพร้อมเพรียงกัน ดังนั้นการเข้าไปสู่สำนักชีเพื่อให้โอวาทจึงมีอยู่เพียงปีละหนึ่งครั้งก่อนเข้าพรรษา เพราะเมื่อหลวงพ่ออยู่วัด แม่ชีทุกรูปจะได้รับฟังโอวาทจากท่านพร้อมกับพระภิกษุสามเณร

“หลวงพ่อมีแต่ความเมตตาไม่มีประมาณ ตลอดถึงการอบรมสั่งสอนแม่ชีที่อยู่ในปกครองของท่านแต่ต้น ต้องเสียสละ มีความสามัคคีและเมตตากัน” แม่ชีจันทร์ กันหากล่าว

“ท่านอบรมสั่งสอนทั้งวาจาและการกระทำ ผู้ใดรู้จักสังเกตและมีปัญญาใคร่ครวญอย่างรอบคอบก็จะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคไปได้ด้วยดี” แม่ชีระเบียบ ผาสุขกิจ ซึ่งอยู่วัดหนองป่าพงมา ๓๒ ปี ให้ข้อสังเกต

แม่ชีประไพ ศรีภา ซึ่งเป็นหัวหน้าแม่ชีในปัจจุบัน ให้มุมมองต่อหลวงพ่อไว้อีกว่า *“หลวงพ่อมีความอดทนเป็นเลิศ มีความพร้อมทุกอย่าง สมแล้วที่หลวงปู่ได้มอบหมายภาระหน้าที่ให้ดูแล ท่านพูดน้อย แม้จะมีปัญหาพระเถระไม่เข้าใจบางสิ่งบางเรื่อง ท่านก็จะไม่โต้แย้งในทันที จะเห็นว่าท่านให้เกียรติให้ความเคารพมาก”* ภาพที่คุณแม่ชีประไพในวัย ๗๗ ปี ยังกระฉับกระเฉงคล่องแคล่ว เข็นน้ำปานะมาถวายพระทุก ๆ วัน และการทำงานน้อยใหญ่ในวัด เป็นภาพจำที่เห็นจนชินตา จากความศรัทธาในหลวงปู่มาสู่หลวงพ่อ คุณแม่ได้ทำหน้าที่ของตนเพื่อสนองคุณครูบาอาจารย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งซึ่งเป็นกำลังของวัดหนองป่าพง

ไม่เพียงแสดงคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการอนุเคราะห์แก่เหล่าแม่ชีเท่านั้น หากมีความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ต้องจับจ่ายใช้สอย หลวงพ่อจะให้ไวยาวัจกรจัดหาให้เพื่อความสะดวกตามความเหมาะสมแก่การดำเนินชีวิต แม่ชีหมวน ทรงกุล เล่าว่า *“ท่านมีความเมตตาเต็มเปี่ยม ตอนที่ข้าน้อยป่วยเป็นโรคเส้นเลือดในสมองตีบ ท่านถามข่าวการป่วยกับคุณศร หลานสาวของท่านว่ามีปัจจัยรักษาไหม ข้าน้อยซาบซึ้งในความเมตตาของท่าน ที่เอาใจใส่แม่ชีเล็ก ๆ คนหนึ่ง”*

“หลวงพ่อท่านเป็นผู้สงบ อ่อนโยน ถ่อมตน ไม่พูดมาก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องไม่จำเป็น ถึงแม้จะมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ท่านให้เกียรติกับทุกคนเสมอ ไม่เคยดุด่าหรือกล่าวโทษใครในทันที ท่านรับฟังด้วยความสงบแล้วค่อย ๆ ชี้ให้เห็นด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวลแต่หนักแน่น ทำให้เรากลับมามองตัวเองและอยากปรับปรุงตัวโดยไม่รู้สึกว่าถูกตำหนิติเตียน ท่านเป็นตัวอย่างของความบากบั่น และความเสียสละอย่างแท้จริง ขยันและเพียรพยายามในทางธรรมและการทำงานอย่างต่อเนื่อง แม้ท่านจะมีอายุมาก แม้ในวันอากาศร้อนมาก ๆ ขณะที่พวกเรานั่งหลบแดดอยู่ในร่ม แต่ท่านยังเดินออกไปดูแลงานกลางแจ้ง ท่านไม่เพียงเป็นครูผู้ถ่ายทอดคำสอน แต่ยังเป็นผู้ที่ทำให้ดู อยู่ให้เห็นอย่างแท้จริง ทำให้เรารู้สึกละอายใจและตั้งใจปฏิบัติให้มากขึ้น” โยมศิริสุรางค์ให้ความเห็น

“อย่ากังวลเด้อ อย่ากังวล ภาวนาให้สบาย อยู่ไผอยู่มัน” คำสอนที่เรียบง่าย แต่ไม่ง่ายที่จะเข้าถึง ชีวิตของเหล่าสตรีผู้อุทิศตนให้การประพฤติธรรม ก็ไม่ต่างจากพระเณรเลย จำเป็นต้องวางตนให้เหยียบยืนบนพื้นฐานของความอดทน ท่านสอนให้เราไม่พึ่งพิงผู้อื่นมากเกินไป แต่ต้องมีปัญญารู้จักคิด รู้จักพิจารณา และใช้สติในชีวิตประจำวันและสอนให้พวกเรามีความอดทน ไม่ใช่แค่ต่อความเหนื่อยกาย แต่รวมถึงความลำบากในใจว่า

"อยู่ที่นี่ ต้องมีความอดทน ไม่ใช่แค่ต่อความเหนื่อยกาย แต่รวมถึงความลำบากไม่ได้ดั่งใจ" แม้จะสั้น แต่ลึกซึ้งและตรงไปตรงมา เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา เตือนใจพวกเราให้เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และเดินหน้าปฏิบัติธรรมด้วยความตั้งใจมั่น เพราะเส้นทางธรรมนี้ ต้องฝึก ต้องเพียรพยายาม จึงจะไปถึงจุดหมาย และท่านยังสอนให้พวกเรามีสติ ปล่อยวางอดีต ไม่ยึดติดกับความทรงจำเก่า ๆ รวมถึงไม่ให้ผูกพันกับบุคคลใด ๆ แม้จะเคยรักใคร่ชอบพอกันมาก่อน เพราะนั่นคือความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการหลุดพ้น หลวงพ่อไม่ได้สอนแค่ธรรมะแต่สอนจากชีวิตจริงด้วย ท่านให้เรารู้จักเมตตาต่อกัน ให้อภัยกัน รู้จักเสียสละ และรู้จักสำรวมกาย วาจา ใจ

ห้องทานอาหารสำหรับแม่ชีและอุบาสิกาที่โรงครัวชั้นล่าง

ท่านยังสนับสนุนคณะแม่ชีในการเรียนรู้ธรรมะในหลายรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในธรรมให้กับทุกคน โดยให้โอกาสได้ไปร่วมกิจกรรมการพัฒนาและงานบุญกับวัดสาขาต่าง ๆ อีกด้วย เช่น งานกฐิน หากแม่ชีรูปใดต้องการไปเปลี่ยนบรรยากาศ หลวงพ่อก็ไม่ได้ปิดกั้น รวมทั้งการออกไปทำธุระต่าง ๆ ตามสมควรแก่สารูปของนักบวช ครั้งหนึ่งแม่ชีสด พรมบุตร ขอลาไปธุระข้างนอก หลวงพ่อเตือนสติว่า *"สำรวมระวังตนให้ดี เราไม่เหมือนชาวโลกเขา"*

หลวงพ่อคือแบบอย่างของผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ท่าน *"ทำให้ดู อยู่ให้เห็น"* อย่างแท้จริง คำสอนของท่านไม่เพียงอยู่ในตำรา แต่อยู่ในทุกการกระทำของท่าน ท่านคือพ่อแม่ครูบาอาจารย์ผู้ที่เราทุกคนเคารพ พวกเราโชคดีและเป็นบุญอย่างยิ่งที่ในชีวิตนี้ ได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ ได้รับการสั่งสอนจากท่านผู้เป็นแบบอย่างที่ดีงามทั้งทางกาย วาจา และใจ

แม้ว่าหลวงพ่อไม่ได้ให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับแม่ชีเหมือนกับพระเณร แต่เมตตาธรรมของท่านก็แผ่ไปสู่จิตสู่ใจไม่ต่างกัน คณะแม่ชีจึงมีความเคารพในปฏิปทาของหลวงพ่อ ไม่ต่างจากหลวงปู่ชาผู้เป็นบูรพาจารย์ คำสอนและปฏิปทาของท่านเป็นแบบอย่างและแสงสว่างชี้นำทาง หล่อหลอมให้พวกเราปฏิบัติตามด้วยความพากเพียร มุ่งมั่น สม่ำเสมออย่างเต็มกำลัง เพื่อดำเนินชีวิตในทางธรรมได้อย่างมั่นคงตลอดไป

สำนักชีวัดหนองป่าพง เป็นเหมือนคลังเสบียงซึ่งหล่อเลี้ยงวัดด้วยหน้าที่การประกอบอาหารและจัดแจงดูแลความเรียบร้อยในโรงครัว หน้าที่ซึ่งหนักหน่วงสำหรับสตรีเพศ เนื่องจากวัดหนองป่าพงเป็นวัดใหญ่ มีพระเณรมาก และญาติโยมมาก การต้องตื่นแต่เช้าขึ้นมาเพื่อตระเตรียมจัดสรรอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับรองรับอาหารทานของสาธุชน กว่าจะเสร็จสิ้นทุกอย่างล้างถ้วยชามเก็บกวาดอาคารแล้ว นาฬิกาก็บอกเวลาเกือบเที่ยง กิจวัตรเพื่อการเสียสละเงียบ ๆ เหล่านี้เอง เป็นเหมือนกระแสธารหล่อเลี้ยงวัดหนองป่าพงให้ดำเนินไปได้ แม้ในภาวะที่ยากลำบาก เช่น ภาวะโรคโควิดระบาดครั้งใหญ่ของโลก วัดหนองป่าพงปิดประตูเข้าออก อาหารการกิน ตลอดจนน้ำปานะต่าง ๆ ก็มีเหล่าแม่ชีนั่นเองเป็นผู้จัดทำถวายในทุก ๆ วัน เป็นงานบุญที่ประทับตราความเสียสละทุ่มเทลงไปไม่น้อย

แม่ชีและอุบาสิกช่วยกันจัดแยกอาหารบิณฑบาต ในงานอาจริยบูชาพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

วัดหนองป่าพงมีกิจกรรมการรวมตัวกันหลายครั้งในแต่ละปี การรวมตัวกันซึ่งมีคนมามากอาหารการกินจำเป็นสำหรับการประทังชีวิต เหล่าแม่ชีนั่นเองเป็นผู้นำในการประกอบภัตตาหารตลอดจนจัดเตรียมความเรียบร้อยต่าง ๆ ในโรงครัว นับเป็นงานที่ทั้งเหน็ดเหนื่อยและใช้เวลามาก แต่เหล่าแม่ชีและอุบาสิกาทั้งหลายต่างก็ร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอย่างดี ยอมรับนับเอาปฏิปทาและคำสอนของหลวงพ่อมาใช้ เป็นการกระทำเพื่อบูชาคุณ

“ความเสียสละ” เป็นหัวใจของเพศนักบวช เหล่าสตรีผู้มีใจแกร่งกล้า มาสู่ร่มเงาแห่งพระศาสนา เสียสละชีวิตปิดทองหลังองค์พระปฏิมา ทำให้วัดหนองป่าพงซึ่งเป็นบุญสถานยังคงเป็นบุญแก่ผู้ได้สัมผัสรู้ตราบเท่าปัจจุบัน

๔ พระมหากรุณาธิคุณ

พระมหากรุณาธิคุณ

พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทยได้รับการอุปถัมภ์ไม่เพียงจากพุทธศาสนิกชนชาวบ้านซึ่งเป็นกำลังสำคัญเท่านั้น สถาบันหลักของชาติคือสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ทรงไว้ซึ่งพระราชศรัทธาและอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาด้วยดีมาโดยตลอด

วัดหนองป่าพงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ นับตั้งแต่หลวงปู่ชา สุภทฺโท ยังมีชีวิตอยู่ โดยทรงอาราธนานิมนต์หลวงปู่ชาเข้าไปในพระราชวัง เพื่อรับบิณฑบาตอยู่หลายครั้ง ตลอดจนทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งสำหรับพระภิกษุผู้อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองเป็นสิ่งที่หาได้ยากยิ่ง

เมื่อหลวงปู่ชาอาพาธและเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์มาทรงเยี่ยมไข้และทอดพระเนตรดูอาการ ยังความซาบซึ้งตรึงใจในพระมหากรุณาธิคุณแก่สานุศิษย์หลวงปู่ชาเป็นอย่างยิ่ง กระทั่งถึงที่สุดแล้วอาการของพระหลวงปู่ชาไม่อาจรักษาเยียวยาให้ดีขึ้นได้ ก็ยังทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ร่วมสร้างกุฏิพยาบาล เพื่อดูแลหลวงปู่ชาจนกระทั่งวาระสุดท้ายมาถึง

ช่วงที่หลวงปู่ชาพักรักษาตัวในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์นั้นเอง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเป็นการส่วนพระองค์เพื่อทรงเยี่ยมหลวงปู่ชาและทรงมีพระราชกระแสทูลถามพระภิกษุผู้อุปัฏฐาก ซึ่งก็คือพระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตธมฺโม ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงในเวลานั้น พระองค์ทรงรับเป็นพระราชภาระหากมีสิ่งใดที่เป็นกิจธุระของหลวงปู่ชาที่ยังไม่ลุล่วงไปด้วยดี พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้กราบบังคมทูลว่า วัดหนองป่าพงได้สร้างอุโบสถสำเร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้มีพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต พระองค์จึงทรงรับทราบไว้และขอให้ทางวัดกำหนดวันและแจ้งแก่ราชเลขานุการในพระองค์ให้ทรงทราบเพื่อโดยเสด็จเป็นการส่วนพระองค์ในพิธีนั้น

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธานในพิธีผูกพัทธสีมา ณ อุโบสถ วัดหนองป่าพง ในการนี้เสด็จเข้านมัสการหลวงปู่ชาที่กุฏิพยาบาล ซึ่งในเวลานั้นท่านไม่สามารถจะใช้เสียงได้เสียแล้ว

พ.ศ. ๒๕๓๓ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา (ปัจจุบัน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ) เสด็จมากราบเยี่ยมพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยมีพระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตธมฺโม ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสพร้อมด้วยคณะสงฆ์ถวายการต้อนรับ

วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ร่มไม้ใหญ่ของวัดหนองป่าพง มรณภาพ ยังความโศกาดูรและธรรมสังเวชแก่เหล่าสานุศิษย์เป็นอย่างยิ่ง การนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพและพวงมาลาวางหน้าหีบศพ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ อีกทั้งทรงรับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ๗ วัน

วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จมายังวัดหนองป่าพงเพื่อสักการะศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยมีพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ผู้รักษาการเจ้าอาวาส พร้อมด้วยพระเถรานุเถระ ตลอดจนคณะสงฆ์ถวายการต้อนรับ

วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเพื่อประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พร้อมด้วยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกพระมหาเถระ นายกรัฐมนตรีและข้าราชการทุกหมู่เหล่า พระภิกษุสามเณรรวมทั้งพสกนิกรเรือนแสนร่วมเป็นสักขีพยานในวาระแห่งการปลงธรรมสังเวชครั้งนี้

สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา (ปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา) เสด็จเป็นการส่วนพระองค์เพื่อกราบนมัสการพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่วัดหนองป่าพง

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๖ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาวชิโรตตมางกูร สิริวิบูลยราชกุมาร เสด็จเยี่ยมวัดหนองป่าพงเป็นการส่วนพระองค์ เสด็จเข้ากราบพระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่อุโบสถ และกราบเจดีย์ศรีโพธิญาณ

พระราชาคณะชั้นสามัญ

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เจ้าอธิการเลี่ยม จิตธมฺโม วัดหนองป่าพง ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ **พระวิสุทธิสังวรเถร**

สัญญาบัตรพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระวิสุทธิสังวรเถร

พระราชาคณะชั้นราช

วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร (ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว) เสด็จฯ แทนพระองค์ในการพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ ในพิธีพระราชทานสมณศักดิ์และเลื่อนสมณศักดิ์พระราชาคณะ เนื่องในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี โดยพระวิสุทธิสังวรเถร ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ **พระราชภาวนาวิกรม อุดมธรรมสิทธิ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี** ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง

สัญญาบัตรพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชภาวนาวิกรม

ถวายผ้าพระกฐินต้น

กฐินต้น เป็นกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดที่มิใช่พระอารามหลวง แต่เป็นวัดราษฎร์วัดใดวัดหนึ่ง และมิได้เสด็จฯ ไปอย่างเป็นทางการหรืออย่างเป็นพระราชพิธี แต่เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลส่วนพระองค์ โดยการจะเสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินต้นที่วัดใดนั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้ ต้องเป็นวัดที่ยังไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมาก่อน ประชาชนมีความเลื่อมใสในวัดนั้นมาก และประชาชนในท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด

วันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินต้น ณ วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินต้นครั้งนี้ เป็นการถวายผ้าพระกฐินต้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระองค์ หลังจากเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติและทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. ๒๕๖๒ ถือเป็นประวัติศาสตร์ชาติไทย และเป็นหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินต้น ณ วัดหนองป่าพง ยังความปลาบปลื้มปีติแก่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น นับเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ด้วยเป็นพระกฐินต้นครั้งแรกของภาคอีสาน และเป็นครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน

ทรงหยิบผ้าไตรที่พานแว่นฟ้าพาดระหว่างพระกร แล้วประนมพระหัตถ์กล่าวคำถวายผ้าพระกฐินต้น

๑. ทรงสนทนาธรรมกับพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง
๒. ทรงวางพวงมาลัย และทรงกราบหุ่นขี้ผึ้ง พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
๓. ทรงทอดพระเนตรการเย็บผ้าจีวรด้วยมือ

ถวายพระกรรมฐาน

วันที่ ๑๔-๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงอาราธนานิมนต์พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เพื่อถวายพระกรรมฐานเป็นการส่วนพระองค์ ณ พระราชวังสวนอัมพร

พัดรองที่ระลึก

ในคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพัดรองที่ระลึกแด่พระสงฆ์ ๙๕ รูป ผู้เจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัยมงคล เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นเครื่องหมายแห่งความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์

พัดรองเล่มนี้เป็นพัดหน้านาง พื้นผ้าไหมสีน้ำเงิน งดงามด้วยงานปักลวดลายตราพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๑๐ พร้อมเครื่องราชกกุธภัณฑ์ครบครัน พระมหาพิชัยมงกุฎ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พัดวาลวิชนี และองค์ประกอบอื่น ๆ แวดล้อมด้วยลายดอกพรรณพฤกษ์ ด้านหลังปักอักษรพระปรมาภิไธย “วปร” ใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ มีรัศมีเปล่งประกาย

ในเวลาต่อมา เมื่อหลวงพ่อได้รับนิมนต์ให้ไปแสดงธรรมเป็นการส่วนพระองค์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานพัดรองเล่มนี้ถวายเป็นที่ระลึก ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง แม้พัดรองเล่มนี้จะเป็นพัดที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

แต่ก็ยังเป็นเครื่องหมายแห่งสายใยความผูกพันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันสงฆ์ ที่มีความเกี่ยวเนื่องและเกื้อกูลกันมาอย่างยาวนาน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์และพิทักษ์พระพุทธศาสนา ขณะที่สถาบันสงฆ์ก็ทำหน้าที่ธำรงพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ธรรมให้เป็นหลักชัยแก่ประชาชน

พัดรองเล่มนี้จึงเป็นได้ทั้งของที่ระลึกและสิ่งเตือนใจให้คณะสงฆ์และพุทธบริษัทได้ระลึกถึงพระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการทำนุบำรุงพระศาสนา และเป็นหลักฐานแห่งความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระสงฆ์ ที่ยังคงดำรงมั่นสืบไป

ด้านหน้า
เป็นตราพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๑๐

ด้านหลัง
ปักอักษรพระปรมาภิไธย “วปร”

พระราชาคณะชั้นเทพ

วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์พระราชภาวนาวิกรม เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระเทพวชิรญาณ ภาวนาวิธานโกศล วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

หน้า ๑
เล่ม ๑๓๘ ตอนที่ ๒๑ ข ราชกิจจานุเบกษา ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔

ประกาศ

พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

พระราชภาวนาวิกรม เป็น พระเทพวชิรญาณ ภาวนาวิธานโกศล วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ สถิต ณ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔ เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระเทพวชิรญาณ ได้แต่งตั้งฐานานุกรม ๕ รูป

๕.พระครูใบฎีกาสัลลา เขมรโต ๔.พระครูสมุทย์สำนาง ธิรสทฺโธ ๓.พระครูสังฆรักษ์ปรีชา ธีรงฺโค ๒.พระครูวินัยธรไพบูลย์ สีลสโร ๑.พระครูปลัดคำพันธ์ ฐิตธมฺโม

สัญญาบัตรพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพวชิรญาณ

วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ผู้แทนพระองค์เชิญเทียนไปถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง

วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ผู้แทนพระองค์พระราชทานเครื่องไทยธรรม ถวายแด่ พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง

วันอังคารที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทาน ผ้าไตร น้ำสรง พุ่มบัว พร้อมเครื่องสักการะ และเครื่องไทยธรรมพระราชทานถวายแด่ พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง เนื่องในโอกาสพิธีบำเพ็ญกุศลวัฒนมงคล ๘๓ ปี และพิธีมอบอาคารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

พระราชาคณะเจ้าคณะรอง

วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดสถาปนา พระเทพวชิรญาณ ขึ้นเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง มีราชทินนามตามที่จารึกในหิรัญบัฏว่า **พระพรหมวชิรญาณโสภณ วิมลสีลาจารวินิฐ วิปัสสนานุสิฐคณาจารย์ ไพศาลศาสนกิจดิลก สาธกธรรมวิจิตร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี** พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงในสมณคุณ มีอุปการะยิ่งแก่การพระศาสนา สมควรจะได้เลื่อนอิสริยฐานันดรในสมณศักดิ์สูงขึ้นมีอยู่

จึ่งทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา พระเทพวชิรญาณ ขึ้นเป็น พระราชาคณะเจ้าคณะรอง มีราชทินนามตามที่จารึกในหิรัญบัฏว่า พระพรหมวชิรญาณโสภณ วิมลสีลาจารนิวิฐ วิปัสสนานุสิฐคณาจารย์ ไพศาลศาสนกิจดิลก สาธกธรรมวิจิตร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณ จงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในอาราม ตามสมควรแก่กำลัง และอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๗

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๗ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

สัญญาบัตรพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นพระพรหมวชิรญาณโสภณ

หิรัญบัฏพระพรหมวชิรญาณโสภณ

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) และพระฐานานุกรม

โดย พระบรมราชโองการ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทร มหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ มีพระบรมราชโองการ ประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๗ โปรดพระราชทานสมณศักดิ์ สถาปนา พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏที่ พระพรหมวชิรญาณโสภณ วิมลสีลาจารนิวิฐ วิปัสสนานุสิฐคณาจารย์ ไพศาลศาสนกิจดิลก สาธกธรรมวิจิตร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูปนั้น จึงแต่งตั้งให้

๑. พระอธิการสว่าง กลฺยาโณ อายุ ๖๓ พรรษา ๔๒ วิทยฐานะ นธ.เอก เจ้าอาวาสวัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูปลัดสุวัฒนอดิเรกคุณ

๒. เจ้าอธิการถวิล ถาวโร อายุ ๖๒ พรรษา ๔๑ วิทยฐานะ นธ.เอก เจ้าอาวาสวัดป่าหนองกุง ตำบลหนองกุงใหญ่ อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูวินัยธร

๓. พระอธิการมัย ญาณวีโร อายุ ๕๓ พรรษา ๓๒ วิทยฐานะ นธ.เอก เจ้าอาวาสวัดป่าดงเมืองซ้าย ตำบลบัวน้อย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูธรรมธร

๔. พระประเสริฐ ธมฺมวโร อายุ ๖๔ พรรษา ๓๒ วิทยฐานะ นธ.ตรี ประธานที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์ ตำบลสีวิเชียร อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูพิธานสรกิจ

๕. พระจันที ภูริปญฺโญ อายุ ๔๙ พรรษา ๒๙ วิทยฐานะ นธ.เอก ประธานที่พักสงฆ์สันติภูมิ (บังบท) ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูพิพิธสรธรรม

๖. พระอธิการแก้ว โกวิโท อายุ ๔๑ พรรษา ๒๐ วิทยฐานะ นธ.เอก เจ้าอาวาสวัดป่าโพธิวนาราม ตำบลไชยพูทอง อำเภอแขวงสะหวันนะเขต จังหวัดสะหวันเขต ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูสังฆวรกิจธาดา

๗. พระเจษฎา อาภสฺสโร อายุ ๕๒ พรรษา ๑๖ วิทยฐานะ นธ.เอก วัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูสมุห์

๘. พระเอนกพงษ์ อินฺทวณฺโณ อายุ ๕๒ พรรษา ๑๔ วิทยฐานะ นธ.เอก วัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ดำรงตำแหน่งฐานานุกรม ที่ พระครูใบฎีกา

ขอให้ พระครูปลัดสุวัฒนอดิเรกคุณ สว่าง กลฺยาโณ, พระครูวินัยธรถวิล ถาวโร, พระครูธรรมธรมัย ญาณวีโร , พระครูพิธานสรกิจ ประเสริฐ ธมฺมวโร, พระครูพิพิธสรธรรม จันที ภูริปญฺโญ, พระครูสังฆวรกิจธาดา แก้ว โกวิโท, พระครูสมุห์เจษฎา อาภสฺสโร, พระครูใบฎีกาเอนกพงษ์ อินฺทวณฺโณ

จงละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ ปฏิบัติตนให้สมกับฐานานุศักดิ์ ที่ได้รับแต่งตั้งนี้ ขอจงเจริญสุขสวัสดิ์พิพัฒนมงคลในพระพุทธศาสนา ตลอดจิรัฏฐิติกาล เทอญ ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป แต่งตั้ง ณ วันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

พระพรหมวชิรญาณโสภณ
เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง

ประวัติการได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระวิสุทธิสังวรเถร**

๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙

เป็นพระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระราชภาวนาวิกรม อุดมธรรมสิทธิ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระเทพวชิรญาณ ภาวนาวิธานโกศล วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗

เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระพรหมวชิรญาณโสภณ วิมลสีลาจารนิวิฐ วิปัสสนานุสิฐคณาจารย์ ไพศาลศาสนกิจดิลก สาธกธรรมวิจิตร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

พระวิสุทธิสังวรเถร พระราชภาวนาวิกรม พระเทพวชิรญาณ พระพรหมวชิรญาณโสภณ

วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานน้ำสรง แด่พระพรหมวชิรญาณโสภณ ณ วัดป่าหนองหวาย ตำบลโคกจาน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

เป็นเจ้าคุณ

สมณศักดิ์ เป็นเครื่องสรรเสริญซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานให้กับพระสงฆ์ผู้ประกอบคุณประโยชน์แก่พระศาสนา หลวงพ่อได้ประกอบกิจน้อยใหญ่เป็นผลให้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ตามลำดับ ตั้งแต่เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ไปจนถึงพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามสมณศักดิ์ชั้นไหน สำหรับลูกศิษย์ลูกหาแล้วกลับมองไม่เห็นหรือไม่เคยรู้สึกถึงความเป็นเจ้าคุณในตัวท่านเลย ท่านยังคงมีวัตรปฏิบัติที่เรียบง่าย สามารถเข้าหาได้ตลอดเวลา ไม่มีระยะห่างหรือเครื่องแบ่งกั้นใด ๆ ปกติเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ดังนั้นแล้วลูกศิษย์ลูกหาจึงไม่ค่อยเรียกขานท่านว่าหลวงพ่อเจ้าคุณ ซึ่งทำให้รู้สึกห่างไกล เคยเรียกหลวงพ่อมาอย่างไรก็เรียกหลวงพ่ออย่างนั้น ซึ่งก็ไม่เคยเห็นท่านแสดงอาการไม่ยินดีเลยสักครั้งเดียว

สมณศักดิ์สำหรับหลวงพ่อคือเครื่องแสดงออกถึงการยกย่องบุคคลผู้ทำประโยชน์ ดังนั้นการได้รับสมณศักดิ์จึงหมายถึงการได้รับคำขานรับของโลกในประโยชน์ที่หลวงพ่อได้ทุ่มเททำมาตลอดทั้งชีวิต ดังนั้นแม้ท่านจะไม่มีความขวนขวายอยากได้ใคร่มีใคร่เป็นใด ๆ แต่เมื่อได้รับมาแล้วก็รักษาเกียรตินั้นไว้อย่างดี มิได้เพิกเฉยเห็นเป็นสิ่งไร้ความหมายแต่อย่างไร เพียงแต่สมณศักดิ์ทั้งหลายนั้นมิได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของหลวงพ่อให้แปรผันไป สำหรับกับคนภายนอกหลวงพ่อคือท่านเจ้าคุณ สำหรับลูกศิษย์ หลวงพ่อคือหลวงพ่อรูปเดิม แต่กระนั้นท่านก็รู้ว่าควรจะใช้สมมติบัญญัติในโลกให้เกื้อกูลแก่การทำประโยชน์โดยวิธีใด สมณศักดิ์ทั้งหลายจึงเป็นเหมือนกับเครื่องส่งเสริมการทำหน้าที่ต่อพระศาสนาและต่อส่วนรวมของหลวงพ่อนั่นเอง

๕ สู่โลกกว้าง

จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย
พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย
“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป
เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก
เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก”

พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๐ หลวงพ่อรับนิมนต์ไปเยี่ยมวัดสาขาใหม่ในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ นับเป็นการเริ่มเดินทางไปต่างประเทศในดินแดนต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ห่างไกลจากความคุ้นเคยทั้งปวง

หลังจากนั้นทั้งพระภิกษุและญาติโยมในต่างประเทศ ทั้งใกล้ไกลก็ขอนิมนต์หลวงพ่อให้ไปเยี่ยมเยียน เพื่อเป็นกำลังใจมา โดยตลอดจวบจนถึงปัจจุบันหลวงพ่อให้ข้อคิดในการเดินทางไปต่างประเทศว่า

"พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า ไปอย่างช้างไม่ชูงวงในพื้นที่ หรือไม่ถือตนในพื้นที่ ถ่อมตัวของเราให้อยู่ในสภาพที่อ่อนโยน นิ่มนวล มันก็เข้ากับเขาได้ เหมือนน้ำ น้ำที่มันอ่อน ๆ เราเทลงขวดได้ ไม่ยากอะไร แต่ถ้าเราแข็งกระด้าง มันลำบาก มันต้องฝึกหัดวางตัววางตน เคารพสถานที่ บุคคล พื้นที่ สังคม ถ้าปรับตัวเป็น ก็จะทำให้รู้สึกดีต่อกัน ทำให้เรามีโอกาสนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปพูดคุยให้เขาเห็นว่าเป็นคำสอนที่มีคุณค่า"

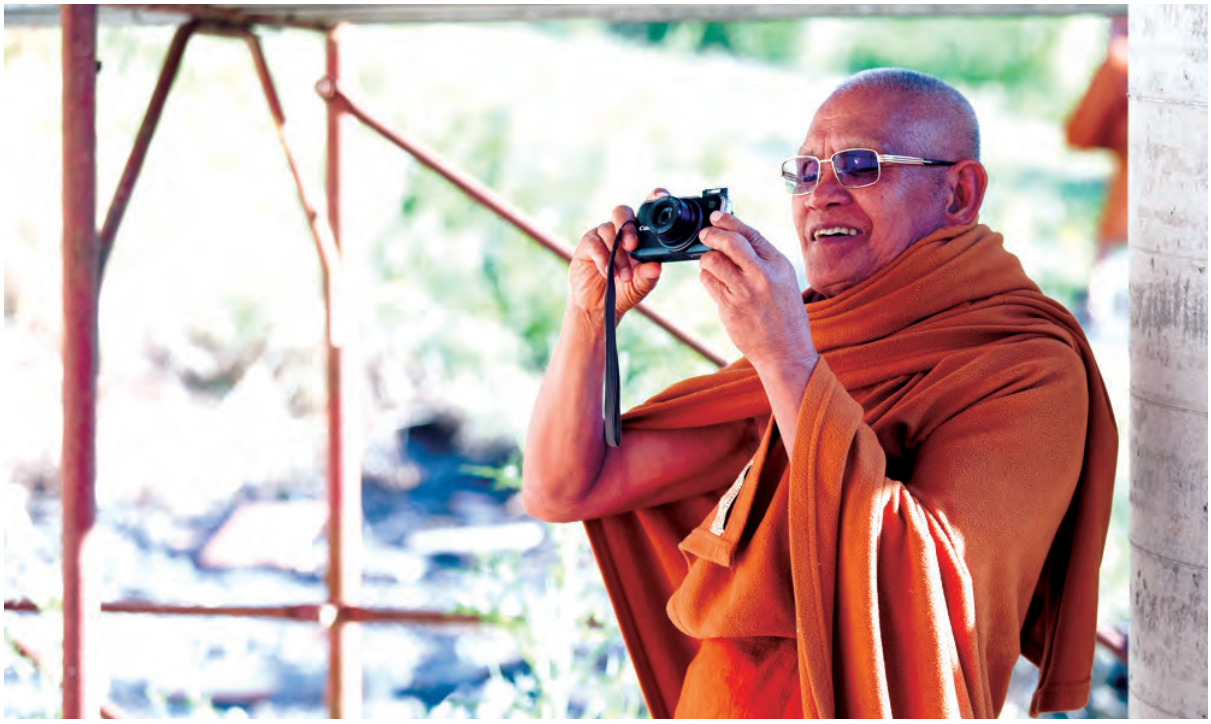
หลวงพ่อเน้นอยู่เสมอว่า เราควรแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของคนเรา เช่น การเข้าใจตัวเอง การเจริญภาวนาให้เกิดสติปัญญา เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงอุปนิสัย พัฒนาตัวเองและสังคมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งทำได้ทุก ๆ ที่ทั่วโลก เพราะประเทศต่าง ๆ นี้เป็นแค่ผิวโลกเท่านั้น ต่างกันแค่ภูมิประเทศและภาษา แต่หากมนุษย์เราใช้สติปัญญา ยอมปรับปรุงแก้ไข ก็สามารถเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้

การเดินทางไปต่างประเทศ บางครั้งมีผู้มาถวายอาหารนับพันคนและทุกคนต้องการถวายกับมือ กว่าจะครบทุกคนก็เกือบเที่ยงแล้ว แต่ท่านไม่เคยบ่นหรือติเตียนอะไร เมื่อต้องเดินทางไปยังประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ท่านไม่ใส่เสื้อกันหนาว คงใช้จีวร สบง สังฆาฏิ เหมือนปกติ ท่านให้ข้อคิดเรื่องนี้ว่า

"การไปต่างประเทศ ก็เพื่อไปพบปะให้คุ้นเคยกัน แม้ว่าเขาไม่รู้วิถีพระ อย่าไปคิดว่าดีหรือไม่ดี คิดว่าเป็นธรรมดา คนยังไม่รู้จักกัน บางที่เขามาจับบ่าเรา ก็เรื่องของเขา เป็นธรรมดาเพราะเขาไม่รู้จักเรา เราก็ไม่รู้จักเขา อย่าไปถือตัวว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่"

"ความยึดถือของเรานั่นแหละ ว่าเราไม่เหมือนเขา ว่าเขาไม่เหมือนเรา ก็คืออัตตา อย่าไปถืออะไรมาก"

หลวงพ่อวางตัวได้อย่างเหมาะสม ใช้ความอดทนและความสำรวม ท่านไม่เรียกร้องอะไรพิเศษ ฉันง่าย อยู่ง่าย สงบสำรวมตลอดการเดินทาง หลายครั้งท่านตัดกิจกรรมที่ผู้นิมนต์เสนอให้ เหลือแต่ส่วนที่เป็นไปเพื่อความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติภาวนาของคนในท้องถิ่นนั้นโดยตรง

หลวงพ่อพกกล้องถ่ายรูปเล็ก ๆ ติดย่าม ใช้บันทึกเก็บภาพสิ่งต่าง ๆ ที่มีโอกาสเห็น เมื่อหลวงพ่อเดินทางกลับมาถึงวัดหนองป่าพง ท่านมักให้พระเณรและลูกศิษย์มาดูภาพที่ท่านถ่าย และเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างอบอุ่น เสมือนพ่อแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตแก่ลูก

หลวงพ่อมีลูกโลกใบหนึ่งอยู่ใต้ถุนกุฏิของท่าน พร้อมที่จะนำมาชี้ให้ดูว่าประเทศต่าง ๆ อยู่ที่ใด วิถีชีวิตในประเทศต่าง ๆ ที่ท่านเคยพบเจอมาเป็นอย่างไร เราจะนำสิ่งใดมาใช้กับบ้านเราได้บ้าง และท่านก็จะบอกว่า หลวงพ่อเป็นคนช่างสังเกต ท่านมองสิ่งที่คนอื่นในคณะเดินทางมองข้ามเสมอ ภาพที่ท่านถ่ายจึงไม่ใช่ภาพทิวทัศน์เหมือนนักท่องเที่ยวถ่ายกัน แต่มักเป็นพืชพันธุ์ดอกไม้เล็ก ๆ ที่เกิดริมถนน คลองระบายน้ำฝน นก กระต่าย สัตว์ต่าง ๆ ในถิ่นนั้น ๆ หรือแม้แต่สิ่งที่คนอื่นมองว่าเป็นของธรรมดาไม่น่าสนใจ เช่น สี่แยกระบบจราจรที่เป็นระเบียบ ซึ่งหลวงพ่อมักนำมายกย่องในการอบรมต่าง ๆ

หลวงพ่อมักเน้นส่วนที่ดีของประเทศนั้น ๆ ให้เทียบข้อดีของเขากับสภาพความเป็นอยู่ เช่น หลังกลับมาจากประเทศมาเลเซีย ท่านชื่นชมชาวมุสลิมที่ไม่ดื่มเหล้าดื่มเบียร์ ท่านยกย่องชาวนา ชาวไร่ในประเทศอื่น ๆ ว่าขยันปลูกข้าว ปลูกผัก ผลไม้หลายชนิดสลับกันอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งรอดิน ฟ้า อากาศ ท่านชมคนอินเดียที่มีความอดทนสูง

"ภูมิคุ้มกันเราไม่ดีเหมือนคนในอินเดีย เขามีความทรหดอดทน เขาไม่ได้ดัดแปลงสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตอะไรมาก ทำให้เขามีความอดทน มีภูมิคุ้มกัน บ้านเราคนไม่ค่อยสู้กับธรรมชาติ เพราะมีการดัดแปลง ร้อนมากก็มีเครื่องปรับอากาศ"

หลวงพ่อมุ่งเผยแพร่ประโยชน์จากการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม เทคโนโลยี กฎระเบียบต่าง ๆ ในต่างแดน หลายครั้งท่านนำความรู้วิธีคิดที่ได้มาจากการเยี่ยมสถานที่ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดหนองป่าพง เช่น ระบบแยกขยะหรือแผ่นไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ (solar cell) ท่านนำไปปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

ในขณะเดียวกัน หลวงพ่อก็นำสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุดจากประเทศไทย นั่นคือ พระธรรมวินัย ไปแนะนำคนที่กำลังเสาะแสวงหาทางออกจากปัญหาชีวิตที่สลับซับซ้อนวุ่นวาย

หลวงพ่อสอนธรรมในหลายรูปแบบ เช่น อบรมวิธีปฏิบัติโดยตรง ให้ดูลมหายใจเข้าออกโดยตั้งสติอยู่ในปัจจุบัน และการทำให้ดู ให้เขาเห็นวิถีชีวิตการเป็นอยู่ การทำงานอย่างมีสติของท่าน เป็นต้น หลวงพ่อชอบพูดถึงสภาพต่าง ๆ ของธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่คนกำลังประสบในชีวิตของเขา เรื่องการรักษาสุขภาพร่างกาย โดยให้เหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นมุมมองที่คนทั่วโลกเข้าใจได้เหมือนกัน โดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงว่าเป็นศาสนา

ท่านมักพูดเรื่องที่มนุษย์และสัตว์มีจุดร่วมที่เสมอกันคือ อยู่บนโลกที่หมุนรอบดวงอาทิตย์เป็นระยะเวลา ๓๖๕ วันเหมือนกัน

“นาน ๆ จะมีโอกาสมาครั้งหนึ่ง แม้พื้นที่อยู่ห่างไกลกัน แต่ก็เป็นโลกอันเดียวกันนั่นแหละ โลกใบเดียวกันแต่ก็อยู่คนละพื้นที่ ถึงจะอยู่คนละพื้นที่ วิถีชีวิตก็คล้าย ๆ กัน ปัจจัยในการดำรงความเป็นอยู่ก็เหมือนกันหมด เพราะจะอยู่ที่ไหนก็ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยปัจจัย เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้”

บางครั้งหลวงพ่อก็แนะนำวิถีความเป็นอยู่ตามพระธรรมวินัย ซึ่งอาศัยปัจจัย ๔ ที่เรียบง่ายเป็นหลัก ให้รู้จักประมาณในการบริโภค เป็นต้น โดยท่านเล่าเรื่องชีวิตชาวบ้านดั้งเดิมในท้องถิ่นอีสานให้ฟัง อธิบายเรื่องความอดทนต่ออุปสรรคอันเป็นปกติของชีวิต หรือเผชิญปัญหาของมนุษย์ เพราะความเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ

“ปกติแล้วสุขภาพร่างกายก็เป็นสมบัติตามธรรมชาติ กาลเวลาผ่านไป ๆ มันก็บ่งบอกถึงความเสื่อมโทรม แม้ว่าความเสื่อมเป็นเรื่องของความจริง แต่เราก็ต้องดูแลรักษา”

“อุปสรรคที่ร่างกายมีความเสื่อมโทรม ก็เหมือนกันกับโลกที่เราอยู่นี่แหละ ทุกวันนี้ประชากรโลกมีถึง ๘,๐๐๐ ล้านคน แต่เนื้อที่ที่รองรับประชากร ไม่มีการขยายตัว และประชากรที่อาศัยโลกก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพโลกโดยการเป็นอยู่อย่างประมาท ทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรม น้ำ อากาศ พื้นดิน เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต”

“สิ่งเหล่านี้บ่งบอกว่า ชีวิตมนุษย์กำลังมีปัญหา ร่างกายก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราต้องดูแลฟื้นฟู โลกจึงจะน่าอยู่ ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติก็ชะลอตัว ชีวิตก็จะดำรงอยู่ได้”

สิ่งที่หลวงพ่อเน้นอยู่ประจำคือการใช้สติปัญญาเป็นหลักในการพัฒนาตน และแก้ปัญหาสังคม ท่านบอกว่าไม่ต้องเอาขนบธรรมเนียมประเพณีพุทธมาใช้จนเกินไป เพราะสิ่งเหล่านี้ในแต่ละประเทศแตกต่างกันบ้างเป็นปกติ แต่ควรจะนำหลักสากลของคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแนะนำ ซึ่งหลวงพ่อเรียกว่า *"สมบัติมนุษย์"* อันเป็นคุณธรรมที่มนุษย์ควรจะมี เป็นคุณธรรมซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญภาวนา ได้แก่ การมีศีลธรรม เมตตาธรรม มีไมตรีจิตต่อกัน ซึ่งจะช่วยดับความทุกข์ได้นั่นเอง

การไปเทศน์ในต่างประเทศของท่าน พระและญาติโยมต่างชาติต้องรอฟังคำแปลประมาณ ๓๐-๔๐ นาที เพราะหลวงพ่อพูดต่อเนื่องไม่หยุดให้แปลก่อน แต่พระเณรและญาติโยมกลับชอบฟังท่านเทศน์ คงเพราะความรู้สึกเย็นสบายเมื่อหลวงพ่อกำลังพูด รู้สึกว่าได้รับพลังเมตตาจากท่าน และที่ท่านแสดงออกถึงกิริยามารยาทอันสงบ สำรวมกายวาจาและใจ อันหาได้ยากในปัจจุบันไม่ว่าในประเทศไหน เป็นอารมณ์ที่เป็นอุเบกขาธรรม หรือความสงบทางใจนั่นเอง

หลวงพ่อมักสื่อสารความสงบให้คนได้สัมผัส โดยเฉพาะคนในโลกตะวันตกซึ่งไม่คุ้นเคยกับคำว่าสำรวมกายวาจาใจเท่าใดนัก ด้วยการเดิน การนั่ง การยืนของท่านในที่ต่าง ๆ หลวงพ่อสามารถทำให้คนเข้าใจได้ว่า ท่านไม่เกี่ยวข้องกับโลกธรรมอะไร โดยไม่ต้องใช้ภาษา

เมื่อพระเณรชาวต่างชาติอยู่กับหลวงพ่อ มีหลายรูปแม้ไม่เข้าใจคำพูดอบรมของท่าน แต่ก็ยังชอบอยู่กับท่าน และไม่เบื่อที่จะสังเกตท่าน เช่นเมื่อท่านเดินชมรอบบริเวณวัดหรือตามป่าไม้ พระต่างชาติที่บวชใหม่ ไม่เคยเจอครูบาอาจารย์ไทยมาก่อน มักชอบไปหาหลวงพ่อในช่วงเย็นที่กุฏิ เพื่อจะได้มีโอกาสอยู่ใกล้ ๆ ท่าน คอยอุปัฏฐากท่าน แม้ไม่เข้าใจภาษา แต่ก็ได้รับความอบอุ่นเสมือนท่านเป็นพ่อเป็นแม่

เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงที่หลวงพ่อเดินทางไปเมืองนอก เป็นช่วงที่หลวงปู่ชามรณภาพนานมาแล้ว และผู้ที่มาพบหลวงพ่อเลี่ยมในช่วงนี้ทั้งพระและโยม ส่วนใหญ่ไม่เคยมีโอกาสเจอหลวงปู่ชามาก่อน แต่

ยินดีที่ได้ฟังเรื่องเล่าของวัดหนองป่าพงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในครูบาอาจารย์รุ่นลูกศิษย์ของหลวงปู่ ยิ่งชาวต่างชาติที่ไม่เคยอยู่ประเทศไทยหรือทวีปเอเชียมาก่อน ต่างรู้สึกประทับใจเป็นพิเศษ เมื่อมีโอกาสพบหลวงพ่อผู้สอนธรรมโดยกิริยาอันสง่างาม สำรวมสงบ ไม่ใช่แต่เฉพาะการเทศน์อบรมอย่างเป็นทางการ

เรื่องที่หลวงพ่อเน้นมากในการเดินทาง คือ “สังฆานุภาพ” หรือพลังของสงฆ์ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจะเพิ่มขึ้นก็ตาม ท่านไม่เคยเดินทางคนเดียวหรือเฉพาะกับโยม ท่านเดินทางเป็นคณะสงฆ์เสมอ โดยปกติต้องมีพระอุปัฏฐากและพระที่เป็นล่ามติดตามอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีพระเถระติดตามอีก ๒-๓ รูป เพื่อเป็นพลัง “สังฆานุภาพ”

พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) เป็นผู้สวดสมมติสมานสังวาสสีมา
และสวดสมมติติจีวราวิปปวาสสีมา มีพระสงฆ์ร่วมในพิธีจำนวน ๘๙ รูป ณ วัดป่าโพธิศรัทธา ออสเตรเลีย พ.ศ. ๒๕๖๘

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ และ ๒๕๖๐ หลวงพ่อรับนิมนต์เป็นประธานงานประชุมเจ้าอาวาสและพระเถระสาขานานาชาติของวัดหนองป่าพง ซึ่งจัดที่วัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ มีพระเถระรวมกันกว่า ๑๐๐ รูป การประชุมครั้งนั้นใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก หลวงพ่อทำหน้าที่เปิดและปิดงานประชุม อบรมคณะสงฆ์ในฐานะพระผู้ใหญ่ผู้สังเกตการณ์ และให้คำปรึกษาหารือนอกเวลา เป็นบรรยากาศของความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพระสงฆ์ในต่างประเทศและพระสงฆ์จากประเทศไทย ทั้งคณะพระเถรและญาติโยมได้ฟังหลวงพ่อเทศน์โดยพร้อมเพรียงกัน

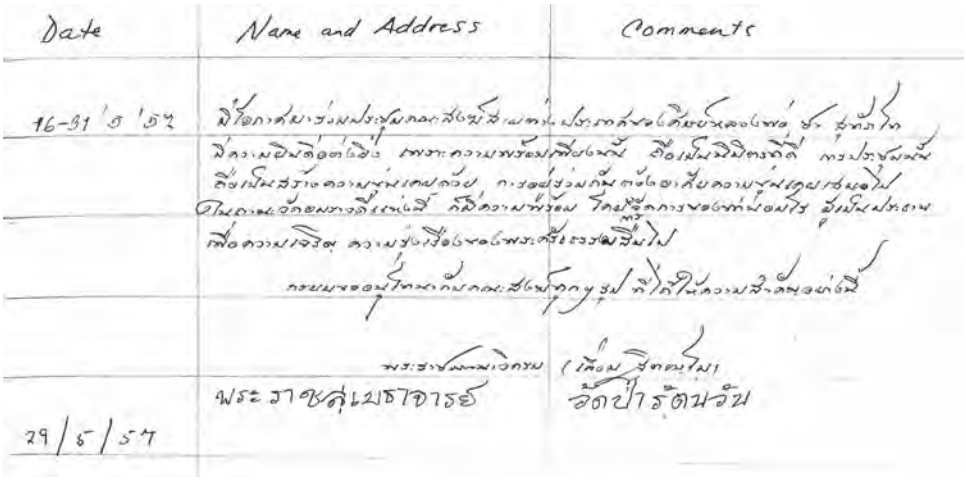

อุโบสถ วัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ

ธรรมะที่หลวงพ่อฝากให้ชาวต่างชาติในการเดินทางมีหลายรูปแบบ เช่น การเทศน์และสนทนาธรรม หรือการทำให้ดู อยู่ให้เห็น บางครั้งหลวงพ่อมอบของฝากพิเศษเป็นที่ระลึกแก่เจ้าอาวาส คณะสงฆ์และญาติโยมในวัดต่าง ๆ เป็นข้อเขียนสั้น ๆ ด้วยลายมือของท่านเอง เช่น ที่วัดอมราวดี ปี ๒๕๕๗

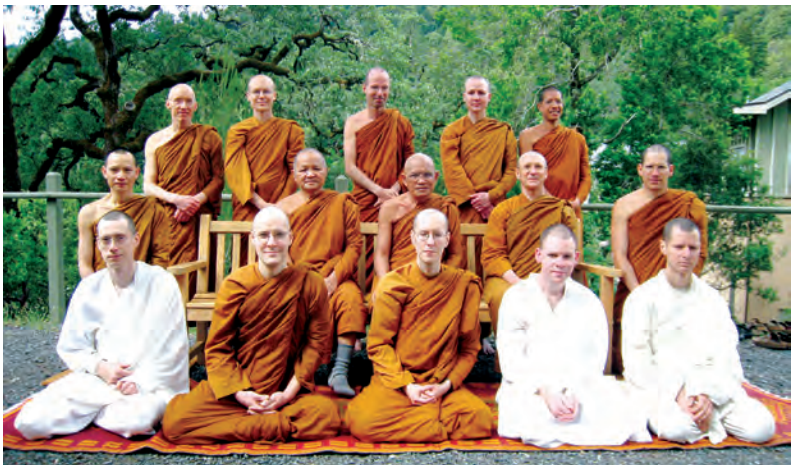

Date	Name and Address	Comments
16-31 ธ.ค. 57	มีโอกาสมาร่วมประชุมคณะสงฆ์สายต่างประเทศของเดือนธันวาคม ซึ่งปีนี้มีความพิเศษต่างไปจากทุกปี เพราะความพร้อมเพรียงกันมากขึ้น ดีขึ้นเป็นสร้างความสุขมากขึ้น การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีเป็นสิ่งที่ดีงามที่สุด ในฐานะเจ้าอาวาสที่นี่ ก็มีความยินดีที่ได้ต้อนรับ ขอให้ทุกท่านมีความสุขกายสบายใจ เพื่อความเจริญ ความมั่นคงของพระศาสนาสืบไป	
29/12/57	พระราชสุเมธาจารย์	(เทียน ฐิตญาโณ) วัดป่าสุคตวนาราม

เมื่อปี ๒๕๕๒ หลวงพ่อเดินทางไปเยี่ยมวัดอภัยคีรี ประเทศสหรัฐอเมริกา และเขียนบทความสั้น ๆ เรื่อง *"มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย"* ด้วยลายมือ มอบให้หลวงพ่อปสนฺโนอ่านในวันสุดท้ายของการเดินทางมาเยี่ยมในครั้งนั้น นับเป็นความอิ่มเอิบใจอย่างยิ่งของพระและญาติโยม

มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย
วัดอภัยคีรี พ.ศ. ๒๕๕๒

“โลกทั้งโลกคนทุกคนในโลก มีชีวิตอยู่ได้ และมีความสะดวกสบายอยู่ได้ เพราะอาศัยความรู้ สติปัญญาความสามารถของผู้อื่น อันมีจำนวนมากจนนับไม่หมดไม่ไหว หากไร้ปัจจัยอันสำคัญนี้เสียแล้ว เขาจะต้องตายตั้งแต่ออกจากท้องแม่ใหม่ ๆ เพราะไม่มีข้าวจะกิน ไม่มีผ้าจะห่ม ไม่มีบ้านหลังคาจะอาศัย เขาไม่รู้จักหน้าค่าตาของผู้ให้กำเนิด การประกอบยา การทำเครื่องนุ่งห่ม การทำที่อยู่อาศัย และวิชาความรู้ต่าง ๆ แต่เขาก็เป็นหนี้บุญคุณของบุคคลเหล่านั้นมาเสียแล้ว ตั้งแต่อยู่ในท้องของมารดามาเลย คนทุกคนมีความผูกพันในทางหนี้บุญคุณต่อกันและกันจนนับไม่ไหว โดยไม่ต้องกล่าวถึงบิดามารดา ครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นหนี้บุญคุณอยู่เหนือศีรษะโดยตรงเลย แม้การที่คนในสังคมหนึ่ง ได้เป็นหนี้บุญคุณของคนในสังคมอื่นก็เป็นสิ่งที่จะพิจารณาเห็นได้ไม่ยากเลย ความรู้และความยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนนี้ เรียกว่า กตัญญุตา การพยายามทำการตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า กตเวทิตา คนผู้รู้บุญคุณท่าน เรียกว่า คนกตัญญู คนที่ทำการตอบแทน เรียกว่า กตเวทิตา กตัญญูกตเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำการตอบแทนให้ปรากฏ นี้เป็นธรรมคุ้มครองโลกและประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่ด้วยความสุขสงบ”

นอกจากหลวงพ่อจะเมตตาเดินทางไปเยี่ยมเยือนวัดสาขาต่างๆ เพื่อให้กำลังใจแก่คณะสงฆ์และญาติโยมในต่างประเทศแล้ว เมื่อสถานเอกอัครราชทูตทราบข่าวการเดินทางของหลวงพ่อ และได้นิมนต์ท่านไปเยี่ยมเยียนสถานทูตด้วยความยินดี อาทิ สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวลลิงตัน ประเทศนิวซีแลนด์ และสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย

ในการเยือนแต่ละครั้ง หลวงพ่อได้เมตตานำพาคณะสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แสดงธรรม และให้โอวาทแก่เอกอัครราชทูต คณะเจ้าหน้าที่ พนักงานสถานทูต รวมทั้งชุมชนชาวไทยในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ทุกคน ด้วยกิริยามารยาทอันสงบเรียบร้อย และเมตตาธรรมที่แผ่ออกมาจากจิตใจอันมั่นคง ทำให้บรรยากาศของการพบปะเต็มไปด้วยความอบอุ่น และความปลื้มปีติเป็นอย่างยิ่ง

เช้าวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ก่อนที่หลวงพ่อจะออกเดินทางไปเยี่ยมเยือนวัดสาขาในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา ท่านได้เมตตาให้โอวาทแก่พระภิกษุ สามเณร แม่ชีและญาติโยม ในโอวาทครั้งนั้น หลวงพ่อได้กล่าวว่า

“การเดินทางนั้นต้องใช้ความอดกลั้น อดทน เพราะอยู่ในวัยพระจันทร์ข้างแรม เป็นวัยแห่งความเสื่อมถอย แต่ถึงกระนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของการบูชาพระคุณของครูบาอาจารย์ ผู้ได้อุตสาหะเสียสละ ไม่ย่อท้อต่อความทุกข์ยากลำบาก เพื่อหวังให้มนุษย์ได้เข้าถึงความสมบูรณ์ทางจริยธรรม คือธรรมที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น เป็นธรรมอันช่วยให้พ้นทุกข์ ทั้งทางกายและทางใจ”

อุโบสถวัดพุทธโพธิวัน เมลเบิร์น ออสเตรเลีย เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

หลวงพ่อยังกล่าวอยู่เสมอว่า การเดินทางในวัยเสื่อมนั้นยากลำบาก ไม่สะดวกเหมือนเมื่อยังหนุ่ม เพราะระบบของร่างกายไม่สามารถควบคุมได้เหมือนแต่ก่อน ถึงแม้จะต้องฝ่าฟันความไม่สะดวกเช่นนั้น ท่านก็ยังคงออกเดินทางด้วยจิตที่หนักแน่น มั่นคง และเปี่ยมด้วยเมตตา เพื่อประโยชน์แก่หมู่คณะ เพื่อสืบทอดพระศาสนา และเพื่อบูชาพระคุณของบูรพาจารย์ที่ได้ปูทางธรรมไว้

“สมณานญฺจ ทสฺสนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ”
การได้พบเห็นสมณะผู้สงบ เป็นมงคลอันสูงสุด

ขอขมา

ทุกครั้งก่อนที่หลวงพ่อจะออกเดินทางไปต่างประเทศ เหล่าพระภิกษุสามเณร พร้อมด้วยแม่ชีและญาติโยม วัดหนองป่าพง ต่างก็พร้อมใจกันทำวัตรขอขมาโทษต่อหลวงพ่อ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ความเคารพยำเกรงในครูบาอาจารย์ อีกทั้งยังเป็นการสำนึกในสิ่งที่อาจล่วงเกิน ประมาทพลาดพลั้งต่อท่านด้วยกาย วาจา ใจ ทั้งโดยเจตนาและไม่ได้เจตนา

การขอขมาต่อหลวงพ่อก่อนที่ท่านจะเดินทางจึงเปรียบเสมือนการชำระใจให้สะอาดบริสุทธิ์ พร้อมกันนั้นก็เป็นการส่งแรงใจอันอบอุ่นจากหมู่คณะและศิษยานุศิษย์ เพื่อให้หลวงพ่อได้ออกเดินทางโดยสวัสดิภาพ และสำเร็จประโยชน์ตามเจตนารมณ์แห่งพระศาสนา

หลวงพ่อมักกล่าวเสมอว่าการเดินทางไปต่างประเทศนั้น ท่านไปเพื่อสนองและบูชาพระคุณหลวงปู่ชา ท่านเป็นผู้จุดประกายธรรม วางรากฐานแห่งศรัทธาไว้ในดินแดนตะวันตกด้วยขันติและเมตตาอันหาประมาณมิได้ ท่านจึงไม่ได้ไปเพียงเพื่อแสดงธรรม แต่ไปเพื่อ *"สืบต่อทางธรรม"* ไปในฐานะ *"ผู้รับไม้ต่อ"* ไปเพื่อยืนยันว่า เส้นทางที่หลวงปู่ชาเคยเดิน...ยังคงมีผู้เดินตามอย่างมั่นคง

ด้วยความเคารพและบูชาในองค์หลวงปู่ชาอย่างยิ่ง การไปเยี่ยมเยือนวัดสาขาในต่างแดน จึงเปี่ยมด้วยความหมาย ไม่ใช่แค่การเดินทางภายนอก แต่เป็นการเดินทางด้วยจิตใจที่ตั้งมั่นต่อพระศาสนาและครูบาอาจารย์

ความมีวินัยของหลวงพ่อในการเดินทาง

พระภิกษุผู้เคยได้มาพำนักอยู่ร่วมกับหลวงพ่อรวมถึงพระอุปัฏฐากและผู้ใกล้ชิดท่าน ต่างประจักษ์ชัดถึงความรอบคอบและระมัดระวังของท่านในการเตรียมตัวก่อนออกเดินทางทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าการเดินทางนั้นจะใกล้หรือไกล โดยเฉพาะในวันที่จะออกเดินทาง ท่านจะฉันอาหารและดื่มน้ำน้อยกว่าปกติ ท่านกล่าวไว้เสมอว่า *"ถ้าฉันมาก ดื่มมาก ก็จะเป็นอุปสรรคในการเดินทาง"* คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้จักประมาณตนของท่านอย่างลึกซึ้ง ท่านมิได้กล่าวเพียงอย่างเดียว แต่ประพฤติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ซึ่งผู้ใกล้ชิดก็ซาบซึ้งและน้อมนำมาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันเช่นกัน

เมื่อเดินทางไปถึงวัดสาขาแล้ว หลวงพ่อก็ยังคงรักษาวินัยในการฉันอย่างเคร่งครัด ท่านจะรับอาหารในปริมาณที่พอดี ไม่ฉันมากเกินความจำเป็น และฉันให้หมด หากมีเหลือก็เป็นเพียงเล็กน้อย ท่านเคยเมตตากล่าวกับพระอุปัฏฐากว่า *"เวลาไปร่วมงาน ไม่ควรฉันมาก ฉันพออยู่ได้ ไม่ควรให้อาหารเหลือมาก จะเสียมารยาท"* ถ้อยคำของท่านสะท้อนถึงความระมัดระวังในกิริยามารยาท และความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือสิทธิ์แม้ในฐานะพระผู้ใหญ่ ท่านเคารพต่อสถานที่ เจ้าถิ่น และน้ำใจของผู้ถวาย ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดหรือท่ามกลางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ท่านก็ยังคงรักษาอิริยาบถและวัตรปฏิบัติอันงดงามเอาไว้อย่างดี

โภชเนมตฺตญฺญุตา การรู้จักประมาณในการบริโภคเช่นนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมด้านความมีสติสัมปชัญญะ และความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ท่านถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติของตนเองอยู่เสมอ

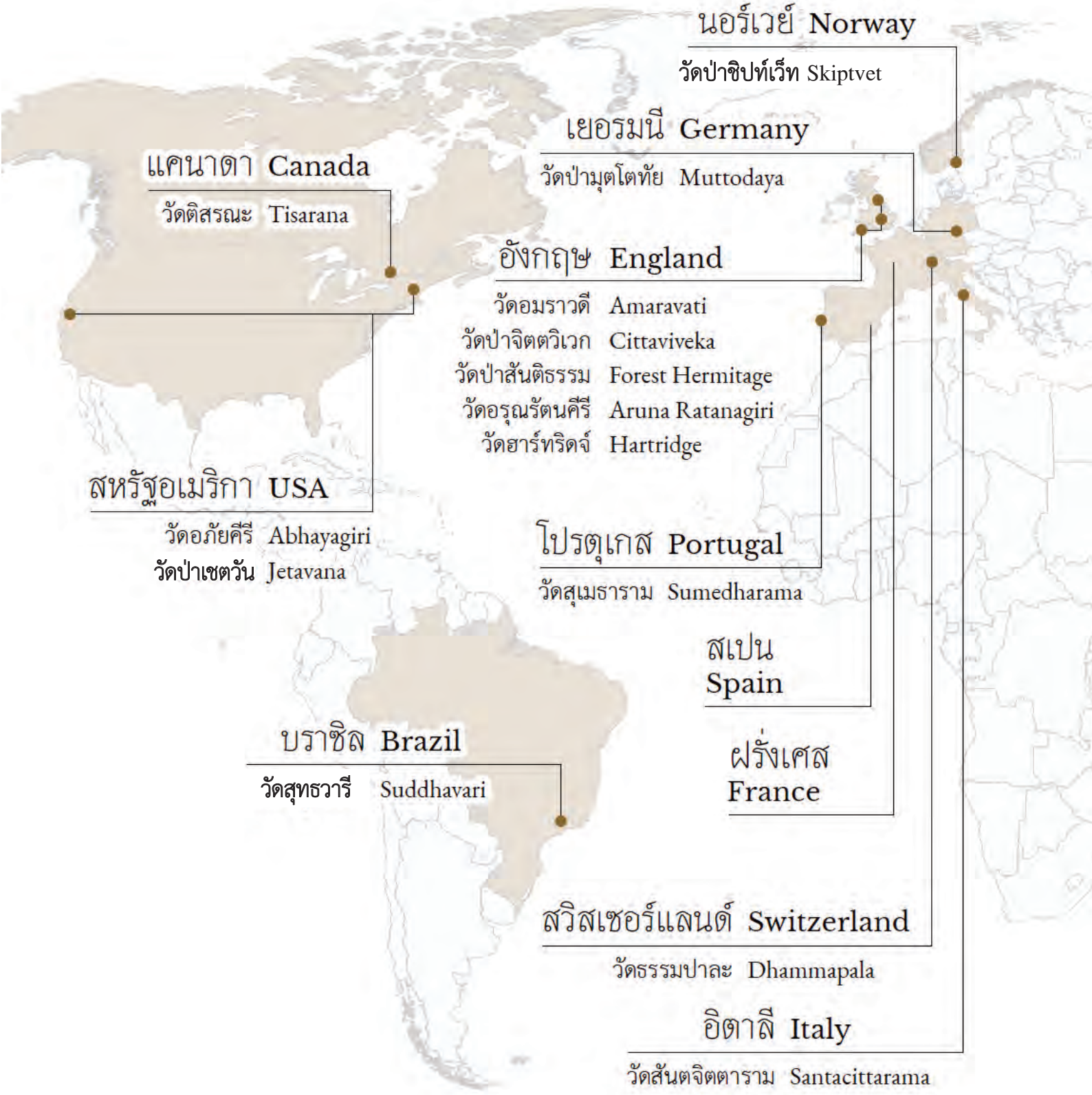

รักษามารยาท และรักษาหมู่คณะ

ในการเดินทางไปร่วมกิจกรรมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หลวงพ่อให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับมารยาทและระเบียบของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในเรื่อง *"หนังสือนิมนต์"* ท่านยึดมั่นในหลักว่า หากไม่มีใบฎีกานิมนต์อย่างเป็นทางการ ท่านจะไม่เดินทางไปร่วมงาน แม้ในกรณีที่มีใบฎีกานิมนต์แล้ว หากเป็นนิมนต์เฉพาะตัวท่าน บางครั้งท่านก็อาจไปหรือไม่ไป ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยในขณะนั้น แต่หากไม่สามารถไปได้ ท่านก็จะแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างสุภาพ เพื่อไม่ให้เป็นการเสียมารยาท สำหรับการนิมนต์ในลักษณะหมู่คณะ หากท่านไม่สามารถไปเองได้ ก็จะจัดให้มีพระภิกษุรูปอื่นไปร่วมงานแทน เพื่อรักษาความสามัคคีของคณะสงฆ์ และความเรียบร้อยของกิจกรรมในภาพรวม

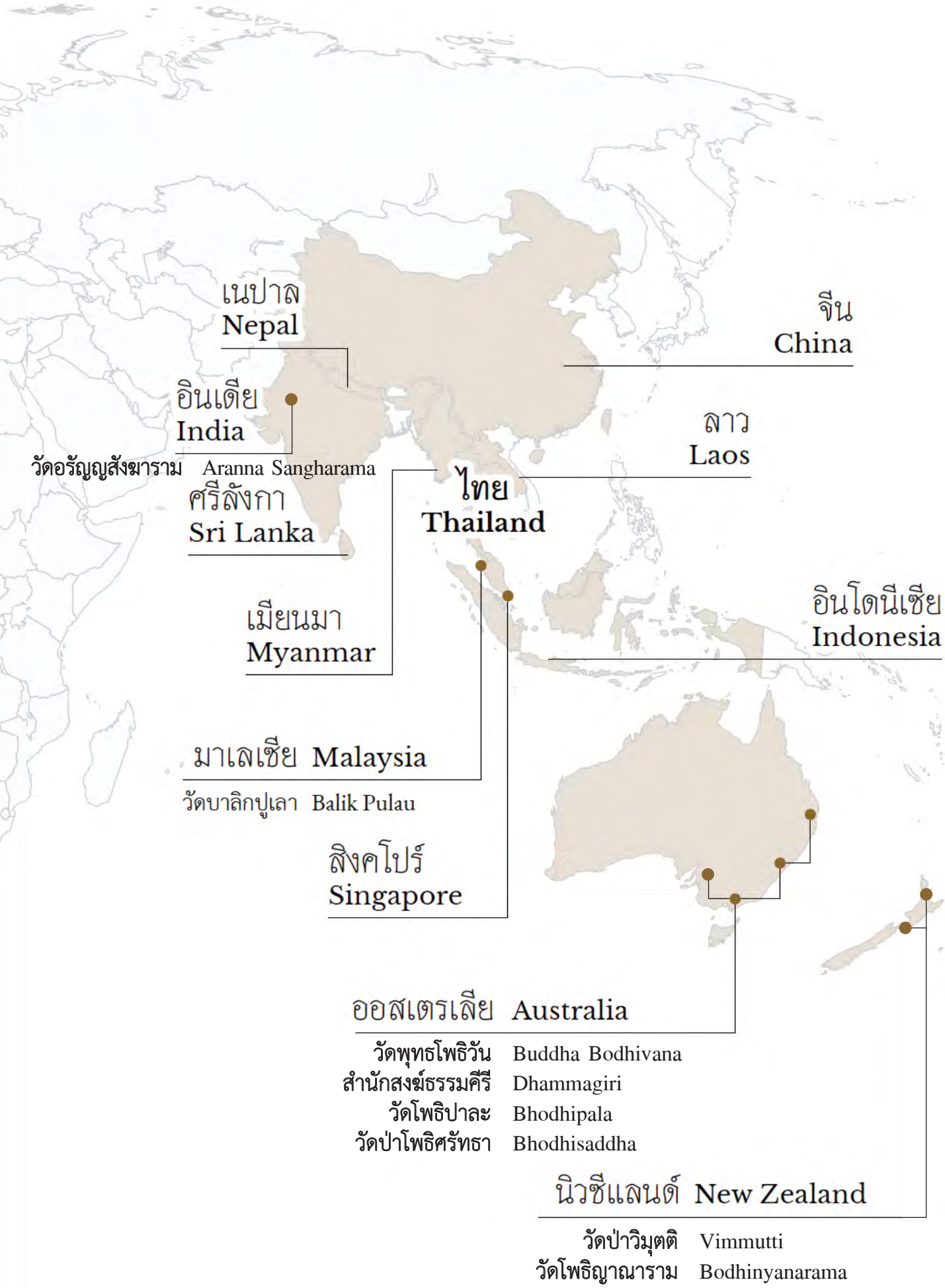
อีกทั้งระยะหลัง ๆ ท่านเป็นดั่งพระจันทร์ข้างแรม ไม่สามารถรับนิมนต์ล่วงหน้าได้นาน ๆ หลายเดือน เพราะสังขารร่างกายในวัยนี้นั้น ยึดถือได้ไม่แน่นอน ท่านจึงมักจะพูดว่า *"สุขภาพ สังขารร่างกายอยู่ในวัยเสื่อม เอาแน่เอานอนบ่ได้"* ซึ่งหากท่านรับนิมนต์แล้ว ไม่สามารถเดินทางไปได้จะทำให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ช่วงใกล้ ๆ เดินทาง จึงต้องมากราบเรียนถามท่านอีกที ท่านถึงจะสามารถให้คำตอบได้

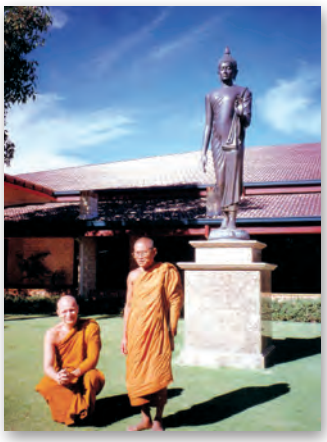
จาริกธรรม
Dhamma Travels

ประเทศที่หลวงพ่อเคยเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ
Countries Luang Por has visited

วัดในต่างประเทศที่หลวงพ่อเคยเดินทางไปเยี่ยม
Monasteries Luang Por has visited

เนปาล
Nepal
จีน
China
อินเดีย
India
ลาว
Laos
วัดอรัญญสังฆาราม Aranna Sangharama
ศรีลังกา
Sri Lanka
ไทย
Thailand
เมียนมา
Myanmar
อินโดนีเซีย
Indonesia
มาเลเซีย Malaysia
วัดบาลิกปูเลา Balik Pulau
สิงคโปร์
Singapore
ออสเตรเลีย Australia
วัดพุทธโพธิวัน Buddha Bodhivana
สำนักสงฆ์ธรรมคีรี Dhammagiri
วัดโพธิปาละ Bhodhipala
วัดป่าโพธิศรัทธา Bhodhisaddha
นิวซีแลนด์ New Zealand
วัดป่าวิมุตติ Vimmutti
วัดโพธิญาณาราม Bodhinyanarama

การปฏิบัติศาสนกิจในต่างแดนของ พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เสี่ยม จิตธมฺโม)

๒๕๓๙

๑๐ - ๓๐ พ.ค. เยี่ยมวัดสาขาที่เพิร์ท ออสเตรเลีย

๒๕๔๐

๗ - ๒๗ มี.ค. เยี่ยมวัดโพธิญาณาราม นิวซีแลนด์

๒๕๔๒

๑๙ มิ.ย. - ๑๐ ก.ค. ร่วมงานผูกพัทธสีมาวัดอมราวดี อังกฤษ และเยี่ยมวัดสาขาที่สวิสเซอร์แลนด์ อิตาลี และฝรั่งเศส

๒๕๔๓

๒๘ เม.ย.- ๓๑ พ.ค. เยี่ยมวัดสาขาที่สหรัฐอเมริกา

๒๕๔๗

๓ - ๑๔ มี.ค. เดินทางไปอินเดียและเนปาล

๒๕๔๗

๒๓ เม.ย. - ๑๔ พ.ค. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๒๕๔๗

๒๓ มิ.ย.- ๖ ก.ค. เยี่ยมวัดอภัยคีรี สหรัฐอเมริกาและแคนาดา

๒๕๔๘

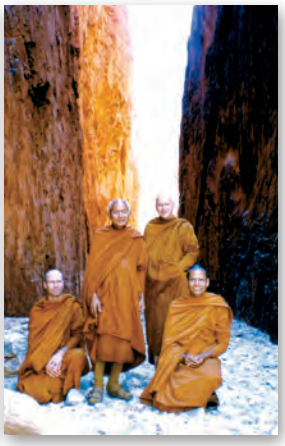
๒๐ - ๒๙ พ.ค. เดินทางไปมาเลเซียและสิงคโปร์

๒๕๔๙

เยี่ยมวัดอภัยคีรี สหรัฐอเมริกา

๒๕๔๙

๑๒ เม.ย. - ๑ พ.ค. วางศิลาฤกษ์อุโบสถ
วัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๒๕๕๐

๒๙ ม.ค. - ๒ ก.พ. เดินทางไปพม่า

๒๕๕๐

๒๔ ก.พ. - ๙ มี.ค. เดินทางไปสิงคโปร์ และมาเลเซีย

๒๕๕๒

๗ - ๒๒ เม.ย. ร่วมงานผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต
วัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๒๕๕๒

๑๒ พ.ค. - ๑๐ มิ.ย. เยี่ยมวัดอภัยคีรี และวัดป่าเชตวัน สหรัฐอเมริกา

๒๕๕๓

๒๖ ก.พ.- ๙ มี.ค. เดินทางไปมาเลเซียและอินโดนีเซีย

๒๕๕๓

๒๘ ต.ค. - ๒ พ.ย. ฉลองเจดีย์ชเวดากองจำลอง มาเลเซียและอินโดนีเซีย

๒๕๕๓

๒๕ - ๒๙ พ.ย. เดินทางไปมาเลเซีย

๒๕๕๔

๒๔ ม.ค. - ๑๕ ก.พ. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๒๕๕๔

๑๑ มี.ค. เยี่ยมวัดอภัยคีรี สหรัฐอเมริกา

๒๕๕๔

๙ - ๑๒ เม.ย. เดินทางไปมาเลเซีย

๒๕๕๔

๒๑ - ๒๗ เม.ย. เดินทางไปอินโดนีเซีย

๒๕๕๔

๗ พ.ค. - ๙ มิ.ย. วางศิลาฤกษ์อุโบสถ วัดสันตจิตตาราม[๑] อิตาลีและเยี่ยมวัดธรรมปาละ[๒] สวิสเซอร์แลนด์

๒๕๕๔

มิ.ย. เยี่ยมวัดอมราวดี[๑] วัดจิตตวิเวก[๒] และวัดอรุณรัตนคีรี อังกฤษ

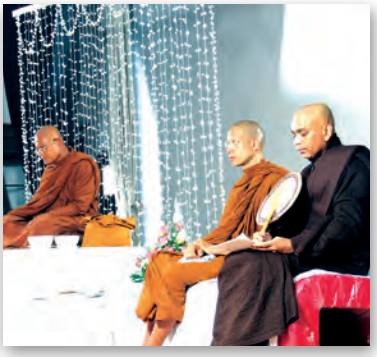
๒๕๕๕

๒๕ - ๓๐ เม.ย. ร่วมงานผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต วัดบาลิกปูเลา มาเลเซีย

๒๕๕๕

๓ - ๒๒ พ.ค. ร่วมงานพุทธชยันตีที่บุโรพุทโธ อินโดนีเซีย

๒๕๕๖

๑๑ - ๑๙ มี.ค. อริยธมฺโมมหาเถระนิมนต์ ศรีลังกา

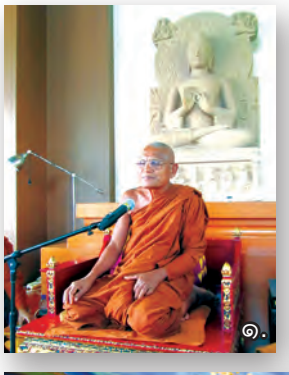
๒๕๕๗

๑๗ - ๒๘ มี.ค. เดินทางไป สาธารณรัฐประชาชนจีน

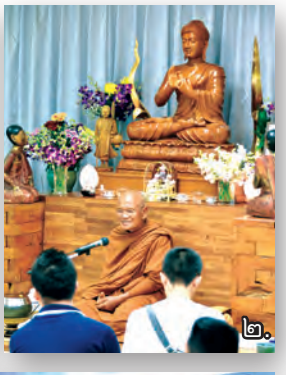

๒๕๕๗

พ.ค. ร่วมงานประชุมสงฆ์นานาชาติ IEM 2014
วัดอมราวดี อังกฤษ และเยี่ยมวัดสาขาที่เยอรมนี

๑.

๒.

๓.

๒๕๕๗

๒๕ - ๒๙ ก.ย. เยี่ยมวัดป่าเลไลย์[๑] ศูนย์นิพพานธรรม[๒]
และแหล่งปัญญาธรรม[๓] สิงคโปร์

๒๕๕๘

๑๒ - ๑๔ มี.ค. เดินทางไปตรังกานู มาเลเซีย

๑.

๒.

๒๕๕๘

๑๗ - ๒๐ ก.ย. เยี่ยมวัดป่าเลไลย์[๑]
ศูนย์นิพพานธรรม และสมาคมพุทธ[๒] สิงคโปร์

๒๕๕๘

มี.ค. เดินทางไปอินโดนีเซีย

๒๕๕๘

๑๘ มิ.ย. - ๑๗ ก.ค. เยี่ยมวัดติสรณะ แคนาดา และวัดป่าเชตวัน สหรัฐอเมริกา

๒๕๕๙

๑๔ - ๒๐ ก.พ. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๒๕๕๙

๒๕ - ๒๗ มี.ค. เยี่ยมวัดป่าเลไลย์และศูนย์นิพพานธรรม สิงคโปร์

๒๕๖๐

๑๘ เม.ย. - ๑ พ.ค. เยี่ยมวัดสุทธวารี บราซิล

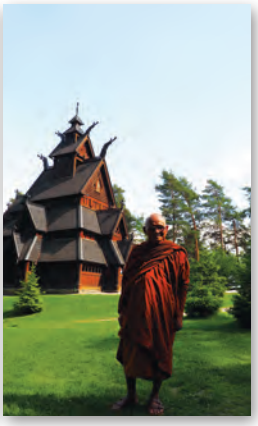

๒๕๖๐

๒ - ๒๐ พ.ค. เยี่ยมวัดป่ามุตโตทัย[๑] เยอรมนี และร่วมงานประชุมสงฆ์นานาชาติ IEM 2017 วัดอมราวดี[๒] และวัดป่าจิตตวิเวก[๓] อังกฤษ

๒๕๖๐

๒๐ พ.ค. - ๑๒ มิ.ย. ร่วมงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดสันตจิตตาราม อิตาลี เยี่ยมวัดสุเมธาราม โปรตุเกส วัดป่าชิปท์เว็ท นอร์เวย์ และสเปน

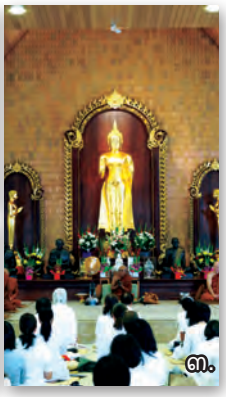

๒๕๖๐

๒๓ - ๒๕ ก.ย. เยี่ยมวัดป่าเลไลย์ และศูนย์นิพพานธรรม สิงคโปร์

๒๕๖๑

มี.ค. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวัน[๑] สำนักสงฆ์ธรรมคีรี[๒] และวัดป่าโพธิศรัทธา[๓] ออสเตรเลีย

๒๕๖๑

มิ.ย. เปิดศาลาวัดอภัยคีรีและวัดป่าเชตวัน สหรัฐอเมริกา

๒๕๖๒

ก.ค. เดินทางไปธรรมาราม อินเดีย

๒๕๖๒

๕ - ๖ ต.ค. วัดป่าเลไลย์ สิงคโปร์

๒๕๖๓

มิ.ย. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวันและวัดป่าโพธิศรัทธา ออสเตรเลีย

๒๕๖๕

๒๒ - ๒๗ ก.ย. ดูสถานที่สำหรับสร้างวัดสาขาใหม่ ณ เมืองยมุนา - นาคา รัฐหรยาณา อินเดีย

๒๕๖๖

๒๓ - ๒๖ มิ.ย. เยี่ยมวัดป่าเลไลย์และศูนย์นิพพานธรรม สิงคโปร์

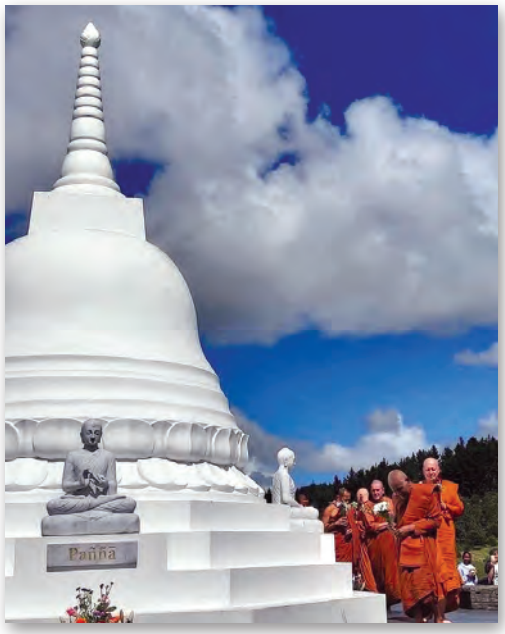
๒๕๖๖

๒๖ มิ.ย. - ๗ ก.ค. เยี่ยมวัดไซเรนดา เมดาน, จาการ์ตา อินโดนีเซีย

๒๕๖๖

๑ - ๑๖ มี.ค. เยี่ยมวัดพุทธโพธิวัน, วางศิลาฤกษ์โรงครัววัดป่าโพธิปาละ และสำนักสงฆ์ธรรมคีรี ออสเตรเลีย

๒๕๖๖

๑๖ - ๒๔ มี.ค. เยี่ยมวัดป่าวิมุตติและวัดโพธิญาณาราม นิวซีแลนด์

๒๕๖๖

๒๔ - ๒๗ มี.ค. วางศิลาฤกษ์พระสิวลี วัดป่าโพธิศรัทธา ออสเตรเลีย

๒๕๖๖

๘ - ๑๒ มิ.ย. ร่วมงานฉลองอุโบสถ วัดป่าสันตจิตตาราม อิตาลี

๒๕๖๗

๑๗ - ๑๙ พ.ค. ร่วมงานอายุวัฒนมงคล ๙๐ ปี พระพรหมวชิรญาณ (หลวงปู่สุเมโธ) วัดอมราวดี อังกฤษ

๒๕๖๗

๒๓ - ๒๔ พ.ค. เยี่ยมวัดป่ามุตโตทัย เยอรมนี

๒๕๖๗

๒๔ - ๒๖ พ.ค. เยี่ยมวัดป่าจิตตวิเวก อังกฤษ

๒๕๖๘

๗ - ๒๑ ก.พ. เป็นประธานเปิดวัดอรัญญสังฆาราม ณ เมืองยมุนา - นาคา รัฐหรยาณา อินเดีย

๒๕๖๘

๗ - ๒๔ มี.ค. วางศิลาฤกษ์อาคารอโรคยา วัดพุทธโพธิวัน[๑], วางศิลาฤกษ์เจดีย์สุภทฺทเจติยา วัดโพธิปาละ[๒] และประดิษฐานวชิรญาณจักร วัดป่าโพธิศรัทธา[๓] ออสเตรเลีย

๒๕๖๘

๑๗ - ๒๗ เม.ย. ร่วมงานผูกพัทธสีมาและอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติฯ วัดป่าโพธิศรัทธา ออสเตรเลีย

๒๕๖๘

๒๘ - ๒๙ เม.ย. ร่วมงานบำเพ็ญกุศลพระฐานิโย วัดพุทธโพธิวัน ออสเตรเลีย

๑.

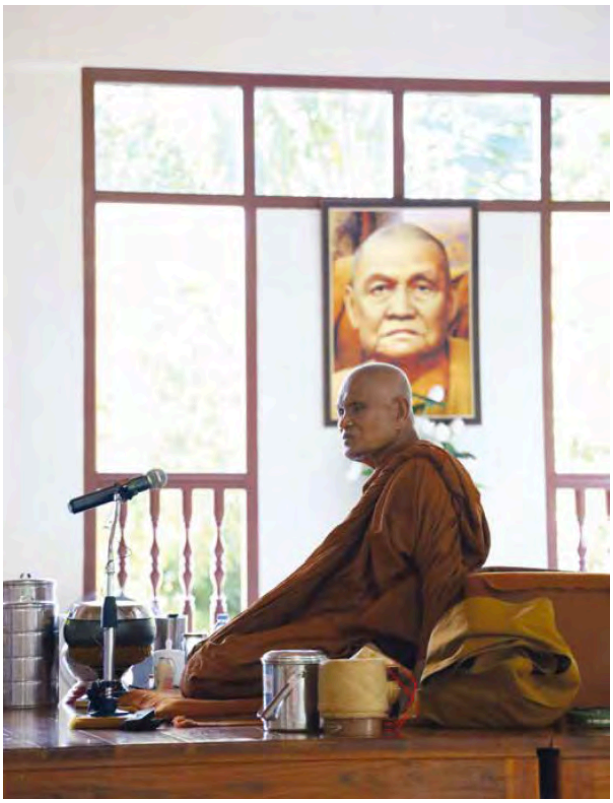

๒.

๓.

๒๕๖๘

๑๖ พ.ค. - ๔ มิ.ย. เยี่ยมวัดอภัยคีรี[๑], วัดป่าเชตวัน[๒] สหรัฐอเมริกา และวัดติสรณะ[๓] แคนาดา

ดูจิตตน

ดูจิตใจตัวเองมีความรู้สึกเป็นอย่างไร ยังมีความโกรธ ไม่พอใจคนอื่นอยู่ไหม ให้พยายามลดความโลภ ความโกรธ ความหลงลง ถ้าคนที่มีสมาธิ อยู่ที่ไหนก็มีกำลัง ไม่ว่าจะอยู่คนเดียวหรืออยู่กับคนอื่นมาก ๆ ก็ตาม จะไม่มีความพอใจหรือไม่พอใจ เพราะมีกำลังของสมาธิ

หลายคนสงบเมื่ออยู่คนเดียว แต่ไม่สงบเมื่ออยู่กับคนอื่นหรือคนหมู่มาก ให้มองจิตใจของตัวเอง แก้ไขที่จิตใจของตัวเอง

การทำงานมีอุปสรรค ไม่พอใจกับเพื่อนร่วมงาน แต่เราก็ต้องแก้ปัญหาเหล่านั้นให้ได้ การปฏิบัติก็เช่นกัน ถ้าเราไม่มีอุปสรรค เราก็จะไม่มีความอดทน ไม่มีการพัฒนาตัวเราให้ดีขึ้น ให้มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมในทุก ๆ อิริยาบท หมั่นฝึกให้มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ รู้จักวางใจเมื่อมีความไม่พอใจเกิดขึ้น รู้จักให้อภัยผู้อื่นให้มาก

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอุบลราชธานี
วัดหนองป่าพง
ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
(จัดตั้งตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๑๕๖/๒๕๔๑)
เปิด ณ วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒

๖ หลวงพ่อ นักพัฒนา

ผู้ทำหน้าที่สืบต่อพระศาสนา

วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐

พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม)

ณ อุโบสถ วัดหนองป่าพง อุโบสถหลังนี้ได้เริ่มสร้างขึ้นโดยพระเดชพระคุณหลวงปู่ชาหรือเจ้าคุณพระโพธิญาณเถร เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ และมาสำเร็จใช้ประโยชน์ได้ปี ๒๕๒๐ ก็ถือว่าเป็นวัตถุที่มีความถาวรคงทน ใช้อายุการมาได้นานถึง ๓๐ ปี นี่ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของด้านศาสนสถาน คือเป็นพื้นที่ของพระสงฆ์โดยเฉพาะ ได้รับอนุญาตให้พระสงฆ์ได้ใช้พื้นที่ในการทำศาสนกิจทางพระศาสนา ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักฐาน ปูชนียสถานของพุทธศาสนาที่เราเรียกว่าศาสนวัตถุ ศาสนวัตถุนี้ก็มีส่วนบ่งบอกถึงหลักฐานของสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาของเรา เรามักเรียกในส่วนนี้ว่าศาสนวัตถุ เรียกว่าเสนาสนะก็ว่าได้ เสนาสนะที่เราได้รับอนุญาตจากสังคมบ้านเมืองเรามีกรรมสิทธิ์ สิทธิ์ที่จะทำประโยชน์ต่อพระธรรมวินัยได้ตามปรารถนา และเป็นที่รับบุคคลเข้าเป็นบุคลากรทางพระศาสนาด้วย ที่เราเรียกว่าการบรรพชา-อุปสมบท การอุปสมบทต้องการให้มีบุคลากรผู้ทำหน้าที่จะสืบทอดพระศาสนาจะต้องมีบุคลากรเมื่อเราได้มีการบรรพชา-อุปสมบทเราก็ได้มีกำลังส่วนที่จะสืบต่อพระศาสนาก็อาศัยบุคคลากรพระสงฆ์เรานี่เอง

ศาสนบุคคลนี่ก็มีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ศาสนธรรมคำสอนของพระองค์นั้นยังให้เกิดประโยชน์ก็อาศัยศาสนบุคคล ศาสนบุคคลที่จะมารับหน้าที่ในการสืบถ่ายทอดก็จะต้องมีการประกอบไปด้วยองค์คุณสมบัติ ที่เราถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคุณธรรมของพระสงฆ์ บุคลากรก็ไม่ใช่ว่าเป็นคนสมบูรณ์ดีมาแต่กำเนิด จำเป็นจะต้องให้ความรู้นั้นเป็นไปตามหลักที่เป็นธรรมเป็นวินัย ถ้าบุคลากรไม่มีคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อธรรมเพื่อวินัย มันก็จะทำให้เกิดในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและก็เป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อคำสอนที่เป็นส่วนของคุณของพระสงฆ์ด้วย ฉะนั้นบุคลากรที่เราเรียกว่าพระภิกษุ สามเณร ในฐานะว่าเราผู้ที่ทำหน้าที่สืบต่อพระศาสนาเราก็จะต้องให้ความรู้ให้การแนะนำอบรมให้เขามีข้อวัตรปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ในสิ่งที่เป็นไปในทางหลักองค์คุณของพระสงฆ์ที่เราเรียกว่าสิกขา

สิกขาหมายถึงการศึกษา ศึกษาในเรื่องความรู้สึกในการปฏิบัติตัวปฏิบัติตนเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ปฏิบัติดีที่เราเรียกว่าศีลหรือวินัย เราก็ต้องมีการให้ความสำคัญในฐานที่เป็นฐานราก เพราะพระวินัยถือว่าเป็นฐานรากของพระศาสนา ถ้ามีส่วนได้การศึกษาในเรื่องของพระวินัยก็จะได้ปฏิบัติตัวปฏิบัติตนในทางที่ไม่ให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งและก็เสื่อมเสียด้วย ฉะนั้นเราในฐานะที่ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่รับมรดกถ่ายทอดหลักธรรมข้อประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นส่วนของการเป็นอยู่แบบผู้เห็นโทษเห็นภัยในวัฏสงสาร เราจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญต่อการนำทำหน้าที่อันนี้ การศึกษามันก็ไม่ใช่เป็นของยากของลำบาก เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้า พระวินัยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมมันก็เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเราพฤติกรรมที่ไม่เหมาะท่านก็ห้าม การกระทำที่ไม่ถูกท่านก็แนะนำให้เรารู้จักเว้นรู้จักเลิก เพราะการกระทำนั้นถ้าถืออย่างหนึ่งก็เป็นการประกาศ ถ้าเราทำแล้วผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเขาก็จะได้นำมากระทำเป็นหลักในการดำเนิน ดังนั้นการกระทำก็เป็นส่วนเกี่ยวข้องจะต้องรู้จักด้วย ฉะนั้นเรื่องเหล่านี้ก็ให้สำนึกกันให้มาก ๆ เรื่องของรูปแบบ อย่างรูปแบบที่เรา ๆ ปฏิบัติกันมาที่อาศัยการรับถ่ายทอดจากพระเดชพระคุณหลวงปู่พระโพธิญาณเถร ซึ่งเป็นบุพพาจารย์ที่ได้ให้กำเนิดเกิดขึ้นซึ่งสถานที่วัดหนองป่าพงก็อาศัยการรับถ่ายทอดจากท่าน

ในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มนี่ก็ให้เราได้ถือเป็นเอกลักษณ์ตามรูปแบบของพระพุทธเจ้าท่านอนุญาตผ้าจีวร สังฆาฏิ สบง ซึ่งเป็นสภาพที่เรียกว่าเอื้ออำนวยและก็เหมาะสมกับทุกยุคทุกสมัย จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมก็ล้วนแล้วแต่สังคมก็ไม่รังเกียจ เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าเหมาะ เราก็ควรที่จะรักษาให้เป็นเอกลักษณ์ไว้ คือผ้า สีของผ้าก็ดี เรามีการกระทำสืบถ่ายทอดกันมา ผมก็ได้มารับทำหน้าที่ที่นี่ พ.ศ. ๒๕๑๒ ผมก็เห็นว่ามันเอื้ออำนวยและก็มีความรักด้วยความพอใจด้วย ว่าไม่ต้องไปขวนขวายในสิ่งที่เรียกว่ามันขัด ขัดต่อหลักบทบัญญัติพระวินัยก็รักษากันมา อันนี้ก็ถือว่ายังให้ความสำคัญ แม้แต่ญาติโยมที่เขาให้ความเคารพ เขาเห็นเขามองผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาดแก่นขนุน มันเป็นการบ่งบอกนี้คือแนวทางของผู้ปฏิบัติ เพื่อกำจัดเสียซึ่งภัยในวัฏสงสาร ภาษาชาวบ้านก็เรียกว่าพระกรรมฐานหรือพระป่า เราก็รักษากันก็ไม่ใช่เป็นของยาก แต่ก็ให้อยู่ในกฎเกณฑ์หลักการของหลักธรรมวินัย เครื่องนุ่งห่มเราก็ต้องรู้ความจำเป็น ความจำเป็นเพื่อบรรเทาเหลือบยุงกันหนาวกันร้อน นี่ก็ถือว่าเป็นส่วน

จำเป็นที่จะต้องมีส่วนปกปิด เราก็ใช้ในลักษณะที่เรียกว่า ไม่ให้เป็นไปในลักษณะมี**ปลิโพธ*** คืออย่าให้มันมาก ท่านจำกัดแค่ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าคลุม เราก็จำกัด ผมก็ปฏิบัติมาอย่างนั้น ภายในสถานที่เสนาสนะผมก็มีแค่นี้ มีผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าคลุม ผ้าสบง ผ้าจีวร และผ้าสังฆาฏิ ผ้าปูนั่งเรียกว่านิสีทนะแค่นี้เอง ไปที่ไหนก็แค่นี้ก็ไม่ได้ยากลำบากอะไร ทำให้เราไม่ต้องมีส่วนผูกพันจนเป็นเหตุให้กังวลทำให้อารมณ์ของเราเศร้าหมอง จะต้องพะวักพะวนลุ่มหลงถึงกับทำให้เกิดการไม่เหมาะสมต่อการดำเนินแบบผู้ตัดปลิโพธ ปฏิบัติตนของตนอย่างนี้ อันนี้ก็เป็นส่วนของการทำหน้าที่ในส่วนนี้

ส่วนอื่นก็มีที่จะต้องทำให้ส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม ปกติแล้ววัดหนองป่าพง เป็นวัดที่ได้ให้กำเนิดมานานตั้งแต่ปี ๒๔๙๗ ถ้าเป็นวัตถุก็เป็นวัตถุที่หมดอายุ เป็นวัตถุที่จะต้องเสื่อมสภาพ ทุกอย่างจะต้องเป็นลักษณะที่เรียกว่า ไม่มีสิ่งที่จะทำให้เราอาศัยได้ ผมได้กลับมาจากที่หลวงปู่ท่านได้ส่งผม ก็ไม่ได้ไปเองหรอก ท่านได้ส่งให้กระผมนี้ไปที่ประเทศลาวสมัย พ.ศ. ๒๕๑๗ หลังจากมีการทำกิจกรรมวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขะ คือหลังจากวันเพ็ญเดือน ๖ คงจะเป็นวันแรม ๘ ค่ำของเดือน ๖ นี่แหละ แต่ความจำของผมก็จำไม่ได้ว่ามันเป็นวันที่เท่าไหร่ผมจำไม่ได้ แต่ก็จำได้ว่ามีครูบาอาจารย์ไปร่วมเดินทาง ไปส่งกระผมนั้นประมาณ ๑๖ รูปแล้วก็มีญาติโยมด้วย ส่งผมไปอยู่ในสภาพพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคยเพราะเป็นพื้นที่ของลาวอพยพจากซำเหนือ เค้ามีการขัดแย้งกันเลยเป็นเหตุให้ประชาชนอยู่ไม่เป็นสุขก็อพยพกันไปอพยพกันมา ผมก็ได้ไปทำหน้าที่ที่ท่านส่งไปที่นั้นก็ไม่ห่างจากนครเวียงจันทร์เท่าไหร่อยู่ทางทิศเหนือของนครเวียงจันทร์ตรงกันข้ามกับวัดหินหมากเป้ง แต่ก็มองเห็นพอเป็นลาง ๆ มองจากฝั่งลาวมาทางหินหมากเป้งประมาณก็คงจะไม่เกิน ๑๕ กิโลเมตร ประมาณนั้น ผมก็ได้ไปทำหน้าที่ที่นั่น ๑ พรรษา หลังจากนั้นมาท่านก็ส่งข่าวแจ้งไปบอกว่าถ้าสังคมมันวุ่นวาย ก็พอที่จะขยับเขยื้อนกันกลับมาสู่ถิ่นฐาน ท่านก็บอกอย่างนั้น แต่ผมก็มาไม่ได้เพราะเป็นช่วงในฤดูกาลพรรษา หลังออกพรรษาก็ยังกลับมาไม่ได้ เพราะไม่ใช่ช่วงที่เหมาะที่จะเดินทางข้ามระหว่างประเทศ พอเห็นว่ามันเหมาะพอข้ามได้ ผมก็กลับมาหลังจากงานทอดกฐินวัดหนองป่าพงแล้ว

มาถึงผมก็พบท่านอยู่ที่หน้าวัด ท่านเดินอยู่หน้าวัดก็พบที่นั่น หลังจากนั้นมาผมก็ไม่ได้รับให้ไปที่ไหน ท่านก็บอกว่า *“เออ ช่วยกันที่นี่ก่อน”* แค่นั้นแหละ แต่เมื่อทำหน้าที่ในการที่ท่านบอกว่าช่วยนี้ก็เป็นเรื่องที่เรียกว่าจะต้องดูแล การดูแลนี้ต้องเสียสละครับ ต้องเสียสละความสุขทุกอย่างของตัวเอง แต่เราต้องใช้ความรู้ จะต้องทุ่มเทเสียสละเพราะอะไร เพราะดูแล้ววัดสถานที่เสนาสนะที่เป็นส่วนหนึ่งของศาสนวัตถุนั้นมันทรุดโทรม ทุกอย่างมันบ่งบอกถึงความหมดสภาพ ถ้ามันหมดสภาพ ถ้าเราไม่มีการทุ่มเทบูรณะปฏิสังขรณ์ ยกสภาพให้ใช้ประโยชน์ได้มันก็ดูแล้วก็เหมือนกับว่า เราไม่ได้ให้ความสำคัญต่อวัตรปฏิบัติ ในวัตรปฏิบัติท่านก็บอกว่าเสนาสนวัตร วัตรว่าด้วยการปฏิบัติต่อเสนาสนะ คำว่าปฏิบัติต่อเสนาสนะมันก็ตีความหมายที่กว้างมาก ไม่ใช่รักษาเสนาสนะ คำว่ารักษานี้เราก็จะตีความหมายแค่ปัดกวาด เช็ดถู ดูแลว่าให้อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ มันก็ต้องดูไปอีกอะไรมันชำรุดอะไรมันเสื่อมโทรมอะไรมัน

*ปลิโพธ เครื่องผูกพันหรือหน่วงเหนี่ยวเป็นเหตุให้ใจพะวักพะวงกังวล, ข้อติดข้อง

หมดสภาพ เราจะทำยังไง เพราะในกติกาที่หลวงปู่ท่านถือเป็นหลักของพื้นที่ของสำนักท่านก็บอกไว้ห้ามไม่ให้ร้องขอเรี่ยไร นี้มันเป็นหลักที่ถือว่าเรานั้นไม่สามารถที่จะได้อะไรมาได้ แต่อาศัยว่าผมก็คิดในลักษณะอย่างหนึ่ง ถ้าจะทำให้พระศาสนาในส่วนที่ทำหน้าที่ช่วยดูแลพอที่จะอยู่ในสภาพที่เป็นที่เคารพบูชาของศรัทธาสาธุชนได้ ก็ขอให้ได้มีโอกาสได้ทำแล้วก็ให้เป็นไปตามรูปแบบที่สอดคล้องกับกติกาอย่างนี้

ผมในฐานะไม่ใช่ว่าเป็นผู้มีความรู้อะไร เป็นแต่เพียงบุคคลคนหนึ่งที่อยู่ในสังคมแค่นั้น แต่ก็ไม่ได้คิดท้อแท้ก็บอกว่าวัตถุต่าง ๆ ที่เราดูแลบางครั้งน่ะเสนาสนะบันไดขึ้นกุฏิแต่ละหลัง มีโอกาสเดินผ่านแล้วก็รู้ เห็นไม่ดีก็ต้องซ่อมต้องบำรุง อันนี้ก็ทำอยู่อย่างนี้ แต่เมื่อสภาพมันสุดวิสัยมันก็จำเป็นที่นี้มันจำเป็นอยู่เอง ครั้งแรกครูบาอาจารย์บางท่านก็บอกว่าให้รักษาอนุรักษ์ของครูบาอาจารย์ไว้ ผมก็พยายามจะอนุรักษ์เหมือนกัน คำว่าอนุรักษ์รักษานี้ ผมตีความหมายไปหลาย ๆ รูปการณ์ มันจะต้องรักษาก็ต้องทำให้มันใช้ประโยชน์ได้ อย่างน้อยถ้ามีโอกาสทำให้มันแข็งแรงก็ทำให้มันแข็งแรงขึ้นมา บางครั้งขอความเห็นกับครูบาอาจารย์ท่านก็ให้รักษา เครื่องอุปกรณ์ของการก่อสร้างมันหมดอายุ สังกะสีมันก็ทะลุทำนองนี้ ไม้มันก็ผุ เสื่อมโทรมจะให้ผมทำยังไงถ้าไม่ให้ผมรื้อ

ผมก็ปรึกษากับโยมที่เขาได้ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมสร้างเสนาสนะของวัดหนองป่าพงมาตั้งแต่กำเนิด คือโยมหนู ศิริมา ตามหนังสือสุภัททานุสรณ์ เราทั้งหลายเคยอ่านเล่มขาว ๆ ก็คงรู้ว่าคนนั้นคือใคร คนทั่วไปหรือหลวงปู่ท่านก็ให้ความรู้สึกแบบเป็นกันเอง แบบคนที่เคยเกิดในยุคและก็มีการเกี่ยวข้องกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ท่านก็พูดแบบกันเอง ท่านก็บอกว่าหนูผีทำนองนั้นแหละ ความคิดแกก็เป็นแปลก ๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเลวร้ายเป็นคนซื่อสัตย์ เรียกว่าเสียสละเพื่อให้ความสะดวกของการส่งเสริมพระศาสนาในด้านศาสนวัตถุ ศาลาซึ่งเป็นเสนาสนะสำหรับเป็นที่รวมของพุทธบริษัทในการทำกิจวัตรเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติก็โยมที่เป็นผู้ให้การส่งเสริมนี่แหละ หนูผีนี่แหละ ครั้งแรกหลวงปู่บอกว่าเสนอขึ้นว่าจะสร้างหรือไม่สร้าง โยมหนู ศิริมาหรือหนูผีนี่ท่านก็บอกว่า *“สร้าง ไม่มีใครสร้างผมจะสร้างเอง แต่ผมไม่มีเงิน แต่ผมจะสร้างเพราะว่าคนมามาก ๆ ฝนตกจะให้ไปอยู่ที่ไหน แดดออกจะให้อาศัยอะไร เพราะสังคมคนที่มารวมกันมาก ๆ มันก็ต้องมีที่สำหรับบรรเทาความขัดข้อง”* นี่ผมก็ได้ปรึกษาคน ๆ นี้ปรึกษาแกก็บอกว่า *“รื้อใหม่เลยอาจารย์ถ้าไม่รื้อมันหมดสภาพแล้ว ไม้มันก็ผุอะไรมันก็เสียหมดสังกะสีทะลุแล้วรื้อเลย ใครจะว่ายังไงก็ผมรับรอง แกว่างั้น”* เออเราก็ได้บอกว่า *“ถ้าใครจะมาครหาว่าเราทำลายก็โยมหนูผีต้องรับรองนะ”* ทำนองนั้น

ผมก็เลยได้ทุ่มเทเสียสละคิดว่าเราจะต้องให้ศาสนวัตถุนี่ยืนยงคงอยู่ใช้ประโยชน์ในสังคมของพระสงฆ์ได้ตลอดก็ทุ่มเทอย่างนั้น ก็เสียสละอย่างนั้น ก็ได้บูรณะซ่อมแซมมาอย่างนี้จนเป็นเหตุให้ดำรงและใช้ประโยชน์ได้ เพราะผมก็คิดว่าตามความคิดของผมนะ ผมคิดว่าพระเดชพระคุณหลวงปู่นั้นท่านทำประโยชน์ไว้มาก ท่านได้ให้ความรู้กับคนที่มาเยี่ยมเยียนทุกคนที่ได้มา อย่างน้อยเมื่อท่านละขันธ์จะต้องมีมหาชนมาร่วมในพิธีอย่างเนืองแน่น เราจะทำยังไง เราผู้ที่จะทำหน้าที่ในการรับผิดชอบในเรื่องอย่างนี้ ก็เห็นว่าในช่วงนั้นท่านอยู่ในสภาพอาพาธ สังขารร่างกายอยู่ในสภาพที่เรียกว่าเสื่อมโทรมเต็มที่

ผมกะไว้ว่าถ้าเราทำขึ้นก็คงจะทันกับเหตุการณ์แล้วก็จัดทำขึ้น ทั้งที่ไม่มีปัจจัยเครื่องแลกเปลี่ยนก็ไม่มี แต่พอทำขึ้นโยมมาปวารณาแต่เขาก็บอกว่า *"ช่วงนี้ยังไม่มีให้ แต่ก็อนุโมทนา"* ท่านองนี้แหละก็บอกว่า *"อนุโมทนาถ้าโยมจะสนับสนุนก็เดี๋ยวจะหาวิธีการ"* จะมีผู้ให้ความรู้สึกในลักษณะที่ได้รับความสะดวกก็จัดทำก็วางแผนทำขึ้นมาก็อย่างนี้แหละครับ

ทุกอย่างผมวางแผนคิดไว้แต่บางคนก็อาจจะหาว่าบ้าไป แต่ก็เราก็ไม่ได้บ้าอะไรหรอกเพราะเราก็คิดว่าบารมีคุณความดีของครูบาอาจารย์นั้นมันล้นเหลือ เราจะสนองบุญคุณของท่านยังไงในทางที่จะให้เกิดในทางที่เรียกว่ามีความสมบูรณ์ที่พอที่จะไม่ให้เกิดความขัดข้อง อันนี้ก็ได้อาศัยความเสียสละความอดกลั้นอดทนทุ่มเททั้งกำลังกายลุสังขารร่างกายนี่ที่มีอยู่ที่ไม่ต้องไปซื้อหาจากใครที่ไหน พอได้อาหารเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกำลังก็มีมาเอง ก็ได้อาศัยกำลังนี่แหละทำและก็ความรู้ก็มีบ้างตามประสบการณ์ที่ได้ศึกษามา ก็รู้สึกลุล่วงไปทุกอย่าง ก็ทำให้อยู่ในสภาพที่กลมกลืนเหมาะสม นี้ก็เป็นการรักษาครับ เป็นการรักษาในส่วนของพระศาสนาด้านวัตถุ

ด้านบุคลากรนี่ผมก็ไม่มีความรู้อะไรมาก แต่ว่าอาศัยความไม่ประมาท สิ่งใดที่ไม่รู้ก็พยายามขวนขวาย พยายามค้นคว้า แต่ก็ให้อยู่ในกฎของธรรมวินัย เราก็มองอย่างนี้คนเราทุกคนก็ไม่ใช่คนสมบูรณ์มาแต่กำเนิด ล้วนแล้วแต่เป็นสภาพมีจุดด้อยมาแต่เราก็ต้องปรับตัวพัฒนาตัวของตัวเองอยู่ตลอด ก็ได้ทำหน้าที่ในการให้มีบุคลากรฝ่ายพระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ในเรื่องของข้อประพฤติปฏิบัติก็ให้ได้มีโอกาสอย่างนั้น ฉะนั้นบุคลากรฝ่ายพระสงฆ์ ผมก็ได้รับหน้าที่จากการแต่งตั้ง ครั้งแรกก็ไม่อยากรับหน้าที่หรอก ช่วงหลวงปู่ไม่สบาย ครั้งแรกท่านก็อยากให้ผมทำหน้าที่เป็นรองเจ้าอาวาส ผมก็บอก *"โอ้ยครูบาอาจารย์พระเถรานุเถระของหลวงปู่ก็มีความรู้ความสามารถอยู่มาก ในฐานะผมเองก็ไม่มีความรู้อะไรมาก ผมก็ไม่อยากจะทำ แต่ผมช่วยได้ผมก็พยายามจะช่วย"* ท่านองนี้ ผมก็เลยไม่ได้เซ็นรับรองเซ็นให้เป็นรองเจ้าอาวาส แต่ตอนเมื่อท่านป่วยมาก ๆ ไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาของ

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ท่านก็บอกว่า *"เอ้าเซ็น ไม่รับไม่เป็นรองเจ้าอาวาสก็เป็นผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส"* ผมก็รับผมก็เลยเซ็นให้นี่ก็เลยต้องถูกกัก ถ้าเซ็นรับรองว่าจะทำหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส ทุกอย่างมันก็ต้องทุ่มเททำนองนั้นแหละ ก็เลยทุ่มเท ดีแต่ว่าสุขภาพร่างกายไม่ค่อยมีปัญหา เพราะช่วงนั้นก็อายุไม่มากอายุก็ ๓๐ กว่าปี อยู่ในรูปแบบว่าสมบูรณ์ทุกอย่าง ก็แข็งแรงใช้ประโยชน์อะไรได้ ก็ได้รับหน้าที่อย่างนั้นแหละ

เมื่อรับหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสมันก็ต้องบอกต้องสอน สอนบุคคลที่เข้ามาสมัครเพื่อเป็นบุคลากรในพระศาสนา สอนกิจวัตร สอนข้อวัตรปฏิบัติ สอนหน้าที่ที่จะต้องทำ ก็ไม่ใช่สอนเฉย ๆ ต้องทำให้ดูด้วย ทำวัตรสวดมนต์ผมก็เป็นผู้ยืน ยืนตัวอยู่ตลอดถึงอายุ ๔๐ กว่าปีเสียงไม่ค่อยดีแล้ว เกือบ ๕๐ ปีตาฝ้าฟางยังไม่ได้ใส่แว่นตาหรอก หลวงปู่ท่านก็บอกว่า *"เอ้อ บางอย่างก็ลดบ้าง"* ทำนองนั้นเพราะเราจะต้องมีหน้าที่บางอย่างมันก็ขัด มันก็บอกอย่างนั้น ก็ได้รับทำด้วยความเสียสละอย่างนี้แหละครับ จึงทำให้ดำรงคงมาอยู่ได้พอที่จะให้เราได้มองเห็นภาพ ถ้าเรามาดูจะว่าไม่ใช่ว่าไปเอามาเป็นเครื่องเปรียบเทียบ แต่ว่าเป็นครูสอนของเราเป็นเครื่องบ่งบอกถึงครูสอนเราได้ เพราะครูบาอาจารย์นั้นที่เราให้ความเคารพมีมาก ท่านก็มีลูกศิษย์ลูกหามีความรู้สึกคนให้ความเคารพสักการะ บางองค์ท่านก็ถึงกับว่าคนไปกราบไปไหว้อยู่ไม่ขาดสายและชื่อเสียงก็โด่งดังรู้จักกันทั่ว ๆ ไป แต่พอเมื่อท่านหมดสภาพคือมรณภาพ ทำไมลูกศิษย์ลูกหาจึงมีลักษณะไม่ค่อยเกิดความรู้สึกในทางที่เข้มแข็ง ผมก็มองอย่างนี้มามองอย่างนี้ถ้าวัดหนองป่าพงเป็นอย่างงั้นจะทำยังไงน้อ มันก็ดูก็กะไรอยู่ก็คิดอย่างนี้จึงต้องมีการเกี่ยวข้องกับครูบาอาจารย์ที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาพระเถระท่านผู้มีอาวุโส ก็เลยถือเอาว่าในช่วงที่หลวงปู่ท่านยังมีชีวิตอยู่ วันคล้ายวันเกิดของท่านเราก็ได้มีโอกาสมาร่วมกันมาประชุมกัน เมื่อมาประชุมกันก็ได้มีการเกี่ยวข้องได้ให้ความเคารพผูกพันกันด้วยความรู้สึกในทางช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก็รู้สึกก็ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นใจว่า ถ้าหลวงปู่ละขันธ์ไปเราก็คงจะไม่โดดเดี่ยวคงจะมีการผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นก็คิดอย่างนี้ ก็เลยทำให้ครูบาอาจารย์นั้นได้ทำหน้าที่ช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

อันนี้ก็เป็นสิ่งจำเป็นนะครับ เพราะถ้าเรามีความผูกพันกันอย่างมีข้อวัตรปฏิบัติแล้วก็มองในแง่ที่มันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ก็คิดว่ามันจะทำให้พระสัทธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดถึงข้อวัตรปฏิบัติที่ครูบาอาจารย์นำพาดำรงคงอยู่ แล้วก็ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของพระศาสนาในส่วนรวมด้วย ผมมองอย่างนั้น อันนี้ก็เป็นแต่ความรู้สึกที่ได้ทำหน้าที่มาในฐานะว่าเราเป็นบุคลากรที่สำคัญ เราอย่าไปมองในแง่ตัวของเรา เรามองในแง่ประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ส่วนเราเองนั้นไม่มีอะไรหรอกมีแต่เรื่องของธาตุ อาการของรูปขันธ์ในส่วนที่มันมีลักษณะเกาะกลุ่มกันมีอายุกาลอายุขัย สักวันหนึ่งในการที่เรามีส่วนเกี่ยวข้องมันจะต้องเสื่อมสลาย มันก็ต้องหมดสภาพ เราก็ต้องให้ความสำคัญต่อผู้ที่จะมาทำหน้าที่ในส่วนนี้

ส่วนข้อวัตรปฏิบัติก็เหมือนกัน วัดหนองป่าพงมีกติกาการจะจัดทำกิจกรรมอันใด ถ้าขัดต่อธรรมวินัยจะไม่ทำ คือถ้าทำแล้วมันมีแต่ความเสื่อม ไม่มีความเจริญเลย ฉะนั้นถ้ามันเป็นไปในทางที่มันเป็นธรรมเป็นวินัยมันก็เป็นไปเพื่อความเจริญ หรืออย่างน้อยก็ยังทรงความรู้สึกในหลักที่เป็นหลักดั้งเดิมไว้

เราก็ต้องให้ความสำคัญในลักษณะอย่างนี้ ฉะนั้นเราเป็นผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นบุคลากรอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ เราอย่าไปคิดในแง่แบบสั้น ๆ แบบอัตตาตัวตน เราควรคิดถึงส่วนรวมส่วนของพระศาสนา ผลกระทบของส่วนรวมถ้ามันไม่ถูกต้องแล้วจะมันจะทำให้เกิดการแตกแยก เกิดครหาในทางมันไม่ดีไม่งาม ในช่วงนี้เราก็ได้ยิน ๆ กันอยู่ว่าโลกมันกำลังมีส่วนขัดแย้ง มันมีส่วนขัดแย้งมันจะเป็นเหมือนกับว่าเราก็เคยได้ฟังกันมาเกี่ยวกับชาดก เกี่ยวกับพุทธพจน์ที่ท่านเปรียบเทียบสงฆ์ของเราที่มารวมกันอยู่ใช้อายุรวมกันมาก ๆ นี่มันเหมือนกับกลอง

ท่านบอกว่ากลองของพวกทสารหะ คำว่ากลองนี่ก็เครื่องสัญญาณเตือนสังคมให้มารวมกัน กลองนั้นเมื่อมันมีอายุมาก อายุมันมากเนื้อกลองมันก็ต้องมีการแตกร้าว เมื่อมีการแตกร้าวผู้ทำหน้าที่ที่จะรักษารูปร่างของกลองเดิมนั้นให้คงอยู่ก็ต้องเอาลิ่มสลักตอกเข้าไป เพื่อให้มันมีลักษณะของรูปร่างของกลองยังอยู่ อันนี้ก็อาจจะเป็นในลักษณะอย่างนี้ก็เหมือนคล้าย ๆ กัน สิ่งที่มันจะสอดแทรกเข้ามาก็ไม่มีอะไรมากนอกจากว่าเราลุ่มหลงไปในเรื่องของสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะ เรื่องเกี่ยวกับสักการะต่าง ๆ นี่แหละ สภาพเหล่านี้ก็มันกำลังคืบคลานเข้ามาทุกที มันค่อยทำให้เรานั้นลืมตนลืมตัวได้ เราก็ต้องระมัดระวังกัน พยายามระมัดระวังกันอย่าไปลุ่มหลงว่าเราไม่ได้มาทำเพื่อเรา เราทำเพื่อส่วนรวมที่มันเป็นส่วนหลักของพุทธธรรมหรือพระธรรมวินัย เราก็มาคำนึงกันในลักษณะอย่างนี้ ถ้าเรามาคำนึงย้อนถึงอย่างนี้ก็คงจะไม่ประมาท คงจะดำรงความเป็นอยู่แบบผู้มีจิตจงรักภักดีต่อข้อประพฤติปฏิบัติแล้วจะไม่ได้ทำลายตัวเอง ไม่มีใครทำลายเราได้นอกจากความประมาท ประมาทแล้วก็ทำลาย ประมาทก็มาจากไม่ขวนขวายเสาะแสวงหาความรู้ ในทางที่จะทำให้เป็นส่วนได้มาปรับปรุงให้เกิดประโยชน์ เราก็พยายามอย่างนั้น อันนี้ก็เป็นส่วนของบุคลากรที่จะต้องมีส่วนในทางการดำรงไว้ซึ่งพระศาสนาทางด้านศาสนวัตถุก็ดี ทางด้านศาสนบุคคลก็ดี

ผมอยู่ที่ในสถานที่นี้พระสงฆ์ที่เป็นเพื่อนสหธรรมิก สัทธิวิหาริกที่อยู่ร่วมนี่ก็ไม่ใช่น้อย อย่างน้อยก็ต้อง ๔๐ รูปขึ้นไป ก็พยายามให้เขาได้ ได้พลังอย่างน้อยก็มีกำลังในการที่จะทำหน้าที่ของพระสงฆ์ เมื่อมาประพฤติปฏิบัติก็ไม่ค่อยมีใครละเพศกลับไปสู่ฆราวาส ก็ยังอยู่ในลักษณะที่เรียกว่าให้ความสำคัญต่อการได้มาอุบัติบังเกิด ในหลักผู้ทำหน้าที่ของพระธรรมวินัย ผมก็พยายามอย่างนั้น แต่ความพยายามนี้เราจะว่าเราดีก็ไม่ได้ แต่เราก็เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำหน้าที่อย่างนี้ อันนี้ก็เป็นหลักอันหนึ่ง ส่วนเรื่องของบุคคลที่เราถือว่าเรื่องของปฏิปทา ข้อประพฤติปฏิบัติ กิจวัตร ถ้าเรานำพาอยู่ตลอดคงจะไม่มีอะไร เราก็ไม่ได้ประมาทไม่ได้เมินเฉย ยิ่งการเกี่ยวข้องกับการแนะนำ การบอก การสอนนี่ วันพระวันสำคัญที่วันพระใหญ่ ๆ ถ้ามีเวลาถ้าไม่มีอุปสรรคขัดข้องผมก็เข้าไปอบรมคณะอุบาสิกาที่สำนักชี คำว่าไปอบรมไม่ใช่ไปคลุกคลี แต่ไปในลักษณะให้ความรู้สึกในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมมันก็ไปอย่างนั้น แต่ละวันที่อยู่ร่วมกับพระสงฆ์ถ้าไม่มีแขกมีญาติมีโยมที่สำคัญผมก็มาร่วม แต่ว่าในช่วงนี้สภาพรูปขันธ์ของผมก็อยู่ในสภาพขาลง ทุกอย่างมันก็อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ท่านใดสังเกตก็จะเห็นได้แม้กระทั่งการใช้เสียงนี่ก็เหมือนกับบังคับ บังคับผลักไส เขาหมดสภาพแล้วก็บังคับขับไสเขา แต่ก็ถือว่ามันยังพอใช้ได้ก็บังคับบ้างทำนองนั้น ทุกอย่างมันก็บ่งบอกถึงสภาพของสัจธรรมของความจริง คงจะทุลักทุเลไปไม่ถึงไหนหรอกคิดว่าอย่างงั้น เพราะทุกวันนี้ก็คลอนแคลนไปหมดทุกอย่าง สภาพที่เป็นจุดสำคัญ ๆ ก็พยุงทำนองนั้น คำว่าพยุงก็เพื่อไม่ให้มันโครมครามลงง่าย ๆ แต่ให้มันค่อย ๆ ร่อนลง ตามลักษณะของการลดเพดานของเครื่องยนต์ อันนี้ก็เป็นสภาพของส่วนร่างกายท่านทั้งหลายก็คงจะรู้ดี

เราในฐานะผู้ที่จะมาทำประโยชน์ทำหน้าที่ในส่วนนี้ก็ให้ได้นึกถึงความสำคัญว่าเรามีโอกาสที่จะรักษา เราก็พยายามรักษาของเราและเรามีโอกาสเราทำเต็มที่ ญาติโยมที่เป็นส่วนสนับสนุนเขาพร้อมถึงเขาไม่ส่งเสริมด้านกำลังวัตถุ เขาก็ส่งเสริมด้านกำลังใจ อย่างน้อยก็อนุโมทนาด้วย อันนี้ก็คงจะเป็นอย่างนั้น เราก็พยายามทำหน้าที่ของเรา อย่าเป็นบุคคลที่อ่อนแอ ให้เป็นบุคคลผู้ที่มีคุณธรรมของบุรุษ คำว่าบุรุษนี้เป็นคำที่มีอยู่ในหลักคำสอนว่าเป็นคำที่บอกถึงความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งก็คือบุรุษ ถ้าเราเข้มแข็งเสียอย่าง เข้มแข็งในข้อวัตรปฏิบัติ เป็นคนที่เรียกว่ามีความโปร่งใส ถ้าเป็นอย่างนี้ผมก็คิดว่าไม่เป็นเพื่อความเสื่อม จะเป็นไปเพื่อความเจริญถ่ายเดียว อันนี้ก็ต้องถือโอกาส อันนี้แหละครับเรามีโอกาสแล้วก็ถือโอกาสแล้วก็พยายามให้กำลังใจของเราอย่าให้มันท้อแท้ อย่าเอาสิ่งที่มันไม่เหมาะสมมาหน่วงเหนี่ยว พยายามให้มันโดดเด่นขึ้นเรื่อย ๆ ถึงว่าเราจะมีโอกาสสอน มีโอกาสแนะนำ อันนั้นมันมีความเสี่ยงมาก เพราะคำพูดบางครั้งการตีความหมายนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไป เมื่อตีความหมายต่างกันไปความเห็นมันก็จะแบ่งแยก แต่ถ้าพูดอย่างมีธรรมมีวินัย คิดแล้วก่อนจะพูดก่อนจะทำ เราก็คิดให้มันรอบคอบให้มันเหมาะ ให้มันอยู่ในสภาพที่ว่ามันไม่เป็นโทษเป็นอันตราย เราจึงพูดจึงทำ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ดี ถ้าเราทำอะไรไม่คำนึงถึง แต่อาศัยแบบอากัปกิริยาของธรรมารมณ์ เพราะธรรมารมณ์ของเราบางครั้งบางคราวมันก็มีอคติ มีสภาพที่ไม่สมบูรณ์อยู่ด้วย แต่เราก็ต้องใคร่ครวญให้ดีทุกอย่างจะเป็นอย่างนั้น ยิ่งสภาพในส่วนกลางส่วนที่วัดหนองป่าพงนี่เป็นส่วนกลางทั้งขึ้นทั้งล่อง ส่วนที่ดีก็มีส่วนที่ไม่ดีก็มี แต่ผมก็ไม่ใช่ว่าอะไรก็ให้การสนับสนุนไปหมด ผมก็เงียบ ๆ

จะเรื่องดีผมก็เงียบ ๆ ไม่ดีก็เงียบ ๆ ไว้ก่อน ดูว่าทิศทางลมมันจะเป็นยังไง ถ้าทิศทางลมมันอยู่ในปกติเราจึงค่อยนำมาเป็นหลักว่า เออนี่ต้องถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีก็ระวัง ถ้าเป็นสิ่งที่ดีก็สนับสนุน อันนี้ก็อยู่อย่างนี้ไม่นั้นก็ล้มเพราะมันมามันประดังมาหลายรูปแบบในส่วนกลาง ถ้ามันมาในรูปลักษณะอย่างนี้เราไม่หนักแน่นทุกอย่างมันก็จะหวั่นไหว มันจะหวั่นไหวมันจะคลอนแคลน ถ้ามันหวั่นไหวคลอนแคลนมันก็ไม่มั่นคงก็ไม่หนักแน่น อันนี้ก็เป็นส่วนที่เราทั้งหลายได้ทำหน้าที่

ผมก็ขออนุโมทนานะครับที่พวกท่านได้ไปอยู่ในถิ่นต่าง ๆ ที่ไปทำหน้าที่ก็ให้ทำหน้าที่ที่มันสอดคล้องกับคำสอนครูบาอาจารย์แล้วก็ธรรมวินัยด้วย อย่าทำอะไรแล้วคิดว่าอยากทำก็ทำนั้นไม่ดีควรจะปรึกษาอย่างน้อยเราก็มีเพื่อนสหธรรมิก สหธรรมิกก็ให้หลาย ๆ ด้วยจะได้ว่าเราทำอะไรไม่ได้ทำแบบรีบร้อนเราทำแบบมีลักษณะมีเหตุผล ถ้าเราทำอย่างนี้มันก็ไม่เสียหาย เมื่อทำมาแล้วก็สบายใจทำแล้วก็เป็นธรรมเป็นวินัย สถานที่ที่ทำสำเร็จก็มีสภาพที่เป็นสัปปายะ ทำให้เราไม่ต้องวุ่นไม่ต้องขุ่นเคืองและก็ไม่ต้องวิตก ถ้าไม่ขุ่นเคืองไม่วิตกไม่วุ่นมันก็เย็นครับทุกอย่างมันจะเย็น ทุกอย่างมันจะทำให้เรานั้นอยู่ในสภาพเรียกว่า สังคมให้ความรู้สึกให้การยอมรับทำนองนั้น ฉะนั้นพวกท่านที่ไปทำหน้าที่ก็ให้ตั้งจิตตั้งใจทำหน้าที่ถึงว่าเราจะอยู่รูปเดียว ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรหรอก รูปเดียวก็ไม่ได้เสียหายอะไรแต่ก็ให้ทำหน้าที่อย่างมีหลักมีกฎมีเกณฑ์ มีอุดมการณ์อย่างมีกติกาในการดำเนินความเป็นอยู่ของตัวเอง กติกานี้แหละจะเป็นเครื่องค้ำจุนจะเป็นเครื่องปกปัก จะเป็นเครื่องพึ่งพิงของเรา ถ้าเรามีกติกามีข้อประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักอุดมการณ์อยู่แล้ว การกระทำของเราก็จะทำให้เรานั้นมีกำลังมีความรู้สึกมีความสบายได้

ฉะนั้นโอกาสวันนี้ผมก็ได้พูดแต่ในเรื่องที่มันเป็นเรื่องไม่ใช่สาระอะไรมาก แต่ก็เป็นหลักที่ได้ปฏิบัติมาในพื้นที่อันนี้ ฉะนั้นพวกท่านที่ได้มาร่วมก็คงจะเห็นกันอยู่ว่าสถานที่นี้คือสถานที่เราจะต้องรักษา ให้ดำรงคงไว้ทุกอย่างทั้งในฝ่ายศาสนวัตถุก็ดี ทั้งในฝ่ายศาสนบุคคลมวลชนก็ดี ก็ให้มันยังดำรงคงอยู่ตลอดถึงศาสนพิธีต่าง ๆ ก็ให้มันสอดคล้องกับสิ่งที่ที่มันเป็นหลักของพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา อันนี้ก็ถือว่าเป็นหลักของการดำรง หลักเหล่านี้อยู่ได้ก็ถือว่าเป็นส่วนที่เป็นประโยชน์ ฉะนั้นกระผมก็ขออนุโมทนาแก่พวกท่านทั้งหลายที่ได้เอาใจใส่ในการมาบูชาพระคุณของพระเดชพระคุณท่านขอคุณงามความดีจงปกปักรักษาให้พวกท่านทั้งหลายเจริญในธรรมวินัยทุกท่านทุกองค์เทอญ

ผลงานการก่อสร้างของพระพรหมวชิรญาณโสภณ (เสี่ยม จิตธมฺโม)

พ.ศ. ๒๕๓๗ วัดป่าดงเมืองซ้าย บ.เทิน ต.บัวน้อย อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ คุณสมจิตต์ จุลพงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษในขณะนั้น ได้เข้ามากราบนมัสการหลวงพ่อเสี่ยมที่วัดหนองป่าพง ท่านผู้ว่าฯ ได้ปรึกษาหลวงพ่อเรื่องการรักษาป่า *“ดงเมืองซ้าย”* เป็นป่าสาธารณประโยชน์ผืนใหญ่ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ถ้าไม่รักษาไว้ ต่อไปอาจถูกบุกรุกหมดได้ ครอบคลุมพื้นที่ ๓ ตำบล อยู่ในความดูแลของสภาตำบลลิ้นฟ้า ตำบลอีปาด และตำบลบัวน้อย ของอำเภอกันทรารมย์และอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พื้นที่เดิม มีมากกว่า ๕,๐๐๐ ไร่ ปัจจุบันเหลือประมาณ ๕๐๐ ไร่ ภายในป่าดงเมืองซ้ายมีพรรณไม้ต่าง ๆ เช่น ยาง พะยอม พะยูง ก่อ ตะแบก ประดู่ ลำดวน กระบก มะพอก ติ้ว ฯลฯ รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น กระรอก กระแต อีเห็น ตะกวด พังพอน บ่าง และงูหลายชนิด จึงเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งในการช่วยกันดูแลอนุรักษ์ไม่ให้ความเป็นป่าต้องสูญสิ้นไป ชาวบ้านมีความต้องการนิมนต์พระจากวัดหนองป่าพงไปอยู่ เพื่อช่วยรักษาป่าและสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม

“เรารักษาป่าไม้ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ถ้าไม่มีป่าคนก็อยู่ลำบาก เราต้องฟื้นฟูป่าขึ้นมาให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์ พระก็มีที่อาศัยภาวนา หลวงปู่ของเราท่านใช้ป่าสอนคน คนมาเห็นป่าจิตใจก็เกิดความสงบ เกิดอารมณ์แห่งมิตรภาพ เราจึงควรช่วยรักษาป่าไว้ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาส มาสัมผัสความสงบร่มเย็น”

หลวงพ่อเสี่ยมพิจารณาว่าเรื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ท่านจึงรับปากว่าจะไปดูสถานที่และปรึกษาหารือในหมู่คณะสงฆ์ หลังจากนั้นไม่นาน หลวงพ่อเสี่ยมและพระอาจารย์ปสนฺโนได้ไปสำรวจดูป่า ท่านเริ่มพัฒนาป่าดงเมืองซ้าย ด้วยการทำหนังสือเรียนไปยังส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ศึกษาธิการ ป่าไม้ ที่ดิน สภาตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเสนอป่าฝืนนี้ขึ้นเป็นป่าอนุรักษ์ในโครงการหลวงฯ รวมทั้งเรียนเรื่องการจัดตั้งวัดไปยังคณะสงฆ์ฝ่ายปกครอง เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ไปตามลำดับ

หลังงานพระราชทานเพลิงศพและบรรจุอัฐิธาตุหลวงปู่ชาแล้ว วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๖ หลวงพ่อเสี่ยมได้พาคณะสงฆ์ สามเณร ปะขาว และญาติโยมบุกเบิกป่าดงเมืองซ้าย ซึ่งเป็นสถานที่ห่างไกล ยังไม่มีเสนาสนะ ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ต้องเตรียมเครื่องใช้สำหรับการดำรงชีพทุกอย่างไปให้พร้อม

หลวงพ่อได้พาบุกเข้าถึงใจกลางป่า และปักกลดครั้งแรกบริเวณ ที่ระหว่างโรงฉันกับที่พักโยมในปัจจุบัน ท่านเริ่มงานด้วยการวางผังวางเส้นทางด้วยการใช้ขวดน้ำพลาสติกปักบนยอดไม้ไผ่เป็นระยะ ๆ จากนั้นให้สามเณรและญาติโยมช่วยแผ้วถางทาง ทำทางเล็ก ๆ จากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก ทิศใต้ถึงทิศเหนือ ทำเป็นกากบาท เพื่อสำรวจเส้นทางให้ทั่วป่า ทำตั้งแต่เช้าจรดเย็น ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร พบว่าเป็นป่ารกทึบที่ใหญ่มาก เป็นป่าที่น่าเกรงขาม ให้บรรยากาศแบบกรรมฐานดั้งเดิม ยามค่ำคืนก็จุดเทียนพอสว่างริบหรี่ แม้แต่สัตว์ป่าก็ตื่นตระหนกวิ่งทั้งคืน ญาติโยมได้ช่วยกันทำกระต๊อบเรียงรายตามป่า ห้องน้ำก็ใช้เสียมขุดเป็นหลุมเอาหัวส้วมตั้งใช้สังกะสีเป็นโครงประกอบพอได้เป็นผนัง

“ตอนแรกที่อาตมาเข้ามาในป่าแห่งนี้ รู้สึกสลดสังเวชเห็นเขาตัดต้นไม้ทิ้งไว้เหลือแต่ตอดำ ๆ แต่เดี๋ยวนี้เราป้องกันไม่ให้ไฟไหม้ป่า มองไปทางไหนก็เห็นแต่ทิวไม้เขียวชอุ่มให้ความรู้สึกเป็นธรรมชาติ ดินมีความชุ่มชื้น อากาศก็บริสุทธิ์ เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้จิตใจ สดชื่นแจ่มใส”

ก่อนเข้าพรรษาปี ๒๕๓๖ หลวงพ่อได้ทำโครงเหล็กจากวัดหนองป่าพงไปประกอบเป็นหอฉันชั่วคราว ที่ไม่มีผนัง มีแต่หลังคาและพื้น เพื่อใช้ประกอบศาสนกิจอยู่จำพรรษา ใช้ฉันภัตตาหารและทำวัตรสวดมนต์ และได้สร้างกุฏิถาวร ๖ หลัง ญาติโยมก็ให้ความสนใจมาจำศีลภาวนาด้วย พรรษาแรกผ่านไปอย่างทุลัก-ทุเลมาก ทั้งพระภิกษุสามเณร ปะขาว อาพาธกันถ้วนหน้าเพราะว่าไม่คุ้นชินกับบรรยากาศสถานที่มีน้ำขังตลอดพรรษา มียุงมาก ส่วนเรื่องน้ำกินน้ำใช้ มีโยมมาขุดให้ แรก ๆ ใช้ระบบโยก ภายหลังจึงมีเครื่องปั่นไฟ เครื่องสูบน้ำ แต่การบำรุงรักษาก็เป็นไปได้ยาก เพราะอยู่ที่ห่างไกล การสร้างวัดในช่วงแรก ๆ เต็มไปด้วยความยากลำบาก เหน็ดเหนื่อย ต้องอดทนอย่างมาก แต่ด้วยแรงศรัทธาในหลวงพ่อที่ท่านทำงานปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ทำให้พระเณรญาติโยม มีกำลังใจในการทำงานต่อไป

ปี ๒๕๓๗ หลวงพ่อท่านทำถนนเข้าวัดกว้าง ๘ เมตร ระยะทาง ๓ กิโลเมตร จากนั้นท่านได้ริเริ่มสร้างธรรมศาลา หอถังส่งน้ำ ห้องน้ำ ทางกันไฟรอบวัด และโรงฉันขึ้น จนพัฒนาเป็นวัดป่าดงเมืองซ้ายในปัจจุบัน

ปัจจุบันวัดป่าดงเมืองซ้ายเป็นป่าผืนใหญ่ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์มีแมกไม้นานาพันธุ์มีพื้นที่ ๕๘๖ ไร่ มีพระครูธรรมธรมัย ฌาณวีโร เป็นเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๓๗ วัดป่าเขาลานวัว ต.หนองบัว อ.หนองบัว จ.นครสวรรค์

หลวงพ่อเลี่ยมมอบปัจจัย เพื่อซื้อที่ดินสร้างวัดป่าเขาลานวัว จำนวน ๗๐ ไร่ เป็นเงิน ๒๗๐,๐๐๐ บาทถ้วน

พ.ศ. ๒๕๓๘ ธรรมศาลาแม่ชี วัดหนองป่าพง

สำนักชีของวัดหนองป่าพงนั้นแยกออกจากสำนักของพระภิกษุ หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้สร้างธรรมศาลาแม่ชีขึ้น เพื่อให้แม่ชีและอุบาสิกาได้ประกอบกิจวัตร ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิภาวนาเป็นเอกเทศที่ศาลาหลังนี้ ไม่ต้องไปร่วมกับพระเณร

พ.ศ. ๒๕๓๘ ธรรมศาลา วัดป่าโพธิวนาราม บ้านท่าโพ เมืองไชพูทอง แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว

ปี ๒๕๓๐ มีพระจากสปป.ลาวเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดหนองป่าพง ช่วยอุปัฏฐากหลวงปู่ชา ช่วยซ่อมแซมพัฒนาเสนาสนะ มีอุปนิสัยงดงาม เอื้ออาทรเกื้อกูลกันตามลักษณะของลูกศิษย์ครูบาอาจารย์ โดยเฉพาะพระอาจารย์บุญนำ อิสฺสโรได้ให้ความเคารพหลวงปู่ชาและหลวงพ่อเลี่ยมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย หลังงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา พระอาจารย์บุญนำได้เดินธุดงค์กลับไปมาตุภูมิ พบวัดป่าโพธิวนารามอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ถูกทิ้งรกร้าง ขาดพระเณรจำพรรษา ท่านได้เข้าพักจำพรรษาอยู่ ๒ พรรษา จึงอยากจะฟื้นฟูเป็นวัดป่าแบบสาขาวัดหนองป่าพง

ปี ๒๕๓๖ เจ้าคณะแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว ได้เดินทางมาเชื่อมความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง จึงได้นิมนต์ท่านแสดงธรรมที่ธรรมศาลาวัดหนองป่าพง

จากนั้นปี ๒๕๓๗ คณะสงฆ์วัดหนองป่าพงและญาติโยมได้เดินทางไปเยี่ยมคณะสงฆ์ สะหวันนะ-เขต สปป.ลาว และทอดผ้าป่าส่งเสริมสาธารณสุข มอบถวายหัวส้วมหนึ่งคันรถบรรทุกสิบล้อ พอถึงช่วงงานกฐินปีนั้น หลวงพ่อเลี่ยมมีความดำริที่จะไปช่วยปรับปรุงเสนาสนะ คือไปสร้างธรรมศาลาปฏิบัติธรรม ขนาด ๑๕ x ๓๘ เมตร ให้วัดป่าโพธิวนาราม โดยนำวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งเหล็กและปูนซิเมนต์จาก

ประเทศไทย ไปขึ้นโป๊ะแพข้ามฟากไปฝั่งสปป.ลาวที่จังหวัดมุกดาหาร ลึกเข้าไป ๓๐ กิโลเมตร การเดินทางค่อนข้างลำบาก ทางเป็นลูกรัง ช่วงแรกที่ไปอยู่ต้องตักน้ำแล้วหาบหามจากแม่น้ำโขงขึ้นมาใส่ถังเพื่อใช้สอยและใช้ในการก่อสร้าง ชาวบ้านมีศรัทธาให้ความร่วมมืออย่างดี เหมือนชุมชนชนบทแบบดั้งเดิม มีความตั้งใจจริง มีความเสียสละ อยากฟื้นฟูพัฒนาวัดนี้ แม้ถูกทิ้งร้างไปนานแต่ยังคงสภาพป่า มีความสงบสงัดเหมาะสมเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของชุมชน ที่จะก่อเกิดและพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาสืบไป

อีกทั้งคณะสงฆ์สะหวันนะเขต มีเจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง ก็ลงมาดูงานเยี่ยมเยียนให้ความอบอุ่นให้กำลังใจญาติโยมและพระสงฆ์ที่ไปร่วมกันพัฒนาในการก่อสร้าง เพิ่มความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากขึ้นของสงฆ์ทั้งสองฝ่ายและฝ่ายปกครองของสปป.ลาว นอกจากศาลาปฏิบัติธรรมแล้ว หลวงพ่อยังได้ปรับปรุงระบบน้ำประปา ระบบไฟฟ้า ถนนหนทาง เสนาสนะ ห้องน้ำห้องส้วม และช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๘ จึงได้ทำการมอบถวายศาลาและเสนาสนะ ได้นิมนต์พระเถระสาขาวัดหนองป่าพง ไปร่วมงานและแสดงธรรม โดยจัดรูปแบบการปฏิบัติธรรม อยู่รุกขมูลปักกลด นอนป่า ถือธุดงควัตร

ปัจจุบันวัดป่าโพธิวนารามมีพื้นที่ ๑๐๒ ไร่ มีพระครูสังฆวรกิจธาดา (แก้ว โกวิโท) เป็นเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๓๙ สถานีอนามัยโคกจาน บ.โคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

กำนันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านพร้อมด้วยหัวหน้าหมออนามัยมากราบขอความอนุเคราะห์จากหลวงพ่อเลี่ยม เนื่องจากชุมชนบ้านโคกจานเป็นชุมชนใหญ่ มีชาวบ้านอยู่มาก แต่สถานีอนามัยเดิมมีขนาดเล็ก ไม่พอเพียงต่อการให้บริการ หลวงพ่อเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ท่านจึงให้โยมสุกิจไปดูพื้นที่และหาข้อมูลมาแจ้งท่าน ได้ความว่าสถานีอนามัยยังอยู่ในช่วงก่อสร้าง หลังจากนั้นท่านจึงได้ไปดูด้วยตนเองและให้คนงานของท่านไปช่วยทำจนสำเร็จ จากนั้นจึงให้พระอาจารย์สีโนเข้าไปติดตั้งระบบไฟฟ้า หลังจากสร้างเสร็จเป็นสถานีอนามัย ขนาด ๒๐ เตียง ซึ่งถือว่าเป็นสถานีอนามัยที่ใหญ่กว่าอนามัยอื่น ๆ ในยุคสมัยนั้น

พ.ศ. ๒๕๔๐ วัดป่าภูสิงห์ บ.ตะแบงใต้ ต.ห้วยติ๊กชู อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

วัดป่าภูสิงห์เดิมที่เป็นที่พักสงฆ์ร้างไม่มีพระอยู่จำพรรษา ปลายปี ๒๕๓๖ หลังจากเสร็จงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา มีญาติโยมชาวบ้านตะแบงใต้ อ.ภูสิงห์ นิมนต์หลวงพ่อสุริยนต์ จนฺทปญฺโญ และคณะสงฆ์ไปทำบุญฉันภัตตาหารที่อำเภอภูสิงห์ หลังจากเสร็จภัตกิจแล้วญาติโยมได้นิมนต์คณะพระสงฆ์ ไปดูสำนักปฏิบัติธรรมบนภูสิงห์ ซึ่งห่างจากตัวอำเภอภูสิงห์ไปทางทิศใต้ประมาณ ๓ กิโลเมตร มีศาลาโรงธรรมซึ่งเปิดโล่งเป็นโครงไม้อยู่ ๑ หลัง มีโรงครัว และกุฏิร้าง ๔-๕ หลัง มีห้องน้ำเก่า ๆ อยู่ ๓ ห้อง

คณะศรัทธาจึงกราบอาราธนาขอให้พระจากวัดหนองป่าพงมาอยู่จำพรรษา ในพรรษานั้นทางวัดหนองป่าพงก็ได้ส่งท่านพระอาจารย์กรินทร์ (ในปัจจุบันท่านเสียชีวิตแล้ว) ร่วมกับคณะพระและสามเณรไปจำพรรษา โดยได้กราบเรียนขอโอกาสเจ้าคณะปกครองสงฆ์ เพื่อทราบและขออนุญาตเข้าไปอยู่ปฏิบัติธรรมเป็นพรรษาแรก

ปี ๒๕๓๗ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ได้สร้างวัดป่าดงเมืองซ้าย เป็นช่วงที่หลวงพ่อสุริยนต์กับคณะพระสงฆ์ สามเณร ปะขาว โยมไปบุกเบิก ปลูกต้นไม้ และสร้างกุฏิวิหาร ถือว่าเป็นช่วงที่เป็นการฝึกฝน เพราะว่าภูสิงห์เป็นสถานที่ที่เป็นภูเขาหิน เหมาะสำหรับพระที่ต้องการจะไปปลีกวิเวก ภาวนาท่องมนต์ ท่องปาฏิโมกข์

ปี ๒๕๔๐ หลวงพ่อสุริยนต์ได้กราบนิมนต์หลวงพ่อเลี่ยมไปพัฒนาพื้นที่ หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้เริ่มเข้าไปวางผังวัด สร้างธรรมศาลา ขนาด ๑๘ x ๓๒ เมตร สร้างหอฉัน โรงครัว ที่พักสำหรับครูบาอาจารย์ โรงย้อม วางระบบน้ำประปา และนำไฟฟ้าเข้าวัด ยุคแรกเป็นช่วงบุกเบิกต้นไม้เริ่มจะเติบโต มีไฟป่าเกือบทุกปี หน้าแล้งพระสงฆ์ไม่ได้อยู่สบาย อยู่อย่างหวาดผวา เพราะต้องตื่นตัวเตรียมน้ำเพื่อดับไฟป่า พระสงฆ์ที่อยู่ประจำต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นพอสมควร เพราะน้ำมีน้อย การดับไฟป่าก็ต้องอาศัยเครื่องฉีดยาแบกไปเพื่อฉีดน้ำดับไฟ บางครั้งน้ำไม่พอต้องลงไปหุบเขาลึก ตอนนั้นเขื่อนห้วยติ๊กชูยังไม่มี ยังเป็นทุ่งนาเป็นป่า เป็นหมู่บ้าน

หลวงพ่อพาสร้างถังเก็บน้ำใต้ดิน

ธรรมศาลา

กุฏิรับรอง

โรงฉัน

ขณะกำลังก่อสร้างโรงฉัน

พระครูสุตธรรมาภิวัฒน์ (มหาคำทูล กมฺพุทตฺโต) เป็นเจ้าอาวาส

พื้นที่บนภูสิงห์เดิมเป็นป่าเสื่อมโทรม มีการขุดหน้าดินและลูกรังออกไปใช้ประโยชน์ ไม่มีพื้นที่ราบเรียบ ต้นไม้ที่เหลืออยู่เป็นไม้ที่เกิดจากร่องหินหรือรากไม้ที่ยังเหลืออยู่ บางส่วนยังคงเป็นโขดหิน โขดดินที่สูงต่ำสลับกัน ปัจจุบันยังสามารถมองเห็นสภาพภูมิประเทศที่ขรุขระเช่นเดิม

หลวงพ่อเลี่ยมได้นำคณะพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมเข้าพัฒนา โดยมีการสมมติศาลาให้เป็นโบสถ์ เตรียมพื้นที่วิสุงคามสีมาไว้โดยรอบ และได้สร้างโรงฉัน ขนาด ๑๒ x ๒๔ เมตร กุฏิรับรอง ขนาด ๙ x ๙ เมตร ๒ ชั้น ใช้เวลาพัฒนาต่อเนื่องประมาณ ๓-๔ ปี จึงสำเร็จเป็นรูปร่าง มีการกล่าวคำถวายเสนาสนะแก่คณะสงฆ์อย่างเป็นทางการ

หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนประธานสงฆ์อีกครั้ง พระมหาคำทูล กมฺพุทตฺโตได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นประธานสงฆ์และได้ขอดำเนินการตั้งเป็นวัดอย่างเป็นทางการ และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๔๘

ต่อมาวัดป่าภูสิงห์ได้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่า ซึ่งเดิมมีต้นไม้และเมล็ดพันธุ์อยู่แล้ว เพียงแต่ต้องควบคุมไม่ให้เกิดไฟป่าและไม่ตัดไม้ทำลายป่า สภาพป่าจึงสามารถฟื้นฟูได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากพื้นที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ อากาศดีและเป็นพื้นที่ป่าไม้เบญจพรรณ มีไม้ยืนต้นที่แข็งแรง

ในปัจจุบันวัดป่าภูสิงห์มีพื้นที่ ๓๒๐ ไร่ เป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง เป็นที่สงบ วิเวก และยังคงสืบสานแนวปฏิบัติของพระกรรมฐานตามแบบพระธุดงค์กรรมฐานสายพระป่า

พ.ศ. ๒๕๔๔ ศูนย์มรดกธรรมและกุฏิรับรอง ๔ หลัง วัดหนองป่าพง

หลวงพ่อเลี่ยมออกแบบและจัดสร้างอาคารทั้ง ๕ หลังมีแบบแปลนเดียวกัน มีขนาด ๙ x ๑๒ เมตร มี ๒ ชั้น และมีห้องน้ำ ๒ ห้อง โดยอาคาร ๓ หลัง ใช้เป็นที่ต้อนรับพระภิกษุ สามเณรที่มาพักร่วมงานที่วัดหนองป่าพงและอีกหนึ่งหลังสำหรับรับรองอุบาสิกา ที่เขตแม่ชี

ส่วนอีกหลังใช้เป็นศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) และเป็นสำนักงานของวัดหนองป่าพง ซึ่งหลวงพ่อเลี่ยมเห็นว่ามรดกธรรมคำสอนอันล้ำค่าของหลวงปู่ชานั้น เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ที่ควรเผยแผ่แก่สาธุชนทั่วไป แต่หากไม่มีการดูแลที่เหมาะสมจะเกิดความผิดพลาดและผิดเพี้ยนจากเนื้อหาอันควรจะเป็นได้ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลวงปู่ชา จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วยพระเถระและศิษยานุศิษย์ เพื่อวางระเบียบการจัดการศาสนสมบัติอันเป็นมรดกธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ขึ้น และเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตา โดยได้จัดตั้ง “ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท)” นี้ ให้เป็นแหล่งเผยแผ่ผลงาน

ของท่าน ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมผลงานและเก็บรักษาต้นฉบับหนังสือ เทปธรรมะ คำสอน ซีดี และวิดีโอ ที่เกี่ยวข้องกับพระเดชพระคุณพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพื่อเผยแผ่จรรโลงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาต่อไป

ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท)

กุฏิรับรอง

พ.ศ. ๒๕๔๑ โรงฉัน วัดป่าดงเมืองซ้าย บ.เทิน ต.บัวน้อย อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๔๗ กุฏิพระและกุฏิพระมหาเถระ วัดหนองป่าพง

กุฏิไม้เก่าหลังเล็ก สำหรับจำวัดรูปเดียว ยกใต้ถุน ซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยหลวงปู่ชาและมีอายุกว่า ๕๐ ปี ด้วยเหตุนี้หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้สร้างกุฏิหลังใหม่บนพื้นที่เดิม เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น มีขนาด ๓ x ๖ เมตร มีห้องน้ำ ๑ ห้อง ไม่มีไฟฟ้า สร้างปีละ ๑๐ หลัง รวมทั้งหมด ๕๐ หลัง และกุฏิหกเหลี่ยมสำหรับพระมหาเถระ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ เมตร มีห้องน้ำ ๑ ห้อง ๕ หลัง เพื่อรองรับพระภิกษุและสามเณรที่วัดหนองป่าพงและจากวัดสาขา เมื่อมาร่วมงานที่วัดหนองป่าพง

กุฏิพระมหาเถระ

พ.ศ. ๒๕๔๗ ศาลานอก วัดหนองป่าพง

หลังจากเสร็จงานประชุมสงฆ์ในวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ หลวงพ่อเลี่ยมให้พระเณรรื้อศาลานอกหลังเก่าที่ได้ใช้งานมายาวนาน วงกบ ประตู หน้าต่าง และหลังคาลอนคู่ หลังจากรื้อออกมาแล้วท่านนำมาใช้สร้างเป็นอาคารโรงทาน ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพิพิธภัณฑ์ และโรงเก็บหนังสือศูนย์มรดกธรรม เตียงไม้ประดู่ที่อยู่ในศาลานอกหลังเก่าท่านให้นำไปไว้ที่กุฏิสร้างใหม่หลังละตัว เพื่อใช้เป็นเตียงพักของพระเณร

หลวงพ่อเลี่ยมได้เตรียมการล่วงหน้าในการสะสมไม้เนื้อแข็งที่ใช้ทำวงกบศาลามานานหลายปี ศาลาหลังนี้มีขนาด ๑๗ x ๓๒ เมตร การก่อสร้างศาลานอกหลังนี้ใช้เวลา ๗ เดือน ด้วยกำลังและแรงศรัทธาของพระภิกษุ สามเณร และญาติโยม แล้วเสร็จพร้อมใช้งานในอาจริยบูชา วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘

เนื่องจากมีโยมถวายที่ให้วัดด้านนอกกำแพงเดิม ศาลาที่สร้างจึงถูกเรียกว่า ศาลานอก โดยศาลานอกเปรียบเหมือนห้องรับแขกของวัดโดยเวลามีงานใช้เป็นจุดต้อนรับพระจากวัดสาขาและใช้งานในโอกาสต่าง ๆ

อาคารด้านหลังภาพคือ ศาลานอกหลังเก่า

ภายในศาลานอกหลังเก่า

สุขา สงฆสฺส สามคฺคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ นำมาซึ่งความสุข

พ.ศ. ๒๕๔๘ บูรณปฏิสังขรณ์ วัดโนนบักบ้า (วัดป่ามณีรัตน์) บ.คุ้ม ต.โคกสว่าง อ.สำโรง จ.อุบลราชธานี

เดิมเป็นสถานที่ที่หลวงปู่ทองรัตน์ กนฺตสีโล พำนักและละสังขารเมื่อปี ๒๔๙๙ ซึ่งหลวงปู่เป็นศิษย์หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และเป็นอาจารย์ใหญ่สายมหานิกายของหลวงปู่ชา สุภทฺโท ด้วยเป็นสถานที่ห่างไกลชุมชน ทุรกันดาร กลางทุ่งนา ไม่มีทางเข้าออก หลังจากหลวงปู่ละสังขารไป สถานที่จึงค่อย ๆ ร้างไป เหลือไว้แต่เจดีย์บรรจุอัฐิหลวงปู่องค์เล็ก ๆ ตั้งอยู่กลางพงหญ้า

เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ พระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ได้ดำริบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ ได้ขยายพื้นที่เป็น ๔๕ ไร่เศษ และนำพระเข้าพำนัก โดยให้พระอาจารย์อุเทน กลฺยาโณเป็นหัวหน้าคณะ ทำการขุดลอกลำห้วยที่ตื้นเขิน ถมทุ่งนา ปลูกป่า และสร้างเจดีย์ครอบเจดีย์องค์เดิม

พ.ศ. ๒๕๔๘ วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง) บ.โนนสำเริง ต.น้ำอ้อม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

เดิมมีชื่อว่า “ภูก้อม” เป็นเพียงพื้นที่ป่าเปลี่ยว บนภูเขาเตี้ย ๆ ใน อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างถาวร อากาศร้อนจัด และห่างไกลความเจริญอย่างมาก ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นายโถนได้รวบรวมญาติโยมชาวบ้านภูก้อมไปกราบนิมนต์หลวงปู่ชา สุภทฺโท ที่วัดหนองป่าพง เพื่อมาแสดงธรรมโปรด ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีวัตถุก่อสร้างหรือเสนาสนะใด ๆ ยังคงอาศัยร่มเงาของต้นไม้ ในการมาครั้งนี้ท่านได้แนะนำให้ญาติโยมสงวนป่าไม้ไว้ เพื่อสร้างวัดอันจะเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นสถานที่ทำบุญให้ทานในถิ่นนี้ต่อไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ธูตธมฺโม ขณะนั้นเป็นเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๐ ได้สละตำแหน่งทางฝ่ายปกครอง และเข้าปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่ชา สุภทฺโท แห่งวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี

ด้วยจิตใจแน่วแน่ในการปฏิบัติกรรมฐาน แม้เคยเป็นพระเถระผู้ใหญ่ ท่านก็ยอมถ่อมตน ปฏิบัติตามวัตรของวัดป่าอย่างเคร่งครัด หลังพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์ ได้ร่วมเดินทางมากับหลวงปู่ชาเพื่ออนุโมทนากฐิน ณ ที่พักสงฆ์สำเริงป่าเลไลย์ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ พร้อมทั้งภิกษุสามเณรจากวัดหนองป่าพงจำนวนกว่า ๔๐ รูป การเดินทางค่อนข้างลำบากเพราะไม่มีถนนหนทาง จึงอาศัยร่องรอยทางเข้าสู่ไร่ของชาวบ้านเป็นหลัก เพื่อลัดเลาะเข้าสู่ที่พักสงฆ์ เป็นที่น่าแปลกอย่างยิ่ง แม้ว่าที่พักสงฆ์จะอยู่ห่างความเจริญ มีทั้งไข้ป่าที่ชาวบ้านกลัวนักกลัวหนา แต่ด้วยแรงศรัทธาของผู้คนในแถบนี้สามารถบันดาลธรรมสถานแห่งนี้ขึ้นได้อย่างน่าชื่นชม ญาติโยมมีเป็นจำนวนมากที่มาร่วมบุญทอดกฐินในวันนั้นยังความประหลาดใจแก่หลวงพ่อมหาสุพงษ์ที่คิดเอื้ออาทรห่วงใยชาวบ้านแถบนั้นระคนกัน

หลังพิธีถวายผ้ากฐินจะเป็นเพราะเหตุอันใดไม่อาจทราบได้ หลวงปู่ชาได้กล่าวขึ้นท่ามกลางสงฆ์และญาติโยมว่า *"ขอมอบภาระหน้าที่ประธานสงฆ์ในการสานงานต่อแห่งธรรมสถาน ณ ที่นี่ให้แก่ท่านมหาสุพงษ์นะ"* โดยไม่เคยบอกให้ทราบมาก่อน ยังความปีติยินดีแก่เหล่าบรรดาญาติโยมผู้อุปถัมภ์อุปัฏฐากของสำนักแห่งนี้เป็นอันมากที่ได้พระเถระชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติ ยึดมั่นในข้อวัตรปฏิบัติอย่างแท้จริงมาเป็นหลัก

นี้เป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งวัดโนนสำเริงอย่างเป็นทางการและเป็นสาขาที่ ๓ ของวัดหนองป่าพง หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์จึงตั้งใจพัฒนาสถานที่นี้อย่างมั่นคง ทั้งทางด้านธรรมะและกายภาพ โดยใช้หลักของวัดหนองป่าพงเป็นแนวทาง เพื่อให้ธรรมะหยั่งรากในดินแดนกันดาร และกลายเป็นศูนย์กลางแห่งธรรมในเวลาต่อมา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นปีที่หลวงพ่อพระครูสิริภาวนาพิธาน (สุพงษ์ ธูตธมฺโม ป.ธ.๔) อาพาธหนัก บรรดาศิษย์ต่างทยอยไปกราบหลวงพ่อที่วัดโนนสำเริงมิได้ขาดสาย ในพรรษาพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตฺธมโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงได้ไปกราบท่านทุกเย็น วันหนึ่งหลวงพ่อมหาสุพงษ์ได้ปรารภให้หลวงพ่อฟังว่า *“ผมได้เตรียมสถานที่ไว้หน้าวัด ให้ท่านเจ้าคุณฯ มาดูให้หน่อย”* จากนั้นไม่นานท่านได้ละสังขารในวันพุธที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗

หลังจากที่หลวงพ่อมหาสุพงษ์ละสังขารได้ไม่นาน มีญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินหน้าวัดเพิ่มเติมรวมทั้งหมด ๔๕ ไร่เศษ ปลายปี ๒๕๔๗ หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้นำคณะสงฆ์และชาวบ้านปรับพื้นที่หน้าวัด เพื่อก่อสร้างฌาปนสถาน เตรียมสถานที่ เมื่อมีการจัดการสำหรับพระมหาเถระที่มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากหอส่งน้ำในวัดโนนสำเริงมีปริมาณไม่มากพอ และไกลจากพื้นที่ที่จัดงาน สิ่งแรกที่หลวงพ่อเลี่ยมสร้างคือ หอถังส่งน้ำ ซึ่งสร้างอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่

พ.ศ. ๒๕๔๘ พุทธสถานเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ หลวงพ่อเลี่ยมจึงมาเริ่มงานที่วัดโนนสำเริง ท่านเริ่มวางผังทำฐานพระยืนเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๐ เมตร ทำกำแพงกั้นดินและถมดินสูง ๓ เมตร ทำระบบประปา ห้องน้ำ และกุฏิรับรองพระเถระ ขนาด ๑๒ x ๑๖ เมตร (อยู่ทางทิศใต้ของพุทธสถาน) เทถนนคอนกรีต ปลูกต้นไม้ ฯลฯ เนื่องจากหลวงพ่อมหาสุพงษ์เป็นพระมหาเถระและเป็นที่เคารพรักยิ่งของบรรดาศิษยานุศิษย์ จึงมีทั้งพระสงฆ์สามเณรจากวัดสาขาต่าง ๆ และชาวบ้านมาช่วยงาน เสียสละแรงกาย แรงใจ ต่างช่วยกันทำงานอย่างแข็งขันตามความถนัดและตามพละกำลังของตนเอง เป็นกายสามัคคีถวายเป็นอาจริยบูชาแด่หลวงพ่อพระมหาสุพงษ์เป็นจำนวนมาก

27/09/2005

กุฏิรับรอง

ที่พักของหลวงพ่อขณะทำงานที่วัดภูดินแดง

วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ พิธีพระราชทานเพลิงศพพระครูสิริภาวนาพิธาน (สุพงษ์ ธูตธมฺโม ป.ธ.๔) ภายหลังจากนี้สถานที่แห่งนี้จะเป็นอนุพุทธมณฑล คือเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลา โดยในห้องมีพระอูบหินบรรจุอัฐิพระครูสิริภาวนาพิธาน (สุพงษ์ ธูตธมฺโม ป.ธ.๔) ซึ่งสร้างถวายโดยพระอาจารย์เอนก ยสทินฺโน (ปัจจุบัน พระราชภาวนาวัชรมุนี)

พระอูบหินบรรจุอัฐิหลวงพ่อมหาสุพงษ์

พ.ศ. ๒๕๔๙ หล่อพระพุทธรูปยืนปางลีลา สำหรับวัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

งานอาจริยบูชาแด่พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่วัดหนองป่าพง มีพระมหาเถระ ภิกษุสามเณร และญาติโยมมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๙ หลวงพ่อเลี่ยมจึงถือเอาความพร้อมเพรียงของคณะสงฆ์ ทำพิธีหล่อส่วนบนของพระพุทธศรีอาริย์ เพื่อที่จะนำไปประดิษฐาน ณ วัดโนนสำเริง (วัดภูดินแดง) บ้านโนนสำเริง ต.น้ำอ้อม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๔๙ โรงฉัน วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

โรงฉันหลังเดิม ทรุดโทรมและผุพัง หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้ทำการสร้างโรงฉันหลังใหม่ขึ้น มีขนาด ๑๒ x ๓๒ เมตร อยู่ทางทิศเหนือของธรรมศาลา

ปัจจุบันวัดโนนสำเริง (ภูดินแดง) สาขาที่ ๓ ของวัดหนองป่าพง มีพื้นที่ ๑๒๘ ไร่ มีพระครูสถิตอุดมคุณ (เสถียร กนฺตสีโล) เป็นเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๔๙ (กันยายน) บูรณะถนนคอนกรีต วัดหนองป่าพง

หลังจากทำถนนคอนกรีตครั้งแรกตั้งแต่สมัยที่หลวงปู่ชายังอาพาธอยู่ มาบัดนี้จึงสมควรแก่กาลเวลาที่จะได้บูรณะถนนเก่าที่เป็นหลุมบ่อ คอนกรีตแตกร้าว น้ำท่วมขัง หลวงพ่อเลี่ยมจึงพาพระเณรบูรณะถนนทุกสายเหมือนตอนที่ได้ทำถนนครั้งแรก แต่ดีกว่าตรงที่พระเณรไม่ต้องผสมปูนเอง งานใหญ่คราวนี้หลวงพ่อเมตตาใช้รถปูนสำเร็จมาจากโรงงาน

เริ่มเทคอนกรีตตั้งแต่หน้าธรรมศาลา ตรงไปรอบพิพิธภัณฑ์ จนไปถึงหน้าประตูวัด จากนั้นจึงเทคอนกรีตต่อไปทางศูนย์มรดกธรรม ศาลานอก ผ่านหอถังส่งน้ำ ตรงไปถึงแยกเลี้ยวขวาไปเจดีย์ อีกแยกไปทางกุฏิพยาบาลหลวงปู่ชา ตรงไปเจดีย์ ใช้เวลาทำถนนอยู่นานกว่า ๑๐ กว่าวัน รวมระยะทาง ๑,๖๔๐ เมตร

ส่วนใหญ่รถปูนคันสุดท้ายที่วิ่งมาส่ง เวลาก็ล่วงเลยถึง ๖ โมงเย็น ตะวันลับขอบฟ้าไปแล้ว ทำให้คอนกรีตที่เททับถนนเดิมยิ่งแห้งช้า พระเณรอยู่ช่วยกันใช้เกรียงไม้ปั่นหน้าปูน ขัดจนคอนกรีตแห้ง เรียบเนียนกว่าถนนที่เทคอนกรีตใหม่ในแต่ละวันจะเสร็จ เวลาก็ล่วงเลยเกินเที่ยงคืนทุกวัน แม้กระนั้นหลวงพ่อท่านก็อยู่ด้วย ท่านทำความสะอาดป่า เก็บกิ่งไม้ที่ตกลง เก็บใส่รถเข็นนำไปย่อยสลาย ท่านอยู่คอยเป็นกำลังใจให้พระที่ช่วยทำงานกันด้วยความเสียสละ ในแต่ละวันงานเทคอนกรีตสำเร็จโดยประมาณวันละ ๑๒๐ - ๑๕๐ เมตร

มีหลายวันที่ฝนตกลงมาในขณะที่คอนกรีตยังไม่แห้ง แม้พระอุปัฏฐากนิมนต์ให้ท่านกลับไปพักที่กุฏิ ท่านก็มิได้กลับกุฏิ หลบฝนอยู่ใต้ต้นไม้ (บริเวณนั้นไม่มีอาคารให้หลบฝน มีแต่ป่าล้อมรอบ) ตัวเปียกปอนไปหมด ร่วมทุกข์ร่วมสุขอยู่กับลูกศิษย์ของท่านจนเสร็จงานก็ดึกดื่นเที่ยงคืนตลอด มีอยู่คืนหนึ่งที่ฝนตกหนักมาก ๆ ไม่สามารถห้ามฟ้าห้ามฝนได้เลย เหมือนกับฟ้ารั่วก็ว่าได้ อากาศก็หนาวเย็น อังสะ

สบงเปียกไปหมด จนต้องไปเอาผ้าใบลายสีฟ้า-ขาวมาคลุมถนนที่คอนกรีตยังไม่แห้ง อยู่บริเวณแยกต้นไทรก่อนถึงกุฏิพยาบาลหลวงปู่ชา พระเณรและหลวงพ่อก็อยู่รอดูว่าฝนจะหยุดตกเมื่อไร จะได้เอาเกรียงไม้ไปปั่นหน้าถนน คืนนั้นฝนตกทั้งคืนจนคอนกรีตแข็งตัว หน้าถนนจึงเป็นลายผ้าใบ ขีด ๆ หน้าถนนจึงไม่ได้ราบเรียบเนียนสวยเหมือนถนนช่วงอื่น ๆ ตอนนั้นหลวงพ่ออายุ ๖๕ ปี ส่วนพระเณรเรายังหนุ่มยังแน่น ไม่สามารถเทียบท่านได้เลย ท่านสอนเรื่องความอดทน ความเสียสละ ความเพียร โดยที่ท่านไม่ได้พูดสักคำเดียว ซึ่งท่านสอนได้ดังกว่าคำที่ท่านพูดมาก

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ซ่อมถนนรอบเจดีย์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

พ.ศ. ๒๕๕๐ ประดิษฐานพระพุทธศรีอาริย์ วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

หลังจากได้เททองหล่อที่โรงหล่อปฏิมากรรม พุทธปฏิมาพรเลิศ จ.นครปฐม คุณไพโรจน์เป็นผู้ดูแลงานจัดสร้าง แยกมาเป็น ๔ ส่วน จากนั้นจึงใช้รถเครนนำชิ้นส่วนมาประกอบเป็นพระพุทธรูปปางลีลา มีความสูง ๙ เมตร

พ.ศ. ๒๕๕๐ (พฤษภาคม) ซ่อมพื้นระเบียงโบสถ์ วัดหนองป่าพง

หลังจากใช้งานยาวนานกว่า ๓๐ ปี เนื่องจากโบสถ์วัดหนองป่าพงมีถังเก็บน้ำฝนอยู่ใต้พื้นอาคาร ซึ่งมีน้ำหนักมาก กอปรกับฝนตกมาเป็นเวลาหลายปี ได้นำดินทรายไหลออกจากตัวอาคาร จึงทำให้พื้นรอบโบสถ์ทรุดตัวลง หลวงพ่อจึงนำพาพระเณรรื้อถอนพื้นทรายล้างออก ซึ่งตัวพื้นเป็นคอนกรีตหนาพอสมควร จากนั้นจึงเทคอนกรีตทำพื้นและปูกระเบื้องรอบโบสถ์ ใช้เวลา สรรพกำลัง ความเสียสละอยู่หลายวัน

พ.ศ. ๒๕๕๐ (ตุลาคม) ศาลาอเนกประสงค์ วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

พุทธสถานแห่งนี้ หลวงพ่อมีดำริที่จะให้เป็นสถานที่ส่วนรวมของชุมชนที่สามารถมาใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ยังขาดอาคารในการจัดกิจกรรม จึงได้มีการสร้างศาลาอเนกประสงค์หลังนี้ขึ้น มีขนาด ๒๕ x ๒๕ เมตร โดยท่านได้แบบมาจากวัดสุนันทวราราม จ.กาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๕๕๐ (ธันวาคม) เปิดพุทธสถานเฉลิมพระเกียรติ วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

มีการจัดงานปฏิบัติธรรมเปิดพุทธสถานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ (ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

พุทธสถานในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๕๑ ธรรมศาลา วัดโนนสำเริง (ภูดินแดง) บ.โนนสำเริง ต.น้ำอ้อม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

เมษายน ๒๕๕๑ ได้ทำการรื้อศาลาหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมออก และได้ปรับพื้นที่สำหรับที่จะสร้างศาลาหลังใหม่ ปี ๒๕๕๒ หลวงพ่อเลี่ยมได้นำกำลังพระภิกษุ สามเณรจากวัดหนองป่าพง มาร่วมกับญาติโยมทั้ง ๔ หมู่บ้านรอบ ๆ วัด มารวมพลังกายสามัคคี เพื่อสร้างธรรมศาลาหลังใหม่ โดยสร้างบนพื้นที่เดิม มีขนาด ๑๙ x ๔๔ เมตร

ปี ๒๕๕๓ ได้ทำโครงสร้างหลังคาและมุงกระเบื้อง เทพื้น ติดตั้งวงกบประตู หน้าต่าง จนแล้วเสร็จ โดยพระประธานองค์เดิมจากศาลาหลังเก่า มีความงดงามและทรงคุณค่า จึงได้นำมาประดิษฐานที่ธรรมศาลาหลังใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๒ ธรรมศาลา ที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์ บ.โชง ต.โชง อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี

สภาพโดยทั่วไปที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์เดิมเป็นที่ทำไร่เก่าของชาวบ้าน เจ้าคณะอำเภอเดชอุดม ธรรมยุต (ก่อนตั้งอำเภอน้ำยืน) มาจับจองสถานที่นี้เพื่อสร้างวัดแต่ไม่มีลูกศิษย์มาอยู่ ภายหลังหลวงพ่อหนูแดง ธมฺมทีโป ธุดงค์ผ่านมา กำนันได้นิมนต์ให้มาอยู่บริเวณที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์ปัจจุบัน ภายหลังเมื่อได้กลับมาปรึกษาครูบาอาจารย์วัดหนองป่าพง และได้รับอนุญาตจากเจ้าคณะอำเภอผู้จับจองวัดแล้ว ปลายปี ๒๕๑๗ ท่านจึงได้ปักหลักที่ป่าผืนนี้ อีกทั้งมีชาวบ้านโชงได้ถวายที่ดินเพิ่มเติม ทำให้ได้บริเวณที่พักสงฆ์กว่า ๒๐๐ ไร่ สภาพเป็นป่าเสื่อม ต้องป้องกันไฟป่าที่ลามมาทุกปี ด้วยไม้กวาดก้านมะพร้าวตีลัด เพราะขาดแคลนน้ำ ไม่เว้นแม้ยามค่ำคืน ต่อมาท่านจึงตัดสินใจตัดถนนรอบป่าเป็นทางกันไฟ ธรรมชาติจึงค่อยฟื้นตัว คืนสภาพป่าไม้เบญจพรรณอันร่มรื่น เป็นป่าผืนใหญ่ผืนเดียวท่ามกลางไร่มันผืนนา ป่ายางพาราในปัจจุบัน และด้วยความปรารถนาจะรักษาป่าเพื่อให้เป็นวัดวาศาสนาตกทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน หลวงพ่อหนูแดงได้มุ่งมั่นและทุ่มเทสร้างกำแพงรอบป่าผืนนี้เป็นเวลากว่า ๔ ปีจึงแล้วเสร็จ

ปี ๒๕๕๑ หลวงพ่อเลี่ยมออกเยี่ยมพระเถระตามวัดสาขาต่าง ๆ ด้วยความเมตตาปรารถนาจะสงเคราะห์วัดสาขาที่เป็นพระเถระรุ่นแรก ๆ ของวัดหนองป่าพง ที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์ สาขาที่ ๑๗ ก็เช่นกัน ท่านเมตตามาเยี่ยมแม้ยามค่ำคืน หลวงพ่อหนูแดงอดีตประธานสงฆ์ซึ่งอาพาธหนักด้วยโรคเบาหวานและอาการแทรกซ้อน ศาลาหลังเก่าที่ใช้งานมาร่วม ๓๕ ปี เริ่มทรุดโทรมลง ทรัพยากรที่มีอยู่ก็จำกัด

หลังงานอาจริยบูชาวัดหนองป่าพงปี ๒๕๕๒ หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้พาพระเณรและญาติโยมมาสร้างฐิตธรรมศาลาให้ ขนาด ๑๗x๓๖ เมตร และเคยปรารภว่า *“สร้างเป็นศาลาที่มั่นคงให้เป็นหลักเป็นฐาน เพื่อรักษาป่าผืนนี้ไว้”* เพราะยังไม่ได้เป็นวัดที่ถูกต้อง และท่านได้เผื่อการข้างหน้าไว้ ได้ทำหลุมนิมิตไว้ในศาลาด้วย

ส่วนหอฉันได้สร้างในปี ๒๕๕๕ มีขนาด ๑๒ x ๒๔ เมตร ท่านสนับสนุนด้านบุคลากรช่าง วงกบบางส่วนและเสา ส่วนพระเณรมาช่วยมุงหลังคาและติดฝ้าไม้ ตลอดจนท่านช่วยแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ ด้วยการปรับแต่งขุดลอกสระน้ำใช้รองรับน้ำฝนไว้ใช้ และทำหอถังส่งน้ำไว้แจกจ่ายให้เพียงพอกับการใช้สอยภายในวัด

ปัจจุบันที่พักสงฆ์ป่าโนนสวรรค์มีพื้นที่ ๒๐๐ ไร่ มี พระครูพิธานสรกิจ (ประเสริฐ ธมฺมวโร) เป็นประธานที่พักสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๕๒ ธรรมศาลา วัดป่าดอนจิก (ดงตาปู่) ต.ดอนจิก อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี

หลวงพ่อคำพันธ์ จิตธมฺโม เป็นพระมหาเถระลูกศิษย์หลวงปู่ชาอีกรูป ที่ได้ช่วยเหลืองานด้านสาธารณูปโภคสงฆ์ของวัดหนองป่าพงมาเป็นเวลานาน หลวงพ่อเลี่ยมท่านจึงช่วยอนุเคราะห์สร้างศาลาให้

พ.ศ. ๒๕๕๓ อาคารที่พักอุบาสิกา วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

เนื่องจากมีอุบาสิกามาพักปฏิบัติเป็นจำนวนมากขึ้น จึงมีที่พักไม่เพียงพอ หลวงพ่อเลี่ยมจึงได้สร้างอาคาร ๒ ชั้น ขนาด ๑๒ x ๒๔ เมตร และห้องน้ำ ๑๒ ห้อง ในเขตของแม่ชี

พ.ศ. ๒๕๕๓ ธรรมศาลา วัดป่านานาชาติ บ.บุ่งหวาย ต.บุ่งหวาย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

วัดป่านานาชาติ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นวัดสาขาที่ ๑๙ ของวัดหนองป่าพงโดยพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยเป็นภาษาอังกฤษ จนสามารถที่จะออกบวชเป็นพระภิกษุและปฏิบัติตามข้อวัตรสายวัดป่า เผยแผ่ศาสนาในวัดสาขาที่อยู่ต่างประเทศได้ มีเจ้าอาวาสที่เป็นชาวต่างชาติทั้งหมด ๗ รูป ได้แก่ พระอาจารย์โรเบิร์ต สุเมโธ[๑] ชาวอเมริกัน ปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ พระอาจารย์โจเซฟ ปภากโร ชาวอเมริกัน ปี ๒๕๒๐ - ๒๕๒๑ พระอาจารย์จอห์น ชาคโร ชาวออสเตรเลีย ปี ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔ พระอาจารย์รีด ปสนฺโน[๒] ชาวแคนาดา ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๓๙ พระอาจารย์ฌอน ชยสาโร[๓] ชาวอังกฤษ ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔ พระอาจารย์ฟิลลิป ญาณธมฺโม[๔] ชาวออสเตรเลีย ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๕๐ และพระภาวนาวัชราจารย์ (เฮ็นนิ่ง เกวลี) ชาวเยอรมัน ปี ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน

๑. ปัจจุบัน พระพรหมวชิรญาณ อดีตเจ้าอาวาสวัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ
๒. ปัจจุบัน พระราชโพธิวิเทศ อดีตเจ้าอาวาสวัดอภัยคีรี ประเทศสหรัฐอเมริกา
๓. ปัจจุบัน พระพรหมพัชรญาณมุนี สถานพำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี จ.นครราชสีมา
๔. ปัจจุบัน พระเทพพัชรญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดป่ารัตนวัน จ.นครราชสีมา

ศาลาหลังเก่าของวัดป่านานาชาติสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ศาลาหลังนี้ได้ใช้งานมายาวนานตั้งแต่สมัยพระอาจารย์สุเมโธเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ต้องซ่อมแซม กอปรกับคณะสงฆ์และญาติโยมวัดป่านานาชาติมีมากขึ้น เดิมทีด้านหลังศาลาจะเป็นห้องสมุด สำนักงานของวัด ห้องทำงานเจ้าอาวาส ทำให้ศาลาหลังนี้มีพื้นที่ไม่มากนัก พระอาจารย์เกวลีจึงไปกราบเรียนขอความเห็นหลวงพ่อเลี่ยมที่จะทำอาคารแยกออกมาอีกหลังหนึ่ง เพื่อมีความสะดวกและรองรับความเปลี่ยนแปลงของวัด หลวงพ่อเลี่ยมจึงมีความเห็นว่าน่าจะทำศาลาหลังใหม่ด้วยเลยและท่านได้เขียนผังศาลามีขนาด ๑๘ x ๔๐ เมตรให้อาจารย์เกวลีพิจารณา โดยท่านบอกว่าหลังกลับจากกิจนิมนต์ที่อินโดนีเซียจะมาช่วยทำให้

มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ หลวงพ่อเลี่ยมได้นำคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง และช่างประจำของท่านมารื้อศาลาหลังเก่าออกเหลือแต่หลังคา จากนั้นจึงได้เริ่มสร้างศาลาหลังใหม่ โดยได้นำพระประธานองค์เก่าบรรจุลงใต้ฐานพระประธาน ซึ่งท่านเป็นผู้ออกแบบและดูแลควบคุมการดำเนินงานตลอดการก่อสร้าง โดยมีชาวบ้านบุ่งหวาย ร่วมกับพระภิกษุสามเณร ทั้งจากวัดหนองป่าพง และวัดป่านานาชาติ ได้ร่วมแรงสามัคคีช่วยกันก่อสร้าง ช่วงงานกฐินศาลาหลังนี้เกือบจะแล้วเสร็จ สามารถใช้จัดงานกฐินได้ เหลือการติดตั้งประตู หน้าต่าง ปูพื้นหินแกรนิต

วันมาฆบูชา กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ หลวงพ่อสุเมโธ พระมหาเถระ คณะสงฆ์จากวัดสาขาต่าง ๆ มาร่วมงานเททองหล่อพระประธานองค์ใหม่ โดยหลวงพ่อเลี่ยมตั้งชื่อว่า *“พระพุทธกรุณา”* เป็นปางสมาธิ โดยหลวงพ่อกล่าวว่าจะได้เป็นรูปแบบสำหรับให้ชาวต่างชาติได้นั่งสมาธิภาวนา และวันนี้เป็นวันที่ถวายศาลาใหม่ ซึ่งมีชื่อว่า *“ฐิตะธรรมศาลา”*

พ.ศ. ๒๕๕๔ วางผังเจดีย์บาตรพระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต ป.ธ.๖) และเทถนน วัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) บ.ม่วงสามสิบ ต.ม่วงสามสิบ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี

หลวงพ่อพระมหาอมร เขมจิตฺโตได้มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์หลวงปู่ชา เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ท่านเป็นพระรูปแรกที่เรียบเรียงประวัติหลวงปู่ชา โดยการจดบันทึกจากคำบอกเล่าของท่าน และได้พิมพ์หนังสือ “สุภัททานุสรณ์” เผยแผ่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการเผยแผ่ธรรมและปฏิปทาของหลวงปู่ชาให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ วัดหนองป่าพงจึงเป็นที่รู้จัก และเป็นที่สนใจของพุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่ธรรมอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้นนับแต่บัดนั้นเรื่อยมา

อีกทั้งหลวงพ่อพระมหาอมรสำเร็จการศึกษาปริยัติในระดับสูง (จบเปรียญธรรม ๖ ประโยค) ย้ายมาอยู่วัดหนองป่าพงเป็นการเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่กล้าหาญ และเป็นปัจจัยทำให้พระฝ่ายปกครองบางท่านที่เคยมีอคติต่อหลวงปู่ชายอมรับในตัวหลวงปู่ชามากขึ้น จึงเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อในความสัมพันธ์ระหว่างวัดหนองป่าพงและพระสงฆ์ในเมืองอุบลราชธานี

ท่านได้รับบัญชาจากหลวงปู่ชาให้ไปอบรมสั่งสอนญาติโยมที่สำนักใหม่ อำเภอม่วงสามสิบ ซึ่งก็คือวัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) ในปัจจุบัน หลวงพ่อพระมหาอมรได้อยู่เป็นประทีปธรรมนำทางสว่างแก่ญาติโยมชาวอำเภอม่วงสามสิบ และจากทุกสารทิศที่มากราบขอรับธรรมคำสอนของท่าน นับจากปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จนถึงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๔๐ ปี

หลวงพ่อพระมหาอมร ในฐานะที่ท่านเป็นศิษย์รุ่นอาวุโสของหลวงปู่ชา ซึ่งเปรียบเสมือนพี่ใหญ่ จึงเป็นที่พึ่งพิงและเป็นที่ปรึกษาของศิษย์หลวงปู่ชารุ่นต่อ ๆ มา และท่านได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้การบรรพชา อุปสมบทกุลบุตรลูกหลานผู้มีศรัทธาเป็นจำนวนมาก ทั้งยังเป็นผู้อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรด้วยความเมตตาและวิริยะอุตสาหะ นอกจากนี้ท่านยังได้ให้การสงเคราะห์ดูแลสำนักสาขาของวัดหนองป่าพงซึ่งมีอยู่จำนวนมากอีกด้วย หลวงพ่อพระมหาอมรจึงเป็นพระมหาเถระผู้มีคุณูปการทั้งต่อพระศาสนาและประเทศชาติบ้านเมือง

หลังออกพรรษา พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ หลวงพ่อพระมหาอมรมีอาการไอมาก มีเสมหะ หายใจหอบเหนื่อยง่าย จึงเข้ารักษาที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ครูบาอาจารย์ตลอดทั้งพระเณรและญาติโยมที่ทราบข่าวหลวงพ่อพระมหาอมร ต่างทยอยมากราบเยี่ยมเฝ้าดูอาการ พระราชธีราจารย์ เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางมาเยี่ยมช่วงเช้า จากนั้นพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ได้เดินทางมาถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. เข้ากราบเยี่ยมเป็นรูปสุดท้ายแล้ว พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) จึงได้ละสังขารด้วยอาการสงบ ท่ามกลางความเคารพรักอาลัยของสานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สิริอายุได้ ๗๙ ปี ๑๐ เดือน มีพรรษากาล ๖๐ พรรษา

พิธีขอขมาต่อสรีระพระมงคลกิตติธาดา ภายในห้อง CCU
รพ.สรรพสิทธิฯ มีพระราชภาวนาวิกรม
พระราชธีราจารย์ เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
และพระครูศรีธรรมวิบูลย์ เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบพร้อมทั้งพระเถระ
วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓

พระราชภาวนาวิกรมนำคณะพระเถระพร้อมทั้งพระภิกษุสามเณร
ทำพิธีขอขมาต่อสรีระพระมงคลกิตติธาดา ในศาลาหอแจกธรรมชาน์ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓

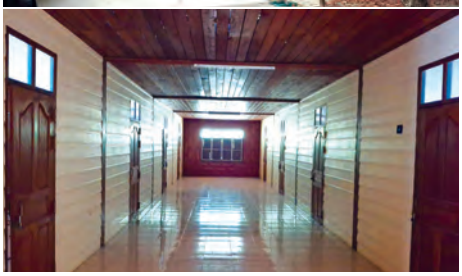

คณะสงฆ์จึงได้ประชุม เตรียมจัดงานพระราชทานเพลิงสรีระ พระมงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต ป.ธ.๖) ซึ่งหลวงพ่อเลี่ยมได้มาที่วัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) วางผังพื้นที่ที่จะใช้พระราชทานเพลิงและวางผังเจดีย์บาตร สร้างหอถังส่งน้ำ นำพาพระเณรและศรัทธาญาติโยมทำถนนคอนกรีตรอบเจดีย์บาตร และเส้นทางในวัดกว่า ๔๐๐ เมตร เพื่อที่จะรองรับมวลมหาชนที่จะมาร่วมงานในวันเสาร์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔

พ.ศ. ๒๕๕๗ กุฏิโซล่าเซลล์ วัดหนองป่าพง

เนื่องจากวัดหนองป่าพงเป็นวัดใหญ่มีการใช้ไฟฟ้ามาก หลวงพ่อเลี่ยมท่านจึงต้องการลดรายจ่ายของวัดลง จึงหันมาใช้พลังงานแสงอาทิตย์เป็นพลังงานเสริม ท่านจึงหาที่สำหรับติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ หากจะติดตั้งบนพื้นดินก็จะเสียพื้นที่และได้รับแสงอาทิตย์ได้ไม่เต็มที่ ท่านจึงได้สร้างอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ชั้นบนใช้รับรองพระเถระเวลามาร่วมงานที่วัดหนองป่าพง ชั้นล่างเป็นห้องสังฆภัณฑ์ ห้องเก็บของ ส่วนบนหลังคาติดตั้งแผงโซล่าเซลล์จำนวน ๑๔๔ แผง ไม่ได้ใช้แบตเตอรี่เก็บกระแสไฟ ตอนมีแสงแดดใช้เครื่องแปลงกระแสไฟ จ่ายกระแสไฟเข้าในระบบหลักของวัด ซึ่งช่วยให้ค่าไฟฟ้าของวัดลดลงระดับหนึ่ง

พ.ศ. ๒๕๕๗ วัดป่านกกระเรียน บ.โคกกลัน ต.สนวน อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์

"หลวงตาเหลือเช็ดขี้ไก่" เป็นคำที่หลวงพ่อใช้เรียกหลวงตาเหลือ หรือพระสุมิตร สุเมโธ หลวงตาเป็นพระภิกษุจาก จ.บุรีรัมย์ บวชเมื่อวัยชราหลังเกษียณอายุราชการ และได้เข้ามาขอพึ่งพาอาศัยหลวงพ่อและวัดหนองป่าพง เพื่อฝึกฝนปฏิบัติธรรมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ว่าง่ายสอนง่ายและความขยันหมั่นเพียรของหลวงตาในการดูแลทำความสะอาดเสนาสนะ รวมถึงการทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำเท่าที่กำลังของพระผู้เฒ่าจะเอื้ออำนวยนั้น เป็นภาพจำในใจของพระภิกษุในวัดหนองป่าพง และอยู่ในสายตาของหลวงพ่อผู้เป็นครูบาอาจารย์

หลวงตาเหลือได้อยู่จำพรรษาที่วัดหนองป่าพงเป็นเวลา ๒ พรรษา จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ก่อนเข้าพรรษาปีที่ ๓ ญาติโยมจากบ้านเกิดได้มานิมนต์ท่านกลับ หลวงตานึกในใจว่าหลวงพ่อคงไม่อนุญาตด้วยตนเองยังเป็นพระนวกะ ไม่ถึง ๕ พรรษาด้วยซ้ำ แต่กลับได้รับคำตอบที่ไม่คาดคิดจากหลวงพ่อว่า *"ไปติล่ะ ไปช่วยกันเผยแผ่ศาสนา มีเวลาเดี๋ยวผมแวะไปเยี่ยม"* หลวงตาเหลือจึงกราบลาหลวงพ่อ พร้อมขออนุญาตพาสามเณรธนกฤตจากวัดหนองป่าพงไปอยู่จำพรรษาด้วยกัน

วัดป่านกกระเรียน เป็นวัดร้างแห่งหนึ่งใน ต.สนวน อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์ เริ่มก่อร่างสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าแล้งและป่ายูคาลิปตัสประมาณ ๗ ไร่ มีศาลามุงสังกะสีเตี้ย ๆ ก่อด้วยปูนซึ่งแบ่งเป็นห้องเล็ก ๆ สำหรับพักอาศัยได้ ๔ ห้อง ศาลาหลังนี้มีผู้เรียกว่า “ศาลาพันรู” เพราะเมื่อฝนตกหนักน้ำฝนจะรั่วซึมผ่านหลังคาจนหาถังมารองแทบไม่ทัน ภายในบริเวณวัดยังมีกุฏิเก่า ๆ มุงสังกะสีอีก ๑ หลัง พอให้หลบลมฝนได้ ส่วนเศษซากศาลาที่ยังสร้างไม่แล้วเสร็จนั้นมีเสาตั้งเอียงอยู่บนเนินดิน เป็นอนุสรณ์ของความล้มเหลวในอดีต

หลวงตากับสามเณรได้ย้ายมาอยู่จำพรรษาที่นี่ และมีพระมหาชุมพร ธมฺมโชสโก ตามมาสมทบอีกหนึ่งรูป ญาติโยมวัดป่านกกระเรียนมีศรัทธาแรงกล้าและใฝ่ในบุญทานการกุศลอย่างยิ่ง หลวงตาเองก็ตั้งใจแน่วแน่ในการรักษาข้อวัตรปฏิบัติ โดยเฉพาะการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็นไม่เคยเว้นขาด ทุกเย็นชาวบ้าน

จากหมู่บ้านโดยรอบ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จะมาร่วมสวดมนต์อย่างพร้อมเพรียงจนกลายเป็นกิจกรรมประจำวันมาจนถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากหลวงตาได้ปักหลักอยู่ระยะหนึ่ง พระภิกษุสามเณรจากวัดหนองป่าพงจึงเริ่มแวะเวียนมาเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ รวมถึงหลวงพ่อเองก็เมตตาแวะมาเยี่ยมหลายครั้ง

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๕๗ ญาติโยมผู้มีศรัทธาคนหนึ่งได้ถวายปัจจัยผ้าป่าจำนวน ๑ ล้านบาทเพื่อสนับสนุนการก่อสร้าง หลวงตาจึงปรึกษากับญาติโยมและได้นำความประสงค์ในการสร้างธรรมศาลาไปกราบเรียนหลวงพ่อ พร้อมถวายปัจจัยผ้าป่าทั้งหมด ท่านจึงเมตตารับเรื่องไว้พิจารณา ในเดือนธันวาคม

หลวงพ่อจึงได้มาวางผังและนำพระภิกษุสามเณรเข้าไปช่วยทำการก่อสร้าง พร้อมด้วยความร่วมแรงร่วมใจสมัครสมานมั่นคงของญาติโยม ระยะเวลาในการก่อสร้างธรรมศาลาและเสนาสนะอื่น ๆ เช่น หอถังเก็บน้ำ กุฏิรับรองพระสงฆ์ ใช้เวลาก่อสร้าง ๖ เดือน จึงใช้งานได้

จากนั้นหลวงพ่อจึงแวะมาเยี่ยมอีกครั้ง และวางหลักทำฐานพระพุทธลีลา ก่อนจะเดินทางไปหล่อพระประธานธรรมศาลาที่ จ.นครปฐม

หลังจากนั้นหลวงพ่อจึงวางผังกุฏิเรือนคลังและเรือนรับรองอุบาสิกาขึ้นพร้อมกัน ตลอดพรรษาหลังจากนั้นพระเณรจากวัดหนองป่าพงจึงได้สัตตาหกรณียะมาช่วยงานกันอย่างไม่ขาด ประมาณ ๓๐ กว่ารูป ซึ่งส่วนใหญ่จะนั่งรถไฟมาลงที่สถานี อ.ห้วยราช แล้ววัดจะมีรถไปรับ หลวงพ่อก็เมตตามาช่วยดูงานตลอด เมื่อครบสัตตาหะแล้วถึงกลับ วันรุ่งขึ้นก็กลับมาทำต่อ จนสิ้นฤดูพรรษาและถึงกาลกฐิน เสนาสนะทั้งหมด คือกุฏิเรือนคลัง กุฏิรับรองอุบาสิกา และห้องน้ำรวมจึงมุงหลังคาเสร็จ ใช้เวลาประมาณ ๓ เดือนราวกับเนรมิต ซึ่งแท้จริงคือเนรมิตด้วยกำลังของพระเณรและญาติโยมช่วยกันทำโดยไม่มีวันหยุดนั่นเอง

นอกจากงานนวกรรมแล้ว หลวงพ่อเลี่ยมยังเมตตาส่งพระภิกษุมาอยู่ร่วมจำพรรษาด้วย กาลทาน เช่น บุญกฐินจึงมีขึ้นในทุก ๆ ปีไม่เคยขาด เพราะมีพระภิกษุไปมาหาสู่อยู่เสมอ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ หลวงตาเหลือได้ถึงแก่มรณภาพลง หลวงพ่อจึงมอบหมายให้พระอาจารย์บุญเกิด ฉนฺทสาโร จากวัดหนองป่าพงเข้ามาดูแลรักษารับช่วงต่อ นอกจากนี้หลวงพ่อยังเมตตาแวะเวียนมาเยี่ยมเยียนเมื่อมีโอกาส โดยเฉพาะงานบุญประจำปี เช่น งานกฐิน หากท่านว่างเว้นจากภารกิจมักจะเดินทางมาเป็นประธานให้เกือบทุกปี การมาของท่านยังความปีติยินดีแก่ภิกษุสงฆ์และญาติโยมเป็นอย่างยิ่ง

วัดป่านกกระเรียนจากพื้นที่เพียง ๗ ไร่ ปัจจุบันได้ขยายออกไปเกือบ ๑๐๐ ไร่ มีเสนาสนะพร้อมสำหรับพักภาวนาของพระภิกษุสงฆ์ และเป็นบุญสถานแก่ชาวบ้านทั้งไกลใกล้ผู้ประกอบด้วยศรัทธา

พ.ศ. ๒๕๕๙ ธรรมศาลา วัดป่าหนองสิม บ.หนองสิม ต.ดู่น้อย อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด

ปีพ.ศ.๒๕๓๙ เจ้าอธิการเลี่ยม จิตธมฺโม ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ การให้บรรพชาอุปสมบทครั้งแรกนั้นเป็นการบวชที่ท่านเรียกว่า *“บวชหลวงตา”* เพราะผู้ขออุปสมบทครั้งนั้นมีอายุพอสมควรและผ่านการมีครอบครัวมาก่อนแล้ว

พระจันทร์ดี ฆรมุตฺโต คือพระหลวงตารูปแรกที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทในเวลานั้น ถ้าเป็นพระเครื่องก็คงเรียกว่ารุ่นแรก และสิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่าคือพระจันทร์ดี ได้ดำเนินชีวิตในสมณวิสัยเรื่อยมาจนกลายเป็นหลวงตาของพระรุ่นหลัง อีกทั้งสามารถทรงจำพระปาติโมกข์ ทั้งที่บวชเมื่ออายุมากแล้ว

วัดป่าหนองสิมตั้งอยู่ บ.หนองสิม ต.ดู่น้อย อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ป่าเก็บเห็ดของชาวบ้าน แรกเริ่มเดิมทีทายกผู้มีศรัทธาน้อมถวายที่เป็นสถานพักภาวนาแก่พระสงฆ์ ประมาณ ๖ ไร่ ประมาณปี ๒๕๔๖ พระอาจารย์ไพบูลย์ สีลสำวโร จากวัดหนองป่าพงได้เดินทางไปอยู่จำพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วจึงชักชวนหลวงตาจันทร์ดี ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่บ้านหนองสิมมาพักภาวนาด้วย หลวงตาจึงแบกกลดสะพายบาตรขึ้นรถจากอุบลราชธานีคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอน และอยู่จำพรรษาจนกลายมาเป็นหลวงตาเจ้าอาวาสวัดป่าหนองสิมในกาลต่อมา

ปี ๒๕๕๙ หลวงตาได้ปรึกษากับญาติโยมเรื่องการก่อสร้างธรรมศาลาหลังใหม่แทนหลังเดิมที่ทรุดโทรม ประกอบกับวัดมีปัจจัยที่สะสมมาหลายปีอยู่จำนวนหนึ่ง จึงได้นำความประสงค์ไปเรียนถวายหลวงพ่อที่วัดหนองป่าพง พร้อมกับถวายปัจจัยจำนวน ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นต้นทุนในการก่อสร้าง หลวงพ่อกล่าวกับหลวงตาว่า *"ปัจจัยแค่นี้ได้แค่เทคานเท่านั้นแหละ"* แต่ก็รับเรื่องไว้พิจารณา

จนกระทั่งหลวงพ่อว่างจากภารกิจ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ท่านนำพาพระเณรเข้าไปวางผังศาลาและช่วยสร้างจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ปัจจุบันพระอธิการจันทร์ดี ฆรมุตฺโตเป็นเจ้าอาวาส วัดป่าหนองสิมมีพื้นที่ ๘๖ ไร่ ๓ งาน เป็นพื้นที่ป่าร่มรื่นเหมาะแก่การภาวนา ทั้งยังเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านของชาวบ้านอีกด้วย

พ.ศ. ๒๕๕๙ วัดป่าพรหมวชิรญาณโสภณ (บุญสนิท) บ.นาซาว ต.โนนรัง อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี

สถานที่อันสงัด ปลอดการรบกวน เนื่องจากอยู่ห่างไกลชุมชน ในบางเวลาจะมีสุนัขจิ้งจอกเวียนมาเมียงมองแอบอยู่ในป่าละเมาะสักที และอยู่ไม่ไกลจากลำเซ ซึ่งเป็นพื้นที่ออกหากินของมัน พื้นที่เนินป่าละเมาะ มีต้นกุง ต้นกันเกรา ต้นน้ำเกลี้ยง เกิดขึ้นอยู่ประปรายถูกรายล้อมด้วยท้องทุ่งนาของบ้านนาซาว ผืนดินเป็นดินทราย มีบ่อน้ำที่เจ้าของที่ขุดไว้แล้ว ๑ บ่อ ปี ๒๕๕๗ โยมสุภรณ์ ตั้งชูรัตน์ ได้นำโฉนดที่ดิน ๔๗ ไร่มามอบถวายให้พระอาจารย์สุธนัย ธนิโย วัดหนองป่าพง ซึ่งในเวลานั้นพระสุธนัยยังมีอายุกาลพรรษาไม่มาก จึงนำโฉนดที่ดินไปถวายหลวงพ่อเลี่ยมแทน ท่านจึงรับไว้พิจารณา โดยโยมสุภรณ์ผู้ถวายที่ดินขอเมตตาหลวงพ่อเลี่ยมให้ใช้ชื่อวัดว่า “บุญสนิท” เพื่อเป็นการระลึกและอุทิศให้แก่บิดาผู้มีพระคุณ วัดนี้จึงชื่อวัดป่าบุญสนิท ไม่นานจากนั้นพระอาจารย์สมชาย กตปุญโญจึงได้ขอโอกาสหลวงพ่อไปพักภาวนาอยู่ ณ ที่นี้

จนกระทั่งปี ๒๕๕๙ หลวงพ่อจึงได้นำพาพระเณรจากวัดหนองป่าพงและญาติโยมเข้าไปพัฒนาอาคารสถานที่ โดยเริ่มจากการก่อสร้างธรรมศาลาและได้สร้างกุฏิรับรองไปพร้อม ๆ กัน พื้นที่ของวัดป่าบุญสนิทเป็นป่าที่สะดวกสำหรับการพักแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นคำสอนที่หลวงพ่อเน้นย้ำและนำพากระทำเป็นแบบอย่างอยู่เสมอ พระเณรซึ่งมาช่วยงานส่วนมากจึงกางกลดพักกันตามบริเวณป่าไม้ แต่เนื่องจากอากาศที่ร้อนระอุจนหนังไหม้ ที่ปลอดภัยสำหรับหลบแดดก็คือใต้ถุนกุฏิเตี้ย ๆ สูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งจะต้องซุกตัวเข้าไปอย่างยากลำบาก นอกจากแดดที่จัดจ้านแล้ว สิ่งที่ลำบากยากเย็นอีกประการหนึ่งคือต้นน้ำเกลี้ยงหรือต้นรัก ยางต้นรักนั้นขึ้นชื่อว่าเมื่อถูกต้องสัมผัสแล้วคันจนหนังเปื่อย พระเณรจึงต้องระมัดระวังอย่างมาก ไม่เผลอให้ไปถูกยางน้ำเกลี้ยง แต่ก็มีหลายรูปที่หนีไม่พ้น รวมทั้งหลวงพ่อเลี่ยมด้วย ท่านจะแพ้และคันมาก

เมื่อธรรมศาลาถูกสร้างสำเร็จพอที่จะใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาได้ หลวงพ่อจึงเมตตาส่งพระภิกษุมาอยู่จำพรรษาร่วมกัน โดยหลวงพ่อได้เมตตาแวะไปพักด้วยเป็นระยะ เพื่อตรวจดูงานที่ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากที่หลวงพ่อเลี่ยมได้พาสร้างธรรมศาลาต่อเนื่องมาหลายหลัง พระเณร และญาติโยมจึงมีทักษะความชำนาญพอสมควร ธรรมศาลาและกุฏิรับรองจึงสำเร็จพร้อมใช้งานได้ในระยะเวลาประมาณ ๗ เดือน หลังจากนั้นมาหลวงพ่อมักแวะไปพักตามโอกาสต่าง ๆ

มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ หลวงพ่อเลี่ยมได้นำพาพระเณรไปช่วยกันติดตั้งเสาหินทรายที่วัดป่าบุญสนิท เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่ได้มาลงหลักปักฐาน ณ ที่แห่งนี้ เป็นร่องรอยของการมีอยู่ของอาราม หากกาลเวลาผันเปลี่ยนแปรไปในอนาคตอันไกล หลังจากนั้นพระเถระในเขต อ.เขื่องใน ได้มาขอโอกาสเปลี่ยนชื่อวัดป่าบุญสนิท เป็นชื่อวัดป่าพรหมวชิรญาณโสภณ เพื่อเป็นความเป็นสิริมงคลและอนุสรณ์ในโอกาสที่หลวงพ่อเลี่ยมได้รับสถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระพรหมวชิรญาณโสภณ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ปัจจุบันวัดป่าพรหมวชิรญาณโสภณ มีพื้นที่ ๕๖ ไร่ ๒ งาน ดาษดื่นไปด้วยป่าไม้ที่กำลังเจริญเติบโตงอกงาม ทั้งยังเป็นสถานอันสงัดเหมาะแก่การปลีกวิเวกเจริญสมณธรรม

พ.ศ. ๒๕๖๑ อนุสรณ์สถานในชาตกาลพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) บ.น้ำคำ ต.แสนสุข อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

เมื่อปี ๒๕๕๕ หลวงพ่อเลี่ยมท่านคิดว่าจากนี้ไปอีกร้อยกว่าปี กาลเวลาล่วงเลยไป ทุกสิ่งทุกอย่างก็คงจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เรื่องหลวงปู่ชาอาจจะกลายเป็นเรื่องเล่าเหมือนในนิทาน ท่านจึงได้ดำริที่จะทำสัญลักษณ์ไว้เป็นหลักฐานให้ชนรุ่นหลังได้เห็น เป็นอนุสรณ์ที่บ้านเกิดของหลวงปู่ชา เพื่อที่จะอนุรักษ์พื้นที่นี้ไว้ หากไม่ทำอะไร ในอนาคตจะมีสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นขึ้นที่ไม่เหมาะสม เพราะสถานที่นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของพุทธศาสนา คือเป็นสถานที่เกิดของบุคคลสำคัญ ซึ่งท่านได้สร้างศรัทธาเผยแผ่ธรรมที่บ้านเกิดของท่านและเผยแผ่พุทธศาสนาไปทั่วโลก โดยมีเหล่าศิษยานุศิษย์ผู้มีจิตศรัทธารวบรวมปัจจัยซื้อที่ดินบ้านเดิมของหลวงปู่ชา ณ บ้านก่อ (ปัจจุบันบ้านน้ำคำ) หมู่ที่ ๖ ต.แสนสุข อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี มีพื้นที่ ๒ งาน ๕๔ ตารางวา

หลวงพ่อเลี่ยมว่าจะทำเสาอโศก จึงได้ปรึกษากับหลวงพ่อเอนก ยสทินฺโน วัดป่าไทรงามผู้มีความชำนาญและประสบการณ์ทางด้านหิน หลวงพ่อเอนกจึงบอกว่าเสาอโศกมียอดเสาเป็นธรรมจักรหรือสิงโตจะบ่งบอกถึงอินเดีย เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าอโศก ถ้าเป็นที่ระลึกถึงบ้านก่อหรือเมืองอุบลขอเสนอสัญลักษณ์เป็นดอกบัว จึงเริ่มออกแบบโดยมีโยมไพโรจน์และหลวงพ่อเอนกเป็นผู้ดูแลโครงการนี้ โดยได้ติดต่อกับช่างดำ ผู้ที่มีบ่อหินทรายอยู่ที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ซึ่งหลวงพ่อเลี่ยมอยากจะให้เสาหินมีความสูง ๑๗ เมตร ซึ่งก่อนจะนำมาใช้งานต้องมีการวิจัยและตรวจสอบโดยกรมทรัพยากรธรณี เพื่อจะแน่ใจว่าเสาหินนี้มีความแข็งแรงเพียงพอที่จะนำมาใช้ และการขออนุญาตที่จะติดตั้งเสาหินกลางแหล่งชุมชนอนุญาตให้สูงเพียง ๑๒ เมตร

หลังจากช่างดำค้นหาหินทรายอยู่นานถึง ๒ ปี กลางพรรษา ปี ๒๕๕๗ ได้พบหินทรายตามความยาวที่ต้องการ โดยมีพระมหาเถระมากมายมาร่วมงานในการยกเสาหินขึ้นจากบ่อที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา จากนั้นจึงได้ทำการขนย้ายเสาหินใส่รถเทรลเลอร์ขนาดใหญ่มาที่บ้านก่อ จ.อุบลราชธานี

วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ จึงได้มีการสวดเจริญพุทธมนต์ในขณะที่ทำการยกเสาหินทรายขึ้น ซึ่งต้องใช้รถเครนขนาดใหญ่ถึง ๒ คัน ในการยกเข้าตั้งในพื้นที่ที่หลวงพ่อเลี่ยมและคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง ได้ทำฐานคอนกรีตเตรียมไว้ก่อนหน้านี้แล้ว หลังจากติดตั้งมั่นคงแล้ว ทีมงานช่างหินจึงได้เริ่มงานแกะสลักเสาหินให้กลมรอบ ส่วนยอดดอกบัวเป็นผลงานของหลวงพ่อเอนกและลูกศิษย์ของท่าน และยังมีการแกะสลักประวัติของหลวงปู่ชาลงบนแผ่นหินทรายรอบเสาหิน ในระหว่างนั้นหลวงพ่อเลี่ยมเห็นว่าถนนทางเข้ามายังชาตสถานของหลวงปู่ชายังต้องปรับภูมิทัศน์ จึงได้ปรึกษากับชาวบ้านขอให้รื่นแนวกำแพงเขตบ้านเพื่อที่จะให้ถนนสาธารณะมีความกว้างมากขึ้น โดยหลวงพ่อเลี่ยมท่านให้คนงานรื้อกำแพงเก่าออก และทำกำแพงบ้านให้ใหม่ ดูดี แข็งแรงและสวยงามกว่าเดิม

วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ มีงานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชา ๑๐๐ ปี พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ณ วัดหนองป่าพง หลวงพ่อเลี่ยมจึงถือโอกาสเปิด *"อนุสรณ์สถานในชาตกาล พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท)"* โดยมีพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ นายสฤษดิ์ วิฑูรย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมทั้งคณะสงฆ์หมู่ใหญ่และเหล่าพุทธศาสนิกชน ร่วมพิธี

ในพิธีมีการบรรจุเกศาและทันตธาตุของหลวงปู่ชาไว้บนยอดเสาดอกบัว ซึ่งหลวงพ่อเอนกท่านได้เก็บรักษาเอาไว้มาเป็นเวลานานแล้ว สำหรับเสาหินสูง ๑๒ เมตร ขนาดฐานบัวรอบเสา ๒๐ เมตร น้ำหนักเสาหินและบัวรอบเสาประมาณ ๑๕๐ ตัน ใช้เวลาในการแกะสลัก ๒ ปี และมีแผ่นหินทรายแกะสลัก ๔ แผ่น จารึกประวัติหลวงปู่ชาตั้งแต่เยาว์วัย เจริญเติบโต ได้บรรพชาอุปสมบท ออกปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนาจนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของเหล่าศิษยานุศิษย์ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนบั้นปลายวาระสุดท้ายของชีวิต

พ.ศ. ๒๕๖๑ (กุมภาพันธ์) บูรณะกำแพง วัดหนองป่าพง

มีศรัทธาญาติโยมหลายคนได้ถวายที่ดินแก่หลวงปู่ชา แต่ที่มิได้ติดกับวัดหนองป่าพงโยมวัดจึงมีความคิดที่จะขอแลกที่ดินกับชาวบ้านผู้ที่ทำไร่ปอ ไร่มันสำปะหลังอยู่บริเวณหน้าวัดและทิศเหนือของวัด (รอบ ๆ เจดีย์ในปัจจุบัน) เพื่อที่ให้พื้นที่ของวัดหนองป่าพงขยายออกไป เมื่อปี ๒๕๒๐ ได้ขยายที่ดินจากเดิม ๑๘๗ ไร่ เป็น ๓๐๐ ไร่ จึงได้ทำกำแพงรอบพื้นที่วัดชั้นนอก ผู้ที่มาวัดหนองป่าพงจึงได้เห็นว่ามีกำแพง ๒ ชั้น พื้นที่ชั้นนอกในยุคนั้นต้นไม้ถูกแผ้วถางเกือบหมด สภาพดินไม่ดี ดินจืดสนิท ปลูกต้นไม้ก็ไม่งอกงาม หลวงพ่อเลี่ยมจึงฟื้นฟูสภาพดินด้วยปุ๋ยธรรมชาติจากมนุษย์ โดยให้รถเทศบาลนำสิ่งปฏิกูลจากห้องสุขามาเทใส่ พร้อมกับนำพระเณรตักจากในวัดมาเสริม ด้วยการทำเช่นนี้ถูกต่อต้านจากหลาย ๆ ฝ่าย แต่หลวงพ่อเลี่ยมให้เหตุผลว่า *"ได้ศึกษามาดีแล้ว ไม่น่าจะเป็นปัญหาในเรื่องโรคระบาด เพราะแบคทีเรียบางชนิดเมื่อถูกความร้อนจากแสงแดด จะถูกทำลายไปได้"* จากการดูแลเอาใจใส่ และการใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ ผลที่ติดตามมาคือความโตวันโตคืนของหมู่แมกไม้ในบริเวณนั้น จนสามารถให้บรรยากาศสงบร่มรื่นแก่ผู้ได้พบเห็นในวันนี้

กำแพงชั้นนอกซึ่งทำจากอิฐบล็อค มีความคงทนน้อย ผ่านกาลเวลามานานหลายสิบปี จนถึงกาลที่จะปรับปรุงใหม่ และเพื่อให้กำแพงของวัดดูเหมาะสมกับวัดป่า กลมกลืนกับธรรมชาติ มีความคงทนถาวร ท่านจึงนำพาพระเณรร่วมกันสร้างกำแพงใหม่โดยใช้โครงสร้างคอนกรีตและศิลาแลง รวมระยะความยาวของกำแพงหน้าวัดด้านทิศใต้ ๓๒๕ เมตร และกำแพงข้างวัดทิศใต้ไปจนถึงทิศตะวันตกหลังวัด รวมระยะทาง ๙๕๐ เมตร

พ.ศ. ๒๕๖๑ หอถังส่งน้ำ ที่หนองพง

ในแต่ละปีงานอาจริยบูชา พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มีพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกามาร่วมงานเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการใช้น้ำมากขึ้น หอถังส่งน้ำเดิมจึงมีแรงดันไม่พอ หลวงพ่อจึงได้ทำหอถังส่งน้ำใหม่ขึ้นที่บริเวณหนองพง หลังวัด มีความสูง ๑๒ เมตร ความจุ ๑๖,๐๐๐ ลิตร เชื่อมต่อเข้ากับหอส่งน้ำเดิม เพื่อเพิ่มแรงดันน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภคในวันงาน และทำการขุดลอกสระหนองพง ให้มีความกว้างและลึกมากขึ้น ดินที่ขุดลอกออกจึงนำมาถมสระน้ำเดิม ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ศรีโพธิญาณ เพื่อใช้เป็นที่จอดรถ

พ.ศ. ๒๕๖๕ วัดป่าบุญโฮม บ.ห่องคำ ต.นาเจริญ อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี

บุญโฮม เป็นมงคลนามที่หลวงพ่อตั้งให้

บุญ คือ ความสุขที่เกิดจากการกระทำอันดีงาม โฮม เป็นภาษาท้องถิ่นอีสาน หมายถึง รวม ดังนั้น ความหมายอย่างเรียบง่ายของคำว่าบุญโฮมก็คือ รวมบุญ หรือบุญร่วมกัน

ปี ๒๕๔๔ พ่อใหญ่กำนันบุญโฮม ก้อนทรัพย์ ชาวบ้านจั่น ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ได้นำโฉนดที่ดิน ๔๘ ไร่ มาถวายหลวงพ่อเลี่ยม เพื่อให้หลวงพ่อนำไปพัฒนาปลูกป่าสร้างอาราม สำหรับเป็นที่พักภาวนาของพระสงฆ์ และเป็นบุญสถานแก่ญาติโยมพุทธบริษัท ปี ๒๕๖๔ หลวงพ่อได้มีโอกาสแวะเข้าไปดูพื้นที่ และเห็นว่าเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นวัดวาอารามได้จึงได้วางแผนในการฟื้นฟูป่าขึ้นมาอีกครั้ง แต่เดิมบริเวณนี้เป็นป่าปลูกยูคาลิปตัส สลับกับต้นพวง ต้นชาด ซึ่งเป็นไม้พื้นถิ่นดั้งเดิม

หลวงพ่อได้มอบหมายให้โยมนำรถแบคโฮรื้อถอนรากเหง้าต้นยูคาลิปตัสออกจนหมด จากนั้นจึงขุดลอกคลองเพื่อกักเก็บน้ำบนพื้นที่ ๔ ไร่ ซึ่งกลายมาเป็นแหล่งน้ำสำคัญของวัด คลองนั้นมีความยาวถึง ๒๕๐ เมตร ลึก ๕ เมตร ดินที่ขุดขึ้นมาถูกถมไปบนพื้นที่เดิมที่สูงถึง ๒ เมตร และเริ่มลงปลูกต้นไม้ใหม่

ต้นปี ๒๕๖๕ หลวงพ่อได้นำพาพระเณรเข้าไปพัฒนาเสนาสนะ เริ่มจากสร้างหอถังส่งน้ำและศาลามุงหญ้าคาขึ้น เพื่อใช้เป็นที่ฉันภัตตาหารของพระสงฆ์เป็นการชั่วคราว แต่ยังไม่มีกุฏิสำหรับรองรับพระเณร เมื่อไม่มีกุฏิพักจึงได้แต่กางกลดพักกันใต้ร่มไม้บริเวณป่าข้างวัดสำหรับพระเณรที่อยู่ช่วยงาน อีกส่วนหนึ่งจะเดินทางไปกลับวัดหนองป่าพง เนื่องจากระยะทางไม่ไกลนักประกอบกับมีช่างรับกลับวัดได้ทุกวัน

ดังนั้นในตอนเช้า รถกระบะสีเขียวคันเก่าโทรม ๆ อายุสี่สิบกว่าปี จะกลายเป็นเหมือนราชรถมาเกยพาพระเณรไปบำเพ็ญบุญกลางแดดกันถึงบ้านห่องคำ ซึ่งในเวลานั้นยังไม่มีชื่อวัด จึงเรียกชื่อหมู่บ้านแทนชื่อวัดว่า *“ห่องคำ”* หรือเรียกตามพื้นที่ร่องน้ำซับ

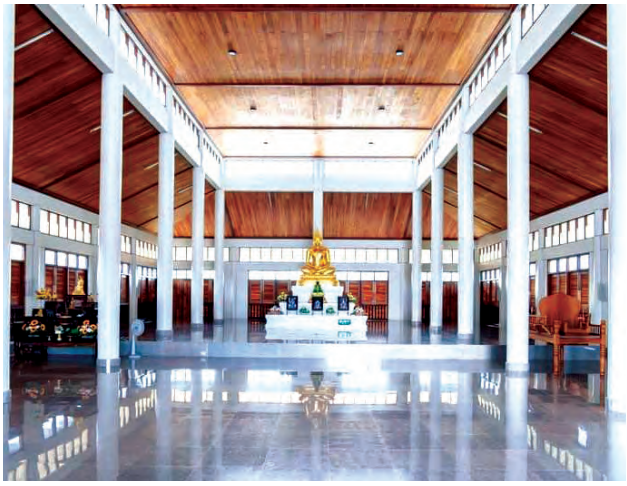
ตอม่อศาลาและคานคอดินถูกก่อสร้างขึ้นกลางเปลวแดดของเดือนกุมภาพันธ์ และไม่นานนักตอม่อของกุฏิรับรองหลังแรกก็ตามมา ข่าวการก่อสร้างวัดใหม่จึงเริ่มกระจายไป และเนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากวัดหนองป่าพงและวัดสาขาจึงมีพระเณรและญาติโยมซึ่งทราบข่าวทยอยเดินทางมาช่วยงานอย่างไม่ขาดสาย แม้ว่าจะไม่มีร่มไม้ใหญ่ให้หลบแดด ต้นไม้ที่ลงปลูกใหม่ก็สูงพอ ๆ กับต้นมะเขือ แต่ทุกคนมีศรัทธาและความเสียสละอย่างแรงกล้าในการช่วยงานตามความสามารถของตนด้วยความเต็มใจ ญาติโยมผู้สูงวัยแม้ไม่มีกำลังมาก ก็ช่วยกันเก็บของ หรือทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือทำน้ำปานะถวายพระและเลี้ยงดูญาติธรรม ส่วนญาติโยมผู้มีกำลังจะช่วยงานผสมและเทปูน ขนหิน ขนทราย เป็นต้น เมื่อมีงานที่ต้องการกำลังคนจำนวนมาก ญาติโยมจะแจ้งข่าวกันให้ได้รับทราบ แม้ว่ามาไม่ได้ก็จะฝากอาหารหรือน้ำปานะมาแทน บรรยากาศเต็มไปด้วยความยินดีในบุญเป็นอย่างยิ่ง

วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ แดดร้อนแรงแม้ว่ามีลมพัดมาเป็นระลอก โดยเฉพาะผู้อยู่บนเหล็กถักโครงสร้างหลังคา วันนี้เป็นวัน โฮมบุญใหญ่ พระเณร ญาติโยมจากทั่วทุกสารทิศมาช่วยกันมุงหลังคา ต่างคนต่างเสียสละหยาดเหงื่อเปียกแดดเอาบุญอย่างไม่ลดละ แต่แม้จะผิวหนังเกรียมแดดก็ยังได้เห็นรอยยิ้มสู้ แว่วยินเสียงหัวเราะดังเป็นระยะ ๆ ธรรมศาลาหลังใหญ่มุงหลังคาสำเร็จลุล่วงภายในวันเดียว เป็นบุญฮ่วม บุญโฮม อย่างไม่ต้องสงสัย

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาเสนาสนะที่พักสงฆ์ป่าบ้านห่องคำ หลวงพ่อจะแวะมาพักอยู่เสมอ และพักอยู่อย่างยาวนาน เพราะอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่อับชื้น ส่งผลดีต่อสุขภาพธาตุขันธ์ของท่าน ดังนั้นญาติโยมซึ่งมาช่วยงานก็ถือเป็นโอกาสดีที่ได้เสียสละเรี่ยวแรงเป็นบุญทั้งได้กราบพบหลวงพ่อด้วย

เมื่อฤดูพรรษามาถึงพระอาจารย์บุญคะนอง ฐานวีโร จากวัดหนองป่าพงซึ่งได้เข้าไปช่วยงานตั้งแต่เริ่มต้นจึงได้อยู่จำพรรษาร่วมกับพระวุฒิชัย จิตวโร และพระภิกษุชาวต่างชาติอีกหนึ่งรูป เป็นพรรษาแรกของที่พักสงฆ์ป่าบ้านห่องคำ ภายหลังจากนั้นเสนาสนะอื่น ๆ คือ โรงครัว กุฏิรับรองพระเถระ และห้องน้ำจึงได้ถูกสร้างขึ้นตามลำดับ

ที่พักสงฆ์ป่าบ้านห่องคำได้รับความเมตตาจากหลวงพ่ออย่างมาก นอกจากนำพาพระเณรมาช่วยงานแล้ว ทุนทรัพย์แทบทั้งหมดในการสร้างวัดเกิดจากญาติโยมที่มีศรัทธาในหลวงพ่อร่วมกันบริจาค เสนาสนะทั้งหมดจึงถูกสร้างด้วยวัสดุที่พิเศษกว่าวัดอื่น ๆ เช่น ใช้กระเบื้องหลังคาเซรามิก และตกแต่งด้วยไม้สักทั้งหลัง เป็นต้น นอกจากนี้หลวงพ่อยังได้นำกระเบื้องหลังคาจากการรื้อหลังคาโรงฉันและพิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) จากวัดหนองป่าพงกลับมาทำความสะอาดและปรับปรุงใช้ใหม่ที่ห้องน้ำรวม ๑๒ ห้อง ทั้ง ๒ หลังอีกด้วย

ภายหลังเมื่อมีการเสนอชื่อวัดสำหรับดำเนินการจัดตั้งวัดให้ถูกต้องตามกฎหมาย หลวงพ่อจึงได้เมตตามอบนามใหม่ว่า “วัดป่าบุญโฮม” โดยมีพระอาจารย์บุญคะนอง ฐานวีโร เป็นประธานสำนักสงฆ์ ซึ่งท่านรับหน้าที่ได้สองพรรษาจึงเริ่มอาพาธด้วยโรคมะเร็งในสมอง และมรณภาพลงด้วยความสงบ เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ สิริอายุ ๔๘ ปี ๒๔ พรรษา

ปัจจุบันวัดป่าบุญโฮมเป็นพื้นที่สีเขียวซึ่งต้นไม้กำลังเติบโตอย่างงดงาม โดยมีพระครูใบฎีกาเอนกพงษ์ อินฺทวณฺโณ เป็นประธานสงฆ์

นครโคกจาน

พ.ศ. ๒๕๕๓ ธรรมศาลา วัดป่าหนองหวาย บ.โคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

ที่บริเวณนี้เดิมเป็นหนองน้ำ เป็นทางไปทุ่งนาและเป็นที่เลี้ยงวัว เลี้ยงควายของชาวบ้าน ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีการจัดงานบุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นประเพณีของคนอีสานในบริเวณนี้ มีการสร้างปะรำพิธี สถานที่ให้พระอยู่ชั่วคราว เพื่อจัดเทศน์มหาชาติ เมื่องานจบหลวงปู่ศรี อาภาธโร ซึ่งเดิมท่านอยู่ที่วัดโพธิ์ศรีในหมู่บ้านโคกจาน ท่านมาพำนักที่นี่เป็นรูปแรก ท่านเป็นภิกษุที่มีอายุมาก บวชเมื่อวัยชราหลังเกษียณ ท่านออกมาร่วมแห่บุญผะเหวดด้วย เห็นว่าที่นี่เงียบสงบและได้สัมผัสความร่มรื่น สัปปายะของป่าบริเวณนี้ จึงมีความคิดว่าที่นี่เหมาะแก่การภาวนาสร้างสำนักสงฆ์ จากนั้นท่านจึงได้ชวนหมู่คณะหลายรูปออกมาจากวัดบ้านในหมู่บ้าน มาอยู่บริเวณป่าละเมาะติดกับหนองน้ำสาธารณะแห่งนี้ ชาวบ้านได้มาปั้นพระพุทธรูปเรียงรายไว้ตามริมหนองและมีกระต๊อบหลังเล็ก ๆ มุงด้วยหญ้าคา ๓ หลัง ซึ่งเวลานั้นมีเพียงหลวงปู่ศรีอยู่ที่นี่รูปเดียว สภาพสำนักสงฆ์ของหลวงปู่ศรีมีรูปแบบเพียงเท่าที่กล่าว กลุ่มชาวบ้านซึ่งมีนายสุพล จันทำ ประธานสภาเทศบาลตำบลโคกจาน เป็นผู้นำการพูดคุยกันว่า อยากจะทำอะไร ๆ ให้ดีขึ้นมากกว่านี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ หลวงปู่ศรีคิดว่าท่านเองชราภาพมากแล้ว ไม่มีแรงและกำลังที่จะพัฒนาวัดแห่งนี้ให้เจริญขึ้นได้ ท่านได้ปรึกษากับญาติโยมจึงได้ทราบกิตติศัพท์ของหลวงพ่อเลี่ยมแห่งวัดหนองป่าพงว่าท่านเป็นพระนักสร้างเสนาสนะผู้แม่นยำและรอบรู้ตั้งแต่การวางผังการทำรากฐานไปจนถึงความเหมาะสมในการใช้สอย เห็นได้จากการที่ท่านช่วยสร้างศาลา อาคารเกือบทุกหลังที่วัดหนองป่าพง นอกจากนี้ท่านยังไปช่วยสร้างศาลาของวัดสาขาหนองป่าพงในจังหวัดต่าง ๆ รวมไปถึงประเทศใกล้เคียงที่มีคณะศรัทธาจะสร้างสาขาอีกมากมายหลายแห่ง แต่กิตติศัพท์ที่ประจักษ์สำคัญคือ หลวงพ่อเลี่ยมเคยนำคณะพระสงฆ์สามเณรสร้างวัดป่าดงเมืองซ้ายและจำพรรษาที่กลางป่าทึบใน ต.บัวน้อย อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ อันเป็นวัดสาขาหนองป่าพงที่ ๒๑๒ จนสำเร็จไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มาแล้ว อีกทั้งหลวงพ่อเลี่ยมยังเป็นคนบ้านเดียวกันในนามของหลวงปู่ศรี ประธานสภาเทศบาลตำบลโคกจาน จึงได้นัดหมายกับชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาจำนวนหนึ่งขึ้นรถไปยังวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี เพื่อไปกราบนมัสการหลวงพ่อเลี่ยมขอความเมตตาให้ท่านมาช่วยพัฒนาสำนักสงฆ์ที่อำเภอโคกจานแห่งนี้ต่อไป การไปครั้งนั้นไม่ได้สำเร็จลงในคราวเดียว

แม้ในช่วงแรกหลวงพ่อเลี่ยมจะปฏิเสธเนื่องจากมีภารกิจมาก ญาติโยมจึงได้กลับไปแต่ก็มิได้ลดละความ

พยายาม ด้วยแรงศรัทธาอันแน่วแน่ของชาวบ้านที่เดินทางไปนิมนต์ถึงสามครั้ง จนท่านกล่าวกับโยมสุกิจ ผู้เป็นหลานเขยว่า *“ไปเบิ่งเขาแน...เป็นจั่งได๋” (ไปดูเขาหน่อย ว่าเป็นอย่างไร)* นับเป็นจุดเริ่มต้นของความเมตตาที่ท่านจะมาช่วยพัฒนา

คณะของหลวงพ่อเลี่ยมมาด้วยรถกระบะตามเส้นทางลูกรัง บางช่วงเป็นโคลนเพราะเป็นช่วงฤดูฝน ผ่านพื้นที่นาอันโล่งไกลสุดสายตามายังหมู่บ้านโคกจาน ที่มีคณะญาติโยมซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติที่มีนามสกุลเดียวกับท่านมากหน้าหลายตารอรับอยู่ ที่ดินของหลวงปู่ศรีรถกระบะเข้ามาไม่ถึง ต้องเดินเท้าผ่านคันนาเข้ามาดู เบื้องต้นจึงเป็นการวางผังเพื่อพัฒนาที่ดินของหลวงปู่ศรี แต่ต้องมองไปยังการพัฒนาพื้นที่สาธารณะรอบ ๆ พร้อมกันไปด้วย

ในฐานะท่านเคยอยู่ในพื้นที่นั้น ท่านจึงคิดหาวิธีที่จะช่วยพัฒนาบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ท่านได้สำรวจพื้นที่อย่างละเอียด เมื่อเห็นศักยภาพของพื้นที่ มองเห็นเป็นโอกาสพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรมตามแนวคิด *“ธรรมะกับธรรมชาติ จะต้องเติบโตควบคู่กัน”* เน้นการใช้ธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติ ก่อนจะวางผังการพัฒนาพื้นที่ โดยให้ความสำคัญของทิศทางน้ำ ลมและแสงแดด ติดต่อสภาตำบลเพื่อขออนุญาตขุดขยายหนองน้ำให้กว้างและมีความลึกที่เหมาะสม นำดินมาถมยกระดับพื้นที่ค่อย ๆ ค้นหาอุปสรรค และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และแก้ไขไปทีละอย่าง ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ท่านเริ่มปรับภูมิทัศน์ โดยถมดินทำทางเข้ามาในวัด โดยคิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม แม่ใหญ่หนูได้ถวายทุ่งนาที่เป็นที่มรดก มีพื้นที่ ๖ ไร่ ๒ งาน มีระดับต่ำกว่าพื้นในปัจจุบันราว ๓ เมตร เพื่อให้หลวงพ่อได้ทำประโยชน์อยู่สุดปลายถนนดินที่ไปทุ่งนาด้านตะวันตก หลวงพ่อเลี่ยมจึงเริ่มพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป

พ.ศ. ๒๕๕๓ ธรรมศาลา วัดป่าหนองหวาย

พ.ศ. ๒๕๕๔ กุฏิรับรอง หลังที่ ๑

หอถังส่งน้ำ

โรงครัว

กุฏิท่านเจ้าคุณฯ

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ หลวงพ่อจึงได้เริ่มสร้างธรรมศาลาขึ้น โดยศาลาหลังนี้เป็นหลังแรกที่ไม่ต้องขุดดินทำฐานตอม่อ ท่านได้ทำฐานรากของศาลาหลังนี้ยืนลงบนท้องนาและถมดินขึ้นกว่า ๓ เมตร จากนั้นจึงทำคานคอดิน เพื่อรองรับโครงสร้างของศาลา โดยมีญาติโยมชาวบ้านโคกจานผู้มีศรัทธามาช่วยงานเป็นจำนวนมาก ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ จึงสร้างกุฏิรับรองทางทิศใต้ของศาลาไปพร้อม ๆ กัน และสร้างหอถังส่งน้ำ และโรงครัวจากไม้ศาลาหลังเก่าของวัดโนนสำเริง (ภูดินแดง)

บ้านเดียวกัน

พ.ศ. ๒๕๕๓ เมื่อมีการปักหมุดเริ่มต้นก่อสร้างศาลา พระอาจารย์พลายสมุทร กมฺมสุทฺโธ ท่านเป็นสามเณรและบวชกับหลวงพ่อเลี่ยมที่วัดหนองป่าพงในปี ๒๕๔๖ โดยท่านเป็นลูกหลานของคนใน ต.โคกจานนี้เอง เพียงแต่อยู่คนละหมู่บ้านกับหลวงพ่อซึ่งไม่ห่างกันนัก ในปี ๒๕๕๒ หลวงพ่อเลี่ยมส่งท่านไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าจิตตภาวนาซึ่งเป็นวัดสาขาที่ ๔๔ ของวัดหนองป่าพง เมื่อมีการปักหมุดเริ่มต้นก่อสร้างศาลา ที่วัดป่าหนองหวาย หลวงพ่อเลี่ยมจึงแจ้งให้ท่านกลับมาช่วยงาน ซึ่งตอนที่ท่านมาถึงยังพื้นที่แห่งนี้นั้น ยังไม่มีความสงบร่มเย็นแต่อย่างใด เป็นที่ลุ่ม ล้อมด้วยทุ่งนา กุฏิยังเป็นกระต๊อบแบบชั่วคราว

พระอาจารย์พลายสมุทรเล่าว่า

“ช่วงแรก ๆ แถวนี้มีแต่ป่ากระถินณรงค์ มีบริเวณที่เขามาขุดดินไปทำถนน ก็เลยเป็นหลุม เป็นบ่อ กระจายอยู่ทั่วไป ขุดลงไปหน่อยจะเป็นหิน ลูกรัง บางบริเวณก็เป็นแอ่งน้ำอยู่ แต่เมื่ออาตมามาถึงนั้น ตั้งใจว่าอยากจะสงเคราะห์บ้านเกิด อย่างน้อยก็เป็นที่ที่ได้เติบโตมา คิดว่าถ้าเป็นคนอื่นมาอยู่ก็อาจจะอยู่ยาก อุปสรรคมันเยอะ ส่วนเราเป็นลูกหลานที่นี่ เขาก็คงไม่ทำอะไรมาก การประท้วงการขับไล่ก็จะไม่มี ขัดแย้งอะไรก็คุยกันได้ อาตมาเห็นอานิสงส์ข้อนี้อยู่ ก็คิดว่าจะมาช่วยทำศาลาหลังนี้ให้เสร็จ มาใหม่ ๆ ก็ไม่คุ้นเคย แรกมาอยู่นั้นมีศาลาของหลวงปู่ศรีอยู่หลังเดียว ที่พอจะเป็นอาคารถาวรนอกนั้นเป็นกุฏิมุงหญ้าคา”

การพัฒนาวัดป่าหนองหวายนั้น หลวงพ่อเลี่ยมตั้งใจไว้จะให้เป็นวัดศูนย์กลางชุมชนอีกแห่งหนึ่งนอกเหนือจากที่มีอยู่แล้วคือวัดโพธิ์ศรีโคกจาน ซึ่งเป็นวัดบ้าน

ในช่วงเริ่มต้นพัฒนาขึ้นเป็นวัดป่าหนองหวายนั้นถึงแม้กลุ่มผู้นำชุมชนและสภาตำบลจะให้การสนับสนุน แต่จะมีชุมชนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่คุ้นเคยกับลักษณะของวัดป่าหรือการอนุรักษ์ป่า ซึ่งจากประสบการณ์การตั้งวัดป่าที่หลวงพ่อเลี่ยมได้พบเห็นมาหลายสิบปีนั้น ก็ไม่ได้ราบรื่นทั้งในแง่การใช้พื้นที่

ป่า พื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงประเพณี ความเชื่อในแต่ละพื้นบ้าน ปีแรก ๆ ที่พระอาจารย์พลายสมุทรมาอยู่ที่นี่ก็ยังพบสภาพคล้าย ๆ กัน มีข้อขัดข้องหลายอย่าง แต่ทางคณะสงฆ์ก็ยังคงมุ่งมั่นก่อสร้างศาลาหลังแรกให้สำเร็จลง ขนานไปกับการหาดินมาปรับพื้นที่ พระอาจารย์พลายสมุทรจึงพบความไม่สะดวกอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะการบิณฑบาตที่มีแต่ข้าวเปล่ากลับมา

"...เรื่องใหญ่เกี่ยวแก่การพัฒนาพื้นที่นี้ก็คือการถมที่ ต้องหาดินมาถมให้ทั้งหมดสูงจากระดับปกติราว ๔-๕ เมตรเลยทีเดียว ไม่นับการถมสระหรือ แอ่งน้ำซึ่งจะลึกกว่านั้น ก็ค่อย ๆ ทยอยถมอยู่ถึง ๗ ปี ถมเฉพาะหน้าแล้งที่รถวิ่งได้ บริเวณที่สร้างพระธาตุเกษแก้วนั้นเดิมเป็นลำห้วย ดังนั้นจึงเท่ากับการถมพื้นที่ซึ่งมีความลึกถึงประมาณ ๑๔ เมตรเลยทีเดียว ต้องขอให้โครงการหลวงช่วยโดยการเปิดห้วยใหม่แล้วนำดินจากตรงนั้นมาถมที่นี่ อาตมามีหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นคนคอยนับเที่ยวรถขนดิน ถ้าเปรียบกับที่นี่เป็นห้างร้าน อาตมาก็คือคนแจกบัตรคิวนั่นเอง...อาตมาจะดูแลเรื่องการขอดิน ต้องไปดูว่าจะเอาดินจากตรงไหนมาได้บ้าง ค่าใช้จ่ายเท่าไหร่ วิธีหนึ่งคือ ถ้าในที่นาของใครอยากได้สระ ก็ไปขุดให้เขาแลกกับดิน บางแห่งก็ยอม บางแห่งไม่ยอมก็มี นอกจากนี้ก็ใช้วิธีขุดห้วยในพื้นที่ซึ่งมีขนาดเล็กให้ขยายขึ้น ก็ได้ดินมาถม..."

สิ่งที่หลวงพ่อเลี่ยมพยายามทำคือขยายพื้นที่ของวัดให้มีขนาดเหมาะสม ท่านต้องการปลูกป่าขึ้นโดยรอบ รวมทั้งสามารถมีเนื้อที่สร้างการใช้ประโยชน์ให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น การไปขอซื้อที่ดินตรงที่ใช้สร้างโรงฉันกับโรงครัว และพยายามใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ใช้เป็นห้วยเก็บน้ำ ใช้เป็นพื้นที่ป่า เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๕๔ หล่อพระประธาน

มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ หลวงพ่อเลี่ยมและหลวงพ่อเปี๊ยก ปัจจุบัน คือ พระราชวชิรมุนี (ประสพไชย กนฺตสีโล) วัดป่าจิตตภาวนา (ฟ้าคราม) ร่วมเททองหล่อพระประธานธรรมศาลา วัดป่าหนองหวาย จ.ศรีสะเกษ ที่โรงหล่อจังหวัดนครปฐม

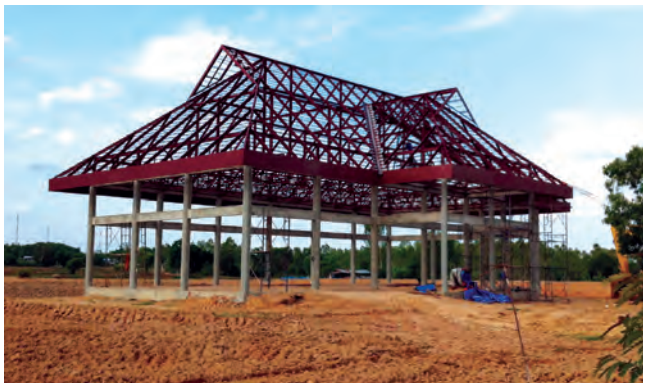

พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ อาคารต่าง ๆ วัดป่าหนองหวาย บ.โคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

หลังจากที่สร้างธรรมศาลาและกุฏิรับรองพระหลังแรกเมื่อปี ๒๕๕๓ หลวงพ่อได้ติดต่อสภาตำบลเพื่อขออนุญาตขุดขยายหนองน้ำให้มีความลึกมากขึ้น เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้สำหรับสาธารณประโยชน์ของชุมชน และนำดินที่ขุดได้ขึ้นมาถม ยกพื้นในวัดให้มีระดับสูงขึ้นกว่า ๓ เมตร และมีญาติโยมผู้มีศรัทธาได้ถวายปัจจัยซื้อที่ดินขยายพื้นที่วัดเพิ่ม เพื่อสร้างโรงฉัน โรงครัว ที่พักแม่ชีและกุฏิรับรองอุบาสิกา และกุฏิพระเณร จำนวน ๑๐ หลัง พร้อมทั้งปลูกป่าทดแทน ในปัจจุบันภาพหนองน้ำ ทุ่งนาได้หายไป กลับกลายเป็นพันธุ์กล้าไม้ยืนต้นนานาชนิดที่ได้ลงรากพร้อมจะยืนหยัด แตกกิ่งชูก้านในอนาคต

พ.ศ. ๒๕๕๕ (มีนาคม) โรงฉัน

พ.ศ. ๒๕๕๕ (เมษายน) ที่พักแม่ชีและอุบาสิกา

หลวงพ่อได้นำวงกบหน้าต่าง และหน้าต่างไม้สักที่รื้อออกมาจากศาลาหลังเก่าวัดภูดินแดง นำมาบูรณะใช้ต่อที่อาคารชั้นล่างหลังนี้

พ.ศ. ๒๕๕๕ (สิงหาคม) กุฏิพระ ๑๐ หลัง

พ.ศ. ๒๕๕๕ กุฏิรับรอง หลังที่ ๒

พ.ศ. ๒๕๕๘ กุฏิรับรอง หลังที่ ๓

พ.ศ. ๒๕๕๖ (มิถุนายน) สร้างประตูน้ำ วัดป่าหนองหวาย

เนื่องด้วยพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มน้ำ หน้าฝนจะมีปริมาณน้ำมาเป็นปริมาณมาก แต่พอถึงหน้าร้อนก็จะแห้งแล้ง ขาดน้ำ ด้วยเหตุนี้เองหลวงพ่อเล็งเห็นถึงทรัพยากรที่มีอยู่ จึงได้พาพระเณรทำประตูกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในยามจำเป็น

พ.ศ. ๒๕๕๖ ธรรมศาลา วัดโพธิ์ศรีโคกจาน บ.โคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

หลวงพ่อเลี่ยมได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อนานมามากแล้วสมัยที่หลวงปู่ชายังไม่ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ท่านได้เคยมาพักที่วัดโพธิ์ศรีโคกจาน ๒ คืน และตัวท่านเองเคยบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดแห่งนี้ด้วยเช่นกัน วัดโพธิ์ศรีโคกจานจึงเป็นวัดบ้านเก่าแก่ ซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้านโคกจานมาเป็นเวลาช้านาน

เมื่อชาวบ้านโคกจานได้มาขอความอนุเคราะห์ให้หลวงพ่อไปช่วยสร้างธรรมศาลาหลังใหม่ให้ เนื่องจากธรรมศาลาหลังเก่าทรุดโทรมเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านมีทุนสร้างเบื้องต้น ๑ ล้านบาท หลวงพ่อท่านจึงมิได้ปฏิเสธ และยินดีที่จะช่วย โดยส่งนายช่างสุกิจ คำเครื่อง และนายช่างวสันต์ แก้ววงษา ๒ ช่างใหญ่ของท่านไปช่วยดำเนินการ โดยชาวบ้านได้มาร่วมด้วยช่วยกันทั้งทางด้านทุนทรัพย์และกำลังกาย ไม่นานนัก ศาลาหลังใหม่ ซึ่งเป็นรุ่นพิมพ์นิยม บ่งบอกถึงใครเป็นผู้ออกแบบ ก็สำเร็จสมประสงค์เป็นที่ชื่นใจของชาวบ้านโคกจานอย่างยิ่ง

พ.ศ. ๒๕๖๓ ศาลาทรงธรรม

พ.ศ. ๒๕๖๕ กุฏิพยาบาล

สัญลักษณ์แห่งศรัทธา

พระธาตุเกษแก้ว

ขณะที่ความเสื่อมของสังขารปรากฏ หลวงพ่อเลี่ยมผู้เป็นแม่งานหลักในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา ท่านรอบรู้ถึงการดำเนินตามสมมติสัจจะทางโลกว่าเป็นสิ่งที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ ความที่ท่านเป็นพระราชาคณะ และเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ที่มีสาขาแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทำอย่างไรจึงมีการเตรียมการที่ลูกศิษย์และสาขาไม่ต้องแบกรับภาระภายหลัง และด้วยความเคารพในครูบาอาจารย์อย่างสูงสุด ท่านยกวัดหนองป่าพงเป็นปูชนียสถานของบูรพาจารย์ที่มิมีผู้ใดเทียบเสมอได้ ประกอบกับการได้โอกาสสงเคราะห์ญาติที่บ้านเกิดด้วยก็เป็นปัจจัยที่ลงตัว

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ท่านได้รับนิมนต์ไปยังประเทศศรีลังกา เพื่อประกอบศาสนกิจ และในโอกาสนั้นได้รับการถวายพระบรมสารีริกธาตุกลับมา ท่านได้เก็บรักษาเป็นเวลาหลายปีและตั้งใจจะสร้างพระธาตุเพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ ณ วัดป่าหนองหวาย เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้สาธุชนได้กราบสักการะบูชา นี่จึงเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดการสร้างพระธาตุเกษแก้วในเวลาต่อมา โดยท่านให้เหตุผลว่าเป็นการรักษาป่าไม้รอบๆ เป็นที่จัดกิจกรรมประพฤติปฏิบัติได้ เป็นอนุสติยามผู้คนมาพบเห็น เป็นที่รวมสามัคคีของชุมชน ทำให้ก่อเกิดมหานครแห่งธรรมขึ้น

"...ก็ไม่ได้กำหนด ก็สร้างมาปีกว่า ๆ แต่ว่าก่อนที่จะทำก็คิดว่า วางตำแหน่งไว้ ถ้าเราปรับปรุงพื้นที่ให้ดี มูนดินให้ดีไว้เท่านั้นเอง แต่ว่าพื้นที่นั้นเป็นที่ทางสังคมเขา เป็นพื้นที่สาธารณะ คือที่หลวง แต่ว่าต้องมีส่วนกับชาวบ้าน ผู้อยู่ในพื้นที่นี้เราก็ต้องสมาคมชาวบ้านว่าพื้นที่นี้จะปล่อยไว้อย่างนี้หรือเปล่าหรือจะพัฒนาหรือจะหาอะไรขึ้นมา เราก็หวังว่าถ้ามีการพัฒนาก็จะมีส่วนให้ความร่วมมือ ก็ถ้าสมาคมเราพร้อม เราจึงค่อยทำ

"สมัยก่อนเราก็ไม่ได้คิดแบบนี้ แต่สมัยนี้ต้องคิดแบบนี้ พื้นที่ของเรามันก็อุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าเราพัฒนาให้มีสิ่งที่ดึงดูด ทำให้เกิดความรู้สึกมีประโยชน์..."

หลวงพ่อเลี่ยมอธิบายความเป็นมาในการที่จะสร้างพระธาตุแห่งวัดป่าหนองหวาย คือการที่ท่านได้เล็งเห็นภูมิสถานว่าสมควรที่จะ สร้างบางสิ่งบางอย่างขึ้นไว้ แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังคงเป็นที่ดินสาธารณะ ท่านจึงทำไว้แต่เพียงการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมและด้วยความเป็นจริงที่ว่า วัดกับชุมชนควรมีความผูกพันซึ่งกันและกัน

ท่านจึงเสนอกับชุมชนว่า การปล่อยที่ดินตรงนี้ทิ้งไว้นั้นเท่ากับไม่เกิดประโยชน์ ท่านจึงใช้คำว่า *“พัฒนาให้มีสิ่งที่ดึงดูด”* ดังนั้นเมื่อชุมชนเห็นด้วยกับท่าน จึงเกิดการสร้างด้วยศรัทธาร่วมกันขึ้นมา

จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงได้เริ่มต้นโครงการก่อสร้างพระธาตุเกษแก้ว เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยรูปลักษณ์ที่ถ่ายทอดมาจากเจดีย์ศรีโพธิญาณ วัดหนองป่าพง ซึ่งออกแบบโดย คุณนิธิ สถาปิตานนท์ ศิลปินแห่งชาติ มาปรับปรุง แก้ไขเอกลักษณ์บางประการ และลดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของเจดีย์ลงให้เล็กกว่าเจดีย์ศรีโพธิญาณ เพื่อไม่ให้เทียบเท่าของของพ่อแม่ครูบาอาจารย์องค์หลวงปู่ชา ซึ่งหลวงพ่อเลี่ยมเองท่านเป็นแม่งานหลักในการสร้างเจดีย์ศรีโพธิญาณ ท่านจึงเห็นปัญหาหลายอย่างจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขกับเจดีย์องค์นี้ โดยปีนั้นท่านได้ลงเสาเข็มทำกำแพงกั้นดิน พูนดินทิ้งไว้เป็นเวลากว่า ๒ ปี

ลงเสาเข็ม ทำฐานตอม่อพระธาตุเกษแก้ว

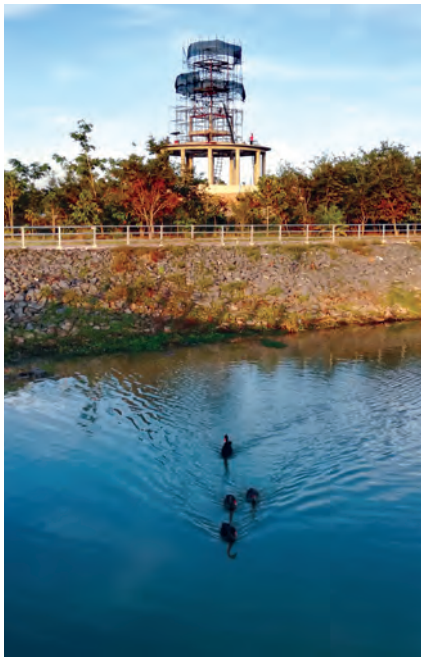
วางเสาโครงสร้างก่อนจะพูนดินฐานราก

ในปี ๒๕๖๒ จึงได้เริ่มทำฐานรากและตัวโครงสร้างเจดีย์ ท่านได้ปรับแบบโถงเจดีย์ให้มีความสูงโปร่งขึ้น ส่วนโครงสร้างโดมของเจดีย์ศรีโพธิญาณเป็นคอนกรีต ซึ่งใช้วิธีหล่อสำเร็จมาจากโรงงาน แล้วนำมาประกอบที่วัดหนองป่าพง เพื่อลดเวลาในการก่อสร้างซึ่งมีจำกัด เพื่อที่จะให้เสร็จทันในงานพระราชทานเพลิงศพของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ซึ่งหลังจากนั้นมา ก็มิอาจทนทานต่อกาลเวลาและธรรมชาติ

ฟ้าฝน ตัวโดมคอนกรีตจะขยายตัวเมื่อได้ความร้อนจากแสงแดด และจะหดตัวเมื่อได้รับความเย็นในตอนกลางคืน และจะชื้นมากในหน้าฝน จึงเป็นเหตุให้ผิวรอยต่อของคอนกรีตเกิดรอยแยก มีน้ำรั่วซึมเข้ามาในตัวเจดีย์ พื้นผิวสีภายนอกโดมบวมพอง จึงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซมอยู่ตลอด ท่านเห็นปัญหานี้ พระธาตุหลังนี้ท่านจึงแก้ไขด้วยการบุผิวนอกด้วยแผ่นสเตนเลสและพ่นสีทองทั้งองค์

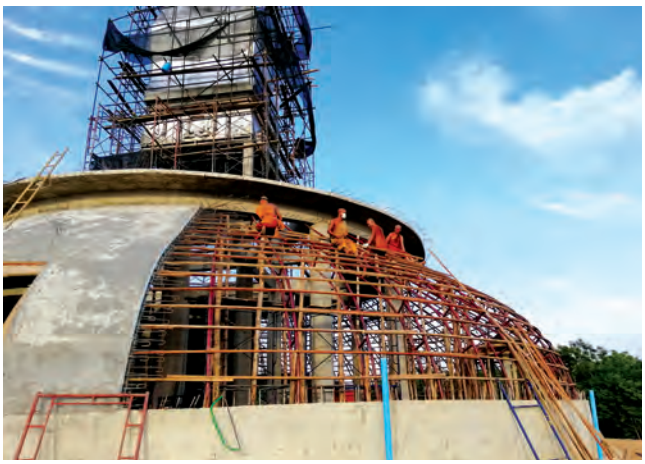

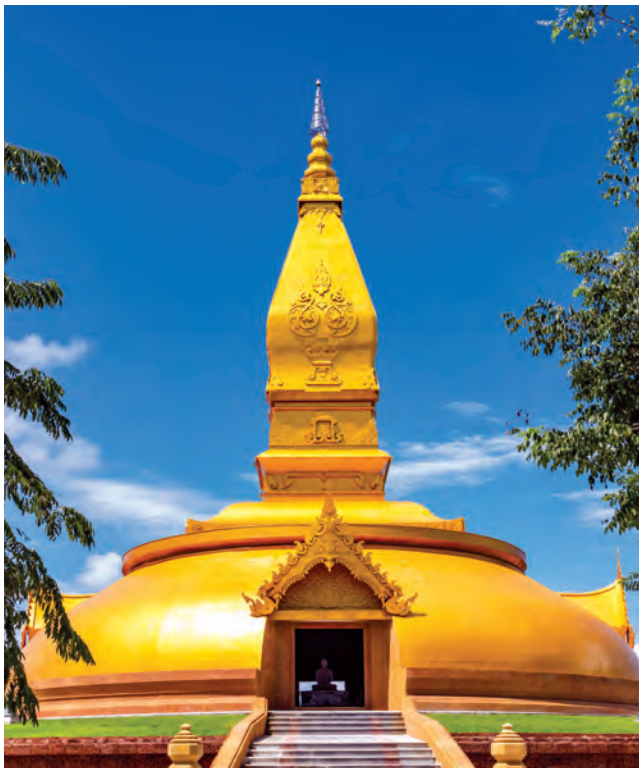

นัยแห่งพุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม

พระอาจารย์ทรงวิทย์ เทวธมฺโม รับหน้าที่เป็นผู้ออกแบบตามความคิดและแนวทางของหลวงพ่อเลี่ยมให้เป็นรูปธรรม โดยใช้หลักธรรมควบคู่สถาปัตยกรรมผ่านโครงสร้างที่ประณีตงดงาม แฝงด้วยความหมายทางธรรม เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานจากศิลปะอีสานและล้านช้าง โดยออกแบบให้ฐานเป็นรูปโอคว่ำรองรับเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม ตัวพระธาตุได้รับการออกแบบให้มีมิติทั้งเชิงสถาปัตยกรรมและเชิงสัญลักษณ์ประดับประดาด้วยพุทธศิลป์อันงดงามหลากหลาย และสื่อถึงความหมายทางพุทธศาสนาที่จะช่วยน้อมนำให้ผู้พบเห็นได้รำลึกถึง และตั้งใจบำเพ็ญภาวนาเพื่อให้จิตใจสงบ

เจดีย์ศรีโพธิญาณ วัดหนองป่าพง
จ.อุบลราชธานี สร้างปี พ.ศ. ๒๕๓๕

พระธาตุเกษแก้ว วัดป่าหนองหวาย
จ.ศรีสะเกษ สร้างปี พ.ศ. ๒๕๖๒

หากมองขึ้นไปยังส่วนยอดสุดของเจดีย์ จะสังเกตเห็นฉัตรเงิน ๕ ชั้น ซึ่งเปรียบเสมือนรัศมีของคุณความดี เพราะสถานที่นี้ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ด้วย ตัวฉัตรรวมทั้งส่วนประกอบทั้งหมดทำจากสเตนเลสสตีลขัดเงา ซึ่งมีความทนทานเป็นพิเศษ ถัดลงมาจากยอดฉัตร มีลักษณะทรงน้ำเต้า ๓ ชั้น แต่ละชั้นหมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา ตามลำดับ ที่รองรับศีล สมาธิ ปัญญา ถัดจากยอดลงมา มีรูปร่างเป็นกรอบเหลี่ยมสี่ด้าน หมายถึง อริยสัจธรรม ๔ ประการ

ต่อลงมาเป็นองค์ระฆังรูปทรงบัวเหลี่ยมประดับรูปพานขันหมากเบ็ง เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องสักการะบูชา ในวัฒนธรรมอีสาน จึงได้ยึดถือเป็นจารีตประเพณีและปฏิบัติสืบเนื่องมา ตลอดจนถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่ทรงคุณค่ายิ่ง สัญลักษณ์พานขันหมากเบ็งนี้ สื่อด้วยลายขมวดก้านขด ที่มีเปลวเพลิงอยู่ด้านบนสุด สื่อความหมายถึง โลกุตรภูมิ หรือภูมิที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

ประตู ๘ บาน (๔ ทิศ) ออกแบบลวดลายสลัก แสดงสัญลักษณ์ธาตุทั้ง ๔ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) เชื่อมโยงกับอริยสัจและอานาปานสติ และภายในองค์พระธาตุประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนลวดลายภายนอกและภายใน ล้วนถ่ายทอดผ่านพุทธศิลป์ที่สื่อถึงความหมายลึกซึ้งทางพุทธธรรมและการดำรงชีวิตอย่างมีสติ ที่สื่อถึง อริยสัจ ๔ ธาตุทั้ง ๔ มรรค ๘ และอนิจจัง โดยแบ่งการก่อสร้างเป็น ๓ ส่วนคือ ยอดเจดีย์ (บุเงินดุนลาย) องค์ระฆัง (หล่อแก้ว) และฐาน (หล่อโลหะปิดทอง) พระอาจารย์บุญคะนอง ฉานวีโร เป็นผู้ออกแบบติดตั้งระบบไฟฟ้า มีพระอาจารย์ทวี (เซียง) สุภาทโร ผู้ทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ และแรงงานก่อสร้างล้วนมาจากพระเณรจากวัดหนองป่าพง และวัดสาขา ช่างฝีมือท้องถิ่นร่วมกับชาวบ้านในชุมชน

ประณีตศิลปกรรม

“กายคตาสติเราก็กำหนดเห็นความสิ้นความเสื่อม เห็นความไม่ใช่เป็นสิ่งที่คงทน สิ่งที่เรียกว่าตัวตนเหมือนกับความตายของเรา แต่ละวัน ๆ เรามีความตายอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา แต่ตายแบบปกปิด ไม่ใช่ตายแบบเปิดเผย เขาก็เห็นแบบลักษณะปกปิดของความเปลี่ยนแปลง เช่น ตายจากเด็กมาสู่วัยผู้ใหญ่ นี้ก็ตายเหมือนกัน ตายจากความเป็นผู้ใหญ่สู่ความเป็นผู้เสื่อม แล้วในที่สุดส่วนต่าง ๆ ที่เราถือว่าองค์ประกอบของรูปของขันธ์นั้น ก็ทำหน้าที่ในการแยกย้ายกันไป ดินก็ไปสู่ดิน น้ำก็ไปสู่น้ำ ไฟก็ไปสู่ไฟ ลมก็ไปสู่ลม มีอะไรบ้างที่ถือเป็นของเรา.... ”

โอวาทธรรมส่วนหนึ่งของพระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) ดังกล่าวข้างต้นได้กลายมาเป็นศิลปะไม้สลักอันงามวิจิตรบนบานประตู ๔ บาน ๔ ทิศของพระธาตุเกษแก้วซึ่งแสดงสัจธรรมในธาตุทั้งสี่ ที่ทำให้เกิดรูปธาตุผสมกันในสัดส่วนต่าง ๆ เกิดเป็นอวัยวะ เกิดเป็นชีวิตจิตใจ รวมกันเป็นโลกใบนี้ ต่างแลกเปลี่ยนและแปรสภาพไปมา ธาตุทั้งสี่นี้ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม การเกิด แก่ เจ็บตายเป็นหนึ่งในอนุสติที่แสดงออกมาด้วยภาพต่าง ๆ ในประตูแต่ละคู่ แต่ละทิศ

๑

๒

๓

๔

๑. ประตูบานคู่ด้านทิศเหนือ แสดงสัญลักษณ์ของธาตุดิน รูปพระโพธิสัตว์สองพระองค์ อันหมายถึงผู้มีจิตใจตั้งมั่น เข้มแข็งกับการบำเพ็ญบารมี องค์ประกอบที่แวดล้อมจะเป็นจำพวกก้อนหิน ต้นไม้ที่หยั่งรากลงในดิน

๒. ประตูบานคู่ด้านทิศตะวันออก แสดงสัญลักษณ์ของธาตุไฟ นำโดยตัวละครในวรรณคดีสองตน คือ ยักษ์ เป็นสัญลักษณ์ของความโกรธ แทนความหมายของไฟ ยักษ์สองตนในบานซ้ายกับบานขวากำลังสัมประยุทธ์กัน ยักษ์ชั้นสูงถูกยักษ์ชั้นกลางแบกอยู่ เปรียบดังลำดับความโกรธของมนุษย์นั้นถ่ายทอดลงมาตามลำดับอำนาจไม่สิ้นสุด

๓. ประตูบานคู่ด้านทิศใต้ แสดงสัญลักษณ์ของธาตุน้ำ นำด้วยภาพเทวีสององค์ คือ พระแม่คงคากับนางมณีเมขลา ความอ่อนช้อยของเพศสตรีมาทดแทนการไหลเวียนของน้ำ

๔. ประตูบานคู่ด้านทิศตะวันตก แสดงสัญลักษณ์ของธาตุลม นำโดยสัตว์ในวรรณคดีสองตัว คือ หนุมานกับพญาครุฑ หนุมานนั้นเป็นลูกของพระพายซึ่งเป็นเทพยดาแห่งลม ส่วนพญาครุฑเป็นจ้าวแห่งสัตว์ปีกซึ่งจะต้องใช้ลมในการเคลื่อนไปมา

หลวงพ่อเลี่ยมมอบความหมายเบื้องต้น เพื่อการสร้างสรรค์บานประตู ๔ บาน ๔ ทิศนี้ ด้วยการสื่อถึงความเป็นสัจธรรมของธาตุทั้งสี่ เป็นสิ่งธรรมดาของโลกที่จะต้องมี เกิด แก่ เจ็บตาย อาศัยรูปธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เหล่านี้วนเวียนแปรสภาพไปมา เมื่อมีผู้มาเวียนเทียนประทักษิณโดยรอบองค์พระธาตุก็จะเห็นภาพทั้งสี่เกิดขึ้นในสายตาจะเป็นอนุสติว่า ไม่มีสิ่งใดแท้จริง ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่มีสิ่งใดที่จีรัง ความสิ้น ความเสื่อม การแยกย้าย กลับคืนสู่ความธรรมดาสามัญ

องค์พระธาตุเกษแก้ว

งานประณีตศิลปกรรม โดยส่วนที่ ๑ ยอดเจดีย์ได้ใช้กรรมวิธีบุดุนสลักเงิน ส่วนที่ ๒ องค์ระฆัง เป็นงานหล่อแก้ว และส่วนที่ ๓ เป็น งานหล่อโลหะปิดทอง งานต่าง ๆ ได้ถูกรังสรรค์อย่างประณีตวิเศษ ในส่วนต่อมาคือองค์ครอบแก้ว งานส่วนนี้ทำได้ยากยิ่งเพราะแก้วครอบมีขนาดที่ใหญ่โตเกินกว่ามาตรฐานมาก และโรงงานไม่เคยทำงานชิ้นใหญ่ขนาดนี้ การเป่าทั้งทดลองและหาประสบการณ์ไปด้วย การเป่าเสียไปหลายร้อยใบและพยายามคัดสรรสักใบเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่ง งานแก้วต้องอาศัยวิริยะบารมี ทั้งขันติบารมีอดทนทำงานกัน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในส่วนฐานได้โรงหล่อปฏิมากรรม พุทธปฏิมาพรเลิศ นครปฐม คุณไพโรจน์เป็นผู้ดูแลงานจัดสร้าง เป็นฐานเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมที่ทุกเส้นต้องคมไม่บิดเบี้ยว ปิดด้วยทองคำเปลวเพื่อขับกับฐานหินสีดำนิล ทำให้พระเจดีย์ดูลอยในมหานภากาศ เหมือนพระมหาธาตุจุฬามณีในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระเจดีย์เงินศิลปะลังกาบรรจุ
พระบรมสารีริกธาตุที่หลวงพ่อเลี่ยม
ได้รับมาจากประเทศศรีลังกา

การบดทองคำเข้ากับปรอท

การไล่ปรอทออกด้วยความร้อน

การทาทองที่ผสมปรอทลงบนชิ้นงาน

ขั้นตอนการเปียกทองในชิ้นส่วนฉัตร
ยอดครอบพระบรมธาตุ

การเป่าแก้วครอบพระบรมธาตุ

การสลักดุนโลหะ

นายช่างเกียรติศักดิ์ บุญโญภาส หัวหน้าช่างทองผู้ทำงานบุเงินองค์พระธาตุ

การได้มายืนอยู่เบื้องหน้าพระธาตุเกษแก้วนั้น ภายในรูปทรงเส้นสายทั้งหมด เส้นผ่านศูนย์กลางโดมทรงกลม ๒๒ เมตร ภาพและลวดลายต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นไปแต่ละชิ้นส่วน ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อให้เราได้หยุดระลึกสักครู่ อยู่กับลมหายใจเข้า ลมหายใจออก คุณค่าของความเป็นความตายอยู่ ณ ที่ตรงนี้ เพื่อให้เกิดเป็นกุศลจิต เกิดความสงบระงับ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง

หลังการเดินวนรอบเพื่อถอดความของสัญลักษณ์ธรรมต่าง ๆ มองดูความเป็นไปในต้นไม้ใบหญ้า สายน้ำที่เรียงรายรอบนอกออกไป หากได้เดินผ่านช่องประตูเข้าไปยังภายในโถงอเนกประสงค์รูปโดม เราจะพบความว่างในมิตินั้น เพดานโดมสูง ๕ เมตร ใช้เพียงสีพ่นลายหินธรรมชาติ ปราศจากการเขียนภาพหรือลวดลาย คือการตกแต่งที่เป็นอนันตกาล ปล่อยให้พื้นผิวต่าง ๆ แสดงสัจธรรมในธรรมชาติออกมาเอง

ตรงใจกลางโถง มีเจดีย์แก้วสูง ๒.๘๐ เมตร ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ตรงยอดฉัตรเหนือเจดีย์แก้วนั้นมีอัญมณีประดับอยู่รวม ๙ ประการ รับกับโคมไฟแก้วรูปกลด ๓ ชั้น ความเรืองรองของเจดีย์แก้ว และโคมรูปกลดนี้จะสะท้อนเงาลงบนพื้นโถงที่เกิดจากการปูวัสดุเงาใส คือหินแกรนิตสีนิลแทรกเกล็ดมุกแวววาวตามธรรมชาติ ประดุจอยู่ท่ามกลางอวกาศอันเวิ้งว้าง บรรยากาศรายล้อมนี้ทำให้เราได้ถอยห่างจากภารกิจทั้งปวงลงชั่วขณะ เพื่อให้ได้ปลื้มกับความสุขสว่างแห่งธรรมอันเป็นกุศโลบายของพุทธศิลป์ทั้งหลายที่ประดับไว้ เช่นที่วัดป่าหนองหวายแห่งนี้

พระธาตุเกษแก้ว ณ วัดป่าหนองหวาย สร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นอนุสรณ์สำคัญที่สะท้อนพลังแห่งศรัทธา ความเพียรพยายาม และความสามัคคีของหมู่สงฆ์และญาติโยมทั้งหลาย ภายใต้การนำของพระราชภาวนาวิกรม (หลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม) ผู้เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์และความตั้งใจมั่นในการธำรงพระพุทธศาสนา

พระธาตุองค์นี้มิใช่เพียงสถาปัตยกรรมที่งดงาม แต่เป็น *"ธรรมสถาน"* ที่เต็มไปด้วยอุบายธรรม เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา จุดเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ ศิลปะ และพระพุทธศาสนา อันเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งใกล้ไกล นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านงานศิลป์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สะท้อนภูมิปัญญาและความงดงามของชุมชนในท้องถิ่น ถือเป็นมรดกทางธรรมที่จะสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง พระธาตุเกษแก้วจึงเปรียบเสมือนสื่อธรรม ที่เชื้อเชิญให้ผู้แสวงหาทางหลุดพ้นได้หยั่งรู้ความสงบเย็นทางใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแห่งศรัทธา และเป็นอนุสรณ์สำคัญแห่งการกลับคืนสู่มาตุภูมิของหลวงพ่อเลี่ยม ผู้ไม่เคยละเลยหน้าที่ของศิษย์ ครูบาอาจารย์และเป็นผู้ดำรงมั่นในพรหมจรรย์ตลอดชีวิต

ปัจจุบันวัดป่าหนองหวาย จึงเป็นสถานที่ที่หลอมรวม *"ธรรม ศิลป์ และศรัทธา"* ไว้อย่างลงตัว เปิดพื้นที่ให้มหาชนได้เข้าถึงแสงสว่างแห่งธรรม และสัมผัสความสงบแท้จริงจากภายใน

"...ถ้าถามว่าเสร็จไหม มันไม่เสร็จหรอก เพราะมันต้องรักษา การรักษาไม่มีที่สิ้นสุด คนส่วนมากจะบอกว่า ทำเสร็จแล้วมันไม่เสร็จ ต้องรักษา ถ้าคิดว่าจะให้ได้ใช้มีส่วนเป็นประโยชน์ มีโอกาสก็นาน ๆ ก็มาพบปะกันบ้าง ทำนองนั้น..."

พ.ศ. ๒๕๖๓ หล่อพระพุทธปัจจเวกขณญาณ โรงฉัน วัดป่าหนองหวาย

พระอาจารย์ทรงวิทย์ขอโอกาสหลวงพ่อเลี่ยมที่จะสร้างพระประธานในโรงฉัน โดยหลวงพ่อเลี่ยมให้ข้อคิดว่า

“โรงฉันเป็นที่ทำภัตตกิจของพระสงฆ์ การทำพระที่เข้ากับกิจกรรมการใช้สอยน่าจะเหมาะสม“

ความต้องการของหลวงพ่อที่ว่า

“ปั้นให้เหมือนมนุษย์ที่สุด อายุราว ๒๙ - ๓๕ ปี สันทัด ไม่อ้วนเกินไป ไม่ผอมเกินไป โดยศึกษาจากใบหน้าของกลุ่มศากยะที่อยู่ในเนปาล การนุ่งห่ม เป็นปริมณฑล ปูลาดนิสีทนะ นุ่งห่มจีวรสีแก่นขนุน”

โดยประติมากรทำงานด้วยความเพียรกว่าจะสำเร็จต้นแบบร่วมครึ่งปี หลังจากนั้นจึงส่งต่อให้โรงหล่อพระบ้านช่างพระกำแพงแสนทำงานต่อ และกำหนดการหล่อพระขึ้นในวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งตรงกับอายุวัฒนมงคลครบ ๗๙ ปีของหลวงพ่อ ในกาลนี้มีผู้มาร่วมหล่อพระหลายพันคน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษและผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร เป็นประธานฝ่ายฆราวาส และศิษยานุศิษย์ที่มาช่วยจัดงานออกทุนสมทบ จึงเกิดเป็นงานสามัคคีครั้งยิ่งใหญ่ และเป็นงานบุญอย่างสมบูรณ์ ยังความปีติยินดีแก่สานุศิษย์เป็นอย่างมาก

นครโคกจาน

"...ถ้าเราปรับปรุงดี ๆ มันกลายเป็นนคร รู้จักไหม นคร นครไม่ใช่สลัมนะ มันคือพื้นที่ที่น่าอยู่ แต่คนส่วนมากนครต้องเป็นเมือง มันแออัดยัดเยียด มันไม่น่าอยู่ ต้องให้มันเป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ คือ นคร ความหมายอาจจะแตกต่างกันบ้าง มุมมองเราอยากให้มันเป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ ไม่ให้มีปัญหาอะไรมาก..."

การพัฒนาพื้นที่วัดเพื่อให้ขยายเป็นนครอันน่าอยู่ในความเห็นของหลวงพ่อนั้น ยังมีความเป็นไปได้อีกไกล จากการปรับสภาพพื้นที่ต่ำ ฤดูน้ำมาก็ท่วมหนักหลายครั้ง จึงมีแนวคิดจะต้องถมและปรับระดับให้มีสภาพที่พร้อมน้ำท่วมไม่ถึง เริ่มจากการใช้วิธีหาดินจากพื้นที่อื่นมาถมที่เรียกว่า *"ดินแลกน้ำ"* หมายความว่าไปขุดบ่อให้ชาวบ้าน แล้วเอาดินมาถมที่วัด เพื่อพัฒนาวัด ชาวบ้านได้แหล่งน้ำไว้ใช้ประโยชน์ ต่อมาก็ได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งน้ำตามงบประมาณของรัฐ สนับสนุนแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและเก็บน้ำไว้ใช้จนสภาพพื้นที่เป็นอย่างปัจจุบัน

หลวงพ่อยังขอคืนพื้นที่สาธารณประโยชน์จากชาวบ้านที่เข้าไปหากินทางด้านตะวันออกของวัด เพื่อสร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพขนาด ๓๐ เตียง ๒ ชั้น มีเครื่องมือแพทย์และมีหมอประจำ ไม่ได้เอาคืนอย่างเดียว แต่ใช้วิธีขอคืนหรือให้เป็นเงินทุนไปใช้ประโยชน์ ทำมาหากินตามแต่พื้นที่ใครมากใครน้อย รวบรวมพื้นที่ได้ ๔๒ ไร่ การครั้งนี้ได้ผ่านมติประชาคมของชาวบ้านเทศบาลตำบลและจังหวัดรับรองแล้ว โดยเริ่มจากการถมที่ให้มีสภาพพร้อมก่อสร้าง

ด้วยเหตุต่าง ๆ นี้ กับวาระแห่งอายุวัฒนมงคลครบ ๘๔ ปีของหลวงพ่อจึงเริ่มใกล้เคียงคำว่า *"นคร"* ไปอีกขั้นตอนหนึ่ง หลวงพ่อได้กล่าวว่า *"งานสร้างนั้นไม่มีอะไรเสร็จ..."*

พ.ศ. ๒๕๖๕ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

โครงการนี้ เริ่มต้นขึ้นจากความจำเป็นในการพัฒนาสถานพยาบาลที่มีอยู่เดิม ซึ่งเริ่มให้บริการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จากความอนุเคราะห์ของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ในขณะนั้นบนพื้นที่ขนาด ๓ ไร่ และมีอาคารเพียงหลังเดียว มีผู้ที่เข้ารับบริการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกปี ในขณะที่พื้นที่เดิมไม่สามารถรองรับการขยายได้อีก ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน จึงได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ กราบเรียนขอปรึกษาการก่อสร้างโรงพยาบาล

ภาพพื้นที่เดิมก่อนจะทำการถมดินสร้างโรงพยาบาล

แห่งใหม่ที่มีความพร้อม และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยได้รับความเมตตาจาก พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมโม) รับเป็นประธานอุปถัมภ์ ให้การสนับสนุนทั้งด้านทุนทรัพย์และการดำเนินงาน

ในโอกาสนี้หลวงพ่อท่านมีความประสงค์ที่จะขอถวายเป็นพระราชกุศล เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมายุครบ ๖ รอบ (๗๒ พรรษา)

เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพประชาชน ด้วยการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น ลดเวลาและลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรักษา ส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนด้วยเพิ่มการจ้างงานในพื้นที่ ลดความแออัดและภาระของโรงพยาบาลหลัก ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งยังสามารถเป็นตัวอย่างในการรวมพลังร่วมมือของทุกภาคส่วนของชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในการพัฒนาโรงพยาบาลชุมชนอีกด้วย

ค่าดำเนินการก่อสร้าง มาจาก ๒ ส่วนนี้คือ

- ปัจจัยจากศิษยานุศิษย์ที่ถวายแด่พระเทพวชิรญาณ เพื่อสร้างพระธาตุเกษแก้ว และท่านอนุญาตให้นำมาใช้ในโครงการนี้
- และปัจจัยจากบัญชีที่เปิดโดยคณะกรรมการฯ ให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญ ผ่านบัญชีธนาคารกรุงไทย สาขาอุทุมพรพิสัย ชื่อบัญชี *"บัญชีก่อสร้างโรงพยาบาล พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) โดยนายธนะชัย ทาระขจัด นายสุกิจ คำเครื่องและ นายนิรุตย์ เกษกุล"* บัญชีเลขที่ ๓๓๒-๖-๖๗๒๒๒๔๒-๘ ซึ่งบริหารจัดการโดยคณะกรรมการก่อสร้างฯ และเบิกใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์

จึงได้เริ่มโครงการก่อสร้างโรงพยาบาลแห่งใหม่บนพื้นที่ "ทุ่งสิมน้อยสาธารณประโยชน์" ขนาด ๔๒ ไร่ ๑ งาน ๙๐ ตารางวา โดยได้รับความยินยอมจากชาวบ้านในพื้นที่ ผ่านกระบวนการประชาคม และดำเนินการตามระเบียบของกรมป่าไม้และได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายอย่างถูกต้อง และได้ดำเนินการ ตามนี้

- ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๔ : ได้รับใบอนุญาตใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้
- ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕ : ได้รับใบอนุญาตตาม มาตรา ๙ ประมวลกฎหมายที่ดิน จากผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
- ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕ : เริ่มปรับพื้นที่และถมดิน
- ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๕ : เริ่มก่อสร้าง อาคาร OPD ขนาด ๓๐ เตียง
- ๑๓ กันยายน ๒๕๖๖ : เริ่มก่อสร้าง อาคาร IPD ขนาด ๖๐ เตียง

โครงการก่อสร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน นี้จึงถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการพัฒนาโรงพยาบาลชุมชน ที่ไม่เพียงแต่เน้นด้านการรักษาเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ศาสนา และประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง พร้อมส่งเสริมคุณภาพชีวิต และสังคมในระดับชุมชน นอกจากนี้ โครงการยังถือเป็นการถวายพระราชกุศลที่ทรงคุณค่า อันจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติในระยะยาว และเป็นต้นแบบของการพัฒนาท้องถิ่นโดยอาศัยพลังศรัทธาและความร่วมมืออย่างแท้จริง

๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ พิธีเปิดการก่อสร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน
โดยพระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม)

ลงเสาเข็มเริ่มก่อสร้างอาคารผู้ป่วยใน (IPD)
ตามแบบเลขที่ ๑๐๗๓๘ ของกองแบบแผน กระทรวงสาธารณสุข
เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒

อาคารผู้ป่วยนอก (OPD)
ตามแบบเลขที่ ๑๑๐๐๖ + ๑๑๐๒๕

พิธีทำบุญตักบาตร ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จ
พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อวันที่ ๒๗ - ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

อาคารผู้ป่วยใน (IPD) ตามแบบเลขที่ ๑๐๗๓๘

เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์
กรรมการมหาเถรสมาคม, เจ้าคณะใหญ่ทนเหนือ
เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
เมตตาเป็นประธานพิธี
มอบอาคารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน
และพิธีทำบุญอายุวัฒนมงคล ๘๓ ปี
พระเดชพระคุณพระเทพวชิรญาณ (เลี่ยน ฐิตธมฺโม)
เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๐
วันอังคาร ที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗
เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป
ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกจาน อำเภอตูมเพราพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๗ เส้นทางชีวิต เส้นทางธรรม

พ.ศ. ๒๔๘๔

๕ พฤศจิกายน
เกิดที่บ้านโคกจาน
ต.ทุ่งไชย
อ.อุทุมพรพิสัย
จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๐๐

ออกเดินทาง
เสาะแสวงหา
ประสบการณ์ชีวิต
เดินทางเข้าสู่
กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๓

ป่วยเป็นไข้มาลาเรีย
ซึ่งเป็นความป่วยไข้
ที่รุนแรงที่สุด
แทบพรากชีวิตไป

๒๘ พฤษภาคม
บรรพชาสามเณร
วัดบ้านโคกจาน ต.ทุ่งไชย
อ.อุทุมพรพิสัย
จ.ศรีสะเกษ
สอบได้นักธรรมตรี

พ.ศ. ๒๕๑๑

พรรษาที่ ๘

• วัดบ้านจานแสนไชย อ.อุทุมพรพิสัย (ปัจจุบันเป็น อ.ห้วยทับทัน) จ.ศรีสะเกษ
• กราบถวายตัวเป็นศิษย์พระครูญาณโศภิต (หลวงปู่มี ญาณมุนี)
วัดป่าโนนสูง อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา แต่ว่าในเวลานั้นท่านชราภาพ
มากแล้ว ไม่มีพละกำลังในการอบรม เลยอยู่กับท่านสักระยะหนึ่ง

พรรษาที่ ๑ - ๒ วัดบ้านจานแสนไชย ต.กล้วยกว้าง อ.อุทุมพรพิสัย (ปัจจุบันเป็น อ.ห้วยทับทัน) จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๐๔

๒๒ เมษายน
อุปสมบทที่วัดบ้านโคกจาน ต.ทุ่งไชย อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕

พรรษาที่ ๕
วัดบ้านสวน ต.หนองแก อ.พุทธบาท จ.สระบุรี
สถานที่นี้เองท่านได้พบกับเสือ ซึ่งเกือบจะพรากเอาชีวิตสมณะของท่านไป

พ.ศ. ๒๕๐๕

พรรษาที่ ๒
- สอบได้นักธรรมโท
- ฝึกหัดเริ่มทำกรรมฐานโดยใช้อานาปานสติเป็นหลัก

พ.ศ. ๒๕๐๖

พรรษาที่ ๓
วัดแสงสว่าง ต.โคกปีบ อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี (มีเหตุการณ์: โยมผู้หญิงมารบกวน)

ไปเรียนอภิธรรม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๗

พรรษาที่ ๔
วัดบ้านโคกหล่าม อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ
สอบได้นักธรรมเอก

พ.ศ. ๒๕๐๘

พรรษาที่ ๖
สอนนักธรรมตรีและโท วัดบ้านจานแสนไชย อ.อุทุมพรพิสัย (ปัจจุบันเป็น อ.ห้วยทับทัน) จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๐๙

พรรษาที่ ๗
วัดบ้านบุยาว อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ รับภาระเป็นประธานสงฆ์ พรรษานี้เองท่านได้อบรมให้ความรู้แก่พระนวกะทั้งปริยัติและปฏิบัติ

พ.ศ. ๒๕๑๐

กราบถวายตัวเป็นศิษย์
พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

พรรษาที่ ๙
วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ
จ. อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๑๒

ช่วยงานทำถนนขึ้นวัดถ้ำแสงเพชร จ.อำนาจเจริญ
ใกล้สำเร็จ มหาวีระ (อาของหลวงพ่อ) เสียชีวิต
จึงขออนุญาตกลับไปทำศพ

พรรษาที่ ๑๐
วัดกัทลิวัน (วัดสวนกล้วย) อ. กันทรลักษ์
จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๑๓

- เดินทางกลับวัดหนองป่าพง เนื่องจากเกิดความไม่สงบในลาว
- ร่วมงานฌาปนกิจแม่ชีพิมพ์ ช่วงโชติ โยมชีผู้เป็นมารดาของหลวงปู่ชา หลังเสร็จงาน แม่ใหญ่เป้งกับนางสาวทิพย์มาขอลากลับบ้าน พระอาจารย์เลี่ยมปฏิเสธไม่ให้กลับ แม่ใหญ่เป้งและนางสาวทิพย์ จึงต้องอยู่สำนักชีวัดหนองป่าพงต่อไป และได้บวชเป็นแม่ชี โดยมีพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นผู้บวชให้
- พ่อใหญ่เพ็ง จันทำ โยมบิดาของพระอาจารย์เลี่ยมถึงแก่กรรม

แม่ชีเป้ง จันทำ

แม่ชีทิพย์ จันทำ

พ.ศ. ๒๕๒๐

หลวงปู่ชาเริ่มมีอาการอาพาธเรื่อยมา
จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๒๔ ท่านอาพาธหนัก
จนไม่สามารถปกครองดูแลคณะสงฆ์ได้
คณะสงฆ์จึงเสนอให้แต่งตั้ง
พระอาจารย์เลี่ยมเป็นรองเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๖๐

พรรษาที่ ๑๕-๕๗
วัดหนองป่าพง
อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๑๘

เดินทางไปวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม)
อ.ไชยา สุราษฎร์ธานี กับพระมหาอินทร์ ทตฺตวโส
ได้นำหนังสือสวดมนต์ทำวัตร แบบแปลมาเป็นแบบอย่างที่วัดหนองป่าพง

พรรษาที่ ๑๑
วัดถ้ำแสงเพชร อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ จำพรรษาร่วมกับ
พระอาจารย์ทูล จตฺตสลฺโล, พระสุเมโธ เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๑๔

พรรษาที่ ๑๒ - ๑๓
วัดป่าหนองแวง
อ.กันทรารมย์
จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๑๕

พ.ศ. ๒๕๑๖

เป็นตัวแทนหลวงปู่ชา
เปิดที่ทำการ อ.นาจะหลวย
หลังจากเสร็จพิธีเปิด
จึงพาพระสุเมโธ เดินจาริกอยู่
ในบริเวณผืนป่าน้อยใหญ่
แถบ อ.น้ำยืน, อ.บุณฑริก,
อ.นาจะหลวย, อ.เดชอุดม
และกลับมาที่วัดหนองป่าพง

พ.ศ. ๒๕๑๗

หลังงานมาฆบูชาที่วัดถ้ำแสงเพชร กราบลาหลวงปู่ชาเดินจาริก
กับพระอาจารย์แสวง จนฺทสโร และพระอาจารย์เรืองฤทธิ์
จนฺทสาโร จากวัดถ้ำแสงเพชร ขึ้นไปทางอีสานตอนเหนือ
จนถึงเวียงจันทน์ และเดินลงมาจนถึงภาคกลางของประเทศไทย

พรรษาที่ ๑๔
วัดตาดทอง เก้าเลี้ยว นครเวียงจันทร์ สปป.ลาว

• ศุกร์ที่ ๑๑ เมษายน ปัจฉิมวาจาจากหลวงปู่ชา ท่านได้มอบหมายงานต่าง ๆ ไว้กับคณะสงฆ์

• ๒๐ พฤศจิกายน หลวงปู่ให้หลวงพ่อลงชื่อรับหน้าที่แทนท่าน จากนั้นเจ้าคณะตำบลก็มีหนังสือแต่งตั้งให้หลวงพ่อเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง

พ.ศ. ๒๕๒๕

๑๖ มกราคม
บรรจุอัฐิธาตุหลวงปู่ชา

๑๐ มกราคม ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๔๔

๕ ธันวาคม ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระวิสุทธิสังวรเถร

พ.ศ. ๒๕๓๙

พ.ศ. ๒๕๓๗

เข้าสอบและได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์

๒๖ กุมภาพันธ์
ผูกพัทธสีมาอุโบสถ
วัดหนองป่าพง

พ.ศ.
๒๕๒๖

๙ กรกฎาคม เริ่มก่อสร้าง
พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร
(แล้วเสร็จ ๕ มกราคม ๒๕๒๘)

พ.ศ.
๒๕๒๗

• ๒๘ มีนาคม แม่ชีเป้ง จันทำ โยมชี
ผู้เป็นมารดาของพระอาจารย์เลี่ยม
ถึงแก่กรรม

• เริ่มก่อสร้างธรรมศาลา
วัดหนองป่าพง
(แล้วเสร็จปี ๒๕๓๕)

พ.ศ.
๒๕๓๓

พ.ศ.
๒๕๓๖

• ๑๖ มกราคม งานพระราชทานเพลิง
ศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
• ๘ กรกฎาคม พระธรรมโกศาจารย์
หรือพุทธทาสภิกขุมรณภาพ ไปร่วม
งานศพที่วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม)
อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี

พ.ศ.
๒๕๓๕

• ๑๖ มกราคม หลวงปู่ชามรณภาพ
เตรียมงานพระราชทานเพลิงศพ
• ๔ กรกฎาคม ก่อสร้างเจดีย์
ศรีโพธิญาณ (แล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๕๓๖)

๑๙ ธันวาคม
ได้รับแต่งตั้งเป็น
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๐

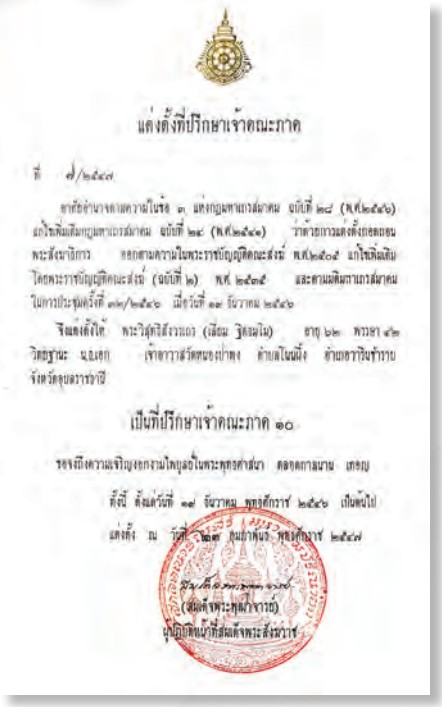
มิถุนายน
เข้าโรงพยาบาล
รักษาโรคหลอด
เลือดหัวใจตีบ

พ.ศ. ๒๕๔๖

พ.ศ. ๒๕๔๘

พ.ศ. ๒๕๔๙

แต่งตั้งที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค

ที่ ศ/๒๕๔๙

ตามข้อบังคับมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๘ (พ.ศ.๒๕๔๖) แก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๐) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และตามมติมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๑/๒๕๔๖ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๖

จึงแต่งตั้งให้ พระวิสุทธิสังวรเถร (เสียม วิสุทฺธมโน) อายุ ๖๒ พรรษา ๔๒ วิสุงฆมณี น.ม.เอก เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๐

ตั้งแต่ วันที่ ๑๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖ เป็นต้นไป

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๙

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)
ประธานมหาเถรสมาคม

๙ มิถุนายน
ได้รับพระราชทาน
สัญญาบัตร
ตั้งสมณศักดิ์เป็น
พระราชาคณะชั้นราช
ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่
พระราชภาวนาวิกรม
อุดมธรรมสิทธิ์
มหาคณิสสร
บวรสังฆาราม
คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

พรรษาที่ ๖๐-๖๑
วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน
ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๒

พรรษาที่ ๕๙
วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ
จ.อุบลราชธานี

ร่วมงานพุทธชยันตี
ที่บุโรพุทโธ อินโดนีเซีย

พฤษภาคม เดินทาง
ไปประชุมสงฆ์
นานาชาติ ที่วัด
อมราวดี อังกฤษ
เดินทางไปเยี่ยมวัด
สาขาที่เยอรมนี

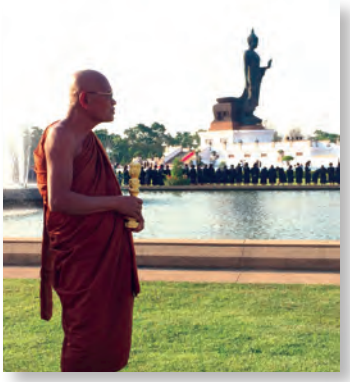
๑๒ มกราคม เปิดชาตสถาน
พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท)

พ.ศ. ๒๕๕๕

เริ่มต้นโครงการก่อสร้าง
พระธาตุเกษแก้ว
ณ วัดป่าหนองหวาย
อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ
เพื่อประดิษฐาน
พระบรมสารีริกธาตุ
ที่ได้รับมาจากศรีลังกา

พ.ศ. ๒๕๕๗

๑๑ กุมภาพันธ์
ได้รับรางวัลเสาอโศก
ผู้นำศีลธรรม

พ.ศ. ๒๕๖๐

๑๖ มกราคม
งานอาจริยบูชา ๑๐๐ ปี
ชาตกาลหลวงปู่ชา

พ.ศ. ๒๕๖๑

พรรษาที่ ๕๘

- วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ อาพาธด้วยโรคงูสวัดขึ้นตา และโรคเบาหวาน
- ๑๕-๑๖ ธันวาคม เป็นประธานในงานรำลึกหลวงปู่ชา ๑๐๐ ปี ที่มาเลเซีย

พ.ศ. ๒๕๖๓

๒๗ ตุลาคม
พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดพระราชทานกฐินต้น ณ วัดหนองป่าพง

พ.ศ. ๒๕๖๔

- ๓๐ มีนาคม ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ พระเทพวชิรญาณ ภาวนาวิธานโกศล วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- ๕ พฤศจิกายน พิธีทำบุญอายุวัฒนมงคล ๘๐ ปี พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) พระธาตุเกษแก้ว ณ วัดป่าหนองหวาย สร้างเสร็จสมบูรณ์

พ.ศ. ๒๕๖๕

๗ กรกฎาคม
เริ่มโครงการก่อสร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโคกจาน โดยพระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

พรรษาที่ ๖๒
วัดหนองป่าพง
อ.วารินชำราบ
จ.อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘

พรรษาที่ ๖๓-๖๕
วัดป่าหนองหวาย
บ้านโคกจาน ต.โคกจาน
อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๗

๙ พฤศจิกายน ได้รับสถาปนาเป็น
พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่
พระพรหมวชิรญาณโสภณ วิมลสีลา
จารวินิฐ วิปัสสนานุสิฐคณาจารย์
ไพศาลศาสนกิจดิลก สาธกธรรมวิจิตร
มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

๕ พฤศจิกายน เปิดโรงพยาบาล
ส่งเสริมสุขภาพ ต.โคกจาน
อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๘

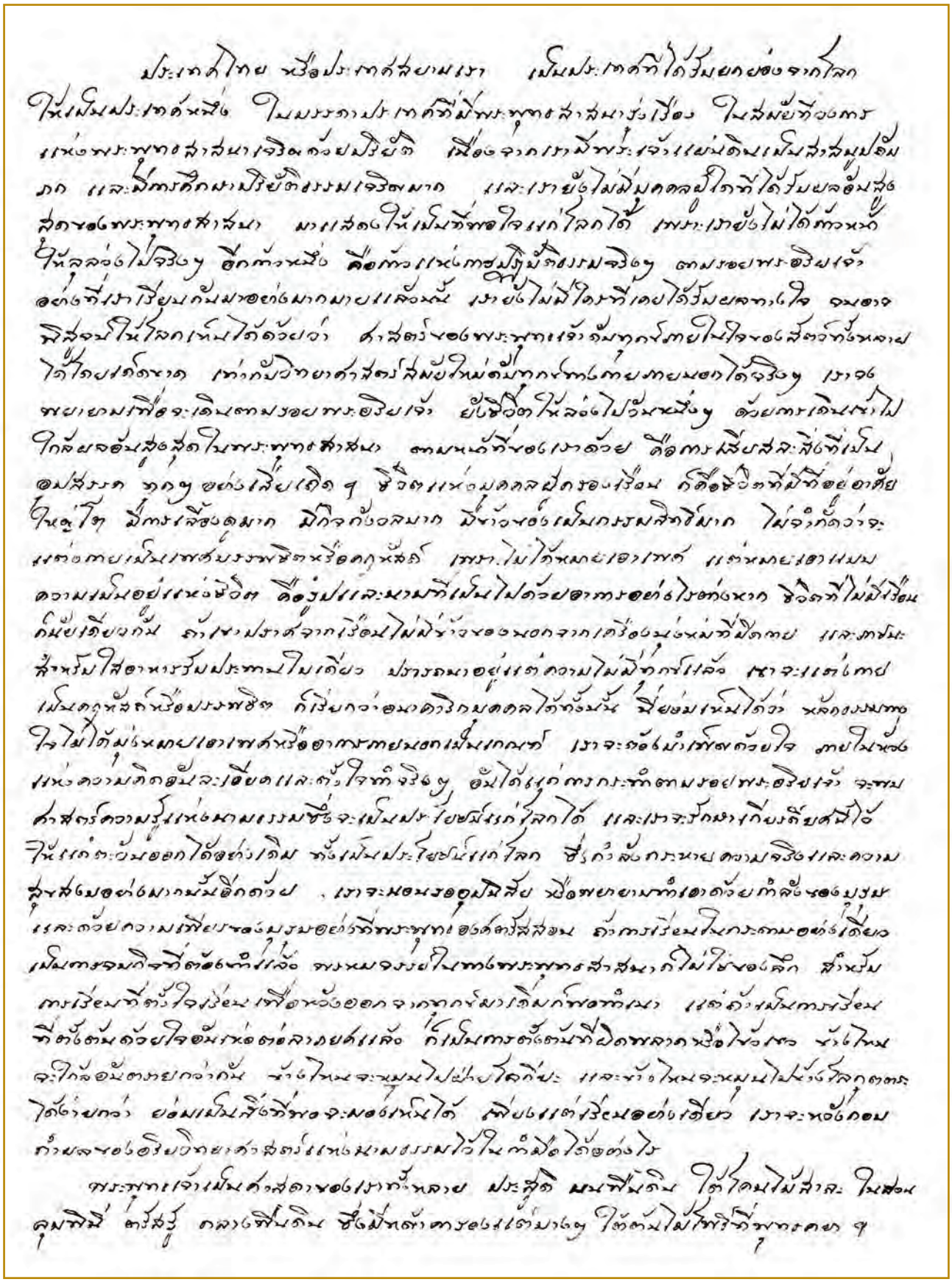
๕ พฤศจิกายน
พิธีทำบุญอายุวัฒนมงคล
๘๔ ปี พระพรหม
วชิรญาณโสภณ
(เลี่ยม จิตฺตธมฺโม)

ฐิตธัมมคาถา

- **หลวงพ่อ** ของผองศิษย์ ทุกทิศทั่ว
  เลี่ยม รักษา กิริยาตัว ไม่โดดเด่น
  จัน ทร์กระจ่าง สว่างไสว ส่งไอเย็น
  ทำ ให้ดู อยู่ให้เห็น ทั้งคืนวัน
- **ฐิตะ** ตั้ง ยังชัด ปฏิบัติตรง
  ธัมมะ คง คู่วินัย ให้แข็งขัน
  มหา ศาล การกิจ สัมฤทธิ์พลัน
  เถระ นั้น กลั่นเกื้อ เพื่อหมู่ชน
- **วัด** วิหาร งานก่อ หลวงพ่อสร้าง
  หนอง น้ำ บ่อ ท่อ ทาง หลวงพ่อสน
  ป่า ไม้ ปลูก หยูก ยา หลวงพ่อค้น
  พง ธรรมะ กล่อมกมล หลวงพ่อมี
- **พระพรหม** วิหารแผ่ แด่โลกา
  วชิร ปฏิปทา ประเสริฐศรี
  ญาณ โพธิ ผลิบาน ประสานดี
  โสภณ นี้ ที่เหล่าศิษย์ น้อมกราบกราน

ข้อเขียนที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ให้ธรรมโอวาท เนื่องในพิธีเปิดงานประชุมสงฆ์ที่ประเทศออสเตรเลีย เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ (จากหนังสือตามรอยพระอริยเจ้า)

และทางปริยัติพยายาม แทงเพื่อนดิน ให้ใครไม่สามารถ เพียงแต่มีสัญญาณของท่านนั้น ซึ่งความนั้นเป็นสิ่งสมมติ เมื่อพระองค์ทรงพยายามอยู่ก็ทรงประทับแทงเพื่อนดินได้ตลอดไม่เสมอๆ ทั้งนี้มิใช่อำนาจของพระองค์เองเท่านั้น ไม่ตลอดถึงเครื่องเสพเสนาสนะอันเอกเกริก และทรงทราบความจริงแห่งนามรูปโดยเพียงอาศัยความสงัดนั้น เมื่อเราทั้งไม่เคยเสพเสนาสนะอันสงัดอย่างจริงจัง ก็ไม่ควรเดาหรือคาดคะเนเอาว่าเราไม่อาจบำเพ็ญความดีอันเลยให้เกิดขึ้นแก่ตนได้ดังตามที่กล่าวสอนไว้ เราควรจะตัดมองในใจที่ยึกยักเราเกินความยุติธรรม สมกับสมัยนี้เสีย เราจะรักษาเกียรติของการเสพเสนาสนะสงัดชนิดที่พระองค์ทรงใช้ได้ยังดีมาแล้ว ถึงกับทรงสละนำพวกเราได้ และจักรักษาเกียรติแห่งความเป็นสมณะสากยบุตรของเพื่อกเราต่อ ด้วยการตั้งใจทำจริงๆ เสียก่อนที่ชื่อว่าตัวของ และต่อมาเมื่อจะพบผลแห่งวิชาศาสตร์แห่งนามรูปธรรม ซึ่งเป็นความจริงอันไม่เปลี่ยนแปลงนั้น ใครของเราก็จะเป็นไทย ไม่เป็นทาสต่อสิ่งใดๆ ในโลก ก็จะมีอำนาจเหนือวิทยาศาสตร์ฝ่ายรูปธรรม อาจควบคุมโลกให้สงบเย็นได้ตลอดไป

โลกพร่องอยู่เป็นนิจ ทิวอยู่เป็นนิจ กระนั้นเสื่อมอยู่เป็นนิจ ก็เพราะอำนาจความยึดถือที่นักวิทยาศาสตร์คอยบำรุงแต่งขึ้นในใจๆ อยู่เสมอตลอดกาลนี้ นักวิทยาศาสตร์นิดอวิชชา คือ นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายนามธรรม ครั้งเมื่อสิ่งนี้กว่าปีมาแล้ว สอนให้มนุษย์เป็นสิทธิกันไม่จำกัดฐานะ ให้มีสิทธิภาพและสมภาพ ในชีวิตร่างกายเสมอกันทั้งมนุษย์และดิรัจฉาน ด้วยการอบรมนามธรรมมาข่มนามธรรมแต่ก่อเกิด คือ ตั้งแต่ขันติตามบารมีของราชาเป็นมาตั้งแต่เมื่อแต่ก่อน และอบรมนามธรรมให้เป็นสิ่งสงบทั้งคนมั่งมีและคนยากทั้งคนที่จะตายไม่ตายอยู่ และคนที่จะตายไปในเดี๋ยวนี้ ฝึกให้อบรมเรื่อยมาจนถึงที่สุด ย่อมได้รับความสงบเย็นตลอดชีวิต ไม่ความวิสัยเป็นสิ่งสงบอยู่ในระดับอันเสมอกัน ระหว่างผู้ที่รู้ตัวว่าจะตายแต่ยังไม่ตายกับความสงบที่สงบเช่นนี้ จะดับหายต่อเมื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ต่างจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งทำแต่ให้ยิ่งขึ้นตามกาลำใจทุกชนิดตลอดเวลา เพราะมันล่อให้ยึดอยากไม่รู้จักจบเช่นเดียวกันคนที่ว่ายน้ำเป็นแล้ว แต่ยังมีสิ่งที่ต้องฝึกอีกมากมายไม่จำกัดจนมันเข้าเผชิญภายในให้ร่าเริงอยู่ ทั้งคนมีและคนยากเสมอกันตลอดเวลา จนกว่าจะได้ดื่มรสแห่งวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ รสแห่งการดับชื่อของพระอริยะเจ้าเท่านั้น ทำไมเขาจึงไม่กินยาชนานี้กันเล่า ยาวิเศษสำหรับมนุษย์ทั้งปวงนี้ ไม่ใช่ยาที่ได้มาจากวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ เรามาช่วยกันดับให้เขาละช่วยให้เขาถึงความจริงเร็วขึ้น ทุกข์ในแห่งนามธรรม เป็นตัวโรค ความอยากไม่รู้จักอิ่มจักพอ เป็นเชื้อโรค ความสงบสงัด เป็นยาแก้โรคอย่างเยี่ยมยอด ผู้ตั้งมั่นตามวิธีการแห่งความเป็นพระอริยเจ้า เป็นผู้ประกอบยาเม็ด เพื่อรักษาตามรอยแผลช่วยกันสืบ ผู้อื่น เราจะได้ช่วยอริยวิทยาศาสตร์แห่งความจริงของพระพุทธ แล้วช่วยกันสืบประโยชน์สุขอย่างสูงสุด ให้แก่โลกซึ่งรวมทั้งตัวเรา ๆ

เราจะเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่อย่างสดชื่นแจ่มใสภายนอกและภายใน มีเรื่องตลกใส่
และมีมิตรแท้ความเชื่อถือเป็นอย่างเสมอ ข้อนี้จะเป็นตัวอย่างแก่มนุษย์ที่มีทุกข์ภายนอก
มีเรื่องตายซ้ำซ้อนเพราะภายในถูกเบียดเบียนด้วยอำนาจของความโลภ ความโกรธ และความ
ไม่ได้ดังใจหวัง แม้ภายนอกจะเสียเปรียบเพราะแห่งสมณะผู้สงบ แต่ภายในเต็มไปด้วยความ
สงบสุขร่มเย็น เช่นเดียวกันเพศฆราวาสเรือน ก็ไม่อาจเป็นตัวอย่างแก่มหาชนในโลก
และจะกลายเป็นคนตกยุคล้าสมัยไป เราจะเป็นตัวอย่างการมีเพื่อนเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่นอย่างสูงสุด โดยไม่มีการตอบแทนเสมอทุกเวลา ด้วยอำนาจมรรคผล
ภาพนี้ จะทำให้มหาชนเกิดมีความเชื่อเคารพกันและกัน เราจะสละสิ่งเพื่อจรรโลก
ในคุณธรรมข้อนี้ โดยจะเป็นตัวอย่างแห่งผู้รู้จักมีโภคทรัพย์สอยแต่พอยังชีวิตให้เป็น
ไปสะดวก รวบรวมทานที่เหลือจากการบริโภคพอสมควร มาบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น
และแก่ผู้ยากไร้ที่ควรได้รับทาน พระอรหันต์ทั้งหลายนั้น เลี้ยงชีวิตในทางใด ไม่ได้มีข้อ
อยู่อย่างเดียวโดยผู้อื่นรู้ไม่ได้ นอกจากเปรียบมหาชนด้วยตาหนึ่งออกจากความสุขแต่ผู้
เดียว ที่แท้ เป็นผู้ที่คอยทำตัวอย่างแห่งบุคคลที่มีใจเป็นสุขในมหาชนอยู่ทุกๆ เวลา
จนตลอดชีวิต สำหรับมนุษย์ที่มุ่งความเจริญฝ่ายใดเป็นนั้น พระอรหันต์เป็นตัวอย่างแห่ง
ความอดทน ความหนักแน่นและความเพียร ในฐานะที่ใช้การของความเป็นพระอรหันต์
ต้องเริ่มกระทำด้วยการอธิษฐานใจ ตามคำนอบที่พระพุทธองค์ทรงสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอทั้งหลายจงตั้งความเพียรด้วยการอธิษฐานจิตว่า เลือดเนื้อจงแห้งไปก็ตามที่อยู่
แต่กระดูกและเอ็นก็ตาม หากยังไม่บรรลุสิ่งอันสูงใดด้วยกำลังเรี่ยวแรงของมนุษย์
สิ่งนั้นใด จักไม่หยุดความเพียรนั้นเสีย สำหรับเด็กๆ ใช้การแห่งความเป็นพระอรหันต์
ย่อมอบรมให้เกิดขึ้นมั่นคงสม่ำเสมอสิ่งที่ยึดถือกันว่าดีที่ ในรู้จักทำใจให้เป็นสุขไปก็ดี
แต่ตัน ตัวเรื่องราคาทางใจเสียแต่ตันมือ ก่อนแต่จะกินตัวเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัว แต่จะ
ก็แก่เกินไม่ได้จนตาย ไม่ได้สอนให้มีกันอย่างมากที่ยากจนร้าน เพราะเป็นมรรคอรหันต์แล้ว
ยังบำเพ็ญเพียรเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่เสมอไป และยังเป็นตัวอย่างที่ควรอบรมให้ผู้รู้จัก
เสียสละต่อธรรมชาติ เช่นหมาจรจัดหมาตัน มุ่งหวังประโยชน์สำเร็จเป็นเกณฑ์ สำหรับคน
แก่ชรา ก็เป็นตัวอย่างแห่งคนที่ยึดจิตไปด้วยความสงบสงบ ไม่กระวนกระวาย เพราะตาม
ธรรมดาของพระอรหันต์เป็นตัวอย่างแห่งบุคคลชนิดที่เรียกว่า อาจเป็นเยี่ยมได้ในระหว่างคน
เพศใด ชั้นก็ล้วนสามารถทำเหตุต่อผู้อื่นได้เสมอๆ

การทำให้ดูจริงๆ อยู่ให้เห็น ดีกว่าการสอนด้วยปาก จงเติมความรักพระอรหันต์
กันเถิด ประโยชน์สุขสงบจะเกิดแก่พวกเรา สังคมของพวกเรา ประเทศของเรา
และโลกด้วย

หนังสือธรรมของหลวงพ่อเลี่ยม จิตธมฺโม

๑. พระธรรมเทศนา (๒๕๒๗)
เป็นโอวาทในวันเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยกล่าวถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์และการละทิ้งความปรารถนาที่ไม่ดี เพื่อให้เกิดปัญญาและหลีกเลี่ยงความทุกข์ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงประวัติโดยย่อของพระอาจารย์เลี่ยม และคำสอนที่สำคัญต่าง ๆ ที่ท่านได้ให้ไว้แก่พระสงฆ์และชาวบ้าน รวมถึงคำแนะนำในการใช้ชีวิต

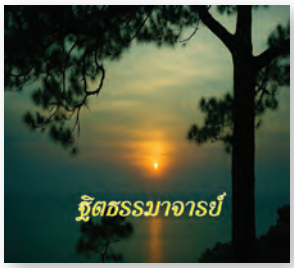
๒. สืบต่อ (สิงหาคม ๒๕๔๐)
เป็นโอวาทแก่พระภิกษุ-สามเณร ในงานพระราชทานเพลิงศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ และการปฏิบัติธรรมของพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม ซึ่งสืบทอดมาจากแนวทางการปฏิบัติของหลวงปู่ชา สุภทฺโท ท่านพระอาจารย์เลี่ยมยังคงสืบสานและถ่ายทอดคำสอนนี้ให้แก่ศิษยานุศิษย์ โดยเน้นการฝึกฝนตนเองให้มีสติ มีความอดทน และดำเนินชีวิตตามหลักธรรมวินัย

๓. ดงเมืองซ้าย
(มีนาคม ๒๕๔๑)
ถ่ายทอดความผูกพันที่ลึกซึ้งระหว่างชุมชนดงเมืองซ้าย จังหวัดศรีสะเกษ, ความสำคัญของธรรมชาติ, บทบาทของพระภิกษุ ซึ่งนำโดยพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโมและชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ เน้นย้ำถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมเพื่อความสงบสุขและความเจริญ

๔. อยู่แบบธรรมชาติ
(ตุลาคม ๒๕๔๔)
ธรรมเทศนาของพระอาจารย์เลี่ยม จิตธมฺโม เนื่องในโอกาสที่ท่านมีอายุครบ ๖๐ ปี ในวันจันทร์ที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔

๕. ฐิตธรรมาจารย์
(ธันวาคม ๒๕๔๔)
ชีวประวัติ คำสอน และแนวทางการปฏิบัติธรรมของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) เนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่ช่วงต้นชีวิต การศึกษา การอุปสมบท การปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่ชา รวมถึงคำสอนและโอวาทในโอกาสต่าง ๆ

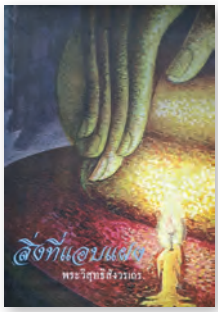

๖. ธรรมชาติแห่งความจริง
(ตุลาคม ๒๕๔๕)
เป็นธรรมคำสอนในโอกาสต่าง ๆ ให้อุบายในการนั่งสมาธิ การฝึกฝนตนเองด้วยการปฏิบัติธรรมอย่างมีสติและปัญญา เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่ง เห็นความไม่เที่ยง และตอบคำถามที่ชมรมพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

๗. สว่างมา...สว่างไป
(กันยายน ๒๕๔๕)
เป็นธรรมของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ได้เขียนเมื่อสิงหาคม ๒๕๔๕ โดยมีเนื้อหาที่ชี้แนวทางให้เกิดแสงสว่างทางปัญญาแก่ผู้ใฝ่ธรรมได้เป็นอย่างดี โดยได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นหลายครั้ง

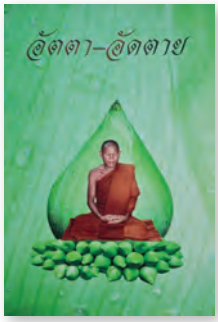
สามารถ download ได้จาก www.watnongpahpong.org

๘. สิ่งที่แอบแฝง

(กันยายน ๒๕๔๖)

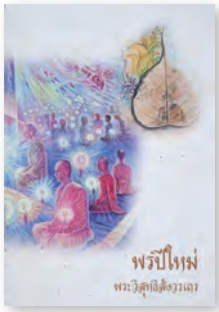
โอวาทพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ในโอกาสต่าง ๆ กระบวนการการเกิดดับของจิตใจ ที่มีทั้งความดีและความชั่ว ดีใจและเสียใจเป็นสิ่งที่นักปฏิบัติต้องทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง จึงจะไม่หลงติดตาข่ายของตัวเองที่แอบแฝงอยู่ “ดูให้ออก บอกให้ได้ ใช้ให้เป็น” เป็นคำพูดที่ท่านย้ำเตือนลูกศิษย์อยู่เสมอ เพื่อให้เราทำความเข้าใจศึกษาให้ได้รู้เห็นอาการต่าง ๆ ของจิตที่วิจิตรพิสดาร อันพาให้เราหลงเวียนว่ายตายเกิด ไม่รู้จักจบสิ้น

๙. อัตตา-อัตตาย

(กันยายน ๒๕๔๖)

เป็นธรรมโอวาทพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่เน้นการปฏิบัติเพื่อละอัตตาและเข้าถึงความสงบ โดยอธิบายถึงธรรมชาติของความทุกข์และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผู้ปฏิบัติอาจพบเจอ พร้อมทั้งให้แนวทางการพิจารณาสังขารและอารมณ์ เพื่อจะได้นำธรรมะประดุจโอสถไปเยียวยารักษาโรคทางจิตของตน และแจกจ่ายต่อเพื่อนร่วมทุกข์ในโลก เป็นแนวทางในการดำเนินในชีวิตที่ดีงามต่อไป

๑๐. พรปีใหม่

(ธันวาคม ๒๕๔๖)

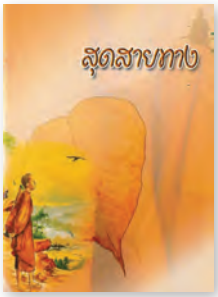
ธรรมโอวาทพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร การตามดูอารมณ์ ดูกายดูจิตของตน และการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ประเสริฐ

๑๑. ธรรมะต่างแดน

(มิถุนายน ๒๕๔๗)

"เรียนรู้ชีวิต" และ "ทวนกระแส" เป็นพระธรรมเทศนาของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่วัดป่าอภัยคีรี สหรัฐอเมริกา สาระสำคัญเน้นไปที่การเรียนรู้และทำความเข้าใจชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดความสงบสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์

๑๒. สุดสายทาง

(กันยายน ๒๕๔๗)

เป็นบันทึกธรรมของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) โดยบางส่วนได้ยกข้อความมาจากหนังสืออานนท์ พุทธอนุชา ท่านได้เขียนไว้เป็นเครื่องเตือนสติเตือนใจตนเอง อีกทั้งเป็นแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีเนื้อความสละสลวย น่าอ่านและน่าฟัง

๑๓. หอมกลิ่นสมณะ

(ตุลาคม ๒๕๔๗)

ในบรรดาพระธรรมเทศนาของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่ได้แสดงไว้นั้น มีลักษณะเนื้อหาของพระธรรมเทศนาที่สังเกตได้เด่นชัดอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. เน้นการเจริญสติ ในทุกอิริยาบท ในทุกกิจหน้าที่การงาน ทั้งกิจที่เป็นไปเพื่อส่วนตัวหรือกิจเพื่อส่วนรวมหมู่คณะ หรือเพื่อพระศาสนา

๒.เน้นความเป็นอยู่อย่างผู้ประพฤติธรรม อันประกอบด้วย “อินทรียสังวร” คือ การสังวรสำรวมระวังไม่พลั้งเผลอ ในขณะรู้อารมณ์ "โภชเนมัตตัญญุตา" คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค และ "ชาคริยานุโยค" คือ การหมั่นทำความเพียร ทำความสอดส่องเป็นผู้ "ตื่น" อยู่เสมอ โดยไม่เห็นแก่การหลับ การนอน

๓.เน้นการละทิฏฐิมานะ คือการละตัวตน ละความสำคัญในการมี การเป็น การถือเราถือเขา ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเพ่งเล็ง และเกิดความขัดแย้งในความมีเขา มีเรา มีความสำคัญตัว สำคัญตน อันจะนำไปสู่ความแตกแยกของหมู่คณะในที่สุด

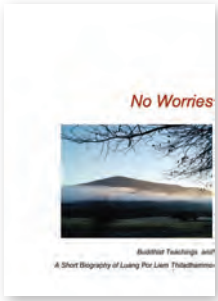
หอมกลิ่นสมณะเป็นเครื่องสะท้อนถึงความรู้สึกต่อการได้กลิ่นและปีติในสมณะธรรม อันเกิดแต่การหมั่นประพฤติปฏิบัติ โดยอาศัยคำแนะนำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ อีกทั้งต้องการที่จะเผยแผ่พระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณท่าน ฯ

๑๔. ทุกข์เพราะไม่มี

(ตุลาคม ๒๕๔๗)

เป็นธรรมโอวาทพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ในงานทอดกฐินวัดดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม วันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

๑๕. No Worries

(June 2005, 2548)

บทสนทนาธรรมของพระวิสุทธิสังวรเถร (เลี่ยม จิตธมฺโม) ในโอกาสที่ท่านเดินทางไปเยี่ยมญาติโยมและเผยแผ่พระธรรมในประเทศออสเตรเลีย เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ จากนั้นจึงแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยกล่าวถึงธรรมชาติของทุกข์และความไม่ยั่งยืนในชีวิต การพัฒนาจิตใจให้พ้นจากตัณหาและกิเลส การปฏิบัติสติและการปล่อยวาง ความสำคัญของการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและสันโดษ การเผชิญหน้ากับโลกธรรมด้วยปัญญา และประสบการณ์แห่งความสงบที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

๑๖. 煩惱熄滅

(January 2006, 2549)

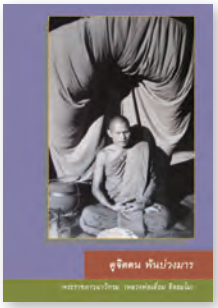
เนื้อหาเป็นภาษาจีน ซึ่งแปลมาจาก No Worries (June 2005, 2548)

๑๗. ตามรอยพระอริยเจ้า

(กรกฎาคม ๒๕๔๙)

ข้อเขียนที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงให้ธรรมโอวาท เนื่องในพิธีเปิดงานประชุมสงฆ์ที่ประเทศออสเตรเลีย เดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเยียวยาความทุกข์ทางใจด้วยการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระอริยเจ้า ซึ่งประกอบด้วยความสงบ สันโดษ การเป็นแบบอย่างที่ดี การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น และการเสียสละ เพื่อสร้างความสุขและประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและผู้อื่นในโลก พร้อมทั้งถอดความเป็นภาษาอังกฤษไว้ข้างท้าย เพราะเห็นว่างานเขียนชิ้นนี้ทรงคุณค่าด้วยเนื้อหาที่ชี้แนวทางการประพฤติปฏิบัติและจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมกลมกลืนต่อความเข้าใจและการยอมรับของพระสงฆ์ที่มาจากหลากนิกายหลายลัทธิ ซึ่งแสดงถึงปรีชาญาณของพระเดชพระคุณท่านได้เป็นอย่างดี

๑๘. ดูจิตตน พันบ่วงมาร

(สิงหาคม ๒๕๔๙)

เป็นคำสอนที่ทรงคุณค่าจากพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) โดยหลวงพ่อได้เล่าถึงประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมอย่างละเอียด ทั้งในส่วนการปฏิบัติของตนเองและส่วนรวม ท่านได้เล่าถึงประสบการณ์ปฏิบัติทางจิตโดยตรง เพื่อความอิสระอย่างแท้จริง ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถยึดเป็นแนวทางปฏิบัติในการเฝ้าสังเกตจิตใจ

ของตนเองอย่างต่อเนื่อง การเข้าใจธรรมชาติของอารมณ์และสังขาร การใช้หลักไตรลักษณ์ในการพิจารณา และการพึ่งพาตนเองด้วยความเพียรและความมีสติ เหล่านี้คือปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากบ่วงแห่งกิเลสและประสบความสงบเย็นในชีวิต

๑๙. ไม่กังวล

(ตุลาคม ๒๕๔๙)

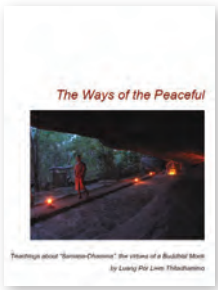
บทสนทนาธรรมของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ในโอกาสที่ท่านเดินทางไปเยี่ยมญาติโยมและเผยแผ่พระธรรมในประเทศออสเตรเลีย เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นเครื่องเตือนใจให้เราหันกลับมาดูจิตใจตนเอง ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ และนำธรรมะไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขและหลุดพ้นจากความกังวลและความทุกข์

๒๐. สมณธรรม

(มิถุนายน ๒๕๕๐)

เป็นแนวทางปฏิบัติที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตฑมฺโม) ได้อบรม ขัดเกลาพระภิกษุและสามเณร โดยเนื้อหามุ่งเน้นหลักการปฏิบัติภาวนา เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเสียสละ การฝึกฝนตนเอง การพิจารณาเห็นความจริงของชีวิต และการดำเนินชีวิตอย่างสงบ เรียบง่ายตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้บรรลุถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ และรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป

๒๑. The Ways of the Peaceful

(June 2007, 2550)

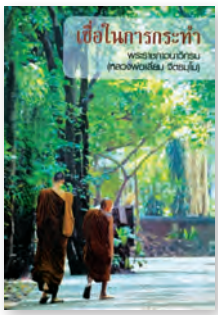
เนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษ แปลมาจากหนังสือสมณธรรม (มิถุนายน ๒๕๕๐)

๒๒. ความเห็นที่ถูก

(ธันวาคม ๒๕๕๐)

เป็นบทความที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ท่านเขียนไว้เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งได้แสดงถึงหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒๓. เชื่อในการกระทำ

(กันยายน ๒๕๕๑)

ธรรมโอวาทในงานอาจริยบูชาแด่พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ในช่วงมกราคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และ พ.ศ. ๒๕๕๑ นอกจากนี้ยังมีธรรมเทศนาที่ได้แสดงแก่คณะพุทธบริษัท ณ ประเทศมาเลเซีย ซึ่งหลวงพ่อได้ปลูกศรัทธาความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ให้เชื่ออย่างมีเหตุผล เชื่อในการทำดี เชื่อในการพัฒนาตัว พัฒนาตน อีกทั้งยังให้รู้จักการปฏิบัติต่อรูปขันธ์ ร่างสังขารที่เราจำเป็นต้องใช้ในการดำรงคงอยู่ เพื่อให้เข้าสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์

๒๔. มีความสงบเป็นที่พึ่ง

(กันยายน ๒๕๕๑)

เป็นธรรมเทศนาที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ได้แสดงเมื่อรับนิมนต์ไปประเทศมาเลเซีย กุมภาพันธ์ถึงมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

๒๕. Walking with Awareness (2009, 2552)

"การเดินอย่างมีสติ" เป็นคู่มือเกี่ยวกับการทำวิปัสสนากรรมฐานด้วยการเดิน เขียนโดยพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) โดยเน้นย้ำว่า การเดินทุกที่ในโลกนี้สามารถเป็นเส้นทางแห่งการเจริญสติได้ หาก

เราเดินด้วยความสงบและปราศจากความกังวล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเดินจงกรม เป็นการฝึกฝนเพื่อให้จิตใจสงบและมีความสุขในทุกย่างก้าว จุดประสงค์หลักคือการละทิ้งความทุกข์และความเศร้า เพื่อค้นพบความบริสุทธิ์และความตื่นรู้ภายในตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงในชีวิตประจำวัน โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาที่ใดไกล

๒๖. The Right Angle: It's Never wrong (2009, 2552)
เนื้อหาภาษาอังกฤษ แปลมาจากความเห็นที่ถูก

๒๗. รู้จักเจ้าของ (กันยายน ๒๕๕๒)
พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) แสดงธรรมทั้งภาษาไทยและภาษาอีสาน จึงได้ถอดความธรรมเทศนาภาษาอีสานเป็นภาษากลาง รู้จักเจ้าของ อ่านใจเจ้าของ เป็นคำที่พระเรามักได้ยินหลวงพ่อพูดอยู่เสมอ ด้วยความเมตตาที่หลวงพ่อชี้แนะข้อด้อย จุดบอดของแต่ละคน ทำให้เราได้ปรับเปลี่ยนทัศนะและแก้ไขข้อผิดพลาด โดยหลวงพ่อแนะนำให้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ โดยพื้นฐานคือการรักษาศีล มีหิริ (ความละอายต่อบาป) และโอตตัปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาป) แค่นี้ก็เพียงพอแล้วสำหรับการเริ่มต้นสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์

๒๘. มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย (กันยายน ๒๕๕๒)
เป็นการรวบรวมงานเขียนจากต้นฉบับลายมือของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ที่ทรงคุณค่าและแสดงถึงปรีชาญาณของท่าน โดยมีเนื้อหาละเอียดลึกซึ้ง “การทำให้ดูจริง ๆ อยู่ให้เห็น ดีกว่าการสอนด้วยปาก” การเดินตามรอยพระอริยเจ้าจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าการเรียนรู้ในตำรา เราทุกคนสามารถทำหน้าที่นี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาส ไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจน หากตั้งใจจริง เราจะช่วยให้สังคม ประเทศชาติและโลกทั้งใบ มีความสุขสงบและเย็นลงได้อย่างแท้จริง

๒๙. สันติ (กันยายน ๒๕๕๓)
เป็นโอวาทแก่พระภิกษุ-สามเณร ในช่วงเข้าพรรษา ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ณ วัดหนองป่าพง โดยแนะแนวทางการปฏิบัติธรรมสู่ความสงบอิสระแห่งจิต เน้นย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติ การเผชิญหน้ากับอุปสรรคด้วยความเพียร การใช้สติและปัญญา (ไตรลักษณ์) เป็นเครื่องมือ และการรู้จักประมาณในการดำเนินชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือ "สันติ" ที่แท้จริง

๓๐. ของฝากการเดินทาง (ตุลาคม ๒๕๕๓)
เป็นงานที่ทรงคุณค่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิต การเดินทาง การเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง การค้นหาความหมายและคุณค่าของชีวิต ความสงบภายในและวิถีชีวิต เสนอแนวคิดเรื่องการค้นหาความสุขที่แท้จริงจากภายใน ไม่ใช่จากวัตถุภายนอกหรือความคาดหวังจากผู้อื่น เป็นเสมือนบันทึกการเดินทางของความคิดที่เต็มไปด้วยข้อคิดเชิงปรัชญาที่ลึกซึ้ง

๓๑. บุญเมตตา (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)
จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองฐีตะธรรมศาลาของวัดป่านานาชาติ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา วันศุกร์ที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยมีเนื้อหาเรื่องตามรอยพระอริยเจ้า

๓๒. 烦恼熄灭-阿姜连

(2nd edition, January 2012(2555))

เนื้อหาภาษาจีน แปลจาก

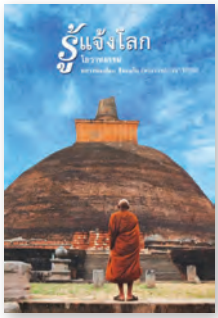
No Worries

๓๓. กระจกส่องใจ

(กันยายน ๒๕๕๕)

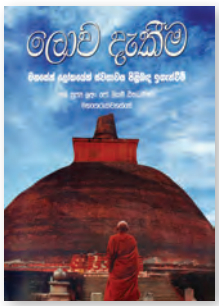
รวบรวมโอวาทและการบรรยายธรรมของ พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ซึ่งบันทึกไว้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ ณ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี เนื้อหาครอบคลุมหัวข้อสำคัญในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ศรัทธา ความเพียร สติ ขันติ ไปจนถึงเรื่องของกิเลส ปัญญา ความไม่ประมาท สันโดษ จิต และการพัฒนาตนเอง โดยเน้นการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุความเป็นสมณะ

๓๔. รู้แจ้งโลก

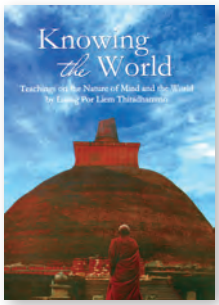
(กันยายน ๒๕๕๖)

หลวงพ่ออริยธัมมะมหาเถระได้นิมนต์คณะสงฆ์ของวัดหนองป่าพงให้เดินทางไปเยี่ยมประเทศศรีลังกา เพื่อเจริญสัมพันธไมตรี และการชมโบราณสถานต่างๆ ในประเทศศรีลังกา ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาสายเถรวาทเป็นอย่างมาก แต่สิ่งสำคัญที่สุดในครั้งนี้ คือการได้แลกเปลี่ยนธรรมะและการให้กำลังใจในการปฏิบัติแก่กันและกัน เป็นการสนทนาธรรม ตอบคำถามในหมู่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาร่วมกันจำนวนมาก เพื่อฟังข้อคิดจากคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง

๓๕. ලොව දැකීම (2013, 2556)

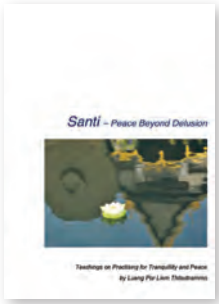
เนื้อหาภาษาสิงหล แปลมาจาก รู้แจ้งโลก

๓๖. Knowing The World

(2013, 2556)

เนื้อหาภาษาอังกฤษ แปลมาจาก รู้แจ้งโลก

๓๗. Santi - Peace Beyond Delusion (April 2013 (2556))

เนื้อหาเป็นการแปล หนังสือดูจิตตนพ้นบ่วงมาร (สิงหาคม ๒๕๔๙) และหนังสือสันติ (กันยายน ๒๕๕๓)

๓๘. เหมือนกัน

(กันยายน ๒๕๕๗)

เป็นการรวบรวมอุปมาและข้อคิดคำสอนที่ลึกซึ้ง แต่เข้าใจง่ายของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) ผ่านการเปรียบเทียบที่หลากหลาย ซึ่งช่วยให้เห็นภาพชัดเจนของธรรมชาติของโลก ชีวิต และจิตใจ คำสอนเหล่านี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีสติ การพิจารณาธรรม การปล่อยวาง และการฝึกฝนตนเองเพื่อเข้าถึงความสงบและความบริสุทธิ์ โดยชี้ให้เห็นว่าทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนมีธรรมชาติที่เหมือนกัน คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การเข้าใจในความจริงนี้จะนำไปสู่การคลายความยึดมั่นถือมั่นและความทุกข์ในที่สุด

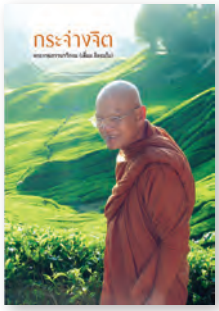
๓๙. Freiheit dea Herzens German (2014, 2557)

อิสรภาพแห่งจิตใจ เนื้อหาภาษาเยอรมัน เป็นธรรมเทศนาที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม)ได้แสดงแก่พุทธบริษัทที่วัดป่ามุตโตทัยเยอรมันนี

๔๐. 寂静之道-阿姜连 (May 2015 (2558))

เนื้อหาภาษาจีน แปลจาก The Ways of the Peaceful ภาษาเยอรมัน

๔๑. กระจ่างจิต (กันยายน ๒๕๕๘)

การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ข้อวัตรปฏิบัติและหน้าที่ต่าง ๆ ที่พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เอาใจใส่นำพาปฏิบัติและชี้แจงให้เราเห็นนั้น ซึ่งหมายรวมทั้งสมณเพศและฆราวาสผู้กำลังปฏิบัติตน ล้วนมุ่งประสงค์เพื่อให้เราพัฒนาตนให้เกิดความสงบใจ คลายความอยาก ลดความกังวล เจริญสติระลึกอยู่เสมอ อีกทั้งการหมั่นสร้างเสริมเติมประโยชน์ให้แก่ตนเอง ดังคำที่หลวงพ่อท่านเปรียบเปรยว่า “เป็นเหมือนการเพาะปลูกพืชพันธุ์ของเกษตรกร ถ้าเราไม่รู้จักรักษาเมล็ดพันธุ์ มันก็จะกลายพันธุ์” จากนี้เป็นหน้าที่ของผู้ใฝ่ธรรมที่ต้องกำหนดดู กำหนดรู้ให้ชัดเจน แล้วรวมลงมาในปัจจัยภายในจนก่อให้เกิดความ "กระจ่างจิต กระจ่างใจ" แก่ตัวเจ้าของ ผู้นำไปประพฤติปฏิบัติเอง

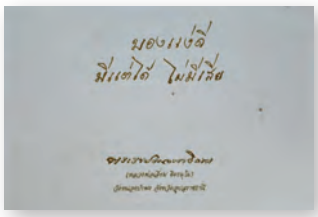
๔๒. วินิจฉัยใจ (มกราคม ๒๕๕๙)

แสดงธรรมเนื่องในโอกาสครบรอบ ๗๗ ปี โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์แก่ชาวโรงพยาบาล เป็นคำสอนที่มุ่งเน้นการดูแลด้านจิตใจของตนเองให้มากขึ้น ในการทำงานให้รู้จักปล่อย คลายอารมณ์ ทำด้วยจิตว่าง

๔๓. ฟังแต่หู มืออย่าต้องของจะหาย (กันยายน ๒๕๕๙)

เนื้อหาเป็นการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน การสำรวมอินทรีย์และการพิจารณาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ โดยใช้สติพิจารณาความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ไม่ลุอำนาจแห่งกิเลสตัณหามีความเพียรในการละอกุศลและเจริญกุศล เฝ้าสังเกตดูความเป็นไปของสังขารทั้งรูปธรรมและนามธรรม จนกระทั่งเกิดปัญญาความรู้เห็นในทางที่จะถ่ายถอนกิเลส เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสัจธรรมและนำไปสู่ความสงบเย็นและความหลุดพ้นจากความทุกข์ แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคและความยากลำบากต่าง ๆ ก็ตาม

๔๔. มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย (พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

เป็นการรวบรวมงานเขียนจากต้นฉบับลายมือของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) มาแปลงเป็นอักษรตัวพิมพ์

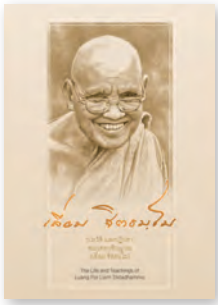
๔๕. Our Luang Por (๒๕๖๑)

เนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษ เป็นหนังสือภาพประกอบคำสอนและมุมมองของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ที่มีหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเน้นความบริสุทธิ์ ความไม่ยึดติด การทำงานอย่างมีสติ และการสังเกตตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญในการก้าวสู่ความสงบภายใน

๔๖. รู้ตื่น (กันยายน ๒๕๖๒)

เป็นการรวบรวม เรียบเรียงพระธรรมเทศนา งานเขียน และข้อคิดเห็นของพระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตธมฺโม) เป็นประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากการปฏิบัติ และข้อสังเกตที่ได้ฝึกฝนในช่วงปี ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นปีแรกที่ได้มาฝากตัวเป็นศิษย์หลวงปู่ชา สุภทฺโท ผู้เป็นธรรมาจารย์ฝึกฝนพระ เณรในอารามแห่งนี้ โดยเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้ตัดมาจากหนังสือดูจิตตนพ้นบ่วงมาร, มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย, ของฝากการเดินทาง, ฐิตธรรมาจารย์, หอมกลิ่นสมณะ, กระจกส่องใจ โดยเนื้อหามุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีการปฏิบัติธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถ "รู้" สภาพความเป็นจริงของจิตใจและร่างกายของตนเอง "ตื่น"จากความหลงผิด และนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์

๔๗. ประวัติและปฏิปทา พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) (พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

พิมพ์ในโอกาสท่านอายุครบ ๘๐ ปี ๖๐ พรรษา บรรยายภาพชีวิตและปฏิปทารวบรวมจากคำบอกเล่าของลูกศิษย์ใกล้ชิดทั้งพระและฆราวาส ครอบคลุมช่วงชีวิตตั้งแต่เยาว์วัย ชีวิตก่อนบวช การบรรพชาอุปสมบท การศึกษาธรรมะ การปฏิบัติธุดงค์ การอยู่กับหลวงปู่ชาและดูแลท่านในช่วงอาพาธและหลังจากละสังขารไปแล้วที่วัดหนองป่าพง การรับภาระหน้าที่เจ้าอาวาส การเผยแผ่ธรรมในต่างแดน การแก้ปัญหาและการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งท่านเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์สายปฏิบัติที่ยึดมั่นในธรรมวินัย คำสอนของครูบาอาจารย์ และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างไม่ย่อท้อ ด้วยการทำงานคือการภาวนา

๔๘. มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย (ธันวาคม ๒๕๖๕)

ธรรมะเรื่องกตัญญูกตเวทิตา ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการสร้างความสุข ความสงบ และความเจริญรุ่งเรืองทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ชี้ให้เห็นว่าการตระหนักรู้และตอบแทนบุญคุณผู้อื่นและสรรพสิ่ง แม้กระทั่งศัตรูและอุปสรรค จะนำมาซึ่งปัญญา คุณธรรม และความผาสุก ในทางกลับกัน ความอกตัญญูนำไปสู่ความเสื่อมถอยและการทำลายตนเอง ธรรมะนี้ไม่เพียงเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและเป็นพลังในการรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป การมองโลกในแง่ดีที่เกิดจากความกตัญญูอย่างแท้จริง จะทำให้ชีวิตและโลกนี้ "มีแต่ได้ ไม่มีเสีย" อย่างแท้จริง

๔๙. หยดน้ำค้าง (ตุลาคม ๒๕๖๖)

พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) แสดงธรรมถึงเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิตและธรรมะในการดำเนินชีวิต ซึ่งชีวิตเปรียบดั่งหยดน้ำค้าง พอสัมผัสกับแสงอาทิตย์ก็จะระเหยไป ให้เราส่งเสริมการปฏิบัติ สร้างคุณงามความดีที่เรียกว่า อริยธรรม คือธรรมอันยิ่งของความเป็นมนุษย์

ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์

ชีวประวัติ พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม)

ISBN : 978-616-629-127-8

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน สงวนลิขสิทธิ์ในการพิมพ์จำหน่าย

หากประสงค์จัดทำเป็นธรรมบรรณาการ

โปรดติดต่อ : เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง
ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๙๐
โทรศัพท์ ๐-๔๕๒๖-๗๕๖๓, ๐-๔๕๒๖-๘๐๘๔

จัดทำโดย : คณะศิษย์วัดหนองป่าพง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๖๘ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ปก : Nicholas Halliday

ออกแบบ : ศิริสาราทีม

พิมพ์ที่ : บริษัท โรงพิมพ์ อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด

ภาพลายเส้น : พระทิโมธี อภิญญาโณ

ภาพถ่าย : คณะสงฆ์และศิษยานุศิษย์, วัดหนองป่าพงและสำนักสาขาทั้งในและต่างประเทศ, หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, พระชาคิโน, คุณประเวช ตันตราภิรมย์, คุณมนตรี ศิริธรรมปิติ, คุณสุขสันต์ แก้วสง่า, คุณสราวุฒิ กลิ่นกล้า และขออนุโมทนากับผู้ที่เอื้อเฟื้อให้ใช้ภาพในหนังสือเล่มนี้

หากท่านไม่ได้รับประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้กับผู้อื่น จะเป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง

เสียงธรรม
พระพรหมวชิรญาณโสภณ (เลี่ยม จิตธมฺโม)

www.watnongpahpong.org

@หลวงพ่อเลี่ยม

บรรณานุกรมภาพ

เอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.

BW-01-124_001_result, BW-OT-013_006_result, BW-OT-013_012_result, BW-08-015_026_result, 20010820-CL-D-02_BDB-Death (148), 20010820-CL-D-02_BDB-Death (46)

บรรณานุกรม

มหามกุฏราชวิทยาลัย.(๒๕๕๓).พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล.นครปฐม:โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต).(๒๕๕๑).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.นครปฐม:วัดญาณเวศกวัน.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต).(๒๕๕๓).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.นครปฐม:วัดญาณเวศกวัน.

คณะศิษย์วัดหนองป่าพง.(๒๕๓๓).ประวัติแม่ชี วัดหนองป่าพง.อุบลราชธานี:ยุติธรรมออฟเซ็ท.

วัดหนองป่าพง.(๒๕๓๔).วัตร ปฏิบัติ ลานประดู่ วัดหนองป่าพง.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

พระโพธิญาณเถร(ชา สุภทฺโท).(๒๕๓๖).ทำให้สุด ขุดให้ถึง.กรุงเทพมหานคร:บ.ที คิว พี จ.

พระวิสุทธิสังวรเถร(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๔๕).ธรรมชาติแห่งความจริง.กรุงเทพมหานคร:หจก.ชวนพิมพ์.

พระโพธิญาณเถร(ชา สุภทฺโท).(๒๕๕๕).สุภัททานุสรณ์.อุบลราชธานี:วัดหนองป่าพง.

คณะศิษย์.(๒๕๕๖).อุปลมณี.(พิมพ์ครั้งที่ ๑๕).กรุงเทพมหานคร:บ.เอ็นพี พริ้นติ้ง แอนด์ แพคเกจจิ้ง จ.

พระอธิการเลี่ยม จิตธมฺโม.(๒๕๔๑).ดงเมืองซ้าย.กรุงเทพมหานคร:ปาปิรุส พับลิเคชั่น.

พระวิสุทธิสังวรเถร(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๔๔).ฐิตธรรมาจารย์.กรุงเทพมหานคร:บ.เฟื่องฟ้า พริ้นติ้ง จ.

พระวิสุทธิสังวรเถร(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๔๖).อัตตา อัดตาย.อุบลราชธานี:วิทยาออฟเซ็ทการพิมพ์.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๔๙).ดูจิตตน พ้นบ่วงมาร.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๔๙).ตามรอยพระอริยเจ้า.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๒).มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย.อุบลราชธานี:บ.ยงสวัสดิ์ อินเตอร์กรุ๊ป จ.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๕).กระจกส่องใจ.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๘).กระจ่างจิต.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๐).สมณธรรม.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๑).เชื่อในการกระทำ.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๒).ฮู้จักเจ้าของ.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๘).อยู่แบบธรรมชาติ.พิมพ์ครั้งที่ ๒,อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๕๙).ฟังแต่หู มืออย่าต้อง ของจะหาย.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระราชภาวนาวิกรม(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๖๒).รู้ตื่น.อุบลราชธานี:บ.ยงสวัสดิ์ อินเตอร์กรุ๊ป จ.

พระเทพวชิรญาณ(เลี่ยม จิตธมฺโม).(๒๕๖๒).ประวัติและปฏิปทา พระเทพวชิรญาณ(เลี่ยม จิตธมฺโม).
กรุงเทพมหานคร:อักษรสัมพันธ์(1987).

คณะศิษย์วัดโนนสำเริง(ภูดินแดง).(๒๕๕๕).วัดภูดินแดง.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

คณะศิษย์วัดโนนสำเริง(ภูดินแดง).(๒๕๔๘).ร่มธรรม.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

คณะศิษยานุศิษย์วัดป่าวิเวก(ธรรมชาน์).(๒๕๕๔).เขมจิตตานุสรณ์ ผู้มีจิตอันเกษม.อุบลราชธานี:ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระมงคลกิตติธาดา(อมร เขมจิตฺโต).(๒๕๕๔).มงคลอายุวัฒนะ ๘๐ ปี พระมงคลกิตติธาดา(อมร เขมจิตฺโต).
อุบลราชธานี:วิทยาออฟเซ็ทการพิมพ์.

พระธรรมวิสุทธิมงคล(บัว ญาณสมฺปนฺโน).(๒๕๕๔).ไม่มาเกิดมาตายเรียกว่าชาติสุดท้าย.พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร:ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์.

คณะศิษย์วัดป่ารัตนวัน.(๒๕๕๗).ธรรมปรากฏ ชีวประวัติพระราชสุเมธาจารย์.กรุงเทพมหานคร:อักษรสัมพันธ์(1987).

พอล ไบรเตอร์.(๒๕๖๒).เมื่อผมอยู่กับหลวงพ่อชา (Venerable Father : A life with Ajahn Chah) ธมฺมาภินนฺโท
ภิกขุ(แปล).กรุงเทพมหานคร:บ.โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์ จ.

พุทธทาสภิกขุ.(๒๕๔๔).อนุทินปฏิบัติธรรม.กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ.(๒๕๖๐).ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์.สุราษฎร์ธานี:ธรรมทานมูลนิธิ

วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน
ต.โคกจาน อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ

“อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงพ่อพระเดชพระคุณท่าน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ในหลักของการปฏิบัติตัวปฏิบัติตนก็เหมือนกัน การทำหน้าที่เราอย่าถือว่าเราทำหน้าที่เฉพาะพระผู้ใหม่ เริ่มต้นก็เป็นพระผู้ใหม่ ผู้ฝึกใหม่ ผู้ฝึกฝนอบรมจริตนิสัยช่วยตัวเองและบุคคลอื่น เราก็ฝึกอย่างนั้น เมื่อเรามีความชำนิชำนาญในการช่วยตัวเองได้ เราก็ช่วยผู้อื่นได้ เพราะการรับภาระส่วนรวมนั้นจะต้องทุ่มเทด้านความเสียสละมาก แต่ผมก็ไม่ได้คิดอะไรมากหรอกและไม่ได้อยากปรารถนา แต่มันเป็นกฎของธรรมชาติ เหมือนกับว่าเราเกิดมานานจะไม่ให้เป็นผู้มีอายุกาลก็ไม่ได้ จะไม่ให้เป็นพระผู้เฒ่าก็ไม่ได้ มันเป็นธรรมดาเหมือนเราอยู่ที่นี่นาน ๆ ไป มันก็เป็นผู้ที่จะต้องทำหน้าที่ในการจัดการการบริหาร การจัดการการบริหารไม่ใช่เพื่อโลกธรรม แต่เพื่อธรรมเพื่อวินัย”